

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ
&
ΟΙ ΣΕΡΡΑΙΟΙ

Μέρος α΄ : 1800 - 1890

έρευνα – συγγραφή: Αργύρης Τσιάπος

ΣΕΡΡΕΣ
ΜΑΪΟΣ 2021

Σκοπός της παρούσας έρευνας δεν είναι η συγγραφή της Ιστορίας, αλλά:

- α. η εξοικείωση με τη ζωή στην περιοχή που σήμερα ορίζεται γεωγραφικά ως νομός (ή περιφερειακή ενότητα) Σερρών κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ου μέσα –κυρίως– από τη ματιά των ελληνικών, αλλά και ορισμένων ξένων εφημερίδων της εποχής εστιάζοντας όχι μόνο στα μεγάλα αλλά και σε πολλά μικρά κοινωνικά συμβάντα (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα γίνει αναφορά και σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα της περιόδου, απλά η προσέγγισή τους θα είναι περισσότερο επιφανειακή ελπίζοντας ότι θ' αποτελέσει ερέθισμα στον αναγνώστη για να ψάξει περισσότερα σε άλλα, κατεξοχήν επιστημονικά/ιστορικά βιβλία) ·

- β. η γνωριμία με Σερραίους –ανεξαρτήτως εθνικής καταγωγής ή θρησκευματος– που ζούσαν είτε στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών είτε και αλλού, στο βαθμό που γνωρίζουμε κάποια στοιχεία για τις ζωές τους είτε για κάποια μικρά ή μεγάλα επιτεύγματά τους (έστω και για τους αρραβώνες τους!).

Λόγω της πληθώρας των πληροφοριών, τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν χωριστεί σε τόμους με κριτήριο αφενός τον αριθμό των σελίδων και αφετέρου την ιστορική/κοινωνική συγκυρία της κάθε περιόδου.

Τα τοπωνύμια και γενικότερα τα κύρια ονόματα μεταφέρονται όπως απαντώνται στα αντίστοιχα δημοσιεύματα (με εξαιρετικά ελάχιστες παρεμβάσεις σε ολοφάνερα τυπογραφικά λάθη), επομένως είναι πολύ πιθανό να υπάρξουν ορισμένες μη ηθελημένες ανακρίβειες.

Μη ηθελημένες ανακρίβειες ενδεχομένως να υπάρξουν και εξαιτίας μεταφοράς ανταποκρίσεων με λανθασμένες πληροφορίες (άλλωστε όπου εντόπισα αντιφάσεις τις επισημαίνω ή παραλείπω την όποια εκτενή αναφορά), ενώ και για τη χρονική τοποθέτηση των όποιων μικρών ή μεγάλων γεγονότων εμπιστεύομαι τη σωστή περιγραφή των ανταποκριτών, οι οποίοι όταν έγραφαν μια ημερομηνία ή όταν σημείωναν ότι ένα γεγονός είχε λάβει χώρα π.χ. «πριν τέσσερις μέρες» ή «δύο μέρες μετά» από ένα άλλο συμβάν, ήταν το κατά δύναμη ακριβείς και δεν χρησιμοποιούσαν απλά σχήματα λόγου.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΤΣΙΑΠΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1800 – 1830: ... σελ.**7**

[Οι Σέρρες στα 1806, σελ.7· Εκπαιδευτικές παραινέσεις προς τους Σερραίους, σελ.10· Ο θάνατος του Ιμπραήμ μπέη - Ο Εμμανουήλ Παπάς - Οι Σέρρες και οι Σερραίοι στον ελληνικό και ξένο τύπο τα χρόνια της Επανάστασης, σελ.12· Τι είδε ένας Αμερικανός ιεραπόστολος στις Σέρρες το 1826, σελ.16]

- 1831 – 1840: ... σελ.**18**

[Ένας Σερραίος ιερέας στην Ινδία, σελ.18· Η προσφορά ενός Σερραίου για το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο, σελ. 19· Η ίδρυση αλληλοδιδασκτικού σχολείου, σελ. 19· Ένας Σερραίος, σελ.22· Πανώλη στο Δεμίρ Ισσάρ, σελ.22· Μια μυθιστορηματική (;) ιστορία αγάπης, σελ.22· Ο Νικηταράς, η Φιλορθόδοξος Εταιρία και «ο Εμμανουήλ Παπάς», σελ.24]

- 1841 – 1850: ... σελ.**27**

[Και πάλι ο Μ.Ε.Π., σελ.27· Ένας Βούλγαρος (;) Μόγλης, σελ. 28· Ενδοκοινοτικές συγκρούσεις και αντιπαράθεσεις στην πόλη των Σερρών, σελ. 30· Η πυρκαγιά του 1849, σελ.35· Οι κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ εναντίον του μουδέρη, σελ.37]

- 1851: ... σελ.**38**

- 1852: ... σελ.**40**

- 1853: ... σελ.**43**

- 1854: ... σελ.**45**

- 1855: ... σελ.**46**

- 1856: ... σελ.**47**

- 1857: ... σελ.**48**

- 1858: ... σελ.**56**

- 1859: ... σελ.**66**

[Τα σχολεία της πόλης των Σερρών, σελ. 69]

- 1860: ... σελ.**72**

- 1861: ... σελ.**73**

- 1862: ... σελ.**75**

- 1863: ... σελ.**76**

[Οι Έλληνες υπήκοοι των Σερρών ψηφίζουν για πρώτη φορά, σελ. 76· Σερραϊκές ειδήσεις του 1863, σελ.78]

- 1864: ... σελ.**80**

- 1865: ... σελ.**81**

- 1866: ... σελ.**84**

- 1867 - 1868: ... σελ.**85**
[Η υποδοχή του νέου Μητροπολίτη Σερρών, σελ.85· Μια θρησκευτική προβολή, σελ.86]
- 1869: ... σελ.**87**
[ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.89· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.90· Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (δημοσίευμα), σελ.91]
- 1870: ... σελ.**93**
[Θεατρική παράσταση, σελ.98· Ο Δημήτριος Μαρούλης, σελ.99]
- 1871: ... σελ.**100**
[Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ, σελ.101]
- 1872: ... σελ.**105**
[Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ, σελ.105]
- 1873: ... σελ.**110**
[Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ, σελ.112· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ-ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ, σελ.115]
- 1874: ... σελ.**117**
- 1875: ... σελ.**120**
[Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ: -Η ετήσια γιορτή, σελ.121· -Ο ετήσιος απολογισμός, σελ.122· -Η γεφύρωση του εσωτερικού χάσματος, σελ.124· ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.128· Ένας Σερραίος στην Κόρινθο, σελ.130]
- 1876: ... σελ.**131**
[ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.136· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.138· ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ, σελ.139]
- 1877: ... σελ.**141**
[ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.144· ΠΡΟΣΩΠΑ: -Το δραματικό τέλος του Γ. Κωνσταντινίδη, σελ.146· -Ευφροσύνη Σαμαρτσίδου, σελ.147· ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ, σελ.148]
- 1878: ... σελ.**149**
[ΕΡΓΑ ΚΟΜΙΤΑΤΖΗΔΩΝ, σελ.151· ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.154· ΠΡΟΣΩΠΑ: -Γάμοι, αρραβώνες, σελ.156· - Ένας φιλέλληνας Ελβετός, σελ.157]
- 1879: ... σελ.**159**
[Ληστρικές επιθέσεις και απαγωγές στο σαντζάκι των Σερρών το 1879, σελ. 161· ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.163· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.165]
- 1880: ... σελ.**166**
[ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ. 173· Εν δάκρυ επί του τάφου της εκ Σερρών Ανδρομάχης Παρίση (ποίημα), σελ. 175· Το σερραϊκό κιλό, σελ.176]

- 1881: ... σελ.**177**

[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.181]

- 1882: ... σελ.**184**

[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.186· Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (δημοσίευμα), σελ.188]

- 1883: ... σελ.**190**

[Ο Σαράφωφ και το υπό ίδρυση βουλγαρικό σχολείο, σελ.190· -Το προξενικό ζήτημα, σελ. 192· -Εγκληματικότητα, σελ.193· ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ, σελ.196· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ. 199· -Δημήτριος Μαρούλης, σελ.202· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.204· Η «ΦΙΛΟΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ» ΤΟΥ ΔΕΜΠΡ ΙΣΣΑΡ, σελ. 208]

- 1884: ... σελ.**209**

[ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1884, σελ.219· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ: -Κατάλογος με τα κυριότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην πόλη των Σερρών και τα περίχωρα, σελ.224·-Η αναχώρηση του Δημητρίου Μαρούλη, σελ.226· -Άλλες ειδήσεις γύρω από τα σχολεία των Σερρών το 1884, σελ.228· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.230· ΕΝΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΑΗΔΟΝΟΧΩΡΙ, σελ.231]

- 1885: ... σελ.**233**

[ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1885, σελ.244· ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, ΠΑΡΑΞΕΝΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ, σελ. 251· -Εκδρομή στην Ακρόπολη των Σερρών (δημοσίευμα), σελ.253· -Εκδρομή από τις Σέρρες έως τη Θεσσαλονίκη (δημοσίευμα), σελ.255· ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΜΠΡ ΙΣΣΑΡ, σελ.257· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.259]

A1. Κατάλογος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην εκκλησιαστική περιφέρεια Σερρών το σχολικό έτος 1884-85: ... σελ.**262**

A2. Ελληνικά χωριά χωρίς σχολεία: ... σελ.**268**

A3. Βουλγαρόφωνα χωριά με ελληνικά σχολεία: ... σελ.**269**

A4. Βουλγαρόφωνα χωριά και τσιφλίκια χωρίς σχολεία: ... σελ.**271**

B. Κατάλογος των σχολείων σε επτά σημαντικές κωμοπόλεις του σαντζακίου Σερρών το σχολικό έτος 1884-85: ... σελ.**273**

Γ. Κάποια στοιχεία για το σχολικό έτος 1885-86: ... σελ.**277**

- 1886: ... σελ.**279**

[Μια σερραϊκή πρωτοχρονιά, σελ.279· Το Νοσοκομείο των Σερρών, σελ.281· ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΤΟΥ 1886, σελ.283· Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ: -Η πόλη των Σερρών, σελ.288· -Το Δικαστήριο των Σερρών, σελ.290· -Δεμίρ Ισσάρ, σελ.291· ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1886, σελ.292· ΠΡΟΣΩΠΑ,

σελ.296· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.297· ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ: ΔΕΜΠΡ ΙΣΣΑΡ, σελ.299· ΖΙΧΝΗ, σελ.300· Η ΝΙΓΡΙΤΑ ΚΑΙ ΟΙ «ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ», σελ. 303]

- 1887: ... σελ.**306**

[ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ, σελ. 309· ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1887, σελ.313· ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.314]

- 1888: ... σελ.**317**

[Το ζήτημα του μητροπολίτη Σερρών, σελ. 317· ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΕΡΡΩΝ, σελ. 320· ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΜΠΡ ΙΣΣΑΡ, σελ. 325· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.328· ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ, σελ.329]

- 1889: ... σελ.**331**

[ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.344· -Σερραίοι φοιτητές στην Αθήνα, σελ.345· Ο ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΖΑ ΖΙΧΝΗΣ, σελ.345]

- 1890: ... σελ.**347**

[ΠΡΟΣΩΠΑ, σελ.350· ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ, σελ.351· ΜΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ, σελ.352]

1800 - 1830

Οι Σέρρες στα 1806

Η πιο συνηθισμένη πηγή άντλησης πληροφοριών για τη ζωή στην ευρύτερη περιφέρεια των Σερρών στις αρχές του 19^{ου} αιώνα είναι οι περιγραφές διαφόρων περιηγητών, οι οποίοι -είτε υλοποιώντας ένα όνειρο ζωής να δουν από κοντά τις σκλαβωμένες ελληνικές επαρχίες τη Οθωμανικής αυτοκρατορίας σε αναζήτηση κάποιου εναπομείναντος ίχνους της αρχαίας δόξας είτε καθαρά από σύμπτωση- βρέθηκαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην περιοχή και μετέφεραν τις όποιες εντυπώσεις αποκόμισαν στα βιβλία τους.

Βέβαια κάποια από αυτά τα βιβλία εκδίδονταν πολλά χρόνια αργότερα, όπως το «*Travels in Northern Greece, vol. III*» του βρετανού στρατιωτικού Ουίλιαμ Μάρτιν Λικ (William Martin Leake), ο οποίος επισκέφτηκε τις Σέρρες στα πλαίσια ενός αρκετά μεγάλου ταξιδιού το φθινόπωρο του 1806, ενώ το βιβλίο του εκδόθηκε μόλις το 1835 (σελ.182 επ.). Τι είδε όμως ο Ουίλιαμ Λικ στις Σέρρες;

Ήταν 8 Νοεμβρίου 1806. Στις 4.15' το πρωί, τουρκική ώρα, ο στρατιωτικός βρέθηκε έξω από το μικρό τουρκικό χωριό Αλυμπασά (Alybassá) ή Αλυμπασιάτης (Alibassiátes), όπου -κατά την περιγραφή του- «*το έδαφος είναι καλυμμένο από σπασμένα κεραμικά και κομμάτια κτιρίων, που σηματοδοτούν την αρχή της Αμφίπολης. Στην άκρη του δρόμου, όπως και σ' ένα παρακείμενο χωράφι, υπάρχουν αρκετές πέτρες, όμως δεν έχουν ορατές επιγραφές πάνω τους, τουλάχιστον σε όσες εξέτασα. Το έδαφος μοιάζει να είναι γεμάτο τάφους. Ορισμένα απομεινάρια από τους τοίχους της Αμφίπολης είναι ορατά στην αριστερή άκρη του λόφου*».

Εκείνη την εποχή η Αμφίπολη ήταν γνωστή ως Μάρμαρα, ενώ στη περιοχή δέσποζε το Νεοχώρι, στο οποίο κατοικούσαν σαράντα ελληνικές οικογένειες. Το Νεοχώρι στηριζόταν οικονομικά «*στην κερδοφόρα αλιεία των χελιών του Στρυμόνα, που θαυμάζονταν από τους αρχαίους για το μέγεθος και το λίπος τους και θεωρούνταν ισάζια με τα χέλια της λίμνης Κοπαΐδας*»· αλιεύονταν «*σ' ένα φράγμα, που διαπερνάει*

τη ροή του ποταμού μισό μίλι κάτω από τη γέφυρα του Νεοχωρίου και χρησιμοποιείται τόσο γι' αυτόν το σκοπό όσο και ως μύλος. Αν δεν υπήρχε αυτή η τεχνητή κατασκευή, το ποτάμι -παρότι ορμητικό- θα ήταν πλεύσιμο προς το Νεοχώρι και τη λίμνη [σ.σ. του Αχινού]». Ο μύλος ανήκε στη μονή Παντοκράτορος του Αγίου Όρους, όμως τα πολύτιμα αλιεύματα βρίσκονταν στην κυριότητα του Σουλτάνου.

Το απόγευμα της 9^{ης} Νοεμβρίου ύστερα από ταξίδι 3 ωρών και 20 λεπτών υπό διαρκή βροχόπτωση, ο Λικ έφτασε στο χωριό Ταχινός (ή Αχινός), όπου συνάντησε «έναν πολιτισμένο ηλικιωμένο αγά, το ακριβώς αντίθετο εκείνου στο Νεοχώρι, παρότι και οι δύο είναι Αλβανοί». Σύμφωνα με το βρετανό στρατιωτικό, «Μεγάλο μέρος της επιτυχίας και των ανέσεων ενός ταξιδιώτη σε κάθε μέρος της Τουρκίας εξαρτάται από το χαρακτήρα των τοπικών αρχόντων που συναντά, όπως και από τυχαίες συνθήκες. Δεν θα είχα συναντήσει καμιά δυσκολία στην Αμφίπολη, αν είχα φτάσει εκεί ερχόμενος από τις Σέρρες έχοντας μαζί μου ένα γράμμα του Ιμπραήμ μπέη, η εξουσία του οποίου δεν αμφισβητείται ούτε στη Ζίχνη ούτε στη Δράμα και κρατάει σε τάξη τους αγροίικους άρχοντες των γύρω περιοχών, οι οποίοι δεν χάνουν την ευκαιρία να καταπιέσουν με το σκληρότερο τρόπο τους Χριστιανούς υπηκόους τους».

Στην πόλη των Σερρών ο Ουίλιαμ Μάρτιν Λικ έφτασε την επομένη, πρώτη μέρα του Ραμαζανιού, η έναρξη του οποίου συνοδευόταν από πυροβολισμούς κατά τη δύση του ηλίου και από φωταγώγηση των μιναρέδων. Πώς όμως οι Σέρρες έμοιαζαν στα μάτια του; Στη σελίδα 200 του βιβλίου διαβάζουμε:

«[...] Από απόσταση η πόλη έχει μια πολύ επιβλητική εμφάνιση. Οι ασπρισμένοι τοίχοι της, συνοδευόμενοι από πύργους σε μακρινές μεταξύ τους αποστάσεις με περιφέρεια άνω των τριών μιλίων, πέρα από την πόλη εγκλείουν ένα μεγάλο χώρο καταλαμβανόμενο από κήπους, ακόμη και από βοσκοτόπια στα οποία βόσκουν βοοειδή. [...] Τα σπίτια είναι τυπικής τουρκικής κατασκευής, δηλαδή το κάτω μέρος των τοίχων είναι κατασκευασμένο από τούβλα και το πάνω μέρος από ξύλο. Οι δρόμοι, κατά το σύνηθες, είναι βρώμικοι και κακοστρωμένοι, όμως έχουν το πλεονέκτημα ότι ποτίζονται από ρυάκια προερχόμενα από το γειτονικό βουνό κι έτσι οι κήποι, που υπάρχουν σχεδόν σε κάθε σπίτι, είναι συνέχεια πράσινοι».

Ο Λικ δεν παρέλειψε να κάνει αναφορές στον πανίσχυρο Ισμαήλ μπέη, «έναν από τους πλουσιότερους και πιο ισχυρούς υπηκόους του Σουλτάνου... [ο οποίος] υπακούει στις εντολές της Πύλης κατά το δοκούν, προσποιούμενος πάντα μεγάλη υποταγή». Η εξουσία του εκτεινόταν σε μια μεγάλη γεωγραφική έκταση, που έφτανε μέχρι τη Φιλιππούπολη και τη Σόφια στα βόρεια, το Ιστίμπ (σήμερα Στυπ) στα δυτικά και την Γκιουμουρτζίνα (Κομοτηνή) στα ανατολικά, ώστε ο Λικ τον συνέκρινε με τον Αλή πασά της Ηπείρου -με τη διαφορά ότι ο Ισμαήλ μπέης δεν διέθετε «τη σκληρότητα, την μπαμπεσιά και την ανικανοποίητη πλεονεξία» του Αλή.

Δυο αντιφατικές παρατηρήσεις του συγγραφέα ως προς το πρόσωπο του Ισμαήλ μπέη ήταν ότι ενώ αυτός αντιμετώπιζε τους Χριστιανούς «περιφρονητικά και με τη συνηθισμένη σκληρότητα του πλέον υπερόπτη Μουσουλμάνου», εκείνοι φέρονταν να τον θεωρούν «δίκαιο [και] περιποιητικό διοικητή, οι εκβιασμοί του οποίου είναι συγκριτικά μετριοπαθείς»!

Το παλάτι του βρισκόταν στο δυτικό τμήμα της πόλης των Σερρών, ωστόσο το 1806 ο Ισμαήλ μπέης είχε αποσυρθεί στα κτήματά του στο Αντά τσιφλίκι (ιδιοκτησίας του). Την πραγματική εξουσία ασκούσε ο μεγαλύτερος από τους τέσσερις γιούς του, ο Γιουσούφ πασάς. Βέβαια τη διοίκηση της ελληνικής κοινότητας των Σερρών ασκούσαν κατά βάση ο μητροπολίτης και οι Έλληνες πρόκριτοι, επικεφαλής των οποίων ήταν ο έμπορος Ματάκος Δημητρίου.

Δύο από τους κατοίκους της πόλης ήταν ο γαλλικής καταγωγής έμπορος Σπόντη, ο οποίος ήταν και πρόξενος διαφόρων χωρών, καθώς επίσης κι ένας γιατρός από τα Ιωάννινα, που αναφέρεται απλά ως «δρ. Π». Αυτός ο τελευταίος «είχε υπηρετήσει για κάποιο διάστημα ως χειρουργός στο γαλλικό στρατό της Ιταλίας υπό τον Βοναπάρτη, την τελευταία στιγμή γλίτωσε τη θανατική ποινή από τον Αλή [πασά] στην Πρέβεζα κατά την επιστροφή του, ήταν παρών στην πολιορκία του Σουλίου από τον Βελή πασά, ενώ υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας του ηρωισμού της Χάιδως και οκτώ Σουλιωτών, οι οποίοι μπήκαν μεταμφιεσμένοι στο αλβανικό στρατόπεδο μέσα στη νύχτα και, όταν τους ανακάλυψαν το επόμενο πρωί, υποχώρησαν με τέτοια γενναιότητα και τάξη, ώστε σκότωσαν ή τραυμάτισαν 20 Αλβανούς χωρίς να τραυματιστούν».

μέσα καλλίτερα παρά τας άλλας; Αύτη η πόλις κατά τύχην αγαθήν και ηγεμόνα κατά το πολιτικόν πράιον και ήμερον έχει, και αρχιερέα κατά το Εκκλησιαστικόν αγαθόν τε και φιλόκαλον ήδη απέκτησε, και πολίτας καλούς και οπωσοούν ικανούς κατά το χρηματικόν ευμοιρεί εις την αποκατάστασιν ενός καλού Σχολείου Ελληνικού και Φιλοσοφικού. Πολλοί των Σερραίων, του εμπορίου ένεκα, διέτριψαν εις πολλά μέρη της Ευρώπης και μάλιστα εις την Γερμανίαν, όπου εγνώρισαν τι εστί σπουδή της φιλοσοφίας, και ποία εισί τα εξ αυτής προκύπτοντα καλά εις τον ανθρώπινον βίον. Εγώ παραικνώμεν όλους τους ομογενείς εις το να μιμηθήσι το παράδειγμα των Κυδωνιατών, και Σμυρναίων, και Χίων, εξαιρέτως δε τους Σερραίους, διότι ούτοι έχουν και τον τρόπον και το δύνασθαι, αρκεί μόνον να θελήσωσι, και να αποφασίσωσι. Τις η ωφέλεια, φίλοι μου Σερραίοι, σπόταν φροντίζεται μόνον να αφήσεται πλούτον χρηματικόν εις τους υιούς σας, όταν δεν φροντίζεται διά τον στολισμόν των ηθών των, όστις είναι το μόνον μέσον και της

κτήσεως και της διατηρήσεως του πλούτου; Η παιδεία είναι ο μόνος πλούτος εις τον άνθρωπον· η φιλοσοφία είναι η μήτηρ των αρετών· η διώκτης πάσης κακίας· η πρόξενος πασών των τεχνών και πάσης ευδαιμονίας· η διδάσκαλος όλων των καλών και εξαιρέτως της προς τον πλησίον αγάπης. Αύτη εξημερώνει των ανθρώπων την αγριότητα, συνάπτει αυτούς εις ομόνοιαν· διασκεδάζει το σκότος της αμαθείας· φωτίζει και λαμπρύνει τον νουν. Αύτη επόλισεν [= έχτισε] όλα τα έθνη όσα ενηγκαλίσθησαν αυτήν, και με σοφούς και δικαίους νόμους εφύτευσε εις τας καρδίας των ανθρώπων τα εαυτών και τα προς τον πλησίον καθήκοντα· και διά ταύτης βλέπει ο άνθρωπος νοερός τον θεόν, και εξετάζει ακριβώς τα δημιουργήματα της Παντοδυναμίας αυτού. Και αν ταύτης, φίλοι Σερραίοι, οικοδομήσετε κατοικίαν εις την πόλιν σας, θέλει σας πλέξει και αύτη αμαραντίνους στεφάνους προς ανταμοιβήν εις αιώνα τον άπαντα, και θέλει αποδείξει και τους υιούς σας τω όντι ανθρώπους φιλανθρώπους και ευδαίμονας».

Τα επόμενα χρόνια πάντως μνημονεύεται μια εκπαιδευτική αναγέννηση με σημαντικούς δασκάλους όπως ο Μηνάς Μινωίδης, ο Κωνσταντίνος Μηνιάτης το 1817, ο Αργύριος Παπαρίζος από τα Σιάτιστα (1823-1830) κλπ.

Ο θάνατος του Ιμπραήμ μπέη – Ο Εμμανουήλ Παπάς - Οι Σέρρες και οι Σερραίοι στον ελληνικό και ξένο τύπο τα χρόνια της Επανάστασης

Στις 26 Αυγούστου 1813 η εκδιδόμενη στη Βιέννη ελληνόφωνη εφημερίδα *Ελληνικός Τηλέγραφος* δημοσίευσε την είδηση για το θάνατο του διοικητή των Σερρών, Ισμαήλ μπέη, και τη διαδοχή του από το γιό του, Γιουσούφ:

«Ισμαήλ μπέης, ο μπέης των Σερρών, ο πάντοτε πιστός μείνας εις την υψηλήν πόρταν, εν ω προ ολίγου εστράτευεν εναντίον των Σέρβων κατά βασιλικήν προσταγήν, υπέπεσεν εις τον δρόμον εις θανατηφόρον ασθένειαν και απέθανε, διά το οποίον ουχί ολίγον λυπείται η υψηλή πόρτα. Αντ' αυτού διωρίσθη διάδοχος και μπέης των Σερρών ο υιός αυτού Γιουσούφ μπέης, όστις ετύγχανεν έως τώρα μουσσελίμης της Θεσσαλονίκης, νέος προικισμένος με πολλές λαμπράς αρετάς, παρά του οποίου ελπίζουσιν οι πραγματευταί [= έμποροι] την αυτήν σκέπην και προστασίαν, οίαν είχαν και ζώντος του πατρός του».

Ένας από τους εμπόρους που είχαν αγαστή συνεργασία με τον Ισμαήλ μπέη ήταν ο Εμμανουήλ Παπάς από τη Δοβίστα. Όμως η συνεργασία του με το νέο διοικητή των Σερρών, Γιουσούφ, δεν ήταν το ίδιο αρμονική. Στην πορεία οι σχέσεις των δύο ανδρών επιδεινώθηκαν σε επικίνδυνο βαθμό, ώστε ο Εμμανουήλ Παπάς αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την οικογένειά του και να εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη. Από εκεί έγραφε στο μητροπολίτη Χρύσανθο το 1819:

«Γνωρίζω, Πανιερώτατε, ότι η φυγή μου αυτόθεν προξένησε μεγάλην λύπην εις τους συμπολίτας μου, καθότι υστερήθησαν διόλου την οδηγίαν και προστασίαν μου, και ο αισχροκερδής διοικητής τώρα θέλει εύρει τον καιρόν να τους τωραννή και να τους γυμνώνη, επειδή μόνη η νουθεσία και η σκέψις μου εμπόδιζε τας σκευωρίας και ενεδρεύματά του. Εκατατήκετο η ψυχή μου προβλέπουσα τα δεινά, οπού μέλλει να δοκιμάση η πατρίς

μου μετά την απουσίαν μου· πλην φοβούμενος και την δολοφονίαν, δεν ημπορούσα να κάμω αλλέως παρά να φύγω κρυφίως, και να έλθω εις Κωνσταντινούπολιν, κινώντας αγωγήν κατ' αυτού, διά να λάβω το δίκαιόν μου, το οποίον και έγινε. Αλλά μ' όλον οπού δεν τον κατέτρεξα εις τας καταχρήσεις του, παρά μόνον βιασμένος έλαβα το ήμισυ του δικαίου μου, και, ευκολίας τυχούσης, να ζητήσω άλλοτε και τα μένοντα,

αυτός πάλι, ως αγνώμων και κακοποιός, έβγαλε κρυφίως και μου έκαυσαν την οικίαν μου, και επομένως καιροφυλακτεί να δολοφονήση και τα τέκνα μου. Προβλέπω τους σκοπούς του, πλην δεν ημπορώ να εφεύρω τρόπον, διά να μετοικήσω αυτόθεν την φαμηλίαν μου, διότι είναι ικανός, προτού να εύγη έξω των συνόρων του, να στείλη εις τον δρόμον να την δολοφονήση. Όθεν απηλπισμένος από αυτόν, προσμένω την Θεϊαν πρόνοιαν να κάμη εκδίκησιν περί τούτου. Μήνας 26 άχρι τούδε υστερούμαι

την φαμηλίαν και πατρίδα μου, και, Κύριος γινόςκει, πότε θέλει αξιωθώ την απόλαυσίν τους. Διό παρακαλώ την Πανιερότητά της να προστατεύη την φαμηλίαν μου με όλην την προθυμίαν και οδηγίαν της, έως ότου να λάβωμεν την εξ΄Υψους θεραπείαν· και, ει δυνατόν, ας αξιωθώ παρ' αυτής ερμηνείαν διά την διάσωσιν αυτόθεν της φαμηλίας μου. Ποτέ δεν ήλπίζα εις τοιαύτην ηλικίαν ετών τεσσαράκοντα επτά να υστερηθώ και πατρίδα και φαμηλίαν [...]».

Ευρισκόμενος στην Κωνσταντινούπολη, ο Εμμανουήλ Παπάς έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρίας το 1819. Με την κήρυξη της επανάστασης αγόρασε πολεμοφόδια και στις 23 Μαρτίου 1821 τα φόρτωσε (με τη βοήθεια και του υποπροξένου Σπυρίδωνα Καλογεράκη) στο πλοίο του Χατζή Βισβίζη από τη Λήμνο με τελικό προορισμό το Άγιο Όρος για την οργάνωση επαναστατικού κινήματος στη Μακεδονία με επίκεντρο τη Χαλκιδική, όπως και έγινε τον Απρίλιο του 1821.

Ο Ιωάννης Φιλήμων υπογράμμισε στο βιβλίο του «Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως» ότι «Μεγάλη απεδίδετο η κοινή υπόληψις και πίστις προς πάσαν διαβεβαίωσιν και προς πάσαν διαταγήν του Εμμανουήλ Παπά, διότι είχεν υπέρ εαυτού κεφάλαιον μέγα ου μόνον το παρελθόν επί σημασία οίκου, ισχύι και πλούτω, αλλά και το παρόν, διότι κατέβη εκ του κέντρου της Κωνσταντινουπόλεως μετά πολεμοφοδίων και όπλων, και διότι πρώτος εξετίθετο κατά της τουρκικής εξουσίας».

Τελικά η επανάσταση στη Χαλκιδική κατεστάλη τον Οκτώβριο του 1821, ενώ μόλις την τελευταία στιγμή ο Εμμανουήλ Παπάς κατάφερε να διαφύγει για το

Άγιο Όρος και από εκεί με πλοίο για τις νότιες επαναστατημένες επαρχίες. Τηλαιπωρημένος από τις κακουχίες έπαθε ανακοπή και έφυγε από την ζωή στις 5 Δεκεμβρίου, ενώ το πλοίο του έπλεε στο ακρωτήριο Καφηρέας (Κάβο Ντόρο) της Εύβοιας και λίγες μέρες αργότερα θάφτηκε με όλες τις τιμές στην Ύδρα.

Σ' ό,τι αφορά τον Γιουσούφ, οι αυστριακές εφημερίδες έγραψαν το Δεκέμβριο του 1821 ότι είχε μετατεθεί στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας. Αργότερα όμως (Οκτώβριος 1824) τον συναντάμε μεταξύ των Τούρκων της Πάτρας, στο πλευρό του οποίου είχε σπεύσει από την Πρέβεζα ο γιός του, Μουστά-μπεης.

Στο μεταξύ είχε προταθεί στον Γιουσούφ να διοριστεί Ρούμελη Βαλεσής, πρόταση που εκείνος αρνήθηκε *«γράφων εις το Διβάνι, ότι οι (κατ' αυτόν) άπιστοι τον έχουν τσοούτον πολιορκημένον και στενοχωρημένον, ώστε είναι αδύνατον εις αυτόν να εκβή του τείχους και να μεταβή εις Λάρισσαν διά ν' αναλάβη την διοίκησιν των στρατευμάτων»*, όπως διαβάζουμε στην εφημερίδα του Μεσολογγίου *Τα Ελληνικά Χρονικά* στις 25 Οκτωβρίου 1824.

Κατά το συντάκτη της εφημερίδας, ωστόσο, ο πραγματικός λόγος απόρριψης του διορισμού από τον Γιουσούφ ήταν μάλλον το παράδειγμα του πατέρα του, Ισμαήλ μπέη, ο οποίος, όσο ζούσε, είχε πολλές φορές ορκιστεί στα γένια του Σουλτάνου τρία πράγματα: να μην πάει ποτέ στην Κωνσταντινούπολη, να μη δεχθεί τον τίτλο του Βεζύρη (απορρίπτοντας επανειλημμένες σχετικές προτάσεις της Υψηλής Πύλης) και να μην ταξιδέψει ποτέ μέσω θάλασσας.

Μιας και περί Μεσολογγίου ο λόγος, δεν είναι δυνατό να μην γίνει μνεία και σ' έναν άλλο ήρωα, για τον οποίο ωστόσο γνωρίζουμε ελάχιστα, τον Σερραίο πυροβολητή Κωστή Μπαλτά, ο οποίος σκοτώθηκε στις 11 Μαΐου 1825 κατά τη διάρκεια κανονιοβολισμού της πολιορκούμενης πόλης-σύμβολο.

Περιγράφοντας τα γεγονότα εκείνης της μέρας τα *Ελληνικά Χρονικά* σημείωναν σχετικά: *«Το πρωί ίδομεν νέα περιταφρώματα και προμαχώνας, πολλά πλησιέστερον του τείχους μας. Συγχρόνως μας εκακονοβόλησαν με μεγίστην επιδεξιότητα το κανονοστάσιον του Φραγκλίνου, εκρήμνισαν μέρος της κανονοθυρίδος, και εφόνευσαν ένα γενναίον πυροβολιστήν μας, Κωστήν Μπαλτάν ονόματι εκ Σερρών»*.

Επίσης δεν μπορεί να μη γίνει αναφορά στις τουλάχιστον δύο κατηγήσεις νέων μελών της Φιλικής Εταιρίας στις Σέρρες από τον Ιωάννη Φαρμάκη το έτος 1818· επρόκειτο για τον έμπορο Αστέριο Γ. Σκανδάλη με καταγωγή από τα Άγραφα και για τον μητροπολίτη Σερρών Χρυσανθο, ο οποίος αργότερα έγινε Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (από τις 9 Ιουλίου 1824 μέχρι τις 26 Σεπτεμβρίου 1826, όταν με βασιλική διαταγή εξέπεσε του αξιώματός του και εξορίστηκε αρχικά στην Καισάρεια και εν συνεχεία στην Προύσα).

Ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως Χρυσανθος ὁ ἀπὸ Σερρῶν (1824)

Ένα εντυπωσιακό εύρημα της έρευνας είναι η διαπίστωση ότι τα πρώτα χρόνια της ελληνικής επανάστασης κάποιες από τις πληροφορίες, που δημοσιεύτηκαν σε ξένες εφημερίδες, αναφορικά με την κατάσταση στη Μακεδονία (π.χ. η επίθεση κατά των επαναστατών στην Κασσάνδρα της Χαλκιδικής), αφορούσαν ή είχαν προέλευση την πόλη των Σερρών!

Έτσι, επικαλούμενη πληροφορίες από τη Φρανκφούρτη η γαλλική *Journal de Grenoble* της 02.08.1821 σημείωνε: «Μαθαίνουμε ότι στον κόλπο της Θεσσαλονίκης ένας στόλος Ελλήνων ανταρτών ξεφόρτωσε πολεμοφόδια προοριζόμενα για τους Έλληνες κατοίκους της πόλης των Σερρών, οι οποίοι θα τα παραλάβουν στο ποταμό Καρασού, στην αρχαιότητα Πόντος, ο οποίος εκβάλλει στον ειρημένο κόλπο του Ορφανού».

Στις 02.11.1821 η γαλλική *Journal des débats politiques et littéraires* ενημέρωνε τους αναγνώστες της ότι «σύμφωνα με γράμματα από τις Σέρρες (Μακεδονία) με ημερομηνία 5 Οκτωβρίου, ο νέος πασάς της Θεσσαλονίκης, ερχόμενος από την Ασία με ενισχύσεις, εξαπέλυσε μια νέα ανεπιτυχή επίθεση εναντίον των ισχυρών ελληνικών θέσεων στο όρος Άθως και κοντά στην Κασσάνδρα [...]».

Στο φύλλο της 05.02.1822 η αμερικανική *Alexandria Gazette and Daily Advertiser*, εφημερίδα στην πολιτεία της Βιρτζίνια, αναπαρήγαγε μια ανταπόκριση από τη Φρανκφούρτη με ημερομηνία 20 Νοεμβρίου, σύμφωνα με την οποία «νέες δολοφονίες διαπράχθηκαν στις Σέρρες· στη Μακεδονία αρκετοί Έλληνες σφαγιάστηκαν».

Στις 10.08.1822 η ίδια εφημερίδα έγραφε ότι «πληροφορίες από τις Σέρρες της 18 Μαΐου δίνουν μια τρομερή εικόνα για τις βιαιότητες που διαπράχθηκαν από τους Τούρκους στο Αγκόστο(;)» μαζί με άλλες πληροφορίες για τη σύμπτυξη τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στην πόλη της Βέροιας κλπ., ενώ ακριβώς μία εβδομάδα μετά σημείωνε ότι «οι εύφορες πεδιάδες των Σερρών μεταβλήθηκαν σε έρημο· η καλλιέργεια του καπνού στο *Euidgi* (:) εγκαταλείφθηκε και όλοι οι Έλληνες, οι Βούλγαροι και άλλοι Χριστιανοί πήραν τα όπλα για να επικρατήσουν είτε να πεθάνουν».

Τον Ιούνιο του 1824, η εκδιδόμενη στην Ύδρα εφημερίδα *Φίλος του Νόμου* αναπαρήγαγε από τη (μάλλον) γαλλική *Le Pilote* την πληροφορία ότι «ο περίφημος Αμπουλουμπούτ πρώην Σερασκέρης του Τουρκικού στρατεύματος, περί του οποίου ερρέθη [=ειπώθηκε] ότι απέθανε και ύστερον ανέστη, επέρασε πραγματικώς από Σέρρας την ημέραν των Βαΐων, φερόμενος από φρουράν 500 στρατιωτών».

Εξάλλου, στις 21 Φεβρουαρίου 1827 η γερμανόφωνη εφημερίδα του Μπρνο *Brünnner Zeitung* θεώρησε αρκετά σημαντική και φιλοξένησε την είδηση για το θάνατο στη μάχη «των καλών και ζηλωτών πατριωτών Κωνσταντίνου Γκαμπέλου, πρώην Αρεοπαγίτη, και του Αθανάσιου Εμμανουήλ Παπά». Ο Αθανάσιος ήταν ο μεγαλύτερος από τα παιδιά του Σερραίου οπλαρχηγού από τη Δοβίστα· είχε πιαστεί αιχμάλωτος σε μια μάχη κοντά στις Θερμοπύλες και τελικά κρεμάστηκε από τους Τούρκους στη Χαλκίδα.

Τι είδε ένας Αμερικανός ιεραπόστολος στις Σέρρες το 1826

Το Μάιο και τον Ιούνιο του 1826, ο αμερικανός ιεραπόστολος Μπάρκερ βρέθηκε στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, της ανατολικής Μακεδονίας και της ανατολικής Ρωμυλίας, επισκεπτόμενος μεταξύ άλλων και την πόλη των Σερρών. Οι σημειώσεις του δημοσιεύτηκαν σε δύο θρησκευτικές περιοδικές εκδόσεις (*Missionary Register* και *Church Register*) την επόμενη χρονιά.

Από το κείμενο του Μπάρκερ ξεχωρίζει η περιγραφή της συνάντησής του με το μητροπολίτη Σερρών και της προσπάθειάς του να πουλήσει τα βιβλία του στους Σερραίους υπό το φόβο του Γιουσούφ πασά, που φαίνεται ότι εκείνη την περίοδο είχε επιστρέψει προσωρινά στην πόλη με τελικό προορισμό τη νέα του επαρχία στη Μικρά Ασία.

«Έτυχα καλής υποδοχής από τον Έλληνα μητροπολίτη των Σερρών, Πορφύριο Μυτιληνιό, γνωστό του αιδεσιμότατου κ. Λιβ. Τον ενημέρωσα για την αποστολή μου, του παρουσίασα την Καινή Διαθήκη στα αρχαία και τα νέα ελληνικά και του ζήτησα την άδεια να μοιράσω τα Ιερά Κείμενα στους πιστούς του. Μου είπε ότι ήταν εξοικειωμένος με το αντικείμενο της Βιβλικής Κοινωνίας και το ενέκρινε. Έπειτα φώναξε τους ιερείς και άλλα πρόσωπα, που βρίσκονταν στο σπίτι του, τους εξήγησε τους σκοπούς της επίσκεψής μου στις Σέρρες και τελείωσε λέγοντάς τους ότι είχαν την έγκρισή του για την αγορά των Ιερών Κειμένων που είχα στην κατοχή μου. Τις πρώτες δυο ή τρεις μέρες οι Έλληνες δεν εμφανίστηκαν για τα βιβλία. Οι σκέψεις τους ήταν απασχολημένες στο πώς θα συγκέντρωναν περισσότερες από ένα εκατομμύριο πιάστρες [σ.σ. νόμισμα], τις οποίες είχε ζητήσει ο Γιουσούφ Πασάς ως δάνειο, αλλιώς τους είχε γίνει κατανοητό ότι δεν θα έβλεπαν ούτε έναν παρά. Ο διοικητής κατευθυνόταν στο πασαλίκι του στη Μαγνησία, κοντά στη Σμύρνη. Οι φτωχοί Έλληνες έκλεισαν τα μαγαζιά τους κι έμειναν στα σπίτια τους, φοβούμενοι διώ-

ξεις από αυτούς τους ληστές της επαρχίας. Τελικά τα λεφτά μαζεύτηκαν. Αμέσως μετά την αναχώρηση του Πασά πολλοί ζήτησαν την Καινή Διαθήκη και μέσα σε δυο μέρες πούλησα 129 τόμους, όσα βιβλία μπορούσα να διαθέσω, καθώς ήθελα να έχω τα υπόλοιπα μαζί μου στους άλλους προορισμούς που θα επισκεπτόμουν.

Τώρα που άνοιξε το πεδίο, δεν αμφιβάλω ότι ένας σημαντικός αριθμός αντιτύπων των Ιερών Κειμένων θα διατίθεται ετησίως σ' αυτήν την πόλη, η οποία έχει όλα τ' αναγκαία πλεονεκτήματα για ένα εκπαιδευτικό κέντρο, καθώς βρίσκεται στο μέσο πολλών μικρών πόλεων και χωριών, που επικοινωνούν διαρκώς μ' αυτό το μέρος. Οι Σέρρες είναι το εμπορικό κέντρο των εμπορευμάτων που προορίζονται για τη Θεσσαλονίκη, πέρα από την αποθήκη των ξένων αγαθών που προορίζονται για το εσωτερικό. Ο κ. Σπόντη, πρόξενος της Βρετανίας και έμπορος, προθυμοποιήθηκε να τοποθετήσει στο μαγαζί του (το μοναδικό ευρωπαϊκό της πόλης, στο οποίο συχνάζουν άνθρωποι όλων των τάξεων και απ' όλα τα μέρη της περιοχής) ένα σημαντικό απόθεμα των Ιερών Κειμένων, τα οποία και θα του στείλω.»

1831 - 1840

Ένας Σερραίος ιερέας στην Ινδία

Στις 3 Μαΐου 1833 πέθανε στην Ινδία ο Δημήτριος Γαλανός. Ήταν ο πρώτος σύγχρονος Έλληνας Ινδολόγος (ζούσε άλλωστε στη χώρα από το 1786), ένας από τους μεγάλους ευεργέτες του Εθνικού Πανεπιστημίου, υπέρ του οποίου άφησε τη μισή του περιουσία (αξίας περίπου 40.000 δραχμών), καθώς και όλα τα βιβλία και χειρόγρατά του, ώστε αργότερα αναγνωρίστηκε ως ο πρώτος δωρητής (ιδρυτής) της πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης.

Ύστερα από πρωτοβουλία του ανιψιού του, Παντολέοντα, στην ελληνική εκκλησία της Καλκούτας αναγέρθηκε μνημείο υπέρ του Δημήτριου Γαλανού με επιγραφές σε τρεις γλώσσες: αγγλικά, ινδικά και ελληνικά. Την ελληνική επιγραφή συνέθεσε ο εκεί παρεπιδημών σιναΐτης πρωτοσύγκελος Ανανίας με καταγωγή από τις Σέρρες, ο οποίος -ποιος ξέρει πώς- είχε πάρει την απόφαση να εγκατασταθεί στη μακρινή χώρα. Είχε τη μορφή στίχων γραμμένων σε καθαρεύουσα:

Ο εξ Ελλάδος Γαλανός Αθηναίος
Τέθηκε Δημήτριος εν γη Ινδίας!
Μουσών δ' ων φίλος ο ανήρ και παιδείας
Λαμπρός κατέστη τη φήμη και τη κλήσει.
Λιπών δε τόνδε τον πολύμοχθον βίον
Απήλθεν εις άλυπον και αΐδιον βίον.
Ίστησι τοίνυν ευγνωμοσύνης χάριν
Ο αδελφιδεύς αυτού το δε Κενοταφείον,
Ο Παντολέων, εις αΐδιον μνήμην.

Διατηρείται σήμερα η επιγραφή αυτή; Όταν το 1904 ταξίδεψε στην Ινδία, ο Αλέξ. Α. Ραγκαβής βρήκε τον τάφο του Γαλανού στο αγγλικό κοιμητήριο της Μπενάρες (ή Βαρανάσι) σε οικτρή κατάσταση, αν και φαίνεται ότι μέχρι το 1908 ο τάφος είχε επισκευαστεί με δαπάνες του Έλληνα υποπρόξενου στην Καλκούτα, Πετροκόκκινου. Δεν υπάρχει κάποια πληροφορία για το μνημείο στην ελληνική εκκλησία της Καλκούτας, η οποία άλλωστε το 1925 μεταφέρθηκε σε νέο κτίριο.

Η προσφορά ενός Σερραίου για το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο

Μιας και ο λόγος περί του Εθνικού Πανεπιστημίου, η λειτουργία του οποίου ξεκίνησε στις 3/15 Μαΐου 1837, έχει ιδιαίτερο σερραϊκό ενδιαφέρον μια -κατά τ' άλλα δευτερεύουσα αξία- πληροφορία, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Σκριπ* στις 28.11.1903 στα πλαίσια αφιερώματος στην ιστορία του πανεπιστημιακού ιδρύματος. Ειδικότερα, ως παράδειγμα του ζήλου που είχαν επιδειξει οι Έλληνες του εξωτερικού για την ευόδωση της προσπάθειας ίδρυσής του, αναφέρθηκε και το παράδειγμα ενός κουρέα από τις Σέρρες, ο οποίος νήστεψε επί έναν ολόκληρο μήνα και όσα χρήματα του περίσσεψαν, τα πρόσφερε μαζί με το χρυσό δαχτυλίδι του για την πραγμάτωση αυτής της μεγάλης πνευματικής Ιδέας.

Η ίδρυση αλληλοδιδασκτικού σχολείου

Εν τω μεταξύ κάτι άρχισε ν' αλλάζει προς το καλύτερο γύρω στα 1833 με 1834 στην πόλη των Σερρών με την συγκρότηση τοπικής δημογεροντίας και την απόφαση για την ίδρυση αλληλοδιδασκτικού σχολείου, όπως προκύπτει και από την επιστολή (με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1834) δύο Σερραίων, των οποίων γνωρίζουμε μόνο τα αρχικά: Π.Δ. και Β.Ζ., προς κάποιο φίλο τους, από το όνομα του οποίου γνωρίζουμε επίσης μόνο το αρχικό γράμμα Δ., κάτοικο Μονάχου.

Και οι τρεις είχαν υπάρξει μαθητές του Αργύριου Παπαρίζου στο σχολείο των Σερρών (άρα είχαν αποφοιτήσει από αυτό πριν το 1830), ενώ φαίνεται ότι διατηρούσαν τακτική επικοινωνία δι' αλληλογραφίας επί χρόνια. Στην αρχή οι δύο επιστολογράφοι σχεδόν απολογούνταν στο φίλο τους, διότι *«με τας προλαβούσας ειδήσεις μας δεν εκάμινομεν άλλοτε, ειμή να πικραίνωμεν την καρδίαν σου, αγέλοντές σοι (με λύπην μας πάντοτε) αλλεπαλλήλους και συνεχείς διδασκάλων μεταλλαγάς και των πολιτών μας την διχοστασίαν και διχόνοιαν, εκ των οποίων συνέβαινεν, η μεν δυστυχής Νεολαία μας να ζημιούται τα καίρια, η δε Πόλις και οι Πολίται μας να κατηγορούνται αφειδώς παρά των ξένων ως αφιλόκαλοι και παντόπασιν αδιάφοροι εις τα περί την Ηθικήν μόρφωσιν και παιδείαν των τέκνων των, το οποίον ένυττε [= τιμπούσε] καθ' υπερβολήν τας καρδίας πάντων των ευαισθήτων πατριωτών»*.

Αυτήν τη φορά όμως «θάρσει, αγαπητέ» του έγραφαν· «η ανά χείρας σου αυτή επιστολή μας δεν περιέχει τοιαύτας ειδήσεις ανιαράς· εξ' εναντίας μάλιστα είναι οιωνός αίσιος, φέρων αγελίαν αρεστήν και χαρμόσυνον, ήτις θέλει σε ευφράνη κατά πολλά· διότι οι Πολίται μας ήδη, αφέντες τας προτέρας των διχοστασίας και έριδας, ωμοφώνησαν, και διά προτροπής του φιλογενούς συμπολίτου μας κ. Κωστάκη Σπανδωνίδου, συμφρονήσαντες, οκταμελή Δημογεροντίαν εσύστησαν, εκλέξαντες άνδρας τους εγκριτωτέρους και φρονιμωτέρους των εμπόρων και Ισναφλήδων μας, διά να συμφροντίζουν ομού υπέρ των κοινών συμφερόντων της πόλεως, και ιδιαίζόντως υπέρ βελτιώσεως και επί το κρείττον μεταβολής και μεταρρυθμίσεως του Σχολείου μας».

Πέρα όμως από τη σύσταση της Δημογεροντίας, ο Σπανδωνίδης πρωτοστάτησε «με λόγους εμπυχωμένους από πατριωτικόν ζήλον και ενθουσιασμόν», που είχαν άμεση απήχηση στους Σερραίους, και στη σύσταση ενός αλληλοδιδασκτικού σχολείου. Χωρίς αναβολή αποφασίστηκε η επιλογή ενός νεαρού Σερραίου, προκειμένου να σταλεί στο ελεύθερο ελληνικό κράτος για να διδαχτεί την αλληλοδιδασκτική μέθοδο διδασκαλίας, γεωγραφία και αριθμητική, ώστε επιστρέφοντας στις Σέρρες να μεταδώσει τις νέες γνώσεις και στην υπόλοιπη σερραϊκή νεολαία.

Επελέγη ο γνωστός «διά την αρετήν και χρηστότητα των ηθών του» Νεόφυτος (Καλούδης), ο οποίος «μ' όλην την υπερβάλλουσαν εκ μετριοφροσύνης δειλίαν του δεν αντέτεινε ποσώς, αλλ' αποβλέψας εις το κοινόν όφελος, εδέξατο ασμένως την πρότασιν, και σήμερον ή αύριον αφεύκτως αναχωρεί, συστημένος παρά του Σπανδωνίδου, εις τα επισημότερα της Ελλάδος αλληλοδιδασκτικά παιδευτήρια».

Αν επιχειρούσαμε, λοιπόν, να βάλουμε τις παραπάνω πληροφορίες σε μια χρονική σειρά, θα καταλήγαμε στο ότι οι όποιες διεργασίες για τη συγκρότηση δημογεροντίας στις Σέρρες και η απόφαση για τη σύσταση του αλληλοδιδασκτικού σχολείου έλαβαν χώρα το 1833, ενώ στα μέσα Ιανουαρίου του 1834 ο Νεόφυτος Καλούδης έφυγε για το Άργος (τελικά), όπου και φοίτησε.

Δύο ακόμη προτάσεις του Κωστάκη Σπανδωνίδη αφορούσαν τον εμπλουτισμό της υπάρχουσας σχολικής βιβλιοθήκης των Σερρών (με συγγράμματα παλαιότε-

ρων και νεότερων Ελλήνων, υδρόγειο, μπάλες κλπ.) και την αποστολή ενός ακόμη «πτωχού και ευφούς» νέου στην Ευρώπη, προκειμένου «να διδαχθή αυτόθι την φιλολογίαν και τας φυσικὰς και μαθηματικὰς επιστήμας, και επιστρέψας, να αναδεχθή την Σχολαρχίαν της πατρίδος μας [σ.σ.: των Σερρών] διά να παύσωμεν από την ανάγκην του να επιτρέπωμεν την διαμόρφωσιν της Νεολαίας μας εις χείρας διδασκάλων αλλοδαπών», όπως διαβάζουμε στην ίδια επιστολή, την οποία αναπαρήγαγε η εφημερίδα *Ελληνικός Τηλέγραφος*, στις 11.04.1834.

Οι δε προπαρασκευές για την ίδρυση αλληλοδιδακτικού σχολείου επιβεβαιώνονται και από τις σημειώσεις ενός αμερικανού ιεραπόστολου ονόματι Ντουάιτ, ο οποίος το καλοκαίρι του 1834 βρέθηκε στην ευρύτερη περιοχή μαζί μ' έναν ακόμη ιεραπόστολο, ο οποίος ονομαζόταν Σόφερ.

Οι σημειώσεις αυτές δημοσιεύτηκαν την επόμενη χρονιά στην εφημερίδα *The Missionary Herald*. Ειδικότερα, ο Ντουάιτ περιέγραψε τη συνάντησή του με τον τότε μητροπολίτη Σερρών (και αργότερα Οικουμενικό Πατριάρχη) Γρηγόριο, από τον οποίο έμεινε εντυπωσιασμένος:

«Ο επίσκοπος των Σερρών, τον οποίο επισκεφθήκαμε, φαινόταν ένας αληθινά φιλελεύθερος και φωτισμένος άνδρας. Αναφέραμε το λανκαστεριανό σύστημα διδασκαλίας ως ταιριαστό στην τοπική κοινωνία, όπου τα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης είναι τόσο πολύ απαραίτητα. Απαντώντας μας ενημέρωσε ότι για πολύ καιρό επιθυμούσαν τέτοια σχολεία χωρίς να ξέρουν πώς να τα ιδρύσουν, όμως πρόσφατα ετοιμάστηκε ένα δωμάτιο, ενώ ένας νεαρός άνδρας στάλθηκε στην Ελλάδα για να μάθει το σύστημα και ν' αποκτήσει τα προσόντα του δασκάλου. Αυτό είναι πολύ ελπιδοφόρο και πάντοτε παίρνω κουράγιο ανακαλύπτοντας ότι αυτοί οι άνθρωποι κινούνται με τη βούλησή τους και τολμούν να εισαγάγουν βελτιώσεις. Προσφερθήκαμε να το επιπλώσουμε με χάρτες, μαυροπίνακες κλπ. από την Κωνσταντινούπολη, αν το επιθυμούσε, όμως μας απάντησε ότι ο νεαρός απεσταλμένος άνδρας, η επιστροφή του οποίου αναμενόταν από μέρα σε μέρα, αναμφίβολα θα έφερνε μαζί του όλον τον απαραίτητο εξοπλισμό».

Ένας Σερραίος

Στις 31.07.1835 δημοσιεύτηκε στην ελληνική *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* ο διορισμός του Σερραίου στην καταγωγή Σπουδή Πέρβελη ως γραμματέα στο Ειρηνοδικείο Λιδωρικίου.

Πανώλη στο Δεμίρ Ισσάρ

Το 1836 επιδημία πανώλης ενέσκηψε στην κωμόπολη του Δεμίρ Ισσάρ, το σημερινό Σιδηρόκαστρο, προξενώντας ανείπωτη καταστροφή, που άλλαξε ριζικά την πληθυσμιακή σύνθεση της πόλης υπέρ του ελληνικού στοιχείου.

Δεν ήταν η πρώτη φορά που η πανώλη εισέβαλε στην περιοχή. Είχε προηγηθεί μια πολυετής επιδημία μεταξύ 1816 και 1820 ή 1822. Ωστόσο η επιδημία του 1836 είχε έναν πρωτοφανή απολογισμό θυμάτων, με περίπου 1000 Τούρκους κατοίκους να χάνουν την ζωή τους (μια ολόκληρη τουρκική συνοικία αφανίστηκε χωρίς έστω έναν επιζήσαντα) έναντι μόλις 5 ή 6 Χριστιανών.

Ήταν η χρονιά που «ξεκοιτίσθηκαν τα άπιστα σκυλιά», θα έλεγαν οι επιζήσαντες Έλληνες κάτοικοι της πόλης τις επόμενες δεκαετίες, δεδομένου ότι -πέρα από τον αφανισμό μεγάλου τμήματος του τουρκικού πληθυσμού- από το 1836 άρχισε να παρατηρείται και μια σταδιακά αυξανόμενη εγκατάσταση Ελλήνων του Μελένικου -είτε οικογενειών είτε κυρίως νιόπαντρων γυναικών.

Μια μυθιστορηματική (;) ιστορία αγάπης

Στις 19 Δεκεμβρίου 1838, η αγγλική εφημερίδα *The Morning Post* δημοσίευσε μια σχεδόν μυθιστορηματική ιστορία με φόντο την ευρύτερη περιοχή των Σερρών, επικαλούμενη ένα γράμμα από τη Θεσσαλονίκη με ημερομηνία 19 Νοεμβρίου (προφανώς της ίδιας χρονιάς), τις επόμενες δε εβδομάδες η ιστορία αυτή αναπαράχθηκε από πολλές αμερικανικές συναδέλφους της. Τι είχε συμβεί:

Ο Μουσταφά πασάς, ο οποίος είχε καταφέρει με μεγάλη επιτυχία να απωθήσει τους ληστές από τη Μακεδονία, έμαθε ότι στο Μελένικο (το οποίο η αγγλική εφημερίδα περιέγραφε ως «πόλη στο σύνορο της Ελλάδας») ζούσε ένα κορίτσι αλβανικής (;) καταγωγής, γνωστή ως Θεοδοσία Μαρία Σαμίκ, η οποία φερόταν

να επικοινωνεί με μια ομάδα ληστών. Επειδή όμως οι ανακρίσεις δεν είχαν αποτέλεσμα, ο πασάς έστειλε έναν αξιωματικό του, τον πανέμορφο Ισμαήλ, να κάνει τα γλυκά μάτια στην κοπέλα για να κερδίσει την εμπιστοσύνη της, όπως κι έγινε.

Η νεαρή ερωτεύτηκε τον Ισμαήλ και -αγνοώντας την πραγματική του ταυτότητα- του αποκάλυψε ότι το πραγματικό της όνομα ήταν Ευδοξία Τερέσα Γερουνταξή (Gherundaxi στο αγγλικό κείμενο) και ότι ήταν ανιψιά του περιβόητου λήσταρχου Μιχαήλ Γρηγόριου Γερουνταξή, η συμμορία του οποίου αποτελούνταν από 1400 με 1500 άνδρες. Του αποκάλυψε μάλιστα ότι η συμμορία του θείου της επρόκειτο να συγκεντρωθεί στο δάσος της Φυλλίδας στις 26 Οκτωβρίου.

Ο Τούρκος αξιωματικός μετέφερε τις πληροφορίες στο Μουσταφά πασά, ο οποίος οργάνωσε στρατιωτική επιχείρηση περικύκλωσης των ληστών, η οποία κατέληξε σε μάχη. Ελάχιστοι από τους ληστές κατάφεραν να ξεφύγουν, αλλά κι αυτοί τελικά συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στις φυλακές της Θεσσαλονίκης. Οι υπόλοιποι είχαν πεθάνει, μεταξύ αυτών και ο λήσταρχος Γερουνταξής, του οποίου το κεφάλι, όπως και των υπόλοιπων ληστών, έκοψε ο Μουσταφά πασάς αυτοπροσώπως και στη συνέχεια τα περιέφερε στην πόλη.

Μεταξύ των νεκρών ήταν όμως και ο Ισμαήλ. Όταν δε η Ευδοξία έμαθε ποια ήταν η πραγματική ταυτότητα του αγαπημένου της, σύμφωνα με το δημοσίευμα έπεσε σε κατάθλιψη, ενδεχομένως έχασε τα λογικά της, ο δε πασάς την πήρε στο παλάτι του δίνοντας εντολή να της παρασχεθεί κάθε απαραίτητα φροντίδα.

Αλήθεια; Καθαρή φαντασία; Ανάμειξη πραγματικών γεγονότων με υπερβολές που έκαναν την ιστορία πιο ενδιαφέρουσα; Απάντηση δεν μπορεί να δοθεί με απόλυτη σιγουριά. Κρατάμε όμως την ιστορία με φόντο το Μελένικο και τη Φυλλίδα ως ένα ρομαντικό θρύλο με ξεχωριστό σερραϊκό ενδιαφέρον.

Ο Νικηταράς, η Φιλορθόδοξος Εταιρία και «ο Εμμανουήλ Παπά»

Η πρώτη δεκαετία από τη σύσταση του ελληνικού κράτους έκλεισε με μια εξαιρετικά περίεργη ιστορία συνωμοσίας περί σύσταση μυστικής εταιρίας υπό την επωνυμία «Φιλορθόδοξος Εταιρία» με σκοπό δήθεν την ανατροπή του Όθωνα. Η υπόθεση ήρθε στο φως τρεις μέρες πριν τα Χριστούγεννα του 1839, όταν έγιναν και οι πρώτες έρευνες στα σπίτια των φερόμενων ως μελών της εταιρίας, στην οποία φέρονταν να είχαν την αρχηγία ο Νικήτας Σταματελόπουλος (Νικηταράς) και ο Γεώργιος Καποδίστριας, αδερφός του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας.

Ποιο είναι το σερραϊκό ενδιαφέρον σ' αυτήν τη θλιβερή ιστορία; Επειδή η ιστορία αυτή εξακολουθεί να προκαλεί πολλές παρεξηγήσεις και παρερμηνείες 180 χρόνια μετά, θα μου επιτρέψετε να πάρω τα πράγματα από την αρχή.

Την πρωτοχρονιά του 1840 η εφημερίδα *Αιών* ανέφερε λεπτομερώς το ιστορικό σύστασης της εταιρίας, επικεφαλής της οποίας αναφερόταν η τριανδρία των Γ. Α. Καποδίστρια, Ρενιέρη και Εμμ. Παπά, οι οποίοι στην πορεία προσηλύτισαν τον Νικηταρά, ώσπου κάποια στιγμή «ο Εμμ. Παπά, είτε μεταμελημένος εν ειλικρινεία, ως όφειλεν, είτε υποκινηθείς από εκείνους εκ των σχετικών του, οίτινες ως μέσον πάντοτε έχοντες την διαβολήν και την επιβουλήν μέχρις αίματος, [...] κατεμήνυσε την Εταιρίαν προς τον Αντισυνταγματάρχην Τζάμην Καρατάσσον, και ούτως η υπόθεσις διέβιβάσθη προς τον Βασιλέα διά του Αυλάρχου Κ. Σ. Σούτσου».

Το σφάλμα της εφημερίδας ήταν ότι επέμενε ν' αναφέρεται στον καταγγέλλοντα ως «ο Εμμανουήλ Παπά» (πάντα χωρίς το τελικό σίγμα και δικαίως αφού αυτό ήταν το πατρώνυμο, προκαλώντας όμως σύγχυση), πλην μιας φορές που ανέγραψε λανθασμένα το όνομα αυτού ως «Γ. Εμμανουήλ Παπά».

Στο δημοσίευμα αντέδρασε ο... Μ.Ε.Π. ο οποίος έστειλε επιστολή στην εφημερίδα *Αθηνά*, η οποία δημοσιεύτηκε στις 12.01.1840, υπερασπιζόμενος αφενός τον αδερφό του Γεώργιο (ο οποίος «ευρίσκεται χρόνους πολλούς εις Ελλάδα εκτελών χρέη Ειρηνοδίκου· καμμίαν σχέσιν, μήτε την ελαχίστην γνωριμίαν είχε ποτέ με τον διαληφθέντα Ν.Ρ., μήτε χρείαν είχε μυστικών εταιρειών, μήτε φροντίζει περί άλλου, ειμή πώς δύναται να πορίζηται τα προς το ζην τιμίως και ειρηνικώς, μένων πιστός εις τον

Βασιλέα της Ελλάδος, και αφοσιωμένους εις τον Υψ. αυτού Θρόνον, καθώς και όλοι οι αδελφοί του»), όπως και τον Σερραίο οπλαρχηγό σημειώνοντας χαρακτηριστικά: «Δεν αισχύνεται ο αναίσχυντος Αιών να βλασφημά ούτω κατ' εκείνου του αιιδίμου Εμμανουήλ Παπά, [τον οποίον νομίζει ίσως έτι ζώντα], όστις εδαπάνησεν όλην του την σημαντικήν χρηματικήν κατάστασιν υπέρ της ανεξαρτησίας της Ελλάδος, θυσιάσας και αυτήν την ζωήν του υπέρ αυτής [καθώς μαρτυρεί ο επί της ενδόξου νήσου Ύδρας τάφος του] μετά τόσας πολεμικάς προς την Ελλάδα εκδουλεύσεις του, αι οποίαι είναι γνωσταί τοις πάσιν; ευσυνείδητε συντάκτα του Αιώνος, διατί δεν αφίνεις καν εις τον τάφον ν' αναπαύηται εκείνος ο ανήρ, όστις υπήρξεν εις των μεγίστων ευεργετών της Ελλάδος; διατί ζητείς ν' αμαυρώσης το λαμπρόν όνομα του αληθούς φιλογενούς και φιλοπατρίδος εκείνου, συ, όστις θέλεις να νομίζησαι φιλογενής και φιλόπατρις;».

Ο Μ.Ε.Π. δεν αποκάλυπτε αν ήταν συγγενής του οπλαρχηγού, αναγνώριζε όμως την προσωπική εμπλοκή του στην καταγγελία της «συνομοσίας» με το ρητό «Άμμες δε γ' ειμές· αι δε λης, πείραν λαβέ», δηλαδή «Εμείς είμαστε· αν θέλετε, δοκιμάστε»¹.

Η απάντηση του Αιώνα ήρθε στις 21.01.1840. Η εφημερίδα αναγνώρισε το τυπογραφικό λάθος και πέρασε στην αντεπίθεση: «Την κόνιν του αποθανόντος πατριώτου Εμμανουήλ Παπά, ως και των πεσόντων υπέρ Πατρίδος υιών του, δεν εκινήσαμεν ποσώς, και μάταιον ως προς τον απολογούμενον ήτο το σοφιστικόν τούτο επιχείρημα. Άλλως τε, έπρεπε να μη καταδικάσωμεν και τον Γ. Καποδίστριαν, ως τυχόντα αδελφόν του μεγαλοφυούς Ιωάννου, του οποίου δεν ήτο υπέροχος βέβαια».

Παρόλα αυτά η εφημερίδα συνέχισε στα περισσότερα -σχετικά με την υπόθεση- δημοσιεύματα την ακατανόητη επιλογή ν' αποκαλεί τον Μ.Ε.Π. ως «ο Εμμανουήλ Παπά», πλην ενός εξαιρετικά διαφωτιστικού δημοσιεύματος στις 31.01.1840, όταν περιγράφοντας για ακόμη μια φορά το ιστορικό της υπόθεσης ο συντάκτης του Αιώνα σημείωνε ότι «Προ εξ ή επτά περίπου μηνών έφθασεν ε-

¹ Στίχος από χορικό της αρχαίας Σπάρτης. Βλ. Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι: Λυκούργος §21

νταύθα κάποιος Μιχαήλ Εμμανουήλ Παπάς από Βιέννη της Αουστρίας διά του Τριεστίου, νέος τριάκοντα περίπου ετών ηλικίας, και μετ' αυτού ομοίως εκ Τριεστίου κάποιος Ν. Ρενιέρης. Ο πρώτος είναι αδελφός του Κυρίου Αναστασίου Εμμ. Παππά, Δικαστού εις Πάτρας και μη Κυβερνητικού».

Με βάση όλα τα δεδομένα που έχουμε δει μέχρι στιγμής γεννιέται η απορία αν ο Μ.Ε.Π. θα μπορούσε να είναι ο Μιχαήλος, γιος του Σερραίου ήρωα Εμμανουήλ Παπά, για την τύχη του οποίου -τυχαία;- τίποτα δεν είναι γνωστό. Νομίζω ότι η απάντηση είναι ξεκάθαρη ανατρέχοντας στα δημοσιεύματα των εφημερίδων κατά την περιγραφή της πολύκροτης δίκης του Νικηταρά και των υπολοίπων κατηγορουμένων στις 12/24 Ιουλίου 1840.

Ιδιαίτερα αποκαλυπτική για την πραγματική ταυτότητα του Μ.Ε.Π., που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να στιγματίσει τα υπόλοιπα μέλη της ένδοξης οικογένειάς του, ήταν η εφημερίδα *Αθηνά* (η υπογράμμιση δική μου):

«Η δίκη αυτή εν τούτοις ήτο αρκετά περίεργος· εις αυτήν εξετάθησαν κόμποσα περίεργα· παρουσιάσθησαν μάρτυρες, πρώτος των οποίων ήτο ο κύριος Μ. Εμμ. Παπά, ο καταμηνύσας την περί ης ο λόγος εταιρείαν, και διά την καταμηνυσίν του ταύτην απαλλαγθείς της ενοχής· αλλ' ούτος από τας διακεκομμένας αποκρίσεις του, και από άλλα περιστατικά, εφαινετο ότι δεν έλαβεν ανατροφήν αξιέπαινον, αλλ' ούτε ότι είναι άξιος υιός του μακαρίτου Εμμ. Παπά, του οποίου αι αρεταί έμειναν παραδειγματικά εις την ιστορίαν του αγώνος μας. Η εξέτασις ωσαύτως του κυρίου Βενθύλου απέδειξεν ακόμη τρανώτερον όλα τα όσα είπομεν περί της διαγωγής του Κ. Μ. Εμμ. Παπά [...]».

1841 - 1850

Και πάλι ο Μ.Ε.Π.

Στις αρχές Μαΐου του 1841, τριάντα τέσσερις φιλόδοξοι ελευθερωτές της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας με επικεφαλής τους Βελέντζα και Τζάμη Καρατάσο αφίχθηκαν με πλοιάριο στο Τραγοβούνι της Φθιώτιδας (στη θέση Σταυρός). Εκεί θα περίμεναν άλλους τριάντα έξι, που είχαν μείνει πιο πίσω, ώστε όλοι μαζί να εισέβαλαν και να... απελευθέρωναν τις ειρημένες τουρκοκρατούμενες επαρχίες!

Δεν πρόλαβαν όμως ν' αποβιβαστούν καν στην ξηρά οι πρώτοι 34 και αιφνιδιάστηκαν από το ελληνικό κανονιοφόρο «Αποστόλης», που βρισκόταν στην περιοχή και έριξε μια προειδοποιητική κανονιά εναντίον τους, ώστε έπεσαν αμέσως στη θάλασσα. Επειδή όμως στην ξηρά ένας υπολοχαγός ήταν έτοιμος να τους συλλάβει, οι 34, για ν' αποφύγουν τη σύλληψη αλλά και να μην πνιγούν κιάλας, παραδόθηκαν στην κανονιοφόρο! Ένας εξ αυτών ήταν και ο Μ.Ε.Π.

Ο Αιών σχολίαζε: «Τι δύνανται να ελπίσωσιν οι άνθρωποι από τους προδότας του Δεκεμβρίου των 1839 Μ. Εμμ. Παπᾶν και συντροφίαν; Άνθρωποι, οίτινες εθυσίασαν διά πάθη άλλων τον αθωότατον Νικήταν, πάσχοντα αδίκως άχρι της σήμεραν· άνθρωποι, οίτινες δι' ολίγα ποταπά τάλληρα και δι' έτι ποταποτέρας ελπίδας πολιτικής θέσεως επρόδοσαν άλλοτε μεταπεπλασμένην την ιδίαν Εταιρίαν των, την συνείδησίν των, τους συντρόφους των· άνθρωποι, οίτινες κάπηλοι της ιδίας τιμής των έρριψαν την πατρίδα εις άβυσσον απωλείας, όλον το έξω έθνος κατά τας αρχάς του 1840, ποίας ήδη πίστεως και τιμής άξιον, οποίων εθνικών σκοπόν ενεργοί δύνανται να πιστευθώσι;»

Η δίκη όλων των συλληφθέντων έγινε στο πταισματοδικείο Λαμίας στις 2/14 Ιουνίου και όλοι οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σε κράτηση 40 ημερών.

ΛΑΜΙΑ, 2 Ιουνίου. Σήμεραν έδικάσθησαν εις τὸ ένταύθα Πταισματοδικεῖον 36 εκ τῶν συλληφθέντων ελευθερωτῶν τῆς Μακεδονίας, οίτινες καταδικάσθησαν εις 40 ἡμερῶν κράτησιν. Ένας τούτων είναι και ὁ περιβόητος προδότης τοῦ 10 Δεβρίου, 1839, Μιχαήλ Εμμ. Παπᾶ, ὅστις έχρησάμευσεν εις τὴν δίκην δικηγόρος ἑαυτοῦ και τῆς συντροφίας του.

Ένας Βούλγαρος (;) Μόγλης

Το Μάιο του 1841 ο πρόξενος της Γαλλίας στις Σέρρες, Jean Manuel, έγραψε στον καθηγητή Μηνά Μινωΐδη στο Παρίσι για την ασυνήθιστη ιστορία ενός παιδιού, που για πολλά χρόνια ζούσε ολομόναχο και αυτοσυντηρούμενο στο όρος Μενοίκιο και τα γύρω βουνά.

Το παιδί είχε γεννηθεί στις αρχές της δεκαετίας του 1820 σ' ένα χωριό του Νευροκοπίου, όμως τα πρώτα χρόνια της ζωής του τα έζησε στην Προβίστα (σήμερα Παλαιοκόμη), ώσπου σε ηλικία 4 ή 5 ετών έχασε τους γονείς του και μ' έναν αδιανόητο τρόπο βρέθηκε ξαφνικά εγκαταλελειμμένο. Γρήγορα κατάφερε να προσαρμοστεί –παρά το μικρό της ηλικίας του– στις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, ζώντας στα βουνά και αποστρεφόμενο κάθε επαφή με άλλους ανθρώπους. Η ζωή του άρχισε ν' αλλάζει μόλις το 1831, σε ηλικία (περίπου) δέκα ετών, όταν βρέθηκε στο μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου.

Αυτή ήταν η αποστολή του Γάλλου προξένου, όπως αναδημοσιεύτηκε από το γαλλικό επιστημονικό περιοδικό *L'Anthropologie* τον Ιανουάριο του 1904:

Σέρρες, 18 Μαΐου 1841

Επιθυμείτε, κύριε, μια περιγραφή του άγριου παιδιού που βρέθηκε στα περίχωρα του μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη. Σπεύδω με χαρά να ικανοποιήσω την απορία σας. Το εν λόγω παιδί γεννήθηκε σ' ένα χωριό της επαρχίας Νευροκοπίου, όμως μαζί με την οικογένειά του ζούσαν κοντά στην Προβίστα. Μετά το θάνατο του πατέρα και της μητέρας του, ο μεγαλύτερος αδερφός του το έριξε στο γειτονικό ποτάμι [σ.σ. στον Αγγίτη], παραπόταμο του Στρυμόνα. Δεν είναι γνωστά τα κίνητρα που τον ώθησαν να διαπράξει αυτό το έγκλημα. Εκείνη την εποχή το παιδί ήταν σε ηλικία τεσσάρων με πέντε ετών, ενώ άλλοι λένε ότι ήταν μεγαλύτερο. Μισή ώρα αφότου ρίχτηκε [σ.σ. στο ποτάμι], το ρεύμα του νερού έβγαλε το παιδί στην όχθη σε αξιοθρήνητη κατάσταση, σωσμένο ως εκ θαύματος. Ήταν πολύ πεινασμένο και σχεδόν γυμνό. Αφού έκλαιγε για αρκετή ώρα, χωρίς να μπορεί κάποιος να το βοηθήσει, είχε κουραστεί τόσο πολύ από το κλάμα, ώστε δεν μπορούσε να βγάλει φωνή. Πήρε το μονοπάτι των βουνών και η μεγάλη πείνα το υποχρέωσε ν' αρχίσει να τρέφεται με χόρτα που έβγαιναν από τη γη. Ζούσε μια τέτοια άγρια

ζωή επί τέσσερα χρόνια. Το καλοκαίρι τρεφόταν με φυτά και το χειμώνα από τη γη. Περνούσε τις νύχτες μέσα σε τρύπες ή κάτω από κάποιο μεγάλο βράχο, συχνά με τη συντροφιά αρκούδων και άλλων άγριων ζώων. Πολλές φορές το έβλεπαν οι βοσκοί, οι οποίοι έψαχναν τρόπο να το αιφνιδιάσουν, όμως το άγριο παιδί είχε αποκτήσει τέτοια ταχύτητα στα πόδια, ώστε ακόμη και ο πιο ικανός δρομέας δεν μπορούσε να το προλάβει. Βεβαιώνεται ότι δύο φορές οι βοσκοί το αιφνιδίασαν και το οδήγησαν σ' ένα χωριό, όμως το άγριο παιδί είχε τέτοια αποστροφή για τη σπιτική ζωή, ώστε έβρισκε την κατάλληλη ευκαιρία ν' αποκτήσει την ελευθερία του. Το παιδί έζησε κατ' αυτόν τον τρόπο επί τέσσερα χρόνια περιπλανώμενο από το ένα βουνό στο άλλο. Τελικά, το Μάιο του 1831 προσέγγισε το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη, όπου οι βοσκοί το αιφνιδίασαν μέσα στη νύχτα και το οδήγησαν στο μοναστήρι. Βρισκόταν σ' αυτήν την κατάσταση: ήταν περίπου δέκα ετών, τελείως γυμνό, είχε πολλές πληγές στο πρόσωπο και όλο το λευκό κορμί του είχε αποκτήσει το χρώμα του μόλυβδου. Αυτήν την αλλαγή του χρώματος μπορούμε να την αποδώσουμε στις αντίζοες καιρικές συνθήκες και στη φύση της διατροφής του. Στην αρχή της αιχμαλωσίας του αρνιόταν κάθε είδους τροφή που του προσφερόταν και οι μοναχοί έπρεπε πολλές φορές κατά τη διάρκεια της ημέρας να το βγάζουν να βοσκήσει στα χωράφια με τη συνοδεία φυλάκων. Έπεφτε κατάχαμα και με το στόμα του διάλεγε τα χόρτα που του ταίριαζαν. Ποτέ δεν χρησιμοποιούσε τα χέρια του για να τα κόψει. Αν κάποιος του παρουσίαζε είτε φυτά είτε κρέατα, τα αρνιόταν. Έξι μήνες μετά την είσοδό του στο μοναστήρι άρχισε να προφέρει κάποιες μονοσύλλαβες λέξεις και να τρέφεται με κρέας. Αργότερα μπορούσε να μιλάει τη γλώσσα του, τα βουλγαρικά¹. Έλεγε ότι θυμόταν το μεγαλύτερο αδερφό του να τον ρίχνει στο ποτάμι, όμως δεν θυμόταν πώς το ρεύμα τον έβγαλε στο χόμα. Στην αρχή της αιχμαλωσίας του στο μοναστήρι αρρώστησε, όμως στη συνέχεια θεραπεύτηκε. Μέχρι πέρυσι, ο κάποτε άγριος νεαρός άνδρας ζούσε στο μοναστήρι και εκτελούσε αρκετά καλά τα καθήκοντά του. Σήμερα έχει αποσυρθεί στο χωριό Μερτάτη [σ.σ. σήμερα Ξηρότοπος], όπου σκέφτεται να παντρευτεί».

¹ Πώς ο πρόξενος ήταν σίγουρος ότι η μητρική γλώσσα του παιδιού ήταν τα βουλγαρικά, όταν από την ίδια την επιστολή προκύπτει ότι τα προηγούμενα χρόνια το αγόρι δεν είχε αρθρώσει λέξη; Ή μήπως οι μοναχοί έμαθαν στο παιδί τη βουλγαρική γλώσσα, παρότι χρησιμοποιούσαν τα ελληνικά για την άσκηση των λατρευτικών τους καθηκόντων;

Ενδοκοινοτικές συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις στην πόλη των Σερρών

Στις αρχές της δεκαετίας του 1840 άρχισαν δειλά να δημοσιεύονται στις αθηναϊκές εφημερίδες οι πρώτες ανταποκρίσεις από τις Σέρρες, όμως η αφορμή ήταν εξαιρετικά δυσάρεστη, οι έντονες αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό της ελληνικής κοινότητας της πόλης.

Στις 17 Απριλίου 1842 στην εφημερίδα *Αιών* δημοσιεύτηκε μια εκτενέστατη και άκρως επιθετική επιστολή, με την οποία καταγγέλλονταν δύο μέλη του τοπικού Σουρά (έτσι ονομαζόταν το επαρχιακό συμβούλιο), οι Κωνσταντίνος παππά Κώνστα και Γεώργιος Σκαμπάλης, ως «*οι κορυφαίοι της αισχροκερδείας, απάτης, δόλου και αρπαγής*», οι οποίοι μάλιστα «*ευχαριστούνται να κατέχωσι την θέσιν μόνον και μόνον διά να εκδικώνται αδικούντες όσους από τους μη όντας της συμμορίας των ήθελαν πέσει εις τους όνυχάς των*» και να κερδοσκοπήσουν υφαρπάζοντας ξένες ιδιωτικές περιουσίες ακόμη και με τη συνδρομή ψευδομαρτύρων στο δικαστήριο.

Ο επιστολογράφος, που υπέγραφε με το αρχικό Β., έκανε λόγο για «*αρκετήν αθλιότητα, ταλανισμόν και όνειδος εις την πόλιν των Σερρών*», ενώ έβαλε στο στόχαστρο της επίθεσής του και κάποιον «*νεόπλουτο ζυλοκόπο*» Χ. Αδαμάκη, ο οποίος φαίνεται ότι συμμετείχε στις «*παράνομες γνωμοδοσίες*» τους.

Άξιο προσοχής είναι ότι τα ονόματα των δύο επαρχιακών συμβούλων θα τα ξανασυναντήσουμε τα επόμενα χρόνια να μνημονεύονται μεταξύ των υποστηρικτών του αμφιλεγόμενου μητροπολίτη Σερρών Αθανάσιου, ο οποίος κινήγησε με πάθος το φωτισμένο Σερραίο δάσκαλο Εμμανουήλ Φωτιάδη.

Η μεγάλη κρίση όμως ξέσπασε το Νοέμβριο του 1843, όταν ενώπιον του πασά των Σερρών εμφανίστηκαν ορισμένοι Σερραίοι (οι Άντζος, Οργαντζής, Ν.Χ. Τρικκάλης, Γ. Τζιλέπης κ.ά.) καταγγέλλοντας τον Εμμανουήλ Φωτιάδη ως αρχηγό μυστικής εταιρίας εντός των Σερρών με σκοπό την ανατροπή του σουλτάνου! Αναμενόμενα, το Συμβούλιο (Σουράς) αρχικά δίστασε να υιοθετήσει τον εξωφρενικό ισχυρισμό ότι μια μυστική οργάνωση στις Σέρρες θα μπορούσε ν' ανατρέψει το σουλτάνο στην Κωνσταντινούπολη, όμως η επιμονή των καταγγελλόντων υποχρέωσε τις οθωμανικές αρχές να διατάξουν τη σύλληψη του Φωτιάδη

και των υποτιθέμενων «συνεργών» του. Πράγματι, ένοπλοι σείμένηδες διασκορπίστηκαν και συνέλαβαν τους δήθεν συνωμότες από τους δρόμους, τα σπίτια τους και όπου τυχόν τους έβρισκαν.

Το τι ακολούθησε και τα μαρτύρια που υπέστησαν αθώοι άνθρωποι, τα διαβάζουμε σε επιστολή δημοσιευμένη στην εφημερίδα *Αιών* στις 10 και 14.06.1844:

«[...] Τους απάγουν εις τα δεσμοτήρια, εις τας αλύσσους, εις τα τουμπρούκια· τους φυλάτουν νήσταις [= νησικούς] εφ' ημέρας πολλάς, τους ραβδίζουν, τους κρεμούν κατακέφαλα, τους καπνίζουν με θεία, έλαια ζεστά τους επιχύνουν εις τον ομφαλόν, αστραγάλους τους επιθέτουν εις τα μηνίγγια και μυρία άλλα φρικτά βασανιστήρια· ιδίως όμως ετυράνησαν Αντώνιον τον Δημητριάδη τον οποίον ηνάγκασαν επί τέλους ως φύσει δειλόν και μικρόψυχον να δώσει έγγραφον ομολογίαν ότι ο Φωτιάδης ήτον σατυριστής κ.τ.λ., και σας επισυνάπτω επιστολήν του δι' ης θέλετε πληροφορηθή ότι ψευδώς ωμολόγησε και διά της βίας κατά του διδασκάλου του²· ετυράνησαν έπειτα Αγάπιον τον Ιεροδιάκονον, τον οποίον εκήρυξαν και

θανόντα, διά να μη ζητηθή εις την Μεγάλην Εκκλησίαν, επειδή πληροφορηθείς ο γέρον άγιος Δέρκων τας κατά του Αγαστίου εν τη Μητροπόλει τυραννίας και βασανιστήρια, εξήτησε λόγον παρά του αγίου Σερρών καθ' ο έφορός του, αλλά τι γίνεται; διά της βίας εν τω δεσμοτηρίω και αλωσσοδεμένος ως κακούργος υπογράφει ομολογίαν ότι είναι ελεύθερος, και δεν συνέβη εις αυτών τίποτε των όσα λέγονται· φριζατε διά τα επινοήματα! ο δε άξων, περί τον οποίον στρέφονται όλαι αι δυστυχίαι αυταί, ο ατυχής Φωτιάδης ως κληήρης υπό την εγγύησιν Γ. του Νακίδου και Νικολάου Μιχαήλ εγκαταλείπεται εις την οικίαν του διά να παρουσιασθή οπότε ζητηθή εκ Κωνσταντινουπόλεως [...]

Την επόμενη χρονιά, η αντιπαράθεση στο εσωτερικό της ελληνικής κοινότητας Σερρών γιγαντώθηκε με την ανταλλαγή επιστολών μέσω των εφημερίδων *Αιών* και *Αθηνά*, ενώ στο στόχαστρο της κριτικής μπήκε ο μητροπολίτης Αθανάσιος.

² Ο Δημητριάδης πάντως διέψευσε κατηγορηματικά την ύπαρξη επιστολής του με αυτό το περιεχόμενο, κάνοντας λόγο για «νόθευση και παραμόρφωση» της επιστολής του προς το Φωτιάδη.

Η αρχή έγινε με τη δημοσίευση μιας μακροσκελέστατης επιστολής Σερραίων με ημερομηνία 4 Μαρτίου 1845, η οποία δημοσιεύτηκε στον *Αιών* στις 25 Απριλίου της ίδιας χρονιάς. Οι συντάκτες επέλεξαν να μείνουν ανώνυμοι «*διότι φοβούμεθα την επιβολήν του φιλανθρώπου Σερρών*», όπως οι ίδιοι σημείωσαν, ενώ έκαναν λόγο για «*άπειροι και φρικτά καταχρήσεις*» του ιεράρχη, ο οποίος «*και την Εκκλησίαν βεβηλώνει και την ανθρωπότητα καταισχύνει*», ενώ «*η καταδυναστεία αυτού και καταπίεσις κατά του ταλαιπώρου λαού [...] κινούσιν εις φρίκην και αγανάκτησιν πάντα μεν άνθρωπον γενικώς, πάντα δε χριστιανόν ιδίως*».

Σημείο αιχμής της κριτικής προς τον Αθανάσιο αποτελούσε ο «*τρόμος*» που φερόταν να είχε εμπνεύσει στο λαό των Σερρών «*τον προπαρελθόντα χειμώνα, οπότε διά να καταστρέψη πολίτην φιλήσυχον, σεβαστόν διά τας αρετάς του και χρησιμώτατον τη πατρίδι διά την παιδείαν του, τον Κύριον Εμμανουήλ Φωτιάδη, προς τας άλλαις συκοφαντίαις και δολοπλοκίαις [...] μετεχειρίσθη και τρομερώτατον, την ενοχοποίησιν δηλαδή της επαρχίας του όλης εις δήθεν μελετωμένην αποστασίαν, την οποίαν η κεφαλή αυτού επενόησε!!*».

Αίσθηση προκαλεί εξάλλου και η καταγγελία ότι τη Μεγάλη Εβδομάδα της τρέχουσας χρονιάς (1845) ο μητροπολίτης Σερρών είχε αρνηθεί να κοινωνήσει όσους χωρικούς της περιφέρειάς του δεν είχαν μπορέσει να καταβάλουν έγκαιρα ολόκληρο το φόρο τους προς την εκκλησία!

Στις 23 Μαΐου 1845 ο *Αιών* αναδημοσίευσε απόσπασμα ιδιωτικής επιστολής Σερραίου, που δεν κατονομαζόταν, με το συντάκτη του δημοσιεύματος, Α. Δημητριάδη, να εγγυάται την αξιοπιστία των καταγγελλομένων:

<p>«... Τα καθ' ημάς απορώ πώς να σοι περιγράψω. Διά να αποφύγω πάσαν μακρολογίαν, σοι λέγω, ότι ο Σερρών είναι εξηγγιωμένος και τεταραγμένος εις βαθμόν έσχατον, ώστε ηναγκάσθη προ ολίγων ημερών να συνθέση αυτός υπέρ</p>	<p>εαυτού αναφοράς επαινούσας την επταετή ενταύθα διαμονήν του κατά πάντα ως άμεμπτον κτλ. και να τας υπογράψη παρά πολλών διά της βίας, απάτης, απειλής, δωροδοκίας και των άλλων συνήθων μέσων της τυραννίας. Έπειτα</p>
--	--

ουδέ εις ταύτα ευχαριστηθείς έβαλε μεσίτην τον ... πενθερόν του εν Κωνσταντινουπόλει Χ. Βάρβα, διά να τω υποσχεθή παν ό,τι θέλη (χρήματα, δηλ. Κοτσαβασλίκα κτλ.) μόνον να παύση του να διακηρύττη εν Κωνσταντινουπόλει τας καταχρήσεις και παρανομίας της αυτού Πανιερότητος. Λέγεται δε προσέτι, ότι έγγραψε και προς τον έφορον του να κάμη τρόπον, ώστε να περιορίση τον Χ. Βάρβαν, μέχρις ου φθάσωσιν εις Κωνσταντινούπολιν αι υπέρ αυτού χαλκευθείσαι

αναφοραί. Νήπιος! διότι νομίζει, ότι η βία και η σπάτη κίτζει επί της πέτρας! Εν τούτοις όμως, επειδή όλοι χωρίς εξαίρεσιν και αστυκοί και χωρικοί τον μισούν ως εχθρόν άσπονδον της υπάρξεώς των, δεν τολμά να εξέλθη της μητροπόλεώς του άνευ Τούρκου δορυφόρου· και εις την Εκκλησίαν ακόμη συνοδεύεται υπ' αυτού. Ουδείς δεν τον υποστηρίζει ειλικρινώς εκτός δύο ... οίτινες μόνοι είναι υπέρ αυτού...».

Τι υποστήριζε η αναφορά του μητροπολίτη Αθανάσιου προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, η οποία κατά τα καταγγελλόμενα είχε υπογραφεί από πιστούς κατόπιν δόλου και απειλών; ότι «ο τόπος είναι ευχαριστημένος μ' αυτόν και ότι τα κατ' αυτού υπεκινήθησαν από τον συναδελφόν του, τον πρώην Μιτωλήνης Μελέτιον».

Η απάντηση στις καταγγελίες ήρθε μέσω της εφημερίδας *Αθηνά*, η οποία στις 13.06.1845 δημοσίευσε την επιστολή ενός Σερραίου με αρχικά Κ.Δ. Αυτός παρομοίαζε τις κατηγορίες κατά του μητροπολίτη με «υλακές [= γαβγίσματα] νεανίσκων απονενοημένων, εξ απαλών ονύχων ενασμενίζομένων εις το συκοφαντείν, ραδιουργείν, και ψεύδεσθαι αναισχύντως», ενώ υποστήριζε ότι στην επαρχία Σερρών «[οι] χριστιανοί είμεθα υπερευχάριστοι από την ευαγγελικήν ποιμαντορίαν του ποιμένος μας τούτου».

Η ανταπάντηση ήρθε μέσω της ίδιας εφημερίδας μόλις μία εβδομάδα μετά, προφανώς από κάποιον Σερραίο που ζούσε στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, αλλά γνώριζε τον Κ.Δ., τον οποίο μάλιστα αποκαλούσε ένα εκ των «ανδραπόδων» του μητροπολίτη, «πολλά γνωστό», που εκτελούσε «τα δουλικά του χρέη [...] πιστώς».

Εξάλλου σε άλλη, αρκετά μεταγενέστερη επιστολή -αυτή την φορά προς τον Αιώνα- αποκαλύφθηκε ότι ο Κ.Δ. ήταν ο Καλαβακίδης Δημήτριος με καταγωγή από το Μελένικο και ήδη δάσκαλος στις Σέρρες, χαρακτηριζόμενος από το συντάκτη ως «μητραλοίας» της ιδιαίτερης πατρίδας του, περί του οποίου μπορούσαν να μαρτυρήσουν «*η εν Σέρραις γηραιά συμπατριώτις του Βασιλού, [...] πάντες μεν απλώς και Μελενίκειοι και Σερραίοι και κατ' εξοχήν ο εν Αθήναις φιλόπατρις ιατρός Α. Παλλατίδης ο συμπολίτης του*».

Δεν έχει νόημα να σταθούμε τόσο στις αντεγκλήσεις μεταξύ των αντίπαλων στρατοπέδων μέσω επιστολών, όσο σε δύο πολύ συγκεκριμένες καταγγελίες κατά του μητροπολίτη Σερρών, ο οποίος άλλωστε το 1846 θ' απομακρυνόταν από τη θέση του:

i) Κάποιος Πέτρος, τερτσής (αλλιώς τερζής, δηλαδή ράφτης) στο επάγγελμα, ζητούσε από το γραμματικό του μητροπολίτη, ονόματι Δ. Κυριακίδης, να λάβει τα 240 γρόσια που ο τελευταίος του χρωστούσε· εκείνος όμως όχι μόνο δεν του έδινε τα οφειλόμενα, αλλά πολλές φορές έδιωχνε το ράφτη με βρισιές. Έτσι, λοιπόν, ο Πέτρος θεώρησε πρόπον ν' απευθύνει αναφορά στον μητροπολίτη, όμως μάταια περίμενε να βρει το δίκιο του. Ο ιεράρχης όχι απλά έδιωξε τον ράφτη απειλώντας τον με αφορισμό και στολίζοντας τον με διόλου τιμητικά κοσμητικά επίθετα, όπως «μπερμπάντη» και «μασκαρά», αλλά στη συνέχεια κάλεσε τη συντεχνία των τερτσήδων και τους ανάγκασε να θέσουν σε αργία τον συνάδελφό τους, ο οποίος υποχρεώθηκε να κλείσει το εργαστήρι του και μόνο μετά από πολλές παρακλήσεις κατάφερε να το ξανανοίξει μια εβδομάδα αργότερα!

ii) Ο μουσικός Λάμπρος Νικολάου ζήτησε τη βοήθεια της Μητρόπολης, επειδή οι Βυσσινίτες δεν εξοφλούσαν την ομολογία του, που ανερχόταν σε 800 γρόσια. Πράγματι, ο πρωτοσύγκελος Κυρ. Αγαθάγγελος κράτησε την ομολογία του Νικολάου, υποσχόμενος ότι θα πίεζε τους χωρικούς για την εξόφλησή της. Έτσι κι έγινε, μόνο που τα χρήματα δεν αποδόθηκαν στον νόμιμο παραλήπτη τους, αλλά

παρακρατήθηκαν από τον μητροπολίτη με τον ισχυρισμό ότι οι χωρικοί του χρωστούσαν ομολογία ίσης αξίας, η δε ομολογία που είχε εκδοθεί στο όνομα του Νικολάου, σύμφωνα με τον ιεράρχη είχε σκιστεί!

Έτσι ο μουσικός αναγκάστηκε να στραφεί νομικά κατά των χωρικών. Ενώπιον του καδή, όμως, εμφανίστηκε ο πρωτοσύγκελος ύστερα από εντολή του μητροπολίτη και κατέθεσε ότι ο λογαριασμός είχε θεωρηθεί και ο Νικολάου δεν είχε τίποτα να λαμβάνει. Το αποτέλεσμα ήταν να διαταχθεί η άδικη φυλάκιση του Νικολάου, που μάλιστα ήταν νιόπαντρος οκτώ μόλις ημερών, και μόνο μετά από πολλές μεσιτείες του πεθερού του αφέθηκε και πάλι ελεύθερος.

Η πυρκαγιά του 1849

Το καλοκαίρι του 1849 η επαρχία των Σερρών περιλαμβανόταν μεταξύ των ευρωπαϊκών επαρχιών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (όπως το Διδυμότειχο, η Φιλιππούπολη, η Λάρισα και ο Τύρναβος), όπου η χολέρα σημείωνε θραύση. Όμως το γεγονός που σημάδεψε την πόλη των Σερρών τη χρονιά αυτή -και ενδεχομένως επέτεινε την επιδημία της χολέρας- ήταν η πυρκαγιά της 28 Ιουνίου/10 Ιουλίου, η οποία προκάλεσε τεράστιες καταστροφές, με την κατάσταση να επιδεινώνεται στη συνέχεια εξαιτίας ενός ακραίου καιρικού φαινομένου.

Η αλήθεια είναι ότι ερευνώντας τις ελληνικές εφημερίδες, που είχαν σταθεί τόσο φιλόξενες στην ανταλλαγή επιθέσεων μεταξύ των Σερραίων τα προηγούμενα χρόνια, δυσκολεύτηκα να βρω κάποια σχετική αναφορά -σε μεγάλο βαθμό δικαιολογημένα λόγω και της δυσκολίας στην επικοινωνία με τα μέσα μεταφοράς της εποχής. Αντίθετα σε πολλές ξένες εφημερίδες δημοσιεύτηκαν σχετικά τηλεγραφήματα, με το πιο αναλυτικό να δημοσιεύεται στη γερμανόφωνη εφημερίδα *Die Press* του Μπρνο (που τότε ανήκε στην αυτοκρατορία της Αυστρίας, στην οποία πολλοί Σερραίοι δραστηριοποιούνταν εμπορικά, εξ ου και το ισχυρό ενδιαφέρον) στις 9 Αυγούστου 1849. Μαζί γινόταν αναφορά σε μια είδηση για τη μεταφορά στις φυλακές των Σερρών (λογικά προ φωτιάς) και πολλών ληστών που

είχαν συλληφθεί από το Μουσταφά Αγά. Ειδικά όμως αναφορικά με την πιο σημαντική είδηση της καταστρεπτικής πυρκαγιάς της 28^{ης} Ιουνίου, διαβάζουμε:

«Οι Σέρρες, η αναπτυσσόμενη πόλη της Ρουμελίας, η αντίπαλος της Αδριανούπολης, μετά βίας συνεχίζει να υφίσταται, καθώς τα δύο τρίτα της πόλης κάηκαν. Φωτιά ξέσπασε σ' ένα καφενείο της αγοράς, η οποία φούντωσε από πολύ ισχυρούς βόρειους ανέμους, επεκτάθηκε σε τεράστια έκταση, ενώ οι φτωχές εγκαταστάσεις της πυροσβεστικής χωρίς σωλίνες και νερό έκαναν τη φωτιά ανίκητη από τους εργαζόμενους. [...] Η ισραηλιτική συνοικία σώθηκε, επειδή οι Ισραηλίτες είχαν γκρεμίσει όλα τα σπίτια στη γειτονιά για να διατηρήσουν τη Συναγωγή τους, δημιουργώντας αρκετό ελεύθερο χώρο ανάμεσα στη φωτιά και τη συνοικία τους. Σαν να μην έφτανε η δυστυχία, ένας πολύ δυνατός τυφώνας λίγες μέρες αργότερα γκρέμισε τους στρατώνες και τις σκηνές που είχαν στηθεί στην ανοιχτή πεδιάδα, ώστε πολλές χιλιάδες [άνθρωποι], οι οποίοι μέχρι πρόσφατα ευημερούσαν, πλέον περιφέρονται σαν ζητιάνοι, γυμνοί και άστεγοι».

Από το δημοσίευμα της *Die Press* δεν συμπεριέλαβα το κομμάτι του απολογισμού των κατεστραμμένων κτιρίων (σπίτια, μαγαζιά, αποθήκες, εκκλησίες, τζαμιά, σχολεία) εξαιτίας της πυρκαγιάς, επειδή τα νούμερα (κυρίως ως προς τον αριθμό των καμένων σπιτιών) διέφεραν σημαντικά ανάλογα με την πηγή, ώστε είναι δύσκολο να εξακριβωθεί ο ακριβής αριθμός τους.

Για παράδειγμα στις γαλλικές εφημερίδες γράφτηκε ότι κάηκαν 1000 μαγαζιά, 1700 ελληνικά σπίτια, 200 άλλα σπίτια, 2 τζαμιά, 4 σχολεία, 3 τεκκέδες, 17 ελληνικές εκκλησίες μαζί με την πρώην Μητρόπολη, 22 χάνια, 2 μεγάλα βαφεία, 30 εργαστήρια μπασματζήδων, εκτυπώσεις (ζωγραφιές) σε καμβάδες και μουσλίνα και 27 εργαστήρια σαπουνιού. Η αμερικανική *The New York Herald* έκανε έναν πολύ γενικό απολογισμό 3000 κατεστραμμένων κτιρίων, ενώ σύμφωνα με την *Die Press* κάηκαν όλες οι αποθήκες της αγοράς, 2000 μαγαζιά, μόλις 632 ελληνικά και 15 τουρκικά σπίτια, 2 τζαμιά και 15 εκκλησίες, 4 τουρκικά σχολεία, 22 χάνια και 2 βαφεία που το καθένα περιείχε 40 ζωγραφιές.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα χειρόγραφα της μονής του Τιμίου Προδρόμου η φωτιά φέρεται να ξεκίνησε από το Ορτά Μεζάρι (δηλαδή το τουρκικό νεκροταφείο) και όχι από κάποιο καφενείο της αγοράς.

Μία από τις παράπλευρες απώλειες της πυρκαγιάς, αρχαιολογικής αξίας, ήταν η εξαφάνιση μιας αρχαίας επιγραφής, που βρισκόταν εντοιχισμένη στον περίβολο της Μητρόπολης:

Η ΠΟΛΙΣ
ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΝ
ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΩΝ
ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΦΛΑΟΥΙΑ-
ΝΟΝ ΛΥΣΙΜΑΧΟΝ ΥΙΟΝ
ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ
ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΟΝ ΕΝ ΠΑ-
ΣΙΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ ΕΥΝΟΙΑΣ
ΕΝΕΚΕΝ ΤΗΣ ΕΙΣ ΕΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΙΗΝΕΚΟΥΣ ΦΙΛΟΔΟΞΙΑΣ
ΔΙ ΕΠΙΜΕΛΙΗΤΩΝ
ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΙΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΣ ΕΙΣΙΔΟΡΟΥ
ΕΙΣΙΔΟΡΟΥ ΟΥΑΛΕΡΙ...

Οι κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ εναντίον του μουδέρη

Στις 18.11.1850 η εφημερίδα *Τηλέγραφος του Βοσπόρου* έγραφε ότι κάτοικοι του καζά Δεμίρ Ισσάρ (αλλιώς Τεμίρ/Τιμούρ Χισάρ ή Δεμνιασάν!) είχαν παρουσιάσει στον γενικό διοικητή του νομού Θεσσαλονίκης, Γιακούπ πασά, παραπονούμενοι κατά του μουδέρη [εισπράκτορα] της επαρχίας τους, ο οποίος λίγες εβδομάδες αργότερα παύθηκε από τη θέση του λόγω των επανειλημμένων –και προφανώς όχι άδικων παραπόνων– των κατοίκων της περιοχής.

1851

Από τη χρονιά αυτή αρχίζει σταδιακά μια καλύτερη ροή πληροφοριών για θέματα περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά με άμεσο ή έμμεσο σερραϊκό ενδιαφέρον, που μας βοηθούν να εξοικειωθούμε περισσότερο με την ζωή και την εν γένει καθημερινότητα στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών, όπως και να γνωρίσουμε Σερραίους, οι οποίοι μπορεί να ζούσαν ακόμη και σε άλλες περιοχές, σε μια εποχή πολύ μακρινή και ολωσδιόλου διαφορετική σε σύγκριση με τη σημερινή.

-- Γνωρίζουμε λοιπόν ότι στις αρχές του 1851 επικρατούσαν πολύ κακές καιρικές συνθήκες, οι οποίες –σύμφωνα με φήμες– είχαν ως αποτέλεσμα την πρόκληση έως και δώδεκα ναυαγίων πλοίων «δευτέρου και τρίτου βαθμού» στον Στρυμονικό κόλπο μέχρι τις 21 Ιανουαρίου¹.

Αντίθετα τον Φεβρουάριο επικράτησαν πολύ καλύτερες καιρικές συνθήκες, οι οποίες υπόσχονταν κάθε επιτυχία στην εμποροπανήγυρη των Σερρών, που ξεκίνησε στις 10 ή 12 Φεβρουαρίου, με τη συμμετοχή πολλών εμπόρων.

-- Το ίδιο διάστημα (μέχρι τα μέσα Φεβρουαρίου) έφτασε στις Σέρρες ο Αχμέτ Ρεσίμ εφέντης, κάτοικος Θεσσαλονίκης αλλά πιθανότατα σερραϊκής καταγωγής, για την τακτοποίηση κληρονομικής του υπόθεσης. Λεπτομέρειες δεν είναι γνωστές ούτε για το περιεχόμενο ούτε για την έκβαση της ιστορίας αυτής, η οποία όμως φαίνεται ότι παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον (ή δυσκολία), καθώς κλήθηκε νομικός από την Κωνσταντινούπολη για τη διευθέτησή της².

-- Την άνοιξη του 1851 μεγάλη ποσότητα βαμβακόσπορων από την Αμερική στάλθηκε σε διάφορα σημεία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, μεταξύ των οποίων και η περιοχή των Σερρών, που άλλωστε είχε μακρά παράδοση στην καλλιέργεια του βαμβακιού.

---

¹ Ενδιαφέρουσα είναι η χρήση της ενετικής ονομασίας «Κόλπος της Κοντέσσας» για την περιγραφή του Στρυμονικού κόλπου στο σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας *Τηλέγραφος του Βοσπόρου*.

² Μπορούμε εύλογα να εικάσουμε ότι ο Αχμέτ Ρεσίμ εφέντης ήταν πρόσωπο γνωστό στην κοινωνία της Θεσσαλονίκης, ώστε να θεωρηθεί άξια αναγραφής η σχετική είδηση σε τηλεγράφημα προς εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης, που αναπαράχθηκε και από τον *Τηλέγραφο Βοσπόρου* στις 03.03.1851.

-- Η αυξημένη παρουσία ληστοσυμμοριών στις Σέρρες, στη Δράμα και στην Καλαμαριά είχε ως αποτέλεσμα την αποστολή ενός λόχου 50 υπέων στην κάθε περιοχή τον Ιούνιο του 1851. Ενώ όμως στην Καλαμαριά η παρέμβαση αυτή υπήρξε μάλλον αποτελεσματική, φαίνεται ότι δεν συνέβη το ίδιο στις Σέρρες, όπου δύο κακουργήματα αναστάτωσαν τους κατοίκους, οι οποίοι έστειλαν κατεπείγουσα αναφορά στο γενικό διοικητή Μακεδονίας, Γιακούπ πασά, *«όπως διατάξει ανυπερθέτως τα πρόσφορα προς απαλλαγὴν ἐτι χειροτέρων δεινῶν, υφ' ὧν ἐπαπειλοῦνται τα περίχωρα των Σερρών»*, όπως σημείωνε ο *Τηλέγραφος του Βοσπόρου* την 1^η Σεπτεμβρίου 1851.

-- Εξάλλου, η απόβαση πειρατικής λέμβου και η διάπραξη ληστειών σε καταστήματα στο Ορφανό και το Τσαγιακτζή (αλλιώς Τσάγεζι, το λιμάνι της Αμφίπολης) τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς έθεσε σε συναγερμό τη σερραϊκή χωροφυλακή. Ωστόσο δεν κατέστη δυνατό να συλληφθούν οι ληστοπειρατές, οι οποίοι στο μεταξύ είχαν προνοήσει να εμποδίσουν την πρόσβαση της χωροφυλακής στο λιμάνι του Τσαγιακτζή κόβοντας την ξύλινη γέφυρα που υπήρχε στην περιοχή.

1852

-- Στις 13/25 Ιανουαρίου, στο ναό της αγίας Ελεούσας της πόλης των Σερρών τελέστηκε το τριετές μνημόσυνο του Εμμανουήλ Φωτιάδη, όπως και της μητέρας του, Αθανασίας, η οποία είχε φύγει από τη ζωή λίγες μέρες μετά το γιό της. Τα οστά των τιμώμενων προσώπων ήταν καλυμμένα με μαύρο ύφασμα και στολισμένα με στεφάνια από φυσικά και τεχνητά άνθη. Πλήθος κόσμος παρευρέθηκε στην τελετή, ενώ τον επικήδειο εκφώνησε ο Δημήτριος Χρηστίδης, ένας από τους μαθητές του Φωτιάδη και ήδη δάσκαλος στο Ελληνικό σχολείο των Σερρών.

Από το λόγο του Χρηστίδη αναδημοσιεύω κάποια εκτενή αποσπάσματα, αφιερωμένα στον ευγενή νεκρό και τη μητέρα του, τα οποία μας εξοικειώνουν με το φωτεινό πνεύμα και τη μεγάλη ψυχή ενός εξαιρετικά σπουδαίου Σερραίου:

«[...] Ούτως ο συμπολίτης ημών, του οποίου ήδη τελούμεν το μνημόσυνον, αυξήσας ως έρση [= δροσιά] διά πολλών μόχθων και ανιών, αποσπασθείς δε των μητρικών κόλπων και εις μακράς αποδημήσας γαίας, ίνα αυξήση τας εαυτού γνώσεις, επανελθών δε εκείθεν μετά ζήλου πολλού και μεταφτεύσας παν ό,τι αγαθόν μετά πενίας και κακουχίας συνήγαγε, και πολλούς υποσχών [= υποφέροντας] πόνους πολεμών κατά της αμαθείας και πολεμούμενος υπ' αυτής, και μόλις αρζόμενος να ηδύνηται [= χαίρεται] υπό της ιδέας του ότι συνήργησεν εις την ωφέλειαν της εαυτού πατρίδος καταβαλών τας βάσεις της νέας παιδείας και νέαν δους ροπήν εις το πνεύμα της πατρίδος του, ήρθη εκ μέσου ημών 56 ετών την ηλικίαν πολύν πόθον εαυτού καταλείψας.

Ούτως η γηραιά αυτού μήτηρ, ης σήμερον της ανακομιδής γενομένης, συντω υιό τελείται το τελευταίον μνημόσυνον, ελπίσασα ότι θέλει θεραπεύσει τας

αρχαίας αυτής λύπας, τας από της πενίας και χηρείας προελθούσας, επανιδούσα αυτόν από την πενταετούς αποδημίας επανερχόμενον και απολαύουσα υιού ευγνώμονος και σοφού ευτυχούντος, αλλ' εξ εναντίας πολλάς υποστάσα βασάνους βλέπουσα αυτόν τότε μεν νοσηλεύόμενον, τότε δε συκοφαντούμενον και καταδιωκόμενον, επείδεν εν τέλει και τον θάνατον αυτού, ώστε μετ' ολίγας ημέρας, μόλις την στέρησιν του υιού φέρουσα, ως μη αντέχοντος του προ πολλών μηνών νοσούντος αυτής σαρκίου, μετήλλαξε και αύτη τον βίον και κατόπιν εκείνου έδραμεν, ίνα, θερμώς εν τω βίω αγαπώμενοι, συγχρόνως και μετά θάνατον μνημονεύονται.

[...] Ο δε ημέτερος συμπολίτης, του οποίου το όνομα πάντες μετά σεβασμού αναφέρετε και επί τη στερήσει αυτού πενθούντες συνήλθετε ήδη, [...] τοσαύτα υποσχών [= υποφέροντας] δεινά, και εν ω πλήρης αγάπης και μετά ακαμάτου

ζήλου την νεολαίαν της πατρίδος ἐδίδα-
σκε, διά φθόνον τινων ἀμβλυοπόντων
[= κοντόφθαλμων] προς την πρόοδον
των νέων, και μετά ταύτα, ὅτε συκοφα-
νηθεὶς κατεδιώχθη, οὐδέποτε ἠλάτ-
τωσε τον μέγαν αὐτοῦ πατριωτισμόν,
ἀλλὰ διά παντός μέσου ἠγωνίζετο να
συντελέσῃ εἰς το καλόν της πόλεως, ἄλ-
λοτε μεν του κοινού θερμός προστάτης
γινόμενος και ρητορεύων κατὰ των
σπαταλόντων το δημόσιον δίκαιον, ἄλ-
λοτε δε προτρέπων τους συμπολίτας αὐ-
τοῦ εἰς ἐνδόξους και κοινωφελεῖς πρά-
ξεις, ὥστε και την περί του Σχολείου
φροντίδα ενεργητικώτεραν κατέστησε,
κατορθώσας ὥστε να θεωρήται ὡς το
μόνον μέσον, δι' οὐ δύναται να ευδαι-
μονήσῃ ἡ πόλις, και την βιβλιοθήκην ἐ-
πιήξῃσε διά συνδρομῆς πολλῶν ευγε-
νῶν και φιλοπατρίδων πολιτῶν. Ταῦτα
δε πάντα ἐποίει πρῶτος διδούς το πα-
ράδειγμα ἀγαθοῦ πατριώτου· ἐπειδὴ
καίτοι ἀλλαχόθεν [= ἀπὸ ἄλλα μέρη]
εἰς επικερδεστέρας και λαμπροτέρας
θέσεις προσκαλούμενος, οὐδεμίαν ἐδέ-
χθη, ἀλλὰ προτιμήσε να διαμεῖνῃ ἐν τη
μικρᾷ και ἀσήμῳ πατρίδι και να εκπλη-
ρώσῃ τον ὄρκον ὃν ὤμοσεν [= ορκί-
στηκε] ὑπὲρ αὐτῆς ἐν Ἐυρώπῃ ἐτι δια-
τρίβων, καίτοι μικρόν και ἀσήμαντον
λαμβάνων μισθόν και μόλις ἐπαρκού-
ντα εἰς τας ἀνάγκας αὐτοῦ και της γη-
ραιᾶς μητρός του. Ορκιζόμενος δε,
ταῦτα προς εαυτὸν ἔλεγε· «Φωτιάδη!
ἐνθυμῶ ὅταν ὑπάγῃς εἰς την πατρίδα
να συστήσῃς μίαν φιλεκπαιδευτικὴν ἐ-
ταιρίαν με σκοπὸν α'. να αὐξήσῃς την
βιβλιοθήκην του Σχολείου, β'. τα εἰσο-
δήματα αὐτοῦ, διά να ἔχῃ πλείους διδα-
σκάλους του ενός και των δύο, γ'. διά
να υποστηρίζονται ευφρεῖς μαθηταὶ
προς διαδοχὴν της διδασκαλίας. Ἐνθυ-
μῶ καλῶς!!!».

Ευρών δε το Σχολεῖον ὅλως ἀτελές
και ἀμόρφωτον, και ἀναγκαζόμενος να
καταβάλλῃ πολλοὺς πόνους, λυπούμε-
νος δε και δι' ὅσας ἐξώθεν ὑπέφερε
προσβολὰς περί τα του Σχολείου πράγ-
ματα, ἐκ τούτων μάλιστα και ἐβλάβηθη
την υγείαν. Και ἐν τέλει δε, ὅτε ὑπεραι-
ξήθεισα ἡ νόσος αὐτοῦ τον ἐβασάνιζεν
ισχυρῶς, ὁπότε συχνότεραι και ἀλγει-
νότεραι ἐγένοντο διά τε ἡμέρας και νυ-
κτός αἱ ἐπαναλήψεις του πνιγηροῦ ἀ-
σθματος μετά βίχθός ἰσχυροῦ και ἐμε-
τοῦ, και τότε ἐφρόντιζε πάλιν περί της
πατρίδος, και ἔγραφε προς τον ευγενῆ
Θεόδωρον Δουμπίδην περί συστάσεως
τυπογραφείου, δι' οὐ ἐμελέτα να δια-
δώσῃ εἰς την σερραϊκὴν χώραν τα κα-
θήκοντα του ἀληθοῦς πατριώτου. Και
ἐκεῖνος μεν ἐδέχθη την συνδρομὴν, τον
δε μακαρίτην κατέλαβε το τέλος του θα-
νάτου.

Οὐ μόνον δε τον προς την πατρίδα
ζήλον οὐδέποτε ἠλάττωσεν οὐδέ παρε-
πονέθη ποτέ κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ και προς
τους ἐχθρούς, τους δωρεάν αὐτὸν μισή-
σαντας, δεν ἐμνησικάκει. Ἀλλὰ και ὅτε
ἐξόριστος εἰς Τιμουρζίναν ἐφθασε, κα-
τέγραψε συν εαυτῷ και το του διώζα-
ντος ὄνομα παρά τω ἱερεῖ δεόμενος
προς τον Θεόν, ἵνα αὐτὸν τε και ἐκεῖνον
συγχωρήσῃ, και ὅτε ἤκουσεν ἐν τέλει
την καταστροφὴν του βίου αὐτοῦ ἐλυ-
πήθη. Προς δεν την ἀδελφὴν Αἰκατερί-
ναν, ἣτις ἀνήγγειλεν αὐτῷ τους λόγους
του τότε μετά τον θάνατον ἐκείνου ἐλ-
θόντος ἐνταῦθα Πρωτοσυγκέλου, ὅστις
ἔλεγεν, ὅτι καλῶς ποιήσας ἀπέθανεν
οὕτως· ἐπειδὴ ἠθέλεν ἐξομῶσει, ἀπε-
κρίθη· «Δεν γνωρίζουσι, φιλάτη, τι λέ-
γουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐπειδὴ εἰ μεν ἐξώ-
μνηεν, ὑπελείπετο ἐλπίς σωτηρίας, με-
τανοήσαντο, ἤδη δε ἀπώλετο ὁ δυστυ-
χῆς εἰς αἰῶνα τον ἅπαντα». [...]]».

-- Σε άλλες ειδήσεις του 1852, η εμποροπανήγυρη του Φεβρουαρίου βρήκε την πόλη ακέφαλη. Ο μέχρι τότε διοικητής Τζεμάλ Εδδίν πασάς είχε ήδη αναχωρήσει για τη νέα του περιφέρεια, τα Βιτόλια (ή Μπίτολα/Μοναστήρι), ενώ ο διάδοχός του, Ζεϊνέλ πασάς, αναμενόταν «*ανυπομόνωσ*» από τους Σερραίους να έρθει από την Κωνσταντινούπολη.

-- Στις 21 Απριλίου 1852, στην περιοχή μεταξύ του Δεμίρ Ισσάρ και των Σερρών, θύμα ληστείας έπεσε ο υπηρέτης του Έλληνα εμπόρου Εμμανουήλ Βέγια, ερχόμενος από το Βελιγράδι. Στο δισάκι του κουβαλούσε 70.000 γρόσια, τα οποία και έκαναν φτερά.

Εξάλλου, συμμορίες κακοποιών διέτρεχαν όλη την περιοχή από τα Βοδενά (Εδεσσα) μέχρι τα όρη της Κερκίνης, του Παγγαίου, της Κρέσνας και του Νευροκοπίου διαπράττοντας ληστείες και φόνους με θύματα οδοιπόρους, αλλά και τους κατοίκους των περιοχών αυτών. Σε σχόλιό του, που φυσικά δεν τολμούσε ν' αγγίζει την κορυφή της οθωμανικής διοίκησης, η εφημερίδα *Τηλέγραφος του Βοσπόρου* απέδιδε την αδυναμία καταστολής των φαινομένων αυτών στο μικρό αριθμό έφιππων φυλάκων (Σουβαρή), ο οποίος «*δεν εξαρκεί βεβαίως να εξαλείψη τα επισυμβαίνοντα ατακτήματα, οι δε κακούργοι τρόπον τινά ενθαρρύνονται μη τιμωρουμένων των κακών πράξεών των*».

-- Τον Οκτώβριο του 1852 ξεκίνησε στην πόλη των Σερρών η συστηματική διδασκαλία της Ιεράς Κατηγήσεως, η οποία καθιερώθηκε να πραγματοποιείται στην αίθουσα της Ελληνικής Σχολής κάθε Κυριακή από τις 8 έως τις 10 μ.μ. (ενδεχομένως σύμφωνα με το τουρκικό σύστημα μέτρησης της ώρας), με τη συμμετοχή μαθητών, αλλά και πολιτών κάθε κοινωνικής τάξης και ηλικίας.

1853

-- Πρωτοχρονιά χωρίς το μητροπολίτη τους έκαναν οι Έλληνες κάτοικοι των Σερρών, οι οποίοι υποδέχθηκαν τον Ιάκωβο με όλες τις τιμές τη δεύτερη μέρα του έτους ύστερα από απροσδιόριστο διάστημα απουσίας.

Δυο μέρες μετά την επιστροφή του στις Σέρρες ο μητροπολίτης παρευρέθηκε στην καθιερωμένη πλέον διδασκαλία της Ιεράς Κατηχήσεως –πιθανόν για πρώτη φορά. Στον λόγο που εκφώνησε, ο διευθυντής της Σχολής έκανε έναν απολογισμό του πρώτου τριμήνου υλοποίησης των μαθημάτων κατήχησης, ενώ δεν παρέλειψε ως εκπρόσωπος της πόλης να εκφράσει *«ταπεινοφρόνως και ευσεβώς»* προς τον Ιάκωβο *«την εγκάρδιον και ειλικρινή χαράν απάντων, διότι ευτύχησαν να απολαύσωσι πάλιν τον σεβαστόν Ιεράρχην των, και τας ελπίδας κρείττονος μέλλοντος μετά την παρουσίαν του αγαθού ποιμένου»*, όπως συνόψισε τα λόγια του σχολάρχη ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Αμόλθεια*.

Σχετικά με το κλίμα που επικράτησε στην εκδήλωση, ο ίδιος περιέγραφε: *«Απάντων των παρευστών έπαλλον αι καρδία και χαράς εχύθη δάκρυον, και η ημέρα εκείνη υπήρξε πανήγυρις, και ευχόμεθα μόνον και ελπίζομεν μάλιστα, ότι η ανάμνησις της συναθροίσεως εκείνης θέλει διαμείνει ζώσα και συγκινητική εις την καρδίαν του τε σοφού Ιεράρχου και των φιλομούσων και φιλοχρίστων πολιτών και του φιλοπόνου Σχολάρχου, ως καθιερούσα την ελπίζομένην σύμπνοιαν και ομογνωμοσύνην απάντων προς ένα και μόνον ιερόν σκοπόν, την ευτυχίαν της πατρίδος και την ακμίν των φιλανθρωπικών και εκπαιδευτικών ημών καταστημάτων»*.

-- Το 1853 για πρώτη φορά γιορτάστηκε με εξαιρετική λαμπρότητα η γιορτή των Τριών Ιεραρχών, ύστερα από πρωτοβουλία του μητροπολίτη Σερρών.

Ειδικότερα, μετά το τέλος της θείας λειτουργίας στον μητροπολιτικό ναό (των αγίων Θεοδώρων), όπου χοροστάτησαν ο μητροπολίτης Ιάκωβος από κοινού με τον επίσκοπο Δαφνουσίας, και την πανηγυρική ομιλία του διευθυντή της ελληνικής Σχολής, πιστοί και ιερείς μετέβησαν στο σχολείο, που ήταν στολισμένο με

στεφάνια από δάφνες και μυρσίνες. Εκεί εψάλη ιερός αγιασμός από τον μητροπολίτη, ο οποίος στη συνέχεια εκφώνησε λόγο αναφορικά με την παιδεία και το κοινό όφελος που αυτή προσφέρει, ενώ στο τέλος έκανε ειδική αναφορά στους φιλόμους συνδρομητές των σχολείων της πόλης και ονομαστικά στους αδελφούς και υιούς Δούμπα, οι οποίοι ήταν μεγάλοι ευεργέτες της ελληνικής κοινότητας των Σερρών. Ένας από τους μαθητές της σχολής απάντησε στο λόγο του σεπτού Ιεράρχη ευχαριστώντας ως εκπρόσωπος της σπουδάζουσας σερραϊκής νεολαίας τόσο αυτόν όσο και τους ευεργέτες των σχολείων υπό τα αυθόρμητα «ζήτω» του πολυπληθούς ακροατηρίου και κάπως έτσι ολοκληρώθηκε η γιορτή.

-- Μια ακόμα εκδήλωση του 1853, για την οποία γνωρίζουμε κάποιες λεπτομέρειες, ήταν αυτή της υποδοχής του νέου διοικητή των Σερρών, Μεχμέτ Βεμπή εφέντη, στις 19 του μηνός Ραμαζανίου (γύρω στα τέλη Ιουνίου ή αρχές Ιουλίου).

Ο Μεχμέτ Βεμπή εφέντης υπήρξε και κατά το παρελθόν διοικητής των Σερρών για έναν ολόκληρο χρόνο, όμως τους προηγούμενους τέσσερις μήνες είχε μετατεθεί στη Λήμνο. Σύμφωνα με τον ανταποκριτή της *Αμάθειας*, οι Σερραίοι είχαν εκτιμήσει τις ικανότητές του κατά την προηγούμενη διοίκησή του, ώστε έσπευσαν να τον προϋπαντήσουν σε απόσταση δύο ή τριών ωρών από ην πόλη.

Η πρώτη ενέργεια του νέου διοικητή ήταν ν' απολύσει όλους τους ύποπτους μεμούρηδες, όπως ονομάζονταν οι υπάλληλοι που επόπτευαν την είσπραξη της δεκάτης από τις αγροτικές καλλιέργειες, ώστε *«επανήλθεν άκρα ησυχία εις όλην την επαρχίαν, και ουδεμία ληστεία, ουδέ φόνος ηκούσθη, χάρις εις τα δραστήρια και κατάλληλα μέτρα τα οποία έλαβε κατά των κακούργων»* –τουλάχιστον κατά τις πρώτες εβδομάδες της νέας του θητείας.

-- Την τελευταία μέρα του 1853 δημοσιεύτηκε στην ελληνική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ο νόμος ΣΕΒ' «περί οργανισμού Προξενικών Αρχών», που μεταξύ άλλων όριζε την ίδρυση ελληνικού υποπροξενείου με έδρα τις Σέρρες.

-- Αξίζει τέλος μια σύντομη αναφορά και στο θάνατο του σπουδαίου δασκάλου Αργύριου Παπαρίζου, που είχε αφήσει τη σφραγίδα του στην εκπαιδευτική πρόοδο των Σερρών, στις 31 Ιανουαρίου 1853 στην ιδιαίτερη πατρίδα του, Σιάτιστα.

1854

Στις 7/19 Μαΐου 1854, επί πατριαρχίας Ανθίμου του Κουταλιανού, μητροπολίτη Σερρών Ιακώβου και ηγουμενίας Ανθίμου ιερομονάχου Σερραίου και Θεοδοσίου Δικαίου, στην Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου πραγματοποιήθηκε η ανακομιδή των λειψάνων του πρώτου μετά την άλωση Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, Γεννάδιου Σχολάριου, ο οποίος είχε πεθάνει και ταφεί στο μοναστήρι το έτος 1473. Ο τάφος του βρισκόταν στο μέσο του β' χορού της εκκλησίας της μονής και –μετά την ανακομιδή– στο σημείο εκείνο τοποθετήθηκε μαρμάρινη πλάκα, επί της οποίας είχε χαραχθεί το παρακάτω επίγραμμα, που είχε συνθέσει ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Τυπάλδος:

Ἦδη μὲν ἡ Προδρόμου Μονὴ τὴν κόσμος αεῖδῃ
ἡ πολὺ ἡ μήτηρ Μακεδόνων ζαθέων
Ἦδη δὲ Γενναδίου Πατριάρχῃ του κλέος ευρύ
νεκροδόχος λάρναξ ἀθανάτου φθιμένου.
Ὡ δειλαί γενεαὶ θνητῶν χρονίη τε κάκωσις
καὶ μοίρη στυγερὴ χριστιανῶν προτέρων
βαιὸν καὶ μόγις εὐρατο χουν, ὡς πάσαν ἐπήλθε
γῆς, ἀρετὴ, σοφίη, εὐσεβείη, καμάτος,
ἀλλὰ καὶ ὡς ἐνθένδε μάκαρ νεκρὸς τετρακαίων
ἀντιβίους ἀγγεῖ, ρώννυσι δ' ἐμφυλίου.

1855

Το εγκώμιο του Μητροπολίτη Σερρών Ιακώβου έπλεξε η εφημερίδα *Αίολος* της Ερμούπολης τον Νοέμβριο του 1855 με αφορμή την αυταπάρνηση του Ιεράρχη κατά την επιδημία χολέρας, που είχε ενσκήψει στην περιοχή:

«Ο καλός ποιμήν δεν εγκαταλείπει το εαυτού ποίμνιον εν ώρα ανάγκης.

Την Επαρχίαν Σερρών εμάστιζε κατά το απελθόν θέρος η βροτοφθόρος [= που κατέστρεφε ανθρώπους] χολέρα.

Εν μέσω δε του πανικού φόβου όστις κατέλαβε τας ψυχάς των ανθρώπων και ο σώζων σώσε εαυτόν κράζοντες διεσκορπίζοντο πάντες οι κάτοικοι της ειρμημένης Πόλεως, ο Ιεράρχης των Σερραίων ως στήλη ακράδαντος ιστάμενος, την ευαγγελικήν παρηγορίαν δέχυνεν εις τα πάσχοντα πνευματικά τέκνα του και πάσαν φιλόνητροπον πρόνοιαν ελάμβανε προς μετρίασιν των δεινών των.

Απαρνησάμενος εαυτόν κατά τας εντολάς του Κυρίου ο Πανιερώτατος Άγιος Σερρών εν ώρα κρισίμω απέδειξε την ιεράν αποστολήν του και διερμήνευσε διά του παραδείγματός του το μεγαλείον της ημετέρας Ορθοδόξου Θρησκείας.

Αξιοσέβαστος και αγαπητός ήτον πάντοτε ο αγαθός Ιάκωβος παρά πάσιν, διότι έτυχεν ανήρ πεπαιδευμένος, ελεήμων, φιλόνητροπος, φίλος των φώτων και αυστηρός μύστης Ιερατικός, αλλ' η προκειμένη συμφορά κατέστησε την Πανιερότητά του αντικείμενον λατρείας εκ μέρους του ποιμένου του, διότι ανέπτυξε τα σπάνια και μεγάλα ευεργετικά προτερήματά του.

Δικαίως οι Σερραίοι απεύθυναν προς

τον Εκκλησιαστικόν Άρχοντά των αξιόλογον ευχαριστήριον έγγραφον φέροντας υπογραφάς των Δημογερόντων, των Εφόρων των Σχολείων, των προκρίτων και όλων των συντεχνιαρχών, όπερ μετ' ευχαριστήσεως ανέγνωμεν δημοσιευθέν διά του αριθ. 616 της εν Κωνσταντινουπόλει εκδιδομένης Ελλ. Εφημερίδος ο Τηλέγραφος του Βοσπόρου, και δεν ηδυνήθημεν να σιωπήσωμεν και ημείς.

Και άλλοτε η ειρμημένη εφημερίς εδημοσίευσεν ομοίον Ευχαριστήριον προς τον Άγιον Σερρών όστις διά της κοινής και σταθεράς επιδοκμασίας των υπό την δικαιοδοσίαν του ομοεθνών, διά τας αγαθοεργίας του, διά το φιλόμουσόν του και εν γένει διά την προς τα καλά κλίσιν του κατέστη άξιος της ευγνωμοσύνης ολοκλήρου του έθνους, και τιμά και αυξάνει το σέβας το οφειλόμενον εν γένει εις τον Ιερόν κλήρον.

Ηθε το ορθόδοξον πλήρωμα τοιούτους ποιμενάρχας να αποκτά δυναμένους διά των αγαθών τρόπων των, και το εκκλησιαστικόν μέρος να συντηρώσι κατά τας Ιεράς παραδόσεις και τα Ορθόδοξα Δόγματα, και των κοινωνικών αρετών να γίνωνται ποδηγέται.

Συγχαίρομεν δε εγκαρδίως τους αγαθούς Σερραίους, διότι απολαμβάνουν Αρχιερέα του Θεού του Υψίστου, όπως αι εντολαί του ώρισαν και ούτοι επιθυμώσιν».

1856

-- Με επιστολή τους προς την εφημερίδα *Αμύθητα* της Σμύρνης με ημερομηνία 20 Απριλίου 1856, κάτοικοι του Μελενίκου θέλησαν να ευχαριστήσουν δημόσια τον μητροπολίτη Σερρών Ιάκωβο, ο οποίος είχε συνδράμει στην τακτοποίηση ενός ενδοκοινοτικού ζητήματος, οι λεπτομέρειες του οποίου δεν αναφέρονται. Η επιστολή μάλιστα φέρεται να συντάχθηκε υπό τις ευλογίες του μητροπολίτη Μελενίκου Διονύσιου, ο οποίος απουσίαζε επί μακρό διάστημα από την επαρχία του λόγω των υποχρεώσεών του στην Κωνσταντινούπολη –εξ ου και απαιτήθηκε η παρέμβαση του Ιακώβου.

Ειδικότερα στην επιστολή τους οι Μελενικιώτες εξέφραζαν την επιθυμία να επιδιόταν η αναφορά τους αυτή στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, προκειμένου να «γνωστοποιηθή ούτως ακριβέστερον τη Εκκλησία πόσον χρήσιμος και αναγκαίος υπάρχει ο φιλογενέστατος ούτος Αρχιερέυς εις τε το ίδιον ποιμνιον, και εις τους λοιπούς χριστιανούς των υποκειμένων τη διοικητική των Σερρών αρχή καζάδων –διά ταύτα άμα μαθόντες την συγκατάθεσιν της φιλοστοργοτάτης Εκκλησίας, σπεύδομεν ίνα ευχαριστήσωμεν τα μέγιστα Αυτή επί τη ευεργεσία ταύτη, ευχόμενοι ίνα διά της αγρύπνου προνοίας και ενδελεχούς μερίμνης Αυτής αναδειχθώσιν όσον ούπω πολλοί και έτεροι τοιούτοι ποιμένες των λογικών προβάτων».

-- Την ίδια χρονιά είχαμε τον πρώτο Σερραίο που αποφοίτησε από το Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας –ή τέλος πάντων τον πρώτο απόφοιτο, ως τόπος καταγωγής του οποίου αναφέρονται ρητά οι Σέρρες στην πανεπιστημιακή επετηρίδα. Πρόκειται για τον Μιχαήλ Παπαδόπουλο, ο οποίος στις 15/27 Ιανουαρίου 1856 ανακηρύχθηκε διδάκτορας της Ιατρικής (δηλαδή είχε περάσει τις θεωρητικές εξετάσεις της σχολής και πήρε πτυχίο) με βαθμό «καλώς»

ΔΙΔΑΚΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Σοφιστών αριθμός	Όνομα και επώνυμον	Πατρίς	Πρύτανις	Κοσμήτωρ	Βαθμός	Χρονολογία ἀναγορεύσεως και διπλώματος			Σοφιστών αριθμός πτυχίου
						Έτος	Μήν	ήμ.	
104	Μιχαήλ Παπαδόπουλος...	Σέρρακι Μκεδ.	» »	» »	»	1856	Ίανουάρ	15	152

1857

-- Ακόμη μια επιστολή εγκωμιαστική προς το πρόσωπο του Μητροπολίτη Ιακώβου δημοσιεύτηκε στην *Αμάλθεια* της Σμύρνης στις 15.02.1857:

«[...] Ο υπέρ της παιδείας ζήλος του σεβαστού τούτου Αρχιερέως είναι ομολογούμενος· φιλοτίμως και δραστηρίως καταγίνεται εις σύστασιν σχολείων, ού μόνον εν Σέρραις, αλλά και καθ' όλην την επαρχίαν του. Επί της αρχιερατείας αυτού, συναινέσει των εφόρων και προυχόντων, μεθ' ων η Α. Π. διάγει εν ειρήνη και αρμονία, φοιτητής του εν Αθήναις Πανεπιστημίου εστάλη δαπάνη της κοινότητος εις την Γερμανίαν, όπου διαμένει εισέτι, μέλλων ν' αναλάβη επανελθών την διεύθυνσιν των σχολείων· έτερος σπουδάζει έτι εν Αθήναις. Προ δύο ετών επέμφθη εις Σύρον μαθήτρια, και ετέρα μέλλει να σταλή εφέτος.

Περί την εκτέλεσιν των εκκλησιαστικών καθηκόντων του αποδεικνύεται ο Ά-

γιος Σερρών ουχ ήττον ζήλωτης και αξιοπρεπής. Το ευπροσήγορον του ήθους του, το καλοκάγαθον και αόργητον αυτού εμπνέουσιν εις την καρδίαν εκάστου σέβας και αγάπην· ώστε, εάν ερωτήσης, παράπονον κατά του Αρχιερέως δεν ακούεις. Ομολογείται μάλλον πατήρ και προστάτης πάντων αναιξεραίτως και χριστιανών και οθωμανών· διότι πάντες προσφεύγουσιν εις αυτόν πεποιθότες εις την δικαιοφροσύνην και την ευεργετικήν προαίρεσιν αυτού, καθ' ην ου μόνον εν τη επαρχία, αλλά και εν Κωνσταντινουπόλει πάντοτε συνηγορεί υπέρ των δικαίων.

Ταύτα εισί τα πλεονεκτήματα του Αρχιερέως τούτου, άπανα και αγαπώμεν να κηρύττωμεν δημοσίως διά το καλόν παρόδειγμα».

-- Πριν περάσουμε στις κατεξοχήν –και είναι και πολλές! – σερραϊκές ειδήσεις της χρονιάς, αξίζει να γίνει μνεία στον Χρήστο Χαριστό, τον Σερραίο μαθητή της τρίτης τάξης του Β΄ Γυμνασίου Αθηνών, ο οποίος στο τέλος του σχολικού έτους (30 Ιουνίου 1857) κρίθηκε άξιος του τρίτου τη τάξει επαίνου μεταξύ των συμμαθητών του –με άλλα λόγια ήταν ο πέμπτος καλύτερος μαθητής της τάξης του– όπως διαβάζουμε σε αφιέρωμα της *Εφημερίδος των Φιλομαθών* στους βραβευθέντες μαθητές της σχολικής χρονιάς 1856-57.

.....

Και συνεχίζουμε με πιο ενδιαφέρουσες, σερραϊκές ειδήσεις της χρονιάς με την υποσημείωση ότι στις 25 Απριλίου 1857 άρχισε η τακτική αποστολή ανταποκρίσεων από τις Σέρρες στην αθηναϊκή εφημερίδα *Αιών*, που διήρκησε σχεδόν δύο

χρόνια, ώστε είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε αρκετές ιστορίες από το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

-- Στις 31 Μαρτίου/12 Απριλίου 1857 έφυγε από τη ζωή ο Μαργαρίτης Σκαμπάλης, ο οποίος υπήρξε φοιτητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, όμως τον τελευταίο χρόνο είχε διακόψει τις σπουδές του για λόγους υγείας. Ο θάνατός του συγκίνησε τους Σερραίους, *«διότι ήτο νέος σπανίων προτερημάτων και μεγίστης φιλοπατρίας»*, όπως παρατηρούσε ο ανταποκριτής του *Αιώνα*. Με τη διαθήκη του ο Σκαμπάλης άφησε όλη τη μικρή περιουσία του (ένα μεγάλο σπίτι με κήπο) στα σχολεία της πόλης. Λίγες δε μέρες μετά το θάνατό του, η οικία του (χωρίς όμως τον κήπο) πουλήθηκε έναντι 80.000 γροσίων, τα οποία προφανώς διατέθηκαν στον συγκεκριμένο σκοπό.

-- Ο καδής Ζίχνης Μεχμέτ Ραχούτ βέης, άνδρας *«ελευθερίου αγωγής και ικανής παιδείας»*, άφησε *«ευαρέστους αναμνήσεις»* κατά την περιοδεία του στα χωριά της επαρχίας του την ίδια περίπου περίοδο (Μάρτιος με αρχές Απριλίου). Μάλιστα κατά την επίσκεψή του στο σχολείο του χωριού Λακκοβίκια (η σημερινή Μεσολακκιά), ο καδής δεν περιορίστηκε απλά να προτρέψει τους εκατό περίπου μαθητές να ενδιαφερθούν για τη μόρφωσή τους, αλλά τους έκανε και δώρα, ενώ παράλληλα άφησε στο σχολείο χρηματικό ποσό για την αγορά βιβλίων υπέρ των άπορων μαθητών.

-- Την άνοιξη του 1857 η οθωμανική κυβέρνηση έστειλε μηχανικό για να ερευνήσει και να καθαρίσει την κοίτη του ποταμού Στρυμόνα, που πλημμύριζε συχνά προξενώντας μεγάλες καταστροφές στα παρακείμενα χωράφια.

Εξεταζόταν επίσης το ενδεχόμενο να καταστεί ο ποταμός πλωτός –τουλάχιστον ως προς τα μικρά πλοία– για τη διευκόλυνση της διακίνησης των εμπορευμάτων. Με την προοπτική αυτή συμφωνούσε ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Αιών* σημειώνοντας ότι μ' ένα τέτοιο έργο *«η ανάπτυξις του εμπορίου της πόλεώς μας έσεται μεγίστη, εν ω νυν ευρίσκεται εις νέκρωσιν, ένεκα της περι την συγκοινωνίαν δυσκολίας. Διότι ο Στρυμών, ρέων παρά την πόλιν ημών και εκβάλλων εις τον Στρυμονικόν κόλπον, προς το παρόν μεν αντί ωφελείας γίνεται πρόξενος ζημίας εις το εμπόριον,*

εάν όμως εκκαθαρισθή και καταστή πλώμιος, θέλει θέσει εις άμεσον, ούτως ειπείν, συγκοινωνίαν την πόλιν ημών μετά του παρά τας εκβολάς αυτού λιμένος, δέκα περίπου ώρας απέχοντος αυτής».

Οι εργασίες καθαρισμού του Στρυμόνα ξεκίνησαν στα τέλη Μαΐου με αρχές Ιουνίου 1857 από την περιοχή της αρχαίας Αμφίπολης, όπου είχε συγκεντρωθεί ικανή ποσότητα λάσπης και άλλων αποβλήτων εξαιτίας των ξύλινων παραπηγμάτων στο συγκεκριμένο σημείο του ποταμού. Από εκεί, σύμφωνα με τον σχεδιασμό, οι εργασίες θα συνεχίζονταν σταδιακά μέχρι την πόλη των Σερρών.

Προηγουμένως, όμως, εκδόθηκε ειδικό φερμάνι, το οποίο υποχρέωνε όλους τους κατοίκους όσων χωριών απείχαν έως και πέντε ώρες από τις δύο όχθες του ποταμού να εργαστούν για πέντε ημέρες, με την οθωμανική κυβέρνηση να υποσχεται την προκαταβολή ενός εκατομμυρίου γροσίων συνολικά. Αν τα χρήματα αυτά καταβλήθηκαν στους κατοίκους παραμένει αμφίβολο, ενώ υπήρξαν και κρούσματα αυθαιρεσίας και άσκησης βίας κατά την εφαρμογή του νόμου.

Κατ' αρχάς το φερμάνι προκάλεσε τις αντιδράσεις των κατοίκων της επαρχίας Ζίχνης, οι οποίοι ελάχιστες φορές είχαν υποστεί καταστροφές εξαιτίας της πλημμύρας του Στρυμόνα, παρόλα αυτά υποχρεώνονταν να εργαστούν σκληρά σε βάρος των προσωπικών τους υποθέσεων. Συνέταξαν λοιπόν αναφορά, στην οποία φέρεται να συμμετείχε και ο καδής Ζίχνης, Μεχμέτ Ραχούτ βέης. Δεν φαίνεται να εισακούστηκε το αίτημά τους, πάντως οι εργασίες εκκαθάρισης του Στρυμόνα προχωρούσαν με εξαιρετικά αργούς ρυθμούς.

-- Όμως η επαρχία της Ζίχνης πληττόταν και από επιδρομές ληστρικών συμμοριών. Μία τέτοια επιδρομή γύρω στις αρχές Ιουνίου κατέληξε στην απαγωγή του ιερέα της κωμόπολης Κλεπούσνα (σήμερα Αγριανή). Το περιστατικό αυτό ανησύχησε πολύ τους κατοίκους, ενώ επανέφερε στη μνήμη μια παρόμοια υπόθεση, που είχε λάβει χώρα δύο χρόνια νωρίτερα σε κωμόπολη απέχουσα δύο ώρες από την πόλη των Σερρών: την απαγωγή δύο νεαρών, η τύχη των οποίων αγνοείτο ακόμη. Όσον αφορά τον ιερέα της Κλεπούσνας, λίγες εβδομάδες αργότερα βρέθηκε νεκρός με το σώμα του διαμελισμένο.

-- Το ίδιο περίπου διάστημα, τις ημέρες του Μπαϊραμιού, την πόλη των Σερρών αναστάτωσε η δολοφονία ενός Οθωμανού, το πτώμα του οποίου βρέθηκε λίγο έξω από την πόλη. Ο άνδρας δεν ήταν κάτοικος της περιοχής, αλλά είχε έρθει από τις ασιατικές επαρχίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για την τακτοποίηση προσωπικών του υποθέσεων. Η αντίδραση της διοίκησης ήταν ενδεικτική της αδιαφορίας με την οποία αντιμετωπίζονταν συνήθως οι παραβατικές συμπεριφορές στην επαρχία Σερρών. Διαβάζουμε από την ανταπόκριση του Α. στον Αιώνα:

«Ανοηελθέντος του περιστατικού τούτου εις την Αρχήν, αὐτὴ ἀπεκρίθη μετὰ τῆς συνήθους αὐτῆς αδιαφορίας διὰ τῆς φράσεως «θα γείνη ἔρευνα». Ὅταν λοιπὸν τοιαύτη αδιαφορία ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰ δεινὰ τῶν Τούρκων ἐκ μέρους τῆς ἀρχῆς, εὐκόλως δύνασθε νὰ συμπεράνητε, ὅποια φροντίς λαμβάνεται καὶ διὰ τὰ δεινὰ τῶν χριστιανῶν, ἅπανα βεβαίως ἠθέλον εἶσθαι ἀνυπόφορα, εἴν η διηνεκῆς μέρμινα καὶ ἰκανότης τοῦ Σ. Ἀρχιερέως ἡμῶν Κ. Ἰακώβου δὲν ἀνεχαίτιζον τοὺς κακοβούλους».

-- Στις 12/24 Ιουλίου τα Λακκοβίκια αποτέλεσαν στόχο ακόμη μίας ληστρικής επιδρομής. Κατά τη δύση του ηλίου, εννιά ληστές απήγαγαν πέντε νέους του χωριού, την ώρα που εκείνοι επέστρεφαν στα σπίτια τους από τις αγροτικές εργασίες. Αφού τους μετέφεραν σε παρακείμενο λάκκο, απελευθέρωσαν τον ένα εξ αυτών, μέσω του οποίου ζήτησαν από τους κατοίκους της περιοχής την καταβολή 40.000 γροσίων ως λύτρα σε συγκεκριμένη τοποθεσία, προκειμένου ν' απελευθερώσουν και τους υπόλοιπους τέσσερις. Το ποσό ήταν μεγάλο και οι γονεῖς των απαχθέντων δυσκολεύονταν να το συγκεντρώσουν, ωστόσο με τη συνδρομή των συγχωριανῶν τους κατάφεραν να μαζέψουν περισσότερα από 12.000 γρόσια, τα οποία έδωσαν στους ληστές κι εκείνοι με τη σειρά τους απελευθέρωσαν τους νεαρούς έναν περίπου μήνα μετά την απαγωγή τους.

Εικόνα γενικευμένης ανομίας έδωσε για ακόμη μια φορά ο ανταποκριτής του Αιώνα μη διστάζοντας να επιρρίψει ευθύνες στις τοπικές αρχές:

«Τι δὲ πράττουσιν οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου; Οὗτοι ὄντες τὸ πλεῖστον Ἀλβανοί, ἀτακτοὶ καὶ ἀνεὺ τινός πειθαρχίας, καραδοκοῦσι τοιαύτας περιστάσεις, ὅπως περιέρχωνται τὰς κάμιας, καταβροχθίζοντες τὰς πῆττας καὶ κόττας τῶν κατοίκων.

Πολλά δε ενταύθα λέγονται και περί συνεννόσεως των ληστών μετά του επιτετραμμένου την ασφάλειαν ιδίως της επαρχίας Σερρών, καθόσον μάλιστα η ληστεία αύτη εγένετο εν τη επαρχία Ζήχνας, εμμέσως μόνον υποαγομένη υπό την διοίκησιν της πόλεώς μας, και διά τούτο η ευθύνη αυτής υπάγεται εις άλλους και ουχί εις αυτήν. Ο δε διοικητής Σερρών, εις τον οποίον ανηγγέλθη το πράγμα, νήδυμον [=γλυκό, αδιατάρακτο] καθεύδει ύπνον, ευχαριστών τον Θεόν, ότι τοιαύτα δεν συμβαίνουσιν εν τη επαρχία του. Τοιαύτη αδράνεια και αδιαφορία εκ μέρους των Αρχών φέρει εις πλείστην αμηχανίαν τους κατοίκους, και μάλιστα την γεωργικήν τάξιν».

Όλα έδειχναν ότι οι απαγωγείς ήταν μέλη μιας συμμορίας που φώλιαζε στα βουνά γύρω από το Στρυμονικό κόλπο και ήταν υπεύθυνη για τη διάπραξη σειράς κακουργημάτων στην περιοχή. Δεν αποκλείεται να ευθύνονταν ακόμα και για την απαγωγή και δολοφονία του ιερέα της Κλεπούσνας.

Αρχηγός της συμμορίας ήταν κάποιος Ραβότας, ο οποίος τον Απρίλιο του 1857 εισήλθε ανενόχλητος στην πόλη των Σερρών, παρότι συνοδευόταν από οπλισμένους οπαδούς του, και επισκέφτηκε τον Μητροπολίτη και τους εμπόρους της πόλης απαιτώντας την αμνήστευσή του. Καθώς όμως ο Διοικητής των Σερρών ζήτησε από τους μεσίτες την παροχή εγγυήσεων ως προς τη μελλοντική διαγωγή των ληστών, τις οποίες φυσικά εκείνοι δεν μπορούσαν να δώσουν και δεν έδωσαν, ο Ραβότας με τη συμμορία του έφυγαν από την πόλη ανενόχλητοι, όπως ακριβώς είχαν έρθει εξ αρχής!

Και ο ανταποκριτής του Αιώνα σχολίαζε: «Ο τρόπος ούτος της διαπραγματεύσεως αμνηστείας είναι πρωτοφανής, και το τόλμημα των ληστών δεικνύει ή περιφρόνησιν προς την εν τη πόλει υπάρχουσαν μηδαμινήν δύναμιν, ή συνεννόησιν προς αυτήν. Διότι πώς είναι δυνατόν να τηρηθή η ασφάλεια πόλεως, υπέρ τας 30 χιλ. πληθυσμόν έχούσης, υπό 10 ή 20 το πολύ Αλβανών ατάκτων; Επειδή ου μόνον εντός της πόλεώς μας, αλλά και εις τας παρακειμένας επαρχίας ουδέ εις στρατιώτης τακτικός υπάρχει, αλλ' όλων των μερών τούτων η ασφάλεια είναι εμπειστημένη εις Αλβανούς, επάγγελμα τούτο έχοντας. Αλλά και τόσον ολίγοι όντες οι εμπειστημένοι την ασφάλειαν της πόλεώς μας, ηδύναντο, εάν ήθελον, να δείξωσιν εις τους ληστιάς, ότι ζώσι, και να μην αφήσωσιν αυτούς να

εισέλθωσι και εξέλθωσι της πόλεως μετά τσσαύτης θρασύτητος και αφοβίας. [...] Όταν λοιπόν οι κάτοικοι των πόλεων έχωσι τοιαύτην ασφάλειαν, εννοείτε ευκόλως, οποίαν ασφάλειαν έχουσιν οι δυστυχείς κάτοικοι των χωρίων».

-- Την ίδια περίοδο με την απαγωγή των τεσσάρων στα Λακκοβίκια, ένα άλλο κακούργημα που συγκλόνησε την περιφέρεια Ζίχνης, ήταν η σφαγή τεσσάρων παιδιών από την Στάρτιστα (σήμερα Περιθώρι Δράμας), τα οποία είχαν βγει το βράδυ να βοσκήσουν τα ζώα τους και το πρωί βρέθηκαν δολοφονημένα.

-- Ακόμη ένα περιστατικό βίας στα Λακκοβίκια: Νωρίς το πρωί της 4/16 Νοεμβρίου 1857, όταν ακόμη ανέτειλε ο ήλιος, σε απόσταση μισής ώρας από την κοινότητα, έξι ληστές επιτέθηκαν σε τρεις κατοίκους του χωριού, τους ξυλοκόπησαν και αφαίρεσαν από αυτούς 12.000 γρόσια. Το ποσό αντιστοιχούσε σε ελάχιστο μέρος των φόρων των κατοίκων των Λακκοβικίων και προοριζόταν για το κεντρικό ταμείο της επαρχίας, στην Ζηλιάχοβα (η σημερινή Νέα Ζίχνη).

Η απάντηση του διοικητή Ζίχνης ήταν να έρθει αυτοπροσώπως στα Λακκοβίκια στα πλαίσια της έρευνας για τον εντοπισμό των δραστών, λες και οι ληστές ήταν κάτοικοι των χωριού και όχι μέλη κάποιας από τις γνωστές συμμορίες που λυμαίνονταν την περιοχή. Φυσικά οι έρευνες ήταν ατελέσφορες, ο δε διοικητής περιορίστηκε να αφήσει ένα χρηματικό ποσό για τις ανάγκες του σχολείου της κοινότητας, όπως συνήθιζε να κάνει στις περιόδους του στα χωριά της επαρχίας.

-- Μια ιστορία για αγρίους διαδραματίστηκε στην Αλιστράτη το φθινόπωρο του 1857. Σ' ένα χωριό της επαρχίας Δράμας, κάποιος χωρικός ερωτεύθηκε μια κοπέλα, την οποία μάλιστα ζήτησε και σε γάμο, μόνο που εκείνη δεν ήθελε να τον παντρευτεί. Ο χωρικός τότε ζήτησε τη βοήθεια του κιν σιρτάρη (δηλαδή του αρχηγού των ατάκτων που είχαν αναλάβει την ασφάλεια της επαρχίας) της Δράμας, ο οποίος με τη σειρά του ζήτησε τη βοήθεια του μητροπολίτη Δράμας, που έδρευε στην Αλιστράτη. Καλοπροαίρετα ο μητροπολίτης μεσολάβησε στην κοπέλα, η οποία όμως ήταν ανένδοτη. Έτσι, ο Ιεράρχης αναγκάστηκε να δηλώσει στον κιν σιρτάρη ότι το συνοικέσιο ήταν αδύνατο. Ο τελευταίος όμως εξοργί-

στηκε κι έστειλε στη Μητρόπολη τέσσερις ενόπλους, οι οποίοι με την απειλή μαχαιριών άρπαξαν το κορίτσι μπροστά στον Ιεράρχη και τη μετέφεραν στον αρχηγό τους για να παντρέψει την κοπέλα με το φίλο του παρά τη θέλησής της!

-- Την καχυποψία της χριστιανικής κοινότητας των Σερρών έναντι των Εβραίων, που ζούσαν στην πόλη, αποτυπώνει μία ανταπόκριση προς τον *Αιώνα* το Δεκέμβριο του 1857. Μέσα από δύο πολύ συγκεκριμένα περιστατικά, που στην ουσία υποδήλωναν την αυθαιρεσία των τοπικών αρχών με την κατ' επιλογή εφαρμογή του νόμου χωρίς όμως να υπάρχει το παραμικρό θρησκευτικό υπόβαθρο, ήρθε στην επιφάνεια μια υποβόσκουσα αντιπαλότητα μεταξύ Εβραίων και Χριστιανών –τουλάχιστον από τη μεριά της χριστιανικής κοινότητας, από τη σκοπιά της οποίας αντλούμε τις όποιες σχετικές πληροφορίες.

Στο πρώτο περιστατικό, κάποιοι Σερραίοι, που τύγχαναν Εβραίοι στο θρήσκευμα, ξυλοκόπησαν άδικα μια Χριστιανή, επειδή είχε ξεχειλίσει ο απόπατος του σπιτιού της, που βρισκόταν δίπλα στα δικά τους. Όταν ο σύζυγος της γυναίκας, ο οποίος την ώρα του επεισοδίου απουσίαζε, κατήγγειλε το απαράδεκτο αυτό συμβάν στον μητροπολίτη και αυτός με τη σειρά του το ανέφερε στον διοικητή ζητώντας την τιμωρία των ενόχων, ο τελευταίος έδειξε αδικαιολόγητη αδιαφορία, ώστε κανένας δεν τιμωρήθηκε στον ένα και πλέον μήνα από τότε που έλαβε χώρα το συμβάν μέχρι την αποστολή της ανταπόκρισης στην εφημερίδα.

Στο δεύτερο περιστατικό, που έλαβε χώρα την ίδια περίοδο, ένας Εβραίος κατηγορήσε έναν Χριστιανό κάτοικο της πόλης ότι του είχε κλέψει κάποια πράγματα. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην οικία του Χριστιανού βρέθηκε μονάχα ένα πήλινο αγγείο που έμοιαζε με τα κλαπέντα, ώστε ο άνθρωπος αυτός αμέσως φυλακίστηκε, χωρίς καν να προηγηθεί δίκη.

Τελικά η ιστορία είχε αίσιο τέλος χάρη στις ενέργειες του μητροπολίτη Ιακώβου. Δεδομένου ότι παρόμοια πήλινα αγγεία υπήρχαν πολλά στην πόλη, μεταξύ άλλων και στη Μητρόπολη, τα μάζεψε και τα έστειλε στην τοπική Διοίκηση λέγοντας ότι από τη στιγμή που βρέθηκαν τόσα αγγεία στο κτίριο της Μητρόπολης, θα έπρεπε κατά τη συνετή κρίση της Αρχής να κριθεί ακόμη περισσότερο ένοχος

ο ίδιος ο μητροπολίτης αντί του ταλαίπωρου ανθρώπου, στο σπίτι του οποίου είχε βρεθεί μονάχα ένα!

Για κάποιο λόγο ωστόσο, στην οπωσδήποτε άδικη μεταχείριση του χριστιανού δόθηκαν διαστάσεις θρησκευτικής αντιπαλότητας, ώστε από τον μητροπολίτη Ιάκωβο και τους προκρίτους της πόλης αποφασίστηκε η διακοπή κάθε συναλλαγής των Χριστιανών με τους Εβραίους, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμαρτυρήθηκαν στον διοικητή των Σερρών, καθώς τον πρώτο καιρό το εμπάργκο ήταν πετυχημένο, παρότι σταδιακά αυτό άρχισε να χαλαρώνει, όπως συνήθως συμβαίνει.

-- Από την άλλη, υπήρχαν κρούσματα ανομίας που θεμελιώνονταν στη σχέση επικυρίαρχου και υποτελή, δηλαδή στη σκανδαλωδώς ευνοϊκή μεταχείριση των Οθωμανών έναντι του χριστιανικού (και όχι μόνο) πληθυσμού, όπως στο παρακάτω περιστατικό που απασχόλησε τα σερραϊκά δικαστήρια στα τέλη του 1857.

Όλα ξεκίνησαν στο Πετριτσι τον μήνα Νοέμβριο. Ένας Χριστιανός κάτοικος της κωμόπολης αποβίωσε αφήνοντας νόμιμους κληρονόμους. Ωστόσο κάποιος Οθωμανός κάτοικος της ίδιας περιοχής προσέφυγε στον τοπικό καδή ισχυριζόμενος ότι ο αποβιώσας, όσο ζούσε, του είχε υποσχεθεί το 1/3 της περιουσίας του!

Για τους Οθωμανούς αποτελούσε συνήθη πρακτική η προβολή εξωφρενικά ψευδών ισχυρισμών, για την απόδειξη των οποίων αρκούσαν απλά οι καταθέσεις δύο ψευδομαρτύρων, ανεξάρτητα από το αν υπήρχαν έγγραφα (π.χ. μια διαθήκη), που καταμαρτυρούσαν το ακριβώς αντίθετο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ωστόσο ο εν λόγω Οθωμανός δεν κατάφερε να βρει τους απαραίτητους ψευδομάρτυρες, ώστε ο καδής του Πετριτσίου δικαίωσε τους εναγόμενους, στους οποίους μάλιστα επέδωσε επίσημα και την απόφασή του.

Αποφασισμένος όμως ο Οθωμανός να βάλει χέρι στην περιουσία του νεκρού, μπόρεσε τελικά να βρει δυο ψευδομάρτυρες και προσέφυγε στο Μεζλήσι (κυβερνητικό δικαστήριο) των Σερρών, το οποίο αγνόησε παντελώς την απόφασή του καδή, την ανέτρεψε και υποχρέωσε τους νόμιμους κληρονόμους ν' αποδώσουν στον Οθωμανό το ένα τρίτο της περιουσίας που είχαν κληρονομήσει!

1858

-- Με πολύ χαμηλές θερμοκρασίες ξεκίνησε η χρόνια (ειδικά στις 6, 7 και 12 Ιανουαρίου), ενώ στα μέσα Ιανουαρίου το ύψος του χιονιού στην πόλη των Σερρών έφτασε το μισό πήχη.

-- Στα μέσα Ιανουαρίου έγινε γνωστή η παύση του διοικητή των Σερρών με απόφαση του γενικού διοικητή Θεσσαλονίκης λόγω σειράς καταχρήσεων.

-- Ένα ακόμα κρούσμα διοικητικής αυθαιρεσίας, αυτήν τη φορά στην επαρχία Ζίχνης. Στα μέσα Ιανουαρίου, ο κιρ-σιρδάρης της περιοχής, ο επικεφαλής δηλαδή του ατάκτου σώματος για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην επαρχία, μετέβη με τους άνδρες του στο χωριό Δράτσοβο (η σημερινή Λευκοθέα), όπου και κατέλυσε το βράδυ, όπως συνηθίζοταν, στην οικία ενός χωρικού. Όταν όμως τελείωσε το φαγοπότι, ο κιρ-σιρδάρης έβαλε φωτιά στο σπίτι που τον φιλοξενούσε! Ήταν ατύχημα, έγινε πάνω στο μεθύσι, υπήρχε σκοπιμότητα; Άγνωστο!

Αμέσως μετά, προσκάλεσε τον κοτσάμπαση του χωριού, προσπαθώντας να τον πείσει να συνωμοτήσουν και να ρίξουν την ευθύνη σε κάποιον τρίτο. Επειδή όμως εκείνος του δήλωσε απερίφραστα ότι σκόπευε να κατηγορήσει τον πραγματικό δράστη, οι άνδρες του κιρ-σιρδάρη επιτέθηκαν στον κοτσάμπαση, τον οποίο έδειραν ανηλεώς και στη συνέχεια τον μετέφεραν δεμένο στα γύρω χωριά, προτού τον γυρίσουν πίσω στο Δράτσοβο και τον αφήσουν επιτέλους ελεύθερο. Στο μεταξύ κλήθηκαν οι κάτοικοι του χωριού και διά της βίας εξαναγκάστηκαν να υποδείξουν ως δράστες της πυρκαγιάς δύο αθώους συγχωριανούς τους, οι οποίοι οδηγήθηκαν στις φυλακές της Ζηλιάχοβας.

Όταν ο μητροπολίτης Δράμας έλαβε γνώση των γεγονότων αυτών, έστειλε στην περιοχή τον επίτροπό του, για να εξετάσει την υπόθεση. Ποιος όμως τολμούσε πλέον να πει την αλήθεια; Ακόμη και ο προεστός του Δρατσόβου, που είχε υποφέρει τα πάνδεινα στα χέρια των ανδρών του κιρ-σιρδάρη, ήταν πλέον απρόθυμος να βοηθήσει και να ομολογήσει δημόσια τι είχε αληθινά συμβεί. Τελικά με

τη μεσολάβηση ενός Σερραίου εμπόρου αποφυλακίστηκαν προσωρινά οι δύο αθώοι κρατούμενοι, για την τύχη των οποίων δεν γνωρίζουμε κάτι.

-- Ένα ακόμα σοβαρό περιστατικό αυθαιρεσίας είχε ως πρωταγωνιστή τον κηρ-σιρδάρη των Σερρών, που άκουγε στ' όνομα Μουσταφά Τσαούσης. Αυτός, λοιπόν, στις αρχές Φεβρουαρίου κατέλυσε σε μια οικία στο χωριό Καρλίκοβο (η σημερινή Μικρόπολη Δράμας). Για την ακρίβεια θα λέγαμε ότι μάλλον έκανε κατάληψη στο σπίτι του άτυχου χωρικού, καθώς διέμεινε εκεί για έξι μερόνυχτα. Στο διάστημα δε αυτό, οι άνδρες του συμπεριφέρονταν στους κατοίκους με τον πλέον αυταρχικό τρόπο σαν να επρόκειτο για δούλους τους: από ένα ράφτη άρπαξαν ετσιθελικά 300 γρόσια, κακοποίησαν μια γυναίκα κλπ.

Αντίστοιχα περιστατικά αυθαιρεσιών καταγγέλλθηκαν και σ' ένα άλλο χωριό της επαρχίας Σερρών, την Κόρνιτσα, που σήμερα υπάγεται στη Βουλγαρία. Πρόκειται για συμπεριφορές που δεν διέφεραν σε τίποτα από τις επιδρομές των διαφόρων ληστρικών συμμοριών, από τους οποίους ο κηρ-σιρδάρης και οι άντρες του υποτίθεται ότι προστάτευαν τους φιλήσυχους κατοίκους. «*Ιδού άνθρωποι εις τους οποίους είναι εμπειστευμένη η ασφάλεια της τιμής και της περιουσίας των ανθρώπων*» σχολίαζε εξοργισμένος ο ανταποκριτής του Αιώνα και συνέχιζε:

«*Και εάν μεν τουλάχιστον κατεδιώκοντο οι τοιούτοι, η κοινωνία ούτως ήθελεν ικανοποιηθή και το κακόν ίσως ήθελε περιορισθή κατά τι· αλλ' ουδέν τοιούτον δυστυχώς γίνεται, και οι κακούργοι ούτοι πράπτουσιν ατιμωρητί τα αίσχιστα των εγκλημάτων. Διότι οι Διοικηταί ή αδιαφορούσι, συμμεριζόμενοι ούτως τας τοιαύτας πράξεις ούτων, ή, και αν ευρεθή τις μεταξύ αυτών καλής θελήσεως, αδυνατεί να καταδιώξη τους τοιούτους κακούργους, διότι αίφνης ασπάζονται τον ληστρικών βίον, και τότε η εσχάτη πλάνη χειρων της πρώτης. Ο δε ημέτερος Διοικητής, υπό τον οποίον υπάγεται ο ρηθείς Κηρ-Σιρδάρης, ασχολείται εις πολλώ σπουδαιότερα πράγματα: διερχόμενος δηλ. την αγοράν, και αν τις των χριστιανών λάβη την αφροσύνην να μη εγερθή της θέσεώς του, ενώ ούτος διέρχεται, λαμβάνει την ευτυχίαν να επισκεφθή την φυλακίην. Τούτο τωόντι συνέβη και' αυτάς εις τινα συμπολίτη ημών. Ιδού λοιπόν νέος τρόπος του επιβάλλειν σέβας και αγάπην προς τους ανωτέρους, τον οποίον υμείς αυτόθι ουδέ φαντάζεσθε βεβαίως*».

-- Την ίδια περίοδο, Φεβρουάριος 1858, μια συμμορία 5-6 ληστών επέδραμε σε διάφορα χωριά της επαρχίας Ζίχνης καταλύοντας σε όποιο σπίτι ήθελαν, κάνοντας ό,τι ήθελαν ανενόχλητοι! Μάλιστα, ο αρχηγός της συγκεκριμένης συμμορίας είχε στο παρελθόν φυλακιστεί για τη δολοφονία ενός κατοίκου του χωριού Ράχοβα (η σημερινή Μεσορράχη), που άκουγε στ' όνομα Κωνσταντίνος. Ελεύθερος πλέον, άρπαξε 30.000 γρόσια από τον γιό του δολοφονημένου Κωνσταντίνου, με το επιχείρημα ότι είχε φυλακιστεί άδικα για τον θάνατο του πατέρα του, την ώρα που τον απειλούσε ότι, αν αντιδρούσε, θα είχε κι εκείνος την τύχη του!

-- Άλλο περιστατικό βίας το Φεβρουάριο του 1858 στην επαρχία Ζίχνης, αυτήν τη φορά στο χωριό Πρεβίστα (η σημερινή Παλαιοκόμη). Εκεί ομάδα ληστών αφαίρεσε 9.000 γρόσια, εκ των οποίων: τα 4.000 ανήκαν σε απλούς χωρικούς, οι οποίοι κατευθύνονταν στο πανηγύρι των Σερρών για ν' αγοράσουν μικροπράγματα για τις οικογένειές τους, ενώ τα υπόλοιπα 5.000 γρόσια ήταν οι φόροι των κατοίκων της κοινότητας Κούτσου (η σημερινή Ευκαρπία), ποσό το οποίο μετέφερε ο προεστός του χωριού για να το καταθέσει στο ενταύθα Ταμείο.

Τελικά, λίγες εβδομάδες αργότερα οι πέντε ληστές εντοπίστηκαν στην Γκιμουρτζίνα (σήμερα Κομοτηνή), εκ των οποίων ο ένας σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια συμπλοκής και οι υπόλοιποι οδηγήθηκαν στη φυλακή.

-- Άλλη ληστεία, αυτήν τη φορά στα Λακοβίκια (Μεσολακκιά) στις 23 Φεβρουαρίου/7 Μαρτίου, όταν ληστές αφαίρεσαν 4.000 γρόσια από κάτοικο της εν λόγω κωμόπολης, την ώρα που επέστρεφε στο σπίτι του από παρακείμενο χωριό.

-- Γενικά, η εμποροπανήγυρη των Σερρών, που κάθε χρόνο διεξαγόταν περί τα μέσα Φεβρουαρίου με μέσα Μαρτίου, αποτελούσε πρώτης τάξεως αφορμή για τους ληστές να εξασκήσουν τις δεξιότητές τους στην παρανομία, με συνήθη θύματα τους κατοίκους μακρινών περιοχών, οι οποίοι –ελλείψει γρήγορων μέσων μεταφοράς– ταξίδευαν επί ώρες ή ακόμα και μέρες κατάκοποι και πολλοί απ' αυτούς διανυκτέρευαν σε κάποιον ενδιάμεσο σταθμό.

Κάπως έτσι, το Μάρτιο του 1858 ένας κάτοικος της επαρχίας Πραβίου, κατευθυνόμενος στην πανήγυρη των Σερρών, έπεσε θύμα ληστείας στα πρόθυρα της

Ζηλιάχοβας. Επειδή όμως τα χρήματα που οι ληστές βρήκαν πάνω του δεν τους φάνηκαν αρκετά, παρά τα κλάματα και τις ικεσίες του άρχισαν να τον απειλούν με μαχαίρι ζητώντας περισσότερα. Όταν του έκοψαν το ένα αφτί απειλώντας ότι θα του κόψουν και το ίδιο του το κεφάλι, ο δυστυχής χωρικός αναγκάστηκε να τους αποκαλύψει και όσα χρήματα είχε κρυμμένα στη σέλα του αλόγου του. Ωστε η συμμορία των τριών ληστών απέσπασε συνολικά 7.000 γρόσια από τον άνδρα, που είχε πλέον περιέλθει σε άθλια κατάσταση.

-- Στα τέλη Απριλίου, δύο Σερραίοι έμποροι έπεσαν θύματα ληστείας από τέσσερις έφιππους άνδρες κοντά στο χωριό Καρλίκοβα. Η συνολική τους λεία ανήλθε σε 40.000 γρόσια! Τουλάχιστον οι ίδιοι δεν υπέστησαν κάποια σωματική κακοποίηση, καθώς ο ένας έμπορος, όντας άοπλος, έδωσε οικειοθελώς τα χρήματά του στους ληστές, ενώ ο δεύτερος τό βαλε στα πόδια αφήνοντας όλα του τα χρήματα (30.000 γρόσια!) στο άλογό του.

-- Και βέβαια, παρέμενε διαρκής εφιάλτης της επαρχίας Ζίχνης και του Στρυμονικού κόλπου η ληστρική συμμορία του Ραβότα, αποτελούμενη από 50 άνδρες. *«Μη ζητήσητε κατάλογον των κακουρηγημάτων τούτων, διότι η συγκοινωνία εν ταύθα είναι εις τοσαύτην αθλίαν κατάστασιν, ώστε υμείς αυτόθι λαμβάνετε βεβαίως ταχύτερον και ακριβέστερον ειδήσεις εκ Κίνας και Ινδιών, ή ημείς εκ μερών απεχόντως εντεύθεν μίαν ή δύο ημέρας μόλις»*, παρατηρούσε ο ανταποκριτής του στον Αιώνα, σημειώνοντας ότι τα κακουργήματα που περιέγραφε στα τηλεγραφήματά του ήταν *«ολίγιστα των όσα συμβαίνουσι»*.

Οι όποιες προσπάθειες καταδίωξης της συμμορίας του Ραβότα την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1858 δεν οδήγησαν σε κάποιο αποτέλεσμα, ίσως γιατί και οι διώκτες τους δεν έδειξαν τον απαραίτητο ζήλο, αλλά αρκούνταν στις μετακινήσεις από χωριό σε χωριό, όπου έβρισκαν δωρεάν φαγητό και φυσικά όλες τις ανέσεις. Ειδικά ο κιν-σερδάρης Ρουστέμ Τσαούσης και οι άνδρες του συμπεριφέρονταν σχεδόν όπως η συμμορία του Ραβότα, με τη διαφορά ότι οι τελευταίοι έστηναν ενέδρες στα θύματά τους σε απομονωμένα μέρη, ενώ οι άνδρες του Ρουστέμ αυθαιρετούσαν μπροστά σε όλους χωρίς κανείς να τολμά να τους αγγίξει.

-- Αν έχετε απορία τι απέγινε με τις εργασίες καθαρισμού του Στρυμόνα, αυτές συνεχίζονταν με εξαιρετικά βραδείς ρυθμούς, μη παράγοντας κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, παρά επιβαρύνοντας τα βάσανα των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής ακόμη περισσότερο. Εξαιτίας του φερμανιού που υποχρέωνε τους κατοίκους όλων των χωριών σε απόσταση πέντε ωρών από τις όχθες του Στρυμόνα να προσφέρουν εργασία, οκτακόσιοι εργάτες απασχολούνταν καθημερινά στον (μη) καθαρισμό του Στρυμόνα, όλοι αμισθί!

-- Ακόμη ένα περιστατικό αδιανόητης ανομίας με αφορμή –δήθεν– την απονομή δικαιοσύνης. Την άνοιξη του 1858 εκκρεμούσε ενώπιον του διοικητή Θεσσαλονίκης η δικαστική διαμάχη μεταξύ των κληρονόμων ενός προκρίτου των Σερρών, ο οποίος είχε πεθάνει περίπου δυο χρόνια νωρίτερα χωρίς ν' αφήσει απογόνους. Θέλοντας να διερευνήσει καλύτερα την υπόθεση, ο διοικητής Θεσσαλονίκης ζήτησε να έρθει σ' επικοινωνία με τη σύζυγο του αποβιώσαντα. Επειδή όμως εκείνη ήταν άρρωστη και ισχυριζόταν ότι δεν μπορούσε να ταξιδέψει μέχρι τη Θεσσαλονίκη, ο διοικητής των Σερρών ζήτησε από γιατρούς της πόλης να εξετάσουν τη γυναίκα και ν' αποφανθούν σχετικά.

Πράγματι, οι περισσότεροι διαπίστωσαν ότι η γυναίκα ήταν βαριά άρρωστη έως ετοιμοθάνατη και χρειαζόταν ανάπαυση. Μόνο ένας ψευδογιατρός είχε αντίθετη άποψη, υποστηρίζοντας ότι η αρρώστια ήταν προσποιητή. Ο διοικητής όμως πείστηκε ότι η γυναίκα έχαιρε άκρας υγείας, εμπιστευόμενος την κρίση του ενός και αγνοώντας τις διαγνώσεις όλων των άλλων. Κακήν κακώς η γυναίκα αναγκάστηκε να ταξιδέψει στη Θεσσαλονίκη, μόνο που στη διάρκεια του ταξιδιού, πλησιάζοντας στην πόλη, πέθανε! Ο διοικητής Θεσσαλονίκης διέταξε βέβαια τη σύλληψη και τη φυλάκιση του ψευδογιατρού, όμως το κακό είχε ήδη γίνει!

-- Η χαλαζόπτωση που σημειώθηκε στην πόλη των Σερρών στις 14/26 Αυγούστου 1858, ήταν πραγματικά ασυνήθιστη και προξένησε τεράστιες ζημιές στην πόλη και κυρίως στα κεραμίδια των σπιτιών. Περιγραφή του σπάνιου φυσικού φαινομένου και των συνεπειών του δημοσιεύτηκε στην *Αμάθεια* της Σμύρνης και στη συνέχεια αναδημοσιεύτηκε στην αθηναϊκή εφημερίδα *Αυγή*:

«Αξιοσημείωτον ατμοσφαιρικών γε-
γονός συνέβη υπέρ της πόλεως Σερρών
την 14 του μηνός περί ώραν ογδόην της
ημέρας τουρκιστί.

Αιθρίου όντος του ουρανού, αίφνης
νέφη αναβάντα συνεπικνώθησαν φοβε-
ρώς και βρονταί μετά βοής αλλοκότου
ηκούσθησαν, συγχρόνως δε ήρχισε κα-
ταπίπτουσα χάλαζα ραγδαιοτάτη και
τρομερά, ήτις διαρκέσασα περίπου 14
της ώρας λεπτά κατέστρεψεν όλας τας
κεραμίδας των στεγών όλων των οικο-
δομημάτων της πόλεως, έθραυσεν νέ-
λους των παραθύρων και παν το εντυ-
χόν εύθραυστον συνέτριψε το ολοπαγές
ύδωρ, κρυσταλλωθέν εις τεμάχια διαφό-
ρων σχημάτων έχοντα βάρος έκαστον
30 δραμίων το μικρότερον, έως 60 τα
περισσότερα, και μερικά έως 160. Εν
[=ένα] ζυγισθέν εις το διοικητήριον ευ-
ρέθη 255 δραμίων [σ.σ. περισσότερα

από 450 γραμμάρια]. Έπιπτον ως κε-
ραυνοί, και ως εκ θαύματος δεν εφρονεύ-
θησαν άνθρωποι. Χάρις τω Θεώ, ότι εις
την περίχωρον το τοιούτον ήτο σπορα-
δικόν, και δεν επέφερε μεγάλην βλάβην
εις τους καρπούς ειμή κατά μέρη.

Κατόπιν του γεγονότος τούτου όλη η
πόλις ανησυχεί διά την μεγάλην ανάγκην
των κεραμιδιών, καθ' όσον μάλλιστα έ-
καστος αναλογίζεται ότι εγγίζει το φθι-
νόπωρον, ότε εις τα μέρη ταύτα αρχίζου-
σιν αι συνεχείς βροχαί. Ο δε διοικητής
Σερρών πατρικώς προνοήσας έλαβε τα
αναγκαία μέτρα, ίνα, προς παραμυθίαν
[= παρηγοριά] μάλλιστα των απόρων,
περιορίση την ανατίμησιν των κεραμί-
δων. Προσδιώρισε τιμάς ευλόγους και
διέταξε καταγραφήν των παρακειμένων
ετοιμών κεραμιδων, ίνα επί του παρό-
ντος μόνον τας απολύτως αναγκαίας
διανείμη εκάστω».

Υπολογίζεται ότι οι ζημιές μόνο από τις καταστροφές των κεραμιδιών ξεπερ-
νούσαν το ένα εκατομμύριο δραχμές. Εν τω μεταξύ πολλοί κάτοικοι των γύρω
χωριών άρχισαν ν' αφαιρούν τα κεραμίδια από τις στέγες των δικών τους σπιτιών
και να τα πουλούν στους κατοίκους της πόλης προς 500 γρόσια τη χιλιάδα!

Πολλοί έμειναν άστεγοι, αλλά τουλάχιστον βρέθηκαν φιλόανθρωποι συμπολί-
τες, που τους άπλωσαν μία χείρα βοήθειας. Όχι τυχαία οι Σερραίοι χαρακτηρίζαν
τις καταστροφές από τη χαλαζόπτωση ως μια ακόμη μισητή πυρκαγιά, δηλαδή τη

συνέδεαν με τη μεγάλη πυρκαγιά του 1849, που είχε προξενήσει μεγάλες καταστροφές στην πόλη.

-- Ούτε ένας μήνας δεν πέρασε από τη φοβερή χαλαζόπτωση και το πρώτο δεκάημερο του Σεπτεμβρίου σημειώθηκε ραγδαία βροχόπτωση 24ωρης διάρκειας, που είχε ως αποτέλεσμα να πλημμυρίσουν πεδιάδες, αγροί και σπίτια· ένα μικρό χωριό—δεν γνωρίζουμε ποιο ακριβώς— καταστράφηκε ολοσχερώς, καθώς τα σπίτια παρασύρθηκαν από τα νερά, ενώ υπήρξαν και ανθρώπινες απώλειες.

-- Στις 13 Οκτωβρίου η αθηναϊκή εφημερίδα *Αυγή* ενημέρωνε τους αναγνώστες της: «*Εφθασεν εκ Σερρών της Μακεδονίας ο Κ. Κωνστ. Παπά, υιός του αρχηγού των Μακεδόνων επί του αγώνος, ο οποίος εθυσίασε πολλά εις τον βωμόν της Πατρίδος και απέθανε το 1822 εις Ύδραν. Οι υιοί τούτοι μένουσι και σήμερον έτι αδικημένοι και παρηγωνισμένοι, ενώ άλλοι κατώτεροι κατέλαβον την πλουσίαν τράπεζαν του έθνους*».

-- Μία ακόμη ληστεία πραγματοποιήθηκε σ' ένα ερειπωμένο ξενοδοχείο του χωριού Καβακλή (ο σημερινός Λευκώνας) στις 17/29 Οκτωβρίου 1858. Ήταν ημέρα Παρασκευή και μια μικρή ομάδα πέντε μικρεμπόρων αναχώρησαν από την πόλη των Σερρών με προορισμό το εβδομαδιαίο παζάρι της Τζουμαγιάς. Στο ξενοδοχείο, λοιπόν, μια συμμορία πέντε έφιππων ληστών σταμάτησε τους εμπόρους και αφαίρεσαν απ' αυτούς ό,τι είχαν και δεν είχαν. Μόνο που η λεία τους ήταν μικρή και οι ληστές ξέσπασαν στα θύματά τους με τον πιο άγριο τρόπο: σκότωσαν τους τρεις (ο ένας εκ των οποίων ήταν 25 χρονών, νιόπαντρος και σχολινέμπορος στο επάγγελμα), τραυμάτισαν τον τέταρτο (στο επάγγελμα αμπατσής, 25 ετών), ενώ δεν πείραξαν τον πέμπτο έμπορο (υποδηματοποιός) μέσω του οποίου μετέφεραν στις τοπικές αρχές το μήνυμα: «Είμαστε από τη συμμορία του Σαλή Τόσκα και ας ορίσουν να μας συλλάβουν». Την ώρα δε που διαδραματιζόνταν αυτά, έφτασε στον τόπο της ληστείας κι ένας Οθωμανός από τον Λαχανά, τον οποίο επίσης λήστεψαν.

«*Τοιαύτη λοιπόν είναι η θέσις μας, ώστε ούτε σπιθαμήν δεν δυνάμεθα να εξέλθωμεν πλέον της πόλεώς μας, καθότι κινδυνεύει η ύπαρξις μας*» σχολίασε ο ανταποκριτής του *Αιώνα*.

Όσον αφορά τον Σαλή Τόσκα, παλιότερα ήταν ένα από τα πρωτοπαλίκαρα του πρώην κη-σιρδάρη Ρουστέμ Μπουλούκ Μπασή. Όταν ο τελευταίος παύθηκε των καθηκόντων του, ο Σαλή Τόσκας οργάνωσε τη δική του συμμορία με άλλα πρωτοπαλίκαρα του Μπουλούκ Μπασή (ή Πουλούκπαση). Μάλιστα, έφτασαν στο σημείο να γράψουν απειλητικές επιστολές στο μεζλήσι των Σερρών και στους προύχοντες της πόλης ζητώντας όχι μόνο χρήματα, αλλά και να δοθεί στον αρχιληστή η θέση του Πουλούκπαση.

Αρχικά οι τοπικές Αρχές ήταν ανένδοτες. Μόλις όμως ο Σαλή Τόσκας κατέφυγε στα γύρω βουνά σηκώνοντας το λάβαρο της ληστείας, ο διοικητής υποχώρησε στις αξιώσεις του λήσταρχου και τον διόρισε στη θέση που επιζητούσε. Ωστόσο εξαγριώθηκε ο μέχρι τότε Οθωμανός κη-σιρδάρης των Σερρών, ο οποίος μάζεψε όσο περισσότερους οπαδούς του μπόρεσε και στις 24 Οκτωβρίου/5 Νοεμβρίου 1858, μία μέρα πριν το παζάρι της πόλης, εισέβαλαν στη Νιγρίτα, όπου αναμενόταν ο Σαλή Τόσκας. Τα πνεύματα ήταν τεταμένα και απειλήθηκε μάχη, όμως παράλληλα διεξάγονταν ενέργειες για το συμβιβασμό των δύο ανδρών. Τι όμως απέγινε τελικά με τη μεταξύ τους σύγκρουση, παραμένει αδιευκρίνιστο.

-- Σε άλλα νέα, τον Οκτώβριο του 1858 έφτασε στην πόλη των Σερρών ο νέος Έλληνας υποπρόξενος Γεώργιος Δ. Κανακάρης με καταγωγή από τη Σαντορίνη, η άφιξη του οποίου δημιούργησε μάλλον ανάμικτες εντυπώσεις μεταξύ του ελληνικού πληθυσμού της πόλης, αν κρίνουμε από τα εκ διαμέτρου διαφορετικά δημοσιεύματα των εφημερίδων *Αιών* και *Αθηνά*.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή του *Αιώνα*, η συμπεριφορά του νέου υποπροξένου προκάλεσε «*καλλίστην εντύπωσιν*». Αντίθετα κατά τον επιστολογράφο της εφημερίδα *Αθηνά*, ο Κανακάρης δεν ήταν παρά ένα «*παιδάριον*», που «*άνευ τινός πλεονεκτήματος και δικαιώματος, το μεν εσπέρας εκοιμήθη απλούστατος και ασυνόδετος πολίτης, το δε πρωί εξύπνησε με τον διορισμόν του εκλαμπροτάτου Σερρών εις τον κόλπον*». Και συνέχιζε: «*ο διορισμός του ανθρώπου τούτου, ο μοναδικός εις τα ελληνικά χρονικά, έκαμε μεγίστην όσσην εντύπωσιν εις τας εδώ επιτοπίους οθωμανικάς αρχάς, και εις εκείνας των διαφόρων ευρωπαϊκών προξένων κλπ. και [...] αισχύνομαι να*

είπω ό,τι ο καϊμακάμης (έπαρχος) και το μετζιλίσιον του Βόλου είπον, όταν άκουσαν τον διορισμόν του· σιωπά τα πολλά, χάριν ηθικής και λέγω μόνον το ακόλουθον, “βάι βάι αφού άρχισε και το γιουνάν να μιμήται τας πράξεις μας, δηλαδή να διορίζει τοιούτους ανθρώπους εις προξενικάς θέσεις, γρήγορα θα φθάση εις το ιδικόν μας χάλι”».

-- Το Νοέμβριο του 1858 παύθηκε ο καϊμακάμης (διοικητής) των Σερρών, κατά του οποίου πολλές φορές είχαν διαμαρτυρηθεί στην Υψηλή Πύλη οι Χριστιανοί της περιοχής, οι οποίοι ζούσαν σε μεγάλη ανασφάλεια εξαιτίας των πολλών ληστρικών επιδρομών. Χαρακτηριστικό ήταν ένα συμβάν στις αρχές του έτους, όταν ο καϊμακάμης στράφηκε κατά του μητροπολίτη Ιακώβου έχοντας βρεθεί σε δύσκολη θέση λόγω της έντασης στις σχέσεις της χριστιανικής με την εβραϊκή κοινότητα της πόλης και του εμπάργκο των Χριστιανών κατά των Εβραίων συμπολιτών τους μετά από προτροπή του μητροπολίτη Σερρών.

Επειδή λοιπόν ο καϊμακάμης βρέθηκε απομονωμένος στην κόντρα του με τον Ιάκωβο, επιχείρησε να κάνει επίδειξη ισχύος εξαναγκάζοντας με άσκηση τρομοκρατίας τους κατοίκους των γύρω χωριών να συνυπογράψουν δήλωση περί δήθεν καλής διαγωγής του. Οι χωρικοί όμως, που ήταν δυσαρεστημένοι γενικότερα με την άσκηση της διοίκησης από τον καϊμακάμη και την καταχρηστική άσκηση εξουσίας των φίλων του κατά τη συγκομιδή των καρπών, μπορεί με το ένα χέρι να υποχρεώθηκαν να υπογράψουν την παραπάνω δήλωση, με το άλλο όμως υπέγραψαν αναφορά εναντίον του, την οποία και ενεχείρισαν στον μητροπολίτη. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι παράπονα κατά του καϊμακάμη εξέφραζαν ακόμη και οι έγκριτοι Οθωμανοί, οι οποίοι αρνήθηκαν να προσυπογράψουν το χαρτί που εκείνος κυκλοφορούσε, ισχυριζόμενοι ότι αυτός είχε απωλέσει τη βαρύτητα του αξιώματός του, διαστρέφοντας την αλήθεια και το δίκαιο.

-- Μια φρικτή δολοφονία αναστάτωσε την πόλη των Σερρών προς τα τέλη του έτους με θύμα έναν ντόπιο Χριστιανό, ο οποίος στις 22 Νοεμβρίου/ 4 Δεκεμβρίου βρέθηκε σφαγμένος και διαμελισμένος σε τέσσερα κομμάτια, ψημένα στο φούρνο του αρτοποιείου, όπου εργαζόταν. Ο φούρνος βρισκόταν απέναντι από

την οικία του Σαμή βέη και ανήκε σ' έναν Οθωμανό με καταγωγή από την Αλβανία, ο οποίος και κατηγορήθηκε για το αποτρόπαιο έγκλημα μαζί μ' έναν Χριστιανό κάτοικο των Σερρών. Ενώ όμως ο τελευταίος ομολόγησε τη δολοφονία, ο φούρναρης αρνήθηκε κάθε εμπλοκή.

Για τη δολοφονία κατηγορήθηκε και ο αδερφός του αρτοποιού, ο οποίος διέμενε σ' ένα δωμάτιο πάνω από το μαγαζί, όμως κι αυτός αρνήθηκε την ενοχή του. Η ομολογία ωστόσο του ενός υπόπτου ήταν αρκετή για την προφυλάκιση και των τριών, αν και οι κάτοικοι της πόλης πίστευαν –προφανώς από την εμπειρία της συνήθους πρακτικής– ότι οι αρχές τελικά θα φαίνονταν περισσότερο επιεικείς στους ομοθρήσκους τους, ενώ η φήμη που κυκλοφορούσε στην πόλη ήθελε τον Οθωμανό αρτοποιό μέλος ληστρικής συμμορίας, που σκότωσε τον υπάλληλό του μ' αυτόν το φρικτό τρόπο, φοβούμενος μήπως εκείνος τον πρόδιδε στις αρχές.

Το αν επαληθεύτηκαν οι φόβοι τους ή όχι, θα το δούμε στην ενότητα με τα συμβάντα του 1859.

-- Τέλος, νέα πλημμύρα σημειώθηκε στην πόλη των Σερρών το Δεκέμβριο. Μεγάλες ήταν οι ζημιές κυρίως στην ανατολικομεσημβρινή πλευρά, που γειτνίαζε με τον υπερχειλίσσαντα χείμαρρο. Τα νερά έφθασαν μέχρι τον εξώστη του αυστριακού προξενείου, ώστε μόλις την τελευταία στιγμή κατάφεραν να σωθούν ο πρόξενος με την οικογένειά του.

1859

-- Ένα αιματηρό δυστύχημα συντάραξε τους Σερραίους στην αρχή του 1859. Ο γιός του πρώην διοικητή της πόλης εξασκούταν στο τζιρίκι (άσκηση του σώματος και εκπαίδευση του αλόγου, πολύ δημοφιλής μεταξύ των Οθωμανών), όταν σκότωσε ακούσια έναν δεκατριάχρονο Χριστιανό.

Αυτή ήταν η πρώτη σοβαρή δοκιμασία για τον νέο καϊμακάμη των Σερρών, που βρισκόταν μόλις δυο μήνες στην θέση του. Οι νόμοι βέβαια ήταν σαφέστατα ελαστικότεροι με τους Οθωμανούς πολίτες –και πολύ περισσότερο με πρόσωπα ισχύος, όπως ο γιός του πρώην καϊμακάμη– όμως τα αντανακλαστικά του νέου διοικητή ήταν γρήγορα, σπεύδοντας να περιορίσει τον ένοχο στο Διοικητήριο μέχρι την οριστική διευθέτηση της υπόθεσης.

Ακόμη σημαντικότερη όμως ήταν η αντίδρασή του, όταν του ζητήθηκε να φανεί περισσότερο ευσπλαχνικός με τον Οθωμανό φονιά, αναλογιζόμενος τη μητέρα του νεαρού δράστη, η οποία είχε λιποθυμήσει από την αγωνία της. Στις προτροπές αυτές ο διοικητής αποκρίθηκε ότι, αφού η μητέρα του φυλακισμένου λιποθύμησε παρότι ο γιός της ήταν ζωντανός, τι άραγε να υπέφερε η μάνα του σκοτωμένου παιδιού, η οποία είδε νεκρό τον γιό της με τα ίδια της τα μάτια;

Γενικότερα, ο νέος καϊμακάμης φαίνεται ότι κέρδισε γρήγορα τη συμπάθεια των Χριστιανών. Τις νύχτες συνήθιζε να τριγυρνά στους δρόμους της πόλης επιβλέποντας, αλλά και εφαρμόζοντας αδιακρίτως την τήρηση της τάξης, προκαλώντας την αντιπάθεια των Οθωμανών, στους οποίους φερόταν με μεγαλύτερη αυστηρότητα, ενώ με τις ενέργειές του επέφερε θανάσιμα χτυπήματα κατά του γενιτσαρισμού, που ήδη άλλωστε βρισκόταν σε παρακμή.

-- Τον Ιανουάριο του 1859 διεξήχθη στην πόλη των Σερρών η δίκη των τριών κατηγορουμένων για τη δολοφονία του ανθρώπου, που είχε βρεθεί διαμελισμένος και καμένος στο φούρνο του αρτοποιείου, όπου εργαζόταν. Στους δύο κατηγορουμένους (τον Χριστιανό και τον ένα Μουσουλμάνο, χωρίς να διευκρινίζεται

αν επρόκειτο για το φούρναρη ή τον αδελφό του) επιβλήθηκε η θανατική ποινή, ενώ ελαφρύτερη ήταν η ποινή για τον τρίτο.

-- Ένα κυβερνητικό διάταγμα, που εκδόθηκε τον Ιανουάριο, υποχρέωνε όσους εξασκούσαν το επάγγελμα του γιατρού στην επικράτεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να πάνε στην Κωνσταντινούπολη και να λάβουν επίσημα την άδεια από το εκεί ιατρικό συνέδριο. Προκειμένου όμως να μη μείνει η πόλη των Σερρών χωρίς γιατρούς, αποφασίστηκε να σταλούν στην Κωνσταντινούπολη μόνο όσοι δεν διέθεταν κάποιο δίπλωμα ή άλλο αποδεικτικό έγγραφο. Η εξέταση των εγγράφων έγινε από τον Έλληνα υποπρόξενο, ο οποίος ήταν γιατρός και παράλληλα απολάμβανε της εμπιστοσύνης του τοπικού Διοικητή.

Τελικά, μόλις τέσσερις γιατροί πληρούσαν τις προϋποθέσεις, εκ των οποίων οι δύο ήταν Έλληνες υπήκοοι, κάτοχοι πτυχίων από ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, ο τρίτος ήταν Οθωμανός υπήκοος που είχε παρακολουθήσει μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (άρα εύλογα μπορούμε να εικάσουμε ότι ήταν ελληνικής καταγωγής) χωρίς όμως να διαθέτει πτυχίο, ενώ ο τέταρτος ήταν Ισραηλίτης χωρίς κάποιο πανεπιστημιακό δίπλωμα, όμως διέθετε παλιότερη κυβερνητική άδεια.

-- Μέχρι στιγμής διαβάσαμε μόνο καλά λόγια για τον νέο καϊμακάμη των Σερρών, που φαίνεται ότι τηρούσε τις ισορροπίες χωρίς να αυθαιρετεί ούτε να καταχράται την εξουσία του. Αυτή η εικόνα κλονίστηκε ύστερα από ένα περίεργο περιστατικό την πρώτη μέρα του μήνα του Ραμαζανιού (δηλ. κάπου στα μέσα Μαρτίου 1859 σύμφωνα με το παλιό ημερολόγιο).

Περιδιαβαίνοντας την αγορά των Σερρών, ο νέος διοικητής παρατήρησε ότι τα ψωμιά ενός φούρνου δεν ήταν καλοψημένα – ή τέλος πάντων έτσι νόμισε ο ίδιος. Η αντίδρασή του; Έστειλε τους ακολούθους του και έδειραν ανηλεώς τον κακόμοιρο αρτοποιό! *«Ιδού πώς διοικούμεθα εν τη Τουρκία αν και ο Διοικητής μας φαίνεται εις εκ των καλλιτέρων»*, σχολίασε ο Α. στην τακτική ανταπόκρισή του στον αθηναϊκό Αιώνα. *«Μετά ταύτα τω εγένοντο οι δέουσαι παρατηρήσεις και εφάνη μετανοήσας διά την παράνομον εκείνην πράξιν του, ως ήκουσα, αλλά τι ωφελεί· αλλοίμονον εις εκείνον, όστις τας έφαγε»*.

-- Από την άλλη επιβεβαιώνονταν όλο και περισσότερο οι θετικές εντυπώσεις για τον Έλληνα υποπρόξενο, Γεώργιο Κανακάρη. Κινήσεις, όπως η δωρεά 2.000 περίπου γροσίων από τη σύζυγο του υποπροξένου για την αγορά πολυελαίου από την εκκλησία του αγίου Γεωργίου, ενίσχυαν την παρουσία του στις Σέρρες. Όχι τυχαία, την ημέρα του Ευαγγελισμού σημειώθηκε τεράστια κοσμοσυρροή στο κτίριο του υποπροξενείου από κόσμο που ήθελε να συναντήσει τον Κανακάρη. «Και τούτο οφείλεται κατά μέγα μέρος εις την ευγενή και αξιοπρεπή συμπεριφορά του τε Κ. Υποπροξένου και της αξιοτίμου Κυρίας του, αγαπωμένων αμφοτέρων παρ' όλων ανεξαιρέτως των πολιτών διά τα προτερήματά των ταύτα», σχολίαζε ο συνεργάτης του Αιώνα στις Σέρρες.

Σ' ό,τι αφορά το μισθό που το ελληνικό κράτος έδινε στον υποπρόξενο Σερρών, από τον Ιούνιο και μετά (ο σχετικός νόμος ΦΑΣ' δημοσιεύτηκε στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* στις 30 Μαΐου 1859) αυτός ανερχόταν σε 200 δραχμές, ώστε ανήκε στην κατηγορία των χαμηλότερα αμειβόμενων υποπροξένων του ελληνικού βασιλείου.

-- Γύρω στα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου στο μεσλίσι των Σερρών αναγνώστηκε αυτοκρατορικό φερμάνι, με το οποίο υποχρεώνονταν οι κατά τόπους Αρχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να παράσχουν κάθε προστασία και υπεράσπιση, κοινώς να νομιμοποιήσουν, τις τοπικές προτεσταντικές κοινότητες, οι οποίες αποκτούσαν για πρώτη φορά τα ίδια δικαιώματα με τις υπόλοιπες (των Ορθοδόξων Χριστιανών, των Εβραίων, των Οθωμανών κλπ.).

-- Χωρίς αυτήν τη φορά να είναι γνωστές ιδιαίτερες λεπτομέρειες, φαίνεται ότι πολλές και φριχτές ληστείες σημειώθηκαν στην περιοχή των Σερρών την άνοιξη του 1859 θέτοντας σε κίνδυνο την ζωή ακόμη και του καϊμακάμη, ο οποίος δεν διέθετε αρκετές δυνάμεις για να τις καταστείλει, ώστε ζήτησε ενισχύσεις.

-- Επιγραμματικά έχουμε πληροφορίες μόνο για μια ληστεία στο Καβακλή (Λευκώνας) στις αρχές Νοεμβρίου, όταν τριάντα Οθωμανοί αλβανικής καταγωγής λήστεψαν ένα κιβάνι διακοσίων εμπορών, αποσπώντας από αυτούς συνολικά 400.000 γρόσια.

Τα σχολεία της πόλης των Σερρών

Τον Ιούλιο του 1859 έχουμε για πρώτη φορά μια ανταπόκριση του Σερραίου συνεργάτη του *Αιώνα* αναφορικά με την κατάσταση που επικρατούσε στα ελληνικά σχολεία της πόλης των Σερρών. Δυστυχώς αυτή ήταν η τελευταία ανταπόκρισή του στην αθηναϊκή εφημερίδα, αφήνοντας εκ νέου ένα μεγάλο κενό στην πληροφόρησή μας για τα διαδραματιζόμενα στην περιοχή.

Το 1859, λοιπόν, η ελληνική κοινότητα των Σερρών διατηρούσε ένα Ελληνικό, ένα Αλληλοδιδασκτικό σχολείο και το Παρθεναγωγείο. Λίγα λόγια για τα σχολεία και την κατάστασή τους τον Ιούλιο του 1859, μετά τη λήξη της σχολικής χρονιάς:

Διευθυντής του *Αλληλοδιδασκτικού σχολείου* το πρώτο εξάμηνο του 1859 διέτελεσε ο Παπίος, ο οποίος «*παρέσχε λαμπρούς καρπούς*». Φαίνεται όμως ότι το ένα και μοναδικό Αλληλοδιδασκτικό σχολείο των Σερρών δεν επαρκούσε για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών αναλογικά με τον πληθυσμό της πόλης, ώστε συζητιόταν η προοπτική ίδρυσης ακόμη ενός ή και δύο σχολείων.

Το *Ελληνικό σχολείο* είχε αναμορφωθεί κατά το λήξαν σχολικό έτος μετά την άφιξη του Ιωάννη Πανταζίδη από τη Γερμανία, όπου είχε σταλεί με υποτροφία της κοινότητας των Σερρών, και την από μέρους του ανάληψη της διεύθυνσης της σχολής τον Σεπτέμβριο του 1858. Διέθετε έξι δασκάλους, μεταξύ των οποίων: ο Δ. Λάσκαρης, που στο παρελθόν είχε διατελέσει διευθυντής του, και ο Ν. Κουμπίδης, που κι αυτός ήρθε στο σχολείο τον Σεπτέμβριο του 1858.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή του *Αιώνα*, το Ελληνικό σχολείο των Σερρών έβαινε «*επί τα ίχνη των εν Αθήναις Ελλ. Σχολείων και Γυμνασίων*», περιλαμβάνοντας στο ωρολόγιο πρόγραμμά του τη διδασκαλία γαλλικών στις δύο τελευταίες τάξεις και λατινικών στην τελευταία.

Οι εξετάσεις πραγματοποιήθηκαν από τις 28 Ιουνίου έως τις 3 Ιουλίου, ενώ δύο μέρες αργότερα έγινε η απονομή των βραβείων στους άριστους μαθητές στα πλαίσια μιας λαμπρής, όσο και πρωτοφανούς για την πόλη, τελετής υπό την προσωπική επιστοσία των δασκάλων.

Οι τοίχοι της αίθουσας ήταν στολισμένοι με διάφορους χάρτες και εικόνες που αναπαριστούσαν τις σωζόμενες ελληνικές αρχαιότητες, με μυρσίνες που περίκλειαν γνωμικά κλπ. Στο βάθος βρισκόταν η διδασκαλική έδρα και μπροστά της ένα τραπέζι με βιβλία, τα οποία επρόκειτο να διανεμηθούν στους μαθητές.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε η ομιλία του Ιωάννη Πανταζίδη, που διαπραγματεύτηκε την εξέλιξη του ελληνικού πολιτισμού από την αρχαιότητα, ενώ παράλληλα απηύθυνε πατριωτικές συμβουλές προς τους μαθητές. Σύμφωνα με την εφημερίδα, στην επιτυχία της ομιλίας συνέβαλαν «το θέμα του λόγου, ο ενθουσιασμός και η ευφράδεια [του αγορητή] και η λαμπρά και ενθουσιώδης απαγγελία».

Ακολούθησε η απονομή των βραβείων στους αριστούχους μαθητές. Ο Κομπίδης απήγγειλε τα ονόματα των αριστούχων και όποιος άκουγε τ' όνομά του παραλάμβανε το βραβείο του από τα χέρια του επισκόπου, που αντικαθιστούσε τον Ιάκωβο. Στο κάθε μάθημα προβλέπονταν δύο βραβεία α' και β' βαθμού, καθώς και δύο έπαινοι, ώστε υπήρχαν μαθητές που παρέλαβαν συνολικά τρία, ακόμα και τέσσερα βραβεία, στα οποία ξεχώριζε η επιγραφή «*Ταις χρησταίς της πατρίδος ελπίσι*» (δηλαδή «Στις ενάρετες ελπίδες της πατρίδας»), κυκλωμένη από ένα στεφάνι αποτελούμενο από δάφνες και άλλα λουλούδια.

Λίγα λόγια και για το **Παρθενγωγείο** των Σερρών, που ιδρύθηκε το 1853. Πρώτη και μοναδική διευθύντριά του από την ίδρυσή του μέχρι τον Ιούνιο του 1859 (οπότε μετά το τέλος των ετήσιων εξετάσεων επέστρεψε στην ιδιαίτερη πατρίδα της, τη Σίφνο), ήταν η Άννα Αλεξανδρίδου, η οποία «*καίτοι έχουσα ν' αντιπαλαίση προς πολλές δυσχερείας διά το πρωτοφανές του πράγματος, επέφερεν όμως καλούς οπωσούν καρπούς αποδούσα εις την κοινωνίαν μας πολλές νεάνιδας, στολισμένας με την γνώσιν ολίγων γραμμάτων και χειροτεχνημάτων, πράγμα, το οποίον πρότερον ήτο όλως άγνωστον εν τη πόλει μας*».

Διάδοχός της ήταν η Ανθή Ιωάννου, η οποία ως υπότροφος της πόλης των Σερρών είχε σπουδάσει επί τέσσερα χρόνια στο ιδιωτικό Παρθενγωγείο του Εμμανουήλ Μαγκάκη στη Σύρο. Τον Ιούνιο του 1859 πέρασε τις εξετάσεις στην επί των Δημοδιδασκάλων εξεταστική επιτροπή της Αθήνας λαμβάνοντας πτυχίο Α',

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΕΡΡΑΙΟΙ ΤΟ 1859

δηλαδή με τον ανώτερο βαθμό, ένα μοναδικό και χωρίς προηγούμενο επίτευγμα μεταξύ των μέχρι τότε αναγνωρισμένων διδασκαλισσών του ελληνικού κράτους.

Με αφορμή την τεράστια αυτή επιτυχία της Ανθής Ιωάννου, στις 28 Ιουνίου 1859 δημοσιεύτηκε στον *Αιώνα* μια εξαιρετικά θερμή επιστολή από τη Σύρο με επαίνους όχι μόνο προς τη Σερραία δασκάλα, η οποία «δεν εματαιώσε τας προσδοκίας ας η πατρίς αυτής τη εναποτέθεικε», αλλά και προς το Μητροπολίτη και την Εφορία των Σερρών «διά την επιτυχίην εκλογίην της διδασκάλου και την πατρικίην μέριμναν, ην οσημέραι εν τη πόλει αυτών παρέχουσιν υπέρ του κοινού καλού».

1860

Δυστυχώς για τη χρονιά αυτή η έρευνα δεν κατάφερε να εντοπίσει πολλές ειδήσεις με άρωμα Σερρών.

Επιστολή από τη Θεσσαλονίκη, που δημοσιεύτηκε στην εβδομαδιαία ελληνική εφημερίδα της Τεργέστης *Ημέρα* στις 29.07/10.08.1860 μετέφερε την πληροφορία για διάπραξη στυγερών κακουργημάτων στο χωριό Αραγλόκι στα «*πέριξ της πόλεως των Σερρών*». Σύμφωνα με το δημοσίευμα, φανατικοί Τούρκοι επιτέθηκαν κατά άοπλων χωρικών του Αραγλοκίου, έσφαξαν πολλούς, εκ των οποίων τέσσερις προκρίτους, ενώ φέρονται να κακοποίησαν και γυναίκες, χωρίς όμως να δίνονται λεπτομέρειες ως προς την αφορμή μιας τέτοιας βίας.

Τέλος, τον Οκτώβριο του 1860 έκλεισε ένας γόνιμος κύκλος δεκαέξι ετών, όταν ο μητροπολίτης Σερρών Ιάκωβος έγινε μητροπολίτης Κυζίκου, ενώ στη θέση του διορίστηκε ο βοηθός επίσκοπος της μητροπόλεως Κυζίκου, Νικόδημος.

1861

-- Την οικτρή οικονομική κατάσταση των Σερραίων ανέδειξε τηλεγράφημα από την πόλη των Σερρών με ημερομηνία 5/17 Ιανουαρίου, που δημοσιεύτηκε στην ελληνική εφημερίδα της Τεργέστης *Ημέρα*, στις 27.01/08.02.1861:

«Η ενταύθα κατάστασις των πλείστων είναι ελεεινή και αξιοδόκρυτος· ανέχεια μεγίστη· απραξία και έλλειψις μεταλλικού· το μόνο κυκλοφορούν νόμισμα εισί τα τουρκικά χάλκινα νομίσματα, ώστε πολλάκις πληρωμαί γίνονται διά της μεταφοράς των χαλκίνων επί αχθοφόρων, ή μάλλον επί αμαζών. Πλείστοι οικογένειαι στερούνται του επιουσίου άρτου, και ο Θεός ίλεως γένοιτο!».

-- Μπορεί να εξελέγη μητροπολίτης Σερρών μόλις τον Οκτώβριο του 1860, όμως ο Νικόδημος δεν μακροημέρευσε στην πρώτη του εκκλησιαστική επαρχία με την ιδιότητα του ποιμενάρχη. Στις 24 Μαΐου 1861 μετατέθηκε –ουσιαστικά επέστρεψε αναβαθμισμένος– στη μητρόπολη Κυζίκου, όταν ο μητροπολίτης Κυζίκου (και πρώην Σερρών) Ιάκωβος εξελέγη Πατριάρχης Αλεξανδρείας! Διάδοχος του Νικόδημου στη μητρόπολη Σερρών εξελέγη ο Μελέτιος.

-- Τον Ιούνιο η Νιγρίτα βρέθηκε από σπόντα στην επικαιρότητα, όταν εκεί συνελήφθησαν έξι Αθίγγανοι από την Καλαμαριά, μέλη της ίδιας οικογένειας, κατηγορούμενοι για τη δολοφονία τουλάχιστον έντεκα Αθίγγανων στην ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Οι συλληφθέντες οδηγήθηκαν σιδηροδέσμοι στη Θεσσαλονίκη, όπου δικάστηκαν και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Μεταξύ των δραστών περιλαμβανόταν και μια έγκυος γυναίκα, η εκτέλεση της ποινής για την οποία θα πραγματοποιούνταν –αν εκτελούνταν τελικά– μετά τον τοκετό.

-- Νέος πρόξενος στις Σέρρες από τον Απρίλιο του 1861 ανέλαβε ο Παναγιώτης Φοίβος, πρώην πρόξενος της Ελλάδας στη Φιλιππούπολη. Ο συντάκτης της εφημερίδας *Ελπίς* θεωρούσε το υποπροξενείο Σερρών μάλλον υποδεέστερο και αναρωτιόταν για τη μετάθεση αυτή από τη στιγμή που ο Φοίβος *«απέλαυε, και δικαίως*

την υπόληψιν των τοπικών Αρχών, και την γενικήν των κατοίκων αγάπην», ενώ «ουδέν ποτε ηκούσθη κατ' αυτού παράπονον από μέρους υπηκόου της Ελλάδος».

-- Το Δεκέμβριο του 1861, ένας αγρότης από τα Λακκοβίκια (Μεσολακκιά) βρήκε τυχαία στον αγρό του κοντά στην Αμφίπολη μια λίθινη επιγραφή, που μοιάζει με αρχαίο πωλητήριο οικίας. Οι διαστάσεις της λίθινης πλάκας ήταν 40 εκατοστά μήκος και 26 εκατοστά πλάτος, ενώ το σχήμα των γραμμάτων παραπέμπει σε χρόνους όχι μεταγενέστερους των Μακεδονικών.

Το κείμενο έχει ως εξής¹:

Αγαθί τύχη επρίατο Θειοχάρης Νικέα π-
αρά Θεοδώρου του Πολέμωνος την οικ(ι)αν ήι γ-
είτων Μεννέας Ασάνδρου και Θεόδωρος αυτ-
ός και Νικάνωρ Επικράτους χρυσών τριακ-
οσίων, βεβαιωτής Δημόνικος Ρίχνου, μάρ-
τυρες Στησίλεως Οργέως, Αριστογένη-
ς Αστίνου· επί ιερέως του Ασκληπιού Ερ-
(μαγ)όρα, επί επιστάτου Αισχύλου.

-- Το 1861 ήταν μια καλή χρονιά για τους βαμβακοκαλλιεργητές του Δεμίρ Ισσάρ, τουλάχιστον για όσους είχαν φέρει σπόρο από την Αμερική, καθώς είδαν τα κέρδη τους να διπλασιάζονται συγκριτικά με όσους καλλιεργούσαν τον σπόρο του ντόπιου βαμβακιού. Μάλιστα χρησιμοποίησαν και ευρωπαϊκή μηχανή—ήταν άραγε η πρώτη γεωργική μηχανή στην περιοχή;— για τον διαχωρισμό των πυρήνων, χάρη στην οποία κατάφεραν να πουλήσουν βαμβάκι αξίας 70.000 γροσιών.

---

¹ Παρατίθεται η αντιγραφή του κειμένου, όπως έγινε από τον Ιωάννη Πανταζίδη για το περιοδικό *Φιλίστωρ* (τ.3, 1862, σελ.346), βάσει περιγραφής του δασκάλου Ν. Κουμπίδη, ο οποίος είχε υπάρξει αυτόπτης μάρτυρας της επιγραφής. Ο Πανταζίδης ομολογεί μία παρέμβαση στο αρχαίο κείμενο, αντικαθιστώντας τη λέξη «οειοχάρης» με το – πιο ταιριαστό κατά τον ίδιο – «Θειοχάρης»,

1862

Μπορεί ο απολογισμός του 1861 να ήταν πολύ θετικός για τους καινοτόμους βαμβακοπαραγωγούς του Δεμίρ Ισσάρ, ωστόσο το 1862 δεν ξεκίνησε πολύ καλά για τους αγρότες των Σερρών. Η έλλειψη ικανών βροχών τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν το βαμβάκι και να σπείρουν τα χωράφια τους με σιτάμι.

Παρόλα αυτά, δύο μπάλες «ανώτερου βαμβακιού» αμερικάνικου σπόρου προερχόμενες από την πεδιάδα των Σερρών έλαβε ο βρετανικός Συνεταιρισμός Προμήθειας Βαμβακιού («Cotton Supply Association») το καλοκαίρι του 1862. Σύμφωνα με αγγλικά δημοσιεύματα, η αξία της μιας μπάλας εκτιμήθηκε σε 12 ¼ d. και της δεύτερης σε 13 d. ανά λίβρα.

Σε άλλα νέα του 1862, χάρη στη μεσολάβηση του μητροπολίτη Δράμας Αγαθάγγελου αποσοβήθηκε η κρίση μεταξύ των Χριστιανών και του μουδέρη Ζίχνης.

Επίσης, ύστερα από μια επιτυχημένη θητεία στις Σέρρες, ο Ιωάννης Πανταζίδης διορίστηκε καθηγητής στο Βαρβάκειο γυμνάσιο της Αθήνας. Προτού όμως ακόμα αναχωρήσει από την πόλη των Σερρών, ο Πανταζίδης δημοσίευσε στο φιλολογικό περιοδικό *Φιλήτωρ* μια αρκετά ενδιαφέρουσα διατριβή αναφορικά με τη σημασία και τη χρήση λέξεων από διάφορα μέρη της Μακεδονίας.

Σχολιάζοντας τις λέξεις της δαρνάκινης διαλέκτου, ο Πανταζίδης τις περιέγραφε ως «*δύσληπτες*» μεν, αλλά «*εξ άπαντος ελληνικάί, επειδή ούτε βουλγαρικάί είναι ούτε τουρκικάί*»: επίσης διέκρινε τη διαφορά ανάμεσα στο σερραϊκό σίγμα, που προφερόταν «*τοσούτον παχέως, ώστε ακούεται ως sch*», και το «σ» των Μελενίκων, προφερόμενο «*τοσούτον σκληρώς και οζέως, ώστε ακούεται ως ss ή sz*».

Παραδείγματα σερραϊκών λέξεων:

ανήγατος = αφόρετος· *ο βούτυρος* αντί για το βούτυρο· *βυτίνα* = μικρό πλατύστομο δοχείο, χρήσιμο στο μαγειρείο (π.χ. για βούτυρο, μέλι κλπ.)· *γαστέρα* = βαθύ γυάλινο αγγείο για το πόσιμο νερό· *δοξάτο* = ανοιχτή αίθουσα, κοινός πρόδρομος των δωματίων (αλλιώς τσαρδάκι)· *θάσος* = ο χυλός των αμυγδάλων ή πεπονόσπορων· *μιτσι ή μυτσι* = τυρί· *νήσσος* = η αρσενική πάπια· *περικοπάδα ή περκοπάδα* = αγιόκλημα· *σταλαχίδα* = στενοχώρια· *συμβάζω* = αρραβωνιάζω

1863

Οι Έλληνες υπήκοοι των Σερρών ψηφίζουν για πρώτη φορά

Μια από τις αλλαγές που επιχειρήθηκε να καθιερωθούν στο νεαρό ελληνικό κράτος μετά την έξωση του Όθωνα στις 11/23 Οκτωβρίου 1862 ήταν η συμμετοχή και εκπροσώπων του υπόδουλου ελληνισμού στην Εθνοσυνέλευση που θ' αναδεικνυόταν μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου της ίδιας χρονιάς¹. Μεταξύ άλλων εκλογές προγραμματίστηκαν και στην προξενική περιφέρεια Θεσσαλονίκης, στην οποία υπάγονταν οι Σέρρες.

Οι εκλογικές διαδικασίες στις υπόδουλες περιοχές δεν πραγματοποιήθηκαν ταυτόχρονα με τις εκλογές στο ελεύθερο κράτος, αλλά σε αρκετά μεταγενέστερο χρόνο και σε διαφορετικές ημερομηνίες μεταξύ τους, ώστε ουσιαστικά το εγχείρημα οδηγήθηκε σε ναυάγιο και δεν επαναλήφθηκε.

Ειδικά στην προξενική περιφέρεια Θεσσαλονίκης η διενέργεια των εκλογών ξεκίνησε στις 7/19 Ιανουαρίου 1863. Συνολικά, στους εκλογικούς καταλόγους των τριών υποπεριφερειών (Θεσσαλονίκης, Σερρών και Αίμου) ήταν εγγεγραμμένοι 648 ψηφοφόροι (σ.σ.: δικαίωμα ψήφου είχε παραχωρηθεί μόνο σε όσους έφεραν νόμιμα την ελληνική υπηκοότητα), εκ των οποίων προσήλθαν τελικά να ψηφίσουν οι 491 (ποσοστό συμμετοχής περίπου 76%). Στην υποπεριφέρεια των Σερρών, όμως, το ποσοστό συμμετοχής ήταν αρκετά αυξημένο (89.5%), καθώς από τους 143 εγγεγραμμένους ψήφισαν οι 128.

Τέσσερις ήταν οι υποψήφιοι, που διεκδικούσαν τη θετική ψήφο των εκλογέων, οι: Α. Κοντός, Δ. Χατζηλαζάρου, Γ. Μουσούρος και Π. Ρογκότης. Οι δύο πρώτοι ήταν κάτοικοι Σερρών, γεγονός που ίσως εξηγεί το αυξημένο ενδιαφέρον των Σερραίων για την εκλογική διαδικασία.

---

¹ Η ανακοίνωση της Προσωρινής Κυβερνήσεως στις 23.10.1862 (π.η.), που συνόδευε το «Ψήφισμα περί εκλογής των πληρεξουσίων του έθνους», μεταξύ άλλων όριζε ότι: «τέλος πάντων, καλούνται εις την Συνέλευσιν πληρεξούσιοι ου μόνον των εν τη ημεδαπή πολιτών Ελλήνων, αλλά και εκείνων, οίτινες μακράν αυτής κοπιώσιν, εργαζόμενοι υπέρ του μεγαλείου του Ελληνικού ονόματος και απαύστως μερμινώσιν υπέρ της ευδαιμονίας της Πατρίδος».

Τα τελικά αποτελέσματα είχαν ως εξής:

Γ. Μουσούρος	225	ψήφοι
Α. Κοντός	176	``
Π. Ρογκότης	174	``
Δ. Λαζάρου	170	``

Κανονικά, έπρεπε να θεωρηθούν ως νικητές και άρα να εκπροσωπήσουν την περιφέρεια στη Β' Εθνική των Ελλήνων Συνέλευση οι δύο πρώτοι σε θετικές ψήφους, Μουσούρος και Κοντός. Ωστόσο, με το αιτιολογικό ότι κανείς από τους υποψηφίους δεν είχε καταφέρει ν' αποσπάσει την απόλυτη πλειοψηφία, ο πρόξενος Ματάλας, αποφάσισε τη διεξαγωγή επαναληπτικής εκλογής στις 9 Φεβρουαρίου, την οποία τελικά δεν διεκπεραίωσε ο ίδιος, αλλά ο διάδοχός του, Ναούμ.

Αυτήν τη φορά η συμμετοχή ήταν μικρότερη· μόλις 335 ψήφισαν σε όλη την προξενική περιφέρεια, εκ των οποίων οι 112 στις Σέρρες. Μετά την παραίτηση του Χατζηλαζάρου από τη διαδικασία παρέμειναν τρεις υποψήφιοι: ο Π. Ρογκότης, που απέσπασε συνολικά 323 ψήφους, ο Α. Κοντός που απέσπασε 270 και ο Μουσούρης, που αφηνιδίως δεν πήρε ούτε μία ψήφο –αν και φαίνεται ότι υπήρχε έντονο παρασκήνιο πίσω από την εξέλιξη αυτή.

Κάποια ενδιαφέροντα αριθμητικά στοιχεία: το σύνολο των Σερραίων ψηφοφόρων έδωσε θετική ψήφο στον Κοντό, ενώ μόνο δύο ήταν οι αρνητικές για τον Ρογκότη, ο οποίος όμως απέσπασε το σύνολο των θετικών ψήφων σε Θεσσαλονίκη και Αίνο. Εκατόν πενήντα έξι (σε σύνολο 164 ψηφισάντων) ήταν οι θετικές ψήφοι για τον Κοντό στη Θεσσαλονίκη, ενώ μόλις δύο (σε σύνολο 49) ήταν οι θετικές του ψήφοι στην υποπεριφέρεια Αίνου.

Η προβολή σειράς ενστάσεων κατά του κύρους της επαναληπτικής εκλογικής διαδικασίας (με την προβολή είτε τυπικών λόγων είτε υπονοιών ακόμη και για νοθεία), μεταξύ άλλων και από τον μεγάλο αδικηθέντα των εκλογών της 7^{ης} Ιανουαρίου, Γ. Μουσούρη, απασχόλησε την ελληνική Βουλή στη συνεδρίαση της 27^{ης} Μαΐου 1863.

Η τριμελής επιτροπή της Βουλής αποφάσισε ότι έπρεπε να διαγραφούν τα ονόματα 115 ψηφισάντων στις πρώτες εκλογές της 7^{ης} Ιανουαρίου, ο αριθμός των

οποίων έπεσε πλέον στους 376, ώστε με βάση τα νέα αριθμητικά δεδομένα ο Μουσούρος με τις 225 ψήφους (στις οποίες θα έπρεπε να προστεθούν και άλλες 14, οι οποίες είχαν δοθεί δι' αναφοράς) απέσπασε πάνω από το 50% των προτιμήσεων κι επομένως η εκλογή του έπρεπε να θεωρηθεί νόμιμη.

Επιπλέον η Επιτροπή έκρινε ότι στις 176 ψήφους του Κοντού έπρεπε να προστεθούν ακόμη 14, οι οποίες δόθηκαν υπέρ αυτού επίσης δι' αναφοράς, ώστε με τις 190 πλέον καταμετρημένες ψήφους έπρεπε και αυτός να κριθεί νόμιμα εκλεγμένος πληρεξούσιος από την πρώτη κιάλας αναμέτρηση. Έτσι ακυρώθηκε η δεύτερη εκλογική διαδικασία και οι Μουσούρος και Κοντός αναγνωρίστηκαν ως νόμιμοι πληρεξούσιοι, απόφαση που επικυρώθηκε και από την ολομέλεια.

Σε κάθε περίπτωση η συζήτηση όλης αυτής της αναστάτωσης στην ελληνική Βουλή (συνεδρίαση της 27^{ης} Μαΐου 1863) έδωσε σε πολλούς βουλευτές την ευκαιρία να επιχειρηματολογήσουν κατά της συμμετοχής πληρεξουσίων από τις προξενικές περιφέρειες, με ορισμένους να ζητούν ακόμη και τη μη είσοδο στη Συνέλευση πληρεξουσίων που είχαν μεν εκλεγεί νόμιμα, αλλά... όχι άξια!

Σερραϊκές ειδήσεις του 1863:

-- Ως επανεμφάνιση της ληστείας αξιολογήθηκε στις αρχές του 1863 η δολοφονία του γιου Σερραίου εμπόρου, ενώ ταξίδευε από το Σαρμουσακλή (η σημερινή Πεντάπολη) σε χωριό του καζά Ζίχνης. Στόχος των ληστών φαίνεται ότι ήταν τα άλογα του θύματος, καθώς το ρολόι και τα όπλα του βρέθηκαν άθικτα.

-- Την ίδια περίοδο οι Δραμινοί γεωργοί εξέφραζαν παράπονα κατά των Σερραίων εμπόρων για την αιφνιδιαστική, σημαντική πτώση της τιμής του βαμβακιού από τα 19.5 στα 14 γρόσια.

-- Στις 23 Σεπτεμβρίου/5 Οκτωβρίου 1863, το επτανησιακό κοινοβούλιο διακήρυξε με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο τη βούληση των κατοίκων των Ιονίων νήσων για ένωση με την Ελλάδα. Το ψήφισμα έγινε γνωστό στις Σέρρες πέντε μέρες αργότερα και χωρίς να χάσουν χρόνο, οι Σερραίοι οργάνωσαν γιορτή για το χαρμόσυνο γεγονός.

Από τις πρώτες πρωινές ώρες της 29^{ης} Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου πλήθος κόσμου έσπευσε στο ελληνικό υποπροξενείο για την έκφραση συγχαρητηρίων. Με πρωτοβουλία εκπροσώπων της σερραϊκής νεολαίας οργανώθηκε αυθημερόν συμπόσιο στην εξοχή υπό την προεδρία του υποπρόξενου, ενώ το γλέντι συνεχίστηκε στο ελληνικό υποπροξενείο μέχρι τα μεσάνυχτα.

-- Στις 31 Οκτωβρίου/12 Νοεμβρίου, οι Σερραίοι έστησαν νέα γιορτή, αυτήν τη φορά με αφορμή την άφιξη του νέου βασιλιά, Γεωργίου Α΄, στην Ελλάδα. Όπως σχολίαζε Σερραίος με επιστολή του στην τεργεσταία εφημερίδα *Ημέρα*, η συγκεκριμένη γιορτή τελέστηκε «μεγαλοπρεπώς και επιδεικτικώς, όσον ουδέποτε ήλπιζε τις εν πόλει, εν η δυσκόλως ευρίσκει τις τα προς επίδειξιν μέσα»².

Πιο συγκεκριμένα, στις 10 το πρωί της 31^{ης} Οκτωβρίου εψάλη δοξολογία παρουσία πλήθους Ελλήνων της πόλης των Σερρών, αλλά και των υποπροξένων της Ρωσίας, της Γαλλίας και της Ολλανδίας, ενώ πανηγυρικό λόγο εκφώνησε ο Έλληνας υποπρόξενος.

Το ίδιο βράδυ πραγματοποιήθηκε δεξίωση στο κτίριο του ελληνικού υποπροξενείου, όπου η εικόνα του νέου βασιλιά είχε περίοπτη θέση στους τοίχους της αίθουσας, πλάι σ' εκείνες των αυτοκρατόρων της Γαλλίας και της Ρωσίας, όπως και της βασίλισσας της Μεγάλης Βρετανίας. Δύο κυρίες συνοδευόμενες από ομάδα νέων έψαλαν τον βασιλικό ύμνο σηματοδοτώντας την έναρξη του χορού, που διήρκεσε τρεις ώρες και έληξε μετά τα μεσάνυχτα, ενώ καθ' όλη τη διάρκεια της γιορτής μια από τις σημαντικότερες γυναίκες της πόλης, μη κατονομαζόμενη ωστόσο, περιποιούταν τους καλεσμένους φορώντας πολύτιμη ελληνική φορεσιά.

-- Κάτι μικρό για το τέλος: θετική αναφορά στον «αξιόλογο νέο», Σερραίο φοιτητή της ιατρικής σχολής Ζήση Οικονομίδη έκανε η εφημερίδα *Παλιγγενεσία* στις 02.05.1863 με αφορμή την αναχώρησή του για την ιδιαίτερη πατρίδα του, τις Σέρρες—όπως συνήθιζαν να κάνουν οι αθηναϊκές εφημερίδες ελλείψει ύλης.

---

² ΤΟΥΡΚΙΑ, *Ημέρα*, 28.12.1863/09.01.1864, σελ.4. Σ' ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, ο συντάκτης της εφημερίδας περιέγραφε την πόλη των Σερρών ως «μία των ελληνίων πόλεων, ήτις διεκρίθη αείποτε επί φιλομουσία και φρονήματι εθνικώ» και σχολίαζε σκωπτικά: «Πόσον ενθουσιασμόν και πόσον έρωτα προς τη μητέρα Ελλάδα ψυχραίνουσι τα χαμαίζηλα πάθη των εν Αθήναις πολιτευομένων»!

1864

Οι εργασίες καθαρισμού του ποταμού Στρυμόνα, που είχαν ξεκινήσει το 1857, επιτέλους ολοκληρώθηκαν το φθινόπωρο του 1864! Σε επιστολή του στην εφημερίδα *Ανατολικός Αστήρ* της Κωνσταντινούπολης (14/26.11.1864) κάτοικος της Αλιστράτης έκανε ειδική μνεία στον Σουπχί βέη, καθηγητή της μαθηματικής σχολής Κωνσταντινουπόλεως, η συμβολή του οποίου φαίνεται ότι υπήρξε καθοριστική για την επιτυχή υλοποίηση της προσπάθειας αυτής. Φυσικά τα προβλήματα από την υπερχείλιση του Στρυμόνα δεν λύθηκαν οριστικά, αλλά αυτή ήταν η πρώτη αξιόλογη προσπάθεια αντιμετώπισης ενός πολύ σοβαρού προβλήματος που απασχολούσε –και θα συνέχιζε για αρκετές δεκαετίες ακόμα ν’ απασχολεί– τους Σερραίους αγρότες.

Χάρη στην ίδια επιστολή πληροφορούμαστε για το σχέδιο της οθωμανικής κυβέρνησης να χτιστεί χωριό στις όχθες του Στρυμόνα, προκειμένου να εγκατασταθούν εκεί Κιρκάσιοι πρόσφυγες.

Μαθαίνουμε επίσης ότι το προηγούμενο διάστημα, μόνο στην Αλιστράτη είχαν εξοντωθεί 30.000 οκάδες ακρίδων και μάλιστα χωρίς να ξοδευτεί ούτε ένας οβολός, ένα νόμμερο που εντυπωσιάζει αναμφίβολα και ενδεχομένως να έχει κάποιο βαθμό υπερβολής, όμως ήταν αντιπροσωπευτικό του προβλήματος που αντιμετώπιζε η ευρύτερη περιοχή.

Τέλος, μάλλον ικανοποιημένοι θα αισθάνονταν οι Δραμινοί γεωργοί, καθώς η τιμή του βαμβακιού –στην Αλιστράτη τουλάχιστον– το φθινόπωρο του 1864 κυμαινόταν μεταξύ 18 και 20 γροσιών.

1865

-- Με αποτυχία στέφθηκε η εμπορική πανήγυρη των Σερρών, που διοργανωνόταν κάθε χρόνο από τα μέσα Φεβρουαρίου (συνήθως ξεκινούσε στις 10 του μηνός) μέχρι τα μέσα Μαρτίου. Πληροφορίες που δημοσιεύτηκαν στην αθηναϊκή εφημερίδα *Αυγή* περιέγραφαν την πανήγυρη ως «ελεεινή» λόγω ελλείψεως αγοραστών, ενώ ενδεικτική της κατάστασης ήταν η κάθετη πτώση της αξίας του βαμβακιού, που πουλιόταν προς 7.5 γρόσια η οκά.

Σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην αποτυχία αυτή ήταν οι καιρικές συνθήκες, ειδικά οι αιφνιδιαστικές και σημαντικές χιονοπτώσεις, που δυσχέραναν πάρα πολύ τις συγκοινωνίες ευρύτερα στην ανατολική Μακεδονία.

-- Η άνοδος του βουλγαρικού εθνικισμού άρχισε πλέον να εκφράζεται με σαφή τρόπο στα μέσα της δεκαετίας του 1860 και οι Σέρρες αποτέλεσαν έναν από τους πρώτους τόπους εκδήλωσής του.

Με αφορμή την αναφορά Βούλγαρων προς την Υψηλή Πύλη περί παρεμπόδισης της χρήσης της βουλγαρικής γλώσσας στα σχολεία και στους ιερούς ναούς των Σερρών και του Νευροκοπίου, κάτοικος του Νευροκοπίου σχολίαζε σε επιστολή του προς τον *Ανατολικό Αστέρα* (στο φύλλο της 24.03/05.04.1865):

«Και όσον μεν αφορά τους Βουλγάρους Σερρών, επ' αληθείας αναγκάζεται τις να γελάση από καρδίας· διότι, πας τις, επισκεφθείς την πόλιν ταύτην, επληροφορήθη ότι εκ των πέριξ αυτής χωρίων ολίγα τινές οικογένεια χωρικών υπάρχουν διεσπαρμένα εν ταις συνοικίαις αυτής, και εκτός ότι δεν είναι συνωκισμένα, δεν αποτελούσιν ουδέ το μυριοστημόριον των κατοίκων αυτής Γραικών· αν δε οι κύριοι ούτοι εννοούσι διακόλυσιν της Βουλγαρικής γλώσσης εν Σέρραις την, αιτήσιν των πολιτών Σερραίων, δι' Ελληνικών χαρακτήρων αντικατάστασιν επιγράμματός τινος, προσαρτηθέντος Σλαβιστί εν τινι παρά τη πόλει ταύτη νεοδημητώ εκκλησία παρά του Ηγουμένου του ιερού Μοναστηρίου του τιμίου Προδρόμου, τούτο αγνοώ· διότι εκείσε ούτε άλλη τις αντίδρασις έγεινεν, ούτε γενήσεται, διά τους ανωτέρω λόγους».

Εξάλλου με αφορμή ένα δημοσίευμα αθηναϊκής εφημερίδας, που ουσιαστικά είχε μεταφράσει την περιγραφή του γάλλου Περρότ για τη νήσο Θάσο και σε κάποιο σημείο γινόταν λόγος για Βούλγαρους και Τούρκους εμπόρους σε Σέρρες και Δράμα, λόγιος Σερραίος έστειλε επιστολή στην τεργεσταία *Ημέρα* (φύλλο της 31.07/12.08.1865) κάνοντας μεταξύ άλλων και τις παρακάτω παρατηρήσεις:

«Γινώσκετε βεβαίως υμείς, Κύριε συντάκτα, ότι η πόλις μας οικείται υπό τρισμυρίων και επέκεινα ψυχών, εξ ων μόνον το εν τεταρτημόριον απαρτίζουσιν Τούρκοι, Εβραίοι και Αθήγγανοι· οι δε λοιποί είναι χριστιανοί την θρησκείαν και το γένος Έλληνες. Του ελληνικού λοιπόν στοιχείου δεσπόζοντος ενταύθα, ουδεμία αμφιβολία ότι άπαν το εμπόριον είναι εις χείρας των Ελλήνων, πλην ασημάντων εξαρέσεων αναφερομένων εις Ιουδαίους τινάς ανταποκριτάς ομο-

θρήσκων εμπορικών οίκων Θεσσαλονίκης. [...] Ποίοι οι Βούλγαροι και Τούρκοι έμποροι των Σερρών και της Δράμας; Ημείς τουλάχιστον δεν γνωρίζομεν, ή ολιγίστους μόνον εβραίους εμπόρους αποκαταστηθέντας εν Θεσσαλονίκη· Τούρκον δε ή Βούλγαρον ουδένα έχομεν ενταύθα μετερχόμενον εμπόριον. Ίσως υπάρχωσι μικρέμποροι τινες ή γεοκτήμονες Τούρκοι· αλλά Βούλγαρος ούτε μισός. Ταύτα προς γνώσιν της αληθείας».

-- Ο Αρθούρος, ο δεκαπεντάχρονος γιός της βασίλισσας της Μεγάλης Βρετανίας Βικτώριας, επισκέφτηκε τα ερείπια της αρχαίας Αμφίπολης τον Απρίλιο στα πλαίσια πολυήμερης περιήγησής του στη Μακεδονία, που περιλάμβανε επίσκεψη στους Φιλίππους, τον Άθω, την Ποτίδαια, τη Θεσσαλονίκη, τα Τέμπη και ορειβασία στην κορυφή του όρους Όσσα.

-- Η κατασκευή αμαξιτής οδού που θα συνέδεε τις Σέρρες με τη Θεσσαλονίκη σχεδιαζόταν την άνοιξη του 1865 στα πλαίσια ενός ευρύτερου σχεδιασμού σύνδεσης της Θεσσαλονίκης με εμπορικά κέντρα της περιοχής (Βιτόλια, Σέρρες).

-- Μια πυρκαγιά, που ξέσπασε γύρω στα μεσάνυχτα της 30^{ης} Μαΐου, κατέστρεψε σχεδόν εξ ολοκλήρου τη Μητρόπολη Μελενίκου, ενώ αποτέφρωσε άλλα 70 σπίτια και 20 εργαστήρια.

-- «Έφθασεν εκ Σερρών ο κ. Κωνσταντίνος Παπά, υιός του αιοδίμου Εμμανουήλ Παπά, όστις μετά των οπλαρχηγών της Μακεδονίας μετέσχε του αγώνος του 1821», διαβάζουμε στην *Αυγή* της 5 Ιουνίου 1865, μία ακόμη απόδειξη της μεγάλης υπόληψης που εξακολουθούσε ν' απολαμβάνει το όνομα του Σερραίου ήρωα.

-- Η εμφάνιση κρουσμάτων χολέρας το τρίτο τρίμηνο της χρονιάς έβαλε σ' ανησυχία τους κατοίκους της Ζίχνης, πολλοί από τους οποίους απομακρύνθηκαν από τις εστίες τους για ν' αποφύγουν τον κίνδυνο μόλυνσης. Ανησυχία υπήρξε και στην πόλη των Σερρών, καθώς εστίες της χολέρας ήταν δύο χωριά σε απόσταση πέντε ωρών από αυτήν.

Οι κάτοικοι πίστευαν ότι τη χολέρα είχαν φέρει Ιωαννίτες έμποροι, οι οποίοι επιστρέφοντας από την Κωνσταντινούπολη στην πατρίδα τους, πέρασαν από την περιοχή. Πάντως η πόλη δεν φαίνεται να επηρεάστηκε από τη χολέρα, ενώ και στην περιοχή της Ζίχνης τελικά το πρόβλημα δεν ήταν ιδιαίτερα σοβαρό, καθώς τα όποια κρούσματα καταγράφηκαν μεταξύ Αυγούστου και 15 Σεπτεμβρίου.

Με αφορμή όμως την εμφάνιση των πρώτων κρουσμάτων στη Ζηλιάχοβα, στον *Ανατολικό Αστέρα* μεταφέρθηκε μια διόλου κολακευτική εικόνα για τους γιατρούς της πόλης των Σερρών, οι οποίοι «πριν πληρωθώσι 15-20 λίρας, δεν εξάγουσι τον πόδα των εκ της οικίας των», την ώρα που οι γιατροί της Ζίχνης «ου μόνον τιαύτη ασθένειαν να θεραπεύσωσι δεν δύνανται, της οποίας η θεραπεία δεν ευρέθη, αλλ' απλούν πυρετόν πολλάκις καταντώσιν εις μεγάλην ασθένειαν»!

1866

-- Εικόνα αποδιοργάνωσης των ελληνικών σχολείων στην πόλη των Σερρών μετέφερε Σερραίος με επιστολή του στην ελληνική εφημερίδα *Ημέρα* της Τεργέστης στις αρχές του έτους, καθώς δεν υπήρχαν έφοροι και ταμίες, ενώ οι δάσκαλοι δεν λάμβαναν τους μισθούς τους και δανείζονταν για να τα βγάλουν πέρα:

«Θέλουμε όμως Διδασκάλους, θέλουμε Σχολεία και εν μέρει Γυμνάσιον; Καλόν και επιθυμητόν και ουχί και δύσκολον, αν έκαστος των τριών εκατομμυριούχων, ους ητύχησε να έχη η πόλις μας, εθυσίαζε κατ' έτος χάριν της Πατρίδος το ασήμαντον δι' αυτόν ποσόν των 100 ληρών! Το καλόν δε τούτο και γενναίον παράδειγμά των θα μιμηθώσι βεβαίως και οι κατόπιν τούτων ερχόμενοι εύποροι ομογενείς» σημείωνε ο επιστολογράφος, μεμφόμενος παράλληλα τους συμπολίτες του, διότι θεωρούσαν *«ως κυριώτερον και σπουδαιότερον μέλημα το να διαπληκτίζονται προς αλλήλοις και προς τον Αρχιερέα, και να διαιρώνται προς κορεσμόν των προσωπικών των παθών, σχηματίζοντες κόμματα, άτινα να συγκρούωνται ακολούθως δι' ανωνύμων λιβέλλων»*.

-- Μια τραγελαφική περιπέτεια έζησε ένας έμπορος από το Ιστίπ, ο οποίος το Σεπτέμβριο ταξίδεψε μέχρι τις Σέρρες με τη συνοδεία Τούρκου χωροφύλακα για το φόβο των ληστών. Ως έκφραση ευγνωμοσύνης, στη διαδρομή ο έμπορος μοιράστηκε με το χωροφύλακα τα ζαχαρωτά που είχε μαζί του. Όμως ο τελευταίος εντόπισε ανάμεσα στα γλυκίσματα ένα γαλάζιο χαρτί με ελληνικά γράμματα και υποπτεύτηκε αφελώς την ύπαρξη μιας δήθεν συνωμοσίας!

Όταν οι δυο τους έφτασαν στις Σέρρες, ο χωροφύλακας ενημέρωσε σχετικά τις αρχές της πόλης, οι οποίες έσπευσαν να φυλακίσουν τον έμπορο χωρίς να εξετάσουν καν το επίμαχο σημείωμα, το οποίο κλείστηκε σε φάκελο, σφραγίστηκε τρεις φορές και στάλθηκε στο διοικητή. Όταν όμως εκείνος εδέησε ν' ανοίξει το φάκελο και διάβασε το σημείωμα, δεν είχε άλλο περιθώριο από το να ζητήσει την απελευθέρωση του ταλαιπωρημένου εμπόρου, ίσως να έβαλε και τα γέλια, καθώς στο χαρτί των ζαχαρωτών ήταν γραμμένα... κάποια παντελώς αθώα στιχάκια!

1867 - 1868

Η υποδοχή του νέου Μητροπολίτη Σερρών

Στις 19 Φεβρουαρίου/3 Μαρτίου 1867 κηδεύτηκε στη Θεσσαλονίκη ο μητροπολίτης Σερρών Μελέτιος και δώδεκα μέρες αργότερα στον Πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης έγινε η εκλογή του διαδόχου του.

Τρεις ήταν οι υποψήφιοι για τον μητροπολιτικό θρόνο: οι άγιοι Ρασκοπρεσρένης και Νύσσης, οι οποίοι έλαβαν από μία ψήφο, και ο μητροπολίτης Φαναριοφαρσάλων Νεόφυτος, ο οποίος απέσπασε τις θετικούς ψήφους οκτώ συνοδικών αρχιερέων και εξελέγη νέος Μητροπολίτης Σερρών.

Αξιολογώντας την εκλογή του Νεόφυτου, συντάκτης του *Ανατολικού Αστέρα* την έκρινε ως «λίαν δικαιολογημένη», αποδίδοντάς τη στα «κοινωνικά προσόντα», στην «άμεμπτη και ακατηγόρητη» διοίκηση της μητρόπολης των Φαναριοφαρσάλων, αλλά και στο γεγονός ότι η διετής θητεία του ως μέλος της Ιεράς Συνόδου τού είχε προσδώσει «κοινή υπόληψη».

Οι Σερραίοι Χριστιανοί Ορθόδοξοι έπρεπε να περιμένουν σχεδόν τρεις μήνες μέχρι να υποδεχτούν τον νέο τους Ιεράρχη. Πρώτοι οι Νιγριτινοί και οι κάτοικοι των γύρω χωριών προϋπάντησαν τον Νεόφυτο στις 27 Μαΐου/8 Ιουνίου. Ο Νεόφυτος επισκέφτηκε το σχολείο της κωμόπολης και συναντήθηκε με δασκάλους και μαθητές, στους οποίους υποσχέθηκε να διδάξει ακόμα και ο ίδιος από τη διδασκαλική έδρα κάποιες μέρες της εβδομάδας.

Ο νέος μητροπολίτης διανυκτέρευσε στη Νιγρίτα και το επόμενο πρωί χοροστάτησε στον τοπικό ιερό ναό, όπου μίλησε στους πιστούς σχετικά με τα χριστιανικά τους καθήκοντα. Κάτοικοι της περιοχής αποχαιρέτησαν τον Νεόφυτο συνοδεύοντάς τον σε απόσταση μιας ώρας από τη κωμόπολη, ενώ θερμότερη ήταν η υποδοχή του και από τους Σερραίους, με τα πρώτα αποσπάσματα ιππέων να έρχονται να τον προϋπαντήσουν δύο ώρες πριν την είσοδό του στην πόλη.

Στα προάστεια των Σερρών είχαν συγκεντρωθεί περί τους 500 ιππείς, καθώς επίσης η Δημογεροντία της πόλης, οι έφοροι των φιλανθρωπικών καταστημάτων, τα μέλη των συμβουλίων κλπ. Στον πρώτο ναό της πόλης είχαν παραταχθεί οι κληρικοί, ενώ μαθητές των σχολείων έψαλαν ύμνους κρατώντας δάφνες στα χέρια. Ένας μαθητής της Ελληνικής σχολής εκφώνησε λόγο, στον οποίο απάντησε εν συντομία ο νέος Μητροπολίτης, ενδεδυμένος πλέον την αρχιερατική του στολή, προτού διευθυνθεί στον μητροπολιτικό ναό υπό τη συνοδεία ιερέων και ψαλτών και υπό τους ήχους των καμπανών.

Πέρα από τους Χριστιανούς, στους δρόμους είχαν συρρεύσει και πολλοί Οθωμανοί και Ισραηλίτες κάτοικοι των Σερρών, ενώ μετά την ολοκλήρωση της προβλεπόμενης τελετής ο ιεράρχης συναντήθηκε στη μητρόπολη με τον απεσταλμένο αξιωματούχο (κεχαγιά) του διοικητή της πόλης.

Την επομένη ακολούθησαν οι εθιμοτυπικές επισκέψεις του διοικητή Αβδουραχμάν πασά, του Αρχираββίνου συνοδευόμενου από τους Ισραηλίτες προκρίτους, των Χριστιανών και των Οθωμανών προκρίτων, των πρωτομαϊστόρων των συντεχνιών και των μουχτάρηδων των ενοριών.

Μια θρησκευτική προσβολή

Μέσω της τεργεσταίας εφημερίδας *Ημέρα* καταγγέλθηκε ότι στο χωριό Απιδιές, που βρισκόταν κοντά στη Νιγρίτα και όπου είχαν εγκατασταθεί πολλοί Κιρκάσιοι πρόσφυγες, την ημέρα των Θεοφανίων του 1868 ορισμένοι Κιρκάσιοι έχυσαν τον αγιασμό, βεβήλωσαν το σταυρό της εκκλησίας και επιτέθηκαν σε χριστιανούς.

1869

-- Τον Ιούλιο, νέος Έλληνας υποπρόξενος στις Σέρρες διορίστηκε ο Αλέξανδρος Ευγενίδης.

-- Ένα φρικτό έγκλημα αναστάτωσε τη σερραϊκή κοινωνία τον Σεπτέμβριο. Κάποιος Μαχμούτ βέης, ανιψιός του πανίσχυρου τυραννίσκου της Δράμας Χατζή Ταχέρ Ομέρ βέη, αναχώρησε από την πόλη των Σερρών για το οικογενειακό του κτήμα στον Θολό μαζί μ' έναν φίλο του Σερραίο, οθωμανικής επίσης καταγωγής. Από εκεί ξεκίνησαν αργότερα για τη Δράμα, όμως λίγο μετά τη Ζηλιάχοβα, κοντά στον ποταμό Στρυμόνα, τα ίχνη του νεαρού άνδρα χάθηκαν.

Δυο μέρες μετά, ο Μαχμούτ επέστρεψε στη Ζηλιάχοβα αναζητώντας τον φίλο του. Μεγάλη ήταν η κινητοποίηση των κατοίκων, που κατέληξε στον εντοπισμό του πτώματος του νεαρού, όπως και του αλόγου του. Ο μουντεσαρίφης των Σερρών ξεκίνησε ανακρίσεις για την εξιχνίαση της μυστηριώδους αυτής υπόθεσης, να διαπιστωθεί δηλαδή αν ο θάνατος είχε προέλθει από κάποιο τραγικό δυστύχημα ή αν ήταν προϊόν εγκληματικής ενέργειας.

Κάτοικος της περιοχής, ο οποίος το μοιραίο εκείνο βράδυ έψαχνε στο ποτάμι τα βόδια του, κατέθεσε ότι είχε ακούσει τη φωνή του Μαχμούτ και στη συνέχεια δύο πυροβολισμούς, ενώ στη συνέχεια είδε να επιστρέφουν μόνο τα δύο άλογα. Ίδιο ήταν το περιεχόμενο και μιας δεύτερης μαρτυρίας, με αποτέλεσμα ο Μαχμούτ βέης να οδηγηθεί στη φυλακή.

Πιθανόν επρόκειτο για εκδικητική ενέργεια ως συνέπεια παλιότερης αντιπαλότητας. Άλλωστε, πολλές φορές στο παρελθόν ο Μαχμούτ βέης είχε απειλήσει κατοίκους της περιοχής που τολμούσαν να υψώσουν τη φωνή τους, ενώ και γενικότερα η οικογένεια του Ταχέρ Ομέρ βέη στη Δράμα ήταν γνωστή για τις απροκάλυπτες αυθαιρεσίες της, έχοντας διασφαλισμένη την ανοχή των τοπικών αρχών.

-- Τον Οκτώβριο του 1869 οι Σερραίοι παραπονιούνται για τη νέκρα που επικρατούσε στην τοπική αγορά συγκριτικά με την κατάσταση παλιότερων ετών, με

το εγχώριο βαμβάκι να πωλείται μόλις προς 10 ³/₄ γρόσια την οκά έναντι 14 ³/₄ του αμερικανικού.

-- Στις αρχές Νοεμβρίου, οι Σερραίοι εξέπεμψαν ένα μήνυμα κατά της μισαλλοδοξίας με αφορμή τον θάνατο του μηχανικού Φίλιππου Τίλμαν, γερμανικής καταγωγής και διαμαρτυρούμενου στο θρήσκευμα, ο οποίος ζούσε στην πόλη των Σερρών επί πενταετία.

Παρότι ειδικά εκείνα τα χρόνια υπήρχε πολύ μεγάλη καχυποψία σε βάρος των μη ορθοδόξων Χριστιανών, όχι απλά ήταν μεγάλη η παρουσία των Σερραίων στην κηδεία του Γερμανού μηχανικού, αλλά –ελλείπει προτεστάντη ιερέα– ορθόδοξοι ιερείς και διάκονοι συνόδεψαν τον νεκρό από το σπίτι του μέχρι τον ναό, όπου εψάλη κανονικά η νεκρώσιμος ακολουθία, και στη συνέχεια ως το ορθόδοξο νεκροταφείο της πόλης. Εκεί, δύο φίλοι του νεκρού εκφώνησαν επικήδειους λόγους στη μνήμη του, οι οποίοι μεταφράστηκαν στα γερμανικά και αποστάλθηκαν στους συγγενείς του Τίλμαν στην πόλη Κόμπλεντς.

-- Μια ακόμη μεγαλοπρεπής κηδεία στην πόλη των Σερρών έγινε στις 3/15 Δεκεμβρίου μετά τον θάνατο του πρώην μητροπολίτη Δαφνουσίας Χαρίτονα, ο οποίος ζούσε στις Σέρρες την τελευταία εικοσαετία, είχε δε έρθει στην πόλη ύστερα από πρόσκληση του τότε μητροπολίτη Ιακώβου.

Την ώρα της κηδείας, που τελέστηκε με έξοδα των εκπαιδευτικών καταστημάτων, η αγορά της πόλης ερήμωσε· πολίτες όλων των ηλικιών και των κοινωνικών τάξεων συνέρρευσαν στην οικία του εκλιπόντος και συνόδεψαν τον νεκρό σ' όλη την απόσταση από το σπίτι μέχρι τον μητροπολιτικό ναό, ενώ ωσει παρών ήταν και ο διοικητής των Σερρών εκπροσωπούμενος από οκτώ χωροφύλακες.

Επικεφαλής της πομπής βρίσκονταν οι μαθητές και οι μαθήτριες των σχολείων. Ακολουθούσαν οι χωροφύλακες με το όπλο επ' ώμου, οι εκκλησιαστικές σημαίες με τα εξαπτέρυγα και πίσω τους οι ψάλτες, οι διάκονοι, ο μητροπολίτης Σερρών, ο ηγούμενος και οι ιερείς και στο μέσο αυτών ο νεκρός επί θρόνου φορώντας την επίσημη αρχιερατική στολή. Στο πίσω μέρος έρχονταν ο χριστιανός Μουαβίνης, ο Έλληνας υποπρόξενος, ο ταμίας των σχολείων και τέλος το πλήθος των πιστών.

Μία ώρα κράτησε η πομπή μέχρι τον μητροπολιτικό ναό, όπου εψάλη η νεκρώσιμος ακολουθία και εκφωνήθηκαν δύο επικήδειοι λόγοι. Ο σεβαστός νεκρός έμεινε στην εκκλησία μέχρι το μεσημέρι της επομένης και οι πιστοί εισέρχονταν ελεύθερα στο ναό για προσκύνημα, ασπαζόμενοι το ευαγγέλιο και το δεξί χέρι του. Από το πρωί της 4^{ης} Δεκεμβρίου ο κόσμος άρχισε να συρρέει αυθόρμητα στον ναό και το μεσημέρι έγινε ο ενταφιασμός στον περίβολο της Μητρόπολης.

Σύμφωνα με όσα γράφτηκαν, στη διαθήκη του ο Ιεράρχης κατέλειπε 500 οθωμανικές λίρες υπέρ των εκπαιδευτικών καταστημάτων της πόλης των Σερρών.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

Από το 1869 οι εφημερίδες άρχισαν ν' αναδημοσιεύουν διάφορες, επί της ουσίας αδιάφορες, μικρές ειδήσεις από την περιοχή των Σερρών, βάσει δημοσιευμάτων της τουρκικής Selanik («Θεσσαλονίκη»).

-- Τον Ιούνιο γράφτηκε η περίεργη και μάλλον διογκωμένη είδηση για τη δήθεν γέννηση παιδιού με μάτια στην κορυφή του κεφαλιού του και μ' ένα πράσινο εξόγκωμα στη θέση του αφαλού, που λίγες ώρες μετά τη γέννησή του πέθανε.

-- Δεν ξέρω τι εντυπωσιακό είχε η παρακάτω είδηση, όμως κρίθηκε αρκετά σημαντική ώστε ν' αναδημοσιευτεί σε ελληνική εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης τον Ιούνιο του 1869: Κάποιος, Ζαλιχά χανήμ, κάτοικος της συνοικίας Αλή των Σερρών, δώρισε στο βασιλικό ταμείο 450 γρόσια σε χαρτονομίσματα.

-- Στις αρχές Νοεμβρίου, μετά το θάνατο κάποιου Γεώργιου Ράμναλη, μαζεύτηκαν στην οικία του στις Σέρρες γύρω στα 20 άτομα. Όμως το σπίτι δεν ήταν πολύ γερό και δεν άντεξε το συνωστισμό, ώστε κατέπεσε και καταπλάκωσε τους συγκεντρωμένους, οι οποίοι τραυματίστηκαν σε διάφορα μέρη του σώματός τους, ενώ ορισμένοι έχασαν (;) κάποιο χέρι ή πόδι.

-- Στις 21 Δεκεμβρίου (π.η.) κάποιος Μουσταφά από το χωριό Ταβολνίκ μετέβαινε με το γαϊδουράκι του φορτωμένο αραβόσιτο στο μύλο του Ορτά Μαχαλά· όμως το ρυάκι δίπλα στο χωριό είχε κατεβάσει πολύ νερό λόγω των ισχυρών βροχών, το ζώο παρασύρθηκε και ο άτυχος Μουσταφά έχασε την ζωή του.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Το ακαδημαϊκό έτος 1868-1869 στην πόλη των Σερρών λειτούργησαν τρία αλληλοδιδασκτικά σχολεία, ένα ελληνικό (στις τρεις τάξεις του οποίου είχε πλέον προστεθεί και μία τάξη Γυμνασίου) και το Παρθεναγωγείο. Στα περίχωρα της πόλης λειτούργησαν είκοσι αλληλοδιδασκτικά, ενώ ένα ελληνικό σχολείο και ένα παρθεναγωγείο υπήρχαν στη Νιγρίτα.

Οι ετήσιες εξετάσεις των μαθητών της Ελληνικής Σχολής ξεκίνησαν στις 22 Ιουνίου, ημέρα Κυριακή. Το πρωί της ημέρας εκείνης, μετά τη συνηθισμένη ιεροτελεστία, ο διευθυντής της, Χριστοφόρος, εκφώνησε λόγο σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση και τις μελλοντικές προκλήσεις της σχολής. Ακολούθως ξεκίνησαν οι εξετάσεις για τους μαθητές της τάξης του Γυμνασίου και των τριών τάξεων του Ελληνικού σχολείου, οι οποίες συνεχίστηκαν και την επομένη.

Την τρίτη μέρα πήραν σειρά οι εξετάσεις των μαθητριών του Παρθεναγωγείου, ενώ από τις 25 έως τις 27 Ιουνίου συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε η εξέταση των μαθητών του Ελληνικού σχολείου. Την τελευταία μάλιστα μέρα των εξετάσεων έδωσε το παρόν και ο Διοικητής της πόλης, Απτουράχ πασάς, συνοδευόμενος από τους υπαλλήλους του διοικητηρίου –ίσως επειδή μεταξύ των εξεταζόμενων μαθημάτων περιλαμβανόταν και η τουρκική γλώσσα.

Στις 28 Ιουνίου, ημέρα Σάββατο, συνεχίστηκαν οι εξετάσεις του Παρθεναγωγείου, στις 29 του μηνός εξετάστηκαν οι μαθητές του πρώτου αλληλοδιδασκτικού σχολείου, το επόμενο διήμερο εξετάστηκαν οι μαθητές του δεύτερου, ενώ οι εξετάσεις των μαθητών του τρίτου αλληλοδιδασκτικού σχολείου των Σερρών, που είχε ξεκινήσει να λειτουργεί κατά το τρέχον έτος, πραγματοποιήθηκαν αρκετά αργότερα, στις 13 Ιουλίου· τη μέρα εκείνη ορίστηκε και η κλήρωση του Λαχείου με έπαθλο τα χειροτεχνήματα του Παρθεναγωγείου της πόλης, που αποτελούσε σημαντική οικονομική βοήθεια για τα εκπαιδευτικά καταστήματα.

-- Μια και ο λόγος για τα οικονομικά των σερραϊκών σχολείων, αξίζει να σταθούμε στον έπαινο που επιφύλασσε ο Σερραϊός συνεργάτης της εφημερίδας *Κωνσταντινούπολις*, του οποίου είναι γνωστά μόνο τ' αρχικά Β.Χ., προς τον Α. Χ.

Λαζάρου (Χατζηλαζάρου), ταμίας των εκπαιδευτικών καταστημάτων, ο οποίος συχνά αναπλήρωνε τις ελλείψεις του Ταμείου με δικά του χρήματα, π.χ. προπληρώνοντας τα δίδακτρα των δασκάλων.

Ειδική αναφορά επιφύλασσε ο Β.Χ. στον μητροπολίτη Νεόφυτο, που είχε συμβάλει καθοριστικά στην επέκταση των σχολείων της πόλης, όπως και στον Μιχαήλ εφένδη, μέλος του οθωμανικού Συμβουλίου της Επικρατείας, ο πατέρας του οποίου, Ν. Μιχαήλ, είχε βοηθήσει στην επιβίωση των εκπαιδευτικών και εν γένει των φιλανθρωπικών καταστημάτων των Σερρών, προσφέροντας υπέρ αυτών τα έσοδα ενός κτήματός του, που σε ετήσια βάση έφταναν τα 20.000 γρόσια.

-- Τέλος, ας μεταφερθούμε για λίγο από τις Σέρρες στην Αθήνα, όπου ένας ακόμη Σερραίος, ο Γεώργιος Ι. Ναουσιδης, πήρε (το με αριθμό 1068) πτυχίο στην Ιατρική με βαθμό «καλώς» στις 10/22 Ιουνίου 1869. Ήταν ο δεύτερος διδάκτορας, δηλαδή πτυχιούχος της Ιατρικής, αλλά και γενικότερα του Εθνικού Πανεπιστημίου της Αθήνας, που εμφανιζόταν με τόπο καταγωγής τις Σέρρες.

Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (δημοσίευμα)

Το γενικότερο προφίλ της πόλης των Σερρών και των κατοίκων της επιχείρησε να σκιαγραφήσει κάποιος Φίλιππος από τη Θεσσαλονίκη σε επιστολή του προς την εφημερίδα *Κωνσταντινούπολις*, όπου φιλοξενήθηκε στις 04.12.1869:

«Αι Σέρραι, πόλις κειμένη εις το βορειοανατολικόν άκρον της ομωνύμου πεδιάδος παρά τας υπωρείας του όρους Μενοικέως (ή Μενοικείου), κατοικείται υπό Χριστιανών, των πλείστων οθωμανών και τινων Ιουδαίων και Αθιγγάνων. Ο πληθυσμός αυτής, μη γενομένης δυστυχώς στατιστικής ερεύνης, είναι ως και των λοιπών της επικρατείας πόλεων σχεδόν άγνωστος, κυμαινόμενος μεταξύ των 25–30 χιλιάδων κατοίκων.

Το εσωτερικόν της πόλεως δεν είναι βεβαίως κομψόν, ούδ' αι οδοί πλατεία και καθαράί, ων τινες μάλιστα διαρρέο-

νται υπό ρύακος ως επί το πολύ ακαθάρτου, έχει όμως το νεόκτιστον μέρος της αγοράς και τινας οικίας λίαν ευπρεπείς, τας δε λοιπάς κατά το μάλλον ή ήττον λιθοκτίστους. Αλλ' αι περί αυτήν εξοχαί είναι λόγου άξια, και δύναται τις περιπατών να εύρη αναμνηχίν εις πολλά μέρη αναλόγως των συναισθημάτων του.

Πόσον επεθύμουν λ.χ. να ανεγίνωσκα την στιγμίν ταύτην υπό την πυκνόφυλλον σκιάν την σχηματιζομένην υπό των πολυπληθών και μεγάλων δένδρων εις Κιόσκια. Φαντάσθητε οποίαν τέρμιν παρέχουσιν αι εξοχαί αύται κατά το θέ-

ρος. Αλλ' ως την τερπνοτέραν των εξοχών θεωρούσιν οι κάτοικοι την της Μονής του Προδρόμου, κειμένης εν τινι συσκίω κοιλάδι σχηματιζομένη υπό δύο λόφων του ρηθέντος όρους, του Μενοικέως, και όπου οι ευπορώτεροι των κατοίκων έχοντες εξοχικάς οικίας διέρχονται το θέρος.

Οι κάτοικοι των Σερρών είναι εκτός της αναποφεύκτου εργατικής και των βαναύσων λεγομένων τεχνών τάξεως, ως επί το πλείστον κτηματία και έμποροι. Ο βάμβαξ είναι το ζωτικότερον στοιχείον του εγχωρίου εμπορίου.

Η διανοητική του τόπου ανάπτυξις δεν είναι μεν εκ των θαυμασμού αξίων, δεν ελαττούται όμως και της των λοιπών εν Τουρκία μεγαλοπόλεων, και δη και της ημετέρας Θεσσαλονίκης. Ούτως, η ελληνική κοινότης έχει ικανούς των εγκρίτων ικανώς μορφωμένους, όπως τα τε κοινά διοικητικώς διαχειρίζονται και των της εκπαίδευσως επιμελώνται. Υπάρχει ουχί ευκαταφρόνητος ο της νεολαίας θίασος, διατηρών λέσχην και ου μικράν την ζωήν πάντοτε ενδεικνύμενος. Διατηρείται αρκετά ευπρεπώς Σχολή Ελληνική επαυξηθείσα εσχάτως, τη αόκνω επιμελεία του τε αξιολόγου Αρχιερέως και των προκρίτων, διά δύο γυμνασιακών τάξεων, και υπό ικανού προσωπικού διδασκάλων πεπρωκισμένη, Παρθεναγωγείον από πολλών ήδη ετών υφιστάμενον και εις συνδιδασκικόν και αλληλοδιδασκικόν τμήμα διαρνούμενον και τρία αλληλοδιδασκικά Σχολεία. Προς συντήρησιν δ' αυτών, μη υπάρχόντων κληροδοτημάτων επαρκών, συνεισφέρουσιν οι πολίται, και

προς τούτο υπάρχει δωδεκαμελής επιτροπή, εξ ων τέσσαρες είναι οι άμεσοι επόπται της εσωτερικής διοικήσεως και έφοροι των Σχολείων. Οι τε νυν και οι προκάτοχοι αυτών ειργάσθησαν και εργάζονται μετά ζήλου, εις μόνην την πρόοδον των εκπαιδευτικών καταστημάτων αποβλέποντες.

Διοικητικώς αι Σέρραι είνε έδρα Μουτεσαρίφη, υπαγομένου εις το βιλαέτι Θεσσαλονίκης. Εκτός των λοιπών δικαστηρίων του Σαντζακίου έχει και Εμποροδικείον.

Αντιπρόσωποι των ξένων Δυνάμεων δεν υπάρχουνσιν ειμή ο προ πολλών ετών εκεί αποκατεστημένος υποπρόξενος της Αυστρίας και ο υποπρόξενος της Ελλάδος, εις ον είνε ανατεθειμένη η προστασία των υπηκόων δύο ετέρων Δυνάμεων. Ως τοιούτος μετά την ατυχή εσχάτως διακοπήν των σχέσεων απεστάλη υπό της Ελλ. Κυβερνήσεως ο Κ. Αλ. Ευγενίδης, νέος πεπρωκισμένος υπό πολλών αρετών και διά της ευθείας και αμέμπτου συμπεριφοράς του προκαλών την γενικήν αγάπην και σεβασμόν.

Τα περίχωρα των Σερρών είνε ανθοδέσμη ευκάρπων και ευάνδρων χωριών, των πλείστων ανηκόντων εις ιδιοκτητίας οθωμανούς ή Χριστιανούς (τζιφλήκια).

Η επαρχία Σερρών κατοικείται υπό Χριστιανών, ελληνικής καταγωγής των πλείστων ή Βουλγαροφόνων μεν, οσημέραι όμως τεινόντων προς την πάτριον αυτών γλώσσαν και εθνισμόν. Ούτως εν απάση τη ου μικρά Επαρχία ταύτη ουδέ εν Βουλγαρικόν Σχολείον υπάρχει ουδέ εις μίαν εκκλησίαν ψάλλεται βουλγαριστί η λειτουργία [..]».

1870

-- Αναμφίβολα, το σημαντικότερο γεγονός για την πόλη των Σερρών κατά το 1870 υπήρξε η σύσταση του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, σκοπός του οποίου ήταν η διάδοση της παιδείας μέσω της ίδρυσης και υποστήριξης σχολείων και την παράλληλη προετοιμασία δασκάλων. Παρουσιάζοντας τη σύσταση του συλλόγου, η αθηναϊκή εφημερίδα *Παλιγγενεσία* (φ. της 22.09.1870) σχολίασε εύστοχα ότι «Ο σύλλογος ούτος δύναται να συντελέση τα μέγιστα εις την διάδοσιν της ελληνικής παιδείας, αντιστρατευόμενος κατά του πολλαχώς υποθαλπομένου πανσλαβισμού, και πας ο συντρέξων αυτόν παρέχει υπηρεσίαν εις το έθνος ου μικράν».

-- Άλλωστε στις αρχές του 1870 η βουλγαρική προπαγάνδα άρχισε να παίρνει πολύ συγκεκριμένα και εξωστρεφή χαρακτηριστικά με σημείο αναφοράς τη Βροντού, όπου οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν μεν βουλγαρόφωνοι, ωστόσο «εκαλλιέργουν τα ημέτερα γράμματα διατηρούντες από αμνημονεύτων χρόνων Εκκλησίαν και Σχολείον Ελληνικό», όπως υπογράμμισε ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Κωνσταντινούπολις* στις Σέρρες.

Στα μέσα Ιανουαρίου, βουλγαρόφωνοι κάτοικοι της Βροντούς δήλωσαν ότι δεν δέχονταν πλέον τον αρχιερέα και μάλιστα ετοίμασαν σχετική αναφορά προς τον Διοικητή των Σερρών ζητώντας ν' αναγνωριστεί στο χωριό τους ως εθνική γλώσσα η βουλγαρική. Σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας *Κωνσταντινούπολις*, πριν τη σύνταξη της αναφοράς τους οι συγκεκριμένοι κάτοικοι είχαν επικοινωνήσει με Οθωμανούς προκρίτους, ωστόσο ο τοπικός μουφτής όχι απλά δεν τους υποστήριξε, αλλά στην πραγματικότητα τους μετέπεισε. Έτσι, χάρη στη μεσολάβηση του μουφτή, οι χωρικοί της Βροντούς έσπευσαν στον μητροπολίτη ζητώντας τη συγχώρεσή του, εκείνος δε με τη σειρά του εμφανιζόταν να τους έχει υποσχεθεί ότι θα ενεργούσε τα δέοντα για να δοθεί η άδεια από το Πατριαρχείο, προκειμένου στην εκκλησία της Βροντούς ν' αναγιγνώσκεται και η βουλγαρική γλώσσα, κάτι που προκάλεσε θλιβερή εντύπωση στην τοπική κοινωνία!

-- Στις 16/28 Ιανουαρίου 1870 στη Βιέννη έφυγε από τη ζωή ο έμπορος Στέργιος Δούμπας. Καταγόταν από την Εορδαία, έχοντας όμως περάσει τα νεανικά του χρόνια στις Σέρρες, όπου και ξεκίνησε να σχηματίζει την τεράστια περιουσία του, πάντοτε είχε μια ξεχωριστή θέση στην καρδιά του για την πόλη των Σερρών, κάτι που αποδείχτηκε και μετά τον θάνατό του, όταν οι γιοί του έστειλαν 20.000 γρόσια ως δωρεά στο όνομα του αποθανόντα πατέρα τους, προκειμένου να διανεμηθούν στους φτωχούς Σερραίους χωρίς καμία διάκριση στο θρήσκευμα.

-- Την ίδια περίοδο, αποσκοπώντας κι αυτός στην οικονομική ανακούφιση των φτωχότερων τάξεων, ο υποπρόξενος της Ελλάδας συνέστησε επιτροπή υπό τη διεύθυνση των Καπέτη, Κ. Δούρου και Ν. Κοντού για τη συγκέντρωση χρημάτων υπέρ των ασθενέστερων πολιτών. Στην αρχή τουλάχιστον φαίνεται ότι υπήρξε ανταπόκριση, ώστε σε μία μέρα έφθασαν να συγκεντρωθούν 25 λίρες.

-- Στις 30 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε ο καθιερωμένος πλέον επίσημος εορτασμός της γιορτής των Τριών Ιεραρχών στην κεντρική αίθουσα του ελληνικού σχολείου παρουσία πλήθους κόσμου. Κεντρικός ομιλητής ήταν ο σχολάρχης Χριστόφορος Δημητριάδης, ενώ σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε το γεγονός ότι τη χρονιά αυτή δόθηκε το βήμα και στον δάσκαλο της τουρκικής γλώσσας, γύρω από την οποία περιστράφηκε η ομιλία του.

-- Τον Απρίλιο ο Απτουραχμάν πασάς αποτέλεσε παρελθόν και νέος μουτεσαρίφης Σερρών διορίστηκε ο μέχρι τότε μουτεσαρίφης Θεσσαλονίκης, Ααλή βέης, που ταυτόχρονα προήχθη σε πασάς. Ανέλαβε τα καθήκοντά του στις 18/30 Απριλίου και από τις πρώτες του ενέργειες ήταν η αναδιοργάνωση του Διοικητηρίου και των υπαλλήλων του, ο καθαρισμός και η επισκευή των δρόμων της πόλης.

Μέχρι τον Ιανουάριο του 1871 έγιναν αρκετά έργα στην πόλη. Χτίστηκαν υπόνομοι μήκους 500 πήχων, λιθόστρωτα μήκους 8.200 πήχων, για δεύτερη φορά στην τοπική ιστορία το δημοτικό συμβούλιο των Σερρών εισήγαγε ικανό αριθμό φανών πετρελαίου, τους οποίους τοποθέτησε σε διάφορα σημεία της πόλης, ενώ διορίστηκε και επιστάτης του φωτισμού.

Ο Ααλή βέης έδειξε ενδιαφέρον και για την πρόοδο της αμαξιτής οδού που θα συνέδεε την πόλη των Σερρών με τη Θεσσαλονίκη (στα πλαίσια ευρύτερου προγράμματος κατασκευής δρόμων στις ευρωπαϊκές επαρχίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας), η κατασκευή της οποίας είχε ξεκινήσει πριν έξι χρόνια κι όμως βρισκόταν ακόμα σε απόσταση μόλις δύο ωρών από τις Σέρρες, ενώ εντοπίστηκαν καταχρήσεις που συνδέονταν με την εκτέλεση του σημαντικού αυτού έργου.

Επί τη ευκαιρία, ας αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι παράλληλα με την κατασκευή των δρόμων, είχε προβλεφθεί και η δενδροφύτευσή τους. Έτσι, στην κατασκευαζόμενη οδό μεταξύ Θεσσαλονίκης και Σερρών φυτεύτηκαν πάνω από 20.000 δέντρα, ενώ περισσότερα από 4.000 είχαν φυτευτεί μέχρι την άνοιξη του 1870 στην οδό που θα συνέδεε το Νευροκόπι με τις Σέρρες και τη Δράμα.

-- Η διαφθορά και η κατάχρηση εξουσίας δεν αποτελούσε γνώρισμα μόνο των οθωμανικών αρχών. Στις 17 Φεβρουαρίου 1870 η *Κωνσταντινούπολις* δημοσίευσε επιστολή από τη Θεσσαλονίκη, μεγάλο μέρος της οποίας ήταν αφιερωμένο στο σχολιασμό των ουκ ολίγων Ελλήνων –και δη Σερραίων– οι οποίοι καταλαμβάνοντας κάποιο δημόσιο αξίωμα ενδιαφέρονταν περισσότερο για την αυτοπροβολή τους παρά για την αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων τους.

Ο επιστολογράφος ανέφερε ειδικότερα την περίπτωση ενός Χριστιανού Σερραίου, χωρίς όμως να τον κατονομάζει, ο οποίος είχε διοριστεί διερμηνέας στο εμποροδικείο της πόλης (παρότι φερόταν ν' αγνοεί την τουρκική γλώσσα) και εκμεταλλευόμενος την απειρία του προέδρου του δικαστηρίου ασκούσε τεράστια επιρροή στην εκδίκαση των υποθέσεων με γνώμονα όχι την τήρηση των νόμων, αλλά τις ατομικές του συμπάθειες ή άλλα ιδιοτελή κίνητρα.

Η καταγγελία βέβαια ήταν γενικόλογη, αν και ο επιστολογράφος επιφυλασσόταν να επανέλθει με λεπτομέρειες σε περίπτωση που τον προκαλούσε κάποιος, όμως θα ήταν υπεραπλουστευτικό να την αγνοήσουμε και να παραβλέψουμε την ύπαρξη κρουσμάτων διαφθοράς και μεταξύ μελών της ελληνικής κοινότητας όχι μόνο στις Σέρρες αλλά και γενικότερα στην οθωμανική επικράτεια –πόσο μάλλον από τη στιγμή που η καταγγελία προερχόταν επίσης από Έλληνα.

-- Μέχρι τώρα είδαμε αρκετές περιγραφές υποδοχής σημαντικών προσώπων για τη σερραϊκή κοινωνία. Ας δούμε και πώς υποδέχονταν οι Σερραίοι σημαντικούς Οθωμανούς αξιωματούχους, που περιόδευαν στην περιοχή.

Στις 4/16 Ιουνίου 1870, λοιπόν, έφτασε στην πόλη των Σερρών ο γενικός διοικητής Θεσσαλονίκης, Σαβρή πασάς. Η επίσκεψή του ήταν κατά κάποιον τρόπο αιφνιδιαστική, καθώς ο γενικός διοικητής είχε μεν ξεκινήσει από ημερών περιόδεία στην περιφέρειά του με πρώτο σταθμό το Άγιο όρος, όμως δεν ήταν γνωστή η ακριβής ημερομηνία άφιξής του στην πόλη των Σερρών. Παρόλα αυτά, μόλις έγινε γνωστή η επικείμενη άφιξη του επίσημου επισκέπτη, σε ελάχιστο χρόνο οργανώθηκε η συνήθης υποδοχή.

Μαθητές των σχολείων της πόλης (τόσο από το Ελληνικό και τα Αλληλοδιδασκτικά όσο και από το οθωμανικό Ρουσιτιέ) μαζί με υπαλλήλους του Διοικητηρίου παρατάχθηκαν δεξιά κι αριστερά του δρόμου λίγο έξω από την πόλη, παρά τη βροχή που είχε αρχίσει να πέφτει την ώρα εκείνη, με αποτέλεσμα να γίνουν μούσκεμα χωρίς λόγο, όπως αποδείχτηκε. Κι αυτό γιατί την ίδια στιγμή, ο διοικητής των Σερρών μαζί με τον μητροπολίτη επιβαίνοντες σε άμαξα υποδέχτηκαν τον Σαβρή πασά σε απόσταση μιας ώρας από την πόλη και τον οδήγησαν κατευθείαν στο κατάλυμά του από άλλο δρόμο!

Την επόμενη μέρα οι Χριστιανοί και Οθωμανοί πρόκριτοι παρουσιάστηκαν, όπως συνηθίζόταν, στον γενικό διοικητή, ο οποίος παρευρέθηκε μαζί με τη συνοδεία του και στο δείπνο που παρέθεσε προς τιμήν του ο μητροπολίτης Σερρών. Την τρίτη μέρα επισκέφτηκε τα θερμά λουτρά του Σιδηροκάστρου, όπου έμεινε αρκετές ημέρες, για να επιστρέψει στις Σέρρες με αφορμή την τελετή για τον εορτασμό της επετείου αναβάσεως του Σουλτάνου στο θρόνο στις 13/25 Ιουνίου.

-- Την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου έφτασε στην πόλη των Σερρών ο νέος Έλληνας υποπρόξενος, Ν. Γεννάδης.

.....

Κάποια γεγονότα που σίγουρα δεν άλλαξαν τον ρου της σερραϊκής Ιστορίας, όμως σίγουρα απασχόλησαν την τοπική κοινωνία, ώστε βρήκαν μια θέση στην εξαιρετικά περιορισμένη ύλη των εφημερίδων της εποχής:

-- Στις αρχές της χρονιάς η αγορά του Δεμίρ Ισσάρ φωτίστηκε με λάμπες πετρελαίου, ενώ άρχισαν επισκευές στις οδούς και τα λιθόστρωτα της πόλης.

-- Τον Απρίλιο το δημοτικό συμβούλιο του Δεμίρ Ισσάρ υποχρέωσε τους αρτοποιούς της πόλης να μη φορτώνουν στ' άλογά τους βάρη άνω των 100 οκάδων.

-- Τον ίδιο μήνα στην πόλη των Σερρών, ένα δωδεκάχρονο κορίτσι, η Αϊσέ, κόρη του ανθυπολοχαγού της χωροφυλακής, αυτοκτόνησε στο δωμάτιο του σπιτιού της με τη βοήθεια πιστολιού, εξαιτίας της κακομεταχείρισης που υφίστατο από τη μητέρα της.

-- Τον Μάιο, ο Μιχαήλ εφένδης, ήδη μέλος του οθωμανικού Συμβουλίου της Επικρατείας, διορίστηκε αντιπρόσωπος της επαρχίας Σερρών στην εθνοσυνέλευση του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, σκοπός της οποίας ήταν η αναθεώρηση των κανονισμών του.

-- Μέχρι τις αρχές Ιουνίου, 1961 παιδιά είχαν εμβολιαστεί στην επαρχία Τιμούρ-Χισσαρίου (ή Δεμίρ-Ισάρ, το σημερινό Σιδηρόκαστρο) από τον Ταχσίν εφέντη, επιτετραμμένο αυτοκρατορικό χειρουργό στη διοίκηση Σερρών.

-- Τη νύχτα της 26 Ιουλίου/7 Αυγούστου ξέσπασε πυρκαγιά στο ξενοδοχείο κάποιου Κωστάκη, που βρισκόταν κοντά στο διοικητήριο των Σερρών. Η πυρκαγιά δεν επεκτάθηκε σε παρακείμενα κτίρια, κάηκαν όμως ο αχυρώνας και επτά δωμάτια του ξενοδοχείου.

-- Σημαντικό βήμα για την εξωστρέφεια της περιοχής αποτέλεσε η νέα ταχυδρομική γραμμή μεταξύ Αδριανούπολης, Θεσσαλονίκης, Σερρών, Μελενίκου, Τιμούρ-Χισάρ, Τζουμαγιάς, Δούπνιτσας και Νύσσης, η οποία τέθηκε σε λειτουργία τον Αύγουστο του 1870.

Θεατρική παράσταση

Στις 24 Σεπτεμβρίου/6 Οκτωβρίου στην ελληνική σχολή των Σερρών παρουσιάστηκε η τραγωδία «Μερόπη» του δημοφιλούς εκείνη την εποχή θεατρικού συγγραφέα και πανεπιστημιακού Δημήτριου Βερναρδάκη, προς τιμή του οποίου είχε αναρτηθεί στην αίθουσα επιγραφή με τ' όνομά του στολισμένο με δάφνινο στεφάνι. Πρωταγωνίστρια ήταν η ηθοποιός Σοφία Δημητρολοπούλου, γνωστή στους Σερραίους ως μέλος θιάσου που είχε διατρίψει στην πόλη τις προηγούμενες ημέρες. Τους υπόλοιπους ρόλους υποδύθηκαν ερασιτέχνες φίλοι των τεχνών, «*νέοι ανήκοντες εις την εκλεκτοτέραν τάξιν της κοινωνίας*» κατά την περιγραφή του σχετικού δημοσιεύματος της τεργεσταίας εφημερίδας *Ημέρα*, οι Νικόλαος Κοντός, Κωνσταντίνος Χόνδρος και Νικόλαος Ιωαννίδης.

Ο σκοπός της παράστασης ήταν φιλανθρωπικός, η συγκέντρωση χρημάτων υπέρ των σχολείων της πόλης και του άρτι συσταθέντα Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Επομένως δεν ήταν τυχαία η μαζική προσέλευση του κόσμου πολύ πριν την επίσημη ώρα έναρξης.

Ως το πρώτο θεατρικό ρεπορτάζ από τις Σέρρες, αξίζει ν' ανατρέξουμε σ' εκείνα τα σημεία του δημοσιεύματος, που σχολίαζαν την παράσταση:

«[.] Τέλος, αρθείσης της αυλαίας, ήρξατο η παράστασις εν μέσω βαθυτάτης σιγής, διακοπτομένης μόνον από καιρού εις καιρόν υπό των ενθουσιωδεδεστών χειροκροτήσεων και ανευφημιών του κοινού. Δεν διστάζομεν να είπωμεν, και αλλαχού ιδόντες παράστασιν της Μερόπης, ότι η επιτυχία υπήρξε πληρεστάτη. Και εκπληττόμενοι μεν διά την έκτακτον δεξιότητα των ευγενών νέων, οίτινες πρώτον ήδη ανέβησαν επί σκηνής, είναι

δίκαιον να απονεύμωμεν τον προσήκοντα έπαινον και τη αξιοτίμω Κυρία Σοφία, ήτις κατά την προκειμένην παράστασιν εφάνη ανωτέρα εαυτής.

Μετά το τέλος της τετάρτης πράξεως, οι διασημότεροι πολίται της πόλεως ταύτης προσήνεγκον στεφάνους εις πάντα τα μετασχόντα της παραστάσεως πρόσωπα και ούτως έληξεν η εσπέρα εκείνη, αφείσα ανεξόλειπτον εντύπωσιν παρά τη ημετέρα κοινωνία [..]».

Ο Δημήτριος Μαρούλης

Το 1870 έφτασε στις Σέρρες αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση του ελληνικού σχολείου (ημιγυμνασίου) της πόλης, ένας άνθρωπος που θα λάμπρυνε με την παρουσία και το έργο του την προσπάθεια για την πνευματική αναγέννηση του τόπου, ένας άνθρωπος που αγάπησε βαθιά τις Σέρρες και τους Σερραίους, παρότι γρήγορα θα γινόταν στόχος σφοδρής κριτικής λόγω των εκπαιδευτικών νεωτερισμών που εισήγαγε. Ήταν ο Δημήτριος Μαρούλης.

Στον εναρκτήριο λόγο του, το 1870, έδωσε το στίγμα του οράματός του: «*Αι Σέρραι κέκληνται και φύσει και θέσει ίνα γένωνται εν τη Μακεδονία ό,τι αι Αθήναι το πάλαι ήσαν εν όλη τη Ελλάδι. Αι πάμποροι πεδιάδες της χώρας ταύτης, αι τον βάμβακα και τσαούτα άλλα προϊόντα αφθόνως παράγουσαι, αι παρακείμενοι τη πόλει λόφοι, οι εκ γαιανθράκων συνιστάμενοι, ο σίδηρος, ον αυτοί οι ποταμοί του τόπου προ των ποδών ημών εσκάπτουσι και φέρουσιν, ο Στρυμών, ο την μακράν πεδιάδα κατά μήκος διασχίζων και εις την θάλασσαν εκβάλλων, δυνάμενος ευκόλως να γείνη πλωτός, ο υπάρχων εν τω τόπω πλούτος και ο δυνάμενος έτι ν' αναπτυχθή, η ευφρία, η φιλομουσία και η φιλοκαλία των κατοίκων, και τα υπό πολλών σοφών ανδρών, κατά θείαν τύχην εν τη πόλει ταύτη επί πολύν ή ολίγον χρόνον διαμεινάντων, ριφθέντα καλά σπέρματα, ταύτα πάντα προσκαλούσι τους κατοίκους των Σερρών να καταστήσωσι την πόλιν αυτών εστίαν και κέντρον γραμμάτων, επιστημών, τεχνών και εμπορίου».*

Σ' ένα λόγο που απήγγειλε λίγο καιρό αργότερα προσδιόρισε ειδικότερα και τους οκτώ βασικούς συντελεστές της ηθικής μόρφωσης και πνευματικής ανάπτυξης του ανθρώπου, που θ' αποτελούσαν και τους πυλώνες του έργου του ως δασκάλου: «*α') η Οικογένεια (η συνετή μήτηρ), β') η Σχολή (ο διά ζώσης μορφωτής διδάσκαλος της νεότητος), γ') η Εκκλησία (ο από του άμβωνος φωτίζων ιερέυς), δ') η Δημοσιογραφία (ο διά γραφής διδάσκαλος πάσης ηλικίας και φύλου), ε') το Θέατρον (ο επί της σκηνής μορφωτής των ηθών), στ') η Πολιτεία (ο πατριώτης, άμα και πατρικός υπάλληλος), ζ') η εν γένει Κοινωνία (ο χρηστός συμπολίτης) και η') η Εργασία (το έντιμον επάγγελμα ή λειτουργημα)*».

1871

-- Μια θλιβερή ιστορία στιγμάτισε τον Ιανουάριο του 1871. Ο πρώην δάσκαλος Δημήτριος Χρηστίδης ξυλοκοπήθηκε από ζαπτιέδες (= αστυνομικούς), επειδή δεν έφερε μαζί του φανό (/φανάρι), όπως επέβαλε ο νόμος! Χτυπημένος οδηγήθηκε στις φυλακές, όμως την επόμενη μέρα χάθηκαν τα ίχνη του, οι δε αρχές της πόλης βεβαίωναν τους συγγενείς του ότι είχε δήθεν δραπετεύσει.

Οκτώ μέρες μετά, ωστόσο, ο Χρηστίδης βρέθηκε πνιγμένος μέσα στο φρεάτιο του Διοικητηρίου, γεγονός που –σε συνδυασμό και με τα όσα είχαν λάβει χώρα λίγες μέρες νωρίτερα– προκάλεσε την εύλογη πεποίθηση στην ελληνική κοινότητα ότι ο δάσκαλος είχε πνιγεί από τους ζαπτιέδες. Διατάχθηκε μεν η διενέργεια ανακρίσεων ύστερα από σειρά παραστάσεων του Έλληνα προξένου, παρότι οι τοπικές αρχές δεν αναγνώριζαν την ελληνική υπηκοότητα του θύματος, όμως οι ανακρίσεις αυτές δεν φαίνεται να οδήγησαν πουθενά (δεν υπάρχει κάποια πληροφόρηση για την έκβασή τους), όπως ήταν και οι αρχικές προβλέψεις των Σερραίων, βάσει των εμπειριών τους από παλιότερες αντίστοιχες υποθέσεις.

-- Συγκίνηση προκάλεσε ο θάνατος της δεκάχρονης Ελένης Κοντού, κόρης του εμπόρου Αθανάσιου Κοντού, το Μάρτιο του 1871. Η Ελένη ήταν οικότροφος στο εκπαιδευτήριο της Αικατερίνης Χρηστομάνου στην Αθήνα, όταν χτυπήθηκε από οξεία εγκεφαλίτιδα και μετά από διήμερη μάχη με το θάνατο αποβίωσε¹.

-- Το καλοκαίρι του 1871 ιδρύθηκαν τα πρώτα κτηματολόγια στην Οθωμανική αυτοκρατορία, που είχαν το όνομα Τεφτέρι-Χακανί. Πρώτος διευθυντής του πρώτου Τεφτέρι-Χακανί στις Σέρρες διορίστηκε ο Κιαζήμ μπέης.

-- Τη νύχτα της 3/15 Σεπτεμβρίου, στο ιερό βήμα της εκκλησίας του αγίου Νικολάου ξέσπασε πυρκαγιά, η οποία μέσα σε τρεις ώρες κατέστρεψε το ναό και όλα τα άμφια και τα σκεύη που υπήρχαν μέσα σ' αυτόν.

---

¹ Συγγενείς της Ελένης Κοντού (οι Σουλτάνα Δόσκου, Βασιλική Ανδρονίκου και Ιωάννης Παραμυθιώτης) εξέφρασαν μέσω επιστολής τους στην εφημερίδα *Αιών* (φ. της 25.03.1871) τις ευχαριστίες τους προς τη διευθύντρια και την υποδιευθύντρια του σχολείου.

-- Μεγάλες ζημιές και ενδεχόμενες απώλειες ανθρώπινων ζώων εξαιτίας των πλημμυρών σημειώθηκαν στην περιοχή της διοίκησης Σερρών τον Ιούλιο του 1871. Τουρκικές εφημερίδες έκαναν λόγο για 132 νεκρούς, 116 οικίες κατεστραμμένες εξαιτίας των υδάτων και υλικές ζημιές συνολικού κόστους 15.000 λιρών περίπου, όμως η ακρίβεια των αριθμών αυτών αμφισβητείται έντονα.

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Ανατολικός Αστήρ*, στην πόλη των Σερρών παρασύρθηκαν από τα νερά ένα καφενείο, ένα εργαστήριο και περίπου 30 σπίτια Αθιγγάνων, ενώ τα ισόγεια απροσδιόριστου αριθμού κατοικιών γέμισαν με άμμο· το κυριότερο, δεν αναφέρθηκε αριθμός θυμάτων. Στο δε Σιδηρόκαστρο η υπερχειλίση του Μαχμουδιέ παρέσυρε δύο οικίες και γκρέμισε τους τοίχους άλλων οκτώ, ενώ η υπερχειλίση του ποταμού Κρουσόβου (Κρουσοβίτης) είχε ως αποτέλεσμα να παρασυρθούν αρκετά ζώα που βοσκούσαν στην περιοχή.

-- Όμως εξαιρετικά βροχερός ήταν και ο Νοέμβριος, οπότε έβρεχε επί 20 μέρες συνεχώς. Το αποτέλεσμα ήταν η υπερχειλίση του Στρυμόνα με άμεσες συνέπειες στη βαμβακοπαραγωγή, ενώ καταστράφηκαν οι γέφυρες στα χωριά Ορμάν (προφανώς εννοείται το Ορμανλή, σήμερα Δασοχώρι), Δουπίντζα (ο σημερινός Νέος Σκοπός) και Σανκερτή (:), προκαλώντας τεράστια προβλήματα στις μετακινήσεις των κατοίκων, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν πρακτικά αδύνατες.

-- Τέλος, δύο ήταν οι φοιτητές που εγγράφηκαν στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας το ακαδημαϊκό έτος 1871-72 και εμφανίζονταν με καταγωγή από τις Σέρρες: ο Ιωάννης Δέλλιος (αλλά γραμμένος ως Δελίου) στη Φιλοσοφική και ο Δημήτρης Μανασίδης στην Ιατρική, αμφότεροι απόφοιτοι του Α΄ Γυμνασίου Αθηνών με βαθμούς απολυτηρίου «κάλλιστα» και «καλώς» αντίστοιχα.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Η πρώτη αισθητή παρουσία του νεοϊδρυθέντα Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου στον τύπο έγινε με τη δημοσίευση του προγράμματός του στην εφημερίδα *Ημέρα* της Τεργέστης στο φύλλο της 20.03/01.04.1871 ως κάλεσμα οικονομικής ενίσχυσης προς τους απανταχού Έλληνες:

Πᾶσα κοινότης θεωροῦσα ὡς πρῶτιστον αὐτῆς καθήκον τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας ὡς τὸ συντελεστικώτερον μέσον πρὸς ἐκπολίτευσιν, διατηρεῖ σχολεῖα καὶ φροντίζει παντοιοτρόπως περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν μελῶν τῆς, συντρέχουσα οὕτω τὰς γενικὰς περὶ τούτου προσκαθείας τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως. Ἐπειδὴ ὁμοως παρατηρήθη, ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς ἀείρων καλῶν πρόξενος ἐγένετο, ἄπασαι αἱ κοινότητες, ἐκτὸς τῶν κοινῶν ἰδρυμάτων, συνέστησαν καὶ διαφόρους φιλεκπαιδευτικὰς, φιλολογικὰς καὶ παντὸς εἴδους τοιαύτας ἐταιρίας, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀτομικότης, περιβαλλομένη τὸν ὄγκον τῆς δόξης, χρησιμοποιεῖ δι' ἀδελφικοῦ δεσμοῦ τὰ μέσα τῆς πρὸς ὑποστήριξιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας, συναρῶν οὕτω καθισταμένη καὶ τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν κοινοτήτων.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ φιλόμουσα αἰσθήματα τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ζῆλον τῆς κοινότητος ἡμῶν, νομίζομεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι προλαμβάνομεν τὴν γενικὴν θέλησιν, προκηρύττοντες τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σύστασιν Συλλόγου ἐπὶ τῶν ἐπομένων βάσεων.

1) Συνιστᾶται ἐν Σέρραϊς Σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν « Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος. »

2) Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου ἔσται ἡ διὰ τῶν ἠθικῶν καὶ ὀλικῶν αὐτοῦ μέσων ὑποστήριξις τῆς ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἀνιδρυσις Σχολείων, συνδρομὴ πρὸς τοιαῦτα, εὑρεσις διδασκάλων, καὶ ὑποστήριξις ἀπόρων μαθητῶν, καὶ ἡ διὰ καταλλήλων ὁμιλιῶν κινήσεις τοῦ φιλομούσου αἰσθήματος τῶν κατοίκων.

3) Ὁ Σύλλογος διατηρηθῆσεται δι' ἐτησίων καὶ ἐφάπαξ συνδρομῶν, ὡς καὶ διὰ κληροδοτημάτων.

4) Συνδρομηταὶ τοῦ Συλλόγου καλοῦνται οἱ ἐτησίως καταβάλλοντες ἀνὰ μίαν λίραν ὀθωμανικὴν εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ. Δωρητὰ δὲ οἱ καταβάλλοντες ἀνὰ πέντε λίρας ἐφ' ἑπαξ. Εὐεργέται οἱ ἀνὰ δέκα πέντε, καὶ μεγάλοι Εὐεργέται οἱ κληροδοτοῦντες τῷ Συλλόγῳ τὸ ὄχι ἔλαττον τῶν πενήτηντα λιρῶν ὀθωμανικῶν ποσόν.

5) Οἱ ἐγγραφόμενοι τακτικοὶ συνδρομηταὶ ὀφείλουσι κατὰ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν νὰ πληρώσωσιν ὡς δικαίωμα εἰσόδου ἐν μετῴχῃ ἀργυροῦν.

6) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαίων συνδρομητῶν πρὸς κύρωσιν τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου προσδιορίζεται εἰς εἴκοσι. Ἄμα καταρτισθῆ ὁ εἰρημένος ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν, θέλει λάβει χώραν ἡ πρώτη συνεδρίασις τοῦ Συλλόγου διὰ τὰς ἀρχαιρείας καὶ σύνταξιν τοῦ κανονισμοῦ, πρὸς ἔναρξιν τοῦ φιλομούσου σκοποῦ.

Ἐν Σέρραϊς τῇ 25 μαρτίου 1871.

Μ. Ν. Μιχαήλ. — Ἀθανάσιος Κοντός. — Δημ. Χ. Λαζάρου. — Ἀναστάσιος Κοντός. — Ι. Θεοδωρίδης. — Κ. Καπέτης. — Ν. Ἰωαννίδης. — Μ. Θεοδωρίδης. — Ν. Κόκκινος. — Ν. Κοντός. — Ν. Κουμπιδης. — Χριστοφόρος Ἰεροδιδάσκαλος. — Λουκ. Δημητριάδης. — Κωνσταντῖνος Σλάτκου. — Εὐθύμιος Βασιάδης. — Κ. Δούρος. — Πολυζώης Ἰωάννου. — Π. Ἀντωνιάδης.

Μεταξύ των πρώτων που ανταποκρίθηκαν στο προσκλητήριο του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, ήταν ο Κ. Π. Αντωνιάδης, διευθυντής ενός από τα γνωστότερα εκείνη την εποχή ιδιωτικά εκπαιδευτήρια της Αθήνας. Ο Αντωνιάδης θα δεχόταν δωρεάν υπότροφους στο εκπαιδευτήριό του δύο νέους Μακεδόνες, οι οποίοι θα επιλέγονταν από το Σύλλογο, υπό τους εξής όρους:

- οι σπουδαστές να ήταν δεκαπέντε ετών περίπου, ευφυείς, επιμελείς, να είχαν χρηστό ήθος και να προέρχονταν από φτωχές οικογένειες·

- κατά τη διαμονή τους στο εκπαιδευτήριο να συμμορφώνονταν πλήρως με τους κανονισμούς του·

- μετά την αποπεράτωση των σπουδών τους να δίδασκαν υποχρεωτικά για έξι τουλάχιστον χρόνια σε όποιο σχολείο της Μακεδονίας τους έστελνε ο Σύλλογος·

- ένας εγγυητής ν' αναλάμβανε την υποχρέωση καταβολής 40 οθωμανικών λιρών σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ενός από τους παραπάνω όρους.

Άμεση ήταν η ανταπόκριση και του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου στην προσφορά του Αντωνιάδη, προκηρύσσοντας ειδικές προφορικές και γραπτές εξετάσεις («Αντωνιάδειο διαγώνισμα») για την επιλογή των δύο υποτρόφων μαθητών. Ως ημερομηνία του διαγωνισμού ορίστηκε η 1η Αυγούστου 1871 και σ' αυτόν είχαν δικαίωμα να λάβουν μέρος όσοι μαθητές:

- είχαν ολοκληρώσει τις τάξεις του Ελληνικού σχολείου, ήταν φτωχοί, επιμελείς, ευφυείς και είχαν χρηστό ήθος·

- είχαν υποβάλλει αίτηση συμμετοχής μέχρι τις 25 Ιουλίου·

- έφεραν ενδεικτικά υπογεγραμμένα από τους δασκάλους και τους εφόρους της σχολής, όπου είχαν φοιτήσει·

- είχαν καταθέσει το απαιτούμενο εγγυητικό έγγραφο, επικυρωμένο από τους δημογέροντες ή τους προκρίτους του χωριού, όπου ζούσαν, επιβεβαιωμένο από τον αρχιερέα και προσκόμιζαν ενδεικτικό πενίας.

Οι πρώτοι Σερραίοι που πέτυχαν στο διαγώνισμο και από το Σεπτέμβριο του 1871 άρχισαν να σπουδάζουν δωρεάν ως υπότροφοι στο εκπαιδευτήριο του Κ. Π. Αντωνιάδη ήταν οι Β. Δημητριάδης και Γ. Κωνσταντινίδης.

Εξάλλου, μεταξύ των πρώτων που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου ήταν και ο «Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων». Μάλιστα ο ιδρυτής αυτού, Κωνσταντίνος Δόσιος, που πέθανε στις 12 Ιουνίου 1871, άφησε ως κληροδότημα στο Σύλλογο το ποσό των 2.500 δραχμών.

Σύλλογος προς διάδοσιν τῶν ἑλλ. γραμμάτων
Ἐν Ἀθῆναις, τῆ 28 Ἰουνίου 1871.
Πρὸς τὸν κ. Ἰω. Θεοδορίδην Πρόεδρον τοῦ Μακεδονικοῦ
Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου.
Σέρρας

Κύριε Πρόεδρε

Ἐπληροφορήθητε βεβαίως ὅτι ὁ αἰμῆνατος Κ. Ν. Δόσιος
Θανὼν ἀρῆκε κληροδότημα εἰς τὸν ὑμέτερον σύλλογον δραχ.
2,500. Οἱ τοῦ πατρὸς ἀντάξιαι υἱοὶ ἔσπευσαν ἐν τοῖς πρώ-
τοις κληροδοτήμασι νὰ ἀποστείλωσι τὸ ῥηθὲν ποσὸν εἰς τὸν
ὑμέτερον σύλλογον, λαβόντα τὴν ἐντολὴν διὰ τῆς διαθήκης
τοῦ μακαρίτου ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς διανομῆς τῶν εἰς
σὺλλόγους καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα κληροδοτηθέν-
των ποσῶν.

Διὰ τῆς παρουσίας μου λοιπὸν εἰδοποιῶ ὑμᾶς, κ. πρόεδρε,
ὅτι τὸ ῥηθὲν ποσὸν εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν ὑμῶν, γράψατέ μοι
παρακαλῶ ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ ἀποστείλω αὐτὸ διὰ χρηματο-
δέματος πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κ.
Βατικιῶτην ἢ δι' ἄλλου τινὸς μέσου.

Ὁ ταμίας τοῦ συλλόγου
Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

Ὡς ἔκφραση ευγνωμοσύνης, στις 25 Ιουλίου/6 Αυγούστου ο σερραϊκός σύλλογος τέλεσε λαμπρό αρχιερατικό μνημόσυνο υπέρ της μνήμης του Κωνσταντίνου Δόσιου στον μητροπολιτικό ναό των Σερρών, όπου, παρουσία όλων των τάξεων της σερραϊκής κοινωνίας, ο Νικ. Γεννάδης και ο Χόνδρος κατέθεσαν στεφάνια και εκφώνησαν λόγους εξαίροντας το παράδειγμα του τιμώμενου νεκρού.

1872

Φτωχός είναι ο απολογισμός των ειδήσεων σεραϊκού ενδιαφέροντος το 1872.

-- Τον Ιούλιο, νέος υποπρόξενος στις Σέρρες διορίστηκε ο Π. Ματαράγκας.

-- Ένα δημοσίευμα στον *Ανατολικό Αστέρα* της 02.12 υπενθύμιζε τις νέες δυναμικές που είχαν αρχίσει ν' αναπτύσσονται στην περιοχή με την άνοδο του βουλγαρικού εθνικισμού κι έδινε το στίγμα όσων επρόκειτο ν' ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια: *«Εκ Σερρών γράφουσιν εις τον Τύπον, ότι ένεκα των Βουλγαρικών εις λίαν δυσάρεστον θέσιν ευρίσκονται τα πράγματα εκεί και εν Μελενίκα, και εν γένει εν ταις μικταίς επαρχίαις, δεινούμενα από ημέρας εις ημέραν. Εάν δεν προληφθή να ορισθή η αλλαγή του καλυμμαχίου των σχισματικών, τα πράγματα θέλουσι χειροτερεύει».*

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Στην ετήσια έκθεση του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου τον Ιούνιο του 1872 δίνεται μια λεπτομερής εικόνα όσων είχαν σπεύσει να τον συνδράμουν οικονομικά, ώστε τα καθαρά έσοδά του έφτασαν ήδη τις 939 οθωμανικές λίρες.

Κάποιες ενδεικτικές προσφορές: από τη Βιέννη, ο Θεόδωρος Δούμπας όρισε βοήθεια είκοσι οθωμανικών λιρών ανά έτος και η Ευγενία Σταύρου εγγράφηκε ως δωρήτρια και μέλος του· ο εκ των συνιδρυτών του Συλλόγου, Μ. Ν. Μιχαήλ, θέσπισε διαγώνισμα 25 λιρών επί τετραετία με στόχο την έκδοση παιδικού διδακτικού βιβλίου· από τις Σέρρες, ο Ι. Παππαμαρκίδης δώρισε πέντε νεόδημητα εργαστήρια, ενώ οι –επίσης Σεραϊοί– Αθανάσιος και Κωνσταντίνος Στερίου Σχοινά πρόσφεραν 50 οθωμανικές λίρες.

Τον Ιούνιο του 1872 ο Σύλλογος αριθμούσε συνολικά 126 μέλη, οι 86 εκ των οποίων είχαν εγγραφεί τους τελευταίους δώδεκα μήνες. Εβδομήντα ένας ήταν Σεραϊοί, 14 προέρχονταν από τη Θεσσαλονίκη, 17 από διάφορα μέρη της Μακεδονίας και 1 από τη Σερβία. Δύο από τα ιδρυτικά μέλη του είχαν φύγει από την ζωή: οι Ν. Κόκκινος και Πολυζώης Ιωάννου.

Εξάλλου, μετά τις αρχαιρεσίες της 4^{ης} Ιουνίου, η επιτροπή του Συλλόγου είχε πλέον καταρτισθεί ως εξής: πρόεδρος, Ιωάννης Θεοδορίδης· αντιπρόεδρος, Αθανάσιος Κοντός· ταμίας, Δημ. Θεοδορίδης· γραμματείς οι Νικόλαος Ιωαννίδης και Κωνσταντίνος Χόνδρος· συμπράκτορες οι Κωνσταντίνος Σλάτκος, Κωνσταντίνος Καπέτης, Αναστάσιος Κοντός και Παναγιώτης Αντωνιάδης.

Ίσως είναι κουραστική η καταγραφή πολλών ονομάτων, όμως θεωρώ σημαντικό ν' αναφερθούν εκείνοι που έσπευσαν να συνδράμουν οικονομικά το Σύλλογο στα πολύ πρώτα βήματά του.

Από τα ήδη υπάρχοντα μέλη, στον κατάλογο των ευεργετών (δηλαδή όσων είχαν συνεισφέρει από 10 έως 50 οθωμανικές λίρες) προστέθηκαν: ο μητροπολίτης Σερρών, ο Μ. Ν. Μιχαήλ, οι αδελφοί Κοντού και οι αδελφοί Θεοδορίδου.

Επτά ήταν οι νέοι δωρητές: ο ηγούμενος της ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Διονύσιος, ο Δημ. Χατζή Λαζάρου, ο Κ. Καπέτης, ο Στέργιος Τσεκτησάρης, ο Αθανάσιος Κομπότης, ο Τριαντάφυλλος Δαμπαλάκης από τον Σοχό και ο Ανδρέας Κουμανούδης από το Βελιγράδι. Εξάλλου δύο Σερραίοι κάτοικοι Βιέννης, ο Σ. Γοργίας και ο Θ. Σάσσος, είχαν προσφέρει: ο πρώτος 50 φιορίνια ανά έτος συν τα έξοδα για την κατασκευή σφραγίδας και ο δεύτερος τρεις οθωμανικές λίρες ανά έτος. Τέλος, ο επίσκοπος Ελευθερουπόλεως Νεόφυτος πρόσφερε 72 τόμους βιβλίων, εκ των οποίων ορισμένα σπάνια, στη βιβλιοθήκη του Συλλόγου.

Από τα μη μέλη του Συλλόγου, μεταξύ των Μεγάλων Ευεργετών συμπεριλήφθηκε ο Χρηστάκης εφέντης Ζωγράφος καταβάλλοντας 20 οθωμ. λίρες εφάπαξ και παράλληλα αναλαμβάνοντας τη χορήγηση 40 λιρών ανά έτος επί πενταετία για την οικονομική εξυπηρέτηση των υποτροφιών.

Ως ευεργέτες εγγράφηκαν ο βαρόνος Σίνας από τη Βιέννη προσφέροντας 800 φιορίνια, οι κωνσταντινουπολίτες Γ. Ζαρείφης και Στεφάνοβικ (από 20 λίρες έκαστος) και ο σερραίος Γρηγόριος Κωνσταντίνου (15 λίρες).

Μη μέλη-δωρητές ήταν μεταξύ άλλων: ο επίσκοπος Χριστουπόλεως Ταράσιος και ο πανοσιότατος Μελέτιος Προδρομίτης προσφέροντας από πέντε οθωμανικές λίρες· από την Κωνσταντινούπολη 10 λίρες πρόσφερε ο Δ. Ρογκότης και από 5

λίρες οι: μέγας λογοθέτης Σ. Αριστάρχης, Κορωνέος, Ι. Ν. Κρικότιος, Π. Στεργίου, Κ. Καραπάνος, Κ. Καλλιάδης, Ανδρέας Βαλλιάνος και Α. Τζυχάρης, καθώς και ο Λάσκαρης Ζλάτσος από το Ριμισβάρνι· ο Ν. Γ. Καρατσάς από τη Σεμέντρα της Καππαδοκίας διέθεσε 9 λίρες και από 10 λίρες οι Χριστοδούλου από την Καππαδοκία· σημαντική ήταν η βοήθεια των Ελλήνων της Στεφανούπολης (το σημερινό Μπρασόφ της Ρουμανίας), καθώς από 50 φιορίνια απέστειλαν στον Σύλλογο η Ελένη Γ. Ιωαννίδου και ο Αντώνιος Ι. Σαφράνος, 30 φιορίνια η Μαρία Τριανταφυλλίδου που έδειξε μεγάλο ζήλο ανοίγοντας κατάλογο για την εγγραφή τακτικών μελών από την περιοχή, 20 φιορίνια έστειλε η Πηνελόπη Μηλίου και 25 φράγκα η Ελευθερία Σ. Σάσσου (ή Τάσσου)· 13 ουγγρικά φλουριά ήταν η προσφορά της Μαρίας Θεοδώρου από την Τσαριτσάνη· 5 λίρες από τον Μ. Αποστολίδη, κάτοικο Νευροκοπίου, καθώς και από τους Σερραίους Κ. Σλάτκο και Εμμανουήλ Σάσσο Waldstein.

Από την Αθήνα, ο Νίκανδρος Ζανούβιος δώρισε 50 αντίτυπα του βιβλίου ιστορίας, που είχε εκδώσει ο ίδιος. Εξαιρετικά σημαντική ήταν η συνεισφορά του Συλλόγου «προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων» στέλνοντας 2642 βιβλία στον πρώην διευθυντή του ελληνικού σχολείου των Σερρών, Χριστόφορο, και άλλα 6178 βιβλία απευθείας στον Μ.Φ.Σ., προκειμένου όλα να διανεμηθούν δωρεάν σε φτωχούς μαθητές και σε σχολεία των χωριών της Μακεδονίας.

Στην ετήσια έκθεση του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου δεν θα μπορούσε να μη γίνει ειδική αναφορά στον Κ. Π. Αντωνιάδη, ο οποίος φάνηκε «μέγιστος ευεργέτης και εν τοις σπαργάνοις αυτού υποστηρίζας ηθικώς και υλικώς μετά γενναιοδωρίας» το σύλλογο, υποδεχόμενος μάλιστα τρεις υποτρόφους στο σχολείο του έναντι των δύο που είχε αρχικά προτείνει. Το παράδειγμά του ακολούθησε και η Αικατερίνη Χρηστομάνου, διευθύντρια ιδιωτικού Παρθεναγωγείου στην Αθήνα, εκφράζοντας κι αυτή την προθυμία της να δεχτεί μία υπότροφο μαθήτρια από τη Μακεδονία.

Τον Ιούλιο του 1872 οι τρεις υπότροφοι του εκπαιδευτηρίου Αντωνιάδη (οι δύο Σερραίοι Γ. Κωνσταντινίδης και Β. Δημητριάδης, μαθητές της πρώτης και της

δεύτερης αντίστοιχα τάξης του Γυμνασίου, και ο δευτεροετής φοιτητής της Φιλοσοφικής Σχολής, Α. Ζωγράφου) εξέφρασαν δημόσια την ευγνωμοσύνη τους προς το διακεκριμένο καθηγητή, μέσω επιστολής τους που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Μέριμνα*. Δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα της επιστολής αυτής:

«Όπως η κακία πρέπει να στηλιτεύεται και να καταδιώκεται προς σωτηρίαν της κοινωνίας, ούτω βεβαίως και η αρετή αναγκαίον υπάρχει να επαινείται και βραβεύηται προς όφελος των ανθρώπων.

[...] Λήξαντος δε του πρώτου έτους της υποτροφίας ημών, θεωρούμεν ιερόν και απαραίτητον καθήκον να διακηρύξωμεν δημοσία και μεγάλη τη φωνή την άπειρον και αιώνιον ευγνωμοσύνην ημών προς τον ευεργέτην μας· τούτον όχι

μόνον διά την οποίαν κάμνει και θα κάμη προς ημάς μεγίστην υλικήν θυσίαν, καίτοι μη πλούσιος ων, αλλά πολύ μάλλον διά τας οποίας ακαταπαύστως διά παντός τρόπου προσπαθεί να εμφυτεύση εις τας καρδίας ημών και απόντων των άλλων μαθητών αρετάς διά καταλληλοτάτων διδασκαλιών, νουθεσιών και πατρικωτάτων επιπλήξεων και αυτήν την υγείαν του απειράκις αμφιφίσας».

Πέρα όμως από τις οικονομικές συνδρομές των πλούσιων και ευκατάστατων Ελλήνων, ακόμη συγκινητικότερη ήταν η προθυμία ανθρώπων που δεν είχαν την ίδια οικονομική άνεση, αλλά έδειχναν την ίδια, πολλές φορές και μεγαλύτερη διάθεση προσφοράς για το καλό του τόπου.

Ήταν κάτι παραπάνω από εντυπωσιακό το παράδειγμα του Σερραίου ράφτη Ιωάννη Ν. Κόκκινου, ο οποίος κατέλειπε μεγάλο μέρος της μικρής περιουσίας του για την ίδρυση Ελληνικού Διδασκαλείου της Μακεδονίας στις Σέρρες, το οποίο –κατά την επιθυμία του διαθέτη– θα ονομαζόταν «Κοκκίνειο» και σ' αυτό θα φοιτούσαν 16 υπότροφοι από τη Μακεδονία και την Ήπειρο με πρωτοβουλία και υπό την επιτροπεία του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου.

Τα σχετικά αποσπάσματα από τη διαθήκη του δημοσίευσε η τεργεσταία εφημερίδα *Ημέρα* στις 13/25.05.1872:

Χρηστός τις και φιλόπατρις ὁμογενῆς, ὀνομαζόμενος Ἰωάννης Ν. Κόκκινος και μεταρχόμενος ἐν Σέρραϊς τὸν ῥάπτην, ἀποθανὼν ἐπ' ἐσχάτων ἐκληροδότησε μέγα μέρος τῆς ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου του ἀποκτηθείσης περιουσίας ὑπὲρ σκοποῦ ἔθνικοῦ και κοινωφελεστάτου. Δημοσιεύοντες τὰς σπουδαιότερας περικοπὰς τῆς διαθήκης του, εὐχόμεθα νὰ εὕρη τὸ παράδειγμα τοῦ μακαρίτου Κοκκίνου πολλοὺς μιμητάς.

«Ἡ περιουσία μου, λέγει ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ μακαρίτης Ἰωάννης, συνίσταται ἐκ 3,810 ὀθωμανικῶν λιρῶν, ἐνδὲς νερομύλου και ἐνδὲς οἰκοπέδου ἐν τῇ πόλει τῶν Σερρῶν . . . Τὸ οἰκόπεδον και 1,400 λίρας ἀφῆκα ἵνα διὰ τούτων συστηθῇ ἐν Σέρραϊς Ἑλληνικὸν Διδασκαλεῖον τῆς Μακεδονίας. Σκοπὸς αὐτοῦ ἔσται ἡ μόρφωσις Ἑλλήνων ὀρθοδόξων διδασκάλων διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας βραδύτερον δὲ και ἄλλων μερῶν τῆς Ῥωμυλίας . . . Θέλω νὰ διατηρῶνται και ἐνδιδαιτῶνται ἐν τῷ διδασκαλεῖῳ 16 ὑπότροφοί μου διατηρούμενοι δαπάνῃ τοῦ κληροδοτήματός μου. Ἐκ τούτων οἱ μὲν 8 θὰ ἦναι πάντοτε Μακεδόνες, οἱ δὲ ἄλλοι 8 πάντοτε Ἠπειρώται. Θέλω οἱ ὑπότροφοί μου νὰ ἦναι Ἑλληνες τὸ γένος και χριστιανοὶ ὀρθόδοξοὶ τὸ δόγμα. Ἐκ δὲ τῶν προσερχομένων και αἰτούντων ὑποτροφίας θέλω νὰ προτιμῶνται οἱ εὐσεβέστεροι, χρηστοθηστέστεροι, ἐπιμελέστεροι και εὐφυέστεροι. Ὅταν τέκνα ἱερέων και διδασκάλων φέρωσι τὰ εἰρημένα προσόντα, αὐτὰ προτιμῶνται παντὸς ἄλλου και ἐκ τῶν τοιούτων πάλιν νὰ προτιμῶνται τὰ ὀρφανὰ και πτωχότερα . . . Οἱ ὑπότροφοὶ ἐκλέγονται και διορίζονται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τε τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης μου και τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Σέρραϊς Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου . . . Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἰρημένον ποσὸν ὅπερ διαθέτω δὲν ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἄμεσον σύστασιν τοῦ Διδασκαλεῖου, διὰ τοῦτο θέλω οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης μου νὰ τοκίσωσιν ἀπὸ τοῦ θανάτου μου τὰς 1,400 λίρας και τοὺς ἐτησίους τόκους και τὸ εἰσόδημα τοῦ οἰκοπέδου νὰ προσθέτωσιν εἰς τὰ κεφάλαια και ὅταν ταῦτα αὐξήσωσι τοσαῦτον, ὥστε οἱ τόκοι νὰ ἐξαρκῶσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὑποτρόφων και τὴν μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ τῶν καθηγητῶν, τότε νὰ θέσωσιν εἰς πλήρη ἐνέργειαν τὸ διδασκαλεῖον, ὅπερ ὀνομασθήσεται Κοκκίνειον . . . Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον θέλει περισσεύει μετὰ τὴν κατ' ἔτος εἰς τοὺς ὑποτρόφους και καθηγητῆς δαπάνην θέλω νὰ χρησιμεύῃ εἰς συντάξεις και ἐπιμίσθια δι' ἐκείνους τῶν ὑποτρόφων μου, ὅσοι διδάσκαλοι ὄντες και ἔγγαμοὶ ἤθελον ἀναδεχθῆ και τὸ τοῦ ἱερέως ἢ ἱεροκλήρυκος λειτούργημα . . . Ἐάν τις ἀσεβῶν τολμήσῃ νὰ ὑπεξαιρέσῃ εἴτε χρήματα εἴτε τὴν διαθήκην μου ταύτην κατὰ τὸν θάνατόν μου, ἢ τολμήσῃ νὰ προσβάλλῃ αὐτὴν και νὰ ματαιώσῃ τὴν τελευταίαν βούλησίν μου, νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν μου και προκοπὴν νὰ μὴν ἴδῃ μήτε αὐτὸς μήτε οἱ ἔγγονοί του.»

1873

-- Στις αρχές της χρονιάς συζητήθηκε ένα περιστατικό απόλυτα ενδεικτικό της σταδιακής εξάπλωση της βουλγαρικής προπαγάνδας στην περιοχή. Ένας οπαδός του πανσλαβισμού εμφανίστηκε στη μονή του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου και παρόντος του ηγουμένου Θεοδόσιου άρχισε να προτρέπει τους εκεί συναγμένους πιστούς ν' αποσκιρτήσουν από την ελληνική γλώσσα και ν' ασπασθούν τη βουλγαρική, προκαλώντας την παρέμβαση ενός γραμματοδιδασκάλου από το Μιχαλίτσι, ο οποίος και απάντησε στις προκλήσεις αυτές¹.

Από την άλλη, μέσα στη χρονιά υπήρχαν αναφορές για περιπτώσεις Χριστιανών, οι οποίοι, ενώ αρχικά είχαν προσχωρήσει στη σχισματική εκκλησία υποκύπτοντας στα κηρύγματα του πανσλαβισμού, στην πορεία επέστρεφαν στη νόμιμη εκκλησία αιτούμενοι συγχώρεση από τον μητροπολίτη Νεόφυτο.

-- Στις 14/26 Ιανουαρίου ορίστηκε η διενέργεια εκλογών στη Μητρόπολη για την ανάδειξη των οκτώ νέων δημογερόντων, αλλά και για την αντικατάσταση ενός εφόρου και ενός επιτρόπου, οι οποίοι τυπικά είχαν παραιτηθεί, αλλά επί της ουσίας είχαν αποπεμφθεί από τον μητροπολίτη Σερρών.

-- Τον Ιανουάριο έφτασε στις Σέρρες ο νέος μουτεσαρίφης, Χαϊδάρ βέης.

-- Σε άλλα νέα, στην πολιτιστική άνθηση των Σερρών συνέβαλε η σύσταση «Φιλοδραματικού Θιάσου» το καλοκαίρι του 1873, σκοπός του οποίου ήταν η εξεύρεση πόρων για την οικοδόμηση θεάτρου και τη διδασκαλία ηθοποιών.

-- Τον Σεπτέμβριο, μια σοβαρή ασθένεια του μητροπολίτη Νικηφόρου ανησύχησε τους Σερραίους, ώστε διοργανώθηκαν αγρυπνίες στις εκκλησίες της πόλης. Όλα πήγαν καλά, όμως σύντομα ο Μητροπολίτης χρειάστηκε ν' αναχωρήσει για την Κωνσταντινούπολη, όπου κλήθηκε ως Συνοδικός. Μάλιστα η αναχώρησή

---

¹ Περισσότερες λεπτομέρειες για την κόντρα που είχε ξεσπάσει ανάμεσα στη μητρόπολη Σερρών και τη μονή του Τιμίου Προδρόμου, με κατηγορίες κατά της δεύτερης ότι συνεργαζόταν με τη βουλγαρική προπαγάνδα, βλ. στο: Ιωάννης Θ. Μπάκας, Εκκλησία και κοινότητα σε πορεία ανασυγκρότησης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Το εκκλησιαστικό και εκπαιδευτικό ζήτημα της Καμενίκης Σερρών μέσα από τις πηγές, *Σερραϊκά Σύμμεικτα, τόμος 3*, 2016, σελ.125-148 (131 επ.).

του καθυστέρησε αρκετές εβδομάδες ακριβώς λόγω των προβλημάτων υγείας.

Σε ορισμένους Σερραίους ωστόσο δημιουργήθηκε μια αίσθηση εγκατάλειψης. Έγραφαν στην εφημερίδα *Κωνσταντινούπολις*: «[...] Φαίνεται ότι η τύρβη των εκκλησιαστικών υποθέσεων επέσπασεν επί τοσούτον την προσοχήν αυτού ώστε ελησμόνησεν ότι κατέλιπε την επαρχίαν του άνευ επισκόπου παρά τας ρητάς υποσχέσεις ας έδωκε κατά την ενταύθα αναχώρησίν του. Τούτο δε τοσούτον φαίνεται μοι παράδοξον, καθ' όσον γινώσκει πλειότερον παντός άλλου οποίας ραδιουργίας και προσπαθείας καταβάλλουσιν οι σχισματικοί παρά τω βουλγαροφώνω αυτού ποιμνίω. [...]».

-- Αναταραχή ξέσπασε το φθινόπωρο μεταξύ των Ισραηλιτών των Σερρών με μήλο της έριδος την οικοδόμηση δεύτερης συναγωγής στην πόλη. Η ρήξη ήταν τόσο μεγάλη, ώστε σύμφωνα με δημοσιεύματα χρησιμοποιήθηκαν όπλα, ενώ από τις συμπλοκές φέρονται να υπήρξαν τραυματίες, ακόμα και νεκροί.

-- Τέλος, ένα ανθρώπινο δράμα συγκλόνισε τη μικρή σερραϊκή κοινωνία τον Ιούνιο του 1873, η μνημόνευση του οποίου θα μπορούσε ίσως και να παραλειφθεί, αν ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν ν' ασχοληθεί μόνο με όσα καθόρισαν την ιστορία του τόπου· όμως το ενδιαφέρον της παρούσας είναι να μπούμε όσο γίνεται περισσότερο στην ατμόσφαιρα της σερραϊκής κοινωνίας και ν' ασχοληθούμε εξίσου και με τα μικρά, τα οποία κυριάρχησαν στις καθημερινές συζητήσεις των ανθρώπων μιας άλλης, πολύ μακρινής εποχής.

Ήταν λοιπόν κάποιος Χάλας, κάτοικος των Σερρών και Έλληνας υπήκοος, ο οποίος είχε πολλές φορές αποπειραθεί ν' αυτοκτονήσει με μαχαίρι, πάντοτε όμως οι συγγενείς και οι φίλοι του τον έσωζαν την κατάλληλη στιγμή. Κάποιο βράδυ ο Χάλας επισκέφτηκε το σπίτι ενός φίλου του, ο οποίος ονομαζόταν Τάσκος. Εκεί δείπνησε και διασκέδασε γι' αρκετή ώρα, μέχρι που πήγε στο δωμάτιο να κοιμηθεί. Ξημέρωσε η επόμενη μέρα, η ώρα πέρασε, όμως ο Χάλας δεν είχε βγει από το δωμάτιο. Ανήσυχος ο οικοδεσπότης μπήκε μέσα και είδε το φρικτό θέαμα του φίλου του να βρίσκεται αιμόφυρτος στο κρεβάτι κρατώντας στα χέρια του το ξυράφι, με το οποίο είχε βάλει τέλος στη ζωή του.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Στις αρχές της χρονιάς έγινε η επίσημη προκήρυξη του πρώτου Μιχαήλειου διαγωνίσματος, δηλαδή γραπτού διαγωνισμού για τη συγγραφή διδακτικού βιβλίου με βραβείο 25 τουρκικών λιρών για το νικητή. Το θέμα ήταν: *«Ιστορία της Μακεδονίας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς, τεθεμελιωμένη επί των αναγκαίων στοιχειωδών γεωγραφικών γνώσεων και προωρισμένη διά τα δημοτικά Σχολεία ιδίως της Μακεδονίας»*.

Οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να καταθέσουν τα χειρόγρατά τους από την 1^η Φεβρουαρίου 1873 μέχρι την 1^η Φεβρουαρίου 1874, ενώ η ανακήρυξη του νικητή και η απονομή του βραβείου ορίστηκε για την πρώτη Κυριακή του Ιουνίου 1874.

Η ετήσια λογοδοσία του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου διενεργήθηκε την Κυριακή της Πεντηκοστής σε αίθουσα της Κεντρικής Ελληνικής Σχολής των Σερρών. Παρόντες ήταν ο μουτσαρίφης και ο Έλληνας υποπρόξενος Νικόλαος Γεννάδης, οι οποίοι μάλιστα κάθισαν δίπλα δίπλα. Στις εκπλήξεις της βραδιάς ήταν η απαγγελία ποιήματος από τον καθηγητή Χριστόφορο Σαμαρτζίδη (σε δικούς του στίχους), που έτυχε ενθουσιώδους υποδοχής από τους παρόντες.

Ωστόσο οι διαιρέσεις και οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις είχαν άρχισαν από καιρό να κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Τον Ιούνιο του 1873 έφτασαν στο αποκορύφωμά τους ενόψει των εσωτερικών αρχαιρεσιών. Ο επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου και εκπρόσωπος της αποκαλούμενης οπισθοδρομικής παράταξης, Μιχαήλ Ν. Μιχαήλ, κατηγορήθηκε ότι κατακρατούσε αυθαίρετα το ταμείο για να παρεμποδίσει τη διεξαγωγή των εκλογικών διαδικασιών, με παράπλευρη όμως απώλεια την καθυστέρηση καταβολής μισθών έξι μηνών στους δασκάλους.

Αποκαλυπτική της πολεμικής ατμόσφαιρας ήταν η χρησιμοποιούμενη φρασεολογία σε επιστολή προς την εφημερίδα *Κωνσταντινούπολις*:

«Δυστύχημα τη αληθεία, ότι η Αυτοκρατορική κυβέρνησις έδωκε εις τον Κυρ Μιχαήλ Ν. Μιχαήλ βαθμόν, δι' ου δύναται σήμερα να τυραννή τον λαόν των Σερρών. Η Α. Υ. ο Μέγας Βεζύρης θέλει ευεργετήσῃ τον λαόν των Σερρών απαλάττων αυτόν τοιούτου

τυραννίσκου άμα λάβη υπ' όψιν την εις αυτόν καθυποβαλλομένην έκθεσιν των ανδραγαθημάτων του εν λόγω Κυρ Μιχαλάκη εφένδου».

Με τις αντιπαραθέσεις να φτάνουν στα άκρα, αίσθηση προκάλεσε η υποβολή παραίτησης του Χριστόφορου Σαμαρτζίδη, ενός από τους πιο αγαπητούς δασκάλους των σερραϊκών σχολείων, ο οποίος ήταν και ο υπεύθυνος για τις παραδόσεις των Κυριακών μαθημάτων. Οι πρώτες προσπάθειες μετάπεισής του τόσο από τη σερραϊκή νεολαία όσο και από τον μητροπολίτη δεν φάνηκε να έχουν αποτέλεσμα, ωστόσο η δημογεροντία της πόλης αρνήθηκε να κάνει δεκτή την παραίτηση.

Τελικά οι αρχαιρεσίες για την ανάδειξη του νέου προεδρείου διενεργήθηκαν στις 17/29 Ιουνίου, οπότε διαπιστώθηκε η δύναμη των δύο παρατάξεων: των προοδευτικών, που αποδείχτηκε ότι διέθεταν τη σαφή πλειοψηφία στο εσωτερικό του συλλόγου, και των οπισθοδρομικών.

Επικεφαλής της προοδευτικής μερίδας ήταν ο Ιωάννης Θεοδωρίδης, ο οποίος εξελέγη και πρόεδρος του Συλλόγου με 53 ψήφους έναντι 10 του Μιχαήλ Ν. Μιχαήλ. Αντίστοιχα αντιπρόεδρος εξελέγη –από τη μερίδα των προοδευτικών και πάλι– ο Αθανάσιος Κοντός με 49 ψήφους έναντι 12 του Χατζηλαζάρου.

Όσον αφορά την υπόλοιπη σύνθεση του προεδρείου, ταμίας εξελέγη ο Δημήτριος Θεοδωρίδης, γενικός γραμματέας ο Χόνδρος, ειδικός γραμματέας ο Ν. Ιωαννίδης, ενώ συμπράκτορες εξελέγησαν οι Κωνστ. Καπέτης, Αναστάσιος Κοντός, Βαριαβάκης και Μιχαήλ Βίλλης. Στις ειδικές επιτροπές εξελέγησαν ο μητροπολίτης Σερρών Νεόφυτος, ο Δ. Μαρούλης, ο Ν. Κουμανίδης, ο Αν. Κοντός και ο Χρ. Σαμαρτσίδης· στη δε Οικονομική επιτροπή συμμετείχαν ο Δημήτριος Θεοδωρίδης (αυτοδίκαια ως ταμίας), ο Καπέτης, ο Β. Σταμούλης, ο Δ. Βασιακύρος και ο Ν. Αναγνώστου.

Σ' ό,τι αφορά τη θετική δράση του Συλλόγου, στον ετήσιο απολογισμό του διαβάζουμε ότι τα μέλη του ανέρχονταν πλέον σε 184, δηλαδή είχαν αυξηθεί κατά 58 σε μία χρονιά. Οι Σερραίοι ήταν 86 (μόλις +15 μέσα σ' ένα δωδεκάμηνο)· 43 μέλη ζούσαν σ' άλλα μέρη της Μακεδονίας, 20 στην Αθήνα, 11 στη Σερβία,

7 στη Στεφανούπολη της Ρουμανίας, 4 στη Βιέννη, 4 στη Θεσσαλία, 2 στη Λειψία, 2 στη Βλαχία, 2 στη Θράκη, 1 στη Σύρο, 1 στη Νύσσα και 1 στην Ήπειρο.

Μεταξύ των μελών περιλαμβάνονταν και Μουσουλμάνοι, όπως ο μηχανικός Αλή Ριζάς, ο οποίος πρόσφερε 3 αργυρά μετζίτια το μήνα. Την οικονομική τους βοήθεια πρόσφεραν και πολλοί φιλέλληνες, όπως ο Gaeregh από το Ντίσελντορφ με 100 τάλια, ο βαρόνος Diergardt από τη Βόννη, ο οποίος συμφώνησε να στέλνει 1000 τάλια ανά έτος επί τριετία και χρίστηκε μεγάλος ευεργέτης του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, ή ο Fabris από το Βάρμεν, ο οποίος έμαθε για τη δράση του Συλλόγου χάρη στον Δημήτριο Μαρούλη, ήδη διευθυντή του αρτισύστατου σχολείου του Μ.Φ.Σ.

Αργότερα ο Fabris θα κατηγορηθεί ότι επιθυμούσε τον προσηλυτισμό των Σερραίων στον Προτεσταντισμό, κάτι που θα συντελούσε στο να περιπέσει ο Μαρούλης σε δυσμένεια και τελικά να οδηγηθεί ο Σύλλογος σε διάσπαση. Προτού όμως συμβεί αυτό, οι τρεις Γερμανοί εγγράφηκαν ως επίτιμα μέλη, ένας ιδιαίτερα τιμητικός τίτλος που απονεμήθηκε επίσης στον E.J. Morris από τη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ, όπως και στον διοικητή των Σερρών, Χαϊδάρ βέη.

Με 50 οθωμανικές λίρες συνέδραμε η μονή Βατοπεδίου, ενώ τριάντα λίρες συγκέντρωσαν άλλα μοναστήρια του Αγίου Όρους, που όμως ουδέποτε έφτασαν στον παραλήπτη τους, καθώς ο ταχυδρόμος έπεσε θύμα ληστείας, ενώ έφερνε τα χρήματα στις Σέρρες. Πενήντα λίρες υπέρ των απόρων σχολείων της Μακεδονίας απέστειλε ο ελληνικός φιλολογικός σύλλογος της Κωνσταντινούπολης, ενώ ο αθηναϊκός σύλλογος προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων έστειλε συνολικά 80 λίρες, εκ των οποίων οι πενήντα για το νέο σχολείο, συν 250 διδακτικά βιβλία για τους άπορους μαθητές.

Παράσταση υπέρ του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, η τραγωδία «Σαούλ» του Ιταλού ποιητή Βιτόριο Αλφιέρι, δόθηκε στο θέατρο της Αθήνας στις 6/18 Ιανουαρίου, ημέρα Σάββατο, ύστερα από πρωτοβουλία των φοιτητών σε συνεργασία με τον ηθοποιό Βαρβέρη. Τα έσοδα από αυτήν ανήρθαν σε 16,22 οθωμανικές λίρες.

Ειδική μνεία στην παράσταση έγινε στον ετήσιο απολογισμό του Συλλόγου: *«Η εκδήλωσις αὐτῆ των προς την Μακεδονίαν αισθημάτων των φιλογενών τούτων κυρίων ἐνέπλησεν ημάς χαράς, και εκφράζομεν πανδήμως ευγνωμοσύνην προς τους από σκηνης διδάξαντας και προς τα έντιμα μέλη της επιτροπής»².*

Από κει και πέρα θα ήταν κουραστική μια ακόμα αναλυτική παράθεση των ονομάτων όλων των δωρητών του τελευταίου δωδεκαμήνου ή περισσότερες λεπτομέρειες από τη δράση του Συλλόγου τόσο στις Σέρρες όσο και στην υπόλοιπη Μακεδονία, οπότε οι σχετικές αναφορές σταματάνε εδώ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ – ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ας σταθούμε όμως λίγο στο νεοσύστατο διδασκαλείο του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, τη διεύθυνση του οποίου είχε εξ αρχής αναλάβει ο Δημήτριος Μαρούλης. Ήταν το *«πρώτον εν τη Ανατολή»* διδασκαλείο, *«το σπουδαιότατον των έργων του συλλόγου»*, το πρώτο έτος λειτουργίας του οποίου χαρακτηρίστηκε ως *«προπαρασκευαστικό και οιονεί πειραματικό»*.

Φοιτούσαν συνολικά 47 μαθητές, εκ των οποίων οι 24 ήταν υπότροφοι και οι υπόλοιποι ιδιοσυντήρητοι, ενώ μαθήματα παρακολουθούσαν και πέντε δόκιμοι. Πέραν αυτών, ο Σύλλογος είχε υπό την ευθύνη του τέσσερις ακόμα ημιυπότροφους μαθητές σε άλλα σχολεία των Σερρών, ο δε δάσκαλος Χρ. Σαμαρτσίδης είχε αναλάβει την οικονομική ενίσχυση του ενός εκ των τεσσάρων.

Τρία κορίτσια, που φιλοδοξούσαν να γίνουν δασκάλες, παρακολουθούσαν μαθήματα στο Παρθεναγωγείο της πόλης χάρη σε υποτροφίες του Μ.Φ. Σ. Εκεί διδάσκονταν *«το τε ήθος και την διάνοιαν υπό του υιού της κυρίας διευθυντριάς κ. Χρ. Σαμαρτσίδου, υπό της πεπαιδευμένης και χρηστής θυγατρός αυτής κυρίας Ελπινίκης και υπό της ημετέρας ευπαιδέυτου συμπολίτιδος κυρίας Ανθής, εις δε τα εργόχειρα εξασκούμενα υπό της ικανοτάτης περί τα τοιαύτα κ. Καλλιόπης»*.

---

² Στην παράσταση συμμετείχαν οι: Αντώνιος Βαρβέρης, Ιωάννης Βαρβέρης, Λάμπρος Παναγιωτόπουλος και Δημ. Στουρνάρης μαζί με τους Νάκη και Δρόση. Η επιτροπή, που είχε την ευθύνη της παράστασης, αποτελούταν από τους: Α. Πάικο, Α. Πολυζωΐδη και Γ. Δαμιανό.

Τον Οκτώβριο, ύστερα από πρωτοβουλία του Συλλόγου διεξήχθη στις Σέρρες συνέδριο, στο οποίο συμμετείχαν 60 με 64 δάσκαλοι, με στόχο να τεθούν οι βάσεις για την καθιέρωση της ομοιόμορφης διδασκαλίας. Πρακτικά η πρωτοβουλία αυτή ήταν σε συνέχεια της προσπάθειας που κατέβαλε υπέρ του ομοιόμορφου διδακτικού συστήματος η μόλις το 1872 συσταθείσα Φιλελήμων Αδελφότης, η οποία ήδη στις αρχές του 1873 διέθετε σχολείο με 30 περίπου σπουδαστές.

Σχετικά με τη Φιλελήμονα Αδελφότητα δυο λόγια: Στις αρχές του 1873 αριθμούσε ήδη 350 μέλη, το δε κεφάλαιό της ανερχόταν σε 300 λίρες· πρόεδρός της ήταν ο Αναστάσιος Κοντός, ενώ μεταξύ των πρώτων επιτευγμάτων της περιλαμβανόταν η καθιέρωση των δημόσιων Κυριακών μαθημάτων σε αίθουσα ενός από τα δημοτικά σχολεία των Σερρών με την άδεια του μητροπολίτη Νεοφύτου.

Και κάτι τελευταίο, μιας και περί σχολείων ο λόγος: το 1873 στην Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου λειτουργούσε ήδη ιερατική σχολή με 44 μαθητές, προερχόμενους από τις επαρχίες Σερρών, Δράμας και Μελενίκου. Η σχολή διέθετε πέντε τάξεις: μία προκαταρκτική με 15 μαθητές, δύο κατώτερες με 18 μαθητές και δύο ανώτερες τάξεις με 11 μαθητές συνολικά. Άμεσος έφορος και επόπτης της σχολής ήταν ο ηγούμενος της μονής Θεοδόσιος, σχολάρχης ο ιεροδιδάσκαλος Χριστοφόρος και δεύτερος δάσκαλος ο ιεροδιάκονος Χρύσανθος. Επιπλέον, δύο από τους καλύτερους μαθητές των ανώτερων τάξεων βοηθούσαν στις παραδόσεις μαθημάτων στην προκαταρκτική τάξη.

1874

-- Ύστερα από τρία χρόνια ο Νικόλαος Γεννάδης παύθηκε από το υποπροξενείο Σερρών, απόφαση που προξένησε θλίψη σε μεγάλη μερίδα της σερραϊκής κοινωνίας. Σερραίοι με ελληνική υπηκοότητα απέστειλαν τηλεγράφημα προς την ελληνική κυβέρνηση στις 18/30 Απριλίου ζητώντας την ανάκληση της σχετικής απόφασης. Επιστολή Σερραίου δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Μέλλον*:

«[...] *Εν τω προσώπω του κ. Γεννάδη ου μόνον οι υπήκοοι Έλληνες στερούνται προξένου προστατεύσαντος τα συμφέροντά των, όσον ουδείς άλλος προ αυτού, αξιοπρεπώς δε επί τέσσαρα όλα έτη αντιπροσωπεύσαντος την κυβέρνησιν παρά ταις εγχωρίοις αρχαίς, αλλά και ο εν Μακεδονία Ελληνισμός χάνει πολύτιμο επίκουρόν του και πεφωτισμένον προστάτην. Διό ουδόλως διστάζομεν ν' αποκαλέσωμεν δυστύχημα του Ελληνισμού την εκ της Μακεδονίας απομάκρυνσιν του αξίου τούτου ανδρός [...]*».

-- Μία είδηση ήσσονος σημασίας τη χρονιά αυτή ήταν ο αρραβώνας του Σερραίου Χρήστου Χατζηλαζάρου με την Άννα Καλλιφρονά, κόρη του τότε βουλευτή –και πρώην δημάρχου της Αθήνας– Δημήτριου Καλλιφρονά. Ο αρραβώνας διήρκεσε πολλά χρόνια και φαίνεται ότι δεν οδήγησε τελικά σε γάμο, όμως στα τέλη Οκτωβρίου του 1874 η είδηση του αρραβώνα των δύο νεών δημοσιεύτηκε στις περισσότερες αθηναϊκές εφημερίδες.

Για παράδειγμα, στις 28 Οκτωβρίου η εφημερίδα *Αυγή* ανακοίνωνε ότι «*Ο εκ Σερρών βαθύπλουτος νέος Χατζή Λαζάρου ηρραβωνίσθη την θυγατέρα του βουλευτού Αττικής κ. Δ. Καλλιφρονά, Άννην ονομαζομένην*», ενώ δύο μέρες αργότερα η *Παλιγγενεσία* σημείωνε: «*Ο εκ Σερρών κ. Χρήστος Χατζή-Λαζάρου εμνηστεύσατο την δεσποινίδα Άνναν Καλλιφρονά, θυγατέρα του βουλευτού Αττικής κ. Δημ. Καλλιφρονά*».

-- Από την άλλη, αναμφίβολα το σημαντικότερο γεγονός του 1874, που συντάραξε τη σερραϊκή κοινωνία, ήταν η αντιπαράθεση στο εσωτερικό του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου με τη διχοτόμησή του και την εμφάνιση δύο προεδρείων. Το ακόμα πιο θλιβερό ήταν η μεγάλη δημοσιότητα της εσωτερικής

αυτής σύγκρουσης με την ανταλλαγή εχθρικών επιστολών των αντιπαρατιθέμενων πλευρών στον ελληνικό τύπο.

Πλέον η διαίρεση δεν βασιζόταν στο δίπολο των «προοδευτικών» και των «οπισθοδρομικών», όπως ήταν το γνωστό το 1873, αλλά οι δύο παρατάξεις αναδιαμορφώθηκαν μετά τη ρήξη στο εσωτερικό των «προοδευτικών», αφετηρία της οποίας υπήρξε η αποπομπή του Δημήτριου Μαρούλη από το διδασκαλείο του Συλλόγου τον Μάρτιο του 1874 (κομβικό γεγονός είχε αποτελέσει το διδασκαλικό συνέδριο τον ίδιο μήνα) με την κατηγορία ότι συνέδραμε την προτεσταντική θρησκευτική προπαγάνδα στο διδασκαλείο που διήθυνε.

Στις 30 Ιουνίου/12 Ιουλίου, μία μέρα με την αναχώρηση του προέδρου του Μ.Φ.Σ. Ιωάννη Θεοδωρίδη για την Αλιστράτη, όπου είχε μεταβεί για τις εκεί διενεργούμενες σχολικές εξετάσεις, δέκα μέλη του Συλλόγου ζήτησαν από τον αντιπρόεδρο Αθ. Κοντό τη διεξαγωγή έκτακτης συνεδρίασης, στα πλαίσια της οποίας ελήφθησαν τέσσερις αποφάσεις: α) ανακλήθηκε η διαγραφή του Μαρούλη και άλλων 25 ατόμων της επιρροής του, β) ο Ι. Θεοδωρίδης κηρύχτηκε έκπτωτος και αντικαταστάθηκε από τον Μ. Ν. Μιχαήλ, όπως και ο μέχρι τότε γενικός γραμματέας Ν. Ιωαννίδης αντικαταστάθηκε από τον Γ. Σωτηριάδη, γ) συμφωνήθηκε η μεταφορά των αρχείων του συλλόγου στην οικία του Κοντού και δ) συμφωνήθηκε η σφράγιση του πρώην γραφείου του συλλόγου.

Μόλις έλαβε γνώση των εξελίξεων αυτών, ο Θεοδωρίδης επέστρεψε στις Σέρρες και συγκάλεσε άμεσα συνεδρίαση στο σπίτι του, όπου όλες οι ως άνω αποφάσεις κηρύχτηκαν άκυρες. Πλέον ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος χωρίστηκε σε δύο κομμάτια, το καθένα από τα οποία εμφανιζόταν ως το μόνο νόμιμο να τον εκπροσωπεί.

Στις επιστολές που δημοσιεύτηκαν κυρίως στις αθηναϊκές εφημερίδες *Μέλλον* και *Νέα Ελλάδα*, όπως και σε ορισμένες εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης, οι αντιπαραθέσεις δεν περιορίζονταν μόνο σε κρίσεις επί των προσώπων του Θεοδωρίδη και του Κοντού (παραδόξως ο Μιχαήλ δεν μπήκε στο κάδρο της σύ-

γκρουσης), αλλά όλοι έβαλαν εναντίον όλων, ανάλογα με την πλευρά που υποστήριζε ο καθένας.

Σφοδρά πυρά δέχτηκε –αναμενόμενα από τη στιγμή που υπήρξε μία από τις πηγές της σύγκρουσης αυτής– ο Δημ. Μαρούλης, εγκαλούμενος για τις προοδευτικές διδακτικές μεθόδους που επιθυμούσε να εισαγάγει στο Φάβρειο Λύκειο, το οποίο πλέον διηύθυνε στις Σέρρες.

Ένα ζήτημα που επίσης αναδείχτηκε μέσω των επιστολών αυτών, αφορούσε την περίπλοκη υπόθεση εκτέλεσης της διαθήκης του Ιωάννη Κόκκινου, για την οποία έγινε λόγος στο χρονολόγιο του 1872 και στην οποία ενεπλάκησαν διάφορα πρόσωπα, μεταξύ άλλων και το ρωσικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη, δεδομένου ότι ο Κόκκινος έφερε τη ρωσική υπηκοότητα. Υπήρξαν μομφές περί κατάχρησης 40 λιρών από τον Έλληνα υποπρόξενο Γεννάδη, με την πλευρά Θεοδορίδη να τον υπερασπίζεται και να αφήνει υπόνοιες κατά του Μαρούλη.

Δεν σκοπεύω να αναπαράξω αποσπάσματα από τη θλιβερή αυτή ανταλλαγή επιστολών, οι οποίες ήταν έμπλεες προσωπικών παθών και δεν τιμούσαν κανέναν –ούτε φυσικά μπορεί να αξιολογηθεί η αντικειμενικότητά τους, ακριβώς για τους λόγους αυτούς. Για όποιον ενδιαφέρεται σχετικά, η παράθεση των σχετικών δημοσιευμάτων θα συμπεριληφθεί στο τέλος, στον τόμο με τις πηγές.

1875

-- Με σκοπό την προστασία των κατοίκων της επαρχίας Ζίχνης από την πανσλαβιστική προπαγάνδα και τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων στην περιοχή, συστάθηκε στην Αλιστράτη η «Συντηρητική Αδελφότης Αμφιπόλεως». Σύμφωνα με τον κανονισμό της η αδελφότητα ανέλαβε: α) την ηθική και υλική υποστήριξη των απόρων σχολείων και β) την υποστήριξη και περίθαλψη των απόρων μαθητών του τμήματός της όσο και της Κεντρικής ελληνικής σχολής, που λειτουργούσε ήδη στην Αλιστράτη.

-- Τον Ιούλιο στην πόλη των Σερρών ιδρύθηκε η «Φιλόμουσος αδελφότης Ουρανία», αποτελούμενη από 40 μέλη και υπό τη διεύθυνση επταμελούς επιτροπής με στόχους –μεταξύ άλλων– τη σύσταση αναγνωστηρίου, την παράδοση εσπερινών μαθημάτων υπέρ των εργατικών τάξεων κλπ.

Ωστόσο, τους πρώτους τουλάχιστον μήνες, η στήριξη της αδελφότητας από τους ευπορότερους Σερραίους δεν ήταν η αναμενόμενη. Αυτό τουλάχιστον υποστήριζε δημοσίευμα της εφημερίδας *Ερμής*, που πάντως μετέφερε τη «βαθεία ευγνωμοσύνη» της «Ουρανίας» για τις δωρεές του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου και του προέδρου του, Ιωάννη Θεοδωρίδη. Πόσο εντυπωσιακές όμως ήταν οι δωρεές αυτές; Ο μεν Μ.Φ.Σ. δώρισε στο σωματείο τα περιοδικά «Βύρων» και «Όμηρος», ο δε Θεοδωρίδης πρόσφερε τεύχη της εφημερίδας «Μέλλον»!

-- Στις 31 Αυγούστου/12 Σεπτεμβρίου στον πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης χειροτονήθηκε ο νέος μητροπολίτης Σερρών, τέως αρχιμανδρίτης και διευθυντής της Μεγάλης του Γένους Σχολής στη Χάλκη, Φιλόθεος Βρυέννιος. Πρωτοσύγκελος του νέου μητροπολίτη, ο Ιγνάτιος Αριστόβουλος.

Λεπτομέρεια: ο Φιλόθεος είχε εκλεγεί μητροπολίτης, ενώ βρισκόταν στη Βόννη ως αντιπρόσωπος του πατριαρχείου στην εκεί σύνοδο των παλαιοκαθολικών. Η άφιξή του στην πόλη των Σερρών έλαβε χώρα στις 20 Δεκεμβρίου/1 Ιανουαρίου.

-- Τον Αύγουστο, νέος υποπρόξενος Σερρών διορίστηκε ο Γ. Ευαγγελίδης, ο οποίος έφτασε στην πόλη στα τέλη του Σεπτεμβρίου. Στο ατμόπλοιο Fraissinet, που μετέφερε τον Ευαγγελίδα από τον Πειραιά στη Θεσσαλονίκη, συνταξίδευε και η νέα διευθύντρια του Παρθεναγωγείου των Σερρών, Ελισάβετ Ιωάννου.

Προκάτοχος της Ιωάννου στη διεύθυνση του Παρθεναγωγείου ήταν επί τετραετία η Ευφροσύνη Σαμαρτσίδου, η οποία παραιτήθηκε λόγω ηλικίας, ανακοίνωσε δε την παραίτησή της στα πλαίσια της καθιερωμένης ομιλίας της κατά την έναρξη των ετήσιων σχολικών εξετάσεων στις 29 Ιουνίου/11 Ιουλίου.

Η ομιλία εκείνη αξιολογήθηκε ως αρκετά σημαντική, καθώς ανέδειξε την ανάγκη της ίσης μόρφωσης των δύο φύλων, υπογραμμίζοντας την ολέθρια επίδραση που μπορεί να έχει στην κοινωνία ή και σ' ένα ολόκληρο έθνος η αμάθεια ή ακόμη και η ημιμάθεια των γυναικών: *«Εν τω θαυματουργώ τούτω λέβητι [σ.σ. το σχολείο] δέον να εισέλθῃ οὐ μόνον ἡ ἄρρην ἀλλὰ καὶ ἡ θήλεια νεολαία, ἐν ᾧ πᾶς ρύπος ἔνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων ρυπάνας τὸ ἐθνικὸν σῶμα θέλει ἐκβρασθῆ, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία θέλει ἐξέλθει τοῦ οργανισμοῦ».*

-- Τον Οκτώβριο ο δημοσιογράφος Ιωάννης Καλοστύπης, μέχρι πρότινος εκδότης της πειραιώτικης εφημερίδας *Ο Ερμής* και παλιότερα σχολάρχης στην Κοζάνη, κλήθηκε στις Σέρρες για να διευθύνει το Γυμνάσιο της πόλης.

-- Τον Δεκέμβριο το διαμέρισμα (ναχιγιέ) Πετριτσίου, που μέχρι τότε υπαγόταν στη δικαιοδοσία της Στρώμνιτσας, αναβαθμίστηκε σε τοπαρχία (καϊμακαμλίκι) και με επίσημο αυτοκρατορικό διάταγμα προσαρτήθηκε στο σαντζάκι Σερρών ύστερα από σχετικό αίτημα των κατοίκων του.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

- Η ετήσια γιορτή

Η ετήσια γιορτή του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του Διδασκαλείου του την Κυριακή της Πεντηκοστής (3/15 Ιουνίου), οπότε ο Ιωάννης Θεοδωρίδης, ως πρόεδρος, ανέγνωσε την έκθεση των πεπραγμένων κατά την τελευταία διετία.

Μια από τις εκπλήξεις της εκδήλωσης ήταν η απαγγελία ποιήματος αφιερωμένου στον σύλλογο από την οκτάχρονη Μαριέττα Θεοδωρίδου, ανιψιά του προέδρου. Τους στίχους είχε γράψει ο Χρ. Σαμαρτσίδης.

Σύλλογε, κέντρον ευαισθησίας
φωτός εστία, εν δόξης γη·
αυταπαρνήσεως και θυσίας
η ανεξάντλητος συ πηγή.

Αναμορφώσεως στρατιώτα,
Σύλλογε, πνεύμα είσαι κινούν·
ζωήν προχέεις, ζωήν και φώτα
εις τας καρδίας και εις τον νουν.

Ἐκαστον μέλος σου μία είναι
της σης εστίας χρυσή ακτίς,
ποθεί αι Σέρραι, ως αι Αθήναι
να καταστῶσι δόξης κοιτίς.

Ω θυγατέρες της Μνημοσύνης,
ρίψατε άνθη, άνθη αβρά,
ή κλάδον δότε αβράς μυρσίνης
ίνα τον στέψωμεν εν χαρά.

Μάτην ο φθόνος με την μαγείαν,
μάτην του μίσους τόση σπουδή...
εις δακρυόεσσαν ελεγείαν
δεν μεταβάλλεται η ωδή.

Από αθώου νηπίου χείλη
ύμνον προσδεχθήτε αφελή,
τον έπαινόν σου ας απαγγείλη
αθῶα κόρη, κόρη δειλή.

Εμπεπνευσμένη χορεία, χάρει!
φάλαγξ αθάνατος, ευγενής,
ζωηράν την μνήμην παιδίσκης φέρε,
ταύτης το άσμα μη λησμονής.

- Ο ετήσιος απολογισμός

Με βάση την επίσημη έκθεση του Συλλόγου πληροφορούμαστε ότι κατά το έτος 1873-74 τα μέλη του έφτασαν τα 261, ενώ την επόμενη χρόνια αριθμούσαν συνολικά 276, εκ των οποίων κάτοικοι Σερρών ήταν οι 207. Η αύξηση φαίνεται μικρή (μόλις 15 μέλη περισσότερα), όμως στην πραγματικότητα κατά το τελευταίο δωδεκάμηνο είχαν εγγραφεί 64 νέα μέλη. Η διαφορά οφείλεται στο γεγονός ότι 27 είχαν διαγραφεί λόγω θανάτου, 10 είχαν αποσυρθεί, 2 είχαν διαγραφεί λόγω της συμπεριφοράς τους προς το Σύλλογο, ενώ 10 ακόμη διαγράφηκαν ως πραξικοπηματίες (απόρροια των σκληρών εσωτερικών αντιπαλοτήτων)!

Από τις πλέον συγκινητικές προσφορές Σερραίων ήταν εκείνη του Χ. Αντωνίου Δημητρίου και της συζύγου του Φωτεινής, αμφοτέρων από τη Νιγρίτα, οι οποίοι δεν είχαν αφήσει απογόνους και κληροδότησαν όλη τη μικρή τους περιουσία στο Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο.

Από τις θετικές δράσεις του Συλλόγου, όπως καταγράφηκαν στην ετήσια έκθεσή του, στεκόμαστε στην ανέγερση θεάτρου στο οικόπεδο του Ι. Παππαμαρκίδου, για το οποίο δαπανήθηκαν 150 λίρες.

Θετικά βήματα έγιναν στο εκπαιδευτικό ζήτημα. Με βάση τις εκθέσεις των δασκάλων και άλλων ανταποκριτών, η εκπαιδευτική επιτροπή του συλλόγου υπό την προεδρία του Χ. Σαμαρτσίδα συγκέντρωσε και κωδικοποίησε πληροφορίες για επτά επαρχιακά διαμερίσματα της περιοχής (Σέρρες, Μελένικο, Δεμίρ Ισσάρ, Πετρίτσι, Ζίχνη, Δράμα και Πράβι) καταγράφοντας πολύ χρήσιμες λεπτομέρειες, όπως: η πρωτεύουσα του κάθε διαμερίσματος, ο αριθμός και το όνομα των χωριών των διαμερισμάτων αυτών, η απόσταση του κάθε χωριού από το κέντρο, η γεωγραφική του θέση, ο αριθμός των οικογενειών, στοιχεία για τη θρησκεία και την ομιλούμενη γλώσσα, ο αριθμός και το είδος των σχολείων, ο αριθμός των μαθητών σε καθένα από αυτά, τα διδασκόμενα μαθήματα, η τηρούμενη διδακτική μέθοδος, τα χρησιμοποιούμενα διδακτικά βιβλία, πόσο τακτική ήταν (ή δεν ήταν και για ποιους λόγους συνέβαινε αυτό) η φοίτηση των μαθητών στα σχολεία, ο μισθός των δασκάλων, οι πηγές των οικονομικών πόρων των σχολείων κλπ.

Από τις πολύ θετικές πρωτοβουλίες του Μ.Φ.Σ. στο χώρο της εκπαίδευσης ήταν και η αναπλήρωση –με ίδια έξοδα του συλλόγου– του κενού που δημιουργήθηκε μετά τη διάλυση των τάξεων του ελληνικού σχολείου στο Παρθεναγωγείο των Σερρών. Τριάντα ένα κορίτσια, εκ των οποίων οι 10 ήταν υπότροφοι του συλλόγου, χωρίστηκαν σε τρεις τάξεις υπό τη διεύθυνση του Χρ. Σαμαρτσίδα και υπό την επιτήρηση της Καλλιόπης Μαράκη, η οποία διέμενε στον ίδιο χώρο με τις μαθήτριες. Τρεις δάσκαλοι και η Μαράκη δίδασκαν στα κορίτσια τα εξής μαθήματα: ελληνικά, μαθηματικά, θρησκευτικά, γεωγραφία, ιστορία, φυσική ιστορία, παιδαγωγικά, χειροτεχνήματα.

Με αφορμή αυτήν την ωραία πρωτοβουλία του Μ.Φ.Σ. για την τόνωση της γυναικεία εκπαίδευσης, αποκτούν ξεχωριστό ενδιαφέρον κάποιες παρατηρήσεις στην ετήσια απολογιστική έκθεσή του αναφορικά με τη στάση της κοινωνίας απέναντι στη μόρφωση των κοριτσιών, αλλά και τις αναφύμενες προκλήσεις.

«Αλλ' ο χωρικός ου μόνον περιττήν θεωρεί την εκπαίδευσιν του θήλεος φύλου, αλλ' εν ηλικία τινί έχει ανάγκην απόλυτον και της εργασίας της χειρός του· επομένως ουδόλως σκέπτεται ν' απασχολήση εν τω σχολείω τω κατ' αυτόν τόπω της αργίας. Αλλά μέχρι της ηλικίας 8 ετών δεν έχει τοσαύτην αυτού ανάγκην. Ωστε μέχρι της ηλικίας 8 και 10 ετών ευκολώτερον πείθεται να αφήσει αυτό [σ.σ. το κορίτσι] εν τη σχολή αντί να περιφέρεται ένθεν κακείθεν. Εν τοιαύταις κοινότησι προκαταρκτικά σχολεία, ένθα να φοιτώσιν αναμίζ μέχρι της ηλικίας 8 και 10 ετών τα δύο φύλα, είναι αναγκαία, διότι και η γλώσσα η ελληνική, ην θα λαλώσιν εν τοις σχολείοις, τοις περιπάτοις, τοις παιγνιδίοις και μεταξύ των εν τω οίκω και ταις οδοίς, θα καταστή μικρόν κατά μικρόν η γλώσσα της οικογενείας, και το ήθος των θα μορφώσωσι και γνώσεις ικανάς και ωφελίμους θ' αποκτήσωσι και εις έξεις [= συνήθειες] ελληνοπρεπείς θα εθισθώσι [..]».

Από την άλλη, μια αρνητική εξέλιξη ήταν το γεγονός ότι δεν ευδοκίμησε το Μιχαήλειο διαγώνισμα για τη συγγραφή διδακτικού βιβλίου αναφορικά με την ιστορία της Μακεδονίας, καθώς είχαν σταλεί μόλις δύο χειρόγραφα, τα οποία κρίθηκαν ως ανεπαρκή από την ειδική επιτροπή (αποτελούμενη από τους Κωνσταντίνο Παπαρηγόπουλο, Αθανάσιο Ρουσόπουλο και Μαργαρίτη Δήμιτσα).

- Η γεφύρωση του εσωτερικού χάσματος

Τον Αύγουστο φαίνεται ότι το χάσμα μεταξύ των μελών του Συλλόγου είχε πλέον κλείσει οριστικά. Διαβάζουμε στην εφημερίδα *Ερμής*, την πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, στο φύλλο της 15^{ης} Αυγούστου 1875:

«Μανθάνομεν ότι εν Σέρραις επήλθε ποθητή σύμπνοια μεταξύ των αντιπάλων εκεί μερίδων· επιδοκιμάζομεν μετά χαράς τους γενναίους τούτους αντιπάλους, οίτινες γνωρίζουσι να θυσιάσωσι τας ιδιαιτέρας των φιλοτιμίας επί του βωμού της Πατρίδος· οι εν Σέρραις δεν ηδύνατο να εύρωσι καταλληλότερον καιρόν ομονοίας ή σήμερα, ότε απέκτησαν τον διακεκριμένον μεταξύ των Ελλήνων κληρικών Φιλόθεον Βρυέννιον ποιμενάρχην αυτών».

Παρά την ομαλοποίηση της κατάστασης στο εσωτερικό του συλλόγου, ένα πρόσωπο παρέμενε ο αγαπημένος, όσο και εύκολος στόχος επικρίσεων, ο πρωτοπόρος εκπαιδευτικός Δημήτριος Μαρούλης, ο οποίος έφερε το στίγμα του

ευαγγελικού σε μια εποχή πολύ μακρινή από τη σημερινή, κατά την οποία νούμερο ένα εχθρός της Ορθοδοξίας (και με διαφορά) θεωρούνταν οι ετερόδοξοι Χριστιανοί, οι Ρωμαιοκαθολικοί και κυρίως οι Προτεστάντες. Το πρόβλημα ορισμένων με τον Μαρούλη ήταν ότι αυτός είχε απευθυνθεί σε Γερμανούς προτεστάντες για να διασφαλίσει χρήματα υπέρ του ευγενούς σκοπού του συλλόγου και επιπλέον εισήγαγε καινά δαιμόνια στα εκπαιδευτικά πράγματα του τόπου.

Η συντριπτική πλειοψηφία των δημοσιευμάτων των ελληνικών εφημερίδων, όσων τουλάχιστον έκαναν εκτενή αναφορά στον Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο, στρέφονταν κατά του Μαρούλη –είτε ευθέως είτε υπονοώντας τον– με εξαιρετικά σφοδρή γλώσσα¹. Μία από τις σπάνιες εξαιρέσεις ήταν ένα δημοσίευμα της κωνσταντινουπολίτικης εφημερίδας *Θράκη* στις 8/20 Μαΐου 1875, που σε γενικές γραμμές κρατούσε τις ισορροπίες έναντι των δύο παρατάξεων, το οποίο ωστόσο η εφημερίδα –άραγε κατόπιν πιέσεων;– θα ανέτρεπε ολοκληρωτικά την ακριβώς επόμενη μέρα!

Αρχικά, στις 8/20.05.1875, η *Θράκη* έγραφε μεταξύ άλλων:

«[...] Τον κύριον Μαρούλην γνωρίζομεν εκ των εγγύς και γνωρίζομεν αυτόν ως νέον, διάπυρον έχοντα το αίσθημα της φιλοπατρίας, φιλόδοξον όπως πράξι το καλόν, όπως συνεργασθή προς πνευματικήν αναγέννησιν της Μακεδονίας, όπως μεταδώση τη νεολαία αυτής

αισθήματα αρρενοπρεπή, ιδέας φωτεινάς και φρόνημα ελληνικόν. Και ως τοιούτος εφάνη εφ' ικανά έτη εν Σέρραις, συνεργαζόμενος μετά των χορηγών της πνευματικής εν Μακεδονία κινήσεως, μετά του καλού καγαθού προέδρου του Συλλόγου, του φιλοπάτριδος ιατρού κ.

¹ Κάποια ενδεικτικά παραδείγματα: α) Σε άρθρο του στην πειραϊκή εφημερίδα *Τάξις*, ο Ιωάννης Καλοσύπης, ήδη διευθυντής του Γυμνασίου των Σερρών, χωρίς ν' αναφέρεται ονομαστικά στον Δημήτριο Μαρούλη τον περιέγραψε ως «επιτήδειο τυχοδιώκτη» [Οι εν Τουρκία Έλληνες, *Τάξις*, 09.12.1875, σελ.1-2 (2)]. β) από άρθρο της εφημερίδας *Ερμής* της Θεσσαλονίκης: «[...] εις και μόνος Μαρούλης ηδυνήθη να εξαπατήση ολόκληρον όμιλον νοημόνων και σοφών Γερμανών, παίζων γελοιωδυστάτην κωμωδίαν, ήτις μόνον εν σκηνή Γερμανική παρίσταται, ουχί δε και εν Ελληνική. Τούτο δε εστί το λυπηρόν διά τους εν Μακεδονία αδελφούς, ότι διά γερμανικών χρημάτων καταπολεμείται μόνον η ησυχία αυτών, άλλως προς κέντρα λακτίζει ο αμφίβιος ούτος Μαρούλης» (Αι εν Μακεδονία προπαγάνδαι, *Ερμής*, 30.09.1875, σελ.2). γ) σχολιάζοντας την επελθείσα ομόνοια στο εσωτερικό του Συλλόγου, η αθηναϊκή *Εφημερίς* περιέγραφε τον Μαρούλη ως «ελεεινό δημοκόπο [...] αγυρτικώς παραστάνα και εν τω συνεδρίω της Βόννης» (Ειδήσεις εκ Μακεδονίας, *Εφημερίς*, 05.09.1875, σελ.3).

Θεοδοωρίδου, μετά του πρώην συναδέλφου ημών κ. Σαμαρτσίδου, μετά τοσούτων άλλων ανδρών, εννοούντων να διατηρώσιν εν Μακεδονία άσβεστον το ιερόν πυρ της πνευματικής ανοσιπύξεως.

Δυστυχώς ο εγωισμός και αι μικρά φιλοτιμία ήναυαν την δάδα της διχονοίας, διήρεσαν τους ηγουμένους του πνευματικού αγώνος εις δύο στρατόπεδα, επήνεγκαν διχοστασίαν αισθημάτων και καταμελισμόν [= κατατιμηση] συμπαθειών. Ο αγών από πνευματικός εγένετο προσωπικός· εννοούμεν τον πρώτον και παρείχομεν αυτώ τον θαυμασμόν ημών· ουδέποτε' εννοήσαμεν τον δεύτερον, ουδέ θέλομεν εννοήσει αυτόν, αφού δεν πρόκειται περί αρχών.

Όταν ορχώνται τα πάθη και δεν ηγήται ο νους, το παν διαστρέφεται, παραχαράσσεται· ο κ. Μαρούλης μεταβαίνων εις

Γερμανίαν προ της διχοστασίας και ποριζόμενος χρήματα υπέρ της Σχολής είναι θαυμάσιος πολίτης· ο αυτός κ. Μαρούλης μεταβαίνων εις την αυτήν Γερμανίαν επί τω αυτώ σκοπώ είναι κάκιστος πολίτης, ευαγγελικός, προτεστάντης, κακός δαίμων. Το εξημμένον του νέου και ημείς γνωρίζομεν· αλλά δεν ήτο καλλίτερον οι πρεσβύτεροι να θεραπεύσωσι τας αδυναμίας των νεωτέρων; Και πάλιν οι νεώτεροι δεν αποβαίνουσιν ενδοξότεροι, συνεργαζόμενοι και σεβόμενοι τους ανωτέρους αυτών; Δυστυχώς παρά τοις Έλλησιν ημίν δεν ενοήθη εν: η συνεργασία. Ως δόγμα πίστεως διατελεί πιστεύομεν ότι εν τη συνεργασία η μία προσωπικότης απαλείφεται όπισθεν της άλλης, ενώ ουδέποτε αι ηθικά προσωπικότητες απόλλυνται, ουδέποτε η μεν καταστρέφεται υπό της δε. [..]».

Την αμέσως επόμενη μέρα ωστόσο, επικαλούμενη γενικά κι αόριστα «τας επιστολάς των τακτικών και λίαν αξιοχρέων εκείθεν ανταποκριτών μας», η ίδια εφημερίδα επέρριπτε την αποκλειστική ευθύνη της αναταραχής στο πρόσωπο του Μαρούλη, τον οποίο αποκαλούσε «πρωταίτιο» των ταραχών.

Μάλιστα, στο δεύτερο αυτό άρθρο της η εφημερίδα Θράκη μεμφόταν τον Μαρούλη με το ίδιο ακριβώς επιχείρημα που η ίδια είχε ειρωνευτεί μια μέρα νωρίτερα, ότι δηλαδή «εξήλθεν εις περιοδείαν, και αρχόμενος πρώτον από των Αθηνών προτίθεται να μεταβή εις Ευρώπην και εις Αμερικνήν προς συλλογήν χρημάτων, δι' ων

ελπίζει να επανέλθῃ ισχυρότερος ἐν Σέρραις καὶ ἰδρύων διδασκαλείων ὑπὸ ξένων υποστηριζόμενον να καταστρέψῃ τα διὰ τοσούτων μόχθων καὶ αγώνων κατορθωθέντα μέχρι τούδε ὑπὸ τῆς υγιούς καὶ πολυαρίθμου των Σερρών μερίδος»! Με ἄλλα λόγια, κατὰ τὴ συλλογιστικὴ του συντάκτη, ὅταν μέχρι τὸ 1873 ὁ Μαρούλης ἀπευθυνόταν στους ξένους φιλέλληνες γιὰ τὴ συγκέντρωση χρημάτων ἦταν καλός, ὅταν ὁμως ἔκανε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πράγμα μετὰ τὸ ξέσπασμα τῆς σύγκρουσης στὸ ἐσωτερικὸ του συλλόγου, ἔγινε επικίνδυνος!

Κατάλογος συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου ἀνοίξε στὸ Λονδίνο στὰ τέλη τῆς χρονιάς ὕστερα ἀπὸ πρωτοβουλία τοῦ Μ. Νεγρεπόντη καὶ ἡ ἐλληνικὴ παροικία τῆς πόλης ἔσπευσε νὰ συνδράμει οικονομικά με 150 λίρες. Παρότι βέβαια ὁ κατάλογος ἦταν ἀνοιχτός ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ὁμογενεῖς, ἀλλὰ καὶ γιὰ φιλέλληνες ἐτέρων θρησκευτικῶν δογμάτων, ὁ Νεγρεπόντης δὲν κατηγορήθηκε –καὶ πολὺ λογικά– ὡς ἐχθρός τοῦ ἔθνους.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1875 ὁ Μαρούλης βρέθηκε στὴν Ελβετία, ὅπου συνέχισε τὴν προσπάθειά του προσέλκυσης οικονομικῶν συνδρομῶν ὑπὲρ τῆς ἐκπαίδευσης των Σερραίων. Ἐνα δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας *Feuille D' Avis de Neuchatel* με ἡμερομηνία 27.01.1876 συνόψιζε τὴν ἀπήχηση τῆς προσπάθειάς του στὴ χώρα των Ἄλπεων στὰ τέλη τοῦ 1875. Ορισμένα ἀποσπάσματα:

«Οἱ ομιλίαι ποὺ ἔδωσε στὴν πόλιν μας τὸν περασμένο Δεκέμβριο ὁ κ. Μαρούλης μας κατέστησε γνωστό τὸ μεγάλο πατριωτικὸ καὶ χριστιανικὸ ἔργο ποὺ θεμελιώθηκε πρὶν ἕξι χρόνια στὴν πόλιν των Σερρών [...]. Ἀπ' ὅπου πέρασε ὁ κ. Μαρούλης ἀφύπνισε τὴν προσοχὴ καὶ ἐπειτα τὴ συμπάθεια ὅλων των σοβαρῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλοι εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ὁ μοναδικὸς πραγματικὰ αποτελεσματικὸς τρόπος γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ

ἐλληνικοῦ ἔθνους εἶναι ἡ συνδρομὴ στὴν προσπάθειές του.

Πράγματι, κατανοώντας πλήρως ὅτι τὸ πρῶτο, ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὴν ἐπίτευξιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, εἶναι ἡ διάδοση μιᾶς χριστιανικῆς παιδείας, αὐτὸς ὁ φωτισμένος πατριώτης ἰδρύσε ἕνα κανονικὸ, δωρεάν σχολεῖο, ποὺ σήμερον ἀριθμεῖ 70 μαθητές. [...]

Ὅμως ὁ κ. Μαρούλης κατανόησε ὅτι

όλες οι προσπάθειές του θα έμεναν άκαρπες, εάν παραμελούσε έναν δυναμικό παράγοντα: τη γυναικεία εκπαίδευση. Παρότι η Ελληνίδα απέχει πολύ από το να μοιράζεται την ταπείνωση της Μουσουλμάνας και κατέχει μια σεβαστή θέση στην οικογένεια, η επιρροή της είναι αναγκαστικά πολύ περιορισμένη εξαιτίας της άγνοιας στην οποία την καταδικάζει η απουσία σχολείων για το φύλο της. Για να γεφυρωθεί αυτό το τε-

ράστιο χάσμα ο κ. Μαρούλης ζητάει σήμερα την ενεργό δράση μας.

[...] Σε ποιον θα ταίριαζε το προνόμιο να χαρίσει στην Ελλάδα ένα τέτοιο ίδρυμα, αν όχι σ' εμάς, τις γυναίκες της Δύσης, οι οποίες απολαμβάνουμε όλα τα ευεργετήματα μιας χριστιανικής παιδείας; Αυτή η ιδέα ζύπνησε τις ζωηρές συμπάθειες μεγάλου αριθμού κυριών της ρομανικής Ελβετίας και του Νεσατέλ ειδικότερα [...]».

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

-- Αργότερα από το συνηθισμένο, η εμποροπανήγυρη των Σερρών ξεκίνησε στις 16/28 Μαρτίου. Ωστόσο φαίνεται ότι δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των εμπόρων, καθώς «πλήρης απραξία επεκράτησε και έλλειψης χρημάτων, ένεκα της ευτελούς συγκομιδής των πέριξ διαμερισμάτων». (Εποχή, 09/21.04.1875)

-- Οι εργασίες που είχαν γίνει τα προηγούμενα χρόνια στον ποταμό Στρυμόνα για την αντιμετώπιση των πλημμυρικών φαινομένων αποδείχτηκε ότι δεν είχαν πραγματικό αντίκρισμα. Τον Απρίλιο του 1875 η πεδιάδα λίγο έξω από την πόλη των Σερρών μεταβλήθηκε σε «θάλασσα», ενώ σοβαρές καταστροφές προκλήθηκαν σε 10 με 12 χωριά της περιοχής. Έτσι άρχισαν να σχεδιάζονται νέες μελέτες για αποξήρανση λιμών και κατασκευή προχωμάτων στον ποταμό υπό την εποπτεία του γενικού διοικητή του νομού Θεσσαλονίκης, Ομέρ Φεβζή πασά.

-- Τον Μάιο, οικογενειακή τραγωδία σημειώθηκε στη λίμνη του Αχινού (Κερκινίτιδα). Η δωδεκαμελής οικογένεια κάποιου Ενώχ αγά είχε παρευρεθεί σε γαμήλια τελετή στο χωριό Μετόχι και μέσω της λίμνης επέστρεφε στο σπίτι της στο Ροδολίβος, όταν η βάρκα τους ανατράπηκε εξαιτίας ενός ξαφνικού ισχυρού κύματος. Οι κάτοικοι της περιοχής έσπευσαν να βοηθήσουν τους ανθρώπους, όμως

κατάφεραν να σώσουν μόλις τέσσερα μέλη της άτυχης οικογένειας, ενώ από τους πνιγέντες κατέστη δυνατή η ανάσυρση μόνο των τεσσάρων.

-- Τον ίδιο μήνα οι Σερραίοι είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν παραστάσεις θεατρικών έργων από τον ελληνικό δραματικό θίασο «Αριστοφάνης».

-- Τον Ιούλιο έγινε γνωστό ότι οι κάτοικοι των Καμινικίων είχαν υποβάλει αναφορά στο μουτεσαρίφη των Σερρών κατά Βούλγαρου δασκάλου, ο οποίος είχε καλέσει σχισματικό ιερέα για την τέλεση θείας λειτουργίας και τη βάφτιση ενός παιδιού.

-- Στις 8 Αυγούστου η εφημερίδα *Ερμής* της Θεσσαλονίκης, έγραφε για μια πολυμελή εβραϊκή οικογένεια των Σερρών, η οποία ασπάστηκε τον ισλαμισμό.

-- Στις 20 Αυγούστου/1 Σεπτεμβρίου εκτελέστηκε ο απαγχονισμός τριών Οθωμανών, στους οποίους είχε επιβληθεί η θανατική ποινή για τη δολοφονία οθωμανικής οικογένειας σε χωριό κοντά στις Σέρρες ένα χρόνο νωρίτερα.

-- Ύστερα από αρκετά χρόνια πενιχρής σοδειάς, οι Σερραίοι αγρότες φαίνονταν ικανοποιημένοι, ειδικά στα διαμερίσματα Ζίχνης και Δεμίρ-Ισσάρ όπου η κατακυρωθείσα δεκάτη ήταν μεγαλύτερη σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά. Αυτό τουλάχιστον έγραφε η εφημερίδα *Ερμής* της Θεσσαλονίκης (01.08.1875).

Αντίθετα, σε δημοσίευμα του *Νεολόγου* Κωνσταντινουπόλεως (3/15.08.1875) γινόταν λόγος για μια εξαιρετικά κακή χρονιά για τους καπνοπαραγωγούς των Σερρών, της Ζίχνης και της Δράμας. Πολλοί παραδοσιακοί καλλιεργητές είχαν φοβηθεί να σπείρουν καπνά λόγω των νέων κανονισμών της αυτοκρατορικής κυβέρνησης, ενώ όσοι το τόλμησαν, βρέθηκαν αντιμέτωποι με εξαιρετικά κακές καιρικές συνθήκες (παρατεταμένη ανομβρία), ώστε τελικά η σοδειά της χρονιάς στις επαρχίες Ζίχνης και Δράμας υπολογιζόταν στο 30% των περασμένων ετών.

-- Τον Νοέμβριο, οι άνδρες της χωροφυλακής Σερρών σε συνεργασία με αξιωματικούς του σαντζακίου Σόφιας κυνήγησαν και συνέλαβαν ληστές, οι οποίοι δρούσαν στην επαρχία Μελενίκου. Ειδικός ανακριτής από τις Σέρρες μετέβη στην περιοχή κι όσους συλληφθέντες έκρινε ένοχους, τους έστειλε στην πόλη των Σερρών.

Ένας Σερραίος στην Κόρινθο

Ο Κωνσταντίνος Θεοδοσιάδης δεν ήταν κάποιος μεγάλος ευεργέτης ούτε άνθρωπος των γραμμάτων. Γεννήθηκε στις Σέρρες το 1808 και σε νεαρή ηλικία μετακόμισε στη Βιέννη σ' έναν θείο του. Δεν επέστρεψε ποτέ στην πόλη των Σερρών, αλλά μετά το 1833 πήγε στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, όπου διορίστηκε πρώτα γραμματέας της διοικήσεως στη Φθιώτιδα, αργότερα και σε άλλα μέρη, ενώ το 1850 έγινε ειρηνοδίκης στη Σύρο. Το 1865 διορίστηκε υποθηκοφύλακας στην Κόρινθο, όπου παρέμεινε με την εξαμελή οικογένειά του μέχρι το θάνατό του στις 21 Νοεμβρίου/3 Δεκεμβρίου 1875. Ο θάνατός του λύπησε αρκετά τους Κορίνθιους, αν κρίνουμε από την εκτενή –και καθόλου διεκπεραιωτική– νεκρολογία, που δημοσιεύτηκε προς τιμήν του στην εφημερίδα *Κορινθιακός Αστήρ*.

Ως παράδειγμα Σερραίου, που μπορεί να μην μεγαλούργησε σε εθνικό επίπεδο, όμως με τον ευγενικό χαρακτήρα του κέρδισε το σεβασμό των συμπολιτών του στη νέα του πατρίδα, θεωρώ πρόπον όχι απλά να γίνει μια αναφορά στο πρόσωπό του, αλλά και ν' αναπαραχθούν τα κρίσιμα σημεία αυτής της νεκρολογίας:

«[...] Πανταχού διέκρινεν αυτόν ευστάθεια μεν χαρακτήρος και φιλεργία εν τη υπηρεσία, ευτράπελον δε λίαν εν τω ιδιωτικώ βίω, διό και ως υπάλληλος και ως ιδιώτης υπό μεν του λαού ηγαπάτο, μόνον δ' εφόδιον κατέλιπε τη οικογενεία του τη πολυμελεί καλήν μνήμην και ουδέν πλέον, διότι εις την εξαμελή οικογένειαν μόνην περιουσίαν αφήκε την ευτελεστάτην περιοριζομένην σύνταξιν και την μικράν μισθοδοσίαν του παρά τω ταμείω γραφέως υιού του. Ο θάνατός του εντεύθεν ήτο μέγα δυστύχημα διά την οικογένειάν του, διό και υπό ταύτης και υπό πάντων των αγαπησάντων αυτόν εθρηγήθη, διότι αληθώς πάντες ετίμων και εσέβοντο τον αγαθόν Θεοδοσιάδην. Έζησεν εν ησυχία και απέθανεν εν ειρήνη και πενία, όπερ προσόν του καλού χριστιανού και του τιμίου υπαλλήλου. Έστω αιωνία αυτού η μνήμη».

1876

Την άνοιξη του 1876 η κατάσταση στη Μακεδονία ήταν ηλεκτρισμένη. Η κρίση στις σχέσεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με τη Σερβία, που τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς θα οδηγούσε σε πολεμική σύγκρουση, αλλά και η βουλγαρική εξέγερση (τον Απρίλιο του 1876) είχαν αντίκτυπο και στις Σέρρες, όπου άρχισαν να συγκεντρώνονται πολλά τουρκικά στρατεύματα, η δε πόλη των Σερρών τελούσε υπό στρατιωτικό νόμο και τα καταστήματα έκλειναν με τη δύση του ηλίου, κατόπιν διαταγής των τοπικών αρχών. Λάδι στη φωτιά είχαν ρίξει τα επεισόδια στη Θεσσαλονίκη τον Απρίλιο¹. Ως συνέπεια όλων αυτών, ο διαρκώς αυξανόμενος φανατισμός των Τούρκων ενόψει και του προδιαγεγραμμένου πολέμου προκάλούσε ανησυχία στους Χριστιανούς κατοίκους τόσο των Σερρών όσο και της ευρύτερης περιοχής².

Ειδικά κατά το διάστημα εγγραφής των ατάκτων, κατά κύριο λόγο Κιρκασίων, στην πόλη των Σερρών επικρατούσε μεγάλη αταξία. Οι τοπικές αρχές ήταν πρακτικά απύσες και η ανασφάλεια κατέκλυσε τους Χριστιανούς κατοίκους της. *«Η βαρβαρότης των εκ της πόλεως και των έξωθεν εις αυτήν συνερχομένων ατάκτων απροκαλύπτως υποθαλαπομένων υπό τινων αρχηγών αυτών, ως του Σερραίου Χατζή Σαδούκ βέη, εκράτει τους πλείστους πολίτας κατακλείστους εν ταις οικαίς των, φόβω επιβουλής της ζωής ή αρπαγής και ύβρεως, και καθ' ημέραν διά των αλλεπαλλήλων ατακτημάτων και επιθέσεων υπεξέκαε νέους φόβους παρά τοις φιλησύχοις χριστιανοίς»*,

¹ Οθωμανοί δολοφόνησαν τους προξένους της Γερμανίας και της Γαλλίας ως αντίποινα για την απαγωγή κοριτσιού βουλγαρικής καταγωγής από ομάδα Χριστιανών, την οποία απέδιδαν σε εισηγήσεις του υποπροξένου των ΗΠΑ στην πόλη, Περικλή Χατζηλαζάρου και του αδερφού του – και οι δύο ανιψιοί του Αδάμ Χατζηλαζάρου, ενός από τους επιφανέστερους κατοίκους των Σερρών.

Στην πραγματικότητα η κοπέλα ήταν Χριστιανή, που ήθελε ν' ασπαστεί τον ισλαμισμό, αλλά στην πορεία φαίνεται –σύμφωνα τουλάχιστον με τις ελληνικές εφημερίδες της εποχής– ότι εκείνη άλλαξε γνώμη, ήθελε να παραμείνει χριστιανή, εξ ου και η αρπαγή, που προκάλεσε μεγάλη αναταραχή στην πόλη της Θεσσαλονίκης με τραγική προέκταση τη δολοφονία των δύο προξένων. Για μια πρώτη γενική εικόνα των επεισοδίων βλ. ΤΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ, *Νεολόγος (Κωνσταντινούπολης)*, 26/08.05.1876, σελ.1.

² «*Εν τοις περί την Θεσσαλονίκη μέχρι Σερρών χωρίοις επικρατεί μεγάλη δυσπιστία μεταξύ Μουσουλμάνων και Χριστιανών, οίτινες είσιν ωπλισμένοι και φοβούμενοι ο εις τον άλλον»*, έγραφε ο Φάρος του Βοσπόρου και αναδημοσίευαν ο *Νεολόγος* της Κωνσταντινούπολεως στις 7/19.05.1876 και η αθηναϊκή *Στοά* στις 11.05.1876.

ήταν η εικόνα που μετέφερε κάτοικος των Σερρών στην εφημερίδα *Μεταρρύθμι-
σις* της Κωνσταντινούπολης τον Ιούλιο του 1876.

Η τάξη αποκαταστάθηκε μόλις κατά τις δύο τελευταίες μέρες πριν την αναχώ-
ρηση των ατάκτων, οπότε ένας μικρός αριθμός ρεδίφιδων (δηλ. ακολούθων)
βγήκε στους δρόμους της πόλης και η ησυχία επέστρεψε στην πόλη των Σερρών.
Αντίθετα η αναστάτωση μεταφέρθηκε στην επαρχία, όπως στο Δεμίρ Ισσάρ, που
αποτέλεσε σταθμό των βασιβουζούκων κατά τη μετάβασή τους στο πολεμικό μέ-
τωπο, όπου πολλοί εξ αυτών δεν έφτασαν ποτέ, καθώς ενδιαφέρονταν μάλλον για
ν' αρπάξουν ό,τι έβρισκαν διερχόμενοι τις επαρχίες υπό νόμιμη κάλυψη.

Στο Δεμίρ Ισσάρ όμως η ηρεμία δεν επανήλθε μετά την αναχώρηση των ατά-
κτων, αλλά η αναρχία συνεχίστηκε με πρωταγωνιστές ένοπλες ομάδες Τούρκων.
Αντίστοιχα στη Νιγρίτα εμφανίστηκε μεγάλη ληστρική συμμορία Τούρκων, οι
οποίοι περιέτρεχαν τα ως επί το πλείστον αφύλακτα γύρω χωριά λεηλατώντας τις
οικίες των χωρικών και απειλώντας τις ζωές τους. Μέχρι οκτακόσια άλογα υπο-
λογιζόταν ότι είχαν κλαπεί συνολικά από την πεδιάδα των Σερρών.

Όμως και η ηρεμία στην πόλη των Σερρών μετά την αναχώρηση των βασιβου-
ζούκων ήταν μάλλον επιφανειακή και πρόσκαιρη. Στα μέσα Αυγούστου επανεμ-
φανίστηκαν κάποιοι εξ αυτών, πρακτικά όσοι δεν πήγαν ποτέ στα πολεμικά μέ-
τωπα, επαναλαμβάνοντας τις αγαπημένες τους πρακτικές αυθαιρεσίας και βίας.
Ανταπόκριση από τη Θεσσαλονίκη για την εφημερίδα *Ωρα* με ημερομηνία 18
Αυγούστου 1876 έδινε μια πλήρη εικόνα της πλήρους αναρχίας στις Σέρρες:

*«Την τετάρτην της παρελθούσης εβδομάδος, 11 του παρόντος μηνός, περί τους 20
κιρκασίους και 30 γύφτους εκ των επιστρεφόντων διήλασαν πάνοπλοι διά των οδών της
πόλεως των Σερρών πυροβολούντες αδιακόπως και παντός είδους κτήνη ελαύνοντες,
ην λείαν από των πολεμίων απεκάλουν· τους πυροβολισμούς ο εκεί Μπίμπασης προσε-
πάθει να καταπαύση· αλλ' οι εγχώριοι αγάδες παρώτρυνον και ενεθάρρυνον τους κερ-
κασίους και γύφτους τούτους βασιβουζούκους εις την προς τας διαταγάς του Μπίμπαση
απειθείαν· μετά τινος όμως ώρας όμιλος χριστιανών χωρικών εκ των πλησιεστάτων πε-
ριχώρων ελθόντες εις την πόλιν κατήγγειλαν αυτούς ως διαρπάσαντας τα κτήνη αυτών.*

Τοιαύτης φύσεως είναι πάντοτε η από των πολεμίων λεία των βασιβουζούκων»!

Ένα από τα ζητήματα, που προκαλούσαν εντάσεις, ήταν αυτό των αραμπάδων (αμαξών). Οι οθωμανικές αρχές ζητούσαν 500 αραμπάδες, προκειμένου να σταλούν στη Νύσσα για τις ανάγκες του εκεί οθωμανικού στρατοπέδου. Έτσι, οι χωροφύλακες (ζαπτιέδες) περιέτρεχαν τα χωριά των Σερρών αναζητώντας τα κατάλληλα αμάξια, ενώ με τη βοήθεια ξύλων και ροπάλων τακτοποιούσαν όποιον ταλαίπωρο χωρικό τολμούσε ν' αντισταθεί στην αυθαίρετη κατάσχεση της αμαξιάς του. Επιπλέον κατασχέθηκαν 1000 περίπου βόδια, που χρησίμευαν στους γεωργούς ως άροτρα, επιφέροντας σ' αυτούς τεράστια οικονομική ζημία.

Τον Σεπτέμβριο, περίπου 100 χωρικοί των Σερρών συγκεντρώθηκαν στη Μητρόπολη για να διαμαρτυρηθούν, ενώ παράλληλα τηλεγράφησαν στον βαλή της Θεσσαλονίκης και στο υπουργείο στην Κωνσταντινούπολη περιμένοντας μάταια μια απάντηση στα βάσανά τους.

Στις 25 Σεπτεμβρίου/7 Οκτωβρίου στο Νεοχώρι, μία ώρα μακριά από την πόλη των Σερρών, βρέθηκε δολοφονημένος Χριστιανός, το κεφάλι του οποίου είχε αποκοπεί από το σώμα του. Τρεις μέρες αργότερα, λίγο έξω από την πόλη βρέθηκε άλλος ένας Χριστιανός δολοφονημένος κατά τον ίδιο μακάβριο τρόπο. Την επομένη έξω από το Δραγοτίκ (ο σημερινός Προμαχώνας), στο δρόμο που συνέδεε το Δεμίρ Ισσάρ με το Μελένικο, βρέθηκαν τα πτώματα άλλων δύο, ενώ Κιρκάσιοι ληστές εξαπέλυαν ληστρικές επιθέσεις στην περιοχή της Τζουμαγιάς.

Αποκαλυπτικό της επικρατούσας αναρχίας ήταν το εξής συμβάν γύρω στο Νοέμβριο με Δεκέμβριο του 1876. Ένας κάτοικος του Δεμίρ Ισσάρ, ο Αναστάσιος Οικονόμου, επέστρεφε από την Τζουμαγιά στο σπίτι του συνοδευόμενος από τον υπάλληλο και ξάδελφό του Αργύρη Βέκη. Στη διαδρομή έπεσαν θύματα ληστείας από τέσσερις έφιππους, οι οποίοι άρπαζαν ό,τι βρήκαν. Κάποια στιγμή ο Βέκης κατάφερε να τους ξεφύγει και ένας από τους ληστές άρχισε να τον κυνηγεί· δεν τον πρόλαβε, καθώς έπεσε στα χέρια μιας ομάδας διερχομένων. Εκείνοι πάλι άφησαν τον ληστή να διαφύγει και κράτησαν μονάχα το άλογό του, το οποίο και μετέφεραν στο Διοικητήριο της κωμόπολης.

Από τις γενόμενες ανακρίσεις διαπιστώθηκε ότι δύο από τους ληστές ήταν οι Ιβραήμ βέης και Χαλήλ αγάς από το Ερνίκιοϊ (σήμερα Ποντισμένο). Θεωρητικά οι δύο άνδρες ήταν καταζητούμενοι από τις αρχές, όμως σύντομα όχι απλά εμφανίστηκαν ανενόχλητοι στην αγορά του Δεμίρ Ισσάρ, αλλά και απειλούσαν όποιον έβλεπαν, ότι θα τον σκότωναν!

Μέσα σ' αυτήν την ένταση, μια παράλογη αστυνομική διάταξη απαγόρευσε στους Χριστιανούς της Τζουμαγιάς να καπνίζουν και να κάθονται μπροστά σε Τούρκους κατά τη διάρκεια του ιερού μήνα των Μουσουλμάνων, του Ραμαζανιού. Ένας Σερραίος, ο οποίος βρέθηκε στην περιοχή αγνοώντας την αστυνομική απαγόρευση και τόλμησε να καπνίσει, όχι απλά συνελήφθη και ξυλοκοπήθηκε, αλλά στάλθηκε σιδηροδέσμιος στο Δεμίρ Ισσάρ!

Όλες αυτές οι καταγγελίες δημοσιεύονταν κυρίως σε εφημερίδες του ελεύθερου ελληνικού κράτους ή σε εφημερίδες του εξωτερικού, όπως η *Πολιτική Αλληλογραφία*. Από μια επιστολή Σερραίου προς την *Πολιτική Αλληλογραφία*, που αναδημοσιεύτηκε στον αθηναϊκό *Νεολόγο* (28.08.1876) μαθαίνουμε για παράδειγμα ότι σχεδόν κάθε νύχτα συλλαμβάνονταν Χριστιανοί πρόκριτοι, ώστε στις φυλακές του βιλαετιού βρίσκονταν ήδη 222 διαπρεπείς Έλληνες της περιοχής!

Αντίθετα, ευρισκόμενες σε προφανή δύσκολη θέση οι ελληνικές εφημερίδες της οθωμανικής αυτοκρατορίας –ειδικά μετά το ξέσπασμα του σερβοτουρκικού πολέμου– περιορίζονταν να μεταφέρουν μάλλον προπαγανδιστικές εικόνες μιας επιφανειακής ομοψυχίας. Για παράδειγμα, στο φύλλο της 14/26.09.1876, η εφημερίδα *Θράκη* «ενημέρωνε» τους αναγνώστες της:

«Γράφουσιν ημίν εκ Σερρών, ότι τη 29 παρελθόντος, εορτή του Τιμίου Προδρόμου, αφίκετο εις την πόλιν ταύτην ο εκ Δράμας Ταχέρ Ομέρ βέης, αρχηγός 300 εθελοντών οθωμανών και Κιρκασιών, απάντων ιππέων, όστις μετά του τάγματος αυτού τη 3η αρξαμένου ανεχώρησεν εν μεγάλη παρατάξει και ησυχία διευθυνόμενος εις Δεμίρ Χισάρ διά το πεδίο του πολέμου. Άπασα περίπου η πόλις παρέπεμμε μετ' ευχών τον ειρημένον στρατόν».

Στις 3 Δεκεμβρίου ο *Ερμής*, η μοναδική ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, υποχρεώθηκε να τα βάλει με τους Σερραίους, που δεν έδειχναν ιδιαίτερο ζήλο να βοηθήσουν τον τουρκικό στρατό: «*Εν ω πάντες οι υπήκοοι της Α.Μ. ανεξαιρέτως συνεισφέρωσι γενναίως υπέρ των αυτ. στρατευμάτων μόνοι οι εν Σέρραις ομογενείς ημών ραθύμως και απαθώς διάκεινται. Ως δε μανθάνομεν μόλις και μετά βίας κατορθώθη να σταλώση διά του αρχιερέως ζεύγη τινα τσουραπίων. Λυπούμεθα μεγάλως και προτρέπομεν αυτούς ίνα σπεύσωσι να δείξωσι τον αυτών ζήλον ον και οι λοιποί της αυτ. επικρατείας έδειξαν*».

Σύμφωνα μ' έναν απολογισμό που δημοσιεύτηκε στον *Ανατολικό Αστέρα* στις 15/27.12.1876, από την επαρχία Σερρών είχαν συγκεντρωθεί και αποσταλεί υπέρ του αυτοκρατορικού στρατού περίπου 62.000 γρόσια, 810 μεντάνια, 600 ζευγάρια κάλτσες, 500 ζευγάρια τσουράπια, 49 σώβρακα, 43 πουκάμισα και 318 $\frac{3}{4}$ οκάδες καπνού. Συγκρινόμενα τα νούμερα αυτά με τα αντίστοιχα από την περιοχή της Θεσσαλονίκης είναι σαφώς μικρότερα, δεδομένου ότι οι Θεσσαλονικείς έστειλαν στους Οθωμανούς στρατιώτες 5.621 μεντάνια, 3678 κάλτσες, 7190 ζευγάρια τσουράπια και 26 φανέλες.

Επιπλέον ο διοικητής Σερρών είχε λάβει την εντολή να ετοιμάσει 250.000 οκάδες αλεύρων μόνο από την επαρχία του υπέρ του τουρκικού στρατού, όμως δεν γνωρίζουμε αν όντως πέτυχε το στόχο αυτό. Κατά τ' άλλα, επειδή έτρεχαν και οι καθιερωμένες φορολογικές υποχρεώσεις, το Νοέμβριο συγκροτήθηκε επιτροπή για τη συγκέντρωση των φόρων, αποτελούμενη όχι μόνο από Οθωμανούς, αλλά και από Χριστιανούς, πιθανόν προς αποφυγή αντιδράσεων των χωρικών.

Υπήρχαν βέβαια και οι Τούρκοι, οι οποίοι έδειχναν υπέρμετρο ζήλο να καταταχθούν στο στρατό. Κάποιος Καδμή Τσιαούς, ο οποίος κανονικά υπαγόταν στην εφεδρεία των περιοχών γύρω από τις Σέρρες, ήθελε σώνει και καλά να γυμνάζεται με τις εφεδρείες της πόλης των Σερρών. Πλαστογράφησε λοιπόν την υπογραφή του αρχηγού του, έβαλε και τη σφραγίδα του στο πλαστό εισιτήριο, όμως γρήγορα αποκαλύφτηκε η παράνομη ενέργειά του, συνελήφθη και καταδικάστηκε σε φυλάκιση δέκα ετών. Από εκεί κατάφερε να δραπετεύσει μαζί μ' ένα

συγκρατούμενό του ονόματι Μουσταφά, ο οποίος είχε καταδικαστεί σε φυλάκιση τριών ετών, επειδή στο χωριό Καρατάς (αργότερα Μέτταλο) της επαρχίας Δεμίρ Ισσάρ είχε αφαιρέσει 2.500 γρόσια από κάποιον χατζή Ταουτούν και επιπλέον είχε δείρει τη γυναίκα του!

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΙΚΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

-- Με βαρυχειμωνιά και το θερμόμετρο να ταλαντεύεται μεταξύ -3 και -6 βαθμών ξεκίνησε το 1876 για τους Σερραίους.

-- Ως «αθλιεστάτη» περιγράφηκε η εμποροπανήγυρη του Φεβρουαρίου και πώς θα μπορούσε να είναι αλλιώς, όταν μόλις το ένα τέταρτο των πωλητών της προηγούμενης χρονιάς έδωσε το παρόν.

-- Ούτε ένα χρόνο δεν έμεινε στις Σέρρες ο Ευαγγελίδης ως υποπρόξενος και στη θέση του διορίστηκε ο Ιωάννης Παπακωστόπουλος.

-- Αλλαγές είχαμε τον Φεβρουάριο στην οθωμανική διοίκηση. Νέος διοικητής των Σερρών διορίστηκε ο Χαδής πασάς. Δεν παρέμεινε όμως στη θέση αυτή για πολύ καιρό, καθώς το Δεκέμβριο νέος μουτεσαρίφης Σερρών ανέλαβε ο Μουσταφά εφέντης, τέως μεκτουπτής Κρήτης.

-- Τον Φεβρουάριο έγινε γνωστή η ανεύρεση ενός «σπάνιου» χειρόγραφου στη βιβλιοθήκη της Ιεράς μονής Τιμίου Προδρόμου υπό τον τίτλο «Βίος του εν αγίοις Κλήμεντος επισκόπου Ρώμης». Αποτελούνταν από 49 φύλλα μεγάλου μεγέθους με δύο στήλες σε κάθε σελίδα, ενώ φερόταν να έχει γραφεί –σύμφωνα με την υποσημείωση στο τέλος– το έτος 1008. Η σπανιότητά του έγκειτο στο γεγονός ότι ήταν μεταφρασμένο στα ελληνικά, ενώ μέχρι τότε υπήρχε η εντύπωση ότι το συγκεκριμένο χειρόγραφο είχε γραφτεί μόνο στη λατινική γλώσσα.

Φαίνεται ωστόσο ότι τελικά επρόκειτο μάλλον για ένα από τα αποκαλούμενα «ψευδοκληθέντια».

-- Όπως κάθε χρόνο, η επέτειος του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου γιορτάστηκε την Κυριακή της Πεντηκοστής. Κεντρικοί ομιλητές της εκδήλωσης τη χρονιά αυτή ήταν ο Ιωάννης Καλοσύπης και ο μητροπολίτης Φιλόθεος.

Σύμφωνα με την ετήσια απολογιστική έκθεση του Συλλόγου, τα εγγεγραμμένα μέλη του κατά το έτος 1876 έφτασαν τα 279, ήταν δηλαδή αυξημένα μόλις κατά 3 σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο. Ο Μ.Φ.Σ. διατηρούσε πλέον διδασκαλείο στη Θεσσαλονίκη, τέσσερα αγόρια σπούδαζαν ως υπότροφοί του στην Αθήνα, ενώ μια κοπέλα φοιτούσε στο Ζάππειο επίσης με υποτροφία του συλλόγου.

-- Δεν ξεκαθαρίζεται αν ήταν προϊόν προσχεδιασμένης άσκησης βίας ή απλά αποτέλεσμα μέθης η καταστροφή των προσώπων πολλών καταστημάτων των Σερρών από «ευθυμήσαντες» μαθητές του ενταύθα οθωμανικού σχολείου μετά την επιστροφή τους από εκδρομή λίγο έξω από την πόλη κατά τον μήνα Ιούνιο.

-- Μια θετική είδηση από το αστυνομικό δελτίο της χρονιάς ήταν η σύλληψη του περιβόητου ληστή Αχμέτ, ο οποίος επί αρκετά χρόνια είχε αναστατώσει τους κατοίκους της επαρχίας Ζίχνης, γύρω στον Ιούνιο ή Ιούλιο.

-- Τον Σεπτέμβριο, ισχυρισμοί της βουλγαρικής εφημερίδας *Ναπρέδοκ* (στα ελληνικά «Πρόοδος») της Κωνσταντινούπολης περί δήθεν απειλών του μητροπολίτη Φιλόθεου κατά επαναπατρισθέντων Βουλγάρων των Σερρών ότι θα υποκινούσε τους Τούρκους για να τους σφάζουν, προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του ιεράρχη. Σε επιστολή του με ημερομηνία 1 Οκτωβρίου, η οποία δημοσιεύτηκε στο *Νεολόγο* της Κωνσταντινούπολης, ο ιεράρχης διακήρυττε:

«... ου μόνον τριετή καθυστερούμενα δικαιώματα μη ανήκοντά μοι ουδαμώς παρ' ουδενός απήτησα είτε χωρίου είτε προϊσταμένου (κοτζάπαση) και προκρίτου χωρίου βουλγαρικού· ου μόνον ουδέ καν λόγον παρ' αυτοίς εποιησάμην περί των ανηκόντων μοι δικαιωμάτων πέντε μηνών του παρελθόντος έτους, αλλ' ουδέ εις της επιχορηγήσεως του ενεστάτος έτους την ζήτησιν μέχρι τούδε προέβην, γινώσκων και βλέπων εκ του σύνεγγυς την ως εκ των καιρικών περιστάσεων ουχί ευάρεστον κατάστασιν των υπό την πνευματικήν προστασίαν μου χριστιανών.

Ό,τι δε μέχρι της στιγμής ταύτης έλαβον εκ των βουλγαρικών χωρίων της παροικίας μου οικεία βουλήσει και ευχαρίστω διαθέσει αυτών, άνευ της ελαχίστης απειλής ή εξωτερικής πίεσεως διά την από 1 Ιανουαρίου 1876 αρχιερατικήν επιχορήγησίν μου εισί γρόσια χίλια (απέναντι 7026) εκ του χωρίου Βροντού, τριακόσια ενενήκοντα (απέναντι

2040) εκ των χωρίων άνω και κάτω Φράστενα, τριακόσια πενήκοντα (απέναντι 1273) εκ του χωρίου Βάνιτζα, διακόσια (απέναντι 600) εκ του χωρίου Καρλίκιοι και διακόσια (απέναντι 672) εκ του χωρίου Δράνοβα. Ειμί δε έτοιμος εν ανάγκη όπως διαπιστώσω την αλήθειαν των λόγων μου και δι' επισήμων μαρτυρικών εγγράφων και των ειρημένων χωρίων και της πόλεως Σερρών και συμπάσης της παροικίας μου [...]».

-- Τον Οκτώβριο, αντιπρόσωπος του μητροπολίτη Μελενίκου Προκόπιου στο Δεμίρ Ισσάρ διορίστηκε ο προερχόμενος από την ιερά μονή Εικοσιφοίνισσας πρωτοσύγκελος, που κι αυτός άκουγε στο όνομα Προκόπιος.

-- Στις 12/24 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκαν αρχαιρεσίες στη Φιλόμουσο Αδελφότητα Ουρανία. Πρόεδρος εξελέγη ο Ιωάννης Καλοστύπης, αντιπρόεδρος ο Λουκάς Δημητριάδης, γραμματέας ο Ι. Ζλατίνος, ταμίας ο Αναστ. Νάστος, βιβλιοφύλακας ο Ιωάν. Σκάρδης και σύμβουλοι οι Μιλτιάδης Σωτηριάδης και Δημήτριος Μωραΐτης.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Στις 25 Ιανουαρίου/6 Φεβρουαρίου πέθανε στη Θεσσαλονίκη ο Αδάμ Χατζηλαζάρου, ο οποίος είχε καταγωγή από την περιοχή της Έδεσσας, όμως, όταν ο ίδιος ήταν μικρός, η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στις Σέρρες μετά την κατάπνιξη της επανάστασης της Νάουσας το 1822. Ο Αδάμ Χατζηλαζάρου ήταν ο μόνος από τ' αδέρφια του που έμεινε στην πόλη των Σερρών, όπου μάλιστα ξεχώρισε μεταξύ των προκρίτων της.

Ο μητροπολίτης Φιλόθεος, η δημογεροντία και τα μέλη των εφορευτικών επιτροπών των Σερρών απέστειλαν συλλυπητήριο τηλεγράφημα στο γιο του εκλιπόντα, Δημοσθένη:

«Πόλις Σερρών πενήθησασα θάνατον αιμινήστου πατρός σας κενόν μέγα απολιπόντος και συμμεριζομένη λύπη υμών, εκαρράζει διά του παρόντος αθυμίαν απάσης κοινότητος στερηθείσης χρησίμου πολίτου και εύχεται υμίν ζωήν και υγείαν».

Εξάλλου, στη μνήμη του πατέρα του ο Δημοσθένης Χατζηλαζάρου πρόσφερε 500 λίρες στα σχολεία και άλλες 100 λίρες στο νοσοκομείο των Σερρών.

-- Ο Ιωάννης Δέλλιος, δάσκαλος της κεντρικής ελληνικής σχολής των Σερρών και γραμματέας του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, ήταν μεταξύ των νέων, οι οποίοι με δαπάνες του Γ. Ζαρίφη στάλθηκαν στη Γερμανία για εξειδίκευση των σπουδών τους με προοπτική –μετά την επιστροφή τους– να διδάξουν στο διδασκαλείο Θεσσαλονίκης.

-- Δύο ονόματα καθηγητών στο Γυμνάσιο Σερρών: Νικόλαος Κομπίδης και Π. Φωκιάδης, ο οποίος δίδασκε στους μαθητές την οθωμανική γλώσσα.

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Τον Νοέμβριο του 1927 στην εφημερίδα του σωματείου ηθοποιών *Ελληνικόν Θέατρον*, δημοσιεύθηκε ένα κείμενο του παλαιάμαχου –τότε– ηθοποιού Νικόλαου Παρασκευόπουλου, ο οποίος ανέτρεχε στα πολύ πρώτα θεατρικά βήματά του, εστιάζοντας κυρίως στον πρώτο χρόνο της επαγγελματικής ενασχόλησής του ως ηθοποιός. Ο Παρασκευόπουλος αναφέρθηκε και στις αναμνήσεις του από τις Σέρρες, που ήταν κι ο πρώτος σταθμός του θιάσου, με τον οποίο περιόδευσε.

Αν και ο ίδιος τοποθετούσε τις αναμνήσεις αυτές γύρω στα 1873-74, φαίνεται ότι η πάροδος του χρόνου είχε εξασθενήσει τη μνήμη του, αφού στο κείμενο ανέφερε ως πρόσφατη την ήττα των Τούρκων στον πόλεμο της Βοσνίας, άρα δεν μπορεί αυτές να συνέβησαν πριν το 1876. Με επιφύλαξη, λοιπόν, ως προς τη χρονολογική τους ακρίβεια, αντιγράφω τα αποσπάσματα σερραϊκού ενδιαφέροντος:

«Στα 73-74 ανεκηρύχθη ηθοποιός, λαβών δίπλωμα από το conservatorio του Κήπου του Γερανίου και της πλατείας του Ψυρρή και ανεχώρησα με το ζεύγος Δρακόκη διά Σέρρας, όπου ευρίσκετο ο θίασος της ωραίας Ελένης Βεκιαρέλλη, της πρώην υψιφώνου του Μελοδράματος της «Ξένης Ακρίδος», αποτελούμενος υπό της μητρός της Σοφίας Καμιάτου, Ι. Σπυροπούλου, Π. Βασιλειάδου, Σ. Παπαλεξοπούλου, Θ. Βαρύτη, Π. Αζάπη και ημών των τριών. Εκεί ευρήκαμε τους Τούρκους πολύ εξηγημένους, διότι μόλις είχε τελειώσει ο πόλεμος Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Ουχ ήττον όμως, εμείς δεν εδιστάσαμε να παίζωμε εθνικά έργα, ως τον «Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις», «Αρματωλούς

και Κλέπτας», «Μαρίαν Δόξα Πατρί», «Καλλέργαι» κλπ. και να δίδομε και φιλανθρωπικές παραστάσεις. Ηνογκάστημεν μόνον ν' αλλάζωμε το καπέλλο με το φέσι, διότι απ' όπου περνούσαμε εγινώμεθα αντικείμενον περιεργείας, έπειτα το καπέλο χτυπούσε πολύ άσχημα στα μάτια των τούρκων και των δικών μας και όταν μας έβλεπον εφώναζαν: Τα θέατρα περνούνε».

Ύστερα από πρόσκληση του Κάρολου Ασλάν ο θίασος μετέβη στη Δράμα, όπου έμεινε ένα εικοσαήμερο και μετά επέστρεψε στην πόλη των Σερρών:

«Επιχειρίσαμε να δώσωμε παραστάσεις, αλλά πράγμα πρωτοφανές για τα θεατρικά χρονικά, δεν επωλήθη ούτε έν εισιτήριον. Και τούτο, διότι οι Σερραίοι πολύ αωστηρών ηθών άνθρωποι, μαθόντες τα λουκούλια γεύματα των ηθοποιών μετά μπέηδων [σ.σ. στη Δράμα] και τα μονά ζυγά της πρωταγωνιστριάς, ήχησαν πολύ κακώς στα παρθένα τους αυτιά, και έτσι μας ετίμησαν διά της απουσίας των.

Απ' εδώ άρχεται η τραγωδία του θιάσου μας. Με την ελπίδα, ότι το κοινόν θα συνεκινείτο επί τέλους και θα άλλαζε γνώμην, παρεμείναμεν όλην την τεσσαρακοστήν εξαντλήσαντες τα ολίγα περισσεύματα της Δράμας, εκποιήσαμεν όλα τα πράγματα μη εξαιρουμένων και των εσωρούχων μας.

Της κακομοιριάς αυτής όμως, εξαιρείτο η πρωταγωνίστριά μας, η οποία ευρήκε κάποιον νεωτερίζοντα θαυμαστήν, όστις της προσέφερε την καρδιά του και το πορτοφόλι του. Και έτσι ελέω Βεκιαρέλη, ανήμερα το Πάσχα, ευρέθημεν και οι 5 άνδρες σ' ένα Βουλγαρικό μαγειριό, και αντί αρνιού εφάγαμε από ένα πιάτο φασόλια. Τέλος βαρυνθείσα και η ωραία Ελένη τας Σέρρας, μας έκανε τα ναύλα για τη Θεσσαλονίκη [...]

1877

Συνδυακικό κρικό με το 1876 αποτέλεσε στις 17.01 η αναδημοσίευση από την εφημερίδα *Μεταρρύθμισις* της Κωνσταντινούπολης μιας επιστολής Σερραίων, που είχε πρωτοδημοσιευτεί στον *Αγγελιαφόρο Αθηνών* σε απροσδιόριστη ημερομηνία. Οι Σερραίοι διαμαρτύρονταν για τη φημολογία που ήθελε τις ξένες δυνάμεις πρόθυμες να δεχτούν την παράδοση της Μακεδονίας στη βουλγαρική κυριαρχία –πολύ πριν το ξέσπασμα του ρωσοτουρκικού πολέμου και τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου με την πρόσκαιρη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας:

«Αδυνατούμεν εισέτι να εννοήσωμεν την ιδέαν, ην οι πληρεξούσιοι των μεγάλων δυνάμεων προέτειναν, δηλαδή να συμπεριλάβωσιν εν τη Βουλγαρία την ημετέραν χώραν, την οποίαν ένδοξοι παρὰδόσεις συνδέουσι μετά της Ελλάδος και της οποίας η πλειοψηφία των κατοίκων, καταγωγής ελληνικής, ομιλούσιν εισέτι την γλώσσαν των προγόνων. Υπάρχει μεταξύ των Βουλγάρων και ημών τηλικαύτη διαφορά, οία μεταξύ Άγγλων και Ινδών, μεταξύ των Γάλλων της Αλγερίας και των Ιθαγενών της αποικίας ταύτης· οι εν Μακεδονία Βούλγαροι εισί λαός αποκλειστικώς αγρότης· δεν έχει ούτε τον προς την παιδείαν έρωτα, ούτε το προσωπικόν θάρρος, δι' ου οι έλληνες εδημιούργησαν εαυτοίς θέσιν εξαιρετικήν εν Τουρκία. Η θέα ενός μόνου

τούρκου στρατιώτου εμποιεί αυτοίς μέγιστον τρόμον· δεν δύνανται λοιπόν, πλην αν η Ευρώπη αποστείλη στρατόν, όπως υποτάξη ημάς υπό την κυριαρχίαν αυτών, να σκέπτηται να λάβη κατοχήν της Μακεδονίας, ην έχομεν απόφασιν να υπερασπισθώμεν μέχρις εσχάτων.

Και τούτο δεν είναι, σας βεβαιώ, απειλή ματαία· προτιμώμεν χιλιάκις τον θάνατον ή [= παρά] την εφ' ημών κυριαρχίαν λαού, όστις ούτε μίαν καν έχει γνώσιν διακεκριμένην της εθνικής αυτού υπάρξεως· διά τούτο είμεθα περίεργοι να ίδωμεν πώς θέλει προσενεχθή η διεθνής χωροφυλακή του μαρκησιού Σαλισβουρύ, όπως υποτάξη ημάς υπό τον ζυγόν των Βουλγάρων. Οι Έλληνες της Μακεδονίας δύνανται να χορηγήσωσι στρατόν 100,000 ανδρών περίπου,

*ων τα δύο τρία τουλάχιστον καυχόνται
ως μηδέν απολέσαντες εκ του μαχίμου ε-
κείνου πνεύματος και της περιφρονή-
σεως του θανάτου, όπερ εξώθει τους
προγόνους αυτού εις την κατάκτησιν του
γνωστού κόσμου. Η διεθνής λοιπόν χω-
ροφυλακή πρέπει να ήναι πολυάριθμος,
όπως παλαίση ουχί κατά των Τούρκων,
οίτινες πιθανώς θα θελήσωσιν επίσης*

*να παρέμβωσιν, αλλά κατά των Ελλή-
νων της ημετέρας χώρας· προσθέσατε
εις ταύτα, ότι εκείνοι των Βουλγάρων,
οίτινες εξεπολιτίσθησαν ήδη εκ της μεθ’
ημών επαφής και οίτινες μόνοι ηδύνα-
ντο να φέρωσιν αμηχανίαν τινά εις τας
μικτάς επαρχίας, εισίν επίσης Έλληνες
την καρδίαν και το πνεύμα».*

Κατά τ’ άλλα, το 1877 συνεχίστηκε η ανεξέλεγκτη δράση των συμμοριών βασιβουζούκων, κυρίως Κιρκασίων, στις επαρχίες Δεμίρ Ισσάρ και Μελενίκου.

Κρούσματα γενικευμένης βίας υπήρχαν και στην επαρχία Σερρών, χωρίς να συνδέονται απαραίτητα με τους άτακτους εφέδρους του οθωμανικού στρατού. Για παράδειγμα, τον Ιανουάριο του 1877 δύο οδοφύλακες (καραουλτζήδες) του σταθμού κοντά στο χωριό Σαρμουσακλή (η σημερινή Πεντάπολη) απήγαγαν ένα παιδί που ζητιάνευε και το κακοποίησαν.

Παραδείγματα γενικότερων βιαιοπραγιών στην ευρύτερη περιοχή το 1877:

- Τον Φεβρουάριο, ένας έμπορος από το Μελένικο και δύο αγωγιάτες, κατευθυνόμενοι στην πόλη Τζουμαγιά, δέχτηκαν επίθεση από ενόπλους Κιρκάσιους. Παρότι άοπλοι, αντιστάθηκαν και με τη βοήθεια ενός ροπάλου ένας από τους αγωγιάτες σκότωσε τον ένα ληστή και τραυμάτισε σοβαρά τον άλλο. Φθάνοντας όμως στην Τζουμαγιά και αναγγέλλοντας το συμβάν στον εκεί Τσαούση, οι τρεις Χριστιανοί φυλακίστηκαν. Δεν γνωρίζουμε την τελική εξέλιξη της περιπέτειάς τους στη δίκη που ακολούθησε, ωστόσο η απειλούμενη ποινή –εάν δεν τους αναγνωριζόταν το ελαφρυντικό της άμυνας– ήταν αυτή του θανάτου.

- Στις 2/14 Μαΐου, δύο κάτοικοι του Σοχού κατευθυνόμενοι στην αγορά του χωριού Έζιοβα (η σημερινή Δάφνη) δέχτηκαν επίθεση από ληστές, οι οποίοι δεν αρκέστηκαν ν’ αρπάξουν τις 70 συνολικά λίρες των οδοιπόρων, αλλά επιπλέον

αποκεφάλισαν τα θύματα τους. Τα δύο πτώματα βρέθηκαν ύστερα από επτά ημέρες, το ένα πάνω στ' άλλο: ο μικρότερος σε ηλικία σε πρηνή θέση και ο μεγαλύτερος με τα χέρια καρτερικά σταυρωμένα. Και σ' αυτήν την περίπτωση οι κάτοικοι υποπτεύονταν τους караουλτζήδες.

- Άγρια σκηνή στο κέντρο της αγοράς των Σερρών τον Μάιο. Την ώρα που Τούρκος πολίτης έβριζε και απειλούσε έναν ηλικιωμένο και από τους πλέον έγκριτους πολίτες των Σερρών, έσπευσαν να τον συνδράμουν 20-30 ροπαλοφόροι Οθωμανοί με απειλητικές διαθέσεις. Ήταν απλά ένα από αρκετά αντίστοιχα περιστατικά, συνήθως χωρίς καν την παραμικρή αφορμή, αποτέλεσμα του φανατισμού που κυριαρχούσε εκείνη την περίοδο, τις πρώτες μέρες μετά το ξέσπασμα του ρωσοτουρκικού πολέμου.

Εξ αιτίας του πολέμου είχε μάλιστα εκδοθεί και αυστηρή διαταγή, που απαγόρευε όλα τα παιχνίδια (τάβλι, μπιλιάρδο κλπ.) τόσο στα καφενεία της πόλης, όσο και στην εξοχή! *«Ο λαός νυν άπας πρέπει να προσεύχεται υπέρ της σωτηρίας του Κράτους και ουχί να λαμβάνη αναμυχήν εν τοις καφενείοις και παιγνιδίοις! Ο κρότος των κύβων επί του ταβλίου δύναται να εγείρη φανατισμόν και κινδύνους!»* σχολίαζε Σερραίος σε επιστολή του προς την εφημερίδα *Μεταρρύθμισις*.

- Τον Ιούνιο, ένας νεαρός Σερραίος, εργαζόμενος ως υπάλληλος σε κατάσταση της Παιδεστού, ταξίδευε έφιππος, όταν σ' ένα χωριό της περιοχής εκείνης, την Κισάνη, έπεσε σ' ενέδρα δέκα Κιρκασίων ληστών. Ο Σερραίος χρησιμοποίησε το περίστροφο που είχε μαζί του, σκότωσε τρεις και τραυμάτισε άλλους τούς ληστές, όμως είχε υποστεί και ο ίδιος πολύ σοβαρά τραύματα, ώστε τελικά, λίγη ώρα αφότου έφθασε στην Κισάνη, αποβίωσε.

- 150 έφεδροι της επαρχίας Σερρών λιποτάκτησαν από τις τάξεις του οθωμανικού στρατού κατευθυνόμενοι στη Νύσσα και άρχισαν να επιδίδονται σε ληστείες, λυμαινόμενοι την επαρχία Μελενίκου το καλοκαίρι του 1877.

- Τον Ιούνιο, από το (μουσουλμανικό) ιεροδικαστήριο της Ζίχνης αφαιρέθηκαν όλα τα χρήματα από κληρονομίες, μαζεμένα σ' ένα κιβώτιο. Τα κλοπιμαία εντοπίστηκαν στην οικία κάποιου Κανδόρ Ιβραήμ, ο οποίος και συνελήφθη.

- Στις 20 Ιουνίου/2 Ιουλίου, ο ιερέας της Βροντούς, ονομαζόμενος Σακελλάριος, έπεσε θύμα ληστείας κατευθυνόμενος στην Κατερίνη.

Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος επέφερε μεγάλη πληθυσμιακή κινητικότητα στις Σέρρες, αλλά και στη Μακεδονία ευρύτερα. Πέρα από τις συνεχείς αφίξεις και αναχωρήσεις στρατιωτών στην πόλη των Σερρών, που φιλοξενούσε κομβικό οθωμανικό στρατόπεδο ιππικού, υπήρχαν πολλές προσφυγικές ροές.

Τον Αύγουστο του 1877 ο Γενικός Διοικητής Θεσσαλονίκης αποφάσισε τη χορήγηση ασύλου σε Αβασγούς (Αμπχάζιους) πρόσφυγες προερχόμενους από το Σουκούμ-Καλέ (το σημερινό Σουχούμι της Γεωργίας), οι οποίοι θα μοιράζονταν ανά χίλιοι σε διάφορες επαρχίες του νομού, μεταξύ άλλων και στις Σέρρες.

Την ίδια στιγμή, ο φόβος έκρηξης του τουρκικού φανατισμού σε μια τόσο κρίσιμη κατάσταση οδήγησε ορισμένες από τις πλουσιότερες οικογένειες Σερραίων να καταφύγουν προληπτικά στη Θεσσαλονίκη, όπου ήταν ελλιμενισμένα αρκετά πλοία ευρωπαϊκών δυνάμεων παρέχοντας μεγαλύτερη αίσθηση ασφάλειας. Πέραν αυτού, άλλωστε, υπό το πρόσχημα της επιβολής στρατιωτικού νόμου στην επαρχία των Σερρών είχε επιβληθεί νέος βαρύς φόρος δεκαπέντε χιλιάδων χρυσών λιρών, καθιστώντας ακόμη πιο αβίωτη την ζωή των κατοίκων.

Επιστολή από τις Σέρρες με ημερομηνία 9 Δεκεμβρίου προς την εφημερίδα *Ωρα* ανέφερε ότι από την πρώτη του μηνός είχαν εγκατασταθεί στην πόλη 150 οθωμανικές οικογένειες από τη Βουλγαρία. Ήταν πρόσφυγες, σίγουρα όχι οι πρώτοι που εγκαταστάθηκαν στις Σέρρες, οι οποίοι –δεν φτάνει που εκτοπίστηκαν από τα σπίτια τους– βαδίζοντας στους δρόμους της προσφυγιάς σε αναζήτηση ασφαλούς καταφυγίου έχασαν ό,τι πολύτιμο είχαν προλάβει να πάρουν μαζί τους, πέφτοντας θύματα ληστείας από τις συμμορίες των Κιρκασίων.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

Όμως το 1876 η επικαιρότητα δεν στρεφόταν αποκλειστικά γύρω από τον πόλεμο ή τις όποιες εγκληματικές ενέργειες ληστρικών συμμοριών.

-- Στις 9/21 Ιανουαρίου οι Σερραίοι υποδέχτηκαν το νέο μουτεσαρίφη με το

συνηθισμένο τρόπο: οι προύχοντες βγήκαν να τον προϋπαντήσουν μία ώρα έξω από την πόλη και στην πύλη του Τιμούρ Χισάρ τον χαιρέτησε επίσημα η εθνοφυλακή συνοδεύοντάς τον στη συνέχεια μέχρι το Διοικητήριο.

-- Η ανακήρυξη του πρώτου, βραχύβιου όπως αποδείχτηκε, οθωμανικού Συντάγματος το 1876 έφερε και το πρώτο, βραχύβιο κι αυτό, οθωμανικό Κοινοβούλιο, τα μέλη του οποίου αναδείχτηκαν μ' ένα σύστημα έμμεσης εκλογής. Στο νομό Θεσσαλονίκης η διαλογή μεταξύ των υποψηφίων βουλευτών έγινε στις 26 Ιανουαρίου/7 Φεβρουαρίου, οπότε επελέγησαν –σύμφωνα με τον ισχύοντα εκλογικό νόμο– τρεις Μουσουλμάνοι και τρεις Χριστιανοί, μεταξύ των οποίων και ο Σερραίος στην καταγωγή Μιχαλάκης εφένδης, ο οποίος όμως διέμενε στην Αθήνα και έμαθε την εκλογή του τηλεγραφικώς! Οι άλλοι δύο Έλληνες βουλευτές του νομού ήταν οι Βασίλειος Παπάζογλους και Στέφανος Τάτης.

Μετά την παραίτηση ενός μουσουλμάνου βουλευτή του νομού Θεσσαλονίκης και την άρνηση του πρώτου επιλαχόντα να τον αντικαταστήσει, ως δεύτερος επιλαχών αναδείχτηκε βουλευτής ένας ακόμη Σερραίος, ο Ισμαήλ Ρασήχ βέης.

Μετά τη λήξη των εργασιών της Βουλής η εφημερίδα *Θράκη* σχολιάζοντας την κοινοβουλευτική παρουσία του Μιχαλάκη βέη έγραψε ότι αυτός υπήρξε «αληθής αντιπρόσωπος της διαμαρτυρήσεως κατά του επιδρομικού πανσλαβισμού αλλά συνάμα και της διεκδικήσεως πλήρους ισότητος καθηκόντων και δικαιωμάτων υπέρ των Χριστιανών».

Πράγματι, στη συνεδρίαση της 26^{ης} Μαρτίου κατά τη συζήτηση του ένατου άρθρου του οθωμανικού Συντάγματος που όριζε ότι «Τα δημοτικά συμβούλια κατά την έκταση και τον πληθυσμό εκάστου δήμου αποτελούνται από έξι έως δώδεκα μέλη, κατά το ήμισυ μουσουλμάνοι, κατά το υπόλοιπο ήμισυ μη μουσουλμάνοι», ο Μιχαλάκης εφένδης πρότεινε «την εξάλειψη των λέξεων μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι», πρόταση που πάντως δεν έγινε τελικά δεκτή¹.

---

¹ Το ζήτημα λύθηκε στη συνεδρίαση της 5/17 Απριλίου με συνοπτικές διαδικασίες. Ο πρόεδρος της Βουλής έθεσε το ζήτημα σε ψηφοφορία υπό το ερώτημα, αν οι βουλευτές συναινούσαν στη διατήρηση της αρχικής διατύπωσης. Μόνο οι δέκα Έλληνες βουλευτές δεν σήκωσαν το χέρι (αλλά τα σταύρωσαν ως ένδειξη καταψήφησης), οπότε η διατύπωση παρέμεινε ως είχε.

-- Πολλά παράπονα για την ταχυδρομική σύνδεση της πόλης με τη Θεσσαλονίκη είχαν οι κάτοικοι των Σερρών την άνοιξη του 1877. Το μεγαλύτερο μέρος της αλληλογραφίας από την Κωνσταντινούπολη (π.χ. οι εφημερίδες) δεν μεταφέρονταν απευθείας στις Σέρρες με το ταχυδρομείο της ξηράς (προφανώς λόγω βάρους και των πολλών στάσεων του ταχυδρόμου σε διάφορες πόλεις), αλλά μέσω πλοίου αυτό πήγαινε πρώτα στη Θεσσαλονίκη και από εκεί μοιραζόταν. Το πρόβλημα ήταν ότι το πλοίο έφτανε στη Θεσσαλονίκη την Τρίτη μετά την αναχώρηση του ταχυδρόμου των Σερρών. Έτσι η αλληλογραφία παρέμενε εκεί για τέσσερις μέρες και οι Σερραίοι την λάμβαναν το απόγευμα του Σαββάτου, την ώρα που ο ταχυδρόμος ξηράς, ο οποίος συνέδεε απ' ευθείας τις Σέρρες με την Κωνσταντινούπολη, είχε φτάσει στην πόλη από το μεσημέρι της Παρασκευής!

-- Το 1877 είχαμε αλλαγή μητροπολίτη. Μετά το θάνατο του αγίου Νικομηδείας, στη χηρεύουσα επαρχία του μετατέθηκε ο Σερρών Φιλόθεος Βρυέννιος και στις Σέρρες διορίστηκε ο μέχρι τότε μητροπολίτης Χίου Γρηγόριος, ο *«διακεκριμένος επί παιδεία και γνωστός εις τον ευρωπαϊκόν κόσμον ως εις των σοφτέρων ιεραρχών»* κατά τις εφημερίδες, που όμως έκριναν ως μάλλον δυσμενή τη μετάθεσή του στη μητρόπολη Σερρών αποδίδοντάς τη σε *«λόγους πολιτικούς»*.

ΠΡΟΣΩΠΑ

- Το δραματικό τέλος του Γ. Κωνσταντινίδη

Είδαμε ότι ένας από τους πρώτους Σερραίους που είχαν την ευτυχία να σπουδάσουν δωρεάν στο εκπαιδευτήριο Αντωνιάδη από το ακαδημαϊκό έτος 1871-72 ήταν ο Γ. Κωνσταντινίδης, τότε μαθητής της πρώτης γυμνασίου. Δυστυχώς, το τέλος αυτού του γεμάτου όνειρα αγοριού ήταν τραγικό.

Στα τέλη του 1877, όντας πλέον φοιτητής φιλολογίας στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας, ο Κωνσταντινίδης παρέδιδε μαθήματα κατ' οίκον, προκειμένου να βγάλει τα προς το ζην. Μεταξύ των μαθητών του ήταν και ο γιός του Μιχαήλ εφέντη, του πρώην βουλευτή Σερρών στο οθωμανικό κοινοβούλιο, ο οποίος σπούδαζε επίσης στην ελληνική πρωτεύουσα.

Στις 21 Δεκεμβρίου/2 Ιανουαρίου, λοιπόν, ο Γ. Κωνσταντινίδης επισκέφθηκε το σπίτι του συμπατριώτη μαθητή του για την τακτική διδασκαλία. Σύμφωνα με όσα δημοσίευσε η εφημερίδα *Καρτερία*, όταν τελείωσε το μάθημα και ενώ ο μαθητής έγραφε κάποιες τελευταίες σημειώσεις, ο Κωνσταντινίδης άρχισε να περιεργάζεται τα πράγματα του δωματίου. Σ' ένα μικρό τραπέζακι βρήκε ένα περιστροφο, το οποίο, καθώς το περιεργαζόταν, ξαφνικά εκτυρσοκρότησε τραυματίζοντάς τον σοβαρά στο αριστερό μάτι. Ο νεαρός Σερραίος οδηγήθηκε στο νοσοκομείο με τη φροντίδα της αστυνομίας, όμως μία ώρα μετά αποβίωσε.

Ήταν αυτή όμως η πλήρης ιστορία; Πέρα από τη λεπτομερή περιγραφή της *Καρτερίας*, οι υπόλοιπες αθηναϊκές εφημερίδες περιέγραψαν λιτά την είδηση, χωρίς να δίνουν περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά αποδίδοντας το θάνατο σε δυστύχημα. Μόνο η *Παλιγγενεσία* εξέφρασε κάποιες αόριστες αμφιβολίες: «*Προ ημερών εγγράφη ότι ηητοκτόνησεν ακουσίως ενταύθα ο εκ Σερρών Κωνσταντινίδης εν τη οικία του κ. Μιχαλήνου εκ Σερρών και τούτου και πρώην εν Κωνσταντινουπόλει βουλευτού. Ουδεμία δε εγένετο ανάκρισις προς ανεύρεσιν της αληθείας. Πολλά ηκούσαμεν διαδιδόμενα, και οφείλει η εισαγγελία να επιχειρήση λεπτομερείς και επιμελείς ανακρίσεις*».

- Ευφροσύνη Σαμαρτσίδου

Στις 21 Ιανουαρίου/2 Φεβρουαρίου 1877 στον Βόλο έφυγε από την ζωή η επί σειρά ετών διευθύντρια του παρθεναγωγείου Σερρών, Ευφροσύνη Σαμαρτσίδου.

Είχε γεννηθεί στη Σκύρο. Ήταν από τις πρώτες Ελληνίδες που εμβάθυναν στις σπουδές, όμως ποτέ δεν περιορίστηκε στην ξερή γνώση. Πώς θα μπορούσε άλλωστε, από τη στιγμή που η ίδια δεν ήταν μόνο δασκάλα, αλλά και ποιήτρια, ορισμένα έργα της οποίας κατάφεραν να εκδοθούν, ενώ άλλα έμειναν αδημοσίευτα. Φοίτησε κοντά σε άξιους δασκάλους, μεταξύ των οποίων και ο Σερραίος Εμμανουήλ Φωτιάδης. Ξεκίνησε να εργάζεται ως δασκάλα το 1840. Ήταν η μητέρα του δασκάλου Χρήστου Σαμαρτσίδα, ο οποίος βρέθηκε στην πρωτοπορία της πνευματικής κίνησης των Σερρών στη δεκαετία του 1870 και είχε ρόλο γεφυροποιού στις διχόνοιες του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ένα ωραίο κείμενο του Χρ. Σαμαρτσίδα, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Θράκη* στις 14/26.01.1877, μας δίνει ορισμένες γενικές πληροφορίες για τη Φιλόμουσο Αδελφότητα Ουρανία, όπως ότι αριθμούσε πάνω από εκατό μέλη, η πλειοψηφία των οποίων διακρινόταν «*επί φιλομουσία, φιλοπατρία και αυστηρότητι ηθών*». Στο αναγνωστήριο της «Ουρανίας» μπορούσε κανείς να βρει όλες τις ελληνικές εφημερίδες που εκδίδονταν σε Αθήνα, Κωνσταντινούπολη και Τεργέστη, ενώ «*ο ζήλος του σωματείου είναι απαράμιλλος· όπαντα ανεξαιρέτως ενεργούσι προς αύξησιν του κύκλου της ενεργείας της αδελφότητος και φιλοτίμως σπεύδουσιν εις την έγκαιρον απότισιν της συνδρομής των*».

Με αφορμή την αναφορά αυτή –και εδώ βρίσκεται το πιο ενδιαφέρον κομμάτι του άρθρου– ο Σαμαρτσίδης θέλησε να τιμήσει όλους ανεξαιρέτως, μακριά από πατριαστικές διαιρέσεις, τους επί οκταετία πρωτοστάτες της πνευματικής κίνησης των Σερρών, αναφέροντάς τους έναν-έναν ονομαστικά: Ιωάννης Θεοδωρίδης, Δημήτριος Μαρούλης, Κωνσταντίνος Καπέτης, Αναστάσιος Κοντός, Αθανάσιος Κοντός, Νικόλαος Γεννάδης, Κωνστ. Χόνδρος, Νικόλαος Ιωαννίδης.

Παράλληλα μετέφερε ένα μήνυμα ενότητας και αισιοδοξίας για το μέλλον προσπαθώντας να λειτουργήσει για ακόμη μια φορά ως γεφυροποιός:

«Εάν δε τινες των πρωτοστατών της πνευματικής κινήσεως εν ψυχρότητι διατελώσι προς αλλήλους ένεκα ζητημάτων, εν τη συζητήσει των οποίων ο εκατέρωθεν ενθουσιασμός εξεδηλώθη ορμητικώς ως καταγίς, τούτο ουδόλως ταράσσει τον αμερόληπτον θεατήν τον γινώσκοντα ότι υπάρχει σχέσις μεταξύ του πνευματικού και του φυσικού κόσμου, ότι την άκραν νηνεμίαν την επικρατούσαν εν γη εξηραμένη διαδέχεται η καταγίς, εκ των κόλπων της οποίας ο ηλεκτρικός σπινθήρ προκαλεί την ευεργετικήν βροχήν, κατόπιν της οποίας επέρχεται η γολύνη και η επίρρωσις των εν τη γη σπερμάτων. Καθ' ημάς δεν είναι μακράν ο καιρός καθ' ον οι εν ψυχρότητι διατελούντες πρωτοστάται θέλουσι τείνει αλλήλοις τας χείρας, αντάξιοι των προπατόρων φαινόμενοι».

1878

Η συνεχής προέλαση του ρωσικού στρατού και η εμφάνιση των πρώτων κοζάκων προσκόπων στο Μελένικο στις αρχές της χρονιάς δίχασαν τους Σερραίους, καθώς κάποιοι υποστήριζαν ότι έπρεπε να βγουν προς υποδοχή των Ρώσων στρατιωτών, ενώ άλλοι διαφωνούσαν.

Στο μεταξύ πολλοί Μουσουλμάνοι, αλλά και ορισμένοι Χριστιανοί από το Νευροκόπι, το Μελένικο και το Δεμίρ Ισνάρ, φοβούμενοι ενδεχόμενοι ρωσική προέλαση, εγκατέλειψαν τις εστίες τους με προορισμό είτε τις Σέρρες είτε άλλα μέρη της Μακεδονίας.

Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος σύντομα έφτασε στο τέλος του με την οθωμανική αυτοκρατορία να υποκύπτει ουσιαστικά άνευ όρων στις απαιτήσεις της Ρωσίας με το κείμενο της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (19 Φεβρουαρίου/3 Μαρτίου 1878) και τη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας. Η εξέλιξη αυτή πυροδότησε δύο μέτωπα: ένα πολεμικό με την εξέγερση Ελλήνων της Μακεδονίας (Φεβρουάριος – Ιούλιος 1878), οι οποίοι διαφωνούσαν με την προοπτική αυτή, και ένα διπλωματικό με τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις να αισθάνονται απειλούμενες από την τεράστια επέκταση της επιρροής της Ρωσίας μέχρι το Αιγαίο και να συγκαλούν το Συνέδριο του Βερολίνου (13 Ιουνίου – 13 Ιουλίου 1878), που ανέτρεψε τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Η τελευταία εξέλιξη οδήγησε στην επονομαζόμενη βουλγαρική εξέγερση Κρέσνα-Ραζλόγκ στα τέλη του 1878.

Τον Μάρτιο (μετά την υπογραφή της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου) έγινε γνωστό ότι ο φιλέλληνας Γερμανός καθηγητής Fabri, που είχε αποτελέσει έναν από τους λόγους της σφοδρής σύγκρουσης στο εσωτερικό του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου οδηγώντας στη στοχοποίηση του Δημήτριου Μαρούλη, είχε αποστείλει προσωπική επιστολή στον Γερμανό καγκελάριο Μπίσμαρκ εφιστώντας την προσοχή του στον ελληνικό πληθυσμό των Σερρών. Σύμφωνα με το *Εθνικόν Πνεύμα* της 19.03.1878, ο Μπίσμαρκ του απάντησε ότι είχε

γράφει σχετικά στον (πρεσβευτή της Γερμανίας;) Ρέους στην Κωνσταντινούπολη και ότι θα συμμορφωνόταν στις πληροφορίες που θα έπαιρνε από εκείνον.

Εν τω μεταξύ, ο Βρετανός συνταγματάρχης Synge έσπευσε στη Μακεδονία το Μάρτιο του 1878 ακολουθώντας την οροθετική γραμμή της Μεγάλης Βουλγαρίας, όπως οριζόταν από την συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Ο συνταγματάρχης βρέθηκε και στις Σέρρες, όπου συναντήθηκε με τον μητροπολίτη, επισκέφθηκε τα σχολεία της πόλης και δέχτηκε αντιπροσώπους της ελληνικής κοινότητας και επιτροπή της αδελφότητας «Ουρανία», η οποία του επέδωσε ψήφισμα της νεολαίας των Σερρών ότι προτιμούσαν κάθε άλλη απώλεια αντί για την προσάρτηση στη Βουλγαρία. Κατά την επίσκεψη του συνταγματάρχη Synge στο Παρθεναγωγείο, οι μαθήτρες έψαλαν τραγούδι για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον αγγλικό λαό και ζήτησαν την απόδοση της περιοχής στην Ελλάδα.

Ποια ήταν όμως η αντίδραση των Σερραίων στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου; Διαβάζουμε στην τεργεσταία εφημερίδα *Νέα Ημέρα* (25.03/06.04.1878):

«Εκ Σερρών γράφουσιν ότι, άμα ως εγνώσθη ότι και η πόλις αύτη περιλαμβάνεται διά της συνθήκης εις την Βουλγαρίαν, οι οθωμανοί κατελήφθησαν υπ' αθυμίας, ήτις ήκιστα ηλαττούτο της των Ελλήνων. Οι πρόκριτοι των δύο φυλών συνήλθον πάραυτα εις συνδιάσκεψιν και πρώτοι οι οθωμανοί προέτειναν να συνταχθή αναφορά προς τον βασιλέα της Ελλάδος ομολογούσα υπακοήν αυτώ και πίστιν και εκφράζουσα την ευχήν της μετά της Ελλάδος ενώσεως. Ατυχώς, ως εκ του φόβου, οι πλείστοι των διαπρεπόντων Ελλήνων είναι απόντες και διά τούτο είναι αμφίβολον αν η ομόφωνος αποδοκιμασία κατά της συνθήκης καταλήξη εις πρακτικόν τι αποτέλεσμα».

Ως προς τις αντιδράσεις μετά το Συνέδριο του Βερολίνου, όταν πλέον κατέστη σαφές ότι οι Σέρρες θα παρέμεναν υπό οθωμανική κυριαρχία, μια μικρή ομάδα Σερραίων ελληνικής καταγωγής επιβεβαίωσε το ρητό «άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου» με την επιθυμία της να συντάξει αναφορά ζητώντας την προστασία της Αυστροουγγαρίας, πρακτικά δηλαδή να σταλεί ο αυστριακός στρατός από τη Βοσνία και να καταλάβει τις Σέρρες! Φυσικά δεν συγκεντρώθηκε ικανός αριθμός πρόθυμων να υπογράψουν ένα τέτοιο κείμενο, ώστε το σχέδιο ναυάγησε.

ΕΡΓΑ ΚΟΜΙΤΑΤΖΗΔΩΝ

Από το 1878 άρχισαν να καταγράφονται συστηματικές και οργανωμένες επιθέσεις βουλγαρικών συμμοριών (κομιτατζήδων) με απαγωγές και δολοφονίες Ελλήνων και Τούρκων προκρίτων, αλλά ακόμη και απλών πολιτών. Αυτός είναι ο κατάλογος των κυριότερων επιθέσεων των κομιτατζήδων στην περιφέρεια Σερρών μέσα στο 1878:

α.) Τον Απρίλιο, κάποιος οθωμανός Σάχης από το Νευροκόπι κατευθυνόταν στην πόλη των Σερρών, όμως κοντά στη Βροντού δέχθηκε δολοφονική επίθεση από βουλγαρική συμμορία.

β.) Τον Ιούλιο, μια καλά οργανωμένη επίθεση κομιτατζήδων στη Βροντού είχε ως αποτέλεσμα να αιχμαλωτισθούν: ο γιός του Χ'' Ιωάννου Χ'' Δημητρίου (Σαϊτάνη) στη μάνδρα του, ο πατέρας του μέσα από το ίδιο του το σπίτι και ο γιός του παπά Ι. Δημήτριου. Οι τρεις αιχμάλωτοι κρατήθηκαν στα βουνά για 17 ημέρες και αφέθηκαν ελεύθεροι μετά την καταβολή λύτρων ύψους 460 λιρών για τους δύο πρώτους και 30 λιρών για τον τρίτο.

γ.) Στις 1/13 Σεπτεμβρίου, νέα επίθεση Βούλγαρων ληστανταρτών στη Βροντού οδήγησε στην αιχμαλωσία των προκρίτων Χ'' Ιωάννου Στόγιου, Χ'' Δημ. Παπά Αντωνίου, Πέτρου Δράτσιου, Μαρίνου Διώρτα, Νιδέλτσιου Χ' Δημητρίου, Νικόλαου Παρδακλή, Πέτρου Παπά Βασιλείου και Αντώνιου Πάντελ. Και πάλι ζητήθηκαν λύτρα για την απελευθέρωση των οκτώ αιχμαλώτων, ήτοι: 50 οθωμανικές λίρες για τους έξι πρώτους (έκαστος), 30 οθ. λίρες για τον έβδομο και 25 οθ. λίρες για τον τελευταίο.

Η διοίκηση των Σερρών έστειλε 800 άνδρες στην περιοχή για να κυνηγήσουν τους παρανόμους, μόνο που αυτοί αρκέστηκαν να πάνε στο χωριό, να φάνε, να πιούνε και να γυρίσουν άπρακτοι λίγες μέρες αργότερα με τη δικαιολογία ότι η εντολή που τους είχε δοθεί, ήταν να κυνηγήσουν αντάρτες και όχι ληστές!

δ.) Τον Νοέμβριο, ο αρχιληστής Σιτογιάννης με καταγωγή από τη Σαρτσίστα του Νευροκοπίου (σήμερα Περιθώρι Δράμας) συνέλαβε στη θέση Χαϊτούς Τσε-

σμέ τους Εμ. Βούδιμο, Ιωάννη Παναγιώτου, Παναγ. Μουτσάλη, Ζλάτκο Λουκούμη και Παναγ. Σκόδρα, όλοι τους Μελενικιώτες, οι οποίοι επέστρεφαν από το πανηγύρι του Ντερέ (πιθανόν εννοείται ο οικισμός Ντερέ-Μαχαλά κοντά στη Νιγρίτα) στο Μελένικο. Οι αιχμάλωτοι αφέθηκαν ελεύθεροι μετά την καταβολή 305 λιρών.

ε.) Τον ίδιο μήνα, άγνωστη συμμορία συνέλαβε και τους Τόσιο, Θ. Χ' Δημητρίου και Ηλ. Γούναρη, επίσης Μελενικιώτες, τους οδήγησε στα βουνά της Βουλγαρίας και τους απελευθέρωσε μόνο μετά την καταβολή 120 λιρών.

Εν τω μεταξύ, επιστολή από τις Σέρρες προς την εφημερίδα *Τηλέγραφος* με ημερομηνία 4 Σεπτεμβρίου 1878 περιέγραφε μεν μια εικόνα «*αναρχίας και παραλυσίας*» από την ευρύτερη περιοχή, όχι όμως κι από την πόλη των Σερρών, όπου επικρατούσε «*ησυχία και ασφάλεια, οποία ήτο και προ του πολέμου*».

Αυτό είχε καταστεί δυνατό χάρη στη συνεργασία της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητας, οι οποίες συναποφάσισαν το διορισμό έξι νυχτοφυλάκων προερχόμενων και από τις δύο κοινότητες, με τους Έλληνες να εποπτεύουν την τήρηση της τάξης στις ελληνικές συνοικίες και τους Τούρκους στις δικές τους. Κατά το συντάκτη, ωστόσο, οι Οθωμανοί σταδιακά άρχισαν να χαλαρώνουν την υπηρεσία τους και στις συνοικίες τους άρχισαν να εμφανίζονται κάποια κρούσματα νυχτερινών κλοπών, που βέβαια οφείλονταν σε κοινούς εγκληματίες.

Τον Οκτώβριο, μετά την εκδήλωση της βουλγαρικής εξέγερσης, ο ανταποκριτής της τουρκικής εφημερίδας *Σταμπούλ* στις Σέρρες έγραφε ότι οι επαναστάτες είχαν φτάσει στα πρόθυρα της πόλης και μάλιστα είχαν στείλει επιστολή στο μητροπολίτη Γρηγόριο ζητώντας να τους καταβάλει 200 τουρκικές λίρες (χρήματα που θα τα συγκέντρωνε από συγκεκριμένα κατονομαζόμενα άτομα), επιστολή την οποία τελικά ο μητροπολίτης επέδωσε στο Διοικητή των Σερρών.

Η ύπαρξη της επιστολής προς τον μητροπολίτη επιβεβαιωνόταν σε επιστολή Σερραίων, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Ωρα* (16.10.1878):

«*Προ τινων ημερών εστάλη εις τους ενταύθα Έλληνας επιστολή παρά των βουλγάρων επαναστατών, δι ης ζητούσιν ούτοι 1200 λίρας προς ευόδωσιν της επαναστάσεως αυτών.*

Ενταύθα διατελούμεν εν δεινή καταστάσει· αφ' ενός οι βούλγαροι επονοιαστάται πιέζουσιν ημάς, αφ' ετέρου δε η οθωμανική κυβέρνησις αιτεί δυσβαστάκτους φόρους, προσθέσετε εις ταύτα και όσα παρά των ληστρικών συμμοριών πάσχομεν, όπως ούτω λάβητε μικράν εικόνα της καταστάσεώς μας».

Δεν αποκλείεται η επιστολή να ήταν πλαστή, δηλαδή να προερχόταν από κοινούς κακοποιούς, που ήθελαν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση, και όχι από τους αντάρτες. Άλλωστε, την υπέγραφαν δύο Έλληνες, ο ένας εκ των οποίων γνωρίζουμε ότι ονομαζόταν Παναγιώτης Παλινδρομίτης.

Οι Βούλγαροι αντάρτες δεν έφτασαν στην πόλη των Σερρών (πέρα από τους αιχμαλώτους του τουρκικού στρατού), αλλά οργάνωναν τις επιθέσεις τους μέχρι το Μελένικο με κέντρο την Άνω Τζουμαγιά. Μία περίπτωση επιδρομής των ανταρτών στο Μελένικο έλαβε χώρα την 1/13 Οκτωβρίου, όταν τέσσερις οπλισμένοι άνδρες απήγαγαν τον έμπορο κρασιών Γιουβανέζη, την ώρα που εκείνος παραλάμβανε και ζύγιζε σταφύλια. Ζητήθηκαν λύτρα, αρχικά 500 και στη συνέχεια 300 λίρες, όμως οι περίπου 400 Τούρκοι στρατιώτες του Μελενίκου έμειναν επιδεικτικά αδρανείς. Μόνο μια εβδομάδα μετά διαδόθηκε μια φήμη περί συμπλοκής του τουρκικού στρατού με τους ληστές, ο απολογισμός της οποίας ήταν να σκοτωθούν ή να τραυματιστούν 70 στρατιώτες!

Ένα άλλο χαρακτηριστικό συμβάν έλαβε χώρα λίγες εβδομάδες αργότερα στο χωριό Γιάννοβο, που αποτελούσε τσιφλίκι των αδερφών Χατζηλαζάρου και βρισκόταν μεταξύ του Δεμίρ Ισσάρ και του Μελενίκου. Χωρίς να πειράζουν κανέναν αυτήν τη φορά, 34 έφιπποι καλά οπλισμένοι άρπαξαν από τον επιστάτη του τσιφλικιού χρήματα και τρόφιμα.

Επιθέσεις, για τις οποίες δεν αναφέρθηκαν λεπτομέρειες, με ορμητήριο το όρος Όρβηλος εξαπολύθηκαν μέχρι τη Βροντού και το Βεζνίκο (το σημερινό Άγιο Πνεύμα), ενώ οι οθωμανικές αρχές άρχισαν να δείχνουν μεγαλύτερο ζήλο περί τα μέσα του Οκτωβρίου, οπότε και ο διοικητής Σερρών μετέβη στο Μελένικο.

Όμως και το Νοέμβριο η Σταμπούλ έκανε λόγο όχι απλά για επιθέσεις στο σαντζάκι των Σερρών, αλλά και για πολιορκία της πόλης σε απόσταση δύο λευγών.

Αυτό ήταν αναληθές. Ενδεχομένως η εφημερίδα αναφερόταν στη διακοπή της συγκοινωνίας μεταξύ Σερρών και Μελενίκου, η οποία αρχικά προξένησε μεγάλο φόβο στους Σερραίους. Ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Τηλέγραφος* έδινε τον τόνο της απελπισίας που κυριαρχούσε στους Έλληνες των Σερρών:

«Ω! είναι αδύνατον να φαντασθήτε μέχρι τίνος σημείου φθάνει η απελπισία, η απόγνωσις ημών, πόσον αμιάσσει η καρδιά μας βλέποντες καθαρόν βουλγαρικών κίνημα, έστω και ληστρικών επί του παρόντος υφιστάμενον! Αφού δε ημείς ουδέν κατ' αυτού εσμέν εις θέσιν ν' αντιτάξωμεν, ας ευχόμεθα να καταπνίξη τούτο η Τουρκία, σώζουσα ούτως αύτη τον εθνισμόν ημών, υπηρετούσα τον Ελληνισμόν. Δύο κακών προκειμένων το μη χείρον βέλτιστον, και όπως σήμερον ευρισκόμεθα το μη χείρον κακόν είναι δυστυχώς ο Τούρκος, και υπέρ αυτού κατ' ανάγκην ευχόμεθα: εις τον τύραννόν του, φευ! εις προαιώνιον εχθρόν του έχει αναπεθεμιμένας τας ελπίδας του ο εν Μακεδονία Ελληνισμός»¹.

Για την καλύτερη αμυντική θωράκιση της περιοχής μεταξύ Σερρών και Δράμας παρατάχθηκε στρατός. Η συγκοινωνία Σερρών και Μελενίκου αποκαταστάθηκε μετά από συμπλοκή του οθωμανικού στρατού και των Βούλγαρων επαναστατών στην Κρέσνα. Στις αρχές Δεκεμβρίου η κατάσταση είχε εξομαλυνθεί σε μεγάλο βαθμό, όμως συνέχισαν να δρουν συμμορίες αποτελούμενες από Βούλγαρους, Έλληνες και Τούρκους κοινούς ληστές.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

-- Σύμφωνα μ' έναν απολογισμό της *Οικονομικής Επιθεωρήσεως*, που αναδημοσιεύτηκε από τον *Ανατολικό Αστέρα* στις 07.04.1878, στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών λειτουργούσαν 2 ανώτερα σχολεία (ένα στις Σέρρες κι ένα στη Ζηλιάχοβα), 22 δημοτικά (πέντε στις Σέρρες και τα περίχωρα, ένα στην Τσαταλδζιά και 15 στα χωριά), 15 στοιχειώδη στα χωριά και 4 σχολεία θηλέων, ενώ το σύνολο του αριθμού των μαθητών σε αυτά ανερχόταν σε 1996.

---

¹ Η εφημερίδα *Τηλέγραφος* φιλοξένησε μεγάλο αριθμό ανταποκρίσεων από τις Σέρρες με περιγραφή διαφόρων συμβάντων (κυρίως στην περιοχή του Μελενίκου) και σκέψεις του συνεργάτη της γύρω από τις εξελίξεις. Πλήρης παράθεση των ανταποκρίσεων αυτών θα γίνει στον τόμο με τις πηγές.

Σύμφωνα μ' έναν δεύτερο απολογισμό, που δημοσιεύτηκε στην ίδια εφημερίδα στις 23.06.1878, ειδικά για τα σχολεία της πόλης των Σερρών διαβάζουμε ότι η πόλη διέθετε ελληνικό σχολείο με δύο γυμνασιακές τάξεις και περίπου 120 μαθητές να φοιτούν σ' αυτό, ένα παρθεναγωγείο με περίπου 200 μαθήτριες, ένα νηπιαγωγείο θηλέων με περίπου 200 μαθήτριες, έξι δημοτικά με περίπου 600 μαθητές και τρία ιδιωτικά σχολεία με περίπου 250 μαθητές – σύνολο μαθητών 1370 περίπου.

Βεβαίως υπήρχαν και Σερραίοι που παρακολουθούσαν μαθήματα στη Θεσσαλονίκη. Κατά το σχολικό έτος 1877-78 στο γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης φοιτούσαν τέσσερις Σερραίοι (οι τρεις από την πόλη και ο τέταρτος από το Ροδολίβος).

-- Στις αρχές Φεβρουαρίου έγινε γνωστό ότι πάρα πολλά άτομα των προσφύγων, οι οποίοι είχαν βρει καταφύγιο στην επαρχία Σερρών, πέθαιναν καθημερινά λόγω επιζωοτίας, η οποία μεταδόθηκε και στα ζώα των ντόπιων κατοίκων.

-- Στις 4/16 Απριλίου ανακοινώθηκε η έκδοση διδασκαλικής εφημερίδας γραμμένης στα ελληνικά από τον Δημήτριο Μαρούλη στις Σέρρες, στο τυπογραφείο που είχε ιδρύσει ο ίδιος το 1872 – το πρώτο τυπογραφείο της πόλης.

-- Στις 25 Μαΐου/6 Ιουνίου, ραγδαία βροχόπτωση και χαλαζόπτωση προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές σε δύο χωριά της επαρχίας Ζίχνης και κυρίως στο χωριό Τσέκβα(:): πολλές στέγες καταστράφηκαν από το χαλάζι και τα νερά της βροχής έμπαιναν μέσα στα σπίτια, παράθυρα σπιτιών έσπασαν, ενώ μεγάλες ήταν οι καταστροφές στα αμπέλια και τις σοδειές των χωρικών.

-- Στις 18 ή 19 Αυγούστου (π.η.) το ελληνικό κράτος απένειμε τον αργυρούν σταυρό των ιπποτών του Σωτήρος στον Ιωάννη Θεοδωρίδη, τον πρώην πρόεδρο του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου.

Με την ευκαιρία αυτή η εφημερίδα *Εθνικόν Πνεύμα* έπλεξε ένα θερμότατο εγκώμιο στον επιφανή Σερραίο: «... ανήρ μεγίστης ικανότητος, φιλοπατρίας και δραστηριότητος, ήτο αξιώτατος τοιαύτης διακριτικής τιμής παρά της ελληνικής κυβερνήσεως. Η σπουδαία πνευματική εστία της ανατολικής και βορείου Μακεδονίας, οι Σέρραι, πολλά οφείλουσιν εις την διανοητικήν ρώμην, τα ελληνοπρεπή αισθήματα και την

αυταπάρησιν του κ. Θεοδουρίδου, όστις, ει και επί τοςάυτα έτη παρεγνωρίζετο υπό των ενταύθα, ουδέποτε επαύσατο ων το κέντρον και η έντιμος κορυφή πάσης εν Σέρραις εθνικής ενεργείας».

-- Την ίδια περίοδο, η ελληνική κυβέρνηση τίμησε με τον χρυσούν Σταυρόν του Σωτήρος τον υποπρόξενό της στις Σέρρες, Παπακωστόπουλο, στον οποίο απένειμε και τον τίτλο του επιτίμου προξένου.

-- Στις 4/16 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε η εκλογή του νέου Οικουμενικού Πατριάρχη, μετά το θάνατο του Ιωακείμ Β΄. Διάδοχός του αναδείχτηκε ο μέχρι πρότινος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιωακείμ, ενώ το όποιο σερραϊκό ενδιαφέρον της όλης διαδικασίας ήταν οι 6 ψήφοι προς τον Σερρών Γρηγόριο.

-- Τον Δεκέμβριο νέος μουδέρης της Νιγρίτας διορίστηκε ο Σουκρή βέης.

ΠΡΟΣΩΠΑ

- Γάμοι, αρραβόνες

-- Πλήρης ήταν η κάλυψη του αρραβώνα, του γάμου, ακόμα και της αναχώρησης του νεόνυμφου υποπρόξενου της Αυστροουγγαρίας στις Σέρρες, από την εφημερίδα *Ερμής*, που ωστόσο μας μπέρδεψε αναφορικά με το επίθετο της νύφης.

Ερμής, 21.07.1878: *«Τη τεάρτη προχθές ετελέσθησαν οι αρραβόνες του αξιότιμου Αθανασίου Χατζή Δήμου, εμπόρου και της Αυστρίας υποπρόξενου εν Σέρραις, μετά της χαριτοβρύτου και ευπαιδέυτου νέας κ. Αθηνάς Χατζή Αναστασίου».*

...19.09.1878: *«Μεγαλοπρεπώς ετελέσθησαν ενταύθα την παρελθούσαν κυριακήν οι γάμοι του εν Σέρραις υποπρόξενου της Αυστροουγγαρίας αξιότιμου κ. Αθανασίου Χατζή Δήμου μετά της βριθούσης χαρίτων δεσποσύνης Αθηνάς Δ. Χατζή Δημητρίου· παράνυμφος ην ο κ. Αντ. Παρίσης. Η τελετή του μυστηρίου εξετέλεσθη πανηγυρικότατα εν τη οικία της νύμφης, όπου προσήλθε πλήθος άπειρον προσκεκλημένων αμφοτέρων των φύλων εκ των καλητέρων και επισημοτέρων της ημετέρας πόλεως [σ.σ. Θεσσαλονίκη], οίτινες ευθύμισαν διασκεδάσαντες εν ορχήσεσι μέχρι της 11 πρωινής ώρας τουρκιστί. Τότε δε άπαντες ομού συνάδευσαν τους νεονύμφους εις την οικίαν του γαμβρού και α-*

πήλθε μετά ταύτα έκαστος εις τα ίδια, αποφέρων τας ωραιότερας αναμνήσεις της λαμπράς ταύτης τελετής, καθ' ην, ουχί μόνον αι προς ευχαρίστησιν των προσελθόντων περιποιήσεις, αλλά και αι ευχαί υπέρ των νεονύμφων επεδαιμλεύθησαν».

...29.09.1878: «Σήμερον την πρωίαν ανεχώρησαν διά Σέρρας οι κύριοι Χατζή Δήμου αδελφοί μετά των οικογενειών των και των νεονύμφων προξένου της Αυστροουγγαρίας εν Σέρραις αυταδέλφου των κ. Αθ. Χατζή Δήμου και της συζύγου αυτού κ. Αθηνάς».

-- Δύο ακόμη κοινωνικά (αρραβώνες) με έντονο άρωμα Σερρών από τις σελίδες ελληνικών εφημερίδων:

Ερμής 14.11.1878: «Ο κ. Δημοσθένης Βλάχης καθ' α πληροφορούμεθα εμνηστεύσατο την μετά πολλών χαρίτων κόρην του εν Σέρραις κ. Σταύρου Ντούρου κ. Ελένην. Συγχαίρομεν από καρδίας τον κ. Δ. Βλάχην διά την επιτυχίαν του και ιδίως, την οικογένειαν του κ. Ντούρου, αποκτήσασαν γαμβρόν κατά πάντα αξιότιμον και ένα των ευπατριδών της πόλεός μας».

Λαός, 12.12.1878: «Εν Νεαπόλει της Ιταλίας ετελέσθησαν μεθ' όλης της επισημότητος οι αρραβώνες της διά πολλών προτερημάτων κεκοσμημένης δεσποινίδος Ιωάννας, θυγατρός του αιμινήστου Θεοδώρου Καραμαλίκη και ανειμιάς επ' αδελφή της κυρίας Θεοχάρη μεγάλης κυρίας, μετά του αξιότιμου κ. Κωνσταντίνου Χρηστίδου ιατρού εν Σέρραις αποκαταστημένου».

- Ένας φιλέλληνας Ελβετός

Στις 2/14 Οκτωβρίου πέθανε στις Σέρρες ο Alfred Gilliéron, φιλέλληνας καθηγητής της ιστορίας στη Λοζάνη της Ελβετίας, μόλις 30 ετών, ο οποίος περιόδευε στις ελληνικές επαρχίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας συλλέγοντας στοιχεία για τα τοπικά ήθη και έθιμα με σκοπό να τα αξιοποιήσει για τη σύνταξη συγγράμματος. Ο θάνατός του οφειλόταν σε αιφνίδιο, πολύ υψηλό πυρετό.

Ο καθηγητής Gilliéron είχε συμβάλλει τα προηγούμενα χρόνια στην προσπάθεια του Μαρούλη για την κινητοποίηση των Ελβετών φιλελλήνων. Εδώ είναι μια αγγελία ομιλίας του καθηγητή στο Νεσατέλ στις 22 Μαρτίου 1877 με θέμα «Το ηθικό μέλλον της Ελλάδας και το έργο του δρ. Μαρούλη».

Conférence gratuite.

Jeudi 22 mars à 5 h., salle circulaire
du Gymnase, conférence de M. le pro-
fesseur Gilliéron, sur « **l'avenir mo-
ral de la Grèce et l'œuvre de M.
le docteur Marulis.** »

Παρότι ο Gilliéron δεν ήταν Ορθόδοξος, ο Μητροπολίτης Σερρών επέτρεψε την τέλεση νεκρώσιμης ακολουθίας στο μητροπολιτικό ναό παρουσία του ιδίου, όλου του κλήρου και εκλεκτών μελών της σερραϊκής κοινωνίας.

Λίγα λόγια για τον Ελβετό καθηγητή από μια εφημερίδα της πατρίδας του: «*Το ξαφνικό χτύπημα στην οικογένεια του νεαρού καθηγητή δεν άφησε κανέναν ασυγκίνητο. Είχε πολλούς φίλους στην πόλη μας, οι οποίοι είχαν εξαρχής εκτιμήσει την αξία της επιστήμης του, όπως επίσης τις εξαιρετικές και στερεές ποιότητες του χαρακτήρα του. Χάρη στις γνώσεις που είχε αποκτήσει κατά τις επίπονες σπουδές του και τα προηγούμενα ταξίδια του στην Ανατολή, είχε συμπεριληφθεί μεταξύ των ανδρών που τιμούν την πατρίδα μας και στην πολύ σύντομη καριέρα του είχε δώσει λαμπρές υποσχέσεις*». (Feuille D' Avis de Neuchatel, 17.10.1878)

1879

-- Οι επιθέσεις των Βούλγαρων ανταρτών συνεχίστηκαν. Στις αρχές της χρονιάς στους δρόμους της πόλης των Σερρών τοιχοκολλήθηκαν προκηρύξεις της τουρκικής κυβέρνησης, που υποσχόταν αμνηστία σε όποιον είχε λάβει τα όπλα και συμμετείχε στην εξέγερση. Πόσο ειλικρινής όμως ήταν η ανακοίνωση αυτή;

Τις πρώτες μέρες εννέα άτομα εκδήλωσαν τη διάθεση ν' ανταποκριθούν στο κάλεσμα. Μετέβησαν, λοιπόν, στη Ράμνα (αργότερα Ομαλό) έτοιμοι να παραδώσουν τα όπλα τους στην τοπική αρχή, τα όργανα της οποίας όμως τους συνέλαβαν και τους σκότωσαν. Σύμφωνα με την επίσημη έκθεση της υποδιοίκησης του Δεμίρ Ισσάρ, τα θύματα δεν είχαν συμμορφωθεί με τους όρους της αμνηστίας και άνοιξαν πυρ κατά των οργάνων της εξουσίας, αλλά δεν πείστηκαν όλοι από την εκδοχή αυτή.

-- Στις 30 Ιανουαρίου η *Βυζαντίς* έγραφε για την κινητοποίηση του αυτοκρατορικού οθωμανικού στρατού μετά την επίθεση που είχαν δεχτεί από είκοσι αντάρτες δύο αδέρφια από το χωριό Λόφτσα (σήμερα Ακρινό Δράμας) επιστρέφοντας από το όρος Μπέλες, μία περίπου ώρα μακριά από τη Βέτρινα (σήμερα Νέο Πετρίτσι), όπου είχαν πάει για να κόψουν ξύλα.

-- Κρούσματα απαγωγής πολιτών κυρίως σε ορεινές περιοχές κοντά στην πόλη των Σερρών προκάλεσαν ανησυχία στους κατοίκους της το Μάιο και κυρίως το καλοκαίρι του 1879, ώστε πολλοί φοβούνταν ακόμη και να κυκλοφορήσουν.

Με τις επιθέσεις στην περιοχή του Μελενίκου και του Δεμίρ Ισσάρ ουσιαστικά να μην έχουν σταματήσει όλο αυτό το διάστημα, η αίσθηση της γεωγραφικής επέκτασής τους ολοένα και πιο κοντά στην πόλη προκάλεσε μια αναστάτωση άνευ προηγουμένου. Στις 5 Ιουνίου, όταν τα κρούσματα δεν είχαν ακόμη γενικευτεί, ο ανταποκριτής του *Τηλέγραφου* στις Σέρρες έγραφε για την κατάσταση που επικρατούσε στην πόλη:

«Η δημόσια ασφάλεια της πόλεως ημών και των πέριξ ευρίσκεται από τινων ημερών εις την αθλιωτάτην κατάστασιν. Τα πέριξ ημών όρη και ιδίως τα προς βορράν είναι πλήρη ληστρικών συμμοριών, και καθ' εκάστην σχεδόν διαπράττονται ληστεία και φόνοι ου μακράν της πόλεως ημών εις διάφορα μέρη. Και ημείς δε οι κάτοικοι της πόλεως δεν ευρισκόμεθα εν ασφαλεία και δεν τολμώμεν να εξέλθωμεν και εν ημέρα ακόμη εις τας πλησίον της πόλεως λαμπράς εξοχάς· διότι και πλησίον αυτής εφάνησαν λησταί, οίτινες προ τινων ημερών ετόλμησαν να στείλωσι και επιστολάς προς δύο κατοίκους της πόλεως ημών, ζητούντες παρ' αυτών χρήματα, και απειλούντες, ότι εν εναντία περιπτώσει θα καταστρέψωσι τα πλησίον της πόλεως κτήματα αυτών. Ο εις δε φοβούμενος και περί της ίδιας αυτού ζωής και εντός αυτής της πόλεως ανεχώρησε νύκτωρ εις Θεσσαλονίκην».

Σερραίοι που δέχτηκαν απειλητικές επιστολές ήταν: ο Γεώργιος Κωνσταντίνου Αρπατζής, στον οποίο έστειλαν τουλάχιστον δύο επιστολές συνοδευόμενες από δύο σφαίρες και του ζητούσαν 200 λίρες, ο Χ' Δ. Σαμολαδάς ζητώντας του 550 λίρες, ο Αντώνιος Παρίσης, από τον οποίο ζητούσαν 300 λίρες, ενώ 50 λίρες ζήτησαν οι ληστές από τον αρχιμανδρίτη παπά Αθανάσιο.

Η αποστολή απειλητικών επιστολών ήταν συνηθισμένη πρακτική και σε άλλες περιοχές, όπως π.χ. στα Πορόια, όπου οι Έλληνες και οι Τούρκοι κάτοικοι του χωριού αποφάσισαν να ικανοποιήσουν τα αιτήματα των εκβιαστών ληστών τον Μάιο.

Την αγωνία των Σερραίων αποτύπωνε και επιστολή που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Ωρα* στις 23.06.1879: *«Τα διάφορα ληστρικά στίφη, άτινα λυμαίνονται και αυτά τα πλησιόχωρα των Σερρών 2 ½ ώρας απέχοντα της πόλεως αναβιβάζονται παρά των καλώς πεπληροφορημένων άνω των 500-600 ανδρών ωπλισμένων δι' οπισθογεμών όπλων. Φόβος και τρόμος κατέχει ενταύθα Τούρκους και χριστιανούς διά το αδύνατον και ανεπαρκές της καταδιώξεως των ληστών εκ μέρους της κυβερνήσεως, στερουμένης στρατιωτικής δυνάμεως. Φοβούμαι δε μη το κακόν λάβη μείζονας διαστάσεις».*

Ληστρικές επιθέσεις και απαγωγές στο σαντζάκι Σερρών το 1879:

α.) Τον Φεβρουάριο στα δάση του Καπακλή δολοφονήθηκαν ο Ρετζδή σουβάρης (έφιππος χωροφύλακας), ο ζαπτιές Καρά Αχμέτ και ένας διαβάτης έμπορος αλβανικής καταγωγής.

β.) Τον Μάρτιο κοντά στην Μπάνιτζα δολοφονήθηκε ο ζαπτιές Ιντζέ Χουσεΐν.

γ.) Στις 25 Απριλίου/7 Μαΐου, ο Αθανάσιος Κομπόκης, μέλος του επαρχιακού συμβουλίου Ζίχνης, επέστρεφε από τη Ζηλιάχοβα στο χωριό του, Εγρή Δερέ (η σημερινή Καλλιθέα της Δράμας), όταν έπεσε θύμα απαγωγής από δώδεκα ληστές, οι οποίοι τον μετέφεραν στο κρησφύγετό τους κοντά στη Σκριτζοβα (αργότερα Σκοπιά), αφού πρώτα δολοφόνησαν τον τσαούση συνοδό του.

Μαρτυρικό θάνατο όμως βρήκε και ο ίδιος ο Κομπόκης, καθώς οι ληστές, αφού πρώτα παρέλαβαν τα λύτρα (1500 οθ. λίρες) για τη δήθεν απελευθέρωσή του, τον πυρπόλησαν με πετρέλαιο και τον έβλεπαν να πεθαίνει, ενώ οι ίδιοι χόρευαν. Αρχηγοί της συμμορίας ήταν οι Στογιάννης ή Γερογιάννης και Στόγιος Βοεβόδας.

Στις αρχές Ιουνίου η ίδια μάλλον συμμορία εισέβαλε μέρα μεσημέρι στο σπίτι του Κομπόκη στο Εγρή Δερέ αφαιρώντας ό,τι υπήρχε (από ρούχα μέχρι χρήματα, ομόλογα και τίτλους ιδιοκτησίας). Κατόπιν οι ληστές επιτέθηκαν στο σπίτι του αδερφού του και ανενόχλητοι έφυγαν από το χωριό με χορούς και τραγούδια!

δ.) Στις 11/23 Μαΐου, η ίδια συμμορία κατακρεούργησε τρεις Οθωμανούς από το χωριό Καρλίκοβο (Μικρόπολη).

ε.) Στις 17/29 Μαΐου στάλθηκαν απειλητικές επιστολές στους Γ. Κωνσταντίνου Αρπατζή και Χ' Δ. Σαμολαδά, οι οποίες μνημονεύονται πιο πάνω. Έφεραν υπογραφή «πέντε βοηβόδες».

στ.) Την ίδια περίοδο, συμμορία έκαψε ένα σπίτι και σκότωσε μια γυναίκα στο τσιφλίκι Τσιαμί Μαχαλά (το σημερινό Κουβούκλιο).

ζ.) Στις 24 Μαΐου/5 Ιουνίου συμμορία εισέβαλε στο τσιφλίκι Βερζιανή (Ψυχικό) και ύστερα από ανταλλαγή πυροβολισμών απήγαγαν έναν κάτοικο, τον οποίο άφησαν ελεύθερο την επόμενη μέρα σε ημιθανή κατάσταση.

η.) Τον Ιούνιο, 15 Βούλγαροι αντάρτες κατέλυσαν στο μοναστήρι του Αγίου

Πνεύματος του χωριού Βεζνίκο (σήμερα Άγιο Πνεύμα) ανενόχλητοι για δύο ολόκληρες μέρες. Μέχρι να κινητοποιηθεί ο στρατός για τη σύλληψή τους, αυτοί είχαν ήδη μεταβεί στο Σφελινό, όπου απήγαγαν τον πολιτευόμενο Γεώργιο Σιούρα και λήστεψαν την οικία του Β. Α. Αλεξανδρή. Ύστερα από 15 μέρες, μετά την καταβολή 150 λιρών, ο Σιούρας αφέθηκε ελεύθερος¹.

θ.) Στις 4/16 Ιουνίου 1879 ληστρική συμμορία λεηλάτησε το σπίτι κάποιου Χρήστου Τσιολάκη στο χωριό Κοτσάκι (η σημερινή Μυρρίνη),

ι.) Τον Αύγουστο, στην οδό μεταξύ των Σερρών και της μονής Τιμίου Προδρόμου Βούλγαροι ληστές απήγαγαν κάποιον Νικόλαο, που ήταν άνθρωπος του μητροπολίτη Σερρών. Ωστόσο ύστερα από μερικές μέρες τον άφησαν ελεύθερο, πιθανόν επειδή είχαν φοβηθεί την κινητοποίηση του αυτοκρατορικού στρατού.

ια.) Τον ίδιο μήνα στην περιφέρεια Μελενίκου Βούλγαροι ληστές σκότωσαν τον Μήτσο Γκοτζάμπαση, αφού πρώτα του άρπαξαν 66 λίρες.

ιβ.) Κάποιο Σάββατο του Αυγούστου, ο Αθ. Νάνου Παπάζογλου από την Αλιστράτη και κάποιος Μώζας (;) από τη Ζηλιάχοβα επέστρεφαν στις πατρίδες τους από την Προσοτσάνη, όταν έπεσαν σε ενέδρα της συμμορίας του Στόγιου. Οι λησταντάρτες αφαίρεσαν χρήματα και εμπορεύματα αξίας περίπου 200 λιρών και στη συνέχεια απήγαγαν τους δύο άνδρες στα όρη της Σκρίτζοβας, για να τους αφήσουν ελεύθερους την επομένη μετά την καταβολή 120 λιρών.

ιγ.) Τον ίδιο μήνα η συμμορία του Στόγιου επιτέθηκε και λήστεψε τον εκ Σερρών οθωμανό Χ' Ιαπούση, από τον οποίο αφαίρεσαν έγγραφα και ομόλογα, στη θέση Κεμέρι σε απόσταση μισής ώρας από την Αλιστράτη.

ιδ.) Ακόμη μία απαγωγή τον Αύγουστο ήταν του Γ. Μπουζούκα από τη Βροντού. Αυτήν τη φορά το τέλος δεν ήταν χαρούμενο, καθώς παρά την καταβολή 50 λιρών οι απαγωγείς σκότωσαν τον αιχμάλωτο.

---

¹ Σύμφωνα με ανταπόκριση στην εφημερίδα *Θράκη*, όπως αναδημοσιεύτηκε στον αθηναϊκό *Χρόνο* (18.07.1879), οι επιδρομές στο Βεζνίκο και το Σφελινό είχαν προηγηθεί εκείνης στη Βερζιανή, όπου (το δημοσίευμα έγραφε ότι) οι ληστές αναζήτησαν κάποιον Τήνα με καταγωγή από την Ήπειρο, ο οποίος όμως απουσίαζε από το σπίτι του και τη γλίτωσε από καθαρή τύχη. Δεν αποκλείεται όμως να υπήρξε κάποια σύγχυση και η τελευταία περίπτωση να ταυτίζεται με την επιδρομή που περιγράφεται στο στοιχείο ζ) του καταλόγου.

ιε.) Μια Κυριακή του Σεπτεμβρίου οι βοεβόδες Στογιάννης και Στόγιος επιτέθηκαν στην εκκλησία της Αλιστράτης την ώρα της θείας λειτουργίας, απ' όπου απήγαγαν και μετέφεραν στα λημέρια τους κοντά στη Σκρίτζοβα τους Στοϊμένο Στόγιο, Στέργιο Μπαλμπουλτζή, Μανώλη Θεολόγο και Θεόδωρο Κ. Βογιατζή. Ύστερα από τρεις μέρες και μετά την καταβολή 200 λιρών αφέθηκαν ελεύθεροι.

Εν τω μεταξύ η απαγωγή αυτή οδήγησε τις οικογένειες Ν. Παπάζογλου και Δ. Μισηρλή να φύγουν από την Αλιστράτη και να μεταβούν σε Σέρρες και Δράμα.

ιστ.) Τον Σεπτέμβριο, ο αρχιληστής Στογιάννης από το χωριό Τσεκβελή του Μελενίκου μαζί με 30 οπαδούς του απήγαγαν τον Κωνσταντίνο Βαγγίρη από το ξενοδοχείο του στο χωριό Κρομμυδά (;), από το οποίο αφαίρεσαν και 10 λίρες. Ο Βαγγίρης ωστόσο δεν άντεξε και από το φόβο του πέθανε.

ιζ.) Τον ίδιο μήνα στον καζά Μελενίκου ο ληστής Κρέμενλης και 30 οπαδοί του άρπαξαν τα γαϊδούρια των Ιωάννη Γεωργίου και Ατού βέη αξίας 50 λιρών.

ιη.) Τον Οκτώβριο, Βούλγαροι ληστές συνέλαβαν κάποιον αλβανό Σαλή τσαούση, άρπαξαν το άλογό του και σκότωσαν έναν από τους ζαπτιέδες του.

ιθ.) Την ίδια μέρα, θύμα ληστείας έπεσε ο μουδέρης Ραζλοκίου και το χαρέμι του κατά την επιστροφή τους από τις Σέρρες στο Ραζλόκι.

κ.) Τον ίδιο μήνα, ο Γεώργιος Κρέμενλης απήγαγε τον Ιωάννη Γεωργίου από το Μελένικο και έλαβε 200 λίρες ως λύτρα.

κα.) Τον Νοέμβριο, ο αρχιληστής Στογιάννης με 20 οπαδούς του επιτέθηκαν και σκότωσαν τον παπά Σταμάτιο μέσα στην οικία του στο χωριό άνω Σπάντζα του καζά Μελενίκου, αρπάζοντας παράλληλα 500 λίρες.

κβ.) Τον Δεκέμβριο, βουλγαρική ληστοσυμμορία με 70 μέλη σκότωσαν κοντά στη Βελούσιτσα του καζά Μελενίκου τους Σπανδωνή Κωνσταντίνο, Δημήτριο Σουσίτσαλη, Χρήστο Γκέσιο, Γεώργιο Σίσκο, Νικόλαο Πέτκο, Τάκο Πέτκο και Δημήτριο Γκέσιο, από τους οποίους αφαίρεσαν 156 λίρες.

κγ.) Τον ίδιο μήνα συμμορία αγνώστων απέσπασε 500 λίρες από τον Χ' Στογιάννη Βλαχλή –στον καζά Μελενίκου και πάλι.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

-- Στα τέλη του 1878 με αρχές 1879, οι σφοδρές καταιγίδες και οι χαμηλές θερμοκρασίες επέφεραν σοβαρές βλάβες σε ογδόντα τηλεγραφικούς πασσάλους της επαρχίας Σερρών καθιστώντας αδύνατη την τηλεγραφική επικοινωνία της πόλης των Σερρών με τη Θεσσαλονίκη, ώστε για αρκετό διάστημα οι δύο πόλεις επικοινωνούσαν μόνο με έκτακτες ταχυδρομικές αποστολές.

-- Στις αρχές της χρονιάς η σύγκλητος του Εθνικού Πανεπιστημίου της Αθήνας αποφάσισε ν' απονεμίσει τον τίτλο του διδάκτορα της Θεολογίας στον μητροπολίτη Σερρών Γρηγόριο για τα εκκλησιαστικά συγγράμματά του, όπως και στον πρώην Σερρών (πλέον Νικομηδείας) Φιλόθεο Βρυένιο για τα Κλημνένιά του.

Σύντομα όμως και ο Γρηγόριος θα γινόταν πρώην Σερρών. Στις 3/15 Φεβρουαρίου τα μέλη της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον εξέλεξαν μητροπολίτη Ηρακλείας, ενώ αντικαταστάτης του στη μητρόπολη Σερρών εξελέγη ο Ναθαναήλ, μέχρι τότε πρωτοσύγκελος του μητροπολίτη Δέρκων.

-- Τον Μάρτιο, η αδελφότητα «Ουρανία» εξέλεξε τους Ι. Καλοσύπη και Ν. Κουμπίδη αντιπροσώπους της στο συνέδριο όλων των ελληνικών συλλόγων.

-- Η αναστάτωση των προηγούμενων χρόνων δεν θα μπορούσε να μην έχει αντίκτυπο στην εύρυθμη λειτουργία του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Η πρώτη από το 1876 λογοδοσία του συλλόγου έγινε από τον γραμματέα του, Λουκά Δημητριάδη, και κάλυπτε την περίοδο από τις 23 Μαΐου 1876 έως τις 27 Μαΐου 1879. Αναμενόμενα, η πολεμική αναταραχή ελάττωσε σε πολύ μεγάλο βαθμό τους οικονομικούς πόρους του συλλόγου, ώστε από 305 οθωμανικές λίρες που είχε εισπράξει κατά το έβδομο έτος της λειτουργίας του (1876-77), το τελευταίο δωδεκάμηνο τα έσοδά του έπεσαν μόλις σε 18.57 λίρες.

-- Τον Ιούνιο τυπώθηκε στις Σέρρες το αποτελούμενο από 90 σελίδες βιβλίο του Δημήτριου Μαρούλη με τίτλο «Τα έργα των χειρών μου και το έργον μου ενώπιον του ενεστώτος και του μέλλοντος». Παρά την απολογητική διάθεση από τη μεριά του συγγραφέα, στον απόηχο της διαμάχης των προηγούμενων ετών, το βιβλίο προκάλεσε αντιδράσεις. Ο συντάκτης της θεσσαλονικιώτικης εφημερίδας

Ερμής, χωρίς καν να το έχει διαβάσει, έγραφε για τη «δυσάρεστη εντύπωση» που αυτό είχε προκαλέσει στους αναγνώστες του «ως καθαπτόμενον εν γένει της υπολήψεως και τιμής πολλών της Μακεδονίας χρησίμων τέκνων».

-- Νέος διευθυντής του Γυμνασίου Σερρών ανέλαβε από τον Σεπτέμβριο ο Ιωάννης Τσικόπουλος.

-- Και κάτι από την Ελβετία. Τον Μάρτιο του 1879, ύστερα από πρόταση του Δημήτριου Μαρούλη, στο σπίτι του οποίου ο καθηγητής Alfred Gilliéron είχε αφήσει την τελευταία του πνοή πέντε μήνες νωρίτερα, στο Νεσατέλ συστάθηκε επιτροπή για τη συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό την ανέγερση ενός μνημείου στις Σέρρες, αφιερωμένου στον άτυχο Ελβετό καθηγητή.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Ερμής, 19.06.1879: «Ο εν Σέρραις εμπορικώς εγκαταστημένος αξιόλογος νέος και ημέτερος φίλος κύριος Κωνστ. Καπέτης εμνηστεύσατο αρτίως την ευγενή και υπό πολλών προτερημάτων κεκοσμημένην κόρην Ελένην Ζιάτκου. Ευχόμεθα τοις μνηστευθείσι ταχεία στέψιν».

-- Από αγγελίες ή ενημερώσεις αφίξεων/αναχωρήσεων Σερραίων στην εφημερίδα Ερμής της Θεσσαλονίκης αντλούμε κάποια ονόματα γνωστών Σερραίων της εποχής, που δεν έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα: Αθανάσιος Αντωνιάδης, Δημ. Βλάτσης, Αλκιβιάδης Βουγιουκλής (κτηματίας), Αστέριος Γοργίας (γραμματέας του εμπορικού οίκου Δούμπα στη Θεσσαλονίκη), Αθανάσιος Εμμανουήλ (γιατρός), Δ. Πεσνικίδης (πράκτορας του παρά την πόλη των Σερρών ανθρακωρυχείου ΚΑΤΑΚΟΝΟΣ και ΜΟΝΟΣΠΗΤΩΝ), Εμμανουήλ Σιάσιος (έμπορος).

-- Τον Ιούνιο του 1879, μεταξύ των απολυθέντων μαθητών της τρίτης τάξης της σχολής των απόρων παιδων στην Αθήνα περιλαμβανόταν κι ένας Σερραίος, ο – πιλοποιός στο επάγγελμα – Ι. Θεοχάρης.

-- Τον Σεπτέμβριο η δασκάλα Αικατερίνη Λασκαρίδου με καταγωγή από το Μελένικο εισήγαγε για πρώτη φορά στην Αθήνα, άρτι αφιχθείσα από το Παρίσι, το φροβελιανό εκπαιδευτικό σύστημα στο νηπιαγωγείο.

1880

-- Στις 7/19 Φεβρουαρίου, 60 Βούλγαροι λησταντάρτες εισέβαλαν στο Σουμπάσκιοϊ (σήμερα Νέο Σούλι) και λεηλάτησαν την οικία του Βασίλειου Βαγιονά, τον οποίο απήγαγαν στα βουνά.

-- Στις 12/24 Φεβρουαρίου, ημέρα Τρίτη, μεγάλη αναστάτωση προκάλεσε η ξαφνική εμφάνιση μέρα μεσημέρι 60 κομιτατζήδων στους λόφους βορειοανατολικά της πόλης των Σερρών. Προς καταδίωξή τους στάλθηκε ο χιλίαρχος συνοδευόμενος από 20-25 ζαπτιέδες, οι οποίοι περιορίστηκαν στην ανταλλαγή πυροβολισμών, σύντομα όμως τράπηκαν σε φυγή με τους κομιτατζήδες να τους καταδιώκουν. Οι τελευταίοι έφτασαν μέχρι τον λόφο πάνω από το προάστειο των αγίων Αναργύρων, απ' όπου πυροβολούσαν με όπλα τύπου μαρτίνι προς τη μεριά της πόλης και προκαλούσαν τους Τούρκους βρίζοντάς τους, οι δε σφαίρες έφτασαν μέχρι τον μητροπολιτικό ναό των αγίων Θεοδώρων!

Το περιστατικό, που κατατρόμαξε τους Σερραίους, διήρκεσε τρεις περίπου ώρες (από τις 9 έως τις 12 τουρκική ώρα). Οι κομιτατζήδες παρέμειναν στην ίδια θέση για ακόμα μία ή δύο ώρες και στη συνέχεια επέστρεψαν στους λόφους βορειοανατολικά της πόλης. Ελλείπει άλλης στρατιωτικής δύναμης, η Διοίκηση όπλισε εκ του προχείρου 200 Κιρκάσιους και άλλους πρόσφυγες, οι οποίοι φύλαγαν το προάστειο των αγίων Αναργύρων από ενδεχόμενη νυχτερινή εισβολή, ενώ ζητήθηκε και η αποστολή στρατού από τη Θεσσαλονίκη.

-- Ουδείς ανταποκριτής ελληνικής εφημερίδας δέησε να γράψει το παραμικρό για την περιπέτεια του Δημητρίου Μαρούλη, που λίγο έλειψε να έπερτε κι αυτός θύμα απαγωγής. Ό,τι γνωρίζουμε προέρχεται από ξένες εφημερίδες.

Στις 12/24 Φεβρουαρίου ο Μαρούλης κατευθυνόταν σ' ένα λόφο γειτονικό της πόλης των Σερρών, για να επιβλέψει την ανέγερση του μνημείου προς τιμήν του καθηγητή Alfred Gilliéron, όταν ξαφνικά περικυκλώθηκε από οπλισμένους ληστές. Χάρη όμως στη μεσολάβηση ενός εργάτη, ο Μαρούλης αφέθηκε σύντομα

ελεύθερος να γυρίσει στο σπίτι του, με την υπόσχεση ότι θα έδινε στους ληστές χρηματικό ποσό, που αντιστοιχούσε σε 2.500 γαλλικά φράγκα, για ρουχισμό.

-- Εκείνες τις μέρες (γύρω στις 12 με 14 Φεβρουαρίου, π.η.), οι αντάρτες έστειλαν επιστολή στον μητροπολίτη Σερρών εκβιάζοντάς τον να συγκεντρώσει 5.500 λίρες από συγκεκριμένους πολίτες, τους οποίους ανέφεραν ονομαστικά, υπό την απειλή του θανάτου. Την επιστολή υπέγραφε ο Κώστας Κούκος βοεβόδας, η σφραγίδα του οποίου έγραφε στα βουλγαρικά «του Μακεδονικού στρατού σφραγίδα αρχηγού επιτελείου 1878». Ακολούθησε και δεύτερη απειλητική επιστολή (μάλλον στις 15/27.02), χωρίς φυσικά να ικανοποιηθεί το αίτημά τους.

« . . . Ἀφοῦ ἀναγνώσετε τὴν ἐπιστολὴν μας νὰ τοὺς μά-
σητε ὄλους ἰδοὺ καὶ τὰ ὀνόματα θυκνύω. Τὸν Κύρ Ἀντω-
νάκ Παρίση 500 λίρες θέλω ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζλάτκου 500 τὸν
μποϊκλυδὸ τὸν Ἡλιάδι 500 τὸν Ἀθανάς τὸν ἱατρὸν 400
τὸν Νικόλα Μηχαήλ 500 τὸν γλιγὸρ τὸν βρακηζή 500 τὸν
Βασίλ τὸν ὄργανζι 500 τὸν ἀρπαζή γεώργι 200 τὸν καλό-
γερον τὸν Μελέτιον 100 τὸν κουντοῦ κώστα υἱὸν Ἀθανάσιον
200 τὸν Χ'. Δημήτρε σαμουλαδάς 100 τὸν Ματίκου 400
τὸν Δεῖνα ὅπου βαστὰ τοῦ βερζινέ 200 τὸν Π. μάρκου 200
Νάσιου ὄργανζι 100 τὸν τέγουζικ 200 τὸν καρπέτ 200 Χ'.
Δεῖνα σαμουλαδάς 100 τὸν Χ'. Ἀποστὲλ 200 τὸν Ἀθανάς
γαῖτανζή 200 ταῦτα ὅσα σὰς ἔγραψα ἅμα ἀναγνώσητε τὴν
ἐπιστολὴν μας ἀμέσως τὰ χρήματα νὰ μᾶς εὔρουν ὅπου καὶ
ἐὰν ἡμεῖσθαι. Τοῦτο μόνον εἰδοποιῶ ὅτι ἐὰν θέλητε νὰ ἔχη-
τε τὴν ἡσυχίαν Σας θὰ τὰ στείλητε ἀμέσως, ἐὰν δὲ δὲν θὰ
ἡξεύρητε οὔτε τὸν περίπατόν σας οὔτε τοὺς καφενέδες οὔτε
τὰ τσιουφλικά οὐδὲ εἰς τὰ στυκάκι δὲν θὰ ἡμπορεῖται νὰ
πηγαίνητε, ἀντὸ θὰ πιάσητε εἰς ἀδιαφορίαν ἕναν μόνον νὰ
σφάξω τότες θὰ πιστεύσητε καὶ ὑμεῖς ἐὰν δὲν δείξητε τὴν
ἐπιστολὴν δὲν θὰ ἔχητε μακρὸν ζωὴν, διότι καὶ ὑμεῖς ἔχητε
σφάλματα πολλὰ ἀλλ' ὅταν θὰ ἔλθουν αὐτὰ τὰ χρήματα
τότε θὰ γείνη γενικὴ συγχώρησις καὶ θὰ ἔχητε τὴν ἄδειαν
ἀπὸ τὸν Κώστα Βαῖβόδα ὅπου καὶ ἐὰν πηγαίνητε νὰ ἔχητε
τὴν ἐλευθερίαν καὶ φόβον ἀπὸ κανέναν νὰ μὴ εἰπῆτε ὅτι θὰ
φέρητε στρατεύματα καὶ 50 χιλιάδες πάλιν δὲν θὰ ἔχητε
τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐὰν ἔχητε εὐχαρήστησιν στείλητε ἕναν ἄν-
θρωπον νὰ ἐρωτᾷ εἰς πολλὰ μέρει καὶ θὰ μᾶς εὔρεις καὶ ἐὰν
θέλεται δείξητε τὴν εἰς τὴν συνελεύσειν δὲν φοβοῦμαι ὅπως
ἐσκότοσαν τὸν Πατέρα μου καὶ ἐμαίνα ἄς σκοτόσουν. »

-- Στις 25 ή 27 Φεβρουαρίου (π.η.) ο Κούκος επανεμφανίστηκε στη Ζηλιάχοβα επικεφαλής συμμορίας 70 ανδρών. Εκεί πυρπόλησαν το σπίτι του αγά Μουχαρέμ βέη, από τον οποίο είχαν ζητήσει χρήματα χωρίς ανταπόκριση, ενώ προσπάθησαν ανεπιτυχώς να διαρρήξουν το διοικητήριο της πόλης. Ακολούθησε συμπλοκή κατά την οποία ένας ληστής σκοτώθηκε, τουλάχιστον ένας ακόμη τραυματίστηκε (ο κατά κάποιον τρόπο συναρχηγός ονόματι Μήλιος, ο οποίος την επομένη εξέπνευσε), ενώ υπήρχαν πληροφορίες και για έξι με επτά τραυματίες Τούρκους. Η συμμορία του Κούκου έστειλε και εδώ απειλητική επιστολή ζητώντας ως λύτρα 1500 λίρες.

-- Εν τω μεταξύ τον Φεβρουάριο οι Τούρκοι της Προσοτσάνης οργάνωσαν επιθέσεις κατά των βουλγαρικών συμμοριών στην Γκόρνιτσα. Σε μία συμπλοκή οι άνδρες του Μεχμέτ αγά σκότωσαν επτά ληστές, ενώ τον ίδιο μήνα οι Τούρκοι της Προσοτσάνης εξαπέλυσαν και δεύτερη επίθεση με αφορμή ένα γάμο στην Γκόρνιτσα, αιφνιδιάζοντας τους μεθυσμένους βοεβόδες και σκοτώνοντας 5-6, ένας εκ των οποίων ήταν και ο αρχηγός τους, ο Στογιάννης.

-- Όμως δεν ήταν όλοι οι κομιτατζήδες ληστές (όπως και ούτε όλοι οι ληστές ήταν βεβαίως κομιτατζήδες). Υπήρχαν κι εκείνοι που πήγαιναν από χωριό σε χωριό και προσπαθούσαν να παραπλανήσουν τους απλοϊκούς χωρικούς με χονδροειδή ψέματα, όπως ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης καθαιρέθηκε και στη θέση του είχε εκλεγεί ένας Βούλγαρος, προκειμένου να τους προσελκύσουν στη σχισματική βουλγαρική εκκλησία –σύμφωνα με επιστολή από τις Σέρρες, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Πρωία* στις 10.03.1880.

-- Δεν ήταν μόνο οι ληστές και οι πανσλαβιστές που ανησυχούσαν τους Σερραίους, αλλά και η οικονομική κρίση που μάστιζε όλη την οθωμανική αυτοκρατορία. Ο ανταποκριτής του Τηλέγραφου έκανε εκτενή αναφορά στην κατά 50% αιφνιδιαστική υποτίμηση των πενταριών της τουρκικής λίρας από τα 5 στα 2 ½ γρόσια, με τις φτωχότερες τάξεις να πληρώνουν το μεγαλύτερο βάρος.

-- Στις 21 Μαρτίου/2 Απριλίου εξήντα Βούλγαροι ληστές εισέβαλαν και πάλι

στο Σουμπάσκιοϊ, όπου προέτρεψαν τους χωρικούς να τους βοηθήσουν στην εκπλήρωση του σκοπού τους, ενώ απήγαγαν κι έναν κάτοικο του χωριού.

-- Στις 25 Μαρτίου/6 Απριλίου, οι ίδιοι ληστές απήγαγαν πέντε κατοίκους της Τοπόλιανης (σήμερα Χρυσό) και τους μετέφεραν στα βουνά, όπου τους κράτησαν επί δώδεκα ημέρες με αντίτιμο την καταβολή τετρακοσίων λιρών ως λύτρα.

-- Την ίδια μέρα οι αρχιληστές Κώτσιος Λιούτας και Γ. Κρεμενλής εισήλθαν στο Μελένικο και άρπαξαν από το κέντρο της πόλης μια νύφη, τη Μήτσα Τζεβελέκη Αικατερίνη, την οποία μετέφεραν στα βουνά ζητώντας 200 λίρες.

-- Στις 5/17 Απριλίου άγνωστος αριθμός ληστών εισέβαλε στο χωριό Κούτσια (σήμερα Ευκαρπία) κοντά στη Νιγρίτα λεηλατώντας στην κυριολεξία την οικία ενός από τους πλουσιότερους κατοίκους του, του Ακριβού. Την επόμενη μέρα η ίδια συμμορία επιτέθηκε σε άλλο ελληνόφωνο χωριό της Νιγρίτας και απήγαγε έναν πλούσιο κάτοικό του, το Μανωλάκη, μαζί με τον γαμπρό και την εγγονή του, τους οποίους άφησαν ελεύθερους μόνο μετά την πληρωμή αδρών λύτρων.

-- Στις 10/22 Απριλίου, ληστές οργάνωσαν επιδρομή στο Σαρμουσακλί (Πεντάπολη), έπιασαν τους πλουσιότερους κατοίκους του και τους απελευθέρωσαν μόνο μετά την καταβολή πεντακοσίων λιρών ως λύτρα. Με αφορμή το περιστατικό αυτό οι αρχές καταδίωξαν τους ληστές και ακολούθησε συμπλοκή στη μονή Τιμίου Προδρόμου παρόντος του αντιστράτηγου Ασάφ πασά. Ενώ όμως αρχικά ο στρατός φάνηκε να έχει το πάνω χέρι σκοτώνοντας πέντε ληστές και συλλαμβάνοντας άλλους δύο, γύρω στις 3 η ώρα τη νύχτα, όσο οι στρατιώτες κατέλυαν στο μοναστήρι, οι ληστές επιτέθηκαν στο Σουμπάσκιοϊ και απήγαγαν δώδεκα προκρίτους του χωριού.

-- Στις 11/23 Απριλίου, ληστές επέδραμαν στο Καβακλί (σήμερα Λευκώνας) και απήγαγαν έναν μυλωνά αλβανικής καταγωγής.

-- Την επομένη, μια επιδρομή στο Νεοχώρι κατέληξε στην πυρπόληση του αγροκηπίου του Σαλή αγά. Και στις δύο περιπτώσεις, οι ληστές συνόδευσαν τις επιθέσεις τους με αποστολή απειλητικών επιστολών για την καταβολή λύτρων.

-- Εν τω μεταξύ στις αρχές Απριλίου, εν μέσω έξαρσης των ληστρικών επιθέσεων, έγινε γνωστή η αντικατάσταση του μουτεσαρίφη Σερρών από τον Εμίν εφένδη, που είχε υπηρετήσει σ' αυτό το αξίωμα και παλιότερα. Τον ίδιο μήνα νέος στρατιωτικός διοικητής Σερρών διορίστηκε ο Χασάν πασάς.

-- Γενικότερα τον Απρίλιο εκδηλώθηκε μια πιο δυναμική αντεπίθεση του τουρκικού στρατού, ο οποίος άρχισε να σημειώνει σημαντικές επιτυχίες κατά των ληστανταρτών. Για παράδειγμα, σε συμπλοκή με τη συμμορία του Κρεμενλή κοντά στο Δεμίρ Ισσάρ στις 20 Απριλίου/2 Μαΐου, πολλοί ληστές έχασαν την ζωή τους.

Στις όποιες θετικές εξελίξεις φαίνεται ότι συνέβαλε η αυτοπρόσωπη παρουσία του στρατιωτικού διοικητή Ασάφ πασά στις συμπλοκές, όπως και η κήρυξη στρατιωτικού νόμου στις Σέρρες από τον Γενικό Διοικητή –διακόπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την επικοινωνία των πανσλαβιστών με τους αντάρτες.

-- Όμως η επιβολή στρατιωτικού νόμου είχε και πολλά παρατράγουδα. Το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης του 1880 φιλήσυχοι Σερραίοι οδηγήθηκαν στις φυλακές, όπου και διανυκτέρευσαν, επειδή είχαν κάνει το έγκλημα να επιστρέψουν από την εκκλησία στα σπίτια τους γύρω στις 3 τουρκική ώρα, όταν η κυκλοφορία ήταν απαγορευμένη «έστω και μετά φανού».

Η συγκεκριμένη φράση είχε την αξία της, καθώς στους δρόμους της πόλης των Σερρών δεν υπήρχαν τοποθετημένα φανάρια, ώστε όποιος ήθελε να κυκλοφορήσει τη νύχτα έπρεπε διά νόμου να κρατάει κι από ένα φανάρι, αλλιώς θα κατέληγε στη φυλακή! Με την επιβολή του στρατιωτικού νόμου όμως αυτό ανατράπηκε.

-- Φονική συμπλοκή σημειώθηκε την πρωτομαγιά στον Λαϊλιά, όπου σκοτώθηκαν 15 ληστές και ένας αιχμαλωτίστηκε. Στην κατάθεσή του ενώπιον του στρατοδικείου ο αιχμάλωτος αποκάλυψε ότι όλες οι συμμορίες της περιοχής σχεδίαζαν να κατέβουν από κοινού στις Σέρρες την περίοδο του Πάσχα για να έκαναν το «χριστιανλίκι» –προφανώς εννοούσε τον εκκλησιασμό. Παραδέχτηκε επίσης ότι η δική του συμμορία του ευθυνόταν για μια ιερόσυλη πράξη, το κάψιμο ελληνικών βιβλίων στη νεόδμητη εκκλησία της Άνω Βροντούς, όπως και στο σχολείο του χωριού, την Παρασκευή της Διακαινησίμου, 25 Απριλίου/7 Μαΐου.

-- Άλλη συμπλοκή έλαβε χώρα κοντά στο μοναστήρι του αγίου Πνεύματος στις 2/14 Μαΐου με τρεις ληστές νεκρούς και έναν τραυματία, ενώ την ίδια χρονική περίοδο σε σφοδρές μάχες στα βουνά του Δεμίρ Ισσάρ σκοτώθηκαν 23 ληστές, οι οποίοι ανήκαν στη συμμορία των Κοκολίτς (ή Κούκουλιτς –άλλο όνομα για τον Κούκο;), Σεμερτζή Κώτσου κλπ.

-- Πρόσκαιρα, οι επιθέσεις έγιναν αισθητά λιγότερες και με φθίνουσα τάση. Η επόμενη μεγάλη επιχείρηση των Βούλγαρων ληστών εκδηλώθηκε τον Ιούνιο, όταν καταδίωξαν τον ευπορότερο κτηματία της Ζίχνης, Ικιάζ βέη.

-- Μία ήταν η αξιοσημείωτη, όσο και θεαματική, ληστρική επιδρομή σ' όλο το σαντζάκι των Σερρών το μήνα Ιούλιο. Ειδικότερα, ο αρχιληστής Γκότσης από το Μελένικο και δώδεκα οπαδοί του αιχμαλώτισαν στην ξύλινη γέφυρα του Μελενίκου τους Κ. Φιλιππάκη, Σλάτκο Λουκούμη, Ι. Θεοφάνους, Ιωάν. Τζόπρο, Κ. Μπελίτσκα, Π. Τοπολίγκα κα Παν. Τουκμετζή, ενώ αυτοί επέστρεφαν από την αγορά Σφετς Βρατς. Η λεία που αποκόμισαν οι ληστές ανήρθε σε 255 λίρες, ενώ λόγω των κακουχιών έχασε την ζωή του ο Θεοφάνους.

-- Τον Αύγουστο, συμμορία που δρούσε στην περιοχή μεταξύ Σερρών και Θεσσαλονίκης (πιθανότερα στα διοικητικά όρια της Θεσσαλονίκης) απήγαγε έναν Σερραίο, τον Πέμο, μεταξύ δύο στρατιωτικών σταθμών και τον απελευθέρωσε μετά την καταβολή λύτρων ύψους 150 λιρών.

-- Τον Αύγουστο όμως υπήρξε μια ξαφνική, όσο και δυναμική επανεμφάνιση των ληστοσυμμοριών και στο σαντζάκι των Σερρών. Στις 12/24 του μήνα, Βούλγαροι ληστές συνέλαβαν τον παπά Ιωάννη παπά Θεοδώρου από τη Βροντού, τον οποίο κράτησαν αιχμάλωτο για 17 μέρες και τον άφησαν ελεύθερο μόνο μετά την καταβολή 50 λιρών.

-- Άλλες περιπτώσεις επιθέσεων τον Αύγουστο του 1880 ευρύτερα στο σαντζάκι των Σερρών, χωρίς να είναι γνωστές οι ακριβείς ημερομηνίες:

α.) Οι αρχιληστές Άγγελος και Δημήτριος απήγαγαν δύο παιδιά οθωμανικής καταγωγής από χωριό του καζά Μελενίκου, τα οποία στη συνέχεια σκότωσαν παρά την καταβολή 200 λιρών.

β.) Ο Γ. Κρέμενλης με 40 οπαδούς του άρπαξαν από τη μέση της αγοράς του χωριού Κατούντσα του καζά Μελενίκου έναν κάτοικο γειτονικού χωριού, τον οποίο και στη συνέχεια σκότωσαν.

γ.) Ο αρχιληστής Γκότζης Τσιγκουρλής έπιασε αιχμάλωτο τον Θωμά Πέτκου Μέρτιου από το Μελένικο, για τον οποίο πήρε λύτρα 50 λίρες. Ο αιχμάλωτος όμως πέθανε λόγω των κακουχιών στα βουνά.

δ.) Η συμμορία του Νάτση εισέβαλε στην εκκλησία του Κρουσόβου (σήμερα Αχλαδοχώρι) την ώρα της θείας λειτουργίας και συνέλαβε οκτώ κατοίκους με ελληνικό φρόνημα, από τους οποίους αφαίρεσαν 160 λίρες.

ε.) Στο ίδιο χωριό εισέβαλε και η συμμορία του Νικόλαου Γραίκου, η οποία συνέλαβε και σκότωσε τον ελληνοφρονούντα μουχτάρη.

-- Στις αρχές Σεπτεμβρίου ο Δ. Μήτρου από την Άνω Βροντού, μέλος της συμμορίας του Γ. Κρέμενλη, εμφανίστηκε οικειοθελώς στις αρχές των Σερρών αιτούμενος αμνηστία. Ανακρινόμενος από τις αρχές αποκάλυψε ότι ο αρχιληστής Ζεμπίλης είχε σταλεί στην περιοχή με διπλή αποστολή: ν' αποκεφαλίσει τους Θεόδωρο Αντωνίου και Πέτρο παπά Βασιλείου από τη Βροντού και ν' απαγάγει το μητροπολίτη Σερρών Ναθαναήλ για να τον μεταφέρει στη Δούβνιτσα ή τη Ρίγα της Βουλγαρίας.

-- Το κύμα επιδρομών συνεχίστηκε και τον Σεπτέμβριο:

α.) Στις 10/22 Σεπτεμβρίου λησταντάρτες απήγαγαν τους Δ. Χ' Ιωάννου (Σαϊτάνη), Μαρίνο Διώρτα και Άγγελο Σταρτζίσταλη από τη Βροντού, οι οποίοι σώθηκαν χάρη στην επέμβαση του αυτοκρατορικού στρατού, όμως οι απαγωγείς είχαν ήδη λάβει 100 λίρες, ενώ σκότωσαν δύο ακόμη αιχμαλώτους, τους Θεόδ. Κωνσταντίνου και Π. Φιλοθέου.

β.) Ο Ζεμπίλης απήγαγε τον παπά Γιοβάννη από τη Βροντού, τον οποίο άφησε ελεύθερο αφού πρώτα έλαβε 100 λίρες. Τον ίδιο μήνα, ο ίδιος ληστής απήγαγε τρεις ακόμη ελληνοφρονούντες της Βροντούς, χωρίς να είναι γνωστές περισσότερες λεπτομέρειες.

γ.) Ο αρχιληστής Στογιάννης Τσιγκουρλής απήγαγε τον Χ'' Αθανάσιο από την

Καλυμάντσα του καζά Μελενίκου, τον οποίο στη συνέχεια σκότωσε παρά την καταβολή λύτρων ύψους 100 λιρών.

-- Τον Οκτώβριο, ο αρχιληστής Άγγελος από ένα χωριό του καζά Μελενίκου μαζί με τρεις οπαδούς του σκότωσαν τον Σαΐτ αγά από την Μπέλιτσα και έκαψαν τον Στόγιο Τσορμπατζή, από τον οποίο προηγουμένως είχαν αφαιρέσει 200 λίρες.

-- Τον ίδιο μήνα ο Γ. Κουκουλέτσης έκαψε τον οθωμανό χατζή Μπελάλη από τη Νικούτη, ενώ τουλάχιστον έξι ακόμη επιθέσεις συμμοριών καταγράφηκαν το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου στους καζάδες Μελενίκου και Δεμίρ Ισσάρ.

-- Σημαντικό χτύπημα δόθηκε στους ληστές στις 9/21 Νοεμβρίου, όταν συνελήφθη σε σπηλιά και ο αρχιληστής Κούκος (το όνομά του αναφέρθηκε και ως Κούκουλιτς), ο οποίος λυμαινόταν επί τριετία την περιοχή των Σερρών.

-- Στην πόλη των Σερρών φαίνεται ότι επικρατούσε ηρεμία, ώστε στις 21.11.1880 η εφημερίδα *Ερμής* της Θεσσαλονίκης επαινούσε τον αστυνόμο Σερρών, Σιακήρ αγά, ως «αντάξιο της ανατεθείσης [σ' αυτόν] εντολής».

-- Και κάτι διαφορετικό: η δημοτική σχολή που είχε συσταθεί στην ιερά μονή του Τιμίου Προδρόμου επί θητείας του μητροπολίτη Ναθαναήλ μετατράπηκε σε ιερατική σχολή, η λειτουργία της οποίας ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1880.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Σημαντική απώλεια ήταν ο θάνατος του Θεόδωρου Ν. Δούμπα στη Βιέννη. Ο Δούμπας υπήρξε μεγάλος ευεργέτης των Σερρών ενισχύοντας οικονομικά το Παρθεναγωγείο και την Ελληνική Σχολή της πόλης (ήταν ο βασικός χρηματοδότης τους), όπως και τον Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο. Με τη διαθήκη του άφησε 25.000 φράγκα υπέρ των εκπαιδευτηρίων των Σερρών. Αντίστοιχο ποσό κατέλειπε και υπέρ των σχολείων της Θεσσαλονίκης με μοναδικό όρο την εισαγωγή διδασκαλίας της γερμανικής ή της τουρκικής γλώσσας.

Επίσημο μνημόσυνο υπέρ του Θεόδωρου Δούμπα τελέστηκε στη Μητρόπολη Σερρών στις 24 Φεβρουαρίου/7 Μαρτίου, ενώ άλλο μνημόσυνο είχε διοργανωθεί από τους εναπομείναντες συγγενείς του στην πόλη μια εβδομάδα νωρίτερα. Κατά

τον ανταποκριτή του *Τηλεγράφου* «ουδέποτε άλλοτε εγένετο εν τη πόλει ημών δημοτελέστερον και μεγαλοπρεπέστερον μνημόσυον»: πολλοί αναγκάστηκαν να φύγουν από την εκκλησία, καθώς δεν έβρισκαν θέση να καθίσουν, ενώ στον ιερό ναό μπόρεσαν να μπουν μόλις το ένα τέταρτο των μαθητών και των μαθητριών της πόλης. Μπροστά από το τραπέζι με τα κόλλυβα είχαν τοποθετηθεί τέσσερις μεγάλες λαμπάδες με ισάριθμα στεφάνια από την πόλη των Σερρών, τα σχολεία, το νοσοκομείο και τον Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο.

-- Στις 4/16 Φεβρουαρίου 1880, ο Σερραίος Νικόλαος Χρηστίδης έδωσε τις πτυχιακές του εξετάσεις στην Ιατρική σχολή του Εθνικού Πανεπιστημίου της Αθήνας και αξιώθηκε τον βαθμό «άριστα». Ήταν ένας από τους πρώτους αποφοίτους της Ιατρικής σχολής που απέσπασαν αυτόν τον πολύ τιμητικό βαθμό¹.

Μια καινούρια μόδα στις αθηναϊκές εφημερίδες ήταν η δημοσίευση ευχετήριων σημειωμάτων στους νέους διδάκτορες, συνήθως από φίλους τους. Στις 05.02 η *Παλιγγενεσία* δημοσίευσε ένα αντίστοιχο –αλλά ασυνήθιστα μεγάλο σε έκταση– σημείωμα για τον Ν. Χρηστίδη, το οποίο υπέγραφε ο Γ. Λ. Αγγελίδης:

«Ο εκ Σερρών της Μακεδονίας Νικόλαος Χρηστίδης δους τας νενομισμένας θεωρητικάς εξετάσεις ενώπιον των Καθηγητών της Ιατρικής Σχολής ηξιώθη του βαθμού άριστα παμψηφεί, απέναντι των ατύτων [= αδιάκοπων] κόπων, ους κατέβαλεν υπέρ της επιστήμης. Ο κ. Ν. Χρηστίδης διαγωνισθείς και άλλοτε εις το Μαυροκορδάτιον διαγωνισμα επίσης ανεδείχθη υπότροφος μετά της αυτής επιτυχίας. Είναι παρήγορον από καιρού εις καιρόν ν' αναδείκνυνται και εν τω ημετέρω εθνικώ Πανεπιστημίω τοιούτοι νέοι δίδοντες πολλά τα σημεία εξόχου μέλλοντος. Συγχαίροντες από καρδιάς τω νεαρώ και διαπρεπεί μύστη της Ιατρικής επιστήμης, ευχόμεθα όπως και εν τω πρακτικώ σταδίω διακριθή μετά της αυτής επιτυχίας».

-- Τον Σεπτέμβριο, ο Ιωάννης Δέλιος προσκλήθηκε στις Σέρρες για ν' αναλάβει τη διεύθυνση του Γυμνασίου της πόλης. Νωρίτερα, τον Μάιο του 1880, ο Δέλιος, που τότε σπούδαζε ελληνική και λατινική φιλολογία στην Ιένα ως υπότροφος του

¹ Την ίδια μέρα υπήρξε και δεύτερος φοιτητής της Ιατρικής που τιμήθηκε με αυτόν τον εξαιρετικά σπάνιο βαθμό στις πτυχιακές του εξετάσεις. Ονομαζόταν Ν. Παρίσης και καταγόταν από την Ύδρα.

Συλλόγου προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, είχε πάρει –μαζί με τους άλλους υποτρόφους του συλλόγου στην Ευρώπη– την άδεια να παραμείνει ακόμη ένα έτος στο εξωτερικό για την ολοκλήρωση των σπουδών του.

-- Στις 27 Δεκεμβρίου/8 Ιανουαρίου στην Αθήνα έφυγε από την ζωή από βρογχίτιδα ένα μικρό κορίτσι, η Ανδρομάχη Μ. Παρίση. Δεν θα ήταν σημαντική ίσως η αναπαραγωγή αυτής της πληροφορίας, αν στη νεαρή αυτή Σερραία και τον πρόωρο θάνατό της δεν ήταν αφιερωμένο ένα ποίημα, που δημοσιεύτηκε στην *Παλιγγενεσία* της 05.01.1881. Ο ποιητής υπέγραφε με τ' αρχικά Γ. Α. Σ.

**Εν δάκρυ επί του τάφου της εκ Σερρών
Ανδρομάχης Παρίση**

Χθες επερνούσα έρημος· ψυχρός βορειάς φυσούσε
και η βροχή επέσπευδε των οδιδών το βήμα,
τον μολυβδόχρουν πέπλον του ο ουρανός φορούσε
και απώτατα εθραύετο μυκώμενον το κύμα.

Οικίας πρόσθεν εν γραμμή άμαξας δέκα βλέπω
αναμενούσας έκτακτον να φέρουν συνοδείαν
– Γαμήλιον υπέθεσα – εγγύς το βήμα τρέπω
να ίδω παρελάνουσαν κι εγώ την ευτυχίαν.

Πλην, οίμοι! μάρτυς έμελλον θεάματος να γείνω
τους οφθαλμούς εις δάκρυα κινούντος, τας καρδίας
έως μυχών σπαράσσοντος – την κεφαλήν μου κλίνω
μη ίδω... είδον όμως, φευ!... την εκφοράν κηδείας.

Κηδείας; - συνηθέστατον – και όμως η νεότης
όταν νεκρά εκφέρεται εις τάφον εν γη ξένη
χωρίς ύστατον φίλημα, μακράν των συγγενών της
αναισθητεί ο θεατής άδακρυς όστις μένει.

Εις θήκην υελοσκεπή εκφέρουν άπνουν νέαν,
λευχείμωνα, με μέτωπον νεκροστεφανωμένον,
ωχράν από το φίλημα του Χάρου, πλην ωραίαν,
ως ρόδον που το κάλλος του έχει και μαραμένον.

Μαΐους πεντεκαίδεκα στον ψεύτη κόσμον τούτον
δεν είχεν έτι τρυφερόν το άνθος χύσει μύρα,
την καλλονήν του ζήλευσεν, της νειότης του τον πλούτον
και κάλυκα τ' απέκοψεν η άσπλαχνός του Μοίρα.

Και το απέκοψε, Θεέ! από του παραδείσου
που κλώνας τόσους των Μουσών τα νάματα ποτίζουν,
ανερχομένους ευθαλείς εις ύψος κυπαρίσσου
και ανθοδέσμην τρυφεράν τόσ' άνθη σχηματίζουν.

Και πέθανεν η κόρη, φευ! οπότ' η φαντασία
μ' ονειράτα χρυσόπτερα εστόλιζε το μέλλον
και κλαίουν σήμεραν αυτήν αι φίλοι εν χορεία,
ενώ χθες έτι μετ' αυτής φαιδραί 'παιζον κι εγέλων.

Και κλαίει η μήτηρ και θρηνεί μακράν την θυγατέρα,
κλαίουν οι άλλοι αδελφοί άνευ παρηγορίας
κι οι στόνοι καταβάλλουσι τον δυστυχή πατέρα,
όστις το τέκνον έχασε μετά της ευτυχίας.

Θρηνείτε, κλαίειτ'· έκλαυσαν την κόρην σας και ξένοι,
στας συμφοράς τα δάκρυα παρηγορία είναι·
ανακουφίζονται μ' αυτά ολίγον οι οδύναι
κι ο άγγελός σας δάκρυα στον τάφον περιμένει.

.....
.....
.....
.....

Φεύγει, την κόρην φέρουσα, η άμαξα ταχεία·
κλονείται εις το φέρετρον το νεκρωμένον σώμα,
βρέχει, φυσά ο άνεμος, παρέρχετ' η κηδεία.
Άναυδος μένω· πίπτει μου εν δάκρυ από τ' όμμα.

Το σερραϊκό κιλό

Τα χρόνια εκείνα η καταμέτρηση του βάρους των σιτηρών ήταν μια δύσκολη υπόθεση, καθώς οι μονάδες μέτρησης διέφεραν όχι απλά από χώρα σε χώρα, αλλά και εντός των ίδιων κρατών. Αυτό ίσχυε και εντός της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έτσι, λοιπόν, ενώ στην Κωνσταντινούπολη το 1 κιλό ισοδυναμούσε με 33,16 γαλλικά λίτρα, στη Θεσσαλονίκη το κιλό αντιστοιχούσε σε 4 κιά Κωνσταντινούπολης, ενώ στις Σέρρες και τον Πύργο (Μπουργκάς) το 1 κιλό ισοδυναμούσε με 2 κιά Κωνσταντινούπολης!

1881

-- Στις αρχές Απριλίου ανακοινώθηκε η μετάθεση του Ιωάννη Παπακωστόπουλου από το υποπροξενείο Σερρών στα Βιτώλια (σήμερα Μπίτολα ή Μοναστήρι), ενώ από την Τραπεζούντα μετατέθηκε στις Σέρρες ως αντικαταστάτης του ο Ναπολέων Μπέτσος, ο οποίος δεν βιάστηκε και πολύ ν' αναλάβει τα νέα του καθήκοντα, καθώς έφτασε στην περιοχή μετά από ένα εξάμηνο.

-- Μια μεγάλη απώλεια σημάδεψε την πόλη των Σερρών το 1881. Στις 16/28 Απριλίου έφυγε από τη ζωή ο γιατρός, πρώην πρόεδρος του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου και πρώην πρόξενος της Ιταλίας, Ιωάννης Θεοδορίδης. Η είδηση του θανάτου του δεν ήταν ξαφνική, καθώς ο αγαπητός Σερραίος γιατρός έδωσε μακρά μάχη για να κρατηθεί στην ζωή, ενώ τον Ιανουάριο του 1881 είχε ταξιδέψει στην Αθήνα για λόγους υγείας.

Ύστερα από πρωτοβουλία του μητροπολίτη Σερρών και σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την προσφορά του Θεοδορίδη στην ζωή της πόλης, προτάθηκε στην οικογένεια του νεκρού η πραγματοποίηση της κηδείας του δημοσία δαπάνη, πρόταση που οι συγγενείς άκουσαν με συγκίνηση, αλλά δεν αποδέχτηκαν θεωρώντας ιερό τους καθήκον την από μέρους τους οργάνωση της κηδείας του αγαπημένου τους προσώπου.

Πάνω από τέσσερις χιλιάδες Σερραίοι συνόδεψαν τον Ιωάννη Θεοδορίδη στην τελευταία του κατοικία στις 17/29 Απριλίου, ενώ μεγάλη ήταν η συγκίνηση και μεταξύ των μη Ορθοδόξων Σερραίων, οι οποίοι τον γνώριζαν κυρίως ως γιατρό. Επικήδειους λόγους εκφώνησαν στον μητροπολιτικό ναό ο γυμνασιάρχης Ιωάννης Δέλιος και ο γραμματέας του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ι. Τσικόπουλος, ενώ λίγα αυθόρμητα λόγια από καρδιάς ακούστηκαν στο νεκροταφείο και από τον δάσκαλο της ελληνικής σχολής της πόλης, Λουκά Δημητριάδη.

Λίγες εβδομάδες αργότερα, ο φιλολογικός σύλλογος «Παρνασσός» της Αθήνας θέλοντας να τιμήσει τον ευγενή νεκρό, που εν ζωή αποτελούσε επίτιμο μέλος

του, ύστερα από πρόταση του Νικολάου Φιλιππίδη αποφάσισε την τοποθέτηση της εικόνας του Θεοδωρίδη στην αίθουσα του συλλόγου.

Λίγα βιογραφικά: Ο Ιωάννης Θεοδωρίδης γεννήθηκε στην Τσαριτσάνη της Λάρισας. Ο πατέρας του βρήκε μαρτυρικό θάνατο, όταν, ενώ ήταν ήδη τραυματισμένος, τον έδεσαν στην ουρά ενός αλόγου, που τον έσερνε από δω κι από κει. Τότε, μαζί με τη μητέρα και τ' αδέρφια του ήρθαν στις Σέρρες. Φοίτησε στο Ελληνικό σχολείο των Σερρών, όταν το διηύθηνε ο σπουδαίος Εμμανουήλ Φωτιάδης. Σπούδασε την Ιατρική στην Ιταλία και στο Παρίσι, για να επιστρέψει στη συνέχεια στην πόλη όπου μεγάλωσε και να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πνευματική πρόοδο των Σερραίων (και όχι μόνο) με την πρωτοβουλία του για τη σύσταση του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου ως αντίβαρου στα σχέδια του πανσλαβισμού, που σιγά-σιγά άρχισε να κάνει ολοένα πιο αισθητή την παρουσία του.

Σύμφωνα με μια αναφορά στην πειραϊκή εφημερίδα *Σφαίρα*, εκδότης της οποίας ήταν ο πρώην γυμνασιάρχης Σερρών Ιωάννης Καλοστύπης, τον καιρό ακόμα που σπούδαζε στην Πίζα (1846-47) ο Θεοδωρίδης είχε ανακαλύψει ότι μεταξύ των Βούλγαρων συμφοιτητών του κυοφορούταν το κίνημα του πανσλαβισμού και μάλιστα μετέφερε τους σχετικούς φόβους του στον πρωθυπουργό Κωλέττη, ο οποίος εξέλαβε τους φόβους αυτούς απλά ως «χιμαιρικούς».

Έγραψαν για τον Ιωάννη Θεοδωρίδη:

«Ο εν Μακεδονία ελληνισμός εν τω προσώπω αυτού απώλεσε πρόμαχον γενναίον πολλά μοχθήσαντα και μετά ζήλου εργασθέντα υπέρ της επαρχίας εκείνης, εφ' ης τοσαύται ξενικαί εποφθαλμιάσεις υπάρχουν» (Παλιγγενεσία, 25.04.1881)

«Ανήρ εξόχου πατριωτισμού, μεγάλης καρδίας, και διανοίας λαμπράς, συνήνου [= συνένωνε] αγαθόν ήθος μετά σιδηράς θελήσεως, αισθήματα ευγενή και φιλάνθρωπα μετά προσηλώσεως ιεράς προς το εαυτού καθήκον, ως πολίτου, ιατρού διακεκριμένου, και φαινού κέντρου των εθνικών εν την ανατολική Μακεδονία πολυσήμαντων ενεργειών». (Σφαίρα, 25.04.1881)

-- Σε άλλα νέα, μετεωρολογικά ο Απρίλιος του 1881 ήταν αρκετά άστατος με ξηρούς και ενοχλητικούς βοριάδες επί τέσσερα μερόνυχτα και ένα καταστρεπτικό χαλάζι έως 50-80 δράμια, που κατέστρεψε πολλά αμπέλια στις επαρχίες Σερρών, Δεμίρ Ισσαρίου, Τζουμαγιάς, Ζίχνης και Πραβίου· μετά δε από το χαλάζι ήρθαν οι βροχές, αλλά και τα χιόνια στα υψώματα.

-- Ο αποκλεισμός των Χριστιανών από τον διορισμό επιστατών για την επίβλεψη της είσπραξης της δεκάτης προκάλεσε αναταραχή, ώστε τον Ιούνιο οι Χριστιανοί των Σερρών υπέβαλλαν μαζικά τις παρατήσεις τους απ' όποιο δημόσιο αξίωμα κατείχαν (μέλη του ιδιάρé-μετζιλισίου, των δικαστηρίων, της δημαρχίας κλπ.), ενώ από κοινού με τους Ισραηλίτες της πόλης υπέβαλαν αναφορά στη Γενική Διοίκηση για να διαμαρτυρηθούν.

Αυτό που είχε συμβεί ήταν μια διασταλτική ερμηνεία του νόμου, που μεταξύ των προσόντων των επιστατών της δεκάτης προβλεπόταν η γνώση της τουρκικής γλώσσας. Για πρώτη φορά οι αρχές προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι οι επιστάτες θα έπρεπε όχι απλά να μιλούν την τουρκική γλώσσα, όπως ερμηνευόταν η σχετική διάταξη μέχρι τότε, αλλά θα έπρεπε να είναι σε θέση και να την γράφουν σωστά, κάτι που όμως αγνοούσαν ακόμα και πολλοί Τούρκοι.

-- Τον Ιούλιο, ο ανταποκριτής του *Τηλεγράφου* ενημέρωνε για την άφθονη σοδειά των αγροτών, όμως η παρατεταμένη ανομβρία και ο καύσωνας, που ακολούθησε, φόβισαν τους αγρότες των Σερρών και κυρίως της Ζίχνης που καλλιεργούσαν καλαμπόκι και βαμάκι.

-- Ο ανταποκριτής του *Τηλέγραφου* έγραφε τον Ιούλιο και για την απαλλαγή του τόπου από τις ληστρικές συμμορίες, οι οποίες είχαν κινηθεί βορειότερα. Εξέφραζε ωστόσο την εκτίμηση ότι η ησυχία αυτή θα ήταν μάλλον προσωρινή, καθώς στην περιοχή παρέμεναν «τα στοιχεία εξ'ων δύναται να γεννηθώσι και σχηματισθώσι νέα συμμορία», δηλαδή «κακοποιοί Τούρκοι και Κιρκάσιοι και Βούλγαροι λησταντάρται εκ των γνωστών υπό το όνομα «κομητατζήδες»».

Πράγματι, ένα φορτωμένο δελτίο ληστρικών επιθέσεων δημοσίευσε ο *Φάρος της Μακεδονίας* στις αρχές Σεπτεμβρίου: συμμορία λήστεψε και δολοφόνησε δύο

κατοίκους του Δεμίρ Ισσάρ, ενώ αυτοί κατευθύνονταν στην Τζουμαγιά· πτώματα Χριστιανών βρέθηκαν στα χωριά Σουμπάσκιοϊ (σήμερα Νέο Σούλι) και Βερζιανή (σήμερα Ψυχικό) χωρίς οι αρχές να δείξουν ιδιαίτερο ζήλο για τον εντοπισμό των δραστών· από την άλλη, θετική εξέλιξη ήταν η σύλληψη τριών ληστών, που επί πολύ καιρό λυμαίνονταν την περιοχή, στο χωριό Γενίκιοϊ (σήμερα Προβατάς).

-- Στις αρχές Σεπτεμβρίου, ομάδα κομιτατζήδων εισέβαλε στο σπίτι του Κ. Καραμφέξη στην Αλιστράτη –πιθανόν για λόγους εκδίκησης– και αφού σκότωσαν τον ίδιο, απήγαγαν δύο από τα παιδιά του, τα οποία αργότερα κατακρεούργησαν, τεμαχίζοντάς τα σε κομματάκια.

-- Στις 13/25 Σεπτεμβρίου, δώδεκα προσκυνητές με προορισμό τη μονή Εικοσιφοίνισσας έπεσαν θύματα ληστείας, όμως στη συνέχεια καταδίωξαν τους ληστές μέχρι το όρος Όρβηλος παίρνοντας πίσω τα γαϊδουράκια τους.

-- Την περίοδο των γιορτών, τέλη 1881 με αρχές 1882 (δεν είναι σαφής η ακριβής ημερομηνία), κοντά στη Σκρίτζοβα (σήμερα Σκοπιά), οι αρχές είχαν τα τυχερά τους πετυχαίνοντας και συλλαμβάνοντας έναν μεθυσμένο Βούλγαρο κομιτατζή και τη συνοδεία του από το χωριό Γκόρνιτσα (σήμερα Καλή Βρύση Δράμας), οι οποίοι από το πολύ μεθύσι είχαν χάσει τον προσανατολισμό τους και μπλέχτηκαν σε μια βάτο!

Η συμμορία αποτελούσε τον φόβο και τον τρόμο των προκρίτων πολλών χωριών της περιοχής, οι οποίοι είχαν βρει καταφύγιο στην Αλιστράτη. Κατά την ανάκριση ο κομιτατζής ισχυρίστηκε ότι τον ενίσχυε οικονομικά ένας γνωστός Έλληνας –και μάλιστα φιλόμουςος– κτηματίας, ο Βασίλειος Κομπότης, ο πατέρας του οποίου ωστόσο είχε απαχθεί και δολοφονηθεί άγρια από κομιτατζήδες στο όρος Μενοίκιο δυο χρόνια νωρίτερα. Ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στην Καβάλα, ο οποίος μετέφερε την είδηση, παρέπεμπε στο «*όμμα της δικαιοσύνης*», όμως παρέμενε επιφυλακτικός ως προς αυτήν την πληροφορία –εύλογα, όπως αποδείχτηκε από τις δυσάρεστες εξελίξεις λίγους μήνες αργότερα.

-- Εν τω μεταξύ στην Ελβετία ο σπόρος, που είχε φυτέψει ο Δημήτριος Μαρούλης λίγα χρόνια νωρίτερα, συνέχισε ν' ανθίζει. Την 1η Δεκεμβρίου 1881

πραγματοποιήθηκε στο Νεσατέλ «αγορά υπέρ του έργου του Μαρούλη», στα πλαίσια της οποίας συγκεντρώθηκαν 4.879,35 φράγκα, ενώ άλλα 206,80 φράγκα (δηλαδή σύνολο 5.086,15) μαζεύτηκαν από μια διάλεξη του καθηγητή Φρεντερίκ Γκοντέ λίγες μέρες αργότερα με θέμα την τραγωδία «Προμηθέας» του Αισχύλου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Μια γενική εικόνα των σχολείων της Αλιστράτης έδινε η εφημερίδα *Πρωία* στις 18 Ιανουαρίου 1881. Είναι εντυπωσιακή η πληροφορία ότι η κωμόπολη διέθετε νηπιαγωγείο, που φιλοξενούσε 180 παιδιά αμφοτέρων των φύλων. Το πιο σημαντικό όμως ήταν η επαναλειτουργία της κεντρικής Ελληνικής σχολής, η οποία είχε παραμείνει κλειστή για αρκετά χρόνια εξαιτίας οικονομικών δυσχερειών και διαφόρων θλιβερών διενέξεων.

Στην επανέναρξη της λειτουργίας της σχολής σημαντική ήταν η οικονομική ενίσχυση που είχε παράσχει ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος τον Αύγουστο του 1880. Η σχολή αποτελούταν από πέντε τάξεις και σ' αυτή δίδασκαν τέσσερις δάσκαλοι. Στα τέλη της χρονιάς φοιτούσαν εκατό μαθητές, από τους οποίους οι 14 προέρχονταν από τα γύρω χωριά, ενώ μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων επρόκειτο να προστεθούν άλλα 25 παιδιά.

Η επαναλειτουργία της Ελληνικής σχολής κινδύνεψε να τιναχτεί στον αέρα εξαιτίας μια διαμάχης μεταξύ του διευθυντή της, Ιωάννη Δ. Μακτού, και του εκπροσώπου του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, που λειτουργούσε ως «εκτελεστής της εθνικής αποφάσεως». Η διαμάχη αυτή οδήγησε στην παύση του Μακτού, ο οποίος ωστόσο το Σεπτέμβριο του 1881 επανήλθε στη θέση του έχοντας εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη του «εν Αθήναις συλλόγου για τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων».

-- Στις Σέρρες οι εγγραφές των μαθητών για το σχολικό έτος 1881-82 ξεκίνησαν στις 31 Αυγούστου/12 Σεπτεμβρίου, ενώ μία εβδομάδα μετά ξεκίνησαν και οι παραδόσεις των μαθημάτων.

-- Λίγο αργότερα, τη δεύτερη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου, άρχισαν οι εγγραφές

των μαθητών στην κεντρική Ελληνική Σχολή του καζά Ζίχνης, εν αναμονή και της επιστροφής του διευθυντή της, Ι. Μακτού.

Και μπορεί κατά τη νέα σχολική χρονιά (1881-82) να δίδασκαν πλέον πέντε δάσκαλοι στη Σχολή, αυτή όμως αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα, καθώς οι περισσότεροι χωρικοί αδυνατούσαν να καταβάλλουν τον οβολό τους.

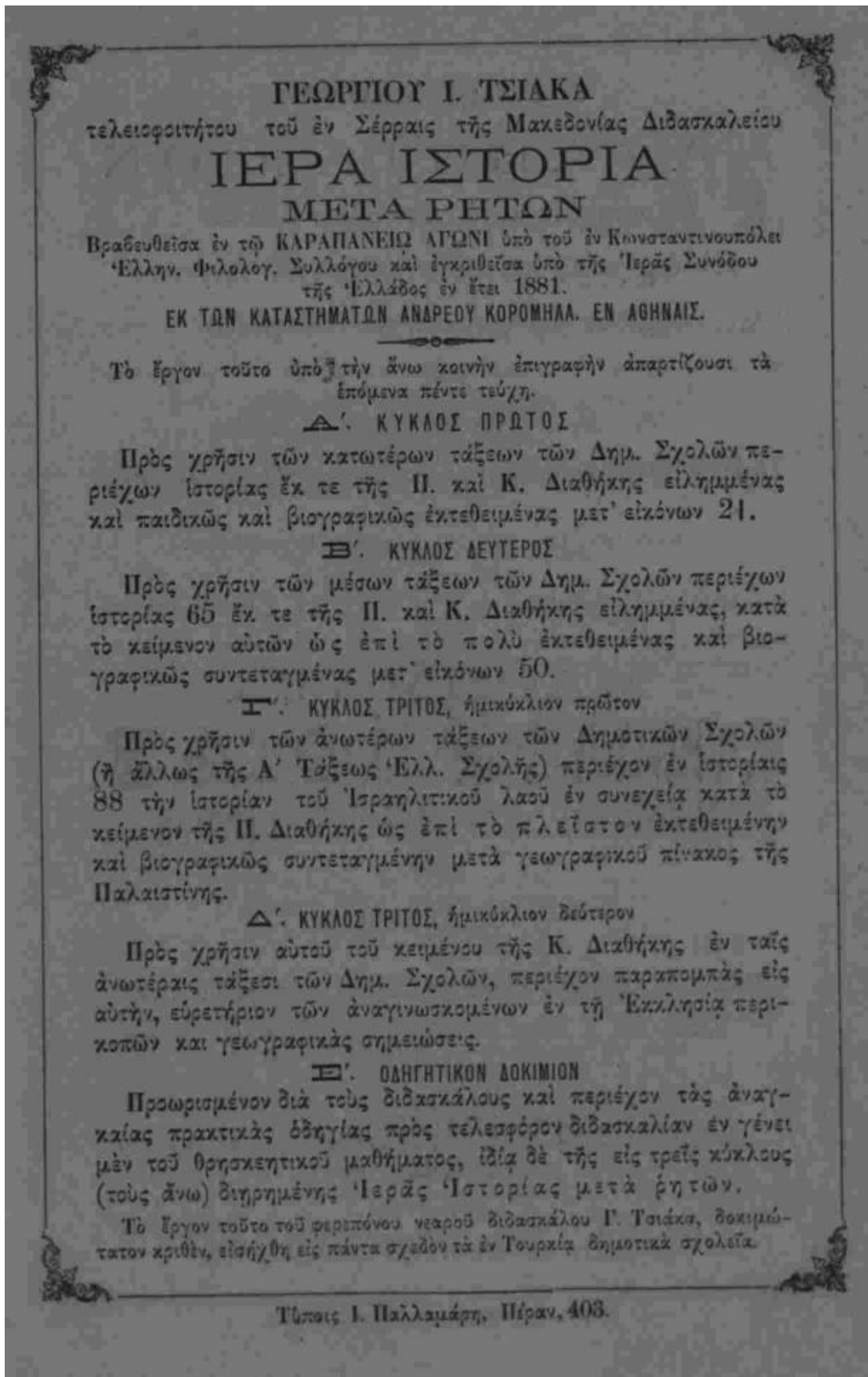
Εξάλλου, στα τέλη του 1881 επικράτησε αναστάτωση μετά την εγκατάσταση Βούλγαρου δασκάλου στην Αλιστράτη, ο οποίος προσείλκυσε ικανό αριθμό κατοίκων στη δωρεάν διδασκαλία της βουλγαρικής γλώσσας.

-- Δύο ονόματα εκπαιδευτικών στα σερραϊκά σχολεία: διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Σερρών ήταν η Βασιλική Σταυροπούλου· ένας από τους σεβαστούς καθηγητές του διδασκαλείου Σερρών ήταν ο Μιχαήλ Γκράτσιος με καταγωγή από την Ήπειρο.

-- Ο Γεώργιος Ι. Τσιάκας, τελειόφοιτος του διδασκαλείου Μαρούλη στις Σέρρες, εξέδωσε στο τυπογραφείο του Ανδρέα Κορομηλά στην Αθήνα το βιβλίο «Ιερά Ιστορία μετά ρητών», το οποίο είχε βραβευτεί στον Καραπάνειο αγώνα στην Κωνσταντινούπολη και έφερε την έγκριση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Το βιβλίο ήταν χωρισμένο σε τρεις κύκλους. Οι δύο πρώτοι, αποτελούμενοι από 52 και 114 σελίδες αντίστοιχα, περιείχαν ιστορίες από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη και απευθύνονταν σε παιδιά του Δημοτικού. Ο τρίτος κύκλος, αποτελούμενος από 120 σελίδες, επικεντρωνόταν στην ιστορία του Ισραηλιτικού λαού και απευθυνόταν στα Ελληνικά σχολεία.

Το Ιούλιο του 1882 το θρησκευτικό περιοδικό *Σιών* φιλοξένησε μια κριτική για το βιβλίο του Τσιάκα χαρακτηρίζοντάς το «*άριστον εις το είδος του*» με «*εκφραστικάτατες*» εικονογραφίες και «*ύφος απλούν, ομαλόν και εύληπτον*».

-- Τέλος, μια ακόμη διάκριση Σερραίου φοιτητή στο Εθνικό Πανεπιστήμιο: «*Ο εκ Σερρών της Μακεδονίας κάλλιστος νέος κ. Αναστάσιος Χρυσάφης, τελειόφοιτος της ιατρικής, δους τας νενομισμένας εξετάσεις ενώπιον της οικείας σχολής, έτυχεν επαξίως του βαθμού «λίαν καλώς»*», έγραφε η *Νέα Εφημερίς* στις 24.12.1881.

Διαφήμιση του βιβλίου του Γεωργίου Τσιάφα στο Ημερολόγιο της Ανατολῆς του ἔτους 1883

1882

-- Στα τέλη Ιανουαρίου και στα πλαίσια ευρείας περιοδείας του στη Μακεδονία ο Δερβίς πασάς (γενικός πολιτικός και στρατιωτικός διοικητής Θεσσαλονίκης, Κοσόβου, Βιτωλίων και Ιωαννίνων) επισκέφτηκε την πόλη των Σερρών, με τον δήμαρχο της πόλης, Ισμαήλ βέη, να τον συνοδεύει στη συνέχιση της περιοδείας του στη Δράμα.

Όταν αργότερα διήλθε και από τον καζά Ζίχνης, ο Δερβίς πασάς φέρεται να ενέκρινε το αίτημα των κατοίκων της Αλιστράτης και των γύρω χωριών για μεταφορά του διοικητηρίου της επαρχίας από τη Ζηλιάχοβα. Μέσα στη χρονιά άλλωστε οι κάτοικοι της Αλιστράτης θα έστελναν στην Κωνσταντινούπολη έναν «εκ των πρώτων και νοημονεστέρων συμπολιτών» τους, τον Νακούση Μαρινίδη, για το σκοπό αυτό· μάλιστα οι πληροφορίες ήθελαν θετική τη στάση της κεντρικής διοίκησης—άσχετα αν η μεταφορά της έδρας δεν έγινε ποτέ.

-- Στα πλαίσια της περιοδείας του ο Δερβίς πασάς έδωσε εντολή και για το σχηματισμό πολιτοφυλακής σε κάθε χωριό και κωμόπολη της Ζίχνης ως μέσο για την αντιμετώπιση της ληστείας, που όμως σε πρώτη τουλάχιστον φάση δεν φάνηκε ν' αποδίδει τ' αναμενόμενα λόγω και χαμηλού ενδιαφέροντος.

-- Τον Μάρτιο του 1882, επιστολή στον *Φάρο της Μακεδονίας* από την Αλιστράτη σχολίαζε τη δεσποτική συμπεριφορά του καϊμακάμη Ζίχνης Σαΐτ αγά, ο οποίος γενικά έβριζε και φυλάκιζε τους υπηκόους του, απειλούσε τους δημογέροντες των κοινοτήτων, ενώ έφτασε στο σημείο ν' αποπέμψει τον αντιπρόσωπο του μητροπολίτη Δράμας από το δικαστήριο Ζίχνης και να τον αντικαταστήσει με άτομο της προσωπικής του επιλογής. Η αγανάκτηση των κατοίκων έφτασε σε τέτοιο σημείο, ώστε υπέβαλαν εγγράφως τις διαμαρτυρίες τους τόσο στον μουτεσαρίφη Σερρών όσο και στον γενικό διοικητή του νομού Θεσσαλονίκης.

Τελικά, τον Απρίλιο ο Σαΐτ αγάς υπέβαλε την παραίτησή του και αντικαταστάτης του ορίστηκε ο Ιβραήμ Πασατσίκης.

-- Στα τέλη Μαρτίου, Βούλγαροι ληστές απήγαγαν τους αδερφούς Σαρηγκιούλλη (ή Σαρηγκόλη) από το χωριό Γρατσαΐνη (σήμερα Αγιοχώρι), περίπου μισή ώρα από την Αλιστράτη, και τους μετέφεραν στο όρος Μενοίκιο ζητώντας λύτρα για την απελευθέρωσή τους, όπως και τελικά έγινε.

-- Στις 10/22 Απριλίου αργά το βράδυ, Βούλγαροι κομιτατζήδες εισέβαλαν στην οικία του Βασιλείου Κομπόκη στο Εγρή-δερέ (Καλλιθέα). Ήταν ο Έλληνας, τον οποίο είχαν στοχοποιήσει ως χρηματοδότη τους άλλοι κομιτατζήδες λίγους μήνες νωρίτερα. Αφού πρώτα απαίτησαν να τους ετοιμάσουν δύο αρνιά στη σούβλα, τα οποία και καταβρόχθισαν, οι ληστές άρπαξαν τον Κομπόκη ζητώντας 500 λίρες ως λύτρα.

-- Τον Μάιο, νέος μουτεσαρίφης Σερρών ορίστηκε ο Φεΐμ βέης, πρώην πρόεδρος της δημαρχίας Χαλεπίου.

-- Στις 4/16 Ιουλίου, Βούλγαροι ληστές απήγαγαν τρεις νέους από αγρούς ένα τέταρτο μακριά από την Αλιστράτη και τους οδήγησαν στο Μενοίκιο όρος. Οι τρεις νέοι ήταν ο γιός κάποιου Χατζή Πουργά, ο γιος της Δαβιδιάς και ο Κωνσταντίνος Στωιμένος (ή Στοϊμένος ή Στωιμενίδης), ο οποίος τελικά κατάφερε ν' αποδράσει, ενώ οι άλλοι δύο ελευθερώθηκαν μόνο μετά την πληρωμή λύτρων.

Ο πατέρας του Στωιμένου είχε επίσης απαχθεί από τους –ίδιους πιθανόν– ληστές τον προηγούμενο χρόνο και μάλιστα μέσα από την εκκλησία της Αλιστράτης! Ο γέροντας Στωιμένος είχε βοηθήσει πολύ και την κεντρική Ελληνική σχολή της κωμόπολης πληρώνοντας μέσα στη χρονιά –και παρά τα λιγοστά χρήματά του– το χρέος της σχολής, που ανερχόταν σε περίπου διακόσιες λίρες.

-- Γύρω στα τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου, επτά με οκτώ ληστές εισέβαλαν στο Σφελινό και άρπαξαν –άλλους από την αγορά, άλλους από τα σπίτια τους– πέντε από τους πιο εύπορους κατοίκους του χωριού. Η διαφορά με τις άλλες ληστείες ήταν ότι αυτήν τη φορά κινητοποιήθηκε γρήγορα στρατός από τις Σέρρες και τη Ζηλιάχοβα για την καταδίωξη των ληστών, ώστε οι κάτοικοι αισθάνθηκαν αρκετά ασφαλείς στη συνέχιση των γεωργικών εργασιών τους.

-- Στις 8/20 Σεπτεμβρίου, νέα επιδρομή συμμορίας αναστάτωσε τον καζά Ζίχνης, όταν τρεις ληστές, εκμεταλλευόμενοι τη συρροή κόσμου στη μονή της Εικοσιφοίνισσας για το καθιερωμένο πανηγύρι, απήγαγαν τους Κωνσταντίνο Βαλαβάνη (ταμίας στα εκπαιδευτικά καταστήματα της επαρχίας Ζίχνης) και Τούσιο Κατζίμπα από την Αλιστράτη. Οι δυο αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από μια εβδομάδα, μετά την καταβολή 450 λιρών για τον πρώτο και 60 λιρών για το δεύτερο.

-- Πολύ συνηθισμένες όμως ήταν οι και ζωοκλοπές, οι οποίες ωστόσο δεν ανησυχούσαν τους κατοίκους της περιοχής, από τη στιγμή που οι δράστες είχαν συγκεκριμένους στόχους και δεν έβαζαν ποτέ σε κίνδυνο τις ζωές των ανθρώπων.

Ενδεικτικό ήταν το πάθημα του υπηρέτη κάποιου Χατζηαθανασίου στα τέλη Νοεμβρίου. Επέστρεφε από την Καβάλα, όταν μισή ώρα έξω από την Αλιστράτη δέχτηκε επίθεση από δύο ζωοκλέφτες, οι οποίοι ήταν –ως συνήθως– άοπλοι. Εκείνοι τον έδεσαν, έκοψαν το σκοινί με δύο πέτρες (άλλωστε δεν κουβαλούσαν καν μαχαίρια!), κατέβασαν τα δύο κιβώτια πετρελαίου που μετέφεραν τα άλογα του αγωγιάτη και έκλεψαν τα ζωντανά.

-- Ο Δημ. Γ. Σάββας διορίστηκε διερμηνέας του ελληνικού προξενείου τον μήνα Νοέμβριο.

-- Ο Δεκέμβριος ξεκίνησε με ανοιξιάτικες καιρικές συνθήκες, καταπράσινες τις πεδιάδες της Ζίχνης και αραιές μόνο νιφάδες χιονιού στην κορυφή του Παγγαίου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Στις 7/19 Φεβρουαρίου μεγαλοπρεπής γιορτή τελέστηκε στην Αλιστράτη για τα δημοτικά σχολεία της κωμόπολης και την κεντρική Ελληνική σχολή Ζίχνης. Λόγους εκφώνησαν ο μητροπολίτης Δράμας, ο γραμματέας της αδελφότητας Αμφιπόλεως Κ. Γ. Αστεριάδης και ο διευθυντής της σχολής Μακτός.

Ο ανταποκριτής του *Φάρου της Μακεδονίας* σχολίαζε:

«Τοιουτοτρόπως η εθνική ημών εορτή εγένετο, αφήσασα εντυπώσεις πατριωτικότητας εις το πλήθος όπερ επί πολλάς ημέρας θέμα είχε την υποστήριξιν μετά μειζόνων δυνάμεων των σχολείων και την αδελφότητα Αμφίπολιν, ήτις εστίν αληθώς ο πυρήν και η

καρδία. ἐξ ἧς μεταδίδεται το πνευματικόν αἷμα ἐν ταῖς φλεβί του ἐν Ζίχνη Ἕλληνας.

Δεν δύναμαι ἐν σιγή ἐνταύθα νὰ διέλθω τοὺς ἀτύτους [= συνεχεῖς] κόπους καὶ τὰς πολλὰς θυσίας τοῦ προέδρου κυρ. Θ. Παπαζόγλου ὑπὲρ τῶν σχολείων ἡμῶν, ὡς καὶ τὴν φιλοπατρίαν ἣν ἐπιδείκνυνται τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, οἱ κ. Κ. Βαλαβάνης, Κ. Μαρνίδης καὶ ἀδελφοὶ Κωνσταντινίδου μετὰ τοῦ Κ. Ι. Μιχαήλ».

-- Πληροφορίες γιὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν μαθημάτων στα σχολεῖα τῆς Ἀλιστράτης στὶς 3/15 Οκτωβρίου 1882 μετέφερε ἡ ἴδια ἐφημερίδα. Ἐκείνη τὴ μέρα, στὴν ευρύχωρη αἴθουσα τῆς Κεντρικῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς ὁ μητροπολίτης Δράμας Γερμανὸς ἔψαλε τὸν ἀγιασμό. Ἀκολούθησαν ομιλίες ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τοῦ σχολείου καὶ τὸν μητροπολίτη, ἐνῶ στὴ συνέχεια πραγματοποιήθηκε ἡ ἐκλογή τῆς ἐξαμελοῦς ἐφορείας, ποὺ ἐπέβλεπε τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Ἀλιστράτης.

Στὶς πέντε τάξεις τοῦ σχολείου ἀρρένων φοιτοῦσαν περὶ τοὺς 110 μαθητές, στους οὗσις δίδασκαν πέντε καθηγητές. Τὸ νηπιαγωγεῖο φιλοξενούσε 80 ἀγόρια καὶ κορίτσια, ἐνῶ περιλάμβανε καὶ ἀνώτερη τάξη, χωρισμένη σὲ δύο τμήματα. Διευθύντρια τοῦ νηπιαγωγείου ἦταν ἡ Εὐαγγελὴ Ζλάκα, ἡ ὁποία καὶ δίδασκε μαζί με τὴν ἀδερφή τῆς –ἀμφοτέρως τελειόφοιτοι τοῦ διδασκαλείου Σερρών.

-- Ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν τελετὴ ἑναρξῆς τῶν μαθημάτων στα σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων τοῦ χωριοῦ Σέμαλτο (σήμερα Μικρὸ Σούλι) στὶς 8/20 Δεκεμβρίου δημοσιεύτηκαν στὸν *Φάρο τῆς Μακεδονίας* δύο ἐβδομάδες ἀργότερα. Ἡ τελετὴ πραγματοποιήθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ Παρθεναγωγείου τοῦ χωριοῦ προεξάρχοντος τοῦ μητροπολίτη Δράμας Γερμανοῦ· στὸ τέλος μνημονεύθηκαν τὰ ὀνόματα τῶν προέδρων τῶν ἐλληνικῶν συλλόγων Ἀθηνῶν, Κωνσταντινούπολης καὶ Σερρών καὶ οἱ μαθητές τοῦ νηπιαγωγείου ἔψαλαν τραγούδια. Λόγους ἀπήγγειλαν ὁ μητροπολίτης Δράμας, ὁ διευθυντὴς τῶν ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων Δημήτρος Γ. Πούπουρας καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Μελπομένη Στάμου.

Στὸ σχολεῖο ἀρρένων τοῦ Σεμάλτου φοιτοῦσαν 80 περίπου μαθητές. Ἀρχικὰ αὐτὸ διεθετε μόνον ἓνα διορισμένο δάσκαλο, ὅμως με πρωτοβουλία τοῦ προέδρου τῆς Φίλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Προσοτσάνης ὡς δεῦτερος δάσκαλος τοποθετήθηκε ὁ ἱεροψάλτης Παπαβασίλειος.

-- Κατά το σχολικό έτος 1881-82 στην ιερατική σχολή της μονής του Τιμίου Προδρόμου σπούδασαν 25 μαθητές, εκ των οποίων οι 10 κατάγονταν από την επαρχία Μελενίκου, οι 8 από την επαρχία Σερρών και οι 7 από την επαρχία Δράμας. Οι απόφοιτοι της σχολής ανήρθαν σε πέντε.

-- Τον Οκτώβριο του 1882 ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος διατηρούσε 7 υπότροφους στο Παρθεναγωγείο Σερρών, 14 στο Γυμνάσιο της πόλης, 6 στο διδασκαλείο Θεσσαλονίκης και 1 στη θεολογική σχολή της Χάλκης.

-- Τον Σεπτέμβριο του 1882, νέα διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Σερρών διορίστηκε η Πολυξένη Αθ. Αντωνιάδου από τη Θεσσαλονίκη.

-- Όσον αφορά τους Σερραίους φοιτητές του Εθνικού Πανεπιστημίου:

α. «Ο εκ Δεμίρ Ισάρ της Μακεδονίας Κ. Αριστοτέλης Δ. Κώτσιου υποστάς χθες τας θεωρητικάς αυτού εξετάσεις ανηγορεύθη επαξίως των κόπων του διδάκτωρ της Ιατρικής· διό συγχαίροντες ατώ ως και τω πατρί αυτού ευχόμεθα και εις τον πρακτικόν βίον την αυτήν επιτυχίαν», έγραφε η Παλιγγενεσία στις 03.06.1882.

β. Την ίδια χρονιά έδωσε πρακτικές εξετάσεις στην Ιατρική και ο επίσης Σερραίος Μιχαήλ Παπαδόπουλος, ο οποίος βαθμολογήθηκε με «καλώς». Δεν διευκρινίζεται αν πρόκειται για τον ίδιο Μιχαήλ Παπαδόπουλο, που είχε περάσει τις θεωρητικές εξετάσεις και πήρε το πτυχίο του –ο πρώτος Σερραίος– στην Ιατρική τον Ιανουάριο του 1858 (περιμένοντας να περάσουν 24 χρόνια για να δώσει και τις πρακτικές του εξετάσεις) ή αν ήταν απλή συνωνυμία.

Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (δημοσίευμα)

Επιστολή εκ Σερρών, δημοσιευθείσα στο *Νεολόγο* της Κωνσταντινουπόλεως στις 02.10.1882, μετέφερε κάποιες γενικές, πλην όμως ενδιαφέρουσες εικόνες από τη ζωή της πόλης, χωρίς να φοβηθεί να μνημονεύσει και τ' αρνητικά (παρότι δεν τολμήσε να επιρρίψει ευθύνες στον Οθωμανό δήμαρχο). Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το σχόλιο του συντάκτη για τη μονή του Τιμίου Προδρόμου και τις κατηγορίες που αυτή αντιμετώπιζε για φιλοβουλγαρισμό.

«*Εν τη πόλει Σερρών η μεν τέχνη ολίγη παρέχει ψυχαγωγίαν, αλλ' αι φυσικάί καλλοναί αυτής, μαγευτικάί λίαν, καθιστώσι τον βίον ικανώς τερπνόν. Ο προ τινος χρόνου κατά τα ανατολικά της πόλεως πρόθυρα καταρτισθείς δημορχιακός κήπος εξωρούσε την πόλιν πλέον, η πράξις δ' αὐτή ως και η διόρθωσις οδών τινων προοιωνίζονται καλάς τας διαθέσεις της δημορχίας, ην από τινος διευθύνει ο Ισμαήλ βέης, ανήρ εκ των τα πρώτιστα εν τοις μωαμεθανοίς φερόντων, προσφιλής δε τοις πάσι, φιλόανθρωπος και φιλοπρόοδος, παρ' ου οι πάντες πολλά άλλα καλά προσδοκώσιν. Αι οδοί της πόλεως μένουσι κατά την νύκτα αφώτιστοι. Και κινήσις μεν τις σπουδαία δεν γίνεται εν ώρα νυκτός, διότι ουδεμία τελείται ενταύθα δημοσία νυκτερινή διασκέδασις, αλλά και πάλιν αναγκαίως κρίνεται ο φωτισμός το μεν προς ασφάλειαν, το δε προς καλλωπισμόν της πόλεως, διό πολλών επαίνων θ' αξιωθή η δημορχία, ης τα εισοδήματα ουκ ολίγα, εάν και περί τούτου και περί άλλων κοινωφελών μέτρων, ως λ.χ. της καταρτίσεως καλού πυροσβεστικού σώματος, της τακτικής των οδών καθάρσεως κτλ., τελήση τα δέοντα.*

Των εν τοις δικαστηρίοις τεταγμένων οι μεν ανώτεροι λειτουργοί φαίνονται καλάς τελούντες τα εαυτών καθήκοντα, οι δε κατώτεροι, γραμματείς κλπ. υπ' ολιγωτέρας εμφορούνται προθυμίας, δι' ο και τα εξ αυτών εξαρτώμενα έχουσιν εν πολλοίς κακώς. Αίτιον τούτου η μη μετάθεσις αυτών επί χρόνον πολύν, εν ω

πάσα μετάθεσις δικαίως γινομένη καθίστησι τους υπαλλήλους δικαιότερους και φιλοτιμότερους [...]

Από τινος εσίγησαν αι αντεγκλήσεις και εξέλιπεν ο αποτρόπαιος διχασμός, ο πολύν επενεγκών μαρασμόν [...]. Συνεννόησις τις φαίνεται υπάρχουσα νυν μεταξύ των πρότερον εριζουσών μερίδων εν τη εκπαιδευτική εργασία, ην οι όντως φιλοπάτριδες από πολλού ήρχοντο. Ο ενταύθα Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος, ούτινος προεδρεύει ανήρ γινώσκων να εργάζεται λίαν δεξιώς, ο κ. Κ. Χόνδρος, συνέστησεν εσχάτως διδασκαλιστάς εκ του εν Σέρραις διδασκαλείου εις πολλές κοινότητας πολλαχού αντί των τέως εκ του εν Θεσσαλονίκη διδασκαλείου διδασκαλιστών.

[...] Δύο ώρας προς βορράν των Σερρών κείται εντός ορέων και εν μέσω ελαιώνων η μονή του Τιμίου Προδρόμου. Η μονή αὐτή διατηρεί είδος ιεροδιδασκαλείου, περιέχοντος τάξεις τρεις. Παρατηρήθη ότι οι πλείστοι των τροφίμων του μορφωτηρίου τούτου ορμώνται εκ κοινοτήτων βουλγαρικών. Η μονή ουδόλως εστίν αξιόμιμπος επί τούτω, καθόσον τελεί έργον όντως χριστιανικόν όλως ανεξικάκως φερομένη. Αλλά το λυπηρόν ότι δεν πολεμούσι προς ημάς διά τοιούτων βελών και οι αντίπαλοι. Εάν η μονή συμμορφουμένη προς τας περιστάσεις ήλλασέ πως τον κανονισμόν του ιεροδιδασκαλείου αυτής, ηδύνατο να παράσχη σπουδαίας ωφελείας τη τε εκκλησία και τω έθνει».

1883

- Ο Σαράφωφ και το υπό ίδρυση βουλγαρικό σχολείο

Στις αρχές της χρονιάς οι Σερραίοι διαμαρτυρήθηκαν στις τοπικές αρχές για την ίδρυση βουλγαρικού σχολείου. Στην πραγματικότητα βέβαια ένα άτυπο βουλγαρικό σχολείο λειτουργούσε από διετίας στη συνοικία των Καμινικίων, όπου ένας μικρός αριθμός παιδιών από τα γύρω χωριά παρακολουθούσε κάποια μαθήματα στη βουλγαρική γλώσσα από τον Πέτρο Σαράφωφ, με καταγωγή από το χωριό Λαμπάχοβα του Νευροκοπίου, ο οποίος στο παρελθόν είχε υπάρξει μαθητής του Πανταζίδη στις Σέρρες.

Οι διαμαρτυρίες προς την οθωμανική διοίκηση εδράζονταν στο άρθρο 10 του αυτοκρατορικού διατάγματος, με το οποίο αναγνωριζόταν η βουλγαρική εξαρχία. Αφενός οι Σέρρες δεν περιλαμβάνονταν στα όρια της εξαρχίας, όπως αυτά προσδιορίζονταν με την εν λόγω διάταξη, αφετέρου το άρθρο 10 όριζε ρητά ότι θα μπορούσε μεν μία περιοχή να υπαχθεί ως προς τις πνευματικές της υποθέσεις (όπως η εκπαίδευση) στη βουλγαρική εξαρχία, αλλά: α) μόνο με την ομόφωνη γνώμη ή τη συμφωνία τουλάχιστον των δύο τρίτων του πληθυσμού (όμως εν προκειμένω δεν υφίστατο ούτε το ένα ούτε το άλλο), ενώ β) σε περίπτωση που «κάποιος προσπαθούσε να παρεμβάλει καθ' οιονδήποτε τρόπο διχόνοιες μεταξύ των κατοίκων, αυτός θα ευθύνεται και θα τιμωρείται κατά τους νόμους».

Τον Αύγουστο του 1883 ο Σαράφωφ επανήλθε διεκδικώντας την ίδρυση βουλγαρικού οικοτροφείου στο κέντρο της πόλης, δίπλα στη Μητρόπολη, στην παλιά δώροφη οικία του ευεργέτη της πόλης Αδάμ Χατζηλαζάρου. Παρότι το σπίτι ανήκε πλέον στο Δημοσθένη Χατζηλαζάρου, η ενοικίασή του (έναντι 35 λιρών) δεν έγινε από τον ίδιο, που άλλωστε έμενε αρκετά χρόνια στον Πειραιά, αλλά από τον επίτροπό του στην πόλη των Σερρών, Παρίση, ο οποίος βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα. Κάτοικοι των Σερρών στράφηκαν εναντίον του θεωρώντας ότι ενήργησε εκ προμελέτης (κάποιοι έφτασαν στο σημείο να τον αποκαλούν ακόμα και

«δολοφόνο»), ενώ και ο Δημοσθένης Χατζηλαζάρου από τον Πειραιά ζήτησε την ακύρωση της συμφωνίας, με τον Παρίση ν' αρνείται πεισματικά. Κατά τον ισχυρισμό του, όρος του συμβολαίου ήταν η χρήση της οικίας αποκλειστικά για την κατοικία της οικογένειας του Σαράφωφ.

Στις 31 Αυγούστου/12 Σεπτεμβρίου διοργανώθηκε συλλαλητήριο, ενώ συγκροτήθηκε και οκταμελής επιτροπή, η οποία την επομένη επισκέφτηκε τον μητροπολίτη και του ζήτησε να πράξει τα δέοντα και να πιέσει τον Παρίση, ώστε να λυθεί το ζήτημα μέσα σ' ένα 48ωρο, αλλιώς υπήρχε κίνδυνος άλλων δυσάρεστων εξελίξεων, δεδομένου ότι ο Παρίσης αντιμετωπιζόταν ως προδότης και ήδη είχε δεχτεί ουκ ολίγες ανώνυμες απειλητικές επιστολές. Υπό την πίεση του Χατζηλαζάρου, ο Σαράφωφ υπαναχώρησε και άρχισε ν' αναζητά άλλο οίκημα.

Ακολούθησε δεύτερο συλλαλητήριο στις 8/20 Σεπτεμβρίου, όπου ζητήθηκε να μην δεχτεί κανείς να μισθώσει το σπίτι του στον Βούλγαρο δάσκαλο, στον οποίο τέθηκε προθεσμία δώδεκα ημερών ν' αποχωρήσει, αλλιώς ο λαός θα λάμβανε «τ' απαιτούμενα μέτρα προς δικαίαν άμυναν των δικαίων και συμφερόντων αυτού». Τελικά έξι μέρες μετά το δεύτερο αυτό συλλαλητήριο ο Σαράφωφ, που δεν μπόρεσε να βρει χριστιανική οικία στην πόλη και παράλληλα δεν ήθελε να βρει σπίτι στην τουρκική συνοικία, υπαναχώρησε και επέστρεψε στο άτυπο σχολείο του στο προάστειο των Σερρών, όπου ίδρυσε και παρθενγωγείο.

Συνεχίστηκαν ωστόσο οι κινητοποιήσεις των Σερραίων με νέο συλλαλητήριο επαγρύπνησης στις 15/27 Σεπτεμβρίου και τη διεύρυνση της οκταμελούς επιτροπής σε δωδεκαμελή, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η προπαγάνδα του Σαράφωφ δεν θα εύρισκε ευήκοα ώτα.

Ένα παράπλευρο ζήτημα, που ανέκυψε μέσα απ' όλο αυτό την ιστορία, ήταν η αμφιλεγόμενη στάση του τουρκικού τύπου, που έφτασε στο σημείο να δημοσιεύσει πλαστή διακήρυξη όλων δήθεν των Σερραίων στρεφομένων κατά του μητροπολίτη Ναθαναήλ. Σε απάντηση δημοσιεύματος της εφημερίδας *La Turquie*, οι δημογέροντες των Σερρών, οι έφοροι των εκπαιδευτηρίων και οι έφοροι του νοσοκομείου της πόλης συνυπέγραψαν επιστολή με ημερομηνία 1 Μαΐου 1883:

«*Εν τω υπό ημερομηνίαν 7 απριλίου και αριθ. φύλλω της εφημερίδος La Turquie εξηγήθη ορμαθός κατηγοριών κατά των ελληνικών κοινοτήτων και των αρχιερέων της Μακεδονίας, ότι δήθεν ούτοι εκ φυλετικού μίσους ορμώμενοι, παραφόρως κατά των Βουλγάρων καταφέρονται, καταραδιουργούντες αυτούς παρά ταις τοπικαίς αρχαίς ως στασιαστάς, επιβουλεύόμενοι αυτών τα σχολεία, και πολλά και άλλα πράγματα αυτοίς παρέχοντες.*

[...] Καθ' όσον δ' αφορά η κατηγορία εις την επαρχίαν Σερρών, καθήκον ημίν επιβάλλεται, δυσανασχετούσιν επί τη διαστροφή της αληθείας, ολίγας μόνον λέξεις να εκφέρωμεν προς απόκρουσιν της όλως αδίκως προστριβομένης ημίν μομφής [...].

Διακηρύττομεν λοιπόν δημοσία ότι είναι όλως ανυπόστατοι και ανύπαρκτοι πάσαι συλλήβδην κατηγορία αι κατά της επαρχίας ημών εν τω μνησθέντι άρθρω εκφερόμεναι, ει και πολλάς αυτών ο αρθρογράφος, ίνα δώση αιταίς χροιάν τινα πιθανότητος, εφρόντισε να προσδιορίση κατά χρόνο και τόπον, νομίσας ότι τούτο και μόνον είναι το αμειψιδές της αληθείας γνώρισμα.

Εν τέλει του κατηγορητηρίου επιφέρει ο κατήγορος: «όλος ο πληθυσμός των Σερρών απήθυσεν αναφοράν εις την Υψηλήν Πύλην δι' η εξηλέγχοντο αι συκοφαντίαι του μητροπολίτου». Εμείνομεν εξεστηκότες τω όντι αναλογιζόμενοι ότι ημείς οι αντιπροσωπεύοντες την χριστιανικήν κοινότητα ως δημογέροντες και ως έφοροι των εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών καταστημάτων, ούτε γνώσιν, αλλ' ουδέ καν νύξιν ποτέ τοιαύτης αναφοράς ελάβομεν! Τις λοιπόν ο όλος πληθυσμός των Σερρών ο υπογράψας το έγγραφον τούτο; Εκτός εάν Θράσυλός τις, υπολαβών την πόλιν ως ιδίαν αυτού κτήσιν, έλαθε σφετερισθείς και την προσωνομίαν του πληρεξουσίου της όλης κοινότητος [...].»

- Το προξενικό ζήτημα

Ένα δεύτερο μεγάλο ζήτημα τη χρονιά αυτή ήταν το προξενικό. Για ορισμένους ο Μπέτσος έδινε μια καλή αφορμή αντιπολίτευσης στον Χαρίλαο Τρικούπη, του οποίου είχε αποτελέσει προσωπική επιλογή. Όμως οι αντιδράσεις απέναντί του δεν είχαν μόνο ταπεινά κομματικά χαρακτηριστικά.

Σε μια σκληρή κριτική η εφημερίδα *Μη Χάνεσαι* (στις 10.05.1883) του Βλάσση

Γαβριηλίδη, που στήριζε αναφανδόν την πολιτική του Τρικούπη, κατηγορούσε τον Έλληνα πρόξενο ότι «εναυάγησε και εν τη πολιτική και εν τη εθνική αποστολή του, διότι και με τας εγχωρίας αρχάς από μηνών ήδη διατελεί εν πλήρει ρήξει και μετά των προϊσταμένων της πόλεως ευρίσκεται εις πληρεστέραν διάστασιν. Και αυτός ο ίδιος φαίνεται απογοητευμένος και επιθυμεί την μετάθεσίν του [...] αλλ' εν Σέρροις απέτυχε, και είνε ως να μην έχωμεν πρόξενον εκεί».

Το ίδιο και τρεις μήνες αργότερα: «Ο κ. Μπέτσος υπό λαμπρών αισθημάτων εμπνεόμενος εναυάγησεν. Εναυάγησεν ίσως άμα επάτησεν εκεί τον πόδα του [...] διαίρεσεις εν τω εξωτερικό δεν ανεχόμεθα· φρίττομεν· και ο κ. Μπέτσος διήρεσε [...] διότι ιδού ότι και με το κονάκι τα χάλασε· και με την Κοινότητα τα έχει χαλασμένα· και με τον Μητροπολίτην δεν πάγει καλά· ώστε αυτός ο κ. Μπέτσος πρέπει να ζητήσει την μετάθεσίν του, πριν ή τα πράγματα δεινωθώσιν πλειότερον».

Τον Φεβρουάριο, ο Θ. Τικόπουλος διορίστηκε προσωρινός αναπληρωτής του προξένου Ν. Μπέτσου, ο οποίος ωστόσο παρέμεινε στη θέση του παρά τις αρνητικές αντιδράσεις προς το πρόσωπό του. Οι αντιδράσεις συνεχώς κλιμακώνονταν, ώστε τον Νοέμβριο στάλθηκε στην ελληνική κυβέρνηση αναφορά με υπογραφές 30 Σερραίων εναντίον του προξένου. Τελικά, στα τέλη της χρονιάς αποφασίστηκε η αντικατάσταση του Μπέτσου από τον Νικόλαο Φουντούλη, μέχρι τότε πρόξενο της Ελλάδας στην Τραπεζούντα, για την καταλληλότητα του οποίου επίσης εκφράστηκαν αμφιβολίες. Κατά σύμπτωση στην Τραπεζούντα είχε υπηρετήσει και ο Μπέτσος πριν τη μετάθεσή του στις Σέρρες και εκεί επανήλθε με τη νέα κυβερνητική απόφαση.

- Εγκληματικότητα

-- Το 1883 η πόλη των Σερρών είχε την τύχη να διαθέτει έναν ευσυνείδητο αρχηγό αστυνομίας, τον Χιβζή βέη με καταγωγή από την Πρεζρένη, ο οποίος είχε τοποθετηθεί στις Σέρρες στα τέλη της προηγούμενης χρονιάς. Κάποια παραδείγματα της ευσυνειδησίας του διηγήθηκε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου*:

Μεταξύ των επιτυχιών του Χιβζή βέη στο πρώτο τρίμηνο του 1883 ήταν η σύλληψη δύο ψευδοχρυσόχων, οι οποίοι μεταξύ άλλων είχαν εξαπατήσει τους μοναχούς της ιεράς μονής Εικοσιφοίνισσας, ενώ είχαν κλέψει και δύο χειρόγραφα από το μοναστήρι. Όταν αυτοί οδηγήθηκαν ενώπιον του Χιβζή βέη, επιχείρησαν να τον δωροδοκήσουν με όσα χρήματα είχαν πάνω τους (142 οθωμανικές λίρες). Εκείνος δεν υπέκυψε στην απόπειρα δωροδοκίας και οι απατεώνες στάλθηκαν στον εισαγγελέα και εν συνεχεία καταδικάστηκαν σε φυλάκιση ενός έτους.

Στις 31 Μαρτίου/12 Απριλίου ο Χιβζή βέης δεν δίστασε να συλλάβει έναν οθωμανό κάτοικο των Σερρών, που την προηγούμενη είχε σκοτώσει κάποιον χριστιανό, όταν πολλές φορές στο παρελθόν οι οθωμανοί αστυνομικοί είχαν δείξει μεγάλη αδιαφορία για την εξιχνίαση παρόμοιων εγκλημάτων.

Μια μέρα μετά, ο αρχηγός της αστυνομίας των Σερρών δεν παρείχε καμία ασυλία ούτε στον αγροφύλακα του χωριού Κοπρίβα (σήμερα Χείμαρρος), τον Αβρέτ-Χισάρ Οσμάν, ο οποίος είχε σκοτώσει προ ημερών κάποιον Μεχμέτ Αλή από τη Θεσσαλονίκη και του είχε αφαιρέσει 65 λίρες.

-- Ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο που απασχόλησε τους Σερραίους τη χρονιά αυτή ήταν η εξακολούθηση των ληστρικών επιδρομών. Στα πλαίσια της προσπάθειας για εξάλειψη του φαινομένου, τον Ιούνιο έγινε γνωστό ότι ο στρατιωτικός διοικητής των Σερρών, Ριφαάτ πασάς, έστειλε παντού προκηρύξεις ανακοινώνοντας αμοιβή πενήντα λιρών σε όποιον σκότωνε ή συλλάμβανε και παρέδιδε στις αρχές τον αρχηγό ληστρικής συμμορίας και αμοιβή είκοσι λιρών για κάθε φόνο ή σύλληψη απλού οπαδού (δηλαδή μέλους συμμορίας).

Μεταξύ των πρώτων θυμάτων ήταν ο περιβόητος ληστής Δεληολάνης, ο οποίος επί μια πενταετία αποτελούσε φόβητρο στους καζάδες Σερρών και Ζίχνης. Εξάλλου, στις 25 Ιουνίου/7 Ιουλίου έπεσαν νεκροί ο λήσταρχος Δημήτριος Ζεμπίλης μαζί με τον αδελφό του Γεώργιο κι έναν ακόμη ακόλουθό του.

Η συμμορία του Ζεμπίλη ευθυνόταν για το κάψιμο των εκκλησιαστικών βιβλίων στη Βροντού το 1880, ενώ γενικά ήταν γνωστός για τους φρικιαστικούς θανάτους που επιφύλασσε σε όσους δεν ήταν αρκετά συνεργάσιμοι μαζί του.

Χαρακτηριστική ήταν η μεγάλη ανησυχία που προκλήθηκε στη Βροντού, απ' όπου κατάγονταν τα δύο αδέρφια, το Μάιο του 1883, όταν πληροφορήθηκαν την κάθοδο της συμμορίας του Ζεμπίλη από τη Βουλγαρία, η οποία αριθμούσε 30 με 40 –κατ' άλλους ακόμη και 60– μέλη!

Η δολοφονία του Ζεμπίλη έγινε ως εξής: Έχοντας πληροφορηθεί την παρουσία του αρχληστή και οκτώ οπαδών του σ' ένα δάσος μιάμιση περίπου ώρα μακριά από τη Βροντού, ο χιλίαρχος Μεχμέτ εφέντης ζήτησε και παρέλαβε από τον μουδέρη της Βροντούς στρατιώτες και μαζί με κατοίκους του χωριού άρχισαν την καταδίωξη της συμμορίας τις πρώτες πρωινές ώρες· οι ληστές αιφνιδίασαν τους διώκτες τους πυροβολώντας πρώτοι, καλά κρυμμένοι στα πυκνά δέντρα του δάσους, η δε μάχη διήρκεσε οκτώ ολόκληρες ώρες έως τον θάνατο του ληστή.

-- Ωστόσο δεν άργησε να έρθει και η εκδίκηση από τον αδερφό του νεκρού, Γ. Ζεμπίλη, ο οποίος «ως τίγρις λυσσαλέα» πυροβόλησε και σκότωσε στους αγρούς, ενώ θέριζαν ανυποψίαστοι, τις δύο αρραβωνιασμένες κόρες, το δεκάχρονο γιο, τη νύφη και τον ανιψιό (8 ως 10 ετών) του ιερέα της Βροντούς, Ιωάννη.

-- Στον καζά Ζίχνης τα δυσπρόσιτα καταφύγια των ληστών στις χαράδρες του Μενουκίου όρους διευκόλυναν τα έργα τους. Μέρα μεσημέρι, ο Μουσρούκης και η ολιγάριθμη συμμορία του εισέβαλαν στην Τρεστενίτσα (σήμερα Κρυσπηγή), τόπο καταγωγής του λήσταρχου, διέμειναν ανενόχλητοι επί λίγες ημέρες στο σπίτι του Μουσρούκη, ο οποίος ήθελε να πάρει εκδίκηση από κάποιον Κουτίνο, τον οποίο κατηγορούσε ότι είχε ειδοποιήσει τις στρατιωτικές αρχές προ τριών ετών για να τον συλλάβουν. Ο Μουσρούκης σκότωσε τον Κούτινο, τραυμάτισε σοβαρά τη σύζυγό του και πολύ απλά και όμορφα... διέφυγε ανενόχλητος.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή του *Νεολόγου* στην Καβάλα, το πρόβλημα της ληστείας στον καζά της Ζίχνης θ' αντιμετωπιζόταν, εάν η έδρα της διοίκησης μεταφερόταν στην Αλιστράτη, όπως είχαν ζητήσει στο παρελθόν οι κάτοικοί της, δεδομένου ότι τα περισσότερα χωριά της συγκεκριμένης επαρχίας απείχαν από μισή έως μία ώρα από την «εμπορικότατη» αυτή κωμόπολη, ενώ αντιθέτως η Ζηλιάχοβα, όπου η επίσημη έδρα, βρισκόταν στην «πλέον απόκεντρο θέση».

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ

-- Την κατανυκτική περιφορά του Επιταφίου και το ασυνήθιστα ήσυχο Πάσχα του 1883 (δηλ. χωρίς τους εθιμοτυπικούς πυροβολισμούς της Ανάστασης) περιέγραψε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στις Σέρρες:

«Τας επί τη Αναστάσει του Κυρίου ημών εορτάς διήλθομεν ενταύθα εν γαλήνη και αγκαλιάσει πνευματική. Η του Επιταφίου έξοδος εν τη της Μητροπόλεως εκκλησία εγένετο μετά θρησκευτικής όντως κατανύξεως· προ των θυρών δε των οικιών, οπόθεν διήρχετο, κηροπήγια μεγαλοπρεπή, και χαριέντως κεκοσμημένα, μετά τριών ή τεσσάρων κηρίων, ανθοδέσμαι, και καιόμενον λιβανωτόν φιλοκόλως επί τραπεζών έκειντο· ενιαχού δε παρετήρει τις και αυτοσχεδίους μικράς και λυτάς μεν πλην κομψιάς αφίδας αποτελουμένας εκ κεχρωματισμένων φανών, ανθέων και κλάδων δένδρων οπωσδήποτε ευόσμων. Άξιον δε σημειώσεως ότι ούτε την νύκτα της κυριακής του Πάσχα, ούτε κατά τον εσπερινόν της αυτής ημέρας ερρίφθη πυροβολισμός τις· το νοήμον της πόλεως ημών κοινόν εκτιμήσαν δεόντως τας των αρμοδίων νουθεσίας και επιταγάς αξιοπαίτως απέσχεν τέλεον του πολλάκις πολλά, ως γνωστόν, επιφέροντος δυστυχήματα ολεθρίου τούτου εθίμου».

-- Στις 30 Απριλίου/12 Μαΐου, ημέρα Σάββατο, ένα ακραίο μετεωρολογικό φαινόμενο έπληξε την πόλη των Σερρών. Αστραπόβροντα, δυνατή βροχή και χαλάζι έπεφταν επί ένα τέταρτο περίπου της ώρας συνοδεία ισχυρότατων ανέμων, οι οποίοι έκαναν τη βροχή να μοιάζει με «τον καπνόν μεγάλου εμπρησμού» κατά την παρομοίωση του ανταποκριτή της εφημερίδας *Νεολόγος*. Εξαιτίας της δυνατής βροχής πλημμύρισε ο τότε αποκαλούμενος και «Πόντος» παραπόταμος του Στρυμόνα στο ανατολικό άκρο της πόλης, ο οποίος «απειλητικώς και αγεράχως ήρξατο μετά κρότου κατερχόμενος». Πολλοί ήταν οι Σερραίοι, οι οποίοι έσπευσαν να δουν από κοντά τα ορμητικά νερά του ποταμού να χτυπούν με θόρυβο τα κλαδιά των δέντρων και να σπάνε ορισμένα απ' αυτά.

-- Στις αρχές Μαΐου, με εγκύκλιό του το υπουργείο Εσωτερικών της Ελλάδας απαγόρευσε την εισαγωγή προβάτων και κατσικιών από την περιοχή των Σερρών (όπως και της Αττάλειας) λόγω κρουσμάτων ευλογιάς.

-- Τον Μάιο, ο Κωνσταντίνος Καπέτης, αντιπρόσωπος της Οθωμανικής Τράπεζας Σερρών, διορίστηκε υποπρόξενος της Αγγλίας στις Σέρρες, ύστερα από πρόταση του Γενικού Προξένου της Αγγλίας στη Θεσσαλονίκη, Βλούντ.

«Χαίρομεν μεγάλως ότι ούτως η προσήκουσα σπουδαιότης αποδίδεται τη πόλει ημών», σχολίαζε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου*. *«Αι Σέρραι, ένεκα λόγων ιστορικών, γεωγραφικών και πολιτικών απέβη, μάλιστα σήμερα, λίαν σπουδαία πόλις, κτωμένη βαθμηδόν ην επί των βυζαντινών χρόνων είχε ομολογουμένην σημαντικότητα»*.

Τα εγκαίνια του νέου υποπροξενείου πραγματοποιήθηκαν στις 17/29 Ιουνίου, οπότε παρουσία κόσμου ο Καπέτης έβαλε την αγγλική σημαία στο κήπο του σπιτιού του, στη δε προμετωπίδα της αυλόπορτας τοποθέτησε τα σχετικά σήματα.

-- Στις 5/17 Ιουνίου πραγματοποιήθηκαν οι αρχαιρεσίες του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Νέος πρόεδρος εξελέγη ο Δ. Θεοδορίδης, αντιπρόεδρος ο Β. Σταμούλης, ταμίας ο Ν. Αναγνώστου, ενώ γραμματείς και βιβλιοφύλακες οι καθηγητές Ι. Τσικόπουλος, Β. Δημητριάδης και Ν. Κουμπίδης· απλοί σύμβουλοι εξελέγησαν οι Χ. Τέγοτζικ, Ν. Ιωαννίδης και Π. Πέντζος.

-- Προς τα τέλη Αυγούστου, νέος διερμηνέας στο ελληνικό προξενείο των Σερρών διορίστηκε ο Γ. Τσορπατζόγλους.

-- Στις Σέρρες βρέθηκε ο νομάρχης Θεσσαλονίκης, Γκαλήπ πασάς, τον μήνα Σεπτέμβριο. Στις συσκέψεις που είχε με τοπικούς παράγοντες συζητήθηκε η ανέγερση διοικητηρίου, το κόστος του οποίου υπολογίστηκε σε τέσσερις χιλιάδες λίρες με την οθωμανική κυβέρνηση να συνεισφέρει τις χίλιες, καθώς επίσης η ολοκλήρωση της επί χρόνια υπό κατασκευή αμαξιτής οδού Σερρών – Θεσσαλονίκης, για την αποπεράτωση της οποίας στην επαρχία Σερρών αναλογούσε κόστος 700 – 800 λιβρών, με τις εκκρεμότητες ν'αφορούν κυρίως την κατασκευή γεφυρών.

Η παρουσία του Γκαλή πασά στις Σέρρες ολοκληρώθηκε με επίσκεψη στη μονή Τιμίου Προδρόμου στις 11/23 Σεπτεμβρίου. Οι καλόγεροι υποδέχθηκαν ολόκληρη κουστωδία, καθώς τον νομάρχη συνόδεψαν ο μουτεσαρίφης Σερρών, ο στρατιωτικός διοικητής, ο καϊμακάμης Πετρίσκη και άλλοι Οθωμανοί πρόκριτοι, οι οποίοι περιηγήθηκαν στο μοναστήρι και γευμάτισαν με τους μοναχούς.

-- Η δολοφονία ενός αρτοποιού, το πτώμα του οποίου βρέθηκε ακρωτηριασμένο, αναστάτωσε την πόλη των Σερρών στα τέλη Οκτωβρίου, με το μοναχογιό του θύματος να θεωρείται ο κύριος ύποπτος.

-- Στις αρχές Δεκεμβρίου συστάθηκε επιτροπή με σκοπό τη διενέργεια προαιρετικού εράνου για τη συγκέντρωση χρημάτων και τη διανομή τους σε φτωχές οικογένειες ενόψει των Χριστουγέννων.

-- Ο μεγαλοπρεπής χορός στην οικία Δ. Χατζηδήμου στις 3/15 Δεκεμβρίου, με αφορμή την επιστροφή από το εξωτερικό των νιόπαντρων Αλέξανδρου και Αικατερίνης Χατζηδήμου, αποτέλεσε μεγάλο κοσμικό γεγονός για την πόλη των Σερρών. Ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στις Σέρρες μετέφερε το ρεπορτάζ:

«Αι πλείστοι των καλλιτέρων οικογενειών της πόλεως ημών ήσαν προσκεκλημένοι, παρευρέθη δε και ο μουτεσαρίφης ημών, ο ταγματάρχης της χωροφυλακής και άλλοι τινές επίσημοι οθωμανοί. Οι προσερχόμενοι λίαν αβρόφρονος δεξιάσεως ετύγχανον από τε της ευγενούς οικογενείας του κ. Δ. Χ' Δήμου και των αξιολόγων αυτού αδελφών Αθανασίου και Αλεξάνδρου. Εν ενί λόγω τους προσελθόντας διέκρινεν άκρα εθιμοταξία (étiquette)· ιδία δε καλλιπάρειοι [= με ωραία μάγουλα] και τανύπεπλοι [= με μακριά φουστάνια] νεάνιδες, πλουσίαν και ποικίλην ενδυμασίαν φέρουσαι [...].

Περιττόν ειπείν ότι απερίγραπτος ευθυμία και κίνησις επεκράτει σχεδόν μέχρι της πρωίας, οπότε έληξεν και ο χορός, και ότι κατά μικρά διαλείμματα ποικίλα και εξάίρετα προσεφέροντο αναψυκτικά ποτά και ζυμαρικά. Ούτως η του χειμώνος έναρξις εγένετο διά του υπό πολλάς επόψεις λαμπρού τούτου χορού».

Κατά τ' άλλα οι Σερραίοι παραπονούνταν για την έλλειψη δημοσίων θεαμάτων στην πόλη. Ο λόγος και πάλι στον ανταποκριτή του *Νεολόγου*: *«Δυστυχώς καίτοι αρκούντως, ως γνωστόν, πολυπληθής η πόλις ημών, και θέατρον κεκτημένην, εν τούτοις σπανίως δραματικοί θίασοι έρχονται ενταύθα· όθεν και τον χειμώνα τούτον στερούμεθα του μόνου αληθώς μέσου δι' ου εν ώραις μακρών νυκτών ευρίσκει τις πραγματικήν ανάπαυλαν και ψυχικήν τέρψιν, ζωογονείται δε πως το πνεύμα και εξάίρεται η φαντασία. Τούτο είναι έλλειψις όντως σπουδαία διά πόλιν ως αι Σέρραι».*

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Κάποια ονόματα Σερραίων που συναντούμε στις εφημερίδες της χρονιάς: Βασιλική Βουγιουκλή, Καλιρρόη Παπαδοπούλου, Μαλιφατούρατζης (έμπορος).

-- Στις αρχές Φεβρουαρίου έφυγε από τη ζωή σε βαθύ γήρας η Ελισάβετ Χατζηλαζάρου, χήρα του Αδάμ Χατζηλαζάρου, εγκατεστημένη επί αρκετά χρόνια στον Πειραιά με το γιό της, Δημοσθένη. Η πειραιϊκή εφημερίδα *Σφαίρα* σχολίασε ότι η μακαρίτης «*διεκρίνετο ως δέσποινα αγαθοτάτη και ενάρετος τιμωμένη μάλιστα διά τε τους αρχαϊκούς και αξιοπρεπείς αυτής τρόπους*».

-- Όμως καλό είναι να μη θυμόμαστε μόνο τους πλούσιους Σερραίους, οι οποίοι είχαν κάθε οικονομική άνεση να συμβάλλουν στην πνευματική πρόοδο της κοινότητας. Υπήρχαν και οι φτωχοί κάτοικοι της πόλης των Σερρών, οι οποίοι με τα στριμωγμένα τους οικονομικά βοηθούσαν όσο μπορούσαν είτε εν ζωή είτε με τη διαθήκη τους μετά θάνατον. Ένας απ' αυτούς ήταν ο παντοπώλης Τριαντάφυλλος Αθανασίου με καταγωγή από το Ζάρκο της Θεσσαλίας, ο οποίος πέθανε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Απριλίου και με τη διαθήκη του άφησε το παντοπωλείο του αξίας 150 λιρών και επιπλέον 50 οθωμανικές λίρες υπέρ των εκπαιδευτηρίων των Σερρών, ενώ παρόμοια ποσά κατέλειπε και για τη γενέτειρά του.

-- Ο Γεώργιος Τσιάκας, ένας από τους μαθητές του Μαρούλη στις Σέρρες, μέχρι πρόσφατα δάσκαλος στη Σχολή της Παναγίας στην Κωνσταντινούπολη και συγγραφέας διδακτικού θρησκευτικού βιβλίου προ δύο ετών, «*κατηρτισμένος εις την γλώσσαν όσον ολίγοι ίσως καθηγηταί μας*» (όπως σημειώνει η εφημερίδα *Μη Χάνεσαι* της 10.07.1883) κατέβηκε τον Ιούλιο στην Αθήνα προκειμένου να δώσει τις απολυτήριες εξετάσεις του Γυμνασίου και να μπορέσει στη συνέχεια να εγγραφεί ως φοιτητής στο Εθνικό Πανεπιστήμιο.

-- Και άλλοι μαθητές του Μαρούλη βρέθηκαν στην Αθήνα την ίδια περίοδο, όπως και ο διευθυντής των σχολείων Νιγρίτας Δ. Ορφανίδης, με την εφημερίδα *Μη Χάνεσαι* να πλέκει το εγκώμιο όλων.

— Διατρίβουσιν ένταῦθα οί έκ Μακεδονίας διδάσκαλοι, πάντες μαθηταί του κ. Μαρούλη, Κωνσταντίνος Βλοῦσος, διδάσκαλος έν Κωνσταντινουπόλει, Κωνσταντίνος Μόσχος, έν Νιγρήτη, καί Δημήτριος Δάμανης, έν Ἀχνῶ. Ὁ πρῶτος ἦλθε νά ἐπιστατήσῃ τῆς ένταῦθα έκτυπουμένης ἰδίας γεωγραφίας του. Διότι οί πλείστοι τῶν μαθητῶν του κ. Μαρούλη διακρίνονται ἀμέσως καί ὡς συγγραφεῖς διδακτικῶν

βιβλίων, βραβευομένων πολλάκις έν διαγωνισμοῖς, ὡς τὸ του Γεωργίου Τσιάκα, τελειοφοῖτου καί αὐτοῦ του έν Σέρραις Διδασκαλείου. Οί δύο ἄλλοι ἦλθον μόνον ἐξ ἔρωτος ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὰς Ἀθήνας καί προσκυνήσωσι τὰ ἀρχαῖα. Πανταχοῦ γίνονται συμπαθητικώτατα δεκτοί οί ἀξιόλογοι νέοι, οὓς ἡ πατρίς ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ ἰδιαζόντως, ὡς ἀγωνιζομένους μετ' εὐσυνειδήσιας καί ἐνθουσιασμοῦ έν Μακεδονία τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, τὸν ἀγῶνα τῶν γραμμάτων καί τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

— Μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως ἐπληροφόρηθημεν ὅτι ὁ κ. **Δ. Ὀρφανίδης**, τελειόφοιτος τῆς ένταῦθα φιλοσοφικῆς σχολῆς, προσκληθεὶς πέρυσιν ὡς διευθυντῆς τῶν έν τῇ κωμοπόλει τῆς Μακεδονίας Νιγρίτη ἐκπαιδευτηρίων, ἐπέτυχεν ν' ἀποδείξῃ ταῦτα εὐθαλεῖς πνευματικούς λειμώνας, καί τὸ δυσκολώτερον πάντων παρ' ἡμῖν, ν' ἀρέσῃ εἰς πάντας τοὺς καταίκοις διὰ τῆς συνετῆς πολιτείας του. Οί κάτοικοι καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκδηλοῦντες τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν, κατὰ τὴν ἐκεῖθεν πρὸς τὰ ἐδῶ ἀναχώρησίν του πανηγυρικῶς προέπεμψαν αὐτὸν πολὺ μακρὰν τῆς κωμοπόλεως. Οἷα ζῆλευτὴ διὰ τὴν εἰλικρίνειαν καί τὸ οἰκειοθελές ἐκδήλωσις εὐχαριστιῶν ἐπὶ εὐσυνειδήτῳ ἐκπληρώσει καθηκόντων !

-- Από το *Μη Χάνεσαι* αντλούμε κι έναν έπαινο για το πρόσωπο του Ιωάννη Δέλιου, διευθυντή του Γυμνασίου Σερρών, με αφορμή ταξίδι του στην Αθήνα. Το δημοσίευμα τον περιέγραφε «*διαπρεπή ως λόγιος, θερμό ως φιλόπατρις, υγιέστατα φρονούντα περί παιδαγωγικῆς και εκ των κολλωπισμάτων της υπερηφάνου πόλεως των Σερρών*». (Μη Χάνεσαι, 26.07.1883)

-- Περισσότερα δημοσιεύματα για Σερραίους το 1883:

- «Ο εκ Σερρών της Μακεδονίας τελειόφοιτος της φιλοσοφικής σχολής κ. Αθανάσιος Φυλακτός δους τας νενομισμένας εξετάσεις ενώπιον των καθηγητών της οικείας σχολής ηξιώθη του διδακτορικού πτυχίου με τον επίζηλον βαθμόν «λίαν καλώς». [...] Ο κ. Φυλακτός δεν αμφιβάλλομεν ότι και εις το μέλλον θέλει επιδείξει εν τη ενασχόησει του υψηλού επαγγέλματός του τον αυτόν ζήλον και επιμέλειαν, ην επεδείξατο κατά το παρελθόν διδάσκων εν Σέρραις και αλλαχού της Μακεδονίας» (Σφαίρα, 11.03.1883)

- «Ασμένως λίαν οι πάντες και ενταύθα εμάθομεν τους αρραβόνας του αξιολύτου κ. Αλ. Χ' Δήμου, ανήκοντος εις οικογένειαν εκ των τα πρώτα φερουσών ενταύθα και εις εμπορικών οίκον εκ των μεγίστων της ημετέρας πόλεως, μετά της δεσποινίδος Κατίνας Λιάμβη, ων οι γάμοι αύριον (σ.σ. 8/20 Σεπτεμβρίου), ως εμάθομεν, τελούνται εν Πριγκήπω. Συγχαίροντες αυτοίς ευχόμεθα μέλλον εύδαιμον και βίον εσαεί άλυπον και μακράϊωνα». (Νεολόγος, 13.09.1883)

- «Άλλος Μακεδών φιλόπατρις και ευφύεστατος, ο χαριέστατος κ. Γεώργιος Σωτηριάδης, γνωστός ενταύθα και εν Σέρραις, αποπερατόνει κατ' αυτās τας Ακαδημαϊκάς σπουδάς αυτου εν Ελβετία και επονοκάμπτει εις την φίλην πατρίδα μετά πενταετή σπουσίαν, καθ' ην ενησχολήθη εν Γερμανία και Ελβετία, περί την σπουδήν της ιστορίας και της παιδαγωγικής. Έχομεν ελπίδα ότι και ούτος ο ισχυρός μαχητής θα προτιμήση να εργασθή εν τη φίλη Μακεδονία». (Μη Χάνεσαι, 08.10.1883)

- «Σήμερον απήλθε εις Σέρρας η κ. Νίνα Κοντού, αφού κατά την ενταύθα διατριβήν της εκλεκτήν παρεσκεύασε την φερνήν [= προίκα] του μελλονύμφου θυγατρίου της, όπερ εμνηστεύσατο ο εν Σέρραις κ. Τικόπουλος, νέος ευπαίδευτος και εκ της πλουσιωτέρας κοινωνίας της πόλεως εκείνης». (Ακρόπολις, 06.11.1883)

- «Μετά χαράς εμάθομεν ότι ο εκ Σερρών νεαρός τεταρτοετής φοιτητής της Ιατρικής κ. Ι. Θεοδωρίδης αναγνούς χθες έκθεσιν επί ασθενούς τινος ηξιώθη της πλήρους εκτιμήσεως του κ. Αρεταίου. Ότε δε ούτος εξέφρασε την ευαρέσκειαν αυτου, ο νεαρός Ασκληπιάδης εκ της πολλής φιλοτιμίας περιήλθεν εις μικρόν λιποθυμίαν, αφ' ης μετά μικρόν ανέλαβε». (Ακρόπολις, 09.11.1883)

- «Κατ' αυτάς ετελέσθη ο γάμος του εκ των συμπολιτών ημών κ. Ν. Τοκοπούλου μετά της ερασμίας και αξιολόγου δεσποινίδος κ. Αγγελικής Αθ. Κοντού. Το μυστήριον ετέλεσεν ο μητροπολίτης ημών εν τω μητροπολιτικώ ναώ εις ον προσήλθεν άπειρον πλήθος εξ εκατέρων των φύλων. Την δ' επιούσαν χορός μεγαλοπρεπής εδόθη εν τη οικία του κ. Ν. Τοκοπούλου». (Νεολόγος, 17.01.1884 – επιστολή από 21.12.1883)

- Δημήτριος Μαρούλης.

Με το χάσμα στην κοινότητα των Σερρών να έχει γεφυρωθεί από αρκετών ετών, ένα άρθρο της εφημερίδας *Αιών* της 1^{ης} Ιουνίου 1883, το οποίο υπέγραφε κάποιος Ε., κατηγορούσε ξανά το Δημήτριο Μαρούλη για «διάδοσιν του προτεσταντισμού διά της παιδείας».

Μια εξαιρετικά συγκροτημένη απάντηση δόθηκε την επομένη μέσω της εφημερίδας *Μη Χάνεσαι*, από την οποία αξίζει να κρατήσουμε κάποια σημεία:

ταίς δεκαπένταετίας. Είνε αληθές ότι περι του κ. Δημητρίου Μαρούλη, του ένθουσιώδους τούτου έξ 'Ηπείρου παιδαγωγού, του μορφώσαντος έν Σέρραις τους **μόνους** διδασκαλιστάς, διδασκάλους ους δέν είχεν ιδή έως τότε ουδεμία έλληνική κοινότης, συνελήθησαν και διεδόθησαν υπόνοιαι και φήμαι ως προτεσταντίζοντες υπό άνθρωπαρίων τά όποια όφθόνος καθίστησι γονιμώτατα εις συκοφαντίας, άλλ' έγκαίρως τό ψευτούρασμα έσχίσθη και τώρα ό κ. Μαρούλης άπολύει πλήρους έμπιστοσύνης και του Πατριαρχείου και του Συλλόγου ένταυθα, ως ό μόνος άρχιπαιδαγωγός, όστις ήνωσε ως χρυσόν μετ' άργύρου έλληνισμόν και όρθοδοξίαν και άποστέλλει κατ'ένιαυτόν δεκάδα μαθητών του άριστεύόντων οικου και άν διδάσκωσι και έμφυτευόντων αίσθημα άλλωώς θρησκευτικόν, ιδέας έλληνικάς και γνώσεις τάς στεροτάτας. Αληθές επίσης είνε ότι ό κ. Μαρούλης έγκαταλειφθείς παρά των Έλλήνων, ως έγκαταλιμπάνονται πάσαι αί άλληθεις αξίαι, έζήτησε τήν συνδρομήν των ξένων, Γερμανών τε και Έλβετών και Γάλλων και ήγόρευσε και ένεθουσίασε και προεκάλεσε νέον φιλελληνισμόν, μακεδονικόν φιλελληνισμόν, χωρίς να τους ύποσχεθή ούτε έν ψυχάριον να προτεσταντίση άλλ' άν οι ύποστηρίζοντες τά εκπαιδευτήρια του κ. Μαρούλη έκρυπτον κατά φρένα και τόν μύχιον τούτον πόθον, τί προς τόν Μαρούλην και τί προς ήμάς; Ό κ. Μαρούλης δέν είργάζετο έν τω φωτί;

Ίσως όμως το άρθρο του *Αιώνα* δεν ήταν και τόσο τυχαίο. Τις τελευταίες μέρες του 1883 (ή πρώτες του 1884 σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο) ξεκίνησε η αλυσίδα των γεγονότων, που θα εξανάγκαζαν το Δημήτριο Μαρούλη να διακόψει το πολύτιμο πνευματικό του έργο και να εγκαταλείψει τις Σέρρες.

Ξαφνικά, μετά από χρόνια φαινομενικής ηρεμίας και σύμπνοιας, δύο άσπονδοι εχθροί του Μαρούλη τον συκοφάντησαν στην οθωμανική διοίκηση διαστρεβλώνοντας το ρητό που είχε χαραχθεί στα γαλλικά στον τάφο του ελβετού καθηγητή Alfred Gilliéron: «Τα έργα των εχθρών μου και το έργο μου». Σύμφωνα με τους... καλοθελητές, ο Μαρούλης αναφερόταν στους Τούρκους, στα δε σχολεία του προετοίμαζε επανάσταση! Άλλο που δεν ήθελε ο διοικητής των Σερρών, που καιρό τώρα επιδίωκε να κλείσει τα σχολεία του Μαρούλη· τώρα είχε το κίνητρο κι έλειπε μόνο μια αφορμή.

Στις 29 Δεκεμβρίου/10 Ιανουαρίου ένας κατώτερος αξιωματικός συνοδευόμενος από τέσσερις κλητήρες ζήτησαν την εκκένωση της οικίας, όπου στεγαζόταν το σχολείο αρρένων, επικαλούμενοι παλιότερη απόφαση του δικαστηρίου. Ωστόσο η απόφαση δεν μπορούσε να εκτελεστεί, καθώς ο Μαρούλης είχε προσφύγει στο ακυρωτικό δικαστήριο της Κωνσταντινούπολης, ενώπιον του οποίου η υπόθεση ακόμη εκκρεμούσε, ενώ επιπλέον είχε υπάρξει συμφωνία μεταξύ του υποπρόξενου της Αυστροουγγαρίας Αθ. Χατζηδήμου και του μουτεσαρίφη Σερρών, που απέτρεπε την εκκένωση του οικήματος.

Επιστρέφοντας όμως από το Διοικητήριο, όπου είχε παραθέσει όλα τα έγγραφα που αποδείκνυαν του λόγου το αληθές, και με τη σιγουριά ότι το ζήτημα είχε τακτοποιηθεί, ο Μαρούλης συνελήφθη αιφνιδιαστικά από επτά κλητήρες, οι οποίοι επιχείρησαν να τον οδηγήσουν βίαια πίσω στο Διοικητήριο. Εκείνος όμως κατάφερε να τους ξεφύγει—με τη βοήθεια και του πλήθους που είχε αρχίσει να συγκεντρώνεται—και διέφυγε στην παρακείμενη οικία του.

Στον υποπρόξενο της Αυστροουγγαρίας, Χατζηδήμο, που επιχείρησε να παρέμβει και να ζητήσει εξηγήσεις, ο μουτεσαρίφης απάντησε αρχικά—ενώ στη συνέχεια απέφευγε κάθε επικοινωνία μαζί του—ότι ο Μαρούλης διωκόταν για άλλη

πράξη και ότι κι αν ξαναδιαφύγει τη σύλληψη, οι αστυνομικοί κλητήρες θα συνεχίσουν να τον καταδιώκουν μέχρι να συλληφθεί ως ραγιάς δυνάμει της τελευταίας εγκυκλίου της Πύλης.

Με τον Δημήτριο Μαρούλη πολιορκημένο στο σπίτι του από ένοπλη φρουρά, η πόλη διατελούσε σε αναστάτωση τις επόμενες ημέρες, ώσπου ξαφνικά η φρουρά αποχώρησε. Κατά τα διαδοθέντα, η γερμανική πρεσβεία, την προστασία της οποίας είχε ζητήσει τηλεγραφικά ο ίδιος ο Μαρούλης (καθώς έφερε τη γερμανική υπηκοότητα), είχε μεσολαβήσει στην Πύλη ώστε ν' ανασταλεί η καταδίωξη του Έλληνα δασκάλου και να επανεξεταστεί η υπόθεσή του.

Παρ' όλ' αυτά ο Μαρούλης εξακολουθούσε να μένει κλεισμένος στο σπίτι του, ανησυχώντας για την τύχη του. Εξάλλου, ενώ είχε συμφωνηθεί ο σχηματισμός μικτής επιτροπής που θα εξέταζε τις καταγγελλόμενες βιαιοπραγίες των χωροφυλάκων κατά του Μαρούλη, η Πύλη πρόλαβε και μετέθεσε τον καθή Σερρών στην Γκιουμουλτζίνα (Κομοτηνή), προκειμένου να τον προστατέψει.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Μια πολύ ενημερωτική σύνοψη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της πόλης των Σερρών φιλοξένησε ο *Ανατολικός Αστήρ* στις 27.07.1883. Η πόλη διέθετε:

α) *Νηπιαγωγείο*, που λειτουργούσε από το 1871. Διέθετε τρεις δασκάλους και δύο τάξεις, έκαστη χωρισμένη σε δύο τμήματα, με 172 παιδιά συνολικά.

β) *Παρθενγωγείο*, που λειτουργούσε από το 1853. Διέθετε οκτώ τάξεις, επτά δασκάλους και 187 μαθήτριες. Στην ανώτερη τάξη οι μαθήτριες ήταν μόλις οκτώ.

γ) *Γυμνάσιο*, αποτελούμενο από έξι τάξεις (τρεις τάξεις σχολαρχείου και τρεις γυμνασίου). Φοιτούσαν 188 μαθητές.

δ) *Πρώτη δημοτική σχολή* με τέσσερις δασκάλους και 230 μαθητές χωρισμένους σε τέσσερις τάξεις.

ε) *Δεύτερη δημοτική σχολή* με τρεις δασκάλους και 135 μαθητές χωρισμένους σε τέσσερις τάξεις.

στ) *Πέντε σχολεία των προαστείων* με 257 μαθητές και μαθήτριες συνολικά.

-- Καθώς όμως τα σχολεία της πόλης αντιμετώπιζαν τεράστια οικονομικά προβλήματα και ο προϋπολογισμός τους παρουσίαζε έλλειμμα 500 οθωμανικών λιρών, μια καινούρια λύση για την εύρεση οικονομικών πόρων ήταν η έκδοση λαχείου σε τρεις χιλιάδες γραμμάρια (δελτία).

Η κλήρωση πραγματοποιήθηκε στις 19 Απριλίου/1 Μαΐου στην αίθουσα του Γυμνασίου ενώπιον του μητροπολίτη Σερρών. Στην ομιλία του ο γιατρός Α. Εμμανουήλ, μέλος της Εφορείας, εξέφρασε την ευχή όπως «*το μέτρον τούτο υιοθετηθή πλέον υπό της πόλεως και ότι καταστήσεται του λοιπού σταθερός πόρος των σχολείων ημών προς δόξαν εκείνων οίτινες υπεστήριζαν αυτό κατά τα τελευταία έτη*».

Ο πρώτος αριθμός θα κέρδιζε τετρακόσια μετζίτια, όμως δεν έχει σημασία ποιος ήταν ο τυχερός, αφού όλοι όσοι κέρδισαν διάφορα ποσά τα κατέλειπαν υπέρ των σχολείων της πόλης.

-- Τον Μάιο είχε πλέον αποπερατωθεί το Παρθεναγωγείο του χωριού Σέμαλτο (Μικρό Σούλι), η οικοδόμηση του οποίου είχε κοστίσει περί τις 130 τουρκικές λίρες, ενώ σημαντική ήταν η συμβολή του προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας «Δόξας» του χωριού, Δ. Θεοδωρίδη. Η περιοχή διέθετε και εκπαιδευτικό σύλλογο, πρόεδρος του οποίου ήταν ο μεγαλέμπορος Αλφρέδος Άββοτ.

Την ίδια περίοδο είχε ξεκινήσει η ανέγερση νέου Νηπιαγωγείου στο χωριό, ενώ ο ανταποκριτής του *Φάρου της Μακεδονίας* στο Σέμαλτο, χάρη στον οποίο αντλούμε αρκετές πληροφορίες για την ζωή εκεί, επεφύλασσε μόνο επαίνους για τη διευθύντρια του τοπικού νηπιαγωγείου, τη Μελπομένη Στάμου, η οποία «*διά του καλού τρόπου και της καταλλήλου μεθόδου εφείλκυσε την εύνοϊαν μαθητριών τε και γονέων αυτών*».

-- Καθόλου ειδυλλιακή δεν ήταν από την άλλη η εικόνα που μεταφερόταν στις αρχές της χρονιάς για την κατάσταση των σχολείων στο Ροδολίβος. Πέρα από τα οικονομικά προβλήματα και τους προσωπικούς εγωισμούς των προκρίτων του χωριού, υπήρχε έλλειψη δασκάλων. Η νηπιαγωγός Π. Μαρσοπούλα, που είχε σταλεί δωρεάν από το ελληνικό προξενείο τον Οκτώβριο του 1882, παραιτήθηκε μετά από τρεις ημέρες· στις αρχές του 1883 παραιτήθηκε ένας δάσκαλος, που

άκουγε στο όνομα Βεννέτης, ενώ οι τοπικοί προύχοντες είχαν βάλει στο στόχα-
στρό τους και το διευθυντή του σχολείου του Ροδολίβους, Αθ. Αργυρίου.

-- Ένας δάσκαλος από την Ιερισσό βρέθηκε τυχαία στο χωριό Αηδονοχώρι στις
24 Ιουλίου/5 Αυγούστου, ημέρα διεξαγωγής των σχολικών εξετάσεων, και περιέ-
γραψε τις εντυπώσεις του με επιστολή του στην εφημερίδα *Νεολόγος*:

Μετά την τέλεση της θείας λειτουργίας από τον μητροπολίτη Σερρών Ναθα-
ναήλ, ο διευθυντής του σχολείου, Σπυρίδων Βουργαρέλης, εκφώνησε την καθιε-
ρωμένη ομιλία και αμέσως μετά άρχισαν οι εξετάσεις: πρώτα του νηπιαγωγείου,
που διηύθυνε η Ευαγγελινή Αντωνίου, και ακολούθως των υπόλοιπων σχολείων.

*«Τα αποτελέσματα υπήρξαν καθ' όλα ευχάριστα: αι ετοιμίως εκφερόμεναι αποκρίσεις
των τε μαθητών και των μαθητριών πάσιν ημίν ευηρέστησαν και αρκούντως κατέδειξαν
την μετά ζήλου εκτέλεσιν των καθηκόντων των διδασκόντων και διδασκομένων. Πάσα
καρδία ελληνική σκιρτά υπό χαράς παρατηρούσα τον επί την πρόοδον οργανισμόν των
μερών τούτων της Μακεδονίας».*

-- Τον Σεπτέμβριο, νέα διευθύντρια του παρθεναγωγείου Σερρών διορίστηκε η
Μαρία Καλαποδοπούλου, τέως διευθύντρια του Αμαλίου Ορφανοτροφείου
στην Αθήνα.

-- Στα χωριά Δοβίστα (σήμερα Εμμανουήλ Παπάς) και Σαρμουσακλή (Πεντά-
πολη) συστάθηκαν νηπιαγωγεία με σκοπό τη διεξαγωγή μαθημάτων από το scho-
λικό έτος 1883-84.

Με αφορμή την εξέλιξη αυτή, ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* παρατηρούσε με
νόημα ότι *«εκ της κόμης Σαρμουσακλή κατάγεται και ο εκ των πατέρων της ενταύθα
Μονής του Τιμίου Προδρόμου κ. Πολύκαρπος ου μικράν περιουσίαν κεκτημένος. Διά
τε τον λόγον τούτον αλλά και διότι έχει καθήκον ιερόν να μεριμνήση δεόντως, τουλάχισ-
στον περί της πνευματικής προόδου της ιδιαίτερας αυτού πατρίδος, ουδαμώς αμφιβάλ-
λομεν ότι εν ου μακρώ μέλλοντι θέλομεν αναγγείλει περί του καλού τούτου πατριώτου
και σεβασμίου ανδρός πολλά και καλά μαρτυρούντα την φιλοπατρίαν και φιλομουσίαν
αυτού».*

-- Το φθινόπωρο, η διεύθυνση του Παρθεναγωγείου και του Νηπιαγωγείου της Νιγρίτας ανατέθηκε στη Μαρία Δρίτσιου, απόφοιτη του διδασκαλείου θηλέων των Σερρών, το οποίο είχε ήδη προσφέρει πολλές δασκάλες σε διάφορες πόλεις και κωμοπόλεις της ανατολικής Μακεδονίας (Καβάλα, Θάσος, Αλιστράτη, Μελένικο, Τζουμαγιά κλπ.). Έτσι καλύφθηκε ένα πολύ σημαντικό κενό, καθώς τα σχολεία της κωμόπολης αυτής παρέμεναν ακέφαλα επί μακρό διάστημα.

Εξάλλου, την ίδια περίοδο στη Νιγρίτα άρχισαν και ζυμώσεις με σκοπό την ίδρυση αναγνωστηρίου στα πρότυπα αντίστοιχων αναγνωστηρίων σε άλλες κωμοπόλεις της περιοχής (Δεμίρ Ισσάρ, Μελένικο κλπ.). Με αφορμή δε αυτήν την πληροφορία, ο συντάκτης της *Ακροπόλεως* σχολίαζε για τη σημαντική αυτή έλλειψη των Ελλήνων της Μακεδονίας ευρύτερα:

«Ο μη επισκεφθείς τας εσωτερικάς της Μακεδονίας κωμοπόλεις δυσκόλως νοεί πόσον οπίσω είνε εκεί οι άνθρωποι. Σχεδόν ειπείν ο πνευματικός βίος είνε εις εκείνους άγνωστος. Μόνον οι διδάσκαλοι, τινές των ιερέων και ολίγιστοι άλλοι γινώσκουσιν ότι και άλλος κόσμος υπάρχει πέραν των ορίων αυτών. Ο Μακεδονικός Σύλλογος ενταύθα, εις το οποίον ευχόμεθα ταχείαν την συγκρότησιν, πρέπει και τα αναγνωστήρια να λάβη υπ' όψει».

-- Τον Δεκέμβριο, ο ανταποκριτής της *Ακροπόλεως* στις Σέρρες έδινε μια μελανή εικόνα για τα εκπαιδευτικά πράγματα στην επαρχία, την οποία απέδιδε στην αφαίρεση της επιστασίας του εθνικού αυτού σκοπού από τον Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο. Έγραφε (Ακρόπολις, 15.12.1883):

«Προ διετίας, ότε την διεύθυνσιν της εθνικής ενταύθα ενεργείας είχεν ο Μακεδ. φιλολογ. Σύλλογος, τα διαμερίσματα Σερρών, Ζίχνης, Νευροκόπου, Μελενίκου, Πετρίτσης και Δεμίρ Ισάρ, επληρούντο σχολείων ελληνικών· οι κάτοικοι των χωρίων ώργων προς τα γράμματα, οι Βουλγαρόφωνοι του Νευροκόπου, Μελενίκου, Πετρίτσης και άλλων, ησχύνοντο ν' αποκαλώσιν εαυτούς Βουλγάρους, κατηγορούντο ή εξεμηδενίζοντο τα ολίγιστα Βουλγαρικά σχολεία, άτινα υπήρχον εν τοις διαφόροις διαμερίσμασι, οι πράκτορες του Βουλγάρου εξάρχου εκρύπτοντο εν ταις τρώγλες των. [...]

Αλλ' αφότου η εθνική ενταύθα εργασία αφηρέθη από του συλλόγου, δι' ους άλλοι οίδασι λόγους, η όψις της περιφέρειας Σερρών ουσιωδώς μετεβλήθη. Ουδαμού του Νευροκόπου εξερέσει της πρωτεύουσας και της Στάρτσιστας, υπάρχει σχολή ελληνική, ουδαμού των διαμερισμάτων Μελενίκου και Πετρίτσας εξαιρέσει των πρωτευουσών, αλλ' οποία είνε και τα ελληνικά σχολεία των ανωτέρω κομποπόλεων; Τα μεν του Μελενίκου υπεβιβάσθησαν πολύ της προτέρας των θέσεως, τα της Πετρίτσας κινδυνεύουν να μείνουν άνευ μαθητών. Βουλγαρικά σχολεία ενώ δεν υπήρχον ουδέ πέντε καθ' όλην την περιφέρειαν Σερρών, και ταύτα ελεεινά και άσωγα και άνευ σχεδόν μαθητών, ήδη σχεδόν επενταπλασιάσθησαν, εισί δε πλήρη μαθητών διδασκομένων εν μεν ταις Βουλγαροφώναις κοινότησι τη Βουλγαρική μόνον γλώσσαν, εν δε ταις μικταίς προς την Βουλγαρίαν και την ελληνικήν και τουρκικήν [...]».

Η «ΦΙΛΟΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ» ΤΟΥ ΔΕΜΙΡ ΙΣΣΑΡ

Στα μέσα Ιανουαρίου 1884 ο πρόεδρος της προ δεκαετίας συσταθείσας «Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας» του Δεμίρ Ισσάρ, Εμμανουήλ Συμμέτζος, ανέγνωσε την ετήσια λογοδοσία του σωματείου, που ουσιαστικά αναφερόταν στα πεπραγμένα του έτους 1883.

Η Φιλοπροοδευτική Αδελφότητα αριθμούσε 120 τακτικά μέλη, 5 επίτιμα, 2 μεγάλους ευεργέτες, 3 ευεργέτες και 12 δωρητές. Διέθετε επίσης δύο υποτρόφους στα σχολεία του Δημητρίου Μαρούλη στις Σέρρες και δύο άλλους στα σχολεία του Δεμίρ Ισσάρ.

Τρεις απώλειες σημάδεψαν την Αδελφότητα κατά το 1883. Η μία ήταν ο θάνατος του Αργυρού Βακή, ενός εκ των ιδρυτών και μεγάλων ευεργετών της, στη μνήμη του οποίου τελέστηκε μνημόσυνο με μεγάλη συμμετοχή του κόσμου και εκφώνηση επικήδειων λόγων από τους Δ. Οικονόμου και Μ. Γράτσιο. Οι άλλες δύο απώλειες ήταν ο θάνατος του Δημ. Λιόντα Σαπουντζή, μέλους της Αδελφότητας, όπως και της Σουλτάνας Μπασλή, δωρήτριας.

1884

-- Στις αρχές της χρονιάς και με την προξενική αλλαγή σε εξέλιξη (με ό,τι αυτό συνεπαγόταν για τη διασφάλιση των συμφερόντων της ελληνικής κοινότητας), οι κάτοικοι των Σερρών αναστατώθηκαν από τον νέο φόρο διαμοιχής, που επιβλήθηκε σε όλους τους κατοίκους όλων των φύλων και των ηλικιών, και συνίστατο στην πληρωμή ενός γροσιού το μήνα (δηλαδή 12 γρόσια το χρόνο ανά άτομο), μια επιβάρυνση εξαιρετικά δυσβάστακτη για μια πολυμελή οικογένεια με μεγάλο αριθμό ανήλικων τέκνων, που ήδη δυσκολευόταν να τα βγάλει πέρα.

-- Τον Ιανουάριο οι Σερραίοι είχαν επιτέλους την ευκαιρία να παρακολουθήσουν θέατρο. Στην πόλη βρέθηκε ο θίασος του Βασίλη Ανδρονόπουλου, που δύο με τρεις φορές την εβδομάδα παρουσίαζε διάφορα έργα.

-- Όπως κάθε χρονιά, λαμπρός ήταν ο εορτασμός της γιορτής των Τριών Ιεραρχών. Κατά τον εσπερινό, την παραμονή της γιορτής, ο μητροπολιτικός ναός γέμισε από το διδακτικό προσωπικό των σχολείων, τους μαθητές και τις μαθήτριες, οι οποίοι έφεραν λαμπάδες με ταινίες, στις οποίες αναγραφόταν το όνομα του κάθε σχολείου ή της συνοικίας όπου αυτό βρισκόταν.

Το επόμενο πρωί, μετά το πέρας της αρχιερατικής λειτουργίας μνημονεύθηκαν τα ονόματα όσων ανδρών και γυναικών είχαν συμβάλει στη συντήρηση και την πρόοδο των εκπαιδευτηρίων της πόλης, ο δε ιεροκήρυκας Ευσέβιος, που είχε προχειρισθεί αρχιδιάκονος την ίδια μέρα, ανέπτυξε ομιλία με θέμα την ανατροφή των παιδιών.

Στη συνέχεια το πλήθος κατευθύνθηκε στο Γυμνάσιο της πόλης, η αίθουσα του οποίου δεν αρκούσε να τους χωρέσει όλους. Εκεί, ο γυμνασιάρχης Ιωάννης Δέλλιος ανέπτυξε στην ομιλία του την επίδραση των δασκάλων της Εκκλησίας, οι δε μαθήτριες των δύο τελευταίων τάξεων του Παρθεναγωγείου έψαλαν τραγούδια, τα οποία είχαν διδαχτεί από τον καθηγητή της ωδικής Ν. Δέλλιο.

-- Στις 26 Φεβρουαρίου/9 Μαρτίου, Κυριακή της Ορθοδοξίας, το νοσοκομείο της πόλης των Σερρών γιόρτασε την επέτειό του. Μετά τη θεία λειτουργία έγινε ειδική μνημόνευση των ονομάτων των ιδρυτών και των δωρητών του, ενώ στη συνέχεια ο μητροπολίτης Ναθαναήλ, ενδεδυμένος την αρχιερατική του στολή και συνοδευόμενος από κληρικούς και πιστούς, μετέβη στο νοσοκομείο, στην αίθουσα του οποίου εψάλλη τρισάγιο. Κατόπιν ο γιατρός Α. Χρυσάφης ανέβηκε στο βήμα και αναφέρθηκε στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του ιδρύματος.

Το νοσοκομείο των Σερρών (που παράλληλα λειτουργούσε και ως φρενοκομείο, γηροκομείο και βρεφοκομείο) ιδρύθηκε το 1756 και βρισκόταν στη συνοικία Δοχθενή (ή δίχνα μαχαλά, όπως την ονόμαζαν οι Τούρκοι), που όμως ήδη το 1884 ήταν περισσότερο γνωστή ως συνοικία της αγίας Βαρβάρας από τον ομώνυμο ναό.

Κάποια ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία: κατά το προηγούμενο δωδεκάμηνο είχαν νοσηλευτεί 62 ασθενείς, εκ των οποίων αποβίωσαν οι 14, ενώ συνολικά γράφτηκαν 9.000 φαρμακευτικές συνταγές· φιλοξένησε 18 βρέφη, εκ των οποίων άλλα υιοθετήθηκαν και άλλα παρέμειναν σ' αυτό. Κατά το λήξαν έτος ανακαινίσθηκε πλήρως το φαρμακείο του νοσοκομείου, που απέκτησε για πρώτη φορά βιβλία καταγραφής των εισερχομένων και εξερχομένων φαρμάκων.

Όμως υπήρχαν πολλές ακόμη εκκρεμότητες για την πραγματικά εύρυθμη λειτουργία του νοσοκομείου και ο Χρυσάφης επικαλέστηκε τα φιλάνθρωπα αισθήματα της ελληνικής κοινότητας για την αναπλήρωσή τους:

«Εάν θέλωμεν το φιλανθρωπικόν τούτο κατάστημα να εκπληροί τον σκοπόν δι' ον ίδρυται, εάν θέλωμεν να καταστή οίκος περιθάλψεως και κατηγορίας των δυστυχών, εάν θέλωμεν ν' αποβάλη το σχεδόν αποτρόπαιον ο εν τη φαντασία του λαού ημών υπάρχει ώστε το όνομα αυτού να χρησιμεύη και ως κατάρα «κ εις τα σπητάλια να σε ίδω», πρέπει ανάγκη απόλυτος να φροντίσωμεν περί της επισκευής τουλάχιστον αυτού».

Ωστόσο μέσα στη χρονιά ο Χρυσάφης χρειάστηκε ν' αποχωρήσει από το νοσοκομείο, προκειμένου να μεταβεί στο εξωτερικό για τελειοποίηση των σπουδών του. Ύστερα από μυστική ψηφοφορία των μελών της γενικής συνέλευσης της

πόλης στις 16/28 Σεπτεμβρίου, διάδοχός του εξελέγη με 20 ψήφους ο Ν. Χρηστίδης. Πρώτος επιλαχών ήταν ο Αλέξιος Δημητριάδης με 14 ψήφους.

Και ενώ στο ελληνικό νοσοκομείο όλα έβαιναν καλώς, παράπονα υπήρχαν για τον γιατρό του δημαρχείου Σερρών, κάποιον Αβραμικό ισραηλιτικής καταγωγής, ο οποίος κατείχε τη θέση χωρίς να διαθέτει δίπλωμα συστηματικής ιατρικής σχολής, ώστε οι χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της πόλης σκέπτονταν να συντάξουν αναφορά προς το δήμαρχο Ισμαήλ βέη ζητώντας το διορισμό γιατρού, που να διέθετε δίπλωμα αναγνωρισμένης ιατρικής σχολής.

-- Στις 17/29 Μαρτίου, στο θέατρο της πόλης των Σερρών δόθηκε μια εξαιρετική παράσταση υπέρ των ελληνικών σχολείων. Φιλόμουσοι νέοι της πόλης ανέβασαν τους «Ληστές» του γερμανού ποιητή Φρίντριχ Σίλερ, μια επιλογή που κρίθηκε κάπως τολμηρή, λόγω της μεγάλης διάρκειας του έργου, που έμοιαζε περισσότερο με δραματική ιστορία παρά με θεατρικό. Οι ηθοποιοί ήταν κατά βάση ερασιτέχνες, πλην της Ελένη Μιχαηλίδου, η οποία ήταν μέλος του θιάσου Ανδρονόπουλου. Ωστόσο η απαίτησή της να πληρωθεί, παρότι επρόκειτο για φιλανθρωπική παράσταση υπέρ των σχολείων, προκάλεσε δυσάρεστη εντύπωση.

Και λίγη θεατρική κριτική από τον ανταποκριτή του *Νεολόγου*:

«Η δεξιάτης μεθ' ης ο κ. Χρ. Κοντός υπεκρίθη τον ήρωα του δράματος, τον Κάρολον Μοορ, εν τω οποίω κυρίως η άρχουσα εν τω δράματι ιδέα της αντιθέσεως μεταξύ νόμου και ελευθερίας παρίσταται, είναι αξία επαίνου. Το παράστημα αυτού επί της σκηνής ην αληθώς ανδρικών, αι κινήσεις φυσικά και η απαγγελία εν γένει καλή. Ο τόνος μόνον της φωνής εξέκλινεν ενίοτε της φυσικότητος, αλλά παρ' αυτοσχεδίω υποκριτή τούτο είναι όλως ευεξήγητον. Τον Φραγκίσκον υπεκρίθη ο κ. Μακρής· το πρόσωπον αυτού ποιητής αρχαίου δράματος θα προώριζε διά τον τριταγωνιστήν· είναι όντως ο αίτιος των παθημάτων του ήρωος· προσωποποίησις παντός εγκλήματος. Ο κ. Μακρής σπουδαίας είχε να υπερπηδήση δυσχερείας· οφείλομεν δε να ομολογήσωμεν ότι η υπόκρισις αυτού υπέβαλε [σ.σ. μάλλον ο συντάκτης εννοούσε «υπερέβαλε»] τας προσδοκίας ημών. Επίσης και οι υποκριθέντες τα πρόσωπα του γέροντος Μαξιμιλιανού (Ν. Δέλλιος), του Σπίγκελβεργ (Ι. Πανταζής) ως και τα λοιπά ήττον σπουδαία του δράματος

πρόσωπα καλώς τα μέρη αυτών διεξήγαγον, εφ' ὧ τρεις στέφανοι ριφθέντες αυτοίς και επανειλημμένοι χειροκροτήσεις την των θεατών μεγάλην ευαρέσκειαν διετρέφον».

-- Στις 18/30 Μαρτίου τελέστηκε αρχιερατικό μνημόσυνο για τα τρία χρόνια από τον θάνατο του γιατρού και επί πολλά χρόνια προέδρου του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, Ιωάννη Θεοδωρίδη. Μ' αυτήν την αφορμή ο ιεροκήρυκας Ευσέβιος αναφέρθηκε στις προκλήσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας:

«Εμμελής εθνική αγωγή, ιδού εν μια λέξει ο σκοπός των φιλεκπαιδευτικών Συλλόγων και Αδελφοτήτων. Εις τούτο πρέπει να εμμείνωμεν αν θέλωμεν να σωθώμεν και να γεινομεν και πάλιν εκλεκτά όργανα της θείας προνοίας εις τον πολιτισμόν και την ευδαιμονίαν της ανθρωπότητος. Αι εναντιώσεις που μεν μεγαλείτεροι, που δε μικρότεροι, που μεν υπόκωφοι, που δε εν εκρήξει, που μεν δυνάμει, που δε ενεργεία, αι δυσχέρειαι και τα εμπόδια εισίν αναπόφευκτα εν όσω ευρισκόμεθα εις ην κατάστασιν ευρισκόμεθα σήμερον. Ας εργασθώμεν το κατά δύναμιν προς διόρθωσιν αυτής, ας συνεχίσωμεν το έργον των πατέρων ημών και ας προλειάνωμεν την οδόν εις τους διαδεξομένους ημάς».

-- Τον Μάρτιο, ο Ν. Γουσιιάδης διορίστηκε αρχιλογιστής του μονοπωλίου των καπνών στο υποπρακτορείο των Σερρών, όπου τα πράγματα φαίνεται ότι έβαιναν θετικά. Σ' έναν πρώτο απολογισμό της δραστηριότητάς του από την εφημερίδα *Νεολόγος* τον Σεπτέμβριο του 1884 διαπιστωνόταν αισθητή μείωση του λαθρεμπορίου και αύξηση των εισπράξεων.

Ωστόσο ο Γουσιιάδης δεν μακροημέρευσε στη θέση αυτή παρά την επιτυχημένη πορεία του, η οποία μέσα στον Σεπτέμβριο τερματίστηκε πρόωρα. Ύστερα από ανοίκεια επιστολή που δέχτηκε από τον πράκτορα της Καβάλας, Αλφρέδο βαν Λένεπ, στον οποίο πολλές φορές υποδείκνυε λάθη και παραλείψεις, ο Γουσιιάδης απευθύνθηκε στη γενική διεύθυνση ζητώντας την αποστολή ελεγκτή στις Σέρρες απειλώντας με παραίτηση και η γενική διεύθυνση επέλεξε το δεύτερο!

«Είναι λυπηρόν τη αληθεία να γίνηται θύμα κακεντρεχείας υπάλληλος ευπαίδευτος, πείρας εμπορικής κάτοχος και ρέκτης, οίος ο κ. Ν. Γουσιιάδης» σχολίαζε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στις Σέρρες, ο οποίος περιέγραφε ένα περιστατικό ενδεικτικών ικανοτήτων και της πυγμής του απολυθέντα διευθυντή:

«Έχομεν υπ' όψει το πρόσφατον γεγονός του χωριού Έλσιν [σ.σ. σήμερα Καρπερή], όπερ πάντας εξέπληξε και τοις λαθρεμπόροις αυτής αίσθησιν και τρόμον ενεποίησε, διότι οι κάτοικοι του χωριού τούτου είναι γνωστοί διά την θρασύτητα, την ανδρίαν και την εις το λαθρεμπόριον επίδοσιν. Ουδέποτε επέτρεψαν ούτοι κατά τα παρελθόντα έτη εις τους υπαλλήλους των εξ εμμέσεων φόρων να προσβάλωσι το χωρίον των. Εν τούτοις ο κ. Γουσιάδης δι' ανεπαρκούς φυλάξεως μεταβάς ο ίδιος εις το εν λόγω χωρίον απέσπασεν εκ των χειρών λαθρεμπόρου τινός, καθ' ην ώραν έκοπτεν καπνόν εν τη οικία του εκ των προυχόντων του χωριού, το χαβάνιον με 82 χιλιόγραμμα καπνού· αιμηφών δε τας απειλάς των κατ' αυτού συνασπισθέντων χωρικών ανεχώρησε περί την 11 ώραν τουρκιστί εκ του χωριού άνευ ουδενός απευκαΐου και έφθασεν εις Σέρρας τη 4 ώρα της νυκτός φέρον το χαβάνιον και τον καπνόν. Προς δε τούτοις διά της αβρόφρονος συμπεριφοράς και εν γένει της καλής αυτού διαγωγής ο κ. Ν. Γουσιάδης προσεκήσατο την εύνοϊαν και την υπόληψιν των πολιτικών αρχών, των προξένων των ξένων δυνάμεων και των κατοίκων της πόλεως Σερρών».

-- Τον Απρίλιο, νέος ιεροδικαστής Σερρών διορίστηκε ο Σαλήχ εφένδης.

-- Στις εκλογές για την ανάδειξη των επαρχιακών συμβουλίων στη Ζηλιάχοβα (μάλλον κατά τα τέλη Απριλίου), μεταξύ των επιτυχόντων ήταν ο Ζήσης Οικονομίδης και ο Ν. Μαρινίδης, ο οποίος απολάμβανε της υπολήψεως όλης της επαρχίας *«διά τε την νοημοσύνην και αμεροληψίαν του χαρακτήρος αυτού και τας αφιλοκερδείς υπηρεσίας, ας απονέμει τη ιδιαίτερα αυτού πατρίδι κατά το μακρόν διάστημα εικοσιπενταετούς πολιτικού βίου»*, σύμφωνα με τον ανταποκριτή του *Φάρου της Μακεδονίας*.

-- Τον Μάιο, ο μητροπολίτης Ναθαναήλ έδωσε δυναμικό αγώνα κατά μιας απόπειρας απογραφής του πληθυσμού, δεδομένου ότι αυτή παραμόρφωνε την πραγματικότητα. Έφερε ενώπιον του διοικητικού συμβουλίου των Σερρών την περίπτωση μιας οικογένειας, άλλα μέλη της οποίας είχαν σημειωθεί ως «βουλγάρ» και άλλα ως «γκαιρ μουσλήμ», δηλαδή «μη μουσουλμάνοι». Υποτίθεται ότι στη συνέχεια ο διοικητής κάλεσε τους νουφούζ τεσκερέδες, δηλαδή τους αρμόδιους υπαλλήλους, για τη διόρθωση των λανθασμένων στοιχείων, κάτι που όμως

έγινε σε πολύ περιορισμένη έκταση και ο μητροπολίτης επέμεινε στις παρεμβάσεις του προς τον διοικητή των Σερρών, Μεχμέτ Φεχίμ πασά.

-- Ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στις Σέρρες έγραφε τον Μάιο για την άθλια κατάσταση στους δρόμους της πόλης, οι οποίοι ήταν γεμάτοι ακαθαρσίες και πτώματα ζώων (από σκυλιά και γάτες μέχρι πουλερικά και ποντίκια), τα οποία κανείς δεν φρόντιζε ν' απομακρύνει ούτε καν από τα πιο κεντρικά σημεία!

-- Γύρω στις 23 Μαΐου/4 Ιουνίου πυρκαγιά αποτέφρωσε το Κερβάν χάνι της πόλης των Σερρών, εντός του οποίου γινόταν παλιότερα η εμποροπανήγυρη.

-- Στις 27 Μαΐου/8 Ιουνίου ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος γιόρτασε τη δέκατη τέταρτη επετηρίδα του. Μετά τη λογοδοσία του τελευταίου δωδεκαμήνου ενώπιον του μητροπολίτη Σερρών, του προξένου Ν. Φουντούλη, των μελών του συλλόγου και άλλων πολιτών, ακολούθησε η διά μυστικής ψηφοφορίας εκλογή της διοικητικής επιτροπής.

Νέος πρόεδρος εξελέγη ο Β. Σταμούλης, αντιπρόεδρος ο Ιωαννίδης, ταμίας επανεξελέγη ο Αναγνώστου, όπως επανεξελέγησαν οι καθηγητές Ι. Τσικόπουλος, Β. Δημητριάδης και Ν. Κουμπίδης ως γενικός γραμματέας, ειδικός γραμματέας και βιβλιοφύλακας αντίστοιχα, ενώ ως απλοί σύμβουλοι αναδείχτηκαν οι Ε. Σαρρής, Α. Χρυσάφης και Π. Πέντζος.

Κατά το λήξαν δωδεκάμηνο ο σύλλογος είχε αποκτήσει μόλις πέντε νέα μέλη, τα έσοδα ανήλθαν σε 156 οθωμανικές λίρες και οι δαπάνες του σε 125 οθ. λίρες. Ως προς τις υποτροφίες, ο Σύλλογος υποστήριξε δύο μαθητές του Γυμνασίου Σερρών, δύο μαθήτριες του Παρθεναγωγείου της πόλης, ενώ διατήρησε τον Κ. Μικρούλη υπότροφο στη Θεολογική σχολή της Χάλκης.

-- Στις 30 Μαΐου/11 Ιουνίου (με μία μέρα καθυστέρηση λόγω κακοκαιρίας) γιορτάστηκαν τα γενέθλια του Σουλτάνου. Το διοικητήριο και ο μητροπολιτικός ναός φωταγωγήθηκαν, ενώ ο διοικητής Φεχίμ πασάς παρέθεσε δείπνο σε 40 άτομα. Η ελληνική κοινότητα εκπροσωπήθηκε από τον μητροπολίτη Ναθαναήλ, ο οποίος εκφώνησε και ευχτήριο λόγο, τον Αθ. Κοντό και τον Ι. Παπαμακρίδη.

Το δείπνο δόθηκε στο υπαίθριο στρατόπεδο, που την τελευταία χρονιά είχε κατασκηνώσει στην ανατολική είσοδο της πόλης, η όψη της οποίας είχε αρχίζει να μεταμορφώνεται παρουσιάζοντας ένα πρωτοφανές θέαμα. Εκεί, σε μία έκταση σχήματος τραπεζίου, διασχιζόμενη από μικρές διώρυγες, είχε αρχίσει να διαμορφώνεται ένας όμορφος κήπος, που πρακτικά αποτελούσε ένα σύνολο πολλών μικρότερων (ανθόκηπος, λαχανόκηπος κλπ.). Επίσης είχαν αρχίσει να οικοδομούνται διάφορα σπίτια, ενώ στο κέντρο του στρατοπέδου είχε ανεγερθεί ένα μικρό περίπτερο, που χρησίμευε ως κατοικία του στρατιωτικού διοικητή. Όλη η έκταση ήταν γεμάτη από σειρές φώτων, ενώ στις δύο κύριες εισόδους είχαν στηθεί αψίδες, στις οποίες –ειδικά για τον εορτασμό– έγραφε «ζήτω ο βασιλιάς μας».

-- Μετά την παραίτηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ Γ', τον Ιούνιο και εν όψει της εκλογής του διαδόχου του η επαρχία Σερρών εξέλεξε ως αντιπρόσωπό της τον Βασίλειο Ελευθεριάδη, έμπορο στην Κωνσταντινούπολη.

Σχολιάζοντας την εκλογή αυτή, η εφημερίδα *Ακρόπολις* διατύπωσε κάποιες επιφυλάξεις για το πρόσωπο του Ελευθεριάδη, που καθαυτές δεν έχουν την παραμικρή αξία, όσο η αιτιολόγηση που έδωσε η εφημερίδα στην κριτική της αποδίδοντάς τη στην «*υψίστη των τιμών ν' αντιπροσωπεύη τις τας Σέρρας*».

-- Τον Ιούλιο νέος μουφτής της επαρχίας Δεμίρ Ισσάρ -στη θέση του αποθανόντα Μεχμέτ Χιλμή εφέντη- διορίστηκε ο ιεροδιδάσκαλος Χ'' Ισμαήλ εφέντης.

-- Κρούσματα ευλογιάς εμφανίστηκαν στο Ροδολίβος κατά τον Οκτώβριο πλήττοντας κυρίως παιδιά ηλικίας 2 έως 7 ετών.

-- Την ίδια περίοδο οι αρχές έβγαλαν από το συρτάρι κάποια παλιά σχέδια για την κατασκευή αμαξιτής οδού από την πόλη των Σερρών μέχρι τις εκβολές του ποταμού Στρυμόνα, έργο που θα διευκόλυνε τη μεταφορά των εμπορευμάτων μέσω της σερραϊκής πεδιάδας. Ο μουτεσαρίφης των Σερρών, κυβερνητικοί υπάλληλοι, Οθωμανοί πρόκριτοι και ο μηχανικός του δημαρχείου Σερρών βρέθηκαν στον Στρυμονικό κόλπο για να εξετάσουν την περιοχή.

Σε κάθε περίπτωση, πέρα από την εμπορική διάσταση των όποιων παρεμβάσεων, απαραίτητη ήταν η διενέργεια σοβαρών αντιπλημμυρικών έργων στο

Στρυμόνα, ο οποίος στα μέσα του Δεκέμβρη πλημμύρισε *«τοσοῦτον ὅσον ἀπὸ τινων ἐτῶν δὲν ἐπλημμύρισε»*, κατά την περιγραφή σε ρεπορτάζ του *Νεολόγου*.

-- Μια περίεργη διαμάχη ανέκυψε μέσα στη χρονιά ανάμεσα στους μοναχούς της Ιεράς Μονῆς Ἰβήρων του Αγίου Ὁρους και στους ενοικιαστές του μετοχίου που εκείνη διατηρούσε στην επαρχία Σερρών και είχε την επωνυμία Νιβέρων.

Ειδικότερα, ἀπὸ το 1869 ἡ Μονὴ Ἰβήρων νοίκιαζε το ἐν λόγῳ μετόχι, οἱ δὲ ενοικιαστές ἔφεραν τὴ σφραγίδα αὐτοῦ. Ὅμως μετὰ ἀπὸ 25 χρόνια, στὴ διάρκεια τῶν ὁποίων υπέπεσε στὴν ἀντίληψη τῶν μοναχῶν ἡ ἀρπαγὴ γαιῶν ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς, τὸ μοναστήρι ἀποφάσισε νὰ κρατήσῃ μόνο του τὸ κτῆμα που εἶχε στὴν ἰδιοκτησία του κι ἔτσι ζήτησε ἀπὸ τοὺς ενοικιαστές νὰ ἐπιστρέψουν τὴ σφραγίδα, ἐκεῖνοι ὁμως ἰσχυρίστηκαν ὅτι ἡ σφραγίδα εἶχε χαθεῖ.

Ὁ ἀπεσταλμένος τῶν μοναχῶν ζήτησε ἀπὸ τὸν μουτεσαρίφη Σερρῶν τὴν ἀπόδοση νέας σφραγίδας με τὴν επωνυμία του μετοχίου «Νιβέρω», ἡ δὲ μονὴ Ἰβήρων στὶς 10/22 Νοεμβρίου 1884 ἐξέδωσε δημόσια δήλωση, με τὴν ὁποία καθιστοῦσε σαφές ὅτι *«οὐδέποτε ἤθελον εὐρεθεῖ ἐγγράφον φέρον τὴν πρώτην σφραγίδα, δι' οἰανδήποτε ὑπόθεσιν τὸ Μετόχιον ἀφορώσαν, ἀγορὰν δὴλον ὅτι, ἢ πώλησιν ἀγρῶν, λειβαδιῶν ἢ ὡς εἴρηται, δι' ἄλλην ὑπόθεσιν, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ, εἴτε ἐν τῷ παρελθόντι, κηρύττει αὐτὴν ἀνίσχυρον καὶ ἀκυρον, ὡσαύτως καὶ τὰ παρουσιασθησόμενα, τυχόν, ἐγγράφα. Ἐπίσης κηρύττεται σφραγιδοκλόπος καὶ ὅστις ἤθελεν ἀποδειχθῆ ἔχων τὴν πρώτην σφραγίδα»*.

Εἶχε προηγηθεῖ στὶς 6/18 Οκτωβρίου ἡ σύναψη ἐγγράφου διαμαρτυρήσεως ἐνώπιον συμβολαιογράφου τῶν Σερρῶν, ὁ ὁποῖος ὀνομαζόταν Χασάν, ὁ δὲ οἰκονόμος του μετοχίου Νιβέρων, Ευγένιος Δόμβρος, διακήρυξε *«πάσας τὰς μέχρι τούδε ἀνευ ἐπιβεβαιώσεως τῆς ἐπιτροπείας τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς γενομένας πωλητικὰς πράξεις πάντῃ ἀκαίρους»* καὶ ἐνημέρωσε ὅτι ἐφεξῆς *«πάσα ἐπιχειρήσις ἀγοραπωλησίας τοιαύτης γῆς [θα] ἀπορριφθῆ καὶ ἀποκρουσθῆ ὁπόταν ἐν τῷ καταλλήλῳ ἐγγράφῳ δὲν ἐνυπάρχη ἡ ἡμετέρα ὑπογραφή καὶ ἡ ἐπίσημος σφραγὶς τοῦ προεστώτος [...]»*.

-- Στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου πάνω ἀπὸ 70 κάτοικοι τῆς Ἄνω Βροντούς συνέταξαν ἀναφορά, τὴν ὁποία καὶ ἐπέδωσαν στὸν μουτεσαρίφη Σερρῶν, διαμαρτυρόμενοι

για τις ραδιουργίες της φιλοβουλγαρικής προπαγάνδας από το 1870 και μετά. Ένα απόσπασμα της αναφοράς (μεταφερόμενο στη δημοτική με το σκεπτικό ότι το κείμενο είχε συνταχθεί μάλλον στα τουρκικά κι όχι στην καθαρεύουσα):

«[...] Η πολιτική και στρατιωτική αρχή των Σερρών γνωρίζει καλύτερα από τον καθένα όχι μόνο τις ραδιουργίες και σκευωρίες των οργάνων του πανσλαβισμού, αλλά και το θράσος και την αναίδειά τους να συνέρχονται κάθε μέρα [λειτουργίας] του δικαστηρίου στο καφενείο που βρίσκεται ακριβώς απέναντι του διοικητηρίου και εκεί καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας συχνάζοντας και συνομιλώντας να βλέπουν όσους από τα γύρω χωριά εισέρχονται και εξέρχονται του διοικητηρίου για διάφορες υποθέσεις, ν' αποπλανούν όσους είναι δυνατόν, να κάνουν κατήχηση και να ραδιουργούν υποσχόμενοι πολλά για το μέλλον σ' αυτούς. Η διαγωγή τους αυτή και οι διακηρυγμένες ραδιουργίες όχι μόνο παρέχουν διαρκώς ζητήματα στην πολιτική αρχή σχετικά με τη διεξαγωγή και τη διεκπεραίωση διαφόρων υποθέσεων, αλλά και αληθινό όλεθρο στα αληθινά συμφέροντα του κράτους και του τόπου υπονομεύουν, όπως πολλές φορές δυστυχώς απέδειξαν τα πράγματα. Πολλοί είναι πραγματικά εκείνοι που εκπλήσσονται από τη μεγάλη αυτή ανοχή και μακροθυμία της αυτοκρατορικής κυβέρνησης [...]».

Τελικά, μετά από ένα μπαράζ φιλοβουλγαρικών δημοσιευμάτων στον ευρωπαϊκό τύπο μέσα στη χρονιά, για πρώτη φορά η τοπική οθωμανική διοίκηση άρχισε να συναισθάνεται τον κίνδυνο εξάπλωσης της βουλγαρική προπαγάνδας και στις 17/29 Δεκεμβρίου ο διοικητής Σερρών, Μεχμέτ Φεχίμ βέης, τηλεγράφησε στο οθωμανικό υπουργείο Εσωτερικών εκτενή έκθεση αναφορικά με την ελεεινή κατάσταση της επαρχίας Σερρών εξαιτίας της δράσης των κομιτατζήδων.

Ένα απόσπασμα από την έκθεση του διοικητή Σερρών, ο οποίος ωστόσο ενδιαφερόταν ν' αποκρούσει μόνο τις κατηγορίες σε βάρος των Μουσουλμάνων:

«Εσχάτως διαβάσαμε στις ευρωπαϊκές εφημερίδες υπό τον τίτλο «Η Μακεδονία και οι μουσουλμανικές ωμότητες» διάφορες κακόβουλες δημοσιεύσεις, αναγραφείσες εκ του ευρωπαϊκού τύπου

και στις εφημερίδες της πρωτεύουσας της αυτοκρατορικής κυβέρνησης. Αν και γνωρίζουν όλοι οι κάτοικοι της Μακεδονίας και οι λοιπές όμορες κυβερνήσεις, οι οποίες διατελούν σε γνώση των

πραγμάτων στις χώρες αυτές, ότι αυτά τα επιβλαβή δημοσιεύματα και τις συκοφαντίες τις χαλκεύουν οι Βούλγαροι γείτονες της Μακεδονίας, ως ποθούντες να εξερεθίσουν το φρόνημα των Ευρωπαίων πολιτικών υπέρ των Βουλγάρων και κατά των Μουσουλμάνων, λόγω της επίσημης ιδιότητάς μου και της κατά καθήκον φιλοπατρίας μου προβαίνω στην έκθεση της αλήθειας συμπεριλαμβάνοντας και στατιστικές πληροφορίες.

Το σαντζάκι των Σερρών, το οποίο θεωρείται ως ένα από τα τμήματα της Μακεδονίας, περιλαμβάνει πάνω από 350.000 ψυχές, εκ των οποίων σύμφωνα με την τελευταία απογραφή 200.000 περίπου είναι Μουσουλμάνοι,

Στις 15/27 Δεκεμβρίου ο μητροπολίτης Σερρών Ναθαναήλ διαβίβασε τηλεγραφικά στον Οικουμενικό Πατριάρχη μια περίληψη του πρακτικού της συνέλευσης των Σερραίων προκρίτων μία μέρα νωρίτερα, οι οποίοι αποκήρυσσαν τα δημοσιεύματα του ξένου τύπου περί δήθεν βιαιοπραγιών σε βάρος των Βουλγάρων από τους Έλληνες και τους Οθωμανούς των Σερρών, καθώς και τα εκτός τόπου και χρόνου πλαστά στοιχεία του Αιμίλιου Λαβελαίη αναφορικά με την πληθυσμιακή σύνθεση της Μακεδονίας.

Στη συνέλευση της κοινότητας των Σερρών παραδοσιακά συμμετείχαν μέλη της δημογεροντίας, των εφορειών του νοσοκομείου και των σχολείων, του διοικητικού συμβουλίου, του πολιτικού δικαστηρίου, του εμποροδικείου, του δημαρχείου, των διπλωματούχων επιστημόνων, των αντιπροσώπων των ενοριών της πόλης, των εσναφίων και των μουχτάρηδων.

ένα μέρος είναι Έλληνες, ένα μέρος είναι Βούλγαροι και ελάχιστο μέρος αποτελείται από τους πρεσβεύοντες διάφορα θρησκευόμενα. Κατά την επί τριετία επί εντολή διατριβή μου στη Βολόβα, ούτε είδα ούτε άκουσα ότι οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι είτε εν σώματι είτε κατά μερίδες προέβησαν σε ληστοπραξίες ή σε βιαιοπραγίες εναντίον των συμπολιτών τους. Λαμβάνοντας υπόψη επίσης ότι ούτε άκουσα ούτε είδα ότι έγινε πάλη και αλληλοσφαγή μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων εξαιτίας δίκης για κήπο, αγρό ή οικία, ουδόλως διατάζω να διαβεβαιώσω ότι τα λεγόμενα περί μουσουλμανικών βιαιοπραγιών είναι όλα ψευδή [...].»

«Αι Σέρραι, ο οφθαλμός της ανατολικής Μακεδονίας, ίσως πρώτοι αξιωμαίνως και αξιομιμήτως έσπευσαν εις τούτο, δικαιώσασαι άπαξ έτι την ην κέκτηνται φήμην και σπουδαιότητα» σχολίασε ο ανταποκριτής του Νεολόγου, που προέβλεψε ότι και άλλες πόλεις θ' ακολουθούσαν το παράδειγμα των Σερραίων. Πραγματικά, λίγες μέρες αργότερα τηλεγράφημα διαμαρτυρίας (με ημερομηνία 22 ή 25 Δεκεμβρίου) έστειλαν στο σουλτάνο από κοινού οι αντιπρόσωποι των χριστιανικών κοινοτήτων Δεμίρ Ισάρ και Τζουμαγιάς, ενώ τις επόμενες μέρες ακολούθησαν το Μελένικο, το Πετρίσι και το Νευροκόπι.

Εξάλλου επιστολή διαμαρτυρίας κατά της βουλγαρικής προπαγάνδας απέστειλε στον πρωθυπουργό της Αγγλίας και ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος στις 18/30 Δεκεμβρίου.

ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1884

-- Οι βουλγαρικές ληστρικές συμμορίες επέστρεψαν στην επαρχία Σερρών το μήνα Μάρτιο. Αυτά ήταν κάποια από τα κατορθώματά τους:

α.) Ένας βλαχοποιημένος του –σήμερα εγκαταλελειμμένου– χωριού Μούκλιανη δολοφονήθηκε μέσα στο ίδιο του το σπίτι, επειδή το προηγούμενο καλοκαίρι είχε προδώσει το λήσταρχο Κουκουλίτση·

β.) στο Σάβιακο (σήμερα Βαμβακόφυτο) ληστές κακοποίησαν και λήστεψαν έναν πρόκριτο του χωριού, προτού φύγουν ανενόχλητοι·

γ.) στο Καμαρότο (Καμαρωτό) η έφοδος των ληστών ήταν ατελέσφορη, καθώς, όταν χτύπησαν την πόρτα της οικίας ενός κατοίκου του χωριού, εκείνος απάντησε με πυροβολισμούς αφνιδιάζοντάς τους και τρέποντάς τους σε φυγή·

-- Τον ίδιο μήνα συμπλοκή σημειώθηκε σε απόσταση πέντε λεπτών από την πόλη των Σερρών, όταν δύο βοσκοί δέχτηκαν επίθεση από τρεις ενόπλους, οι οποίοι πιθανόν επιδίωκαν να κλέψουν τα κοπάδια τους, χωρίς να το κατορθώσουν.

-- Ένα αποτρόπαιο έγκλημα προκάλεσε μεγάλη συγκίνηση στους Σερραίους το μήνα Απρίλιο. Στην οικία ενός πλούσιου Οθωμανού των Σερρών βρέθηκαν νεκροί ο ίδιος, η σύζυγός του και μια τρίτη γυναίκα. Σύμφωνα μ' ένα δημοσίευμα,

οι γείτονες βρήκαν ένα μικρό παιδάκι (γεμάτο από τα αίματα των φονευθέντων) δίπλα στη μια γυναίκα προσπαθώντας να θηλάσει. Τελικά οι δράστες συνελήφθησαν και ομολόγησαν τη διάπραξη της τριπλής δολοφονίας, για την οποία είχαν πληρωθεί από τον γαμπρό και την κόρη του νεκρού άνδρα.

-- Για «*σμήνος ληστών και ληστανταρτών*» έγραφε τον Μάιο ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Νεολόγος* στις Σέρρες απαριθμώντας ορισμένα περιστατικά: κάτοικος του Αηδονοχωρίου ξυλοκοπήθηκε από πέντε Τουρκαλαβανούς ληστές, οι οποίοι του αφαίρεσαν το άλογο· η ίδια συμμορία άρπαξε δέκα άλογα περαστικών που κατευθύνονταν από το Τσαϊ-αγζή (δηλαδή από τον Στρυμονικό κόλπο) στη Νιγρίτα· στη Βέτρινα (Νέο Πετρίτσι) κομιτατζήδες σκότωσαν τον Ζαΐμ αγά και τον γιό του όσο εκείνοι κούρευαν την κατσικά τους, ενώ απήγαγαν κάποιον Γιobάννη την ώρα που βρισκόταν με το ποίμνιό του· στο Σάβιακο (Βαμβακόφυτο) δυο νέοι απήχθησαν από τα μέλη συμμορίας και οδηγήθηκαν στα βουνά.

Ακόμη πιο ανησυχητική ήταν η κατάσταση στον καζά Μελενίκου, απ' όπου οικογένειες Βλάχων ποιμένων άρχισαν να μεταναστεύουν με προορισμό κυρίως την Κάτω Τζουμαγιά (σήμερα Ηράκλεια), για να γλιτώσουν από τις συνεχείς ληστρικές επιδρομές.

-- Τον Μάιο στο Ροδολίβος, ένας άνδρας οθωμανικής καταγωγής, κατηγορούμενος για τέλεση κακουργήματος, απέδρασε από τη φυλακή και μέρα μεσημέρι κατευθύνθηκε στο σπίτι του γιατρού Πασχαλίδη. Καθώς όμως ο γιατρός απουσίαζε και η γυναίκα του αρνήθηκε ν' αποκαλύψει πού βρισκόταν, ο κακοποιός την σκότωσε. Στη συνέχεια αφαίρεσε τη ζωή από άλλους δύο ανθρώπους, εκ των οποίων ο ένας ήταν ο αδελφός του μητροπολίτη Ανδριανουπόλεως, προτού τελικά πέσει και ο ίδιος νεκρός από τους αστυνομικούς που τον καταδίωκαν.

-- Μεγάλη αναστάτωση προκάλεσε τον Ιούνιο η εξαφάνιση του 18χρονου Ιωάννη Δ. Σκάρδη. Το ακέφαλο πτώμα του βρέθηκε τυχαία σε μια χαράδρα κοντά στην πόλη από βοσκούς, οι οποίοι είχαν παρατηρήσει τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού αρπακτικών πτηνών στο συγκεκριμένο σημείο.

Οι στρατιωτικοί γιατροί Γράτιος Οικονομίδης και Πέτροβιτς διενήργησαν αυτοψία επί του πτώματος στο νοσοκομείο των Σερρών, ενώ οι υποψίες για τη δολοφονία έπεσαν στον εβραϊκής καταγωγής φίλο του νεκρού ονόματι Μανέμ, ο οποίος, όσο τα ίχνη του θύματος αγνοούνταν, διαβεβαίωσε τη μητέρα του Σκάρδη ότι ο γιός της είχε μεταβεί στην Καβάλα. Ο νεαρός συνελήφθη και φυλακίστηκε μαζί με τον πατέρα του, Αβραάμ. Ακολούθησαν οι συλλήψεις και ορισμένων Χριστιανών, ωστόσο το Σεπτέμβριο του 1884 όλοι ανεξαιρέτως οι συλληφθέντες αφέθηκαν ελεύθεροι, καθώς δεν αποδείχτηκε η ενοχή τους.

Σε μια εποχή, κατά την οποία τα θρησκευτικά πάθη μπορούσαν εύκολα ν' αναζοπωρωθούν, η δε έλλειψη παιδείας οδηγούσε τους ανθρώπους σε απαράδεκτες γενικεύσεις (αν ένας αλλόθρησκος σκότωνε Χριστιανό, υποτίθεται ότι το έκανε οπωσδήποτε εξαιτίας της διαφορετικής θρησκείας και μαζί με τον ένοχο εξ ορισμού συνυπεύθυνοι θεωρούνταν οι ομόθρησκοί του), τα πνεύματα αρχικά ήταν τεταμένα και εκφράζονταν φόβοι για εκδήλωση αντισημιτικών ταραχών.

Στις 17/29 Ιουνίου καταγράφηκαν έντεκα επιθέσεις Χριστιανών κατά Ισραηλιτών συμπολιτών τους, ενώ στρατιωτικές δυνάμεις άρχισαν να περιφρουρούν την εβραϊκή συνοικία. Ωστόσο η κατάσταση γρήγορα ηρέμησε χάρη και στην πρόνοια της Μητροπόλεως, που ζήτησε από τους διευθυντές των σχολείων και τους ιερείς ν' αποτρέψουν τους πολίτες όλων των ηλικιών από το να εκτραχυνθούν σε *«ανοίκεια και αντιχριστιανικά κατά των ιουδαίων κινήματα, άτινα υπεκαίουσι τα θρησκευτικά πάθη και μίση των δύο εθνών, διαταράπτουσι την κοινήν αρμονίαν και ησυχίαν και αδημονίαν προξενούσι τη σεβ. Κυβερνήσει αναγκαζομένη κατά καθήκον να τιμωρή αυστηρώς τους παρεκτρεπομένους χάριν της δημοσίας ασφαλείας»*, όπως διαβάζουμε στον *Νεολόγο* της 05.07.1884.

Τη συνεισφορά του μητροπολίτη Σερρών αναγνώρισε και ο αντιπρόεδρος του τουρκικού παραρτήματος της παγκόσμιας ισραηλιτικής κοινότητας στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος τον Σεπτέμβριο απέστειλε τις θερμότερες ευχαριστίες του στον μητροπολίτη αναφορικά με τη στάση που είχε κρατήσει.

-- Από την άλλη, δεν έπαψαν τα κρούσματα μεροληπτικής συμπεριφοράς των αρχών σε βάρος των Χριστιανών της πόλης. Ήταν ενδεικτικό το παρακάτω περιστατικό γύρω στα τέλη Ιουνίου. Ο υπαστυνόμος Μουσταφά εφέντης συνέλαβε έναν νεαρό, επειδή στις 2 το βράδυ (τουρκική ώρα) κυκλοφορούσε στους δρόμους της πόλης χωρίς φανάρι, όπως ήταν υποχρεωτικό. Όταν ο νεαρός διαμαρτυρήθηκε ότι και πολλοί Οθωμανοί κυκλοφορούσαν χωρίς φανάρι την ίδια ώρα, επειδή ήταν ακόμα νωρίς, ως απάντηση έλαβε από τον αστυνομικό ένα ανελέητο ξυλοκόπημα μπροστά στα μάτια των περαστικών, προτού οδηγηθεί στη φυλακή.

-- Αφού ξεχειμώνιασε στη Δουβνίτσα της Βουλγαρίας, όταν έπιασαν οι ζέστες η συμμορία του Μουσραύκη, αποτελούμενη από 26 ληστές, επανεμφανίστηκε στον καζά Ζίχνης μέχρι τα χωριά του Παγγαίου. Αυτήν τη χρονιά, όμως, τα βρήκαν μάλλον σκούρα, καθώς Αλβανοί μισθοφόροι της επαρχίας Ζίχνης, η έδρα των οποίων βρισκόταν στην Αλιστράτη, καταδίωξαν τους ληστές αναγκάζοντάς τους να εγκαταλείψουν από τσάντες και κάπες μέχρι τυφέκια, χωρίς ωστόσο να κατορθώσουν να συλλάβουν κάποιον εξ αυτών.

-- Στις αρχές Αυγούστου, με τηλεγράφημά του προς το οθωμανικό υπουργείο Εσωτερικών ο διοικητής των Σερρών ανακοίνωσε την πάταξη των ληστρικών συμμοριών στην επαρχία του. Ειδικά όσον αφορά την πόλη των Σερρών η δημόσια ασφάλεια είχε αποκατασταθεί πλήρως, ώστε οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της πόλης [σ.σ. για ευνόητους λόγους το τηλεγράφημα του μουτεσαρίφη εστίαζε μονάχα στους Οθωμανούς Σερραίους] άρχισαν και πάλι να επισκέπτονται τις γύρω εξοχές. Αντίθετα αγαπημένο προορισμό των Χριστιανών Σερραίων αποτελούσε η –δύο ώρες απέχουσα από την πόλη– μονή της Αγίας Μαργαρίτας (:).

-- Στις 11/23 Σεπτεμβρίου, ωστόσο, η ληστεία επανεμφανίστηκε στα πρόθυρα της πόλης, όταν ντόπιοι Βούλγαροι ληστές περικύκλωσαν μια οικία στο χωριό Σαρμουσακλή (Πεντάπολη) ζητώντας να συλλάβουν τον ιδιοκτήτη¹. Όμως τα

---

¹ Δύο διαφορετικές πηγές αναφέρουν δύο διαφορετικά ονόματα του ιδιοκτήτη της οικίας. Στο *Νεολόγο* Κωνσταντινουπόλεως της 20.09.1884 αυτός αναφέρεται ως Ν. Αναγνώστου. Ωστόσο σύμφωνα με την εφημερίδα *Ακρόπολις* της 03.10.1884, το όνομά του ήταν Νικόλαος Πόρντουλης!

σχέδιά τους δεν ευοδώθηκαν χάρη στην αναπάντεχη αντίδραση της υπηρέτριας, η οποία με δική της πρωτοβουλία επιτέθηκε κατά του αρχιληστή. Στο μεταξύ ο ιδιοκτήτης της οικίας βρήκε την ευκαιρία να πάρει τ' όπλο του και από το παράθυρο να πυροβολήσει τους ήδη αιφνιδιασμένους ληστές, οι οποίοι τράπηκαν αμέσως σε φυγή.

-- Την επόμενη μέρα το απόγευμα, οι ίδιοι ληστές κατέβηκαν μέχρι το τσιφλίκι Τσάνος (σήμερα Νέα Πέτρα) κοντά στη λίμνη Κερκινίτιδα και εισέβαλαν σε μια οικία, την ώρα που δύο αδέρφια ετοιμάζονταν να δειπνήσουν. Κατάφερε να ξεφύγει μόνο ο ένας, ο οποίος ονομαζόταν Νικόλαος, ήταν υπάλληλος Σερραίου εμπόρου και είχε βρεθεί τυχαία στο χωριό εκείνο το βράδυ για να επισκεφτεί τον αδερφό του, Χριστόδουλο, ο οποίος ωστόσο έπεσε νεκρός από τους πυροβολισμούς των ληστών την ώρα που κι εκείνος προσπαθούσε να ξεφύγει καλώντας σε βοήθεια.

Κατά τα λεγόμενα, οι ληστές των δύο επιθέσεων ανήκαν στη συμμορία του Κώτσου Μουσδρούκη από το χωριό Τρεστενίτσα (σήμερα Κρυοπηγή).

-- Άλλα περιστατικά επιθέσεων κατά τον μήνα Σεπτέμβριο του 1884:

α.) Στις 14/26 του μήνα, στον δρόμο από Σέρρες για Νιγρίτα ο γιατρός Αδαμαντίδης έπεσε θύμα συμμορίας που του αφαίρεσε χρήματα και το ρολόι του. Χάρη ωστόσο στο ενδιαφέρον του μουδέρη της Νιγρίτας, Αλή βέη, και του κτηματία Χ' Αχμέτ αγά, λίγες εβδομάδες αργότερα εντοπίστηκαν οι ληστές και τα κλοπιμαία επιστράφηκαν στον γιατρό.

β.) Στις 16/28 Σεπτεμβρίου ένας βοσκός βρέθηκε σφαγμένος στην πεδιάδα κοντά στην πόλη των Σερρών.

γ.) Ο Χριστόφορος Βρετάς από το Σουμπάσκιϊ (σήμερα Νέο Σούλι) έχασε δύο βόδια του την ώρα της βόσκης από ζωοκλέφτες, ενώ την ίδια περίοδο ζωοκλέφτες άρπαξαν τρία από τα βόδια κι ενός κατοίκου της Δοβίστας (σήμερα Εμμανουήλ Παπάς) σε μικρή απόσταση από το χωριό.

-- Τον Οκτώβριο, υπάλληλοι του δημαρχείου Σερρών έπεσαν θύματα κλοπής στα χωριά Τερπέσι και Τιρτσιλί δυτικά της πόλης.

-- Τον ίδιο μήνα ληστές αιφνιδίασαν τρεις χωρικούς στο δάσος του χωριού Ορλιακό (Στρυμονικό) αφαιρώντας από αυτούς 200 γρόσια και τις κάπες τους.

-- Τι να πει κανείς για τη δολοφονία που σόκαρε τους Σερραίους το Δεκέμβριο του 1884, ένα περιστατικό όλο λάθος από την αρχή! Δυο ερωτευμένοι νέοι επέστρεφαν στο σπίτι της κοπέλας, χτύπησαν την πόρτα και περιμένα να μπουν μέσα κάνοντας αρκετή φασαρία. Ένας γείτονας ενοχλήθηκε ακούγοντας τις φωνές τους και βλέποντάς τους από το παράθυρο του σπιτιού του να είναι διαχυτικοί. Άφησε λοιπόν το παιδί του, που μέχρι τότε κρατούσε αγκαλιά, στη σύζυγό του και βγήκε να επιπλήξει το νεαρό ζευγάρι νομίζοντας ότι του έπεφτε λόγος. Ωστόσο ξέσπασε άγριος καβγάς, που κατέληξε στο θάνατο του ενοχλημένου γείτονα και ο ερωτευμένος νεαρός αντί να μπει στο σπίτι της κοπέλας του, οδηγήθηκε στη φυλακή.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Κατάλογος με τα κυριότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα που λειτουργούσαν στην πόλη των Σερρών και τα περίχωρα κατά το σχολικό έτος 1883-84:

α) Το **Παρθενγωγείο** Σερρών αριθμούσε 219 μαθήτριες (20 περισσότερες σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά), από τις οποίες οι 151 φοιτούσαν στο τμήμα του Δημοτικού και οι υπόλοιπες 68 στο τμήμα του Ελληνικού σχολείου.

Η ανώτερη τάξη αντιστοιχούσε –για πρώτη φορά– στη β΄ Γυμνασίου και είχε 7 μαθήτριες, τις: Βαΐα Αθανασίου, Μαρία Γεωργίου, Καλλιόπη Βασδέκη, Αθανασία Θεοχάρους, Ελένη Μανασσή, Ευθαλία Καλλία και Α. Τρίπκου, στις οποίες ο Ι. Τσικόπουλος δίδαξε Όμηρο και την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή.

Ένας ακόμη νεωτερισμός ήταν η πρόσληψη του Ν. Δέλλιου, ειδικού δασκάλου για τα καλλιτεχνικά (μουσική και ιχνογραφία), ο οποίος δίδασκε τα ίδια μαθήματα στις ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου και στο πρώτο Δημοτικό σχολείο.

β) Το **Γυμνάσιο** αριθμούσε συνολικά 260 μαθητές (72 περισσότερους από την περασμένη χρονιά), εκ των οποίων οι 85 προέρχονταν από τα χωριά των επαρχιών Σερρών, Ζίχνης, Ελευθερουπόλεως, Μελενίκου και Νευροκοπίου.

Χάρη στις ενέργειες και τις προσφορές της εφορείας των σχολείων, το Γυμνάσιο των Σερρών διέθετε λαμπρή συλλογή ορυκτών για τη διδασκαλία της ορυκτολογίας, ζωολογικούς πίνακες, διάφορα ιχνογραφικά σχήματα από χαρτί ή γύψο, καθώς και καινούριους γεωγραφικούς χάρτες της αρχαίας Ελλάδας, της Ιταλίας και της Παλαιστίνης για τη διδασκαλία της αρχαίας ιστορίας. Σημαντικός ήταν και ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης του, που πλέον αριθμούσε 1060 βιβλία.

Αποτελούνταν από τέσσερις τάξεις αντίστοιχες του Ελληνικού σχολείου και τρεις γυμνασιακές, ενώ καινοτομία αποτέλεσε η δημιουργία μιας μικτής τάξης από τους 17 συνολικά μαθητές της δευτέρας και της τρίτης γυμνασίου, για να διδαχθούν τα μαθήματα της τετάρτης, παρότι αυτή δεν είχε ιδρυθεί επισήμως, ώστε κατ' αυτόν τον τρόπο να ολοκληρωθεί ο θεσμός του γυμνασίου κατά το γερμανικό παράδειγμα.

Κατά τ' άλλα, το σχολικό έτος 1883-83 εισήχθη για πρώτη φορά στο Γυμνάσιο των Σερρών η διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας από τον καθηγητή Γ. Τζορμπατζόγλου, καθώς και η ιχνογραφία στην πρώτη τάξη του Ελληνικού σχολείου.

Δεν είναι τυχαίο ότι τον Οκτώβριο του 1884, η ελληνική κυβέρνηση αναγνώρισε το Γυμνάσιο των Σερρών ισότιμο με εκείνα του ελληνικού κράτους. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι οι απόφοιτοι του γυμνασίου θα μπορούσαν πλέον να γίνονται δεκτοί στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας απευθείας, χωρίς να χρειάζονται απολυτήριο από γυμνάσιο πόλης του ελεύθερου κράτους.

γ) Το **Νηπιαγωγείο** των Σερρών φιλοξενούσε 172 παιδιά (δώδεκα περισσότερα συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά), εκ των οποίων 45 αγόρια και 55 κορίτσια στο νηπιακό τμήμα και 72 μαθήτριες στο δημοτικό τμήμα, το οποίο αντιστοιχούσε με την κατώτερη τάξη του δημοτικού σχολείου θηλέων. Καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς οι τελειόφοιτες του Παρθεναγωγείου δίδασκαν εκ περιτροπής υπό την επίβλεψη και τις οδηγίες της νηπιαγωγού, Α. Βόγια.

δ) Το **Νηπιαγωγείο** του προαστίου Άνω Καμενίκη ήταν επίσης χωρισμένο σε νηπιακό και δημοτικό τμήμα και αριθμούσε συνολικά 54 νήπια και 38 μαθήτριες. Το νηπιαγωγείο της Άνω Καμενίκης διηύθυνε από διετίας η κ. Μαγδαληνή.

ε) Το Α΄ δημοτικό σχολείο αποτελούταν από 255 μαθητές (20 περισσότερους από πέρυσι), χωρισμένους σε τέσσερις τάξεις. Διευθυντής του ήταν ο Δημήτριος Μακρής, ο οποίος πίστευε ότι τα τεχνικά μαθήματα είχαν την ίδια σπουδαιότητα με τα θεωρητικά (γλώσσα, μαθηματικά κλπ.), μια άποψη αρκετά ριζοσπαστική για την εποχή, που προσέκρουσε σε αρκετές αρνητικές αντιδράσεις.

στ) Το Β΄ δημοτικό σχολείο είχε 180 μαθητές· διευθυντής, ο Β. Βασιλειάδης.

ζ) Το σχολείο του Αραμπατζή μαχαλά είχε 52 μαθητές· διευθυντής, ο Ιατρίδης.

η, θ) Το Νηπιαγωγείο της Κάτω Καμενίκης αριθμούσε 45 νήπια (12 περισσότερα από πέρυσι), ενώ το Δημοτικό σχολείο του προαστίου είχε 59 μαθητές.

ι-ιγ) Στη Νιγρίτα, το ελληνικό σχολείο αριθμούσε 34 μαθητές, το νηπιαγωγείο και το παρθενγωγείο 185 μαθήτριες και το δημοτικό 97 μαθητές.

ιδ, ιε) Το δημοτικό, υπό τη διεύθυνση του Σ. Βουργαρέλη, και το νηπιαγωγείο του Αηδονοχωριού είχαν αθροιστικά 110 παιδιά.

ιστ) Το δημοτικό σχολείο του Αχινού είχε 60 μαθητές και δάσκαλο το Γ. Δαμάνη.

ιζ) Στο νεοσύστατο σχολείο της Δοβίστας φοιτούσαν 90 μαθητές.

ιη) Σ' ό,τι αφορά το βουλγαρικό σχολείο της Κάτω Καμενίκης, σ' αυτό φοιτούσαν 68 μαθητές, από τους οποίους οι 55 προέρχονταν από τα γύρω χωριά και μόνο οι 13 από την πόλη, «τέκνα κτιστών και ζυλουργών αλλαχόθεν ορμωμένων και παρεπιδημούντων ενταύθα» σύμφωνα με τον ανταποκριτή του Νεολόγου.

- Η αναχώρηση του Δημητρίου Μαρούλη

Το καλοκαίρι του 1884 αναχώρησε οριστικά από τις Σέρρες ο Δημήτριος Μαρούλης, αφού προηγουμένως επί 14 χρόνια είχε αφήσει τη σφραγίδα του στα εκπαιδευτικά πράγματα της πόλης που τόσο τον αγάπησε, αλλά και τον πολέμησε συγχρόνως.

Με αφορμή τη θλιβερή αυτή εξέλιξη, στις 14.08.1884 η Ανατολική Επιθεώρησης δημοσίευσε ένα ενδιαφέρον αφιέρωμα στη μέθοδο διδασκαλίας του Μαρούλη.

Ἡ διαίτα ἦτο λιτή, οἱ τρόποι ἀπλοῖκοι, καὶ τὰ συνδέοντα τοὺς μαθητὰς αἰσθήματα εἰλικρίνεια καὶ ἀδελφικῆ ἀγάπῃ. Οἱ παραλαμβανόμενοι ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις ἦσαν συνήθως πτωχοὶ καὶ ἐξεπαιδεύοντο δωρεάν, ἀλλὰ καὶ εὐποροὶ ὄχι ὀλίγοι διανύσαντες τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἰδίαις δαπάναις ἠγάπησαν τοσοῦτον τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ὥστε ἀσκοῦσιν αὐτὸ καὶ μέχρι σήμερον. Τοιαύτην ὁ διδάσκαλος περιεβλήθη αἴγλην! Ὁρμῶντο δὲ οἱ πλείστοι μὲν ἐκ Μακεδονίας οἱ δὲ ἄλλοι ἐκ διαφόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ γωνιῶν. Τὰ διδασκόμενα ἐν αὐτοῖς μαθήματα ἦσαν πάντα τὰ ἐγκύκλια τὰ ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκόμενα τὰ μὲν ἐν μείζονι τῶν δὲ μέτρῳ. Ἄλλ' ἢ μεγίστη κατεβλήθη προσοχὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ παιδαγωγικὰ. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἐδίδασκεν ὁ διευθυντής. Κρίσις, φρόνημα, καλαισθησία, θρησκευτικὸν αἶσθημα, παιδαγωγικὴ συγκρότησις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν αὐτενέργεια ἦσαν οἱ σκοποὶ πρὸς οὓς ἀπέβλεπεν ἡ διδασκαλία. Ἐν τῇ αὐτῇ περίπῳ μοίρᾳ ἐτίθεντο τὰ τεχνικὰ μαθήματα καὶ ἰδίως ἡ μουσικὴ φωνητικὴ καὶ ὄργανικὴ καὶ ἠκολούθουν ἡ Γερμανικὴ γλώσσα, χάριν τῆς παιδαγωγικῆς, τὰ φυσικὰ καὶ μαθηματικὰ, ἡ Ἱστορίᾳ ἡ Γεωγραφίᾳ καὶ τὰ Λατινικὰ. Δυστυχῶς οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν τὰ τελευταῖα ταῦτα μαθήματα ἐν τῷ δέοντι μέτρῳ, διότι οὐδέποτε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ διδασκαλείου ἤνθησαν καὶ τὸ διδάσκον προσωπικὸν ἦτο πολλάκις ἐλλιπές. Οὐχ ἦπτον ὑπὸ τὸ ἐπιπνέον πνεῦμα τῆς διευθύνσεως τὰ πάντα ἐδιδάσκοντο οὕτως ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ διδασκαλεῖον ἦτο ἐργαστήριον χαρακτήρων. Ἀνέγνωμεν ἐν τινι ἐπιστολῇ ἐνὸς τῶν διδασκάλων τοῦ διδασκαλείου γράφοντος κατὰ παράκλησιν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Μαρούλη πρὸς τινὰ τῶν μαθητῶν του, προκειμένου περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ διδασκαλείου, γραφόμενον τὸ ἐξῆς περίπῳ. Οἱ ἡμέτεροι ἀποτυγχάνουσιν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν διδασκαλείων, διότι ἀγνοοῦσιν ὅτι ἐν αὐτοῖς πρῶτιστα δέον ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὸν μαθητὴν ἄνθρωπον καὶ εἶτα λόγιον. Οὕτω λειτουργοῦντα τὰ ἐν Σέρραις διδασκαλεῖα ἀπέλυσαν μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν διδασκάλους καὶ τινὰς δεκάδας διδασκαλισσῶν οἵτινες διδάσκουσιν ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Ἠπειρῷ καὶ ἄλλαχού, πανταχοῦ διακρινόμενοι καὶ ἀγαπώμενοι. Διότι εἶναι ἄξιον σπουδαίας προσοχῆς τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῶ πολλοὶ σφοδρότατα κατέκριναν τὸν διδάσκαλον, οὐδεμίαν ἠκούσθη κατὰ τῶν μαθητῶν φωνή. Διὸ μετέπεισαν οὗτοι πολλοὺς μὴ προκατελημμένους περὶ τοῦ διδασκάλου. Διὰ τῆς ἀπολύσεως τῶν πρῶτων διδασκαλισσῶν νέον ἐπέπνευσεν εἰς τὰς περὶ τὰς Σέρρας κοινότητα ἐκπαιδευτικὸν πνεῦμα. Ὁ τύπος ὑπεχώρει εἰς τὸ πνεῦμα καὶ ἡ περὶ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶς ἀμεριμνομέριμνα εἰς τὴν ἐνδελεχῆ περὶ ταῦτα ἐπιστάσιαν. Οἱ τῶν ἀπωτάτων κωμῶν ἀπλοῦστεροι χωρικοὶ ἐννόουν τὸ νέον πνεῦμα ὅπερ εἶρχοντο φέροντες οἱ *Μαρουλισταί*, ὡς ὀνόμαζον αὐτούς.

- Άλλες ειδήσεις γύρω από τα σχολεία των Σερρών το 1884

-- Στις βόρειες επαρχίες του σαντζακίου Σερρών τα εκπαιδευτικά πράγματα δεν έβαιναν καλώς. Στο Μελένικο, όπου η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν Έλληνες, το βουλγαρικό σχολείο άκμαζε λειτουργώντας πλέον με τρεις δασκάλους (έναντι μόλις ενός την προηγούμενη χρονιά) και με 90 μαθητές από το Μελένικο και τα γύρω χωριά. Επίσης ξανάρχισε να λειτουργεί το βουλγαρικό σχολείο της Τζουμαγιάς, όπως και του Πετριτσίου, ενώ κάτοικοι των επαρχιών αυτών επέρριπταν την ευθύνη στον μητροπολίτη Μελενίκου Προκόπιο.

Εξάλλου, στις 19/31 Ιανουαρίου, 160 Χριστιανοί και Οθωμανοί πρόκριτοι της κωμόπολης Βαρακλή-Τζουμαγιά συνέταξαν αναφορά προς τον μουτεσαρίφη Σερρών, γραμμένη στα τουρκικά, διαμαρτυρόμενοι για την επικείμενη επαναλειτουργία του βουλγαρικού σχολείου, που είχε κλείσει πρόσφατα από τις αρχές:

«[...] Επειδή, λοιπόν, εάν επιτευχθεί ο πόθος των ελάχιστων αυτών Βουλγάρων, οι οποίοι υποκινούνται από το εξωτερικό, και η απαίσια ευχή τους ν' αποκατασταθεί στην κωμόπολή μας τέτοια σχολή και τέτοιοι δάσκαλοι, προφανώς επίκειται απευκταία και πολυποίκιλη διατάραξη της τοπικής ησυχίας, η οποία ίσως θα απασχολήσει πολύ τη σεβαστή κυβέρνηση και θα παρεμβάλει προσκόμματα στην υπηρεσία της. Επειδή, όπως έχει αποδειχτεί, τόσο οι Οθωμανοί όσο και οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί ουδέποτε έπαιμαν να επαγρυπνούν και με όλες τους τις δυνάμεις να φροντίζουν για τη διόρθωση του καθεστώτος, την εξασφάλιση της ησυχίας του τόπου και τη διευκόλυνση κάθε υπηρεσίας και επειδή εξαιτίας των προαναφερθέντων λόγων κανείς από μας δεν θα συναινέσει στην αποκατάσταση βουλγαρικού σχολείου και Βούλγαρου δασκάλου εδώ, τολμούμε να παρακαλέσουμε την Υμετέρα Εξοχότητα να σπεύσει στην εκτέλεση κάθε μέτρου, που μπορεί να προλάβει και να εμποδίσει τα υποδεικνυόμενα ολέθρια αποτελέσματα».

-- Στις 3/15 Ιουνίου ξεκίνησαν οι εξετάσεις των σχολείων στην πόλη των Σερρών, αρχής γενομένης από το δημοτικό σχολείο και το νηπιαγωγείο του προαστείου Κάτω Καμενίκη, τα οποία διηύθυναν αντίστοιχα ο Ι. Πανταζής και η Πάνου. Στις 24 του μηνός πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις του κεντρικού παρθενιαγωγείου· στις 30 Ιουνίου ξεκίνησαν και οι εξετάσεις του γυμνασίου, ενώ όλος

αυτός ο εξεταστικός κύκλος έκλεισε στις 10/22 Ιουλίου, δηλαδή διήρκεσε συνολικά 37 μέρες! Αρνητικά σχολιάστηκε πάντως η για πρώτη φορά απουσία έστω και ενός αξιωματούχου της οθωμανικής διοίκησης από τις σχολικές εξετάσεις.

-- Στις 17/29 Ιουνίου διενεργήθηκαν οι εξετάσεις του παρθεναγωγείου Αλιστράτης υπό τη διεύθυνση της Ευαγγελίας Κ. Ζιάκκα από τις Σέρρες, η οποία δίδασκε στο σχολείο μαζί με την αδελφή της, Ευθαλία.

-- Στις 1/13 Ιουλίου, ημέρα Κυριακή, ξεκίνησαν –και ολοκληρώθηκαν την επομένη– οι εξετάσεις του σχολείου αρρένων στο Δεμίρ Ισσάρ. Μετά την τέλεση της θείας λειτουργίας από τον μητροπολίτη Μεθόδιο, οι πρόκριτοι της πόλης συγκεντρώθηκαν στην ειδικά διακοσμημένη αίθουσα του σχολείου, όπου πραγματοποιήθηκε η επίσημη τελετή έναρξης των εξετάσεων με εκφώνηση ομιλίας από τον διευθυντή, Δημοσθένη Α. Οικονόμου. Μετά τη μικρή τελετή άρχισε η εξέταση των μαθητών ξεκινώντας από αυτούς της ανώτερης τάξης και καταλήγοντας στους μαθητές της πρώτης.

Μία εβδομάδα αργότερα πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις του παρθεναγωγείου, που μετρούσε ήδη τέσσερα χρόνια ζωής. Ακολουθήθηκε το ίδιο τυπικό: ο κυριακάτικος εκκλησιασμός και εκφώνηση ομιλίας στην αίθουσα του δημοτικού σχολείου από τη διευθύντρια του παρθεναγωγείου, Κ. Αναστασία.

-- Τον Οκτώβριο η ελληνική κοινότητα του Δεμίρ Ισσάρ εγκαινίασε δημοτικό σχολείο στην Κάτω συνοικία της κωμόπολης, ως απάντηση στην προσπάθεια των βουλγαρόφωνων για την ίδρυση βουλγαρικού σχολείου εκεί, εκμεταλλευόμενοι τη μεγάλη απόστασή της από τα μέχρι τότε σχολεία του Δεμίρ Ισσάρ.

-- Τον Οκτώβριο, ύστερα από 25 και πλέον χρόνια στα σχολεία των Σερρών, παραιτήθηκε ο Ν. Κουνουπίδης, καθηγητής ελληνικών και μαθηματικών. Στη θέση του διορίστηκε ο Λάζαρος Αντωνιάδης από τη Θεσσαλονίκη.

-- Μια επιστολή από τη Ζηλιάχοβα με ημερομηνία 25 Νοεμβρίου, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Φάρος της Μακεδονίας*, αναφέρεται στις προσπάθειες των τοπικών παραγόντων για κάλυψη των εκπαιδευτικών κενών στην κωμόπολη, ενώ παραθέτει τα ονόματα των μελών της εφορίας των τοπικών σχολείων:

«*Η Σεβαστή Εφορία των εν Ζηλιαχόβη εκπαιδευτηρίων, συνισταμένη από τους αξιότιμους κυρίους Δ. Γ. Σούλιον, Ευάγγελον Παρούση, Φίλιππον Πολυμέρη και Γεώργιον Ευαγγέλου συνελθούσα συνεσκέφθη μετά των προυχόντων και προκρίτων της Κοινότητος κυρ. Τάκη Αναστασίου, Γιαννάκη Α. Μουτού και Αντωνίου Στέφου, περί των αναγκών και ελλείψεων των εκπαιδευτηρίων, ως έχουσι κατά την χειμερινήν ταύτην του έτους ώραν, ως και απεφάσισαν να αναπληρώσωσι [...]».*

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Ονόματα Σερραίων, που συναντούμε κυρίως στην εφημερίδα της Θεσσαλονίκης *Φάρος της Μακεδονίας*: Εμμανουήλ Σάσσος (έμπορος), Θωμάς Σάσιος (έμπορος) · καθηγητές του Γυμνασίου Σερρών: Β. Δημητριάδης, Γεώργιος Δημητριάδης, Β. Διαμαντόπουλος, Αθανάσιος Φυλακτός· καλόγεροι στην Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου: Χατζή Αρσένιος και Γεράσιμος.

-- Στις 08.02.1884 η εφημερίδα *Ακρόπολις* έγραφε για ακόμη μία επιτυχία Σερραίου φοιτητή στο Εθνικό Πανεπιστήμιο: «*Προχθές εξετασθένες ενόπιον της ιατρικής σχολής οι εκ Μακεδονίας τελειόφοιτοι κύριοι Γεώργιος Λόγης (εκ Σερρών) και Κων. Χινοβίτης (εκ Βλάτσης) ανηγορεύθησαν διδάκτορες μετά του επιζήλου βαθμού «λίαν καλώς». Συγχαίρομεν εγκαρδίως αυτοίς τε και ταις ιδιαίτέροις αυτών πατρίσι, ιδιαιτέρως δε διά τον νεαρόν Γεώργιον Λόγην, ον γνωρίσαμεν και εκ του πλησίον, νέον διανύσαντα τας Πανεπιστημιακάς αυτού σπουδάς εν όντως Μακεδονικό ζήλω και επιμελεία, τη βοηθεία δε του ισχυρού νοός του και της φιλοτιμίας και ευκοσμίας αυτού κατορθώσαντα εν τόσω τρυφερά ηλικία ν' αναγορευθή διδάκτωρ· εσμέν δε βέβαιοι ότι μεταβαίνων εις Ευρώπην και τελειοποιούμενος θέλει μορφωθή διακεκριμένος ιατρός, τιμήσων εαυτόν και την πατρίδα του. Συγχαίρομεν αυτό τε και τω αγαθώ πατρί αυτού, ον μεταβαίνει προσεχώς να εύρη εν Ρουμανία».*

-- Τον Απρίλιο ο Λάσκαρις Κ. Ζλάτκου, έμπορος στη Θεσσαλονίκη και γόνος της γνωστής οικογένειας των Σερρών, αρραβωνιάστηκε στις Σέρρες την κόρη του γιατρού Αθ. Εμμανουήλ, Ευτέρπη.

-- Στις αρχές Μαΐου δεύτερος αρραβόνας προσείλκυσε το ενδιαφέρον των Σερραίων, όταν ο Κάρολος Μ. Σπόντης, γιός του σερραϊκής καταγωγής υποπροξένου της Αυστροουγγαρίας στην Καβάλα, μνηστεύθηκε την Αναστασία Χατζηδήμου.

-- «*Ανεχώρησε μεταβαίνων εις Θεσσαλονίκην και εκείθεν εις την πατρίδα του Σέρρας ο νεαρός τελειόφοιτος της ιατρικής κ. Ιωάννης Θεοδωρίδης, ο προσβληθείς εσχάτως υπό εξανθηματικού τύφου και σωθείς προς μεγάλην χαράν της οικογενείας και των φίλων του και της ιδιαίτερας αυτού πατρίδος, πολλά προσδοκώσης εκ της ευφύιας και της χρηστότητος αυτού*», έγραφε η Ακρόπολις στις 24.05.1884.

-- Τον Μάιο, ο ανταποκριτής του *Φάρου της Μακεδονίας* στην Αλιστράτη επιφύλασσε έναν έπαινο για τον συμπατριώτη του οφθαλμίατρο Γ. Οικονομίδη, που είχε σπουδάσει στην Ελβετία και μετά το πέρας των σπουδών του εγκαταστάθηκε στην πόλη των Σερρών, όπου «*εκίνησε την γενικήν επιδοκιμασίαν και τον θαυμασμόν της κοινωνίας διά των αξιοθαυμάστων αυτού ιατρικών επιτυχιών, ιδία δε των οφθαλμικών εγχειρήσεων*».

Εστίασε στην περίπτωση μιας 50χρονης γυναίκας από το Χούμκο (σήμερα Χουμνικό), η οποία επί μια δεκαετία έπασχε από καταρράκτη. Ο Οικονομίδης πραγματοποίησε εγχείρηση κατά τη μέθοδο του πρωτοπόρου της οφθαλμολογίας Albrecht von Graefe, που μπορούμε να εικάσουμε ότι εφαρμοζόταν για πρώτη ή έστω μια από τις πρώτες φορές στην περιοχή των Σερρών, ώστε η γυναίκα βρήκε το φως της –μόνο από το ένα μάτι, γιατί η ίδια δεν ήθελε δεύτερη εγχείρηση, αρκούμενη στο ανέλπιστο για εκείνη αποτέλεσμα ή απλά από φόβο.

ΕΝΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΑΗΔΟΝΟΧΩΡΙ

Είναι εξαιρετικά σπάνιο εύρημα ο εντοπισμός δημοσιεύματος που να περιγράφει τους κατοίκους, αλλά και τη γενικότερη ζωή σ' ένα χωριό των Σερρών κοντά στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ένα τέτοιο δημοσίευμα, που αναφέρεται στο Αηδονοχώρι, αλιεύουμε από την εφημερίδα *Νεολόγος*, της 12.12.1884:

«*[..] Οι κάτοικοι αυτού, ως και των πέριξ, Έλληνες όντες είναι εργατικοί, καταγιγόμενοι ως επί το πολύ εις την γεωργίαν, ήτις εστίν εισέτι η επί των ημερών του Ησιόδου.*

Ως προς την διανοητικήν ανάπτυξιν οι κάτοικοι δεν ευρίσκοντο εις ανθηρά κατάστασιν, αλλά κατά τα τελευταία έτη, από της αφίξεως του Α. Πανιερότητος του αγίου Σερρών κ. Ναθαναήλ, εδόθη ικανή ηθική ώθησις προς τα πρόσω, οι δε κάτοικοι ήρξαντο να γίνωνται φιλομουσότεροι. Και δη το Αηδονοχώριον διατηρεί δημοτικόν σχολείον μετά μιάς τάξεως ελληνικού και νηπιαγωγείου, όλα δε τα πέριξ χωρία έχουσι κατά το μάλλον ή ήττον καλώς κατηρτισμένα δημοτικά σχολεία, όπερ τη αόκνω ενεργεία και αγρύπνω προστασία του αγίου Σερρών, οσημέραι επί το βέλπιον βαίνουσιν. Ο φιλόμουσος των Σερρών ιεράρχης εκτός του μεγάλου ζήλου, ον αναπτύσσει διά την του ποιμνίου του διανοητικήν ανάπτυξιν και ηθικήν μόρφωσιν, υπερανθρώπους καταβάλλει προσπαθείας, ίνα απαλλάξη τους κατοίκους των χωρίων από του κοινού χωρικού χρέους, Καδέμ καλουμένου κοινώς, όπερ ην αληθής μάστιξ διά τα χωρία.

Κατά τα πέριξ Αηδονοχωρίου απαντώσιν αρχαιοτήτες τινες, οίον τάφοι και συντριμματα αναγλύφων, όπερ ως απλάς πέτρας βλέπει τις επί των τοίχων των οικιών. Ου μακράν δε της ημετέρας κόμης διακρίνεται η τοποθεσία της αθηναϊκής αποικίας Αμφιπόλεως [..]. Αλλ' ήδη παρά τα ερείπιά της υπάρχει άθλιόν τι χωρίον Γενί κίοι καλούμενον, όπερ η Μοίρα έρριψεν εκεί ως τεκμήριον της ματαιότητος των ανθρωπίνων πραγμάτων. Εντός του Αηδονοχωρίου βλέπει τις πληθύν κρηγών καλώς κατειργασμένων, αφ' ων ελλείπει όμως δυστυχώς ο κάλλιστος στολισμός, ήτοι το ύδωρ, μία δε και μόνη υπάρχει κρήνη οπόθεν υδρεύονται οι κάτοικοι και όπου καθ' εκάστην όμιλος γυναικών και παιδών κάθηνται επί πετρών, υφιστάμενοι πάσας τας των καιρών επηρείας και αναμένουσι την σειράν των, όπως εμπλήσωσι τας υδρίας αυτών. Πόσας δ' αθώας υπάρξεις εν ώρα χειμάνος η πλευρίτις προϊάπτει εις Άδου! Καλόν θα ήτο αν το εν Σέρραις Ταμείον της γεωργίας (Μεναφί Σαντηγί) έδιδεν αυτοίς βοήθειάν τινα διά την διοχέτευσιν υδάτων εις την κόμην των. Την βοήθειαν ταύτην θα έδιδε τοις κατοίκους εκ των από ετών συναθροισθέντων και ήδη συναθροιζομένων χρημάτων εκ της χώρας των, εκ των οποίων λόγω τόκου ουδέν μέχρι τούδε το ταμείον της γεωργίας παρέσχεν αυτοίς, εν ω άλλα χωρία πέραν του Στρυμόνος, οίον το Σουμπάς-κιοϊ και η Δοβίστα, ουχί μόνον τους τόκους έλαβον, αλλά και έτερα ποσά παρά του εν λόγω ταμείου».

1885

-- Την αυστηροποίηση της στάσης των αρχών απέναντι στην πανσλαβιστική προπαγάνδα επιβεβαίωσαν οι ειδήσεις που έγιναν γνωστές στις αρχές του 1885. Κατά την περιοδεία του διοικητή Θεσσαλονίκης, Χασάν πασά, σε Άνω Βροντού και Κάτω Τζουμαγιά συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν περίπου 20 αγγελιοφόροι του πανσλαβισμού. Στην πόλη των Σερρών συνελήφθησαν Βούλγαροι ιερείς και δάσκαλοι, μεταξύ αυτών και ο περιβόητος Σαράφωφ, που είχε προκαλέσει μεγάλη αναστάτωση τα προηγούμενα χρόνια. Μαζί συνελήφθη και ο πεθερός του Σαράφωφ, Παπαχαρίτωνας.

Επιπλέον, η αστυνομία της πόλης αναζητούσε στασιαστικό βιβλίο, το οποίο είχε φέρει Βούλγαρος ιερέας κατά τη διήμερη διαμονή του στις Σέρρες.

-- Στις αρχές Ιανουαρίου, ωστόσο, προβληματισμό προκάλεσε η κατά διαταγή του οθωμανικού υπουργείου Εσωτερικών τύπωση φυλλαδίων με οδηγίες προς τους καλλιεργητές και πωλητές καπνών, γραμμένα μόνο στην τουρκική, τη βουλγαρική και την αρμενική γλώσσα, παραγνωρίζοντας τελείως τα ελληνικά.

-- Επισκεπτόμενος τα χωριά του καζά Σερρών, ο εγκατεστημένος στη Δράμα καπνέμπορος Κάρολος Ασλάν, που ήδη χορηγούσε υποτροφία σε μια μαθήτριά του Παρθεναγωγείου Σερρών, προχώρησε σε γενναιόδωρες οικονομικές ενισχύσεις σερραϊκών χωριών. Πιο συγκεκριμένα χορήγησε 120 οθωμανικές λίρες στην κοινότητα της Δοβίστας για την ανέγερση νηπιαγωγείου, 50 λίρες στο Σαρμουσακλή για την ανέγερση σχολικού κτιρίου, 40 λίρες στην Τοπόλιανη για επισκευές και ό,τι άλλο κρινόταν αναγκαίο, καθώς και 30 λίρες στο χωριό Σούρπα. Επίσης χορήγησε υποτροφία σε ιεροδιάκονο μαθητή του γυμνασίου Σερρών.

-- Σε συναγεμώ τέθηκαν οι Σερραίοι από την πρόθεση της Υψηλής Πύλης να χορηγήσει βεράτια για επισκόπους της βουλγαρικής εξουσίας στις μακεδονικές επαρχίες. Στις 10/22 Μαρτίου η γενική συνέλευση της πόλης των Σερρών αποφάσισε την αποστολή τηλεγραφήματος διαμέσου του μητροπολίτη Ναθαναήλ

προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο με τελικό αποδέκτη τη μεγάλη βεζυρεία, προκειμένου να διαμαρτυρηθούν για την επικείμενη καταπάτηση των προνομίων της Ορθοδόξου εκκλησίας. Στις 15/27 Μαρτίου ακολούθησε το Μελένικο, στις 17/29 του μηνός το Δεμίρ Ισσάρ (με ενδιάμεσο το μητροπολίτη Δαφνουσίας, το τηλεγράφημα του οποίου ωστόσο στάλθηκε μόλις στις 25 Μαρτίου), ενώ γραπτές διαμαρτυρίες είχαν ήδη στείλει ή ετοιμάζονταν να στείλουν και οι εκπρόσωποι των κοινοτήτων Αηδονοχωρίου, Νιγρίτας, Σαρμουσακλή και Βροντούς.

Αυτό ήταν το τηλεγράφημα που απέστειλε ο μητροπολίτης Σερρών Ναθαναήλ προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1885:

«Γενική συνέλευσις Σερρών αποτελουμένη εκ δημογεροντίας διαφόρων σωματείων διεπόντων εκπαιδευτικά και φιλανθρωπικά πράγματα πόλεως, αντιπροσώπων ενοριών και συντεχνιών, αζάδων παρά συμβουλίοις και δικαστηρίοις και εκπροσωπούσα το γενικόν φρόνημα όλης επαρχίας Σερρών, επί θλιβερώ ακούσματι ότι προτάσει βουλγαρικής εξαρχίας, αυτοκρατορική κυβέρνησις σκέπτεται χορηγήσαι βεράτια βουλγάροις επισκόποις διά μακεδονικάς τινας επαρχίας, δικαίως ταραχθείσα κατά σημερινήν συνεδρίαν εξέφρασε λύπην αυτής επί επικειμένη ταύτη καταπατήσει προνομίων οικουμενικού πατριαρχείου. Επεφόρτισε εμέ δε παρακαλέσαι τηλεγραφικώς Υμ. Παναγιότητα να καθυποβάλη αυτοκρατ. κυβερνήσει θερμήν παράκλησιν πόλεως και επαρχίας Σερρών όπως μη θελήση αποδεχθήναι πρότασιν εξαρχίας. Ταχυδρομικώς σταλήσεται αναφορά πόλεως και επαρχίας».

-- Στις 10/22 Μαρτίου και στα πλαίσια της γενικής συνέλευσης της πόλης πραγματοποιήθηκαν οι αρχαιρεσίες της εφορείας του νοσοκομείου. Νέα μέλη εξελέγησαν οι Δ. Χατζηδήμου, Αναστ. Κοντός και Ι. Παπαμαρκίδης. Επιπλέον η γενική συνέλευση αποφάσισε την ανέγερση ενός νέου, καταλληλότερου κτιρίου για τη στέγαση του νοσοκομείου, ενώ αμέσως έγιναν και οι πρώτες προσφορές.

-- Στις 21 Απριλίου/3 Μαΐου τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του νέου νοσοκομείου στους πρόποδες της μεσημβρινοδυτικής πλευράς της ακρόπολης με θέα την πεδιάδα των Σερρών. Ειδικότερα:

Στις 3 το πρωί (τουρκική ώρα) ο μουτεσαρίφης Σερρών Μεχμέτ Φεχίμ πασάς και ο αρχιγραμματέας του διοικητικού συμβουλίου Σεφκέτ εφέντης προσήλθαν με άμαξα στη Μητρόπολη, όπου παρέμειναν για λίγη ώρα, και στη συνέχεια κατευθύνθηκαν στο ορισθέν σημείο συνοδευόμενοι από τον μητροπολίτη και κληρικούς. Εκεί, παρά το δυνατό αέρα και τη σκόνη, τους περίμεναν η εφορεία του νοσοκομείου, ο πρόξενος Φουντούλης, οι υποπρόξενοι των άλλων κρατών, ο διευθυντής του Γυμνασίου με το διδακτικό προσωπικό και πλήθος κόσμου.

Ο μητροπολίτης έψαλε τον αγιασμό και κατέβηκε τη σκάλα που οδηγούσε στο χαντάκι, όπου και έθεσε το θεμέλιο λίθο, επί του οποίου έγραφε:

«Εν έτει σωτηρίω, αωπε΄

Επί αυτοκράτορος Σουλτάν Αβδούλ Χαμίτ Χαν του Β΄, οικουμενικού πατριάρχου Ιωακείμ του Δ΄ και μητροπολίτου Σερρών Ναθαναήλ η ελληνική κοινότης Σερραίων τον θεμέλιον τόνδε λίθον των φιλανθρωπικών αυτής καταστημάτων τέθεικεν».

Η θεμελίωση της επιγραφής συνοδεύτηκε, κατά τα συνηθισμένα, από τη ρίψη νομισμάτων, ενώ αμέσως μετά ο μητροπολίτης ανέβηκε σ' ένα ύψωμα και απήγγειλε λόγο ειδικά για την περίπτωση λαμβάνοντας αφορμή από την παραβολή του καλού Σαμαρείτη, απηύθυνε συμβουλές προς το ποίμνιο εν όψει της αναχώρησής του για την Κωνσταντινούπολη και στο τέλος διάβασε στα τουρκικά ευχή του Σουλτάνου.

Εκ μέρους της εφορείας του νοσοκομείου μίλησε ο Αν. Κοντός, ο οποίος ανήγγειλε τις πρώτες οικονομικές προσφορές υπέρ της ανεγέρσεως του νέου νοσοκομείου: από 100 οθωμανικές λίρες είχαν προσφέρει ο μητροπολίτης Ναθαναήλ και η Ελένη Ι. Χατζηδήμου, ξυλεία (αξίας 70 ή 100 οθωμ. λιρών) για τα πατώματα του νέου κτιρίου πρόσφερε ο Γρηγόριος Κωνσταντίνου Ρακιτζής, ενώ 20 οθωμανικές λίρες και επιπλέον δωρεάν παροχή υπηρεσίας στο νοσοκομείο για ένα χρόνο (αποτιμηθείσα σε 55 λίρες) ήταν η προσφορά του γιατρού Ν. Γράτζιου, ο οποίος επίσης εκφώνησε πανηγυρικό λόγο, ενώ δωρεάν ιατρική υπηρεσία πρόσφερε και ο Γ. Οικονομίδης.

Το επόμενο διάστημα οι οικονομικές προσφορές υπέρ της ανέγερσης του νοσοκομείου αυξήθηκαν, ενώ μεταξύ των δωρητών περιλαμβάνονταν και ο μελενικιώτης Γρ. Ζλατάνος, ο οποίος—από το Λονδίνο, όπου διέμενε—προσέφερε πέντε εικοσάφραγκα για το σκοπό αυτό.

Μέχρι τα τέλη Ιουλίου με χρήματα συνέδραμαν οι: Ιερατική αδελφότητα (10 τουρκικές λίρες), Στέργιος Ιωάννου (5 τ.λ.), αδελφοί Ι. Νικολάου (1 τ.λ.), αδελφοί Πέτροβιτς (1 τ.λ.), Αθαν. Κοντός (5 τ.λ.), Κωνσταντίνος Παπά (5 τ.λ.), Μιχαήλ Δούκας (2 τ.λ.), Αθ. Γαϊταντζής (2 τ.λ.) και Δημ. Λάργκας (μισή τ.λ.).

Περισσότερες προσφορές κατά την πρώτη εβδομάδα του Αυγούστου: Εμμανουήλ Σιάσος (2 τουρκικές λίρες), Βασίλειος Ναούμ Σχοινάς (5 τ.λ.), αδελφοί Νάστου (3 τ.λ.), Κωνσταντίνος Βαργεμέζης (3 τ.λ.), Αναστ. Τσιοραπιτζής (2 τ.λ.), αδελφοί Δαφτσίου (1 τ.λ.), Δημ. Τσιολακίδης (μισή τ.λ.), Γρηγόριος Ιωάννου (60 γρόσια) και Τούσιος Ζαχαρία Σχοινάς (60 γρόσια).

-- Στις 25 Απριλίου/7 Μαΐου ο μητροπολίτης Ναθαναήλ αναχώρησε από την πόλη των Σερρών προκειμένου ν' αναλάβει τα καθήκοντά του ως μέλος της Ιεράς Συνόδου στην Κωνσταντινούπολη. Η δημοφιλία του ιεράρχη επιβεβαιώθηκε από το γεγονός ότι κατά την αναχώρησή του έσπευσαν στη Μητρόπολη για να τον αποχαιρετήσουν ο μουτεσαρίφης των Σερρών, μέλη των δικαστηρίων, οθωμανοί πρόκριτοι, ο πρόξενος της Ελλάδος Ν. Φουντούλης με τον διερμηνέα του προξενείου, οι υποπρόξενοι των άλλων κρατών, η δημογεροντία της πόλης, η εφορεία του νοσοκομείου, ο κλήρος, οι διευθύντριες του κεντρικού Παρθεναγωγείου και του Νηπιαγωγείου της πόλης μαζί με τις δασκάλες αυτών, αντιπρόσωπος του υπέργηρου αρχιραββίνου των Σερρών μαζί με δεκάδες Ισραηλίτες προκρίτους, καθώς και πολίτες όλων των κοινωνικών τάξεων. Λόγο απήγγειλε ο διευθυντής του Γυμνασίου, Ι. Δέλλιος, εκφράζοντας την «*άπειρη ευγνωμοσύνη*» της εκπαιδευτικής κοινότητας για την πρόοδο των σχολείων χάρη στις «*ακάματες φροντίδες και προσπάθειες*» του αγαπητού ιεράρχη.

-- Η ευχάριστη ατμόσφαιρα δεν κράτησε πολύ στην πόλη των Σερρών, καθώς λίγες μέρες μετά πυροδοτήθηκε ένταση από τη σύγκρουση του διερμηνέα του

ελληνικού προξενείου, Γ. Τσορπατζιόγλου, με τον υποδιευθυντή του μονοπωλίου των καπνών, Χαμπίμπ Μελχαμέ.

Ο διερμηνέας μετέβη στην υποδιεύθυνση του μονοπωλίου και ζήτησε να μην γίνονται έρευνες για λαθρεμπόριο στα σπίτια των Ελλήνων υπηκόων χωρίς την παρουσία υπαλλήλου του προξενείου. Από τη μεριά του ο Μελχαμέ δήλωσε στον Τσορπατζιόγλου ότι δεν τον αναγνώριζε ως διερμηνέα, αμφισβητώντας ακόμη και το σήμα που έφερε στο καπέλο του (με το επιχείρημα ότι ο καθένας θα μπορούσε να βάλει ένα παρόμοιο σήμα), ενώ έφτασε στο σημείο να διατάξει τη βίαιη απομάκρυνσή του από το κτίριο. Ο Τσορπατζιόγλου επικαλέστηκε το όνομα του βασιλιά των Ελλήνων ζητώντας από τους κολτζήδες (φύλακες) να μην τον πλησιάσουν, κάτι που εκείνοι σεβάστηκαν παρά τη διαταγή του Μελχαμέ για βίαιη απομάκρυνση του διερμηνέα, ο οποίος τελικά αποχώρησε οικειοθελώς.

Και γενικότερα όμως ήταν αρνητικές οι εξελίξεις στο υποπρακτορείο του μονοπωλίου των καπνών στις Σέρρες. Πολλοί υπάλληλοι είχαν αποπεμφθεί μέχρι τα τέλη του Ιουλίου, όμως κανείς δεν φρόντιζε ν' ανακόψει τις αυθαιρεσίες των κολτζήδων, οι οποίοι συμπεριφέρονταν ακριβώς όπως οι ληστές: συλλάμβαναν διαβάτες και τους αφαιρούσαν ό,τι είχαν και δεν είχαν! Και μπορεί η διεύθυνση του Μελχαμέ να έκανε τα στραβά μάτια στις καταγγελίες αυτές, όμως φρόντισε... για τον εκσυγχρονισμό της εμφάνισης των κολτζήδων, οι οποίοι από τον Αύγουστο φορούσαν πλέον ειδική διακριτική στολή.

Στο μεταξύ οι καπνοκαλλιεργητές είχαν υποστεί πολλές ζημιές. Στην αρχή της χρονιάς βέβαια το μέλλον φαινόταν μάλλον ευόιο, καθώς είχαν προσυμφωνηθεί μεγάλες ποσότητες καπνού από τους σημαντικότερους καπνεμπόρους της περιοχής, όπως ο Κάρολος Ασλάν από τη Δράμα και ο Ι. Μισαηλίδης από την Καβάλα, με τους χωρικούς να ορίζουν υψηλές τιμές και να λαμβάνουν αντίστοιχα ποσά ως αρραβώνα.

Το πρόβλημα ήταν ότι οι αγοραστές δεν εμφανίστηκαν τον Απρίλιο, όπως κατά τα ειωθότα αναμενόταν να συμβεί, αλλά οι πρώτοι απ' αυτούς έκαναν την εμφάνισή τους μόλις στις αρχές Αυγούστου. Όμως τότε μεγάλο μέρος της παραγωγής

είχε πλέον καταστραφεί, δεδομένου ότι οι καλλιεργητές όχι απλά αγνοούσαν τα στοιχειώδη για την περιποίηση των καπνών, αλλά και καθημερινά όλους αυτούς τους μήνες μάταια περίμεναν από ώρα σε ώρα την εμφάνιση των αγοραστών.

Οι παραγωγοί ήταν σε δίλημμα: να πουλήσουν σε εξευτελιστικές τιμές, που δεν ισοψήφιζαν ούτε καν τον αρραβώνα που είχαν λάβει, ή να μην τα πουλήσουν καν ελλείψει άλλων αγοραστών; Μικρή ανάσα πρόσφεραν οι Σερραίοι αδερφοί Τικόπουλοι, οι οποίοι ύψωσαν λίγο τις τιμές, ενώ ανεκτή κρίθηκε η προσφορά και του Ασλάν, όμως στο μεταξύ άρχισε η συγκομιδή των νέων καπνών, τα οποία οι καλλιεργητές δεν είχαν χώρο ν' αποθηκεύσουν! Το αποτέλεσμα ήταν από τα 60 γρόσια ανά οκά, που είχε προσυμφωνηθεί το χειμώνα, τελικά οι καλλιεργητές πούλησαν τα καπνά τους μόλις για 10 - 20 γρόσια την οκά κατά μέσο όρο.

Εν τω μεταξύ ο καβαλιώτης μεγαλέμπορος Ι. Μισαηλίδης οδήγησε στα δικαστήρια δώδεκα καπνοκαλλιεργητές του χωριού Σαρμουσακλή, επειδή τόλμησαν να δείξουν σε άλλον καπνέμπορο τα καπνά που είχαν προπωλήσει σ' εκείνον, ο οποίος όμως όλο αυτό το διάστημα αρνιόταν να τα παραλάβει! Συνέπεια δε της αγωγής ήταν να σφραγιστούν τα δωμάτια, όπου οι εναγόμενοι καλλιεργητές φιλοξενούσαν τα καπνά τους, ώστε δεν είχαν κυριολεκτικά πού ν' αποθέσουν την καινούρια σοδειά, όσο εκκρεμούσε η εκδίκαση της υπόθεσης.

Επιπλέον, δύο καπνέμποροι επιδίωξαν τη συγκέντρωση υπογραφών σε κείμενο που θα υποστήριζε ότι οι καλλιεργητές δεν είχαν αδικηθεί ή πιεστεί από αυτούς.

-- Στις 12/24 Μαΐου, γιορτή της Πεντηκοστής, ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος γιόρτασε τη δέκατη πέμπτη επέτειό του. Μετά τις αρχαιρεσίες, που δεν επέφεραν ουσιαστικές μεταβολές στο εσωτερικό του, το προεδρείο του συλλόγου διαμορφώθηκε ως εξής: πρόεδρος, Β. Σταμούλης· αντιπρόεδρος, Ν. Ιωαννίδης· γενικός γραμματέας, Τσικόπουλος· ειδικός γραμματέας, Β. Δημητριάδης· βιβλιοφύλακας, Ν. Κουμπίδης· σύμβουλοι, οι Ε. Σαρρής, Ν. Τικόπουλος και Π. Λόγης.

Μετά το πέρας των αρχαιρεσιών προτάθηκε η ανέγερση κενοταφίου για τον Ι. Θεοδωρίδη, ενώ ο γυμνασιάρχης Ιωάννης Δέλλιος πρότεινε τη συνεργασία του

συλλόγου με τη φιλόμουσο αδελφότητα «Ουρανία» για την ίδρυση αναγνωστηρίου «σπουδαίου και ανταξίου της πόλεως», καθώς το υφιστάμενο αναγνωστήριο, που είχε ιδρυθεί από την αδελφότητα προ ετών, βρισκόταν σε κακή κατάσταση.

-- Στις 26 Μαΐου/7 Ιουνίου συστάθηκε στη Νιγρίτα η αδελφότητα «Αριστοτέλης», σκοπός της οποίας ήταν επίσης ο καταρτισμός αναγνωστηρίου.

-- Στις 29 Μαΐου/10 Ιουνίου, δύο Βούλγαροι προτεστάντες με καταγωγή από τη Δουβνίτσα και την Ελέσνιτσα (σήμερα Φαιά Πέτρα) έφτασαν στη Βροντού για να πουλήσουν βιβλία, ισχυριζόμενοι ότι είχαν έρθει ύστερα από πρόσκληση, χωρίς όμως να διευκρινίζουν από ποιόν είχαν προσκληθεί. Τελικά οι πρόκριτοι της κωμόπολης, που ήταν επιφυλακτικοί ως προς το κατά πόσο οι ενώ λόγω πωλητές ήταν πραγματικά προτεστάντες ή αντιθέτως όργανα των κομιτατζήδων, τους έδωξαν συνοδεία χωροφυλάκων.

-- Στις αρχές Ιουνίου, μεγάλη αναταραχή έφερε στο Σαρμουσακλή η απόφαση του μουτεσαρίφη Σερρών, Φεχίμ πασά, να φυλακίσει τους προκρίτους του χωριού [(δηλαδή τους επιτρόπους της εκκλησίας, του εφόρου του σχολείου και τους αζάδες (ιχτιάρ μεζλίσι)] με την κατηγορία ότι έχτιζαν παράνομα σχολείο, παρότι εκείνοι τον διαβεβαίωναν ότι ο ισχυρισμός αυτός ήταν αναληθής κι ότι το υπό οικοδόμηση κτίριο προοριζόταν για αποθήκη της κοινότητας.

Εκείνο που εξόργισε τους κατοίκους ήταν το γεγονός ότι η απόφαση του μουτεσαρίφη δεν στηριζόταν σε κάποια επίσημη έρευνα, αλλά αποκλειστικά και μόνο στην καταγγελία του μουδέρη Αθανάσιου Γεωργίου. Ο επίτροπος του απουσιάζοντα μητροπολίτη παρενέβη ζητώντας από τον διοικητή να διατάξει την αποφυλάκιση των προκρίτων με εγγύηση, όμως εκείνος όχι απλά αρνήθηκε, αλλά του ανταπάντησε οργισμένα ότι θα ζητούσε από το συμβούλιο την επιβολή όποιας τιμωρίας ήθελε ο ίδιος, ενώ υποσχέθηκε αόριστα τη διεξαγωγή έρευνας για την εξακρίβωση της αλήθειας, την οποία ωστόσο ουδέποτε διενέργησε.

Επιπρόσθετα, ο προβληματισμός επιτεινόταν από την ανεξήγητη εμμονή του Φεχίμ πασά κατά της ίδρυσης σχολείου στο χωριό, όταν δεν είχε λάβει κανένα

μέτρο κατά των υπόλοιπων σχολείων της περιφέρειάς του. Όταν δε αρκετές εβδομάδες μετά τη σύλληψη των προκρίτων ο μουχτάρης του Σαρμουσακλή τόλμησε να στείλει τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας σε Θεσσαλονίκη και Κωνσταντινούπολη, το αποτέλεσμα ήταν να βρεθεί κι αυτός στη φυλακή! Χάρη ωστόσο στην παρέμβαση του μητροπολίτη Ναθαναήλ οι άδικα φυλακισθέντες Σαρμουσακλιώτες αφέθηκαν ελεύθεροι λίγες μέρες μετά.

-- Προς τα τέλη Ιουλίου, η τουρκική εφημερίδα *Ταρήκ* έγραφε ότι πολλά παράπονα είχαν υποβληθεί στην Υψηλή Πύλη κατά του Φεχίμ πασά, ο δε *Νεολόγος* της Κωνσταντινούπολης σχολίαζε κάπως δηκτικά στις 22 Ιουλίου/3 Αυγούστου: «*Εάν πρόκειται περί των εκ της υποθέσεως των Σαρμουσακλιωτών πηρασάντων παραπόνων, η επανάληψις αυτών ουδόλως δικαιοί την Α.Ε., εάν δε περί νέων παραπόνων ο λόγος, τότε ο Φεχίμ πασάς δεν πρέπει να οχυρωθή όπισθεν του επισήμου χαρακτήρος του, ζητών ούτω να δικαιολογηθή*».

Τελικά, δυο μέρες μετά ο Φεχίμ πασάς παύθηκε και νέος μουτεσαρίφης Σερρών διορίστηκε ο Χασάν Φιχάμ εφέντης, πρώην μουτεσαρίφης Κοτυαίου, στον οποίο μάλιστα δόθηκε παραγγελία να μεταβεί άμεσα στη νέα του θέση.

Αναμένοντας την άφιξη του διαδόχου του, ο Φεχίμ πασάς δεν έκατσε να σκάσει, αλλά μέσω του Δεμίρ Ισάρ μετέβη στην εξοχή για τις θερινές του διακοπές στο οροπέδιο του Βοζ δαγ και του Λαϊλιά, που αποτελούσαν αγαπημένο καλοκαιρινό προορισμό των Τούρκων των Σερρών. Πέραν αυτού έγινε μια απόπειρα συλλογής υπογραφών για ανασκευή του δημοσιεύματος της *Ταρήκ* και των ισχυρισμών για καταπιέσεις του τέως μουτεσαρίφη σε βάρος των χριστιανών υπηκόων του, όμως οι χριστιανοί πρόκριτοι και αζάδες (μέλη των δικαστηρίων) των Σερρών απείχαν από την προσπάθεια ξεπλύματος του Φεχίμ.

Στο μεταξύ, οι άδικα φυλακισθέντες Σαρμουσακλιώτες ήγειραν αγωγή κατά του Φεχίμ πασά θεμελιωμένη σε τρεις νομικές βάσεις: α) διότι εξαιτίας της διακοπής των εργασιών του υπό ανέγερση οικοδομήματος υπέστησαν ζημιές, β) για την αυθαίρετη, άδικη και χωρίς δίκη φυλάκισή τους επί ένα μήνα και γ) διότι χω-

ρίς τη συγκατάθεση του χωριού επιβλήθηκε νέος μουχτάρης στη θέση του προηγούμενου, που επίσης φυλακίστηκε παράνομα, επειδή είχε τολμήσει να τηλεγραφήσει στους ανωτέρους του τις παρανομίες του μουτεσαρίφη στο Σαρμουσακλή.

Όσο δε αφορά την άφιξη του Χασάν Φιχάμ πασά, αυτός έφτασε στην πόλη των Σερρών μέσω του Στρυμονικού κόλπου στις 21 Αυγούστου/2 Σεπτεμβρίου, ενώ την ίδια μέρα ο προκάτοχός του αναχώρησε –κι αυτός μέσω του Στρυμονικού κόλπου– για την Κωνσταντινούπολη.

Ήδη είχε αρχίσει η αξιοποίηση του κόλπου για τις μεταφορές, ενώ δύο φορές ανά δεκαπενθήμερο ελλιμενίζόταν σ' αυτόν ατιμόπλοιο της εταιρίας Λούδ, που μετέφερε προϊόντα από και προς το εξωτερικό. Η μεγάλη αυτή πρόοδος οφειλόταν αποκλειστικά στους αδελφούς Χατζηδήμου, οι οποίοι είχαν αγοράσει έκταση γης δίπλα στις αποθήκες του εκ Θεσσαλονίκης εμπόρου Αλφρέδου Άμποτ, του μοναδικού που διέθετε αποθήκες στην περιοχή του Τσαϊ αγζή (Στρυμονικού κόλπου), με τον Άμποτ να κινείται νομικά εναντίον τους θεωρώντας ότι είχαν καταπατήσει την ιδιοκτησία του. Ο δε Αλέξανδρος Χατζηδήμου είχε διορισθεί πράκτορας της Λούδ στο Τσαϊ αγζή συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του λιμανιού.

-- Τον Ιούνιο, νέος πρόξενος Σερρών διορίστηκε ο Π. Ματαράγκας, πρώην πρόξενος Βραΐλας. Σύμφωνα με τον αθηναϊκό τύπο, η αποπομπή του Φουντούλη αποδιδόταν καθαρά σε πολιτικούς λόγους και όχι στο προξενικό έργο του, για το οποίο άλλωστε είχε κερδίσει τη θερμή υποστήριξη των Σερραίων.

-- Το καλοκαίρι του 1885 η νόσος σκαρλατίνα (οστρακιά) εμφανίστηκε στην πόλη των Σερρών χτυπώντας πρώτα την οικογένεια του Βασίλειου Μουτσουκάπα. Σε διάστημα τεσσάρων ημερών πέθαναν δύο παιδιά του, ο Κωστάκης και η Χρυσάνθη, ενώ μετά από μία εβδομάδα έφυγε από τη ζωή και το τρίτο του παιδί, ο Θεοχάρης. Ως ένα ελάχιστο «βάλσαμο ιαματικό» –κατά την παρομοίωση του ανταποκριτή του *Φάρου της Μακεδονίας*– επενέργησαν στις καρδιές των απαρηγόρητων γονιών και των οικείων τους οι επικήδειοι λόγοι του Γ. Αστεριάδη. Μέχρι το τέλος του καλοκαιριού πάντως η επιδημία βρέθηκε σε ύφεση.

-- Τον Αύγουστο, η άφιξη στις Σέρρες του προτεστάντη ιεροκήρυκα Ν. Κ. Λίτση από το Σαμακόβιο και η απόπειρά του να διδάξει το ευαγγέλιο τόσο στα ελληνικά όσο και στα βουλγαρικά στις 11/23 του μήνα (το πρωί στη μία γλώσσα και το βράδυ στην άλλη) συνάντησαν τη σφοδρή αντίδραση –κυρίως για την επιλογή της βουλγαρικής γλώσσας– μιας ομάδας 60 περίπου νέων της ελληνικής κοινότητας της πόλης, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν έντονα.

Προκειμένου ν' αποκτήσει την απαραίτητη άδεια των αρχών, ο Λίτσης απευθύνθηκε στην εκπαιδευτική επιτροπή των Σερρών, η οποία τον παρέπεμψε στη Μητρόπολη. Όμως εκείνος αρνήθηκε να ζητήσει την άδεια της Μητρόπολης επικαλούμενος το προτεσταντικό του δόγμα, ώστε η επιτροπή του απαγόρευσε να κηρύττει δημόσια με την αιτιολογία ότι δεν υπήρχαν προτεστάντες στις Σέρρες και για την αποφυγή σκανδάλων και ταραχών. Τελικά, στις αρχές Σεπτεμβρίου ο προτεστάντης ιεροκήρυκας εκδιώχθηκε οριστικά από την πόλη.

-- Προς τα τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου το διοικητικό συμβούλιο των Σερρών αποφάσισε να προχωρήσει στην αγορά των τσιφλικιών Τουρμπέσι (πιθανόν πρόκειται για τον οικισμό Τουρπές, αργότερα Μακρυώτισσα) και Τσίπρους έναντι 3000 λιρών για την εγκατάσταση εξακοσίων προσφύγων, οι οποίοι μέχρι τότε διαβιούσαν στα περίχωρα της πόλης.

-- Στις 29 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου η γενική συνέλευση των Σερρών συνήρθε στη Μητρόπολη και εξουσιοδότησε τη δημογεροντία να στείλει τα απαραίτητα διαβήματα με αίτημα την επιστροφή του μητροπολίτη, ο οποίος από τα τέλη Απριλίου απουσίαζε στην Κωνσταντινούπολη ως μέλος της Ιεράς Συνόδου.

Το ψήφισμα των Σερραίων διαβάστηκε στην Ιερά Σύνοδο στις 14/26 Οκτωβρίου, οπότε οι Ιεράρχες αποφάσισαν να ψέξουν τους υπογράφοντες το κείμενο και να τους ανακαλέσουν στα καθήκοντά τους, χωρίς να δοθεί απάντηση στην επιστολή. Να σημειωθεί ότι και πριν την αναχώρηση του μητροπολίτη η δημογεροντία των Σερρών είχε ζητήσει εγγράφως από το πατριαρχείο τη μη μετάβαση του Ναθαναήλ στην Κωνσταντινούπολη ως συνοδικό μέλος λόγω της κρίσιμης θέσης της επαρχίας, χωρίς φυσικά να εισακουσθούν.

-- Στο μεταξύ, κάτοικοι του χωριού Σέμαλτο (Μικρό Σούλι) υπέβαλαν αναφορά στον μουτεσαρίφη Ζίχνης κατηγορώντας τον τοπικό προεστό Δημήτριο Μπέγκο για κατάχρηση στην είσπραξη του φόρου της δεκάτης. Στο χωριό στάλθηκε επιτετραμμένος, τον οποίο ωστόσο ο Μπέγκος δήλωσε ότι δεν αναγνώριζε. Τελικά η έρευνα επιβεβαίωσε τις κατηγορίες και ο Μπέγκος παύθηκε από τη δημογεροντία του χωριού.

-- Την ίδια περίοδο στη Ζηλιάχοβα είχε δημιουργηθεί θέμα με τον γιατρό του δημαρχείου. Διαταγή του νομάρχη Θεσσαλονίκης ζητούσε την αποπομπή του μέχρι τότε γιατρού, Βοχόρη, ο οποίος είχε κληθεί να δώσει εξετάσεις στο ιατρικό συνέδριο των στρατιωτικών, αλλά αρνήθηκε να το πράξει εκφράζοντας αδυναμία. Οι κάτοικοι εξέφρασαν την υποστήριξή τους στον γιατρό Αριστείδη Οικονομίδα, ο οποίος έλαβε μέρος στο συνέδριο και πήρε τη νόμιμη άδεια, όμως οι τοπικές αρχές καθυστέρουσαν στη λήψη μιας απόφασης.

-- Στο χωριό Πόρνα (σήμερα Γάζωρος) ταραχή προκλήθηκε από την απόφαση μιας Χριστιανής ονόματι Φωτεινής ν' ασπασθεί τον ισλαμισμό. Ωστόσο τα διαβήματα της εκκλησίας και οι δικαστικές παραστάσεις του αζά Παπαμαρκίδη δεν στάθηκαν ικανά να μεταπείσουν την κοπέλα.

-- Τον Σεπτέμβριο, η προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας, που συνιστούσε ημιαυτόνομη οθωμανική επαρχία, από τη Βουλγαρία έθεσε σε επαγρύπνηση τον αυτοκρατορικό στρατό στο σαντζάκι των Σερρών και ειδικότερα στο Μελένικο και την πόλη των Σερρών, όπου συγκεντρώθηκαν ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις. Η κινητικότητα ήταν διαρκής επί αρκετές εβδομάδες. Όπως έγραφε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* σε επιστολή του με ημερομηνία 16 Οκτωβρίου, στρατός και εκατοντάδες ζώα, που μετέφεραν πολεμοφόδια, έφταναν καθημερινά από τη Θεσσαλονίκη στην πόλη των Σερρών με τελικούς προορισμούς το Νευροκόπι και την Τζουμαγιά.

Σε όλες τις πόλεις του σαντζακιού διενεργούνταν στρατιωτικές ασκήσεις, ενώ στα πλαίσια των προετοιμασιών για κάθε ενδεχόμενο, μετά από πρωτοβουλία του χιλίαρχου Μεχμέτ εφένδη αποφασίστηκε η ανοικοδόμηση του ετοιμόρροπου

στρατιωτικού καταλύματος της Βροντούς, που ονομαζόταν βεηλίκι.

Ο σερβοβουλγαρικός πόλεμος του Νοεμβρίου επέτεινε τις πολεμικές προετοιμασίες του οθωμανικού στρατού για παν ενδεχόμενο, παρότι αυτός δεν χρειάστηκε τελικά να παρέμβει. Οι Σέρρες πάντως αποτέλεσαν κομβικό σημείο αναφοράς των όποιων προετοιμασιών, οι οποίες συνεχίστηκαν και τον Δεκέμβριο παρά τη λήξη των σύντομων εχθροπραξιών, καθώς εκκρεμούσε η υπογραφή της συνθήκης ειρήνης.

Στην ανταπόκρισή του με ημερομηνία 2/14 Οκτωβρίου, που δημοσιεύτηκε μια εβδομάδα αργότερα, ο συνεργάτης του *Φάρου της Μακεδονίας* περιέγραφε: «*Η πόλις ημών έχει ήδη όψιν στρατηγείου. Πανταχόθεν στρατεύσιμοι αφικνούνται, και μετά της απαιτουμένης τάξεως και ενεργείας υπό των αρμοδίων εν επικαίροις της Β. Μακεδονίας θέσεσιν αποστέλλονται [...]».*

Σε επιστολή με ημερομηνία 20 Νοεμβρίου, που δημοσιεύτηκε στο *Νεολόγο* πέντε μέρες αργότερα, διαβάζουμε για άφιξη περίπου 90 ιππέων και αποστολή 20.000 οκάδων διπυρίτη άρτου από τη Θεσσαλονίκη στις Σέρρες (με τελικό προορισμό τις βόρειες επαρχίες), αλλά και για σύσταση δύο επιτροπών στην πόλη των Σερρών για συλλογή εράνων υπέρ του αυτοκρατορικού στρατού με συμμετοχή και τριών Ελλήνων, των Δ. Χατζηδήμου, Ι. Παπαμαρκίδη και Χ. Τέγοτζικ.

ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1885

-- Τον Μάρτιο, ο υπαστυνόμος Μεχμέτ εφέντης επιβεβαίωσε τη φήμη του ικανού αστυνομικού, που δεν διέκρινε τους κακούργους από την καταγωγή τους, συλλαμβάνοντας τον περιβόητο οθωμανό ληστή Μαζούτ στο Δημητρίτσι, τόπο καταγωγής του. Ο Μαζούτ είχε συλληφθεί και παλιότερα, είχε μάλιστα κλειστεί στις φυλακές των Σερρών, απ' όπου είχε αποδράσει.

-- Γύρω στα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου ένας Σερραίος με το ελληνικό όνομα Νικόλαος, πλην όμως οθωμανός υπήκοος, βρέθηκε δολοφονημένος μπροστά στην πόρτα ενός χανιού κοντά στο Σαρμουσακλή. Οι συλληφθέντες ως ύποπτοι ονομαζόνταν Κώστας, Χαμδής, Οσμάν και Κάτσιος.

-- Την ίδια περίοδο, στα όρια του χωριού Πορόια, στην τοποθεσία Ίσκοβα, βρέθηκαν δολοφονημένοι δύο Στρωμνιτσιώτες. Κίνητρο ήταν πιθανόν η ληστεία.

-- Στις 23 Απριλίου/5 Μαΐου ένας βοσκός βρέθηκε άγρια δολοφονημένος στο χωριό Αχινός. Το σώμα του έφερε πάνω από σαράντα μαχαιριές, τα οστά των βραχιόνων είχαν συνθλιβεί, το δεξί χέρι με τα δάχτυλα είχαν κοπεί, ενώ το κεφάλι του ήταν διαλυμένο σε τέσσερα μέρη.

Οι υποψίες έπεσαν εξ αρχής στους άνδρες του περιβόητου Ταχέρ αγά, ο οποίος τον τελευταίο χρόνο είχε καταστήσει τον βίο των κατοίκων του χωριού αβίωτο καταπατώντας τις ιδιοκτησίες τους, όπου οι ποιμένες έβοσκαν τα κοπάδια τους. Μάλιστα οι χωρικοί είχαν κινηθεί νομικά εναντίον του, όμως το πρωτοδικείο των Σερρών δεν έδωσε την επιθυμητή λύση.

Η δικαίωση για τους χωρικούς ήρθε από το εφετείο της Θεσσαλονίκης, που έκρινε ότι ο Ταχέρ αγάς άδικα και παράνομα διεκδικούσε τη νομή των ιδιοκτησιών χρησιμοποιώντας τους Αλβανούς εργάτες του, οι οποίοι απειλούσαν να σκοτώσουν όσους αντιδρούσαν. Όμως παρά την απόφαση του δικαστηρίου της Θεσσαλονίκης, ο Ταχέρ αγάς συνέχισε να ασκεί τρομοκρατία βάζοντας τους εργάτες του να σκοτώνουν τα ζώα και να δέρνουν τους κατοίκους του Αχινού.

Μεταξύ δε των απειλουμένων ήταν και ο βοσκός που βρέθηκε νεκρός, ο οποίος μια μέρα νωρίτερα είχε φιλονικήσει με τον Ταχέρ αγά και τους φύλακές του. Η αστυνομική έρευνα μάλιστα κατέδειξε ότι η δολοφονία του βοσκού είχε γίνει κοντά στη μάνδρα των εργατών του αγά, αλλά στη συνέχεια το πτώμα του μεταφέρθηκε σε άλλο, μακρινό σημείο. Όμως ο Ταχέρ όχι απλά δεν συνελήφθη, αφού άλλωστε δεν ήταν ο φυσικός αυτουργός του εγκλήματος, αλλά κατάφερε να φυγαδεύσει τους δράστες εργάτες του, ώστε ούτε αυτοί συνελήφθησαν.

-- Στις 27 Ιουνίου/9 Ιουλίου, πολλοί μικρέμποροι της γύρω περιοχής και υπάλληλοι εμπόρων, που μετέβαιναν στο παζάρι του Πραβίου, έπεσαν θύματα ληστειών· οι δύο τόλμησαν ν' αντισταθούν, δέχτηκαν πυροβολισμούς και ο ένας μάλιστα εξέπνευσε. Το τραγελαφικό ήταν ότι σε απόσταση είκοσι λεπτών ή μισής ώρας βρίσκονταν φύλακες, οι οποίοι, παρότι ειδοποιήθηκαν, δεν έπραξαν τίποτα

για να καταδιώξουν τους ληστές, με τη δικαιολογία ότι γιόρταζαν το Ραμαζάνι!

-- Έκπληξη και ανησυχία προκάλεσε η ληστεία του δικηγόρου Χαλεπλή στις 2 η ώρα το βράδυ (τουρκική ώρα) της 22 Ιουλίου/3 Αυγούστου μέσα στην πόλη των Σερρών. Οι τρεις ληστές αφαίρεσαν από τον δικηγόρο επτά οθωμανικές λίρες και το χρυσό ρολόι του. Αυτό ήταν το πρώτο περιστατικό ληστείας στην πόλη ύστερα από πολλούς μήνες.

-- Στις 26 Ιουλίου/7 Αυγούστου το μεσημέρι, ημέρα Παρασκευή, μαζί με πολλούς άλλους χριστιανούς και μουσουλμάνους επέστρεφαν από το παζάρι της Τζουμαγιάς στο Δεμίρ Ισσάρ οι Θωμάς Κ. Παπαχαριζάνης (γαμπρός του Κωνσταντίνου Συμέτζου) και Κωνσταντίνος Νικολάου (υπάλληλος των αδελφών Οικονόμου στο Δεμίρ Ισσάρ), όταν στους αμπελώνες του χωριού Λάτροβο (σήμερα Χορτερό) δέχτηκαν επίθεση από δύο έφιππους Κιρκάσιους ληστές, οι οποίοι τους απείλησαν: «Θέλουμε τα χρήματά σας κι αυτά αμέσως, αν θέλετε τη ζωή σας».

Αντίστοιχες πρακτικές εφάρμοζαν και πολλοί κολτζήδες του υποπρακτορείου του μονοπωλίου, ώστε αρχικά οι δύο οδοιπόροι δεν τους πήραν στα σοβαρά. Όμως επρόκειτο για κανονικούς ληστές, οι οποίοι δεν αρκέστηκαν μόνο στα χρήματα, αλλά άρπαξαν μαζί και τα ρολόγια, τα άλογα και τα σακίδια με ό,τι αυτά περιείχαν (ακόμη και τα εμπορικά τους βιβλία και άλλα πολύτιμα έγγραφα), ώστε η συνολική οικονομική ζημιά για τον Παπαχαριζάνη ανήρθε σε 200 τουρκικές λίρες και για τον Νικολάου σε 240 τ. λίρες.

Αυτόπτης μάρτυρας της ληστείας ήταν ένας ταξιδάρης (εισπράκτορας φόρων) ονόματι Μαχμούτ, ο οποίος επέπληξε τους ληστές, αλλά εκείνοι απάντησαν στρέφοντας τα όπλα τους πάνω του και απειλώντας ότι θα τον σκότωναν. Εκείνος τό βαλε στα πόδια και μέσα σε 20 λεπτά έφτασε στο διοικητήριο του Δεμίρ Ισσάρ, όπου κατήγγειλε τη ληστεία.

Δέκα μέρες μετά οι δυο ληστές συνελήφθησαν στην οικία τους στο Αβράτ Ισσάρ (σήμερα Γυναικόκαστρο του Κιλκίς) και τα δύο θύματα αναγνώρισαν τους δράστες της επίθεσης σε βάρος τους. Ωστόσο, παρά τη θετική μαρτυρία και τριών ακόμη Οθωμανών αυτοπτών μαρτύρων, η διοίκηση του Δεμίρ Ισσάρ δεν έδειξε

ιδιαίτερο ζήλο για την υπόθεση. Οι ληστές παρέμειναν βέβαια φυλακισμένοι, όμως –τις πρώτες τουλάχιστον εβδομάδες– δεν πραγματοποιήθηκαν ανακρίσεις για τον εντοπισμό των κλοπιμαίων, όπως θα περίμενε κανείς.

-- Στις 3/15 Αυγούστου συμμορία δέκα (μάλλον) βούλγαρων ληστών εισέβαλε στο τουρκικό χωριό Μράμορ (σήμερα Χρυσοπηγή) και απήγαγαν από τα σπίτια τους δύο από τους πλουσιότερους κατοίκους του χωριού, για την απελευθέρωση των οποίων ζήτησαν δύο χιλιάδες λίρες.

-- Τον ίδιο μήνα, ληστρική συμμορία με αρχηγό τον περιβόητο Ξάπρο, ο οποίος είχε δραπετεύσει από τις φυλακές της Θεσσαλονίκης λίγα χρόνια νωρίτερα, εμφανίστηκε στο χωριό Βεζνίκο (σήμερα Άγιο Πνεύμα).

-- Στις 11/23 Σεπτεμβρίου δώδεκα ληστές εισέβαλαν σε μύλο, που απείχε περίπου 45 λεπτά από την πόλη των Σερρών. Εκεί αναζήτησαν τον ιδιοκτήτη του, Δ. Μαρούλη, τον οποίο δεν βρήκαν, ώστε απήγαγαν τον αρτοποιό (ή αλευρέμπορο), που μίσθωνε το μύλο και ονομαζόταν Χριστόφορος, μαζί με τον Τουρκαλβανό φύλακα και δύο ακόμη εργαζομένους. Μετά από λίγη ώρα οι δύο τελευταίοι αφέθηκαν ελεύθεροι και μετέφεραν επιστολή με υπογραφή του απαχθέντα αρτοποιού προς τον ιδιοκτήτη για την καταβολή 3000 λιρών, προκειμένου οι ληστές να μην καταστρέψουν τον μύλο του!

-- Στις 29 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου, ημέρα Κυριακή, η ίδια συμμορία των Στόγιου και Κώτσου, πλέον αποτελούμενη από 40 ληστές, εισέβαλε στο –σήμερα εγκαταλελειμμένο– χωριό Δράνο ή Δρυάνοβο. Αφού πρώτα άναψαν ένα κεράκι την ώρα της θείας λειτουργίας ως καλοί Χριστιανοί, αναζήτησαν επτά προκρίτους μέσα στον ναό, τους οποίους όμως δεν βρήκαν, γιατί ήταν ακόμη νωρίς. Έτσι, επιτέθηκαν σ' έναν πιστό, τον οποίο άφησαν να ψυχορραγεί, στον δε περίβολο της εκκλησίας σκότωσαν άλλους δύο, οι οποίοι ονομάζονταν Καρά Δημήτριος και Ιωάννης Μλάδος. Αιτία; Ήθελαν να εκδικηθούν για το θάνατο ενός μέλους της συμμορίας τους, κάποιου Αποστόλη, ο οποίος είχε σκοτωθεί από τον αυτοκρατορικό στρατό πριν κάποια χρόνια. Στη συνέχεια ζήτησαν από τους χωρικούς να τους καταβάλουν 200 οθωμανικές λίρες εντός τριών ημερών για την

ανέγερση της οικίας του εν λόγω Αποστόλη, απειλώντας να κάψουν το χωριό σε αντίθετη περίπτωση!

-- Την ίδια μέρα στην κωμόπολη Βαρακλή Τσουμαγιά οι βουλγαριστές Ίγγλις και Καρατάσιος μαχαίρωσαν και σκότωσαν τον Τόλιο Σεργίου, πρόεδρο της εφορείας των ελληνικών σχολείων της παλιάς συνοικίας και πατέρα τεσσάρων παιδιών. Ήταν γύρω στις 2 το βράδυ (τουρκική ώρα), όταν ο Σεργίου έβγαине από το σχολείο, όπου συνεδρίαζαν τα μέλη της εφορείας. Μόλις πάτησε το πόδι του στο κατώφλι της εξωτερικής πόρτας, που λόγω της μεγάλης αυλής απείχε αρκετά από το κτίριο του σχολείου, οι δυο δολοφόνοι τον μαχαίρωσαν στην κοιλιά και εξαφανίστηκαν. Μετά από πέντε λεπτά το θύμα εξέπνευσε.

Ο Σεργίου είχε απειληθεί κατά το παρελθόν μαζί με το διευθυντή των εκεί σχολείων Ι. Ν. Πανταζίδη, επειδή πολλές φορές κατήγγειλαν στις αρχές τους δόλιους σκοπούς των βουλγαριστών, όπως τον Δεκέμβριο του 1884, όταν ύστερα από δικές τους παρεμβάσεις έκλεισε η βουλγαρική σχολή της Τσουμαγιάς.

-- Στις αρχές Οκτωβρίου στην Τσερπίστα (σήμερα Τερπνή) ένας αγωγιάτης από το Σοχό, ονόματι Δημήτριος, έπεσε θύμα ληστείας από δύο μάλλον Κιρκάσιους πρόσφυγες. Οι ληστές δεν άρπαξαν απλά όλα τα χρήματα του άτυχου άνδρα, αλλά και τον τραυμάτισαν με μαχαίρι σε διάφορα σημεία του σώματος και με περίστροφο στον δεξιό βραχίονα.

Αντίστοιχα περιστατικά φέρονταν να είχαν διαπραχθεί και στην περιοχή μεταξύ Μασλάρ (σήμερα Αρεθούσα) και Στεφανινών της επαρχίας Σερρών.

-- Την ίδια περίοδο δύο κακοποιοί, προερχόμενοι από τη βουλγαρική κοινότητα της Τσουμαγιάς, επιτέθηκαν τη νύχτα με μαχαίρια σ' έναν κάτοικο της κωμόπολης, γνωστό ως «Καπετάνο», ο οποίος όμως κατάφερε να τους ξεφύγει και να τους καταγγείλει στις αρχές. Οι δύο δράστες οδηγήθηκαν στις φυλακές των Σερρών, όπου παρέμειναν για μία εβδομάδα, όμως μετά την απόλυσή τους προέβησαν στη δολοφονία και άλλου οικογενειάρχη!

-- Στις 6/18 Οκτωβρίου η συμμορία των Στόγιου και Κώτσου επανεμφανίστηκε στα Λακκοβίκια (Μεσολακκιά) την ώρα της θείας λειτουργίας. Κάποιοι από τους

ληστές ανέβηκαν στον γυναικωνίτη της εκκλησίας και ζήτησαν από τις παριστάμενες γυναίκες να επιστρέψουν στα σπίτια τους, ενώ άλλοι μπήκαν κανονικά στο ναό, άναψαν το κερί τους και παρακολούθησαν τη Λειτουργία μέχρι τέλους.

Αφού άφησαν μια ομάδα να φρουρεί την πόρτα για να εμποδίσει την έξοδο των πιστών, οι υπόλοιποι έξι ληστές πήραν μαζί τους τον μουχτάρη και μετέβησαν στο σπίτι ενός κατοίκου του χωριού, το επώνυμο του οποίου ήταν Ευθυμίου και ο οποίος πάντρευε τη μέρα εκείνη την κόρη του μ' έναν νεαρό από τη Ζηλιάχοβα, που άκουγε στο επώνυμο Μουζάς. Εκεί έκατσαν για κάνα δίωρο, κατά το οποίο έφαγαν, χόρεψαν, με λίγα λόγια πέρασαν καλά και φεύγοντας σκέφτηκαν να πάρουν μαζί τους κάποιους από τους συγγενείς της νύφης. Συνοδεία οργάνων επέστρεψαν όλοι (ληστές και απαχθέντες) στην εκκλησία για να παραλάβουν τα υπόλοιπα μέρη της συμμορίας μαζί με ορισμένους από τους προκρίτους του χωριού. Το αποκορύφωμα αυτής της σουρεαλιστικής ιστορίας ήταν ο ξυλοδαρμός κάποιων Οθωμανών, οι οποίοι είχαν βρεθεί τυχαία στο χωριό τη μέρα εκείνη για να εργαστούν, με το αιτιολογικό ότι δεν χόρευαν καλά!

Οι απαχθέντες ήταν τουλάχιστον επτά (Ιωάννης Μουζάς από τη Ζηλιάχοβα, Βασίλειος Ευθυμίου, Μίχος, Πασαλής και Αναστάσιος Εξηνταράς από τα Λακκοβίκια, Αντούλα Ψωμά από την Αλιστράτη και ο Σερραίος γιατρός Καμβίστας), στους οποίους μετά από λίγο προστέθηκαν δύο τουρκαλβανοί φύλακες του χωριού και ένας ακόμα Οθωμανός, τον οποίο συνάντησαν έξω από το χωριό.

Τους τρεις τους απελευθέρωσαν το ίδιο βράδυ: για τους δύο χωρίς να πάρουν λύτρα, ενώ για τον τρίτο, που ήταν γέρος και δεν μπορούσε να τους ακολουθήσει, ζήτησαν μονάχα 60 λίρες, κράτησαν όμως τον ανιψιό του ως εγγύηση. Για την απελευθέρωση των υπολοίπων αιχμαλώτων οι ληστές ζήτησαν 1500 οθωμανικές λίρες: 700 λίρες για τους δύο συμπέθερους, 600 λίρες για τρεις από τους αιχμαλώτους και 200 για τους άλλους δύο.

Το ίδιο βράδυ στάλθηκε μέρος των χρημάτων (περίπου 800 λίρες), που όμως δεν ικανοποίησε τους ληστές. Κράτησαν μόνο τις εξήντα και επέστρεψαν τα υπόλοιπα χρήματα. Τις επόμενες μέρες ο στρατός κυνήγησε τη συμμορία, που είχε

καταφύγει μαζί με τους αιχμαλώτους στο Παγγαίο, όμως οι ληστές όχι απλά κατάφεραν να ξεφύγουν, αλλά μετά από τέσσερις μέρες επέστρεψαν ανενόχλητοι τους αιχμαλώτους στα σπίτια τους, αφού προηγουμένως είχαν λάβει πάνω από 1200 λίρες, κάλυψαν δε το υπολειπόμενο ποσό με εισπράξεις επί τόπου!

Στο μεταξύ, είτε διασχίζοντας την πεδιάδα των Σερρών είτε διαβαίνοντας τον ποταμό Αγγίτη, σε διάφορα σημεία οι ληστές ήρθαν αρκετές φορές σε αντιπαράθεση με τον στρατό που τους καταδίωκε (νιφράμια). Όχι απλά οι ίδιοι οι ληστές βγήκαν αλώβητοι, αλλά είτε σκότωσαν είτε έδεσαν σε δέντρο είτε ακόμα και αιχμαλώτισαν αρκετούς στρατιώτες, ενώ μεταξύ των άθλων τους ήταν και η δολοφονία του Οθωμανού φύλακα του χωριού Δράτσοβα, το πτώμα του οποίου τεμάχισαν σε μικρά κομμάτια και τα μετέφεραν μέχρι τη Ζηλιάχοβα. Στη δε Νικήσιανη έσφαξαν άλλους δύο ως εκδίκηση, επειδή δεν βρήκαν ψωμί στο χωριό!

Με αφορμή αυτήν την απίθανη ιστορία στα Λακκοβίκια, στις 8/20 Οκτωβρίου η διοίκηση των Σερρών κάλεσε τους Έλληνες και τους Οθωμανούς προκρίτους σε σύσκεψη για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων πάταξης της ληστείας, ο δε μουτεσαρίφης μετέβη στη Ζηλιάχοβα, για να επιβλέψει άμεσα την καταδίωξη των ληστών. Το θλιβερό όμως της όλης υπόθεσης, όπως επισημάνθηκε στο ρεπορτάζ της εφημερίδας *Νεολόγος*, ήταν το γεγονός ότι από δύο ετών ο καζάς Ζίχνης διέθετε μουβακάτ ασκέρ, δηλαδή προσωρινό στρατό ειδικά για την καταδίωξη της ληστείας, αποτελούμενο από 40 Τουρκαλβανούς, υπέρ του οποίου καταβάλλονταν ετησίως 1000 λίρες, οι οποίες, όπως προκύπτει, δεν είχαν αντίκρισμα.

Το επόμενο διάστημα υπήρξε ωστόσο μια σαφής αusterοποίηση της στάσης των αρχών στην περιοχή. Έτσι, τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο πολλοί πρόκριτοι και απλοί χωρικοί του καζά Ζίχνης, μεταξύ αυτών πολλοί ποιμένες του Παγγαίου, ανακρίθηκαν από το στρατοδικείο και ορισμένοι φυλακίστηκαν με την κατηγορία ότι είχαν παράσχει άρτο στους ληστές κοιμηταζήδες.

-- Την τελευταία εβδομάδα του Νοεμβρίου, ληστές εισέβαλαν στο Σάβιακο (σήμερα Βαμβακόφυτο) και αποκεφάλισαν έναν πρόκριτο του χωριού, από τον οποίο αφαίρεσαν όσα χρήματα είχε στην κατοχή του.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, ΠΑΡΑΞΕΝΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

-- Τον Μάρτιο, δάσκαλοι των Σερρών ανέβασαν τη θεατρική παράσταση «Αριστόδημος» υπέρ των σχολείων της πόλης. Το ποσό που συγκεντρώθηκε ήταν σημαντικό, παρότι η κακοκαιρία δεν επέτρεψε την αθρόα προσέλευση κόσμου.

-- Μια παράξενη είδηση από τη Δοβίστα (Εμμανουήλ Παπάς), που χρονολογείται γύρω στις 20 Απριλίου 1885. Ένας κάτοικος του χωριού, Κωνσταντίνος Μιγδαλούδης, είδε την έγκυο γαϊδουρίτσα του να γεννάει ένα γαϊδουράκι με δύο κεφάλια και λαιμούς που έφταναν μέχρι το –αρκετά αναπτυγμένο ως προς το υπόλοιπο σώμα– στήθος του ζώου. Θεωρώντας το συμβάν αυτό ένδειξη κακοτυχίας, ο Μιγδαλούδης εγκατέλειψε το νεογέννητο γαϊδουράκι μακριά από την οικία του, όμως το παρέλαβε και το φρόντισε κάποιος Αθανάσιος Σουλιώτης. Η τύχη του γαϊδουριού από κει και πέρα αγνοείται.

-- Στις 2/14 Μαΐου διεξήχθησαν οι περιβόητοι αθλητικοί αγώνες της Νιγρίτας. Για πρώτη χρονιά σημειώθηκε μεγάλη κοσμοσυρροή, αντίστοιχη της οποίας δεν θυμούνταν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, χάρη σε μια πρωτοβουλία των κατοίκων του χωριού Σούρπα (ή Σύρπα), οι οποίοι τις προηγούμενες μέρες είχαν στείλει κήρυκες στις αγορές των Σερρών, της Τζουμαγιάς, του Σοχού, του Λαγκαδά κλπ., για ν' αναγγείλουν το πανηγυρικό αυτό γεγονός.

Η γιορτή στη Σούρπα ξεκίνησε το απόγευμα της πρωτομαγιάς, οπότε στην εκκλησία του χωριού, που γιόρταζε την επομένη, εψάλη ο εσπερινός. Στην πλατεία πωλούνταν διάφορα κοσμήματα και τρόφιμα, τα οποία μπορούσαν ν' απολαύσουν οι επισκέπτες μαζί με τη γραφική θέα της γύρω κοιλάδας, γεμάτης από πλατάνια και συκαμινιές.

Την επομένη, μετά το τέλος της θείας λειτουργίας, η πλατεία και ολόκληρη η κοιλάδα γέμισαν από κόσμο, που έσπευσε να παρακολουθήσει τον προγραμματισμένο αγώνα δρόμου, κατά τον οποίο οι αθλητές έπρεπε να διατρέξουν γυμνοί απόσταση περίπου μισής ώρας. Νικητής αναδείχθηκε ο Βασίλειος Τσίκαλας από την Τσερπίστα (Τερπνή), ο οποίος εν μέσω επευφημιών και μουσικών μελωδιών έλαβε το βραβείο του... επ' ώμου, αφού αυτό ήταν ένα καλοθρεμμένο αρνί.

Ακολούθησαν οι αγώνες άλματος και δισκοβολίας, στους οποίους το έπαθλο ήταν επίσης από ένα αρνί. Και μετά ήρθε η σειρά της πάλης, που προσείλκυσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον των επισκεπτών. Εξήντα αθλητές από Σέρρες, Δράμα και Θεσσαλονίκη δήλωσαν συμμετοχή διεκδικώντας διάφορα έπαθλα, το σημαντικότερο των οποίων ήταν ένας καλοθρεμμένος ταύρος τριών ετών. Και με το πέρας των αγώνων πάλης ολοκληρώθηκε το αθλητικό κομμάτι του διημέρου, οπότε στήθηκε δώρος δημόσιος χορός, που επισφράγισε τις θετικές εντυπώσεις.

-- Στις 19/31 Αυγούστου η πόλη των Σερρών γιόρτασε την επέτειο αναρρήσεως στο θρόνο του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ Β΄. Για ακόμη μία φορά οι λαμπροί εορτασμοί έλαβαν χώρα στο στρατόπεδο λίγο έξω από την πόλη, όπου στήθηκαν ειδικές ασπίδες με εορταστικές επιγραφές, έσκασαν πυροτεχνήματα, ενώ τον τόνο έδωσε η στρατιωτική μουσική.

-- Σε ζωντανούς εορταστικούς ρυθμούς παλλόταν η ζωή στην πόλη των Σερρών στις 7/19 Σεπτεμβρίου, καθώς συνέπεσαν οι γιορτές των τριών θρησκειών: η παραμονή του Μπαϊραμιού των Μουσουλμάνων, η ημέρα του Εξιλασμού των Ιουδαίων και η παραμονή της γιορτής των γενεθλίων της Θεοτόκου, κατά την οποία πλήθος χωρικών επισκεπτόταν την πόλη για το καθιερωμένο πανηγύρι.

Ο ανταποκριτής του *Φάρου της Μακεδονίας* μετέφερε την πολυπολιτισμική εορταστική ατμόσφαιρα¹: *«Άπαντα τα εξοχικά καφενεία, τα παρά τον χείμαρρον και την «παναγίαν» ήσαν καθ' όλην την νύκτα και νυν έτι, πεπληρωμένα απείρου πλήθους, κόσμου, συνωστιζόμενου, και ευθυμούντος, διασκεδάζοντος, και δαπανώντος! Η εορτή αύτη αφ' ενός των χριστιανών, το παραπέσαν Σάββατον τον ιουδαίων ψες, και η παραμονή του Βαϊραμιού αφ' ετέρου, συνετέλεσαν εις μεγαλοπρεπέστατον θέαμα! Ανακυκάλται σύμπασα νυν η πόλις, και ο Διόνυσος εύρη την λατρείαν του! Ευτυχείς ημέραι! αλλά και μάταιαι συνάμω».*

-- Λίγες μέρες αργότερα, ωστόσο, ο ανταποκριτής της ίδιας εφημερίδας περιέγραφε και εικόνες αποστροφής και δυσωδίας από μια πόλη, που επ' ουδενί δεν

¹ Τα κείμενα δημοσιεύονταν ανυπόγραφα, όμως από ένα «διάφορο» στο φύλλο της 06.11.1885 μαθαίνουμε ότι ο/ένας ανταποκριτής του Φάρου της Μακεδονίας στις Σέρρες ήταν ο Γ. Αστεριάδης.

μπορούσε να περηφανεύεται για την καθαριότητά της. Σύμφωνα με τις περιγραφές, «άθλιοι» χωρικοί έριχναν οστά κρεάτων και άλλες ακαθαρσίες μπροστά στο δημαρχείο, ενώ παρόμοια κατάσταση επικρατούσε στο Ιχθυοπωλείο των Σερρών, καθώς και στα βυρσοδεψία και τα κρεοπωλεία· στον χείμαρρο της συνοικίας του αγίου Βλασίου οι κάτοικοι έριχναν ό,τι έβρισκαν (ποντίκια, γάτες, κότες κλπ.) ολοκληρώνοντας την εικόνα μιας πόλης σε παρακμή.

-- Όμως και οικονομικά η κατάσταση εξελισσόταν πολύ άσχημα για τους Σερραίους. Σίγουρα σημαντικοί παράγοντες ήταν το πάθημα των καπνοκαλλιεργητών και οι πολεμικές προετοιμασίες, που είχαν μεταβάλλει την περιοχή σ' ένα μεγάλο στρατόπεδο, όμως φαίνεται ότι τα προβλήματα ήταν πιο δομικά.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή του *Φάρου*, η πόλη των Σερρών είχε πάψει ν' αποτελεί εμπορικό κέντρο και συναλλασσόταν μόνο με τα γύρω χωριά και αυτό για περιορισμένο αριθμό συναλλαγών. Από την άλλη επαρχίες όπως το Μελένικο, το Νευροκόπι, η Δράμα και η Ζίχνη είχαν πλέον στραφεί στην Καβάλα, ενώ η Νιγρίτα, το Δεμίρ Ισσάρ, η Τσουμαγιά και το Πετρίτσι συναλλάσσονταν κυρίως με τη Θεσσαλονίκη.

Κατά τη γνώμη του, όπως συχνά πυκνά επισήμανε στις επιστολές του, η πλέον ενδεδειγμένη λύση για την αναστροφή αυτής της κατάστασης και την εμπορική επανάκαμψη των Σερρών ήταν η ολοκλήρωση της αμαξιτής οδού που θα συνέδεε την πόλη με το Στρυμονικό κόλπο, η κατασκευή γεφυρών και η μετατροπή του ποταμού Στρυμόνα σε πλωτό.

- Εκδρομή στην Ακρόπολη των Σερρών (δημοσίευμα)

Τις εντυπώσεις του από τον Κουλά, την περίφημη Ακρόπολη της πόλης των Σερρών, με αναφορές τόσο στο γύρω τοπίο όσο και στη θέα από εκεί ψηλά μοιράστηκε με τους αναγνώστες του *Φάρου της Μακεδονίας* ο ανταποκριτής της εφημερίδας στην περιοχή τον Αύγουστο του 1885 σ' ένα σπάνιο άρθρο με τίτλο «ΕΙΣ ΘΕΑΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡΩΝ»:

«Προς βορράν της πόλεως Σερρών, εξαπλούται λόφος, επί του οποίου υπάρχει πύργος, περί του οποίου γράμω υμίν προσεχώς, και τινα επίσης ερείπια φρουριών εν μέσω των οποίων κείται νοΐσκος εποχής ίσως Βυζαντινής, «αγ. Νικολάου» καλούμενος. Ιστάμενος ο θεατής επί του υψηλού τούτου λόφου, ορά προς Ν. εκτεταμένην την πεδιάδα των Σερρών άπασαν, τον Στρυμόνα ποταμόν εν τω μέσω αυτής έρποντα ελικοειδώς ως όψιν, και ποτίζοντα τους καρποφόρους αγρούς της, διαφόρους καταφύτους θέσεις εν αις διακρίνονται αι κατάφυτοι όχθαι της Κερκινίτιδος λίμνης, της παραγωγής και λαμπρούς «ερχέλοις» και τα ήδιστα «γριβάδια», την πλευράν του διαμερίσματος Νιγρίτης και Αηδονοχωρίου, μετά πασών των ελληνίδων Κοινοτήτων μέχρι του Στρυμ. Κόλ. θέαμα κινούν την έκστασιν, και αναμμινήσκον τω θεατή εποχήν αρχαίαν διά της Αμφιπόλεως (Γενίκοι) κάλλιστα φαινομένης.

Στρέφων δε τους εαυτού οφθαλμούς προς Α. εκπλησόμενος ο θεατής θεωρεί τας χιονοσκεπείς κορυφάς του Παγγαίου πάσας, τας λαμπράς ελληνίδας κομποπόλεις της Ζίχνης, τας υπό τας υπωρείας αυτού κειμένας, δηλονότι το Ροδολείβος υπό 700 οικογενειών οικούμενον, και διατηρούν σχολεία σχετικώς κάλλιστα, το Σέμαλτον, Προβίστον, Λακκοβίκια επίσης υπό 500 οικογ. οικούμενον ελλ. πασών, την Βιτάστα, το Κιούπκοϊ (Εβδομίστη) καλούμενον και τα χωρία Αντισίστα, Κουρμίστα, Βουλταίστα, Κοτσάκη εν τω μέσω της καρποφόρου της Ζίχνης πεδιάδος, της παραγωγής ωραία είδη καπνά, βαμβάκια, σίτον, γλυκάνισον και σύσαμιον, άμα δε και προ ετών 5 αρχιόνια ολίγον κατώτερα της Ανατολής.

Και υπό τους πόδας νεύων το όμμα έχει την πόλιν Σερρών σχεδόν πάσαν, εν η πρωτίστως διαβλέπει το μήπω τελειώσαν και νυν ιδρυόμενον φιλανθρωπικόν κατάστημα το Νοσοκομείον, όπερ δείκνυσιν αυτή [σ.σ. στην πόλη] τα ευγενή αισθήματα των πολιτών, το λιθόκτιστον Γυμνάσιον, επισυνημμένω τούτω τηγά-νουσι και το Ελλ. Σχολείον λεγόμενον, την Κεντρικήν Δημοστ. των αρρένων Σχολήν, μετά του Κεντρικού Παρθεναγωγείου, την ιεράν Μητρόπολιν μετά του αυτής κωδωνοστασίου, πολλά και διάφορα άλλα τοιαύτα των πολλών και διαφόρων της πόλεως εκκλησιών, το μέγα και παλαιόν ωρολόγιον ανυψούμενον μετά των πολλών μιναρédων διακρινομένου του της αγ. Σοφίας «Εσκή τζαμί», κήπους πολλούς προς Ν. της πόλεως και παρά την συνοικίαν «Αραμπατσή» και «Κομενίκια», τας εστημένας και λευκάς σκηνάς του διαμένοντος ενταύθα στρατού της Α. Μ. του Άνοκτος ημών εις το άκρον της πόλεως εν θέσει καταφύτω, τον Δημαρχιακόν κήπον, εντός του οποίου υπάρχει το εαρινόν θέατρον μετά κομψού καφενείου, ένθα αναλαμβάνουσιν οι περιπατητικοί Σερραίοι τον ζύθον και τα λοιπά αναμυκτικά ποτά μετά των επιδορπίων, και πληθύν όχλου αναβαινομένου και καταβαινομένου εν ταις λοιπαίς εκεί και τερπναίς εξοχικαίς θέσεσι, των «Αγ. Αναργύρων» ένθα διαυγέστατον υπάρχει ύδωρ μετά καφενείου επίσης καλού, και του «Αγ. Γεωργίου» ενώ επίσης υπάρχει αήρ θαλάσσιος πνέων εκ του λιμένος του Ορφανίου, εν τη μέση δε της λαμπράς ταύτης απόψεως, κυματιζούσας ο θεατής πλησίον αλλήλας θεάται και τας σημαίας, της τε Σ. ημών Κυβερνήσεως εν τω τεμένει του Εσκή τζαμί και τας των φίλων Αυτή δυνάμεων Αγγλίας, Ιταλίας, Αυστρίας και

Ελλάδος, και επιδεικνυούσας διά του χαιρετίζοντος ούτως ειπείν εκείνου κυματισμού, την προς τον Σ. ημών Άνακτα αγόπην, την αμοιβαίαν και συμπαγή.

Συγκινούμενος πλέον και γοητευόμενος, ίν' αναπαυθή επιθυμών ο θεατής στρέφει προς το Β. μέρος, οπότε εκπλησσομένος ετέραν επίσης διαβλέπει ανοιγομένην αυτώ θέαν εκ συστάδος πλατυφύλλων και πολυκλώνων πλατάνων και ιτεών, μέγαν χείμαρρον αγεράχως καταβαίνοντα με θολά ύδατα απειλούντα την πόλιν, γέφυραν ενούσαν την πόλιν μετά του προαστείου του Κατακονόζη και του περιβόλου της εικοσιφοινίσης Παναχίας, όχλον συναντιζόμενον επ' αυτής και την εξοχήν του Βέη Βαζέ εν η οι ευγενείς της πόλεως Σερρών, ο καθηγητικός σύλλογος των διδασκάλων μετά των επιστημόνων ιατρών και δικηγόρων, οι ευεργετούντες την κοινωνίαν έμποροι, και πολλά των δεσποινίδων και κυριών καθ' όλον το θέρος ενδιατρίβουσι.

Ελκόμενοι υπό της μαγευτικής ταύτης φύσεως ο θεατής, δεν δύναται ή ν' αφήση τον λόφον και να οδεύση προς αυτήν εντροφών εν μέσω κατασκίου δά-

σεως φθάνων δε και καθεζόμενος λαμβάνει καθαρόν ύδωρ μετά λουκομίου υπό Ασιανού προσφερομένων, και καφέ, ακούων παρ' αυτού το βαρέως και αγεράχως εκ του στόματος αυτού εξερχόμενον «ως ευ παρέστης» «ως γκελήν» και μετά την πληρωμήν «ναςας επανίδω» «γκενέ μπουόρουν». Το παν εκεί ήρεμα διατελεί, μόνον ακούει τις τον κρότον των κύβων των ταβλίων κάπου κάπου, και τον εκ της αύρας ψιθυρισμόν των φύλλων του δάσους, τους τροχούς των αμαζών φερουσών τας οικογενείας, των τα πρώτα φερόντων, και τεμάχια τινα μικρά της παιονιζούσης εκεί μικράς λατέρνας τερπούσης τας χορευτριάς των δεσποινίδων.

Προχωρών τις προς τα άνω και βορείως, απαντά μετά 1/5 της ώρας επίσης άλλην θέσιν, την θέσιν των Στοών (Κιοσκίων) ένθα διαβλέπει δένδρα πελώρια και γεγηρακότα, χόρτα καταπρασινίζοντα την πεδιάδα εκεί, ύδατα άφθονα, μύλους αλέθοντας, βοσκούσας όρνιθας, και αλέκτορας ισταμένους υπερηφάνως, καφενείον και αναβρυτήριον, τον χείμαρρον ρέοντα, και απέναντι αυτού έτερον πυκνόν δάσος· θέαμα μαγευτικόν».

- Εκδρομή από τις Σέρρες έως τη Θεσσαλονίκη (δημοσίευμα)

Τον Ιούλιο του 1884 τέθηκε επιτέλους σε κυκλοφορία η αμαξιτή οδός που συνέδεε την πόλη των Σερρών με τη Θεσσαλονίκη. Στις 2 Νοεμβρίου 1885 ο Φάρος της Μακεδονίας δημοσίευσε μια ιστορικά ανεκτίμητη περιγραφή της διαδρομής:

«Αναχωρούσα η άμαξα εκ Σερρών διευθύνεται προς δυσμάς και εντός της πεδιάδος προς το Γενίκιοϊ, έπαυλιν Χ' Λαζάρων και Βεκήρ βέη, ένθα φτάνει μετά δίωρον διάστημα, αναιμυχούσα το πρώτον και σταθμεύουσα ουτωσί ελάχιστα. Η έπαυλις αύτη, πλην των δύο Ξενοδοχείων, έχει 60 οικογενείας εν αις 15

χριστιανικάί, των λοιπών ουσών οθωμανίδων.

Κατ' ευθείαν γραμμήν οδεύουσα η άμαξα και μετά μίαν ώραν εντεύθεν, φθάνει εν τω Στρυμόνι ποταμώ, ον διαβαίνει δι' εκατονταμέτρου γεφύρας ξυλίνης, παρά την οποίαν υπάρχει και η πρώτη

σταθμεύουσα φυλακή εξετάζουσα διαβατήρια επιβατών. Μετά την διάβασιν ταύτης στρέφει προς Μεσημβρίαν, εγκαταλείπουσα Β Δυτικός την κόμην «Ορλακον» εξ 120 οικογενειών οικουμένην και διατηρούσαν δημοτικὴν ἑλλην. Σχολήν και Νηπιαγωγείον. Βαίνει λοιπόν διευθυνομένη εντεύθεν και αναβαίνουσα η ἄμαξα το μικρόν ὄρος του «Λαχανά» ἔχουσα δεξιά τας κόμας Ράμινα, Μύροβα, Στεφάνι, Κλέπε, Μπαϊραμλή και Καρατσάκιοι ἀπάσας οθωμανικάς, πλην των δύο πρώτων μικτῶν ουσῶν, και φθάνει μετά τριῶρον διάστημα εν τη κόμη «Λαχανά», ἥτις μακρόθεν φαίνεται κήπος σχηματίζων τρίγωνον ἐπίμηκες, εντός του οποίου υψούται τέμενος λευκόν των κατοίκων οθωμανῶν και αι περίπου 180 οικία, ἅπασαι οθωμανικάι. Ενταύθα υπάρχει και τηλεγραφικός σταθμός διά το ἐπίκαιρον της θέσεως, δύο ἄθλια και ἀπεριποίητα «χάνια», προς α καταδικάζονται οι δι' ἁμαζῶν πορευόμενοι κύριοι να κοιμῶνται, εν ω και καλῶς πληρώνουσι τους ἀξέστους και ἀφιλοκάλους τούτους ξενοδόχους.

Παρακατιόν και μετά $\frac{3}{4}$ της ὥρας ἀρχεται η κόμη «Ληγοβάνι» εκ 250 οικογενειῶν κατοικουμένη, εν η υπάρχουσι επίσης Ξενοδοχεία κατά τι διαφέροντα των του «Λαχανά» και εν η ως ἐπὶ το πλείστον γίνετα η ἀπόβασις, καθ' ὅσον και εν ταύτη μεσάζει η οδός. Ἀπέναντι δε της κόμης ταύτης προς Α. κείνται αι κόμαι Ζάροβα, Βισσόκα και Βέροβα εκ 200 οικογενειῶν κατοικούμενοι και διατηρούσαι ἑλλην. σχολεῖον, πλην της Ζαρόβης, ούσης οπαδού της σχισματικῆς Ἐξαρχίας συνετεία του ἐπιβοήτου Παπαπέτρου, ὅστις τυγχάνων δυστυχῶς κάτοικος αὐτῆς, ἐδέησε να ἐξαπατήση τους ἀπλοϊκούς ἐκεῖ βουλγαροφώνους, λαβῶν παρά της Ἐξαρχίας πλούσια τα

δώρα. [...]

Ἐπανέρχομαι εν Ληγοβάνι ἐνθεν ἀναχωρούσα αὐτῆς η ἄμαξα διευθύνεται προς την Θεσσαλονίκην, και ο εν αὐτῇ μετά τέσσαρας ὄλας ὥρας φθάνει εις Γιοβέζναν προ της οποίας ἔχει την πεδιάδα του Λαγκαδά, εν η φαίνεται μακρόθεν η κοσμοῦσα αὐτὴν λίμνη του ἀγίου Βασιλείου και αι λαμπραὶ κωμοπόλεις Λαγκαδά, Δρεμύγλαβα, Βάλστα, Αἰβάτι (Κυδωνιά), Λαϊνά, ἅπασαι διατηρούσαι ἑλλην. Σχολεῖα και παρθενογυεῖα.

Ἐν Γιοβέζνη ἀναμύχει ο ἐπιβάτης ευρίσκων κατὰ το μᾶλλον καλητέρον της των προηγουμένων θέσεων περιποίησιν, και ἀναχωρεῖ ἀγαλλόμενος ὅτε ἐγγίζει προς το τέρμα της οδοῦ, ἀφού φθάνη μετά μίαν και ἡμίσειαν ὥραν εν στενή διόδῳ καλουμένη «Δερβένι» και πορευθῆ μετ' ὀλίγον εν θέσει υψηλή, εξ ης διορά εν πρώτοις το φρούριον της Θεσσαλονίκης, την θάλασσαν και τα εν αὐτῇ ηγκυροβολημένα πλοία, τον Ὀλυμπον, ὅστις τω ἐμπνέει το σέβας διά της σεβαστῆς και λευκῆς αὐτοῦ κόμης, την σειράν των Πιερίων και την ἀπέναντι ὄχθην της Αἰκατερίνης, και εἰσέρχεται μετά ὥραν εν τη πόλει, τω σημείῳ τούτῳ της Μακεδονίας, προς ο συναντὰ ἀπροόπτως εξ ὅλης σχεδόν της Μακεδονίας φίλους ἐμπορικῶς ἐπικοινωνούντας ἀείποτε. Ὡστε ο εκ των ταπεινῶν ἐκείνων Ξενοδοχείων ὧν ἐμνημονευσάμην καταβαίνων, εἰσέρχεται ἤδη εις τα παρά την προκυμαῖαν μεγαλοπρεπή σχετικῶς Ξενοδοχεία της Θεσσαλονίκης ἐνθα εν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ κατακλίνεται και ἐπανοπαύεται, ει και το βολάντιον αὐτοῦ ἀρχίζει να χαΐνη εις τα πολλά και ποικίλα της Θεσσαλονίκης ἐπιδόρπια και ἀναψυκτικά. [...]

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΜΙΡ ΙΣΣΑΡ

-- Στις 20 Ιανουαρίου/1 Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκαν οι αρχαιρεσίες της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας του Δεμίρ Ισσάρ. Νέος πρόεδρος στη θέση του Αναστασίου Οικονόμου εξελέγη ο Κωνσταντίνος Εμμανουήλ Συμμέτσος, γραμματέας ο Θεοχάρης Βέτσης, ταμίας ο Λάσκαρης Αναστασίου και σύμβουλοι οι Στουγιάννης Κωνσταντίνου, Παναγιώτης Βάκης και Δημήτριος Θεοδωρίδης.

Μιας και περί της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας ο λόγος, στο σωματείο του Δεμίρ Ισσάρ εγγράφηκε ως μέλος κατά τη χρονιά αυτή—ύστερα από σχετική επιστολή/αίτηση με ημερομηνία 20 Φεβρουαρίου 1885 και την προκαταβολή του ορισμένου από τον κανονισμό χρηματικού ποσού— ο πριν τρία χρόνια αναγορευθείς διδάκτορας της Ιατρικής στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας, Σιδηροκαστρινός στην καταγωγή, Αριστοτέλης Δ. Κώτζος (ή Κώτσιος).

-- Με λαμπρότητα γιορτάστηκε στο Δεμίρ Ισσάρ η γιορτή των Τριών Ιεραρχών. Κλαδιά ελιάς μαζί με στεφάνια, λουλούδια και ποικιλόχρωμες ταινίες κοσμούσαν τις εισόδους των σχολείων της κωμόπολης. Στη σχεδόν γεμάτη από κόσμο αίθουσα του επίσημου εορτασμού, πάνω από μια εικόνα με τις κεφαλές των τριών προστατών των γραμμάτων είχε αναρτηθεί η επιγραφή *«τοις τρισί μεγίστοις διδασκάλοις, η σπουδάζουσα νεολαία»*. Στη λειτουργία χοροστάτησε ο μητροπολίτης Δαφνουσίας Μεθόδιος, ενώ ο διευθυντής των σχολείων του Δεμίρ Ισσάρ, Δημοσθένης Α. Οικονόμου, εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας. Η γιορτή έκλεισε με θρησκευτικά και πατριωτικά τραγούδια και—κατά το έθιμο— το μοίρασμα κόλλυβων στους παρευρισκόμενους.

-- Στις 17/29 Μαρτίου συνήρθε η γενική συνέλευση του Δεμίρ Ισσάρ, που αποφάσισε τη σύνταξη κειμένου διαμαρτυρίας για την πρόθεση χορήγησης βερατίων σε Βούλγαρους επισκόπους, το οποίο απέστειλε στον Οικουμενικό Πατριάρχη και την Υψηλή Πύλη διά του επισκόπου Δαφνουσίας Μεθόδιου.

Στο ερώτημα γιατί οι κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ δεν απευθύνθηκαν στο Πατριαρχείο μέσω του μητροπολίτη Μελενίκου, όπου υπάγονταν εκκλησιαστικά, η απάντηση ενδεχομένως να σχετίζεται με το γεγονός ότι θεωρούσαν (άδικα) το

μητροπολίτη Μελενίκου αρκετά ενδοτικό στη βουλγαρική προπαγάνδα.

Διαβάζουμε στην *Ανατολική Επιθεώρηση* της 02.04.1885: «[...] αξιότιμοι και ζηλευτοί ομοεθνεῖς εκ Δεμίρ Ισσαρίου επιστέλλουσιν ημῖν εκφράζοντες την απορίαν αὐτῶν πῶς ου μόνον διατηρεῖται ο μητροπολίτης Μελενίκου εν τη θέσει του μεθ' ὅλα τα προφανή δείγματα του Βουλγαρισμοῦ του ἀλλά και διορίζεται συνοδικός. Αφού δε οὕτω φαίνεται το Οικ. Πατριαρχεῖον φειδόμενον του Αγίου Μελενίκου τουλάχιστον διατί δεν ορίζει ιδιαίτερον ανεξάρτητον ποιμενάρχηγν διά το Δεμίρ Ισσάρ καθ' α ἐπονηλημμένως ἐζήτησε το τμήμα εκείνο περί ο ταράσσονται οι εκ Βουλγαρίας ἀνάρται πιθανῶς ἐλπίζοντες εις ην προπαρασκευήν ἐποιήσατο ο νυν Άγιος Μελενίκου».

-- Στις 30 Ιουνίου/12 Ιουλίου διεξήχθησαν οι εξετάσεις στο παρθεναγωγείο του Δεμίρ Ισσάρ, που τελούσε υπό τη διεύθυνση της Αναστασίας Γεωργίου. Παρών ήταν και ο Έλληνας πρόξενος των Σερρών, που είχε εκδράμει μέχρι τη γειτονική Τζουμαγιά και με την ευκαιρία αυτή πετάχτηκε στην κωμόπολη. Όσον αφορά τις επιδόσεις των μαθητριῶν, ο συνεργάτης της *Ανατολικῆς Επιθεωρήσεως* στην περιοχή σημείωσε ότι «Οι τε ἀφελείς των παιδων διάλογοι και αι των μαθητριῶν πιασῶν των τάξεων ἀπαντήσεις, ως και τα ἄσματα και τα εργόχειρα λίαν ευαρέστους τοις πάσιν ἐνεποίησαν ἐντυπώσεις».

Μια εβδομάδα μετά ξεκίνησαν οι εξετάσεις των αγοριῶν. Ο κόσμος ήταν περισσότερος, ὅπως και οι επίσημοι, παρόντων του καϊμακάμη (διοικητή) της πόλης, του μητροπολίτη Δαφνουσίας Μεθοδίου και του προέδρου της Φιλοπροοδευτικῆς Αδελφότητος Κωνσταντίνου Ε. Συμέτζου, ο οποίος μετά τη λήξη των εξετάσεων μοίρασε στους μαθητές βιβλία καλλιγραφίας και το παιδικό περιοδικό *Διάπλασις των Παίδων*. Τέλος, στις 14/26 Ιουλίου τελέστηκαν οι εξετάσεις και του σχολείου της Κάτω συνοικίας, που είχε λειτουργήσει για πρώτη χρονιά.

-- Δύο αρχαίες μαρμάρινες πλάκες ανακαλύφθηκαν κοντά στο Δεμίρ Ισσάρ το μήνα Οκτώβριο. Η επιγραφή στη μία πλάκα ήταν δυσανάγνωστη. Στη δεύτερη υπήρχε το ανάγλυφο ενός ανδρόγυνου· στο πάνω μέρος ἔγραφε ΑΡΤΕΜΗΔΩΡΑ ΔΗΜΕΟΥ και από κάτω ΔΗΜΗΤΡΙΩ ΤΩ ΑΝΔΡΙ ΚΑΙ ΕΑΥΤΗ ΕΠΟΙΕΙ.

Λίγες μέρες αργότερα, εντοπίστηκαν και άλλες αρχαίες πλάκες από έναν γεωργό την ώρα που έσκαβε με το αλέτρι του (αφήνοντας αναπόφευκτα κάποια σημάδια στα ευρήματα). Η μία πλάκα ήταν στρογγυλή, ανεπίγραφη και έφερε τις προτομές ενός άνδρα, μιας γυναίκας και ενός παιδιού ανάμεσα στους δύο πρώτους. Ο άνδρας είχε γένια, η δε γυναίκα είχε καλυμμένο το κεφάλι της και φαινόταν μόνο το μαλλί στο πάνω μέρος του μετώπου της, χωρισμένο στη μέση, ενώ ένα μέρος από τα μαλλιά της έπεφτε στον δεξί της ώμο και από εκεί μέσω του στήθους της σταματούσε στον αριστερό.

Η δεύτερη πλάκα έφερε μόνο την εξής επιγραφή:

ΕΛΗΝΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΤΩ
ΙΔΙΩ ΑΝΔΡΙ ΚΑΙ ΤΟΡΚΟC ΚΑΙ
ΕΙ CΙΓΓΕΝΗC ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΔΙΟΝΥCΙΟ ΤΩ
ΠΑΤΡΙ ΕΑΥΤΩΝ ΜΝΗΜΗC ΧΑΡΙΝ

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Σφαίρα, 12.03.1885: «Ο εκ Σερρών της Μακεδονίας τελειόφοιτος της ιατρικής σχολής Ιωάννης Εμ. Θεοδορίδης δους χθες τας προφορικός αυτού εξετάσεις εν τη οικεία σχολή ηζιώθη του διδακτορικού πτυχίου μετά του βαθμού «λίαν καλώς». Συγχαίρομεν από καρδίας τον νεαρόν διδάκτορα διά την ευδόκιμον αυτού επίδοσιν εν τη επιστήμη, μαρτυρούσαν μελέτην ενδελεχή και ιδιοφυίαν και την έγκριτον αυτού οικογένειαν, ήτις εν τω προσώπω του νεαρού βλαστού της δύναται να συνεχίση το έργον του περιδόξου ανδρός, του ολοψύχως αφιερωθέντος εις εξυπηρέτησιν των υψίστων και ζωτικωτάτων συμφερόντων του κατά την Ανατολικήν Μακεδονίαν ελλητισμού, του αιμνήστου Ιωάννου Θεοδορίδου».

-- Φάρος της Μακεδονίας, 20.04.1885: «Ετελέσθησαν εν Σέρραις τη 25 Μαρτίου ημέραν του Ευαγγελισμού οι αρραβώνες του εκ Καβάλλας αξιολόγου νέου κ. Α(εωνίδα) Γ. Ευαγγελίδου, μετά της υπό πολλών χαρίτων πεπρωκισμένης δεσποινίδος Μαρίκας, θυ-

γιατρός του αρχαίου ημών καλού φίλου κ. Αθανασίου Κοντού. Τους μνηστευθείσι ευχόμεθα ταχεία την στέψιν». Για την ιστορία να σημειωθεί ότι ο γάμος των δύο νέων τελέστηκε στην Καβάλα στις 7/19 Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς.

-- Πέντε Μελενικιώτες (οι Κωνστ. Θωμά Τζήτζκου, Παναγ. Κ. Πουγουρίδη, Θωμάς Μίχου, Σωκράτης Παναγιώτου και Δημήτρ. Ε. Κουρδοπούλου) έστειλαν επιστολή στην εφημερίδα *Φάρος της Μακεδονίας*, η οποία και δημοσιεύτηκε στο φύλλο της 11.05.1885, για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους στον χειρουργό και πρακτικό γιατρό Αντώνιο Δημητρίου με καταγωγή από την Ζάκυνθο, ο οποίος επί σαράντα ολόκληρα χρόνια πρόσφερε τις υπηρεσίες του στους κατοίκους του Μελενίκου και των γύρω χωριών, ενώ κατά το παρελθόν είχε υπάρξει και γιατρός της δημαρχίας του Μελενίκου έναντι ευτελούς μισθού.

-- Φάρος της Μακεδονίας, 14.09.1885: «*Μετ' ευχαριστήσεως είδομεν ανακριτήν τον ευγενή νέον Αχμέτ Βέην εν τω δικαστηρίω ημών διορισθέντα γόνον πατρός καλού, και επί πολλά εν τη πόλει ημών έτη υπηρετήσαντα εν τω Σ. Δικαστηρίω. Ευχόμεθα αυτό εν πρώτοις πιστήν εκπλήρωσιν του υψηλού τούτου καθήκοντός του*».

-- Μία απώλεια που λύπησε τους Σερραίους τον Σεπτέμβριο του 1885 ήταν αυτή του Μήκα Γιούρκα, ο οποίος καταγόταν από την Κοζάνη, όμως είχε διαπρέψει επί πολλά χρόνια στην πόλη των Σερρών, όπου ζούσε παντρεμένος με τη σύζυγό του, Αικατερίνη. Έπασχε από καρκίνο στο λαιμό και είχε μεταβεί στη Βιέννη, όμως ήταν πολύ αργά και οι γιατροί τον έστειλαν αμέσως πίσω, καθώς δεν υπήρχε πλέον ελπίδα θεραπείας.

-- Φάρος της Μακεδονίας, 09.10.1885: «*Αφίκετο από τινων εκ Κωνσταντινουπόλεως ο χαριέστατος κ. Χρηστάκης Μάλαμα, όστις χάριν των εμπορικών αυτού εργασιών είχε μεταβή εκεί επί πολύ ενδιατρίψας και σπουδαίως κοσμήσας το εαυτού κατάστημα διά ποικίλων και διαφόρων πραγματειών*.

[...] Επίσης αφίκετο εν τη πόλει ημών σήμεραν [σ.σ. 02.10] εξ Αθηνών διά Θεσσαλονίκης ο κ. Χριστόδουλος Μαλαμίδης, προς παρηγορίαν της αξιοτίμου αδελφής αυτού Ελισάβετ, ήτις εν τη απουσία αυτού απωλέσατο τον πρεσβύτερον αδελφόν αυτών Δημήτριον Μαλαμίδην, διαπρέψαντα εν τω εμπορικό κλάδω επί πολλά έτη. Η έλευσις του

ευπαιδεύτου τούτου νέου μεγάλως επαραμύθησε την βαρυαλγούσαν ψυχήν της χαριστάτης Ελισάβετ εχούσης την ατυχίαν ν' απολέση προύρωσ τον σπουδαίον κατά πρότον σύζυγον τον μακαρίτην Γ. Ναουσιδίην ιατρόν, είτα δε και τον αδελφόν της».

-- Στις αρχές Οκτωβρίου ο γιατρός Αθανάσιος Αδαμαντίδης με καταγωγή από την Ήπειρο διορίστηκε γιατρός του δημαρχείου Σερρών.

-- Τον Δεκέμβριο, με βαυλικό διάταγμα απονεμήθηκε το παράσημο των Ταξιαρχών στον μητροπολίτη Σερρών Ναθανήλ.

-- Φάρος της Μακεδονίας, 07.12.1885: «Την εσπέραν της παρασκευής [σ.σ. 29 Νοεμβρίου] περί ώραν 3^{ην} τως νυκτός ετελέσθησαν οι αρραβώνες της δεσποίνης Αθηνάς Εμμ. Θεοδωρίδου μετά του κ. Νικολάου Πέτροβιτς εμπόρου, ον συγχαίρομεν από καρδίας διά την εκλογήν οίκου παλαιού εν τη πόλει ταύτη και ευγενούς, οίος ο του μνησθέντος Εμμ. Θεοδωρίδου, μεθ' ου στενώς συνεδέθη».

-- Στην ίδια εφημερίδα: «Προ μηνός εν τη πόλει ημών αφίκετο ο κ. Θεόδωρος Τσικόπουλος ιατρός αποπερατώσας τας εαυτού ιατρικάς σπουδάς εν Βιέννη. Ο κάλλιστος ούτος νέος ως αδάμας προστίθεται εν τη λοιπή χορεία των επιστημόνων ιατρών. Ευχομεθα δε αυτώ επιτυχίαν εν τη πόλει εν η αποκατασταθήσεται τέλειον ανοίξας Φαρμακείον εν τη κεντρική οδώ της πόλεως ημών «Αγίου Γεωργίου» υπό την διεύθυνσιν του κ. Μ. Βολάνη, πεπειραμένου και επί 15ετίαν όλην επί τούτου ασχολουμένου».

-- Εφημερίς, 07.12.1885: «Επετρέπη η προ της παρελεύσεως της υπό του αστικού Νόμου οριζομένης διετούς προθεσμίας πολιτογράφησις του εκ Σερρών ενηλίκου Ευαγγελίου Χρήστου, δηλώσαντος ενώπιον του δημάρχου Αθηναίων τοιαύτην πρόθεσιν, εγκυκαταστάνας εν Αθήναις και έχοντος πάλλευκον το φύλλον ποινών».

-- Φάρος της Μακεδονίας, 28.12.1885: «Εσχάτως ετελέσθησαν εν Σέρραις μεθ' όλης της χαράς και αγαλλιάσεως οι αρραβώνες του αξιολόγου νέου κ. Κωνσταντίνου υιού του ενταύθα [σ.σ. στη Θεσσαλονίκη] συμπολίτου ημών δικηγόρου αξιοτίμου κ. Χρηστάκη Χ' Γεωργίου μετά της εκ Σερρών και πολλών χαρίτων πεπροικισμένης δεσποινίδος Ελένης Π. Πουγγορίδου (:). Τους μελλονόμενους ευχόμεθα ταχείαν την στέψιν».

A1. Κατάλογος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην εκκλησιαστική περιφέρεια Σερρών το σχολικό έτος 1884-85:

ΣΕΡΡΕΣ

Την εφορεία, που διοικούσε τα σχολεία των Σερρών, συνιστούσαν οι Κ. Καπέτης, Κ. Χόνδρος, Νικ. Αναγνώστου και Β. Σταμούλης.

A) Γυμνάσιο: Στο μαθητολόγιό του ήταν εγγεγραμμένοι 241 μαθητές, εκ των οποίων οι 100 προέρχονταν από τα γύρω χωριά. Δίδασκαν 11 καθηγητές και δάσκαλοι υπό τη διεύθυνση του Ι. Δέλλιου. Η ανώτερη τάξη του αποτελούταν από εννέα μαθητές.

Παρότι για πρώτη φορά το Γυμνάσιο των Σερρών αναγνωρίστηκε από την ελληνική κυβέρνηση ως ισόβαθμο των γυμνασίων του ελεύθερου ελληνικού κράτους, πράξη που αύξησε σημαντικά την υπόληψη του σχολείου, στις εξετάσεις της 23^{ης} Ιουνίου 1885 η συμμετοχή των μαθητών ήταν μικρότερη από ποτέ.

B) Παρθενγωγείο: Είχε 277 μαθήτριες. Αποτελούταν από τέσσερις τάξεις δημοτικού και πέντε του ελληνικού σχολείου. Δίδασκαν 11 δάσκαλοι και δασκάλες, όπως ο Α. Αντωνιάδης, καθηγητής ελληνικών, και η Αν. Κατσούπη, η οποία δίδασκε επί τριετία.

Οι μαθήτριες της ανώτερης τάξης ήταν έντεκα και από αυτές οι εννιά προορίζονταν για δασκάλες. Τα μαθήματα που διδάχτηκαν κατά το τρέχον σχολικό έτος ήταν μεταξύ άλλων Ψυχολογία, Παιδαγωγία, Ιστορία, Όμηρος, Δημοσθένης κλπ.

Γ) Κεντρικό Νηπιαγωγείο: Αριθμούσε 196 νήπια. Ήταν χωρισμένο σε δύο τμήματα, το κυρίως νηπιακό και το ανώτερο, που αντιστοιχούσε στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου θηλέων. Διευθύντρια του ήταν η Μ. Ροζανάκη.

Δ) Α΄ Δημοτικό σχολείο: Είχε 310 εγγεγραμμένους μαθητές. Ήταν χωρισμένο σε πέντε έξι τάξεις και διέθετε έξι δασκάλους υπό τη διεύθυνση του Δ. Μακρή. Ήταν η πρώτη χρονιά λειτουργίας της πέμπτης τάξης του σχολείου.

Ε) Β΄ Δημοτικό σχολείο: Είχε 130 μαθητές, μοιρασμένους σε τέσσερις τάξεις, και τρεις δασκάλους. Διευθυντής επί τριετία ήταν ο Β. Βασιλειάδης.

Στ) Δημοτικό Σχολείο Άνω Καμενίκης: Διέθετε δύο τάξεις με δύο δασκάλους και 76 μαθητές.

Ζ) Νηπιαγωγείο Άνω Καμενίκης: Μία δασκάλα δίδασκε σε 62 νήπια.

Η) Δημοτικό Σχολείο Κάτω Καμενίκης: Εξήντα μαθητές με έναν δάσκαλο.

Θ) Νηπιαγωγείο Κάτω Καμενίκης: Συνολικά αριθμούσε 110 νήπια, τα 25 αγόρια. Τα μαθήματα διδάσκονταν από δύο δασκάλες, ενώ η τάξη που ανιστοιχούσε στην κατώτερη του Παρθεναγωγείου είχε δασκάλα την κ. Μαγδαληνή.

Ι) Δημοτικό σχολείο Αραμπατζή Μαχαλά: Είχε 54 μαθητές με έναν δάσκαλο.

ΙΑ) Νηπιαγωγείο Αραμπατζή Μαχαλά: Ήταν η πρώτη χρονιά λειτουργίας του. Είχε 56 νήπια, τα οποία δίδασκε τελειόφοιτη του παρθεναγωγείου Σερρών.

ΙΒ-ΙΕ) Τα τέσσερα ιδιωτικά σχολεία του Δ. Μαρούλη: Συνολικά και στα τέσσερα σχολεία φοίτησαν περίπου 200 μαθητές και μαθήτριες, εκατό λιγότεροι συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά. Στην αρχή του σχολικού έτους η τάξη του κυρίως διδασκαλείου αριθμούσε γύρω στους 35 μαθητές, όμως μόνο πέντε με οκτώ απ' αυτούς έμειναν ως το τέλος.

ΙΣΤ) Το βουλγαρικό σχολείο των Κάτω Καμενικίων: Είχε γύρω στους 60 μαθητές (όλοι από τα γύρω χωριά) και δύο δασκάλες.

ΙΖ-ΙΗ) Δύο εβραϊκά σχολεία: Το ένα διέθετε έναν δάσκαλο για 45 μαθητές, ενώ το δεύτερο ήταν μεγαλύτερο, χωρισμένο σε τέσσερις τάξεις, με τέσσερις δασκάλους, διευθυντή τον Ιακώβ Αζαρία και σύνολο 100 μαθητές.

Στις 18 και 19 Αυγούστου (π.η.) ξεκίνησαν οι εξετάσεις των μαθητών στα μαθήματα κοσμογραφία, αριθμητική, φυσική, γεωγραφία, πολιτική ιστορία, ιερή ιστορία και καταστιχογραφία στη γαλλική γλώσσα με εξεταστή τον Ιακώβ Αζαρία. Ο Χασάν Ταχσίν εφέντης εξέτασε τους μαθητές στα τουρκικά, ενώ στις 25 Αυγούστου/6 Σεπτεμβρίου έγιναν οι εξετάσεις στην εβραϊκή γλώσσα.

Ελληνικά δεν διδάσκονταν ακόμη οι μαθητές του ισραηλιτικού σχολείου, καθώς η έλλειψη χρημάτων δεν επέτρεπε την εισαγωγή της γλώσσας στο ημερήσιο πρόγραμμα, παρά την επιθυμία της εφορείας του σχολείου, δύο δραστήρια μέλη της οποίας ήταν οι Μ. Φαράτσης και Α. Σιμαντώ.

ΙΘ-ΚΗ) Δέκα οθωμανικά σχολεία: Σε ορισμένα εξ αυτών εισήχθη νέο σύστημα διδασκαλίας χάρη στις άοκνες προσπάθειες των Χουλουσή εφέντη και Φεβρή εφέντη (Χατζητζίκη), μέλη της εκπαιδευτικής επιτροπής και της εφορίας των οθωμανικών σχολείων των Σερρών μαζί με τους: Χ' Αχμέτ, Σεφκέτ και Νουρή.

ΝΙΓΡΙΤΑ

(πληθυσμός: 460 οικίες· 2050 κάτοικοι)

Α) Ελληνικό σχολείο με 34 μαθητές και δύο δασκάλους υπό τη διεύθυνση του Α. Γ. Σαραφιανού.

Β) Δημοτικό σχολείο με 70 μαθητές και δύο δασκάλους.

Γ) Παρθεναγωγείο με 67 μαθήτριες και μία δασκάλα.

Δ) Νηπιαγωγείο με 150 νήπια και μία δασκάλα.

ΣΟΥΡΠΑ

(πληθυσμός: 250 οικίες· 1105 κάτοικοι)

Διέθετε ένα σχολείο με 140 (;) μαθητές (85 αγόρια και 25 κορίτσια – αν και το άθροισμα υπολείπεται του αριθμού 140) και δύο δασκάλους με διευθυντή τον Β. Οικονομίδα, ο οποίος ήταν επίσης ψάλτης στην εκκλησία.

ΤΣΕΡΠΙΣΤΑ (/ΤΕΡΠΙΝΗ)

(πληθυσμός: 70 οικίες στην οθωμανική συνοικία· 130 οικίες – 590 κάτοικοι στη χριστιανική)

Το Δημοτικό σχολείο του χωριού είχε 50 μαθητές και έναν δάσκαλο.

ΑΗΛΟΝΟΧΩΡΙ

(πληθυσμός: 200 οικίες· 910 κάτοικοι)

Α) Δημοτικό σχολείο με 35 μαθητές. Δάσκαλός τους ήταν ο Σ. Βουργαρήλης.

Β) Νηπιαγωγείο με 90 παιδιά.

ΑΧΙΝΟΣ

(πληθυσμός: 180 οικίες· 690 κάτοικοι)

Διέθετε Δημοτικό σχολείο με 60 μαθητές και δύο δασκάλους. Διευθυντής ήταν ο Γ. Δαμάνης.

* Ένα ζήτημα που ταλάνιζε επί πολλά χρόνια τους κατοίκους του Αχινού ήταν η εκκρεμούσα δικαστική διαμάχη με τον Ταχήρ αγά, ο οποίος διεκδικούσε τη νομή του χωριού καταπιέζοντας τους χωρικούς και υποχρεώνοντάς τους σε υπέρογκα δικαστικά έξοδα.

ΧΟΥΜΚΟΣ (/ΧΟΥΜΝΙΚΟ)

(πληθυσμός: 115 οικογένειες· 520 κάτοικοι)

Στο Δημοτικό του σχολείο φοιτούσαν 40 μαθητές. Υπήρχε ένας δάσκαλος.

ΤΖΙΝΤΖΙΟΣ (/ΣΙΤΟΧΩΡΙ)

(πληθυσμός: 145 οικίες· 710 κάτοικοι)

Διέθετε ένα γραμματοδιδασκαλείο με 30 μαθητές.

ΕΖΙΟΒΑ (/ΔΑΦΝΗ)

(πληθυσμός: 40 οικίες στην οθωμανική συνοικία· 75 οικίες – 310 κάτοικοι στη χριστιανική)

Είχε ένα σχολείο με 20 μαθητές.

ΚΟΥΤΣΙΟΣ (/ΕΥΚΑΡΠΙΑ)

(πληθυσμός: 82 οικίες· 350 κάτοικοι)

Στο σχολείο του χωριού φοίτησαν 40 μαθητές.

ΚΑΣΤΡΙ (σήμερα εγκαταλελειμένο)

(πληθυσμός: 35 οικίες· 130 κάτοικοι)

Είχε γραμματοδιδασκαλείο με 15 μαθητές.

ΚΑΤΩ ΚΡΟΥΣΙΟΒΑ (/ΚΑΤΩ ΚΕΡΔΥΛΙΑ)

(πληθυσμός: 62 οικίες· 340 κάτοικοι)

Στο σχολείο του φοιτούσαν 30 μαθητές.

ΑΝΩ ΚΡΟΥΣΙΟΒΑ (/ΑΝΩ ΚΕΡΔΥΛΙΑ)

(πληθυσμός: 70 οικίες· 330 κάτοικοι)

Το σχολείο του συντηρούσε 35 μαθητές.

* Μεταξύ των δύο χωριών υπήρχε το μικρό μοναστήρι του αγίου Δημητρίου, που ανήκε στην ιερά μονή του Καρακάλλου του Αγίου Όρους, υπό την πνευματική διεύθυνση του Χαραλάμπη.

ΒΡΑΣΤΑ (/ΒΡΑΣΝΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ)

(πληθυσμός: 110 οικίες· 550 κάτοικοι)

Το σχολείο του αριθμούσε γύρω στους 30 μαθητές.

ΜΑΣΛΑΡΙ (/ΑΡΕΘΟΥΣΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ)

(πληθυσμός: 30 οικίες στην οθωμανική συνοικία· 60 οικίες και 250 κάτοικοι στη χριστιανική)

Διέθετε γραμματοδιδασκαλείο με 10 μαθητές.

ΣΤΕΦΑΝΙΝΑ

(πληθυσμός: 105 οικίες· 440 κάτοικοι)

Συντηρούσε καλό Δημοτικό σχολείο με 50 μαθητές.

* Τα τρία τελευταία χωριά (Βραστά, Μασλάρι και Στεφανινά) υπάγονταν –όπως και τώρα άλλωστε– στην πολιτική περιφέρεια της Θεσσαλονίκης, όμως πνευματικά υπάγονταν στη Μητρόπολη Σερρών)

ΣΑΪΤΑ (/ΛΑΓΚΑΔΙ)

(πληθυσμός: 45 οικίες· 190 κάτοικοι)

Στο γραμματοδιδασκαλείο του φοιτούσαν γύρω στους 20 μαθητές.

ΟΜΟΥΡ ΒΕΗ (/ΚΑΣΤΑΝΟΧΩΡΙ)

(πληθυσμός: 115 οικίες· 520 κάτοικοι)

Το σχολείο του χωριού είχε 33 μαθητές.

ΑΒΔΑΜΑΛΙΟ (/ΣΗΣΑΜΙΑ)

(πληθυσμός: 20 οικίες στην οθωμανική συνοικία· 80 οικίες και 335 κάτοικοι στη χριστιανική)

Στο σχολείο του φοιτούσαν 35 μαθητές, όμως θα μπορούσε να συγκεντρώνει παιδιά από τα γειτονικά μικρά χωριά, εάν ιδρυόταν κατάλληλη κεντρική σχολή.

ΕΥΛΟΤΡΟ (/ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ)

(πληθυσμός: 40 οικίες στην οθωμανική συνοικία και 30 στη χριστιανική)

Διέθετε γραμματοδιδασκαλείο με 15 μαθητές.

ΔΗΜΗΤΡΗΣΙ

(πληθυσμός: 90 οικίες· 375 κάτοικοι)

Το Δημοτικό του σχολείο αριθμούσε 45 μαθητές.

ΚΟΠΑΤΣΙ (/ΒΕΡΓΗ)

(πληθυσμός: 60 οικίες, 250 κάτοικοι· υπήρχε και μικρή οθωμανική συνοικία)

Δημοτικό σχολείο με 25 μαθητές. Ήταν ο πρώτος χρόνος λειτουργίας του.

ΝΙΓΚΟΣΛΑΒΙ (/ΝΙΚΟΚΛΕΙΑ)

(πληθυσμός: 40 χριστιανικές οικίες· υπήρχε και μικρή οθωμανική συνοικία)

Δημοτικό σχολείο με 30 μαθητές. Ήταν ο πρώτος χρόνος λειτουργίας του.

ΤΟΠΟΛΙΑΝΗ (/ΧΡΥΣΟ)

(πληθυσμός: 175 οικίες· 350 κάτοικοι)

Είχε Δημοτικό σχολείο με 90 μαθητές.

ΣΟΥΜΠΑΣΚΙΟΪ (/ΝΕΟ ΣΟΥΛΙ)

(πληθυσμός: 150 οικίες· 230 κάτοικοι)

Το Δημοτικό σχολείο είχε 35 μαθητές.

ΣΑΡΜΟΥΣΑΚΛΗ (/ΠΕΝΤΑΠΟΛΗ)

(πληθυσμός: 190 οικίες· 1110 κάτοικοι)

Δημοτικό σχολείο καλά κατηρτισμένο με πάνω από 100 μαθητές και δύο δασκάλους, ένας εκ των οποίων ο Δ. Κωνσταντινίδης, απόφοιτος του Γυμνασίου Σερρών.

ΔΟΒΙΣΤΑ (/ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΣ)

(πληθυσμός: 310 οικίες· 1480 κάτοικοι)

A) Δημοτικό σχολείο μαζί με μία τάξη Ελληνικού. Είχε 35 μαθητές. Δάσκαλος ήταν ο Αλέξιος Κωνσταντινίδης από την Ήπειρο, ο οποίος προς τα τέλη της σχολικής χρονιάς αρρώστησε και πέθανε μέσα σε μια μέρα. Την κηδεία του συνόδευσαν αρκετοί δάσκαλοι του γυμνασίου Σερρών και μαθητές του οικοτροφείου.

B) Νηπιαγωγείο με 110 νήπια. Λειτουργήσε για πρώτη χρονιά.

ΒΕΖΝΙΚΟ (/ΑΓΙΟ ΠΝΕΥΜΑ)

(πληθυσμός: 200 οικίες, 1100 κάτοικοι· η οθωμανική συνοικία είχε 25 οικίες)

Δημοτικό σχολείο με 70 μαθητές.

* Για τα πέντε τελευταία χωριά, τα γνωστά και ως Δαρνακοχώρια, ο συντάκτης της έρευνας παρατηρούσε ότι από τριετίας επιδίδονταν συστηματικά στην καλλιέργεια του καπνού παράγοντας ποσότητα «αζία λόγου» με ποιότητα «εξαιρετή».

Α2. Ελληνικά χωριά χωρίς σχολεία:

ΔΕΡΒΕΣΙΑΝΗ (/ΟΙΝΟΥΣΣΑ): πληθυσμός: 7 οικίες· 30 κάτοικοι

ΖΕΡΒΟΧΩΡΙ: πληθυσμός: 28 οικίες· 130 κάτοικοι

ΜΕΡΓΙΑΝΗ (/ΛΥΓΑΡΙΑ): πληθυσμός: 33 οικίες· 130 κάτοικοι

ΑΠΗΔΙΕΣ (σήμερα εγκαταλελειμμένο): πληθυσμός: 6 οικίες· 40 κάτοικοι

ΑΝΩ ΝΟΥΣΚΑ (/ΜΕΤΑΛΛΑ): πληθυσμός: 20 οικίες· 120 κάτοικοι

ΓΟΥΜΠΑ (εννοεί την Τούμπα;): πληθυσμός: 30 οικίες· 140 κάτοικοι

ΞΗΛΙ: πληθυσμός: 15 οικίες· 75 κάτοικοι

ΠΑΛΑΙΟΤΡΟΥΣ (/ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ) και ΙΒΗΡΑ:

Διπλανά τσιφλίκια με συνολικό πληθυσμό 30 οικίες και 150 κατοίκους.

Α3. Βουλγαρόφωνα χωριά με ελληνικά σχολεία:

ΒΡΟΝΤΟΥ

(πληθυσμός: 710 οικίες· 4000 κάτοικοι)

Διέθετε δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο με περισσότερους από 200 μαθητές και μαθήτριες, δύο δασκάλους και μία δασκάλα. Σημαντική ήταν η συνεισφορά του δασκάλου Κ. Νικολαΐδη, ο οποίος επί πενταετία μετέφραζε τα διδασκόμενα μαθήματα από την ελληνική γλώσσα στη βουλγαρική.

Οι εξετάσεις πραγματοποιήθηκαν στις 30 Ιουνίου, παρουσία δύο αντιπροσώπων της Μητροπόλεως Σερρών. Μουδύρης της Βροντούς ήταν ο Χ΄ Δημητρίου.

ΑΝΩ ΦΡΑΣΤΑΝΗ (/ΑΝΩ ΟΡΕΙΝΗ)

(πληθυσμός: 80 οικίες· 450 κάτοικοι)

Στο γραμματοδιδασκαλείο του χωριού φοιτούσαν 10 μαθητές.

ΡΑΧΟΒΙΤΣΑ (/ΜΑΡΜΑΡΑΣ)

(πληθυσμός: 56 οικίες· 380 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο αριθμούσε 10 μαθητές.

ΔΟΥΤΛΙ (/ΕΛΑΙΩΝΑΣ)

(πληθυσμός: 55 οικίες· 300 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο του αριθμούσε επίσης 10 μαθητές.

ΚΑΡΛΗΚΙΟΪ (/ΧΙΟΝΟΧΩΡΙ)

(πληθυσμός: 80 οικίες· 380 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο του αριθμούσε επίσης 10 μαθητές.

ΔΡΑΝΟΒΟ

(πληθυσμός: 40 οικίες· 200 κάτοικοι)

Διέθετε γραμματοδιδασκαλείο με 12 μαθητές.

ΜΕΡΤΑΤΙ (/ΞΗΡΟΤΟΠΟΣ)

(πληθυσμός: 65 οικίες· 350 κάτοικοι)

Ο ιερέας του χωριού δίδασκε σε 5 μαθητές.

ΒΗΣΣΙΑΝΗ

(πληθυσμός: 40 οικίες· 200 κάτοικοι)

Διέθετε γραμματοδιδασκαλείο με 10 μαθητές.

ΠΡΟΣΕΝΙΚΗ (/ΣΚΟΤΟΥΣΑ)

(πληθυσμός: 114 οικίες· 580 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο του εν λόγω τσιφλικού είχε 25 μαθητές.

ΧΟΜΟΝΔΟΣ (/ΚΑΤΩ ΜΗΤΡΟΥΣΙ)

(πληθυσμός: 55 οικίες· 280 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο του τσιφλικού είχε μόλις 8 μαθητές.

ΚΑΛΕΝΔΡΑ (/ΚΑΛΑ ΔΕΝΔΡΑ)

(πληθυσμός: 45 οικίες· 250 κάτοικοι)

Γραμματοδιδασκαλείο με μόλις 5 μαθητές.

ΚΑΡΑΤΖΑΛΕΣ

(πληθυσμός: 40 οικίες· 200 κάτοικοι)

Στο γραμματοδιδασκαλείο του τσιφλικού φοιτούσαν 19 μαθητές.

ΜΟΥΣΛΙΜ ΚΑΜΗΛΑ (/ΚΑΤΩ ΚΑΜΗΛΑ)

(πληθυσμός: 50 οικίες· 250 κάτοικοι)

Το γραμματοδιδασκαλείο αριθμούσε 18 μαθητές.

ΜΕΛΕΓΚΗΤΣΙ (/ΜΕΛΕΝΙΚΙΤΣΙ)

(πληθυσμός: 120 οικίες· 600 κάτοικοι)

Διέθετε γραμματοδιδασκαλείο με 12 μαθητές.

* Ήταν τσιφλίκι του Μ. Ν. Μιχαήλ.

ΕΛΣΙΑΝΟ (/ΚΑΡΠΕΡΗ)

(πληθυσμός: 120 οικίες· 770 κάτοικοι)

Διέθετε δημοτικό σχολείο με περίπου 40 μαθητές.

ΟΡΛΙΑΚΟ (/ΣΤΡΥΜΟΝΙΚΟ)

(πληθυσμός: 93 οικίες· 490 κάτοικοι)

Διέθετε δημοτικό σχολείο με 20 μαθητές και νηπιαγωγείο με 24 νήπια.

ΡΑΒΝΑ (/ΙΣΩΜΑ ΚΙΛΚΙΣ)

(πληθυσμός: 125 οικίες· 560 κάτοικοι)

Είχε δημοτικό σχολείο με 80 μαθητές.

Α4. Βουλγαρόφωνα χωριά και τσιφλίκια χωρίς σχολεία:

ΛΑΚΚΟΣ: πληθυσμός: 48 οικίες· 210 κάτοικοι

BANITSA (/ΚΑΡΥΕΣ): πληθυσμός: 120 οικίες· 600 κάτοικοι

ΚΑΤΩ ΦΡΑΣΤΙΑΝΗ (/ΚΑΤΩ ΟΡΕΙΝΗ): 120 οικίες· 650 κάτοικοι

ΜΕΤΟΧΙ: πληθυσμός: 30 οικίες· 150 κάτοικοι

ΜΟΥΚΛΙΑΝΗ: πληθυσμός: 32 οικίες· 150 κάτοικοι (Αθίγγανοι)

ΒΕΡΝΑΡΗ (/ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟ): πληθυσμός: 7 οικίες· 40 κάτοικοι

ΚΙΟΛΗΚΙΟ: πληθυσμός: 15 οικίες· 60 κάτοικοι

ΒΕΛΗΚ ΜΑΧΑΛΑΣ (/ΒΑΛΤΟΤΟΠΗ): 30 οικίες· 160 κάτοικοι

ΚΑΚΑΡΑΣΚΑ (/ΑΓΙΑ ΕΛΕΝΗ): πληθυσμός: 30 οικίες· 160 κάτοικοι

ΓΕΝΙ ΜΑΧΑΛΑΣ (/ΠΕΠΟΝΙΑ): πληθυσμός: 20 οικίες· 120 κάτοικοι

ΣΑΛ-ΜΑΧΑΛΑΣ (/ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΤΟ): 25 οικίες· 130 κάτοικοι

ΚΗΣ-ΠΙΚΕΣΙ (/ΣΚΟΥΤΑΡΙ): πληθυσμός: 12 οικίες· 65 κάτοικοι

ΑΛΑΣ: πληθυσμός: 15 οικίες· 70 κάτοικοι

ΝΕΟΧΩΡΙ: πληθυσμός: 20 οικίες· 105 κάτοικοι (Αθίγγανοι)

ΓΕΝΙ-ΤΣΙΦΛΙΚΙ: πληθυσμός: 8 οικίες· 45 κάτοικοι

ΑΛΙΜΠΕΚΙΟΪ: πληθυσμός: 50 οικίες· 250 κάτοικοι (Αθίγγανοι)
ΒΕΡΤΖΙΑΝΗ (/ΨΥΧΙΚΟ): πληθυσμός: 30 οικίες· 140 κάτοικοι
ΧΡΙΣΤΟΣ: πληθυσμός: 50 οικίες· 300 κάτοικοι
ΚΟΥΛΑ (/ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ): πληθυσμός: 110 οικίες· 560 κάτοικοι
ΤΣΙΟΥΤΣΙΟΥΛΙ (/ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ): 80 οικίες· 450 κάτοικοι
ΝΕΒΟΛΙΑΝΗ: πληθυσμός: 50 οικίες· 250 κάτοικοι
ΚΑΒΑΚΛΗ (/ΛΕΥΚΩΝΑΣ): πληθυσμός: 45 οικίες· 255 κάτοικοι
ΚΑΜΗΛΑ: πληθυσμός: 25 οικίες· 130 κάτοικοι
ΑΓΚΟ-ΜΑΧΑΛΑΣ (/ΑΔΕΛΦΙΚΟ): 30 οικίες· 150 κάτοικοι
ΠΕΡΑ ΚΑΡΑΤΖΑΔΕΣ: πληθυσμός: 15 οικίες· 90 κάτοικοι
ΓΕΝΙΚΟΪ (/ΠΡΟΒΑΤΑΣ): πληθυσμός: 42 οικίες· 200 κάτοικοι
ΣΑΚΑΦΤΣΑ (/ΛΙΒΑΔΟΧΩΡΙ): πληθυσμός: 60 οικίες· 300 κάτοικοι
ΜΑΚΕΣΗ (/ΑΜΠΕΛΟΙ): πληθυσμός: 60 οικίες· 300 κάτοικοι
ΓΟΥΔΕΛΙ: πληθυσμός: 35 οικίες· 180 κάτοικοι
ΤΟΥΡΜΠΙΕΤΣΗ: πληθυσμός: 12 οικίες· 60 κάτοικοι
ΔΡΑΓΟΣΗ (/ΖΕΥΓΟΛΑΤΙΟ): πληθυσμός: 16 οικίες· 80 κάτοικοι
ΔΡΟΪΤΣΑ: πληθυσμός: 15 οικίες· 75 κάτοικοι
ΦΗΤΩΚΙ (/ΑΝΘΗ): πληθυσμός: 35 οικίες· 160 κάτοικοι (Αθίγγανοι)
ΑΒΔΟΥΛΑ ΜΑΧΑΛΑΣ: πληθυσμός: 15 οικίες· 80 κάτοικοι
ΒΑΪΡΑΚΤΑΣ ΜΑΧΑΛΑΣ: 40 οικίες· 200 κάτοικοι (Αθίγγανοι)
ΓΕΩΡΓΑΛΑ: πληθυσμός: 15 οικίες· 90 κάτοικοι

- **ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ** στην εκκλησιαστική περιφέρεια Σερρών υπήρχαν 27 ελληνικά χωριά με 30 σχολεία, 1.605 μαθητές και 41 δασκάλους 17 βουλγαρόφ. χωριά με 18 σχολεία, 439 μαθητές και 19 δασκάλους

Β. Κατάλογος των σχολείων σε επτά σημαντικές κωμοπόλεις του σαντζακίου Σερρών το σχολικό έτος 1884-85:
ΜΕΛΕΝΙΚΟ

Α) Αστική σχολή με ελληνικό τμήμα, διευθυνόμενη από τον Δ. Α. Λάσκαρη, ο οποίος προηγουμένως είχε διδάξει στο σχολείο επί δεκαετία. Στις εξετάσεις της 23ης Ιουνίου 1885 συμμετείχαν 104 μαθητές, εξεταζόμενοι από 4 δασκάλους.

Β) Παρθεναγωγείο, αποτελούμενο από τρεις τάξεις, εκ των οποίων οι δύο κατώτερες ήταν χωρισμένες σε δύο τμήματα η καθεμιά. Συνολικά είχε 52 μαθήτριες. Ο Δ. Α. Λάσκαρης δίδασκε ελληνικά και μαθηματικά στις μαθήτριες της ανώτερης τάξης, ενώ η διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων γινόταν από δύο δασκάλους. Λειτουργούσε 33 χρόνια.

Γ) Νηπιαγωγείο με 150 νήπια και δύο δασκάλους. Λειτουργούσε επί πενταετία.

Δ) Βουλγαρικό σχολείο με 50 παιδιά (τουλάχιστον οι μισοί συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά), όλοι προερχόμενοι από τα γύρω χωριά.

Ε) Οθωμανικό σχολείο με περίπου 40 μαθητές.

* Η Ελληνική σχολή του Μελενίκου λειτουργούσε τουλάχιστον έναν αιώνα, το δε Δημοτικό σχολείο είχε ιδρυθεί προ 53 ετών.

ΠΕΤΡΙΤΣΙ

Διέθετε ελληνική σχολή, στην οποία επί τριετία δίδασκε με επιτυχία ο Ν. Ταπεινός, και παρθεναγωγείο. Συνολικός αριθμός μαθητών και μαθητριών: 70.

ΔΕΜΙΡ-ΙΣΣΑΡ (/ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟ)

Α) Δημοτική σχολή, χωρισμένη σε ελληνικό και δημοτικό σχολείο, συνολικά εννέα τάξεων. Οι μαθητές ανέρχονταν σε 900. Οι δάσκαλοι ήταν τρεις με διευθυντή τον ηπειρώτη Δημ. Οικόνομου, που δίδασκε στο σχολείο επί τετραετία.

Β) Δημοτικό σχολείο με 40 μαθητές και έναν δάσκαλο.

Γ) Παρθεναγωγείο, που είχε ιδρυθεί πριν πέντε χρόνια από τη Φίλοπροοδευτική Αδελφότητα της πόλης. Είχε 60 μαθήτριες και μία δασκάλα.

* Από τα χωριά του καζά Δεμίρ-Ισσάρ, ελληνικά σχολεία διατηρούσαν τα 17.

ΒΑΡΑΚΛΗ-ΤΖΟΥΜΑΓΙΑ (/ΗΡΑΚΛΕΙΑ)

Γενικά στοιχεία: Κατοικήθηκε πριν από 80 περίπου χρόνια από βλαχόφωνους Έλληνες, οι οποίοι ήθελαν να ξεφύγουν από την τυραννία του Αλή πασά και προέρχονταν κυρίως από τη Βωβούσα της Ηπείρου, την Αβδέλα Λειβαδίου και άλλα ορεινά χωριά. Αργότερα προστέθηκαν και βουλγαρόφωνοι από τα γύρω χωριά, ώστε ο πληθυσμός της κωμόπολης κατά το 1885 ανερχόταν σε 4.870 κατοίκους, εκ των οποίων οι χίλιοι ήταν Οθωμανοί και Αθήγγανοι.

Ιστορικά εκπαιδευτικά: Οι χριστιανικές συνοικίες ήταν δύο: η Παλαιά στο ανατολικό τμήμα της κωμόπολης και η Νέα στο δυτικό και νότιο. Στις 15/27 Μαΐου 1836 χτίστηκε η εκκλησία της Παλαιάς συνοικίας με δαπάνες των κατοίκων και των δύο συνοικιών. Στα προσαρτήματα και τον νάρθηκα του ναού δίδασκε γραμματοδιδάσκαλος. Την 1/13 Απριλίου 1848 ιδρύθηκε ευρύχωρη αλληλοδιδασκτική σχολή στον περίβολο της εκκλησίας, μέρος της οποίας αργότερα φιλοξένησε το Παρθεναγωγείο. Το 1859 ιδρύθηκε ναός και στη Νέα συνοικία, στον περίβολο δε αυτού ανεγέρθηκε διώροφο σχολείο για αγόρια και κορίτσια.

Το σχολικό έτος 1884-85 διέθετε:

Α) Επτατάξιο σχολείο στη Νέα συνοικία με 110 μαθητές. Οι τρεις τάξεις αποτελούσαν ελληνικό τμήμα με τέσσερις δασκάλους και διευθυντή τον Λαζ. Κούση, απόφοιτο του Γυμνασίου Σερρών.

Β) Τετρατάξιο Παρθεναγωγείο στη Νέα συνοικία με 125 μαθήτριες και δύο δασκάλες, τις Αναστασία και Ευθαλία Βαλαχάβα από τη Θεσσαλονίκη.

Γ) Δημοτικό σχολείο στην Παλαιά συνοικία με 105 μαθητές. Διευθυντής του ήταν ο «δραστήριος και φιλόπονος» Ν. Πανταζής.

Δ) Παρθεναγωγείο στην Παλαιά συνοικία με 60 μαθήτριες και μία δασκάλα.

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ

Ιστορικά: Η Αλιστράτη διέθετε πάντοτε ελληνικό σχολείο. Το 1840 με επιμέλεια των αρχιερέων Νεοφύτου και Αθανασίου ιδρύθηκε η Κεντρική Ελληνική σχολή Ζίχνης, η οποία συντηρούταν οικονομικά με δαπάνες της επαρχίας Ζίχνης

μέχρι το 1872, όταν λόγω διαφωνιών αποσύρθηκε η επαρχία και η κεντρική σχολή ενώθηκε με τη δημοτική, συντηρούμενη πλέον μόνο από τους κατοίκους της Αλιστράτης. Έκτοτε το σχολείο βρισκόταν σε σταθερά πτωτική πορεία.

Ενώ το 1883 διέθετε τρεις τάξεις δημοτικού και τρεις ελληνικού με πέντε δασκάλους, την επόμενη χρονιά οι τάξεις του ελληνικού μειώθηκαν σε δύο και ο αριθμός των δασκάλων περιορίστηκε στους τρεις, το δε 1885 απέμειναν μονάχα οι τρεις τάξεις του Δημοτικού σχολείου με 105 μαθητές, στους οποίους δίδασκαν τρεις δάσκαλοι με διευθυντή τον Μάλαμα, ο οποίος αγωνιζόταν επί 25ετία –από την εποχή ακόμα της Κεντρικής Σχολής.

Το Παρθεναγωγείο της κωμόπολης ιδρύθηκε το 1870. Το σχολικό έτος 1884-85 φοιτούσαν 70 κορίτσια, στα οποία δίδασκαν οι αδερφές Ζιάκα από τις Σέρρες.

Επίσης υπήρχε ένα τουρκικό γραμματοδιδασκαλείο με μικρό αριθμό μαθητών.

ΡΟΔΟΛΙΒΟΣ

Το σχολείο των αρρένων αριθμούσε 170 μαθητές και δύο δασκάλους με διευθυντή τον Ε. Στρατή, απόφοιτο του Γυμνασίου Σερρών. Το κτίριο βρισκόταν σε ετοιμόρροπη κατάσταση.

Το Παρθεναγωγείο, που είχε ιδρυθεί πριν έντεκα χρόνια, είχε 80 μαθήτριες και δύο δασκάλες.

Ωστόσο ο συντάκτης της έρευνας ήταν αμείλικτος με τους κατοίκους του Ροδολίβους: *«Φιλόμουσοι και φιλοπάτριδες βεβαίως υπάρχουν, αλλ' είναι τόσον ολίγοι ώστε καταπνίγονται διά της αφιλομουσίας και αδιαφορίας των άλλων»*. Συνέκρινε μάλιστα την κατάσταση του Ροδολίβους με εκείνη των Λακκοβικίων (Μεσολακκιά), όπου από τριετίας είχε συσταθεί *«περικαλλής»* Δημοτική σχολή, από διετίας ξεκίνησε να λειτουργεί Νηπιαγωγείο, ενώ παράλληλα διέθετε *«την καλλίτερον κατά το διαμέρισμα εκείνο αστικήν σχολήν»*. Σε καλύτερη μοίρα βρίσκονταν, κατά το συντάκτη, και τα χωριά Σέμαλτο (Μικρό Σούλι) και Προσίτσα (προφανώς εννοούσε την Προβίστα, σήμερα Παλαιοκώμη), τα οποία διατηρούσαν *«καλώς κατηρτισμένα δημοτικά σχολεία»*, ενώ η τελευταία διέθετε και νηπιαγωγείο.

ΝΕΥΡΟΚΟΠΗ

Η κωμόπολη διέθετε ελληνικά, βουλγαρικά, οθωμανικά και ιουδαϊκά σχολεία.

A) Ελληνικά ήταν τα εξής:

- Αστική σχολή με 65 μαθητές και δύο δασκάλους. Στην ανώτερη τάξη διδασκόταν η «Κύρου Ανάβασις» του Ξενοφώντα.

- Παρθεναγωγείο με 90 μαθήτριες και δύο δασκάλες. Στην τελευταία τάξη ωστόσο υπήρχαν και 25 αγόρια.

B) Τουρκικά σχολεία:

- Ρουσδιές με 80 μαθητές και δύο δασκάλους.

- Δύο προκαταρκτικά σχολεία με 60 μαθητές το καθένα και από έναν δάσκαλο.

- Τρία ιδιωτικά με είκοσι μαθητές έκαστο.

Γ) Βουλγαρικά σχολεία:

- Ανώτερη σχολή με 75 μαθητές και τέσσερις δασκάλους.

- Κατώτερη σχολή με 25 μαθητές και έναν δάσκαλο.

Δ) Ιουδαϊκό σχολείο με δέκα μαθητές, εκπαιδευόμενοι από τον ψάλτη και δάσκαλο της τοπικής συναγωγής.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΟΛ. ΕΤΟΥΣ 1884-85

	<i>σχολεία</i>	<i>μαθητές</i>	<i>μαθήτριες</i>
καζάς Σερρών	44	1925	624
'' Δεμίρ Ισσάρ	34	728	334
'' Μελενίκου	11	305	223
'' Πετριτσίου	17	560	291
'' Νευροκοπίου	123	3675	2764
'' Ζίχνης	19	390	251
'' Άνω Τζουμαγιάς	7	261	14
σύνολο	255	7844	4501

* Όλα τα στοιχεία βασίζονται στην εκτενή έρευνα που δημοσιεύτηκε στο Νεολόγο Κωνσταντινουπόλεως από τις 24 έως τις 30 Ιουλίου 1885

Γ. Κάποια στοιχεία για το σχολικό έτος 1885-86:

Σ' ό,τι αφορά το σχολικό έτος 1885-86, οι εγγραφές των μαθητών στα σχολεία των Σερρών διήρκεσαν από τις 26 Αυγούστου έως τις 9 Σεπτεμβρίου.

Κάποιες ειδικότερες πληροφορίες για τα σχολεία αντλούμε από ανταποκρίσεις που δημοσιεύτηκαν στο *Φάρο της Μακεδονίας* τον Οκτώβριο.

-- Το Α' Δημοτικό σχολείο των Σερρών βρισκόταν κοντά στον μητροπολιτικό ναό. Αριθμούσε 336 μαθητές και πέντε τάξεις διδασκαλίας. Δάσκαλοι ήταν οι: Δ. Νάκος (διευθυντής, τελειόφοιτος του διδασκαλείου Θεσσαλονίκης και μαθητής του Χ. Παπαμάρκου), Γεώργιος Τσιαλόπουλος (τελειόφοιτος του διδασκαλείου Θεσσαλονίκης, μαθητής του Οικονόμου), Δ. Γεωργιάδης (απόφοιτος του γυμνασίου Σερρών), Γεώργιος Καπετανόπουλος και Δ. Αποστολίδης (απόφοιτοι του διδασκαλείου Αθηνών). Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν: Θρησκευτικά, Ελληνική Ιστορία, Γεωγραφία, Αριθμητική, Γεωμετρία στη Δ' και Ε' τάξη, Φυσική Ιστορία, Ιχνογραφία στις τρεις πρώτες τάξεις, Καλλιγραφία, Γυμναστική, Ωδική και Πατριδογραφία.

-- Κοντά στο Α' Δημοτικό βρισκόταν το Νηπιαγωγείο της πόλης με διευθύντρια τη Μαρία Ροξενάκη. Διακόσια νήπια είχαν εγγραφεί, εκ των οποίων τα 60 ήταν αγόρια. Το σχολείο διέθετε δύο νηπιακές τάξεις και πρώτο τμήμα παρθεναγωγείου. Στη διδασκαλία των παιδιών το έργο της Ροξενάκη συνεπικουρούσαν δύο απόφοιτες του Παρθεναγωγείου Σερρών, η Μαρία Μπούζκουρα και η Μελοπομένη Στογίου (;).

-- Το Β' Δημοτικό σχολείο της πόλης των Σερρών είχε ιδρυθεί προ 20ετίας και βρισκόταν στη περιοχή Παντελεήμονος, ενώ εξυπηρετούσε και τους μαθητές των γειτονικών συνοικιών Βλασίου και Ελεούσης. Συνολικά οι τρεις αυτές συνοικίες κατοικούνταν από περίπου 400 οικογένειες, το δε σχολείο αριθμούσε 114 μαθητές: 35 στην πρώτη τάξη, 34 στη δεύτερη, 26 στην τρίτη και 19 στην τέταρτη.

Οι τρεις δάσκαλοι του σχολείου ήταν οι Γεώργιος Νάκος (διευθυντής), Β. Νικολαΐδης (τελειόφοιτος του διδασκαλείου Κέρκυρας, ασχολούμενος κυρίως με

τα τεχνικά μαθήματα) και Ι. Σπυρίδης (τελειόφοιτος του γυμνασίου Σερρών και του διδασκαλείου Θεσσαλονίκης). Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν: Ελληνικά, Θρησκευτικά, Αριθμητική, Ελληνική Ιστορία, Φυσική, Γεωγραφία, Ιχθυογραφία, Καλλιγραφία, Ωδική και Γυμναστική.

-- Ως προς το Παρθεναγωγείο, δεν θα είχε κατά τη νέα σχολική χρονιά τη διευθύντριά του, Ανθή Π. Κοκκινά, η οποία μαζί με την κόρη της Ελένη, τελειόφοιτη του Ζαπτείου, μετατέθηκαν στο παρθεναγωγείο της Δράμας.

-- Σχετικά με τη συνοικία των Άνω Καμενικίων, η οποία βρισκόταν σε θέση «*υψηλή και κατάφυτη*» και κατοικούταν από περίπου 200 οικογένειες (όλες ελληνικές), διέθετε Δημοτικό σχολείο αρρένων με δασκάλους τους Ιατρίδη και Γαλούση, καθώς και Παρθεναγωγείο μαζί με Νηπιαγωγείο, στα οποία δίδασκαν η Ευθαλία Πάνου και η Αστερία.

-- Όσον αφορά τα Κάτω Καμενίκια, η συνοικία διέθετε αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα: ένα Δημοτικό σχολείο αρρένων με διευθυντή το Θωμά Γαρνέλη και Παρθεναγωγείο μαζί με Νηπιαγωγείο υπό τη διεύθυνση της Μαγδαληνής Ιωάννου, η οποία είχε ως συνεργάτιδα τη Βασιλική Γρηγορίου.

-- Αναφορικά με την κωμοπολη Βαρακλή Τζουμαγιά, το σχολικό έτος 1885-86 το σχολείο της Νέας συνοικίας διέθετε 130 μαθητές χωρισμένους σε έξι τάξεις, στους οποίους δίδασκαν τρεις δάσκαλοι, οι: Δ. Δαμάνης (διευθυντής), Χ. Σαρραφιανός και Δ. Βέτσης. Το Παρθεναγωγείο και το Νηπιαγωγείο (υπό τη διεύθυνση της Ευθ. Παγκάλου) είχαν συνολικά 70 μαθητές, από τους οποίους όμως τα κορίτσια ήταν μόλις 36, ενώ τα 34 αγόρια ήταν εγγεγραμμένα στο νηπιαγωγείο, που ήταν χωρισμένο σε πέντε τμήματα. Στο τελευταίο δίδασκαν η Παγκάλου και η Χρυσάνθη Κωνσταντίνου.

Στα σχολεία της Παλιάς συνοικίας, τα οποία διηύθυναν οι Ι. Ν. Πανταζής και Αστέριος Γούσιος, υπήρχαν 90 μαθητές, χωρισμένοι σε τέσσερις τάξεις. Το Παρθεναγωγείο αριθμούσε 57 μαθήτριες και ήταν επίσης τετρατάξιο. Διευθύντρια του Παρθεναγωγείου ήταν η Βαΐα Αθανασίου, μέλλουσα σύζυγος του Πανταζή.

1886

Μια σερραϊκή πρωτοχρονιά

Μέσα σε μια εξαιρετικά ευχάριστη ατμόσφαιρα έγινε η υποδοχή της νέας χρονιάς από τους Σερραίους κι αυτό το όφειλαν αποκλειστικά και μόνο στις ανοιξιάτικες διαθέσεις του καιρού με τη θερμοκρασία τις παραμονές των Χριστουγέννων να φτάνει έως τους 13 με 15 βαθμούς.

Ο ανταποκριτής του *Φάρου της Μακεδονίας* μετέφερε όμορφες εικόνες:

«Εν τω καφεναίω της Δημαρχίας και τω παρακειμένω των αγίων Αναργύρων άπας ο κόσμος της πόλεως Σερρών ηγαλλιάτο λησιμονών ότι διετέλει υπό την οργήν του Δεκεμβρίου. Εν δε τη πεδιάδι, αρνάκια νέα επήδουν προς πληρεστέραν επισφράγισιν της του χειμώνος αναχωρήσεως.

[...] Ευχάριστον δε, ότι και αι δεσποινίδες και αι κυρίαί της πόλεως ημών διά το εξαίφνης της ατμοσφάρας αλλοίωμα, δεν εστερήθησαν του μακρού περιπάτου του αγ. Γεωργίου προς ον συνήθως η αριστοκρατία ημών διασκεδάζει αγερώχως και ως είθισται εν ταις τουρκικαίς πόλεσι λίαν πολυτελώς και κομψευομένως.

[...] Την πρωτοχρονιά και οι αγαπητοί Σερραίοι, την οποίαν αίγλη φωτεινή του ηλίου εν πρώτοις διεσκέδαζε, πάνυ ευφρόσυνως διήλθον, ευχόμενοι και ανευχόμενοι κατά τε τας αιθούσας και τας οδούς. Δεν υπήρξαν αληθώς κατά την ημέραν εκείνην χείρες μη τυχούσαι χειραμιών ετέρων χειρών, χείλη μη αμέσως εις έτερα χείλη δι' ομοίων ευχών αποκριθέντα, και καρδίαι εις ετέρας καρδίας δι' ομοίων και τρυφερών κτυπημάτων ανταποκριθείσαι. Ελησιμόνησα να προσθέσω, ότι και η εν τη χαρτοποιεία δοκιμή της ειμαρμένης εν τε τοις καφεναίοις και ταις αιθούσαις επαίχθη. [...]».

Λόγω των γιορτών είχε διακοπεί η λειτουργία των δικαστηρίων, ενώ κανονικά συνέχισε τις εργασίες της μόνο η μικτή –από Οθωμανούς και Χριστιανούς αποτελούμενη– επιτροπή για την είσπραξη του φόρου 9% επί του κτηματολογίου,

προκειμένου από τα εισπραττόμενα χρήματα να προχωρούσε η αγορά ίππων για τον αυτοκρατορικό στρατό. Οι στρατιωτικές προετοιμασίες επίσης συνεχίζονταν κανονικά, ενώ η σύζυγος του μουτεσαρίφη των Σερρών απέστειλε εγκύκλιο σε κυρίες και δεσποινίδες της πόλης ζητώντας τη συνδρομή τους υπέρ του στρατού.

Πέρα όμως από τον ανοιξιάτικο καιρό και τη διακοπή των δικαστηρίων, δεν κυλούσαν όλα ευχάριστα. Ίσα ίσα που για το τοπικό υποπρακτορείο του μονοπωλίου των καπνών η χρονιά ξεκίνησε σε αρνητικό κλίμα. Ειδικότερα στις 31 Δεκεμβρίου 1884 (ή 12 Ιανουαρίου 1885 κατά το νέο ημερολόγιο) σημειώθηκε επεισόδιο στα γραφεία του υποπρακτορείου, όταν ο διευθυντής τους, ο περιβόητος Μελχαμέ, απέπεμψε βρίζοντας και φτύνοντας τον ελεγκτή και ταμία Κωνσταντίνο Γεωργιάδη, τον οποίο αργότερα έπαυσε προσωρινά από τη θέση του.

Στο Δεμίρ-Ισσάρ βρισκόταν σε εξέλιξη ανάκριση σε βάρος του καϊμακάμη Αλή Νιζαμή εφέντη, ενώ στις αρχές του 1886 οι έρευνες επεκτάθηκαν και σε βάρος του ταμία της πόλης, με τον ίδιο να οδηγείται στις Σέρρες και το ταμείο της διοικήσεως του Δεμίρ-Ισσάρ να σφραγίζεται.

Εξάλλου οι ανοιξιάτικες καιρικές συνθήκες συνοδεύτηκαν στις αρχές της χρονιά και από ιδιαίτερα έντονες βροχοπτώσεις, οι οποίες προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές στην περιοχή μεταξύ των ποταμών Στρυμόνα, Νέστου και Αγγίτη και κυρίως στη Δράμα και τους Φιλίππους. Καταστροφές προκλήθηκαν σε ορισμένα χωριά του καζά Δεμίρ Ισσάρ, ενώ προβλήματα αντιμετώπισαν και στο Μελένικο, όπου πλημμύρισε ο χείμαρρος που περνά μέσα από την πόλη. Οι επιπτώσεις στην πόλη των Σερρών ήταν κυρίως έμμεσες με σοβαρότερη την καθυστέρηση στην άφιξη του ταχυδρομείου της Κωνσταντινούπολης μέσω Καβάλας.

Επιπλέον στην πόλη των Σερρών –πέρα από τους ειδυλλιακούς περιπάτους στον άγιο Γεώργιο και το άραγμα στα διάφορα καφενεία– έκαναν την εμφάνισή τους κρούσματα ευλογιάς, όμως οι αρχές δεν βιάζονταν να πάρουν μέτρα εμβολιασμού των κατοίκων. Επιπλέον εξακολουθούσαν τα φαινόμενα κακής δημόσιας υγιεινής, όπως και η οικονομική δυσπραγία εξαιτίας του βαλτωμένου εμπορίου, που είχε περιγράψει τους προηγούμενους μήνες ο ανταποκριτής του *Φάρου*.

Σε νεότερη επιστολή του με ημερομηνία 19 Ιανουαρίου σημείωνε: «*Η αγορά μας, πάντοτε νεκρά, και οι εμπορευόμενοι αεί ψυχροί και κατηφείς ένεκεν των πολιτικών ανωμαλιών. Απήλθε φαίνεται διά παντός η φαιδρότης μεθ' ης άλλοτε ειργάζοντο, και η όρεξις μεθ' ης επίσης εσκόρπιζον συναλλαπτόμενοι τα προς την κοινωνίαν χρήματα [...]. Ηγεωργία μας εκήρυξε την πτώχευσίν της· δεινώς έπαθε και αδυνατεί να άρη την εαυτής προς τα άνω κεφαλήν· τα χωρία λυμάνεται πείνα φοβερά· δεν ήρκεσαν ούτε τα καπνά και οι βάμβακες, ούτε τα γεννήματα, να έλθωσιν επίκουρα εν ταις δυστυχίαις αυτών».*

Η δε εμποροπανήγυρη των Σερρών, που κατά παράδοση πραγματοποιούταν μεταξύ 10 Φεβρουαρίου και 10 Μαρτίου συγκεντρώνοντας πλήθος εμπόρων απ' όλα τα μήκη και πλάτη της Μακεδονίας, είχε επίσης περιέλθει σε παρακμή τα τελευταία χρόνια. Το 1886 η πανήγυρη κράτησε μόλις δύο εβδομάδες, οι δε αγοραστές, που ήρθαν, ήταν μετρημένοι.

Μόνο στο καπνεμπόριο άρχισε να παρατηρείται κάποια μικρή κινητικότητα στα τέλη Ιανουαρίου, όταν έγιναν οι πρώτες αγορές καπνού στο Σαρμουσακλή.

Το Νοσοκομείο των Σερρών

Την Κυριακή της Ορθοδοξίας, όπως κάθε χρονιά, πραγματοποιήθηκε η γιορτή του Νοσοκομείου με την τέλεση μεγαλοπρεπούς μνημόσυνου στον μητροπολιτικό ναό υπέρ όσων είχαν αγωνιστεί για την ίδρυσή του. Μετά το πέρας της θείας λειτουργίας ακολούθησε ομιλία από τον καθηγητή θρησκευτικών στο Γυμνάσιο της πόλης, Μικρούλη. Στη συνέχεια ο εορτασμός μεταφέρθηκε στην αίθουσα του νοσοκομείου, όπου ο γιατρός Ν. Γράτσιος προκάλεσε ζωνηρή αίσθηση στους παρευρισκόμενους επαινώντας τις θετικές συμπεριφορές, αλλά και ψέγοντας τις όποιες παραλείψεις των προηγουμένων ετών αναφορικά με την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει το ίδρυμα.

Κατά τ' άλλα συνεχίστηκαν οι οικονομικές προσφορές για την ολοκλήρωση του νέου, υπό ανέγερση νοσοκομείου, η συνολική δαπάνη του οποίου προβλεπόταν ότι θα έφτανε τις 3000 οθωμανικές λίρες. Μία εκ των δωρητών ήταν η Μαγδαληνή σύζυγος (του καταγόμενου από την Ήπειρο) Μιχαήλ Δούκα, η οποία

πέθανε γύρω στα τέλη του 1885 με αρχές του 1886 και με τη διαθήκη της κατέλειπε δέκα οθωμανικές λίρες υπέρ του νέου Νοσοκομείου (και άλλες τόσες λίρες υπέρ των εκπαιδευτηρίων της πόλης).

Άλλες προσφορές υπέρ του Νοσοκομείου μέχρι και τον Ιανουάριο του 1886: αδερφοί Τικόπουλοι μετζιτιέ αξίας 1080 γροσιών, Γεώργιος Κωνστ. Σχοινάς 540 γρ., Δημ. Αλεξανδρίδης 324 γρ., Αναστάσιος Πέντζου 216 γρ., Ιωάννης Πασχαλίδης 216 γρ., αδερφοί Γραμμένου 120 γρ., Χρήστος Θ. Μάλαμμα 60 γρ., Κωνστ. Τζελέπης 60 γρ., Γεώργιος Αγοραστού 54 γρ., Χ' Φώτιος Αραπαζής 100 γρ., Πέτρος Γούναρης 20 γρ. και Νικόλαος Καμβοσιώρας 108 γρ.

Προσφορές κατά το τρίμηνο Φεβρουαρίου-Απριλίου: οικογένεια μακαρίτη Στέργιου Δούρου μάρμαρα αξίας 800 γρ., Αναστάσιος Ηλία, Βασ. Καπέλου 108 γρ., Μαρίνα Νικολάου 60 γρ., Στέργιος Φωκάς 120 γρ., Πέτρος Λόγης 108 γρ., Αντ. Μπαρμπούνης 108 γρ., Αθ. Κούζας 60 γρ., ιεροδιάκονος Ευσέβιος 54 γρ., Ιωάννης Μυρσιώτης 216 γρ., Χ' Γεώργιος Αραπαζής 200 γρ. και Μιχ. Βάρδας από την Καβάλα 324 γρόσια· Σταύρος Χατζηλαζάρου κεράμους αξίας 60 οθωμανικών λιρών, η σύζυγος του Χατζηπαποστόλου Χρυσάφη πρόσφερε ξυλεία αξίας 6 οθωμ. λιρών, οι δε Δημ. Κωνσταντίνου Τζεράχης και Γιαννάκης Κωνσταντίνου συνέδραμαν με 1 οθωμ. λίρα έκαστος.

Συνδρομές του Μαΐου: Κωνστ. Αργυριάδης 324 γρόσια, Δημ. Παπαμάρκου 200 γρ., Θεοχάρης Παπαμάρκου 200 γρ., Γεώργ. Ηλιάδης 108 γρ., Αθανάσιος Δημητρίου 108 γρ., Νικόλαος Νούσκαλης 108 γρ., Δημ. Σινόκ 54 γρ., Ιωάν. Στεργίου 40 γρ. και Γρηγόριος Μανασσή 20 γρόσια.

Δύο σημαντικές προσφορές τον ίδιο μήνα ήταν του Β. Σταμούλη, ο οποίος κατέβαλε 15 οθωμ. λίρες στη μνήμη του πρόσφατα αποθανόντα πατέρα του (αντίστοιχο ποσό κατέβαλε και υπέρ των σχολείων της πόλης), όπως και του από χρόνια εγκαταστημένου στον Πειραιά Δημοσθένη Χατζηλαζάρου, ο οποίος μαζί με τη σύζυγό του, Κλεοπάτρα, κατέβαλαν 25 εικοσάφραγκα με αφορμή την πρώτη μετά από πολλά χρόνια επίσκεψή του στην πόλη των Σερρών.

Εξάλλου, τον Ιούνιο η χήρα του Χ΄ Αποστόλη Χρυσάφη ενημέρωσε μ' επιστολή της τον μητροπολίτη Σερρών για την επιθυμία του συζύγου της ν' αφήσει εκατό οθωμανικές λίρες υπέρ του νοσοκομείου και άλλες εκατό λίρες υπέρ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της πόλης.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΤΟΥ 1886

-- Στις 14/26 Ιανουαρίου έγινε γνωστή η αποπομπή του διοικητή του σαντζακίου Σερρών, Χασάν Φιχάμ πασά.

-- Τον Ιανουάριο οι Σέρρες απέκτησαν νέο μητροπολίτη. Ο Ναθαναήλ, που απουσίαζε από την πόλη από τα τέλη Απριλίου του 1885 λόγω των υποχρεώσεών του στην Κωνσταντινούπολη ως μέλος της Ιεράς Συνόδου, εξελέγη μητροπολίτης Προύσσης. Για τον μητροπολιτικό θρόνο των Σερρών οι υποψηφιότητες ήταν τρεις: ο μητροπολίτης Ειρηνοπόλεως Φώτιος, ο αρχιμανδρίτης στον Γαλατά Πολύκαρπος και ο τέως αρχιδιάκονος του οικουμενικού θρόνου Λουκάς Πετρίδης από τη Μάδυτο, ο οποίος και τελικά εξελέγη.

Η χειροτονία του νέου μητροπολίτη Σερρών έγινε στον πατριαρχικό ναό στις 2/14 Φεβρουαρίου. Τη χειροτονία τέλεσε ο μητροπολίτης Κυζίκου, συλλειτουργούντων των σεβασμιωτάτων Προύσσης (ο πρώην Σερρών) και Μελενίκου.

-- Στο μεταξύ, τον Ιανουάριο διαβιβάστηκε στη μητρόπολη Σερρών, όπως και σε άλλες Μητροπόλεις, διαταγή του οθωμανικού υπουργείου Εσωτερικών, που ζητούσε τη σύνταξη καταλόγου με πληροφορίες για τον αριθμό, το είδος και τη χρονολογία ίδρυσης των εκκλησιών, των σχολείων και των νοσοκομείων, για τα οποία δεν είχε προηγουμένως δοθεί η απαιτούμενη άδεια. Επίσημα, ο λόγος για τον οποίο ζητήθηκαν αυτοί οι κατάλογοι από τις εκκλησιαστικές επαρχίες ήταν για την εξομάλυνση των δυσχερειών που ανέκυπταν σε κάθε αίτηση χορήγησης άδειας για επισκευές ιδρυμάτων, όπως τα προαναφερθέντα.

-- Μέχρι τον Φεβρουάριο του 1886 είχε ολοκληρωθεί ο έλεγχος των συνόρων των ιδιοκτησιών, οι οποίες –είτε για ορισμένο χρονικό διάστημα είτε συνεχώς– βρίσκονταν κάτω από τα ύδατα του ποταμού Στρυμόνα, οι δε ιδιοκτήτες είχαν

αποκλειστική προθεσμία τριών μηνών (αρχομένης από της 20ης Φεβρουαρίου) για ν' αποδείξουν τα όποια ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα.

-- Σπουδαστές του γυμνασίου Σερρών σχεδίαζαν ν' ανεβάσουν στο χειμερινό θέατρο της πόλης στις 15/27 Φεβρουαρίου το δράμα «Ο Ιούνιος Βρούτος» με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων υπέρ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Λίγες όμως ώρες πριν την παράσταση, ο μουτσαρίφης ζήτησε αιφνιδιαστικά να διαβάσει μετάφραση του έργου στα τουρκικά, κάτι πρακτικά αδύνατο τη δεδομένη χρονική στιγμή, ώστε η παράσταση αναβλήθηκε.

Τελικά, οι μαθητές ανέβασαν άλλη παράσταση με τίτλο «Γάσπαρος ο αλιεύς» ακριβώς ένα μήνα μετά (στις 15/27 Μαρτίου) υπέρ των σχολείων της πόλης. Τα όποια έσοδα συγκεντρώθηκαν –μικρά ή μεγάλα δεν έχει σημασία– αποτελούσαν σημαντική βοήθεια, δεδομένου ότι τα οικονομικά της εφορείας βρίσκονταν σε κακή κατάσταση αδυνατώντας ακόμη και στην έκδοση λαχείου.

-- Στις 16/28 Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκαν στο Δεμίρ Ισσάρ οι αρχαιρεσίες της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας, που ήδη μετρούσε 13 χρόνια παρουσίας. Ομόφωνα επανεξελέγησαν τα ίδια άτομα, δηλαδή: πρόεδρος ο Κ. Ε. Συμέτσος, ταμίας ο Λάσκαρης Αναστασίου, γραμματέας ο Γεώργιος Στιβαρός και σύμβουλοι οι Ι. Κωνσταντίνου, Π. Βάκης και Δ. Θεοδορίδης.

Σύμφωνα με τα πεπραγμένα του λήξαντος έτους, τον Φεβρουάριο του 1886 η αδελφότητα αριθμούσε 108 μέλη, 31 δωρητές, 3 ευεργέτες και 6 μεγάλους ευεργέτες. Δύο ήταν οι νέοι μεγάλοι ευεργέτες της Αδελφότητας κατά το τελευταίο δωδεκάμηνο: ο Δεμισσαριανός γιατρός Α. Δ. Κώτσιος και ο δημοσιογράφος, εκδότης της εφημερίδας *Ακρόπολις*, Βλάσιος Γαβριηλίδης. Εξαιρετικά ήταν και τα οικονομικά του σωματείου, που στον ετήσιο απολογισμό του εμφάνισε πλεόνασμα 5.000 γροσιών.

-- Όσον αφορά την καπνοπαραγωγή, η σοδειά των επαρχιών Σερρών και Ζίχνης ήταν άφθονη, όμως οι παραγωγοί εμφανίζονταν αρκετά διστακτικοί μετά και το περσινό τους πάθημα με τις τεράστιες οικονομικές ζημιές.

-- Στο χωριό Τζίντζο (σήμερα Σιτοχώρι) μια απροσδιόριστη ασθένεια έπληξε

23 παιδιά, εκ των οποίων τα 13 είχαν ήδη θεραπευτεί και τα 5 απεβίωσαν μέχρι τα μέσα Μαρτίου. Στο ίδιο χωριό την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν κρούσματα ευλογιάς στα πρόβατα, ώστε έσπευσε εκεί ο κτηνίατρος Απδουρραχμάν εφέντης.

-- Με τις στρατιωτικές προετοιμασίες να συνεχίζονται πυρετώδεις όλο το πρώτο τρίμηνο του 1886 και με την πόλη των Σερρών και την κωμόπολη της Κάτω Τζουμαγιάς ν' αποτελούν (μαζί με το Νευροκόπι, το Μελένικο και το Πετρίτσι) κομβικά σημεία, στις αρχές Απριλίου στάλθηκε για πρώτη φορά ένα τάγμα στρατού από την πόλη των Σερρών προς τη Νιγρίτα, όπου μέχρι τότε ήταν εγκατεστημένοι μόλις τετρακόσιοι στρατιώτες.

-- Το πρόβλημα ωστόσο που απασχολούσε πολλούς Σερραίους αγρότες στις αρχές του Απρίλη ήταν ακόμη μια υπερχειλίση του Στρυμόνα, τα νερά του οποίου κάλυψαν μια τεράστια έκταση (δέκα έως δώδεκα οδοιπορικές ώρες) κατά μήκος του ποταμού από το Δερβένι (σήμερα Ακριτοχώρι) έως τη λίμνη Κερκινίτιδα (η σήμερα αποξηραμένη λίμνη του Αχινού).

Ήταν οι χειρότερες πλημμύρες τουλάχιστον της τελευταίας δεκαπενταετίας, ενώ οι ζημιές υπολογίζονταν σε 80 έως 100 χιλιάδες οθωμανικές λίρες εν μέσω φόβων για επιδείνωση της καταστροφής μετά το αναμενόμενο λιώσιμο των χιονιών στις βόρειες επαρχίες. Συνολικά είκοσι ένα χωριά και τσιφλίκια (επαύλεις) κατακλύστηκαν από τα νερά του ποταμού στους καζάδες Δεμίρ Ισσάρ και Σερρών, τα εξής: (καζάς Δεμίρ-Ισσάρ) Ούβα, Μρίσλα, Βαλτζή, Βουρσούκι, Μανιτάρι, Βαχτιάρι, Βουγιούκ μαχαλάς· (καζάς Σερρών) εντεύθεν Καρατζάδες, εκείθεν Καρατζάδες, Χομόνδος, Άγκο μαχαλάς, εντεύθεν Καμήλα, Τζαμί μαχαλά, Γκουδελί μαχαλά, Κης πηκεσί, Αδά τσιφλίκι, Γενί μαχαλά, εκείθεν Καμήλα, Κακάράσκα, Αβδουλά μαχαλά, Αρναούτ μαχαλά.

Λίγες μέρες αργότερα και ενώ η κατάσταση άρχισε να ομαλοποιείται, νέες ραγδαίες βροχοπτώσεις επί τριήμερο προκάλεσαν νέα προβλήματα σε σπίτια και γέφυρες. Ο *Φάρος της Μακεδονίας* δημοσίευσε –και ο *Νεολόγος* αναπαρήγαγε– κατάλογο με τα πλημμυρισμένα τσιφλίκια και τους ιδιοκτήτες τους. Και μόνο για την καταγραφή των ονομάτων των τσιφλικιάδων, αξίζει η αναδημοσίευσή του:

ΤΣΙΦΛΙΚΙ¹

Λάτροβο
Καμαρέτω
Προσνίκη
Καλένδρα
Χομόνδος
Καμήλα
Άγο Μαχαλέ
Αδά Τσιφλίκι
Γενή Μαχαλέ
Κακαράσκα
Κους πετεσί
Μπελίκ Μαχαλέ
Μπαρακτάρ
Φιτώκη
Βερτσινή
Κάκκαρα
Γουδελί
Αρναούτ Μαχαλέ
Αβδουλλά Μαχαλέ
Κουμάργια

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Νεσίτ βέης
“
Βελή πασσάς, Β. Σταμούλης
Αλή βέης
υιοί Σ. Δούρα
Αλή βέης
Α. Ιατρός
Χ΄. Ταχήρ βέης
αδελφοί Τικόπουλοι
αδελφοί Τέγουτσικ
Χ΄. Ταχήρ βέης
“
Ισμαήλ βέης
Χ΄. Λεμήρ βέης
“
Χ΄ βέης
Δερβίς βέης

ιδιοκτησία της κυβέρνησης

-- Το ίδιο διάστημα, η μεγάλη ευχάριστη είδηση για την ελληνική κοινότητα της πόλης των Σερρών ήταν η αποπομπή του Χαμπίμπ Μελχαμέ από τη διεύθυνση του υποπρακτορείου του Μονοπωλίου καπνών και η μετάθεσή του –πρακτικά ο υποβιβασμός του– στο πρακτορείο της Θεσσαλονίκης ως απλός υπάλληλος. Την παραμονή της αναχώρησής του από τις Σέρρες ο Μελχαμέ μετέβη στην οικεία του διερμηνέα του ελληνικού προξενείου, Γεώργιου Τσορμπατζόγλου, και δημόσια –παρουσία μαρτύρων– του ζήτησε συγγνώμη για την προσβλητική συμπεριφορά που είχε δείξει στο πρόσωπό του κατά το παρελθόν.

-- Με τον νέο μητροπολίτη να μην έχει έρθει ακόμη στην επαρχία του, αλλά ν' αντιπροσωπεύεται από τον αρχιμανδρίτη Αθανάσιο, οι Σερραίοι φαίνεται ότι δεν συμμετείχαν με μεγάλο ενθουσιασμό στις θρησκευτικές τελετές της Μεγάλης Εβδομάδας και ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* απέδωσε την εικόνα αυτή στο «οσημέραι εκλείπον» θρησκευτικό αίσθημα.

¹ Διατηρώ την ορθογραφία του δημοσιεύματος.

Ο πρωταγωνιστής όλης της περιόδου από τη Σαρακοστή μέχρι και τη Μεγάλη Εβδομάδα ήταν κατά κάποιον τρόπο ο καθηγητής Μικρούλης, ο οποίος διαρκώς κήρυττε το θείο λόγο στις διάφορες εκκλησίες της πόλης των Σερρών.

-- Την ίδια περίοδο σημειώθηκε μια αλλαγή στην ιεραρχία των μελών του διοικητικού συμβουλίου των Σερρών. Ο μουχασεπετζής (δηλ. οικονομικός διευθυντής) ανέβηκε δύο θέσεις και πλέον καταλάμβανε την τρίτη ιεραρχικά, ακολουθούμενος από τον μουφτή (τέταρτος) και τον μητροπολίτη (πέμπτος).

-- Τον Μάιο ένας δωδεκάχρονος εμφανίστηκε στο διοικητικό συμβούλιο των Σερρών και ζήτησε ν' ασπασθεί τον ισλαμισμό, όμως ο μουτσαρίφης τον απέπεμψε, επειδή ήταν ανήλικος.

-- Μετά τις πλημμύρες ακολούθησε η ανομβρία και ο καύσωνας, ώστε τον Ιούλιο του 1886 οι αγρότες του σαντζακίου Σερρών διαμαρτύρονταν για την αναμενόμενη φτωχή συγκομιδή των καλλιεργειών τους (καπνά, βαμβάκι, σιτάμι, γλυκάνισος και καλαμπόκι). Η θερμοκρασία ξεπέρασε του 30 βαθμούς Ρεωμόρου (δηλαδή τους 37.5 βαθμούς Κελσίου), ενώ υπήρξαν και οδοιπόροι που έχασαν την ζωή τους εξαιτίας της ζέστης, όπως ένας Ιουδαίος που ερχόταν στις Σέρρες από κάποιο χωριό.

Κάτοικοι όλων των θρησκευμάτων έκαναν δεήσεις –στο Θεό που πίστευε ο καθένας– για λίγες σταγόνες νερού που θα πότιζαν τα χωράφια και θα καθιστούσαν πιο βιώσιμη την καθημερινότητά τους. Όμως οι δεήσεις δεν είχαν αποτέλεσμα, κάτι που οδήγησε και σε δοκιμασία της πίστης. Στη διάρκεια μιας λιτανείας προς τα τέλη Ιουλίου στα Καμινίκια, κάτοικοι της περιοχής κορόιδεψαν την τελετή και εξύβρισαν τις εικόνες δημόσια, κάτι εξαιρετικά ασυνήθιστο για τα αυστηρά συντηρητικά ήθη της εποχής εκείνης.

-- Τον Ιούλιο έφτασε επιτέλους στις Σέρρες ο νέος πρόξενος της Ελλάδας, Διον. Βιτάλης, περίπου έντεκα μήνες μετά την απόλυση του Ν. Φουντούλη.

-- Ο ισχυρός σεισμός στα Φίλιατρα στις 15/27 Αυγούστου με πάρα πολλές καταστροφές σε διάφορα σημεία της δυτικής Ελλάδας και εκατοντάδες θύματα (326 μόνο οι νεκροί), δεν άφησε ασυγκίνητους τους υπόδουλους Έλληνες. Μεταξύ

των πρώτων που έσπευσαν να προσφέρουν οικονομική βοήθεια ήταν και οι Σερραίοι. Στις 3 Σεπτεμβρίου η αθηναϊκή *Νέα Εφημερίς* ενημέρωνε ότι ο Έλληνας πρόξενος στις Σέρρες είχε διαβιβάσει συναλλαγματική εκατό λιρών, δηλαδή του ποσού που είχε συγκεντρωθεί μέχρι τότε με έρανο υπέρ των σεισμοπαθών.

-- Το φθινόπωρο του 1886 άρχισε ο σχεδιασμός για ενδεχόμενη επιστροφή των δημόσιων δρόμων μέχρι την πόλη των Σερρών για στρατιωτικούς λόγους, ενώ συνεχιζόταν η άφιξη νεοσυλλέκτων είτε προς πλήρωση του τάγματος που είχε την έδρα του στις Σέρρες είτε για να μεταφερθούν σε κάποιο άλλο τάγμα.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

- Η πόλη των Σερρών

-- Τον Απρίλιο του 1886 η χολέρα επανεμφανίστηκε στην πόλη των Σερρών. Μ' αυτήν την αφορμή ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* επιβεβαίωσε τις αποκρουστικές περιγραφές του συναδέλφου του στον *Φάρο της Μακεδονίας* αναφορικά με την παντελή έλλειψη δημόσιας υγιεινής, επιρρίπτοντας την ευθύνη στην αδράνεια της δημοτικής αρχής. Διαβάζουμε στον *Νεολόγο* της 30.04.1886:

«Πανταχού της πόλεως, μάλιστα δ' εν αποκέντροις οδοίς, βλέπει τις παντοειδείς σωρούς ακαθαρσιών, πανταχού δε και ποικίλα θνησιμαία κατοικίδια ζώα και ενισαχού ανοικτούς οχετούς αποπάτων αναγκαζόμενος την χείρα επί της ρινός φέρων να επιταχύνη τα βήματά του μέχρις ου απολλαγή της δυσώδους οσμής. [...] Και τοιαύτα μεν τα εντός της πόλεως· μικρόν δε περαιτέρω ως εκ των αρτίως γενομένων πλημμυρών και των συνεχών βροχών εσχηματίσθησαν έλη και τέλματα, ων ένεκα μολυνομένη η πόλις αμειλίκτως προσβληθήσεται τουντεύθεν, ως και οι ιατροί αποφαινονται, υπό πυρετών».

-- Νέα παράπονα κατά της δημαρχίας Σερρών διαβάζουμε στην ίδια εφημερίδα, στο φύλλο της 04.06, αυτήν τη φορά με αφορμή το χείμαρρο των αγίων Αναργύρων στ' ανατολικά της πόλης και τους κινδύνους που απειλούνταν:

«[...] παρά την ανατολικήν άκραν αυτής [σ.σ. της πόλης] υπάρχει χείμαρρος κατά την δεξιάν όχθην του οποίου υπάρχει και καφενείον ανήκον τη δημαρχία. Από του μέρους τούτου το πλείστον των κατοίκων διερχόμενον τον χείμαρρον μεταβαίνει εις την εξοχήν

ή εις διάφορα χωρία. Εν καιρώ βροχών ο χείμαρρος μεν πλημμυρεί, πολλοί δε, γυναίκες, άνδρες και παιδιά αναγκάζόμενοι να διαβύσιν αυτόν διά δοκών πίπτουσιν εντός αυτού· οικτρών θέαμα! Πολλοί πολλάκις παρέστησαν τω κ. δημόρχω την εν τω μέρει τούτω απόλυτον ανάγκην κατασκευής ξυλίνης τουλάχιστον γεφύρας αλλ' ούτος, ούτ' έπραξεν ούτε, ως φαίνεται, θα πράξη τι ως εκ της θέσεώς του· αντί τούτου όμως θα επιδιώξη την κατασκευήν λιθίνης γεφύρας, εις ικανήν απόστασιν από του ρηθέντος μέρους. Η γέφυρα όμως αύτη ου μόνον έσται σχεδόν άχρηστος, διότι το πλείστον της πόλεως εξέρχεται αυτής διερχόμενον τον χείμαρρον παρά το καφενείον, ως είρηται, του δημαρχείου, αλλά και ταχέως καταστραφήσεται».

-- Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύτηκαν και παράπονα για τα προβλήματα στην ταχυδρομική συγκοινωνία, που φαίνεται ότι δυσκολευόταν πολύ να επανέλθει στην προ των πλημμυρών κατάσταση. Διαβάζουμε:

«Σκανδαλώδη και άτοπα από τινος συμβαίνουσι κατά το διαμέρισμα Σερρών. Ταχυδρομική συγκοινωνία άπαξ μόνον της εβδομάδος υπάρχει μεταξύ των πόλεων. Οι δ' εν τοις χωρίοις μετά των εν τοις πόλεσι πώς ν' ανταποκρίνονται; βεβαίως δι' αγωγιατών μεταβαινόντων χάριν εργασιών αυτών από χωρίου εις πόλιν και τανάπαλιν. Και όμως από τινος χρόνου τους τοιαύτας επιστολάς φέροντας συλλαμβάνοντες υπάλληλοι του ταχυδρομείου υποβάλλουσιν εις πρόστιμον, διότι τινές μη θέλοντες να υποβληθώσιν εις τον άδικον τούτον δασμόν αναγκάζονται να μεταβαίνωσι μέχρι του διοικητηρίου, ένθα πάλιν δεν δύνανται ν' απαλλαγώσι των προστίμων. Τούτο περιήγαγεν εις αγανάκτησιν, σύγχυσιν και απορίαν τους πάντας, πολλών δε και παρέλυσεν, ως εικός, τας εργασίας.».

Ακόμη χειρότερη όμως ήταν η κατάσταση στο Μελένικο, όπου «πας όστις εισερχόμενος εις την πόλιν ταύτην ήθελε συλληφθή φέρων επιστολήν άνευ γραμματοσήμων υποβάλλεται εις πρόστιμον μιας λίρας εις εκάστην επιστολήν! Ιδού νόμοι αυστηρότεροι και αυτών των δρακοντείων!».

-- Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης ένα μικρό, κάπως γενικόλογο κείμενο που δημοσιεύτηκε στο *Φάρο της Μακεδονίας* στις 05.04.1886 σχετικά με την εμπορική δραστηριότητα των Σερραίων Ισραηλιτών:

«Γέμη Ιουδαίων εκ της πρωτεύουσας, του εμπορικού τούτου λαού, του συντόνως επιδιώκοντος το προσωπικόν συμφέρον αυτού· το Ιουδαϊκόν τούτο στοιχείον και εν Σέρραις ήρξατο εν πολλοίς εμπορεύμασι πρωτέον. Εξ αυτοψίας μελετά τα πράγματα, τον τόπον, το ποιόν και ποσόν των καταναλισκομένων ενταύθα εμπορικών υφασμάτων και των άλλων εμπορευμάτων, συνεννοούμενον πάντοτε μετά των εν Θεσσαλονίκη κεφαλαιούχων και των Ιουδαϊκών καταστημάτων».

- Το Δικαστήριο των Σερρών

-- Στις 25 Ιανουαρίου, στον *Φάρο της Μακεδονίας* δημοσιεύτηκε ένας αναπάντεχος έπαινος προς τον πρόεδρο του στρατοδικείου Σερρών, τον χιλίαρχο Αχμέτ εφένδη, ο οποίος *«κινεί τον θαυμασμόν όλης της πόλεως ημών και της επαρχίας διά τε την εξιδιασμένην αυτού ικανότητα, και την διακρινομένη ομολογουμένως αυτού ευθυδικία»*. Ο συντάκτης καλούσε μάλιστα και τους υπόλοιπους να γίνουν *«μιμηταί των παραδειγμάτων του αξιεπαίνου τούτου ανδρός, ον από καρδίας ευχόμεθα προαγωγήν»*.

Θετική κουβέντα επιφύλασσε το δημοσίευμα και για τον πρόεδρο του εμποροδικείου Σερρών, ο οποίος *«χέει αείποτε φως εν ταις τυχόν εσκοτισμέναις υποθέσεσι και δικαιοσύνην εν ταις κρίσεσιν αυτού»* σε αντιδιαστολή με τους υπόλοιπους προέδρους και αντιπροέδρους του δικαστηρίου της πόλης, οι οποίοι έχρηζαν βελτίωσης. Σ' αυτά ας προσθέσουμε έναν έπαινο (στον *Φάρο της Μακεδονίας* της 26.03) και προς τον αντιπρόεδρο του ποινικού τμήματος του δικαστηρίου, τον Χαλήλ εφένδη, ο οποίος ήταν *«εις των δραστηρίων υπαλλήλων και των γινοσκόντων καλώς την τε Ποινικήν Δικονομίαν και τους νόμους»*.

-- Απ' την άλλη πάλι, στον *Νεολόγο* της 04.06.1886 δημοσιεύτηκαν παράπονα κατά του καδή, ο οποίος απαιτούσε απ' όσους Χριστιανούς είχαν δικαστικές διαφορές με Οθωμανό να εμφανίζονται ως μάρτυρες μόνο Οθωμανούς και όχι ομόθρησκούς τους!

-- Μια θετική εξέλιξη κατά τον μήνα Μάρτιο ήταν η επίσημη ανακοίνωση του δικαστηρίου των Σερρών ότι πλέον θα επέτρεπε στους μη μουσουλμάνους και σε όσους αγνοούσαν την τουρκική γλώσσα να επιδίδουν σ' αυτό έγγραφα γραμμένα

στις δικές τους γλώσσες (ελληνικά, βουλγαρικά και γαλλικά για τους Ιουδαίους), τα οποία στη συνέχεια θα μετέφραζε στα τουρκικά ο επίτιμος διερμηνέας της οθωμανικής κυβέρνησης, Χρ. Καρακόζης.

-- Τον Μάρτιο έγινε αλλαγή φρουράς στα δικαστήρια της πόλης, καθώς ανέλαβε τα καθήκοντά του ο νέος δημόσιος κατήγορος στη θέση του –καταγόμενου από τη Λάρισα– Χουσνή εφένδη.

- Δεμίρ Ισσάρ

Στο Δεμίρ Ισσάρ, το πρόβλημα των Ελλήνων κατοίκων είχε ονοματεπώνυμο: Χατζή βέης. Ήταν γιός του πολύ πλούσιου και πανίσχυρου στην περιοχή Ιβραήμ πασά και είχε καταστεί τύραννος της τοπικής κοινωνίας.

Αρχικά ο Χατζή βέης κατοικούσε στο χωριό Συγγέλιο, απ' όπου εκδιώχθηκε διά παντός από την Υψηλή Πύλη ύστερα από διαμαρτυρίες των κατοίκων εναντίον της βάνουσης και προσβλητικής απέναντι στις γυναίκες συμπεριφοράς του. Έτσι κατέφυγε στα Πορόια, απ' όπου επίσης εκδιώχθηκε για τους ίδιους λόγους, και από κει κατέληξε στο Δεμίρ Ισσάρ, όπου ζούσε από το 1880. Στον *Νεολόγο* της 05.07.1886 διαβάζουμε για τον βίο και την πολιτεία του Χατζή βέη:

«[...] Εις ουδέν λογίζεται τους πάντας! αλλοίμονον δε εις τον ανθιστάμενον ή μη τας ορέξεις αυτού εκπληρούντα. Προμηγός εν μέση αγορά άνευ λόγου σφοδρόν κατήνεγκε ράπισμα κατά εντίμου πολίτου του Δεμίρ Ισσαρίου· έτερον δε υβρίζων βαναύσως σύρει από του στήθους κατόπιν του βιαίως. Κατ' αυτάς δε χωρικοί τινες εν τη αγορά και πάλιν Δεμίρ Ισσαρίου δεινώς υπ' αυτού υβρίζονται και αικίζονται. Ούτοι ανηνέχθησαν

επί τούτω προς τον καϊμακάμην, παρ' άλλων δε παραστάσεις εγένοντο προς ταχείαν εκείθεν απομάκρυνσιν του ανθρώπου τούτου όστις όντως απέβη μάστιξ καθ' όπασαν την επαρχίαν Μελενίκου. Και υπεσχέθη μεν τούτο ο καϊμακάμης Δεμίρ Ισσαρίου, αλλ' εισέτι ουδέν εγένετο. Οι δε τας παραστάσεις ποιησάμενοι τρέμουσι φοβούμενοι εκδίκησιν του καταγγελθέντος ευθύς ως ήθελε πληροφορηθή τούτο [...]».

Οι Οθωμανοί και οι Χριστιανοί κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ υπέβαλαν αναφορά στον καϊμακάμη τους, Αλή Νιζαμή εφένδη, διαμαρτυρόμενοι για την απαράδεκτη συμπεριφορά του Χατζή βέη, ο οποίος τελικά συνελήφθη και μεταφέρθηκε στις φυλακές των Σερρών.

ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1886

-- Τον Φεβρουάριο, μια ανώνυμη επιστολή γραμμένη στα τουρκικά με παραλήπτες τον εισαγγελέα, τον χιλίαρχο της χωροφυλακής και τον Αθ. Σχοινά υποδείκνυε ονομαστικά συγκεκριμένους Οθωμανούς πρόσφυγες των Σερρών, οι οποίοι είχαν συστήσει συμμορία και διέπρατταν κλοπές και ληστείες στην πόλη. Κατά πάσα πιθανότητα ο ανώνυμος αποστολέας ήταν συγγενής των ληστών ή πρώην μέλος της συμμορίας, καθώς υποδείκνυε ακόμα και την οικία όπου φυλάσσονταν τα εργαλεία τους. Οι αρχές πάντως αξιοποίησαν τη μαρτυρία αυτή και άρχισαν τις συλλήψεις των κακοποιών.

-- Γύρω στα τέλη Φεβρουαρίου με αρχές Μαρτίου, ληστές εισέβαλαν σε μια οικία στο τσιφλίκι Κούλα, συνέλαβαν τον υπηρέτη και μια γυναίκα, ενώ ο ιδιοκτήτης κατάφερε να ξεφύγει. Αφού σκότωσαν τον υπηρέτη, βασάνισαν τη γυναίκα με καυτό λάδι για να τους υποδείξει το σημείο όπου φυλάσσονταν τα χρήματα.

-- Την ίδια περίοδο, κοντά στην Τοπόλιανη (Χρυσό) σημειώθηκε συμπλοκή με ανταλλαγή πυροβολισμών ανάμεσα σ' έναν μικρέμπορο και δύο ληστές με τελική έκβαση τον θάνατο των δύο τελευταίων.

-- Μάρτιο προς Απρίλιο έκανε την εμφάνισή της νέα λωποδυτική συμμορία, τα μέλη της οποίας έκλεβαν περαστικούς στο κέντρο της πόλης μέρα μεσημέρι, ενώ σταθερά συνεχίζονταν οι νυχτερινές διαρρήξεις οικιών και μαγαζιών. Μάλιστα το βράδυ του μεγάλου Σαββάτου σημειώθηκαν πολλά κρούσματα κλοπών (ή απλά ανεπιτυχείς απόπειρες) τόσο σε ανθρώπους όσο και σε σπίτια.

-- Δύο αυτοκτονίες αναστάτωσαν τους Σερραίους τον Απρίλιο και το Μάιο. Ο πρώτος αυτόχειρας ονομαζόταν Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, η δε αυτοκτονία

του συνδεόταν με εκκρεμείς εμπορικές συναλλαγές με κάποιον Δραμινό καπνέμπορο. Πέρα από το γεγονός ότι η είδηση καθ' εαυτή ήταν ασυνήθιστη για τα δεδομένα μιας μικρής πόλης, όπως οι Σέρρες, τη συγκίνηση επέτεινε το γεγονός ότι ο Χριστοδούλου άφησε πίσω του πολυμελή οικογένεια.

Η δεύτερη αυτοκτονία έλαβε χώρα στη μονή Τιμίου Προδρόμου. Ο αυτόχειρας, που είχε έρθει στο μοναστήρι λίγες μέρες πριν το απονενοημένο διάβημά του, ονομαζόταν Αγάπιος. Είχε διατελέσει διάκονος στη μητρόπολη Μελενίκου, ενώ την προηγούμενη χρονιά είχε μαθητεύσει στη θεολογική σχολή της Χάλκης.

-- Μια μυστηριώδης υπόθεση την ίδια περίπου περίοδο (αρχές Απριλίου 1886) ήταν η δολοφονία ενός χωρικού από το Δημητρίτσι ονόματι Χριστόδουλος Μπόσκος. Ο Μπόσκος ερχόταν στην πόλη των Σερρών μαζί με δύο Οθωμανούς, όταν υπό μυστηριώδεις συνθήκες δέχτηκε θανάσιμες σφαίρες από το πυροβόλο αγνώστου. Εν τω μεταξύ οι δύο Οθωμανοί, αντί να έρθουν στις Σέρρες (που ήταν και ο αρχικός προορισμός τους), κατέφυγαν στη Θεσσαλονίκη, δικαιολογούμενοι ότι είχαν φοβηθεί και απλά το έβαλαν στα πόδια αγνοώντας τι είχε απογίνει ο συνοδοιπόρος τους, από το πτώμα του οποίου πάντως είχαν αφαιρεθεί όλα τα χρήματα.

-- Στα μέσα του Απριλίου δύο Οθωμανοί τζελέπηδες, οι οποίοι περιέρχονταν τα χωριά για να καταμετρήσουν τα πρόβατα, βρέθηκαν δολοφονημένοι σε περιοχή τρεις ώρες μακριά από τη Νιγρίτα. Ως ύποπτοι συνελήφθησαν κάποιοι Οθωμανοί βοσκοί, κίνητρα των οποίων φαίνεται ότι ήταν η ληστεία και η εκδίκηση.

-- Εν τω μεταξύ σε «γάγγραινα» άρχισαν να εξελίσσονται οι διαρρήξεις στην πόλη των Σερρών ακόμα και μέρα μεσημέρι. Στις αρχές Μαΐου, μια γυναίκα από την οθωμανική συνοικία είχε λείψει λίγο από το σπίτι της για να επισκεφτεί μια φίλη της κι όταν επέστρεψε είδε να λείπει ένα κουτί με αντικείμενα αξίας 150 οθωμανικών λιρών, ενώ σε άλλο σπίτι –και πάλι στην οθωμανική συνοικία– οι ληστές άρπαξαν 200 λίρες σε μετρητά. Συχνό φαινόμενο ήταν και οι διαρρήξεις των μαγαζιών, όπως από ένα υποδηματοπωλείο, από το οποίο οι ληστές αφαίρεσαν σαράντα ζεύγη παπουτσιών!

-- Στα τέλη του ίδιου μήνα και μόνο η διάδοση φήμης περί εμφάνισης ληστρικής συμμορίας στο όρος Μπέλες και στο Μελένικο ήταν αρκετή για να κρατήσει τους αμπελογεωργούς μακριά από τ' αμπέλια τους.

-- Στις 28 Μαΐου/9 Ιουνίου μια δεκαεξαμελής συμμορία λήστεψε 35 άνδρες κοντά στον στρατιωτικό σταθμό του Καραάκιοϊ στη Βροντού, απ' όπου άλλωστε κατάγονταν τα περισσότερα θύματα. Οι άτυχοι άνδρες μετέβαιναν στο χωριό Δορίτσα κοντά στο Μελένικο, όπου την Πέμπτη προ της Πεντηκοστής διοργανωνόταν κάθε χρόνο μεγάλη ζωοπανήγυρη.

Ένας οδοιπόρος από τη Βροντού, ο οποίος αρνήθηκε να παραδώσει στους ληστές τα χρήματά του, αποκεφαλίστηκε πάραυτα. Ο θάνατος ήταν η κατάληξη και για έναν τσαούση του μικρού στρατιωτικού αποσπάσματος με επικεφαλής τον μουδίρη της Βροντούς, που έσπευσε στην περιοχή μόλις έγινε γνωστή η δράση της συμμορίας.

Πώς εξηγείται αυτή η σπανίως τόσο άμεση, παρότι αποτυχημένη εκ του αποτελέσματος, κινητοποίηση του στρατού; Στο ότι οι ληστές δεν συμπαθούσαν το πρόσωπο του μουδίρη! Σύμφωνα με μαρτυρίες, ενώ λήστευαν τους οδοιπόρους, τους κορόιδευαν λέγοντάς τους: «Εσείς λοιπόν δεν θέλετε και δεν μπορείτε σ' έξι χρόνια ν' αλλάξετε έναν μουδίρη;». Κι όταν εκείνοι αποκρίνονταν «Τι μας έκανε;», οι ληστές ανταπαντούσαν: «Ίδού τι σας κάνει αυτός ο οποίος, ας αφήσουμε τ' άλλα, παντού μας καταδιώκει με τον στρατό».

Λίγες μέρες αργότερα η ίδια συμμορία έφτασε στο Δουτλί (Ελαιώνα), όπου τα μέλη της στρατοπέδευαν περιμένοντας να περάσουν από το σημείο ο μουδίρης της Βροντούς και άλλοι Έλληνες πρόκριτοι κατά την επιστροφή τους από την πόλη των Σερρών. Τελικά δεν έγινε καμία σύγκρουση στο Δουτλί εκείνη τη μέρα, αλλά στις 17/29 Ιουνίου εκατό στρατιώτες με επικεφαλής τον χιλιάρχο Αχμέτ εφέντη και με τη συνδρομή του μουδίρη της Βροντούς και των άλλων Ελλήνων προκρίτων ήρθαν σε αντιπαράθεση με τα μέλη της συμμορίας στο χωριό Λάκκος. Δύο ληστές σκοτώθηκαν εκεί και τα κεφάλια τους μεταφέρθηκαν στις Σέρρες για δημόσια επίδειξη, όπως συνηθιζόταν.

-- Πολλά κρούσματα ληστειών σημειώνονταν την ίδια περίοδο και στον καζά Νευροκοπίου, με αποτέλεσμα να σταλούν εκεί σαράντα σουβάρηδες από τις Σέρρες με επικεφαλής τον εκατόνταρχο Αλή εφέντη.

-- Τον Ιούνιο επανεμφανίστηκαν στον καζά Ζίχνης ορισμένα από τα μέλη της συμμορίας που είχε προκαλέσει όλον εκείνο το χαμό στα Λακκοβίκια (και σε άλλα χωριά) το περασμένο καλοκαίρι, ώστε η διοίκηση έστειλε στρατιωτικές δυνάμεις από τη Ζιλιάχοβα για να τους καταδιώξουν.

-- Στο δεύτερο μισό του Ιουνίου, οκτώ με δέκα Βούλγαροι ληστές εισέβαλαν στο χωριό Κοτσάκι (σήμερα Μυρρίνη) και πιο συγκεκριμένα στην οικία κάποιου Αργυριάδη, τον οποίο έψαχναν χωρίς όμως να καταφέρουν να τον βρουν, καθώς αυτός είχε προλάβει να κρυφτεί πίσω από την πόρτα του μαγειρείου! Μοναδική τους λεία ήταν ένα ρολόι κι ένα περιστροφικό, που βρήκαν στο σπίτι, όμως ο τρόμος των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής ήταν πολύ μεγάλος, καθώς ξύπνησαν οι εφιαλτικές μνήμες του περασμένου καλοκαιριού.

-- Στις 30 Ιουλίου/11 Αυγούστου ληστές εισέβαλαν στο Σαρμουσακλή (Πεντάπολη), όπου επιτέθηκαν και αιχμαλώτισαν τέσσερα άτομα, τους: Ιωάννη Τσάφη από τις Σέρρες, Θεοχάρη Δημητρίου, Ευάγγελο Π. Π. Κωνσταντίνου και Ιωάννη Βακάλη αλβανικής καταγωγής. Την τελευταία στιγμή κατάφερε να ξεφύγει ένας πέμπτος, ο Κωνσταντίνος Αθανασιάδης από τις Σέρρες.

Η επίθεση έγινε με πυκνούς τυφεκιοβολισμούς που προκάλεσαν πολύ μεγάλη αναστάτωση στην κωμόπολη με γέροντες να κλαίνε, εγκύους γυναίκες να λιποθυμούν, παιδιά να κρύβονται στις αγκαλιές των μανάδων τους και άλλους κατοίκους να κρύβονται στα κατώγια, τις στέγες ή τις σιταποθήκες των σπιτιών τους. Μόνο ένας είχε την τόλμη να πυροβολήσει κατά των ληστών από τα παράθυρα του σπιτιού του, ο Γεώργιος Μπαρμαλάς, ο οποίος τραυματίστηκε ελαφρά, όπως και η κόρη του.

-- Τον Αύγουστο σημειώθηκε μεγάλη συμπλοκή κοντά στη μονή του Τιμίου Προδρόμου μετά την εμφάνιση της πολυάριθμης βουλγαρικής συμμορίας ληστανταρτών υπό την αρχηγία του Στάνγκου. Εκατόν πενήντα ιππείς υπό τις οδηγίες

του συνταγματάρχη Αχμέτ βέη συνεπλάκησαν με τους αντάρτες, όμως πολλοί από αυτούς είτε σκοτώθηκαν είτε τραυματίστηκαν, οι δε ληστές κατέφυγαν στο παρακείμενο δάσος.

-- Μέχρι τώρα διαβάζουμε κυρίως για Οθωμανούς ή Βούλγαρους ληστές. Έλληνες λήσταρχοι υπήρχαν; Ο *Νεολόγος* έγραφε στις 04.09:

«Οθωμανική τις αυτόθι εφημερίς, ως ανέγραψεν η ημετέρα εφημερίς, εν αλληλογραφία της εκ Μακεδονίας λέγει ότι και έλληνες λησταί υπάρχουν εν Μακεδονία: έλληνας ληστιάς ουδέποτε ηκούσαμεν περιτρέχοντας και ληστεύοντας την Μακεδονίαν και πρώτην φοράν εκ της εφημερίδος ταύτης μετ' απορίας μανθάνομεν αγόμενοι πιστεύσαι ότι ο εκ Μακεδονίας ανταποκριτής του εν λόγω τουρκικού φύλλου ή αναξιόπιστους μεταδίδουσι πληροφορίας ή φρονεί ότι δέον να μεροληπητή».

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Μια σημαντική απώλεια του 1886 ήταν ο θάνατος του εμπόρου Εμμανουήλ Σάσσου, ο οποίος απολάμβανε *«πολλής υπολήψεως»*, όπως υπογράμμιζε η σχετική σύντομη ανακοίνωση στην πειραιϊκή εφημερίδα *Σφαίρα*, του πρώην διευθυντή του γυμνασίου Σερρών Ιωάννη Καλοστύπη, στις 4 Απριλίου 1886.

-- Μια ακόμη απώλεια, τον Απρίλιο του 1886, ήταν του Σταμούλη Παναγιώτου με καταγωγή από τη Ζάρκο της Θεσσαλίας, ο οποίος είχε εγκατασταθεί στην πόλη των Σερρών από παιδί. Εργάστηκε αρχικά ως δάσκαλος και ιεροψάλτης, αλλά κράτησε μόνο τη δεύτερη ιδιότητα. Διαβάζουμε στον *Νεολόγο* της 30.04:

«Γνωστός γενόμενος εις μέγα της Μακεδονίας μέρος επί τε τη λιγυρά αυτού φωνή και τη μουσική τέχνη· κατώρθωσε διά της εργασίας, της τιμότητος και της του καθήκοντος εκπληρώσεως, ως συν άλλοις είπε και ο τον επικήδειον αυτού εκφωνήσας αρχιδιάκονος της μητροπόλεως Σερρών κ. Ευσέβιος, να καταστή τοις πάσιν αγαπητός και σεβαστός, αναδείξη δ' οικογένειαν εκ των καλλιτέρων εν Σέρραις».

-- Το καλοκαίρι, μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας και με το πτυχίο της ιατρικής στο χέρι, επέστρεψε στην ιδιαίτερη πατρίδα του ο Δεμιρμισσαριανός Π. Βάκης.

-- Τα εγκώμια δύο δασκάλων σε σχολεία των Σερρών έπλεξε η πειραιϊκή εφημερίδα *Σφαίρα* στις 12 και στις 28.08.1886:

«Αφίκετο εκ Σερρών ο έγκριτος καθηγητής του αυτόθι γυμνασίου κ. Νικόλαος Κομπίδης από ετών πολλών διδάσκων μεθοδικότατα και καλλικάρπως την νεολαίαν της ελληνικωτάτης πόλεως, της χρησιμευούσης ως προπύργιον και τηλαυγής [= φωτεινός] φάρος της ανά την Ανατολικήν Μακεδονίαν διαδόσεως των ελληνικών γραμμάτων».

«Αφίκετο εκ Σερρών η ευπαιδευτος και φιλοπονωτάτη διδασκάλισσα δεσποινίς Αναστασία Κατσούπη μετά της σεβαστής μηρός της. Η δεσποινίς Κατσούπη διατελέσασα επί τετραετίαν όλην ως υποδιευθύντρια εν τη κρατίστη και ακμαζούση σχολή των θηλέων εν Σέρραις εκτήσατο τας συμπαθείας πάντων των κατοίκων επί τε τη κοσμιωτάτη αυτής διαγωγή και τη καλλικάρπω ιδίως διδασκαλίω».

-- Η Άννα Τριανταφυλλίδου, μια από τις σημαντικότερες Σερραίες στο χώρο της εκπαίδευσης, διορίστηκε τη χρονιά αυτή υποδιευθύντρια του παρθεναγωγείου της πόλης. Με αφορμή την αναχώρησή της από το λιμάνι του Πειραιά, η *Σφαίρα* έγραψε ένα μικρό διάφορο στις 29.08:

«Ανεχώρησε χθες εις Σέρρας διά του γαλλικού του Φραισσινέ ο κ. Νικόλαος Ιωαννίδης μετά της συζύγου του κ. Βασιλικής και της ανειμιάς αυτού δεσποινίδος Άννης Τριανταφυλλίδου. Τους απελθόντας απεχαιρέτισαν εν τω αιμοπλοίω οι ενταύθα συγγενείς και φίλοι».

-- Τέλος, ένας αρραβώνας στις Σέρρες χώρεσε στην ύλη της αθηναϊκής *Νέας Εφημερίδος* στις 08.09: «Ο κ. Δημ. Γερολάζος, καθηγητής του εν Λαρίσση γυμνασίου, εμνηστεύσατο εν Σέρραις την αρίστην εξ Ηπείρου δεσποινίδα Αριστήν Κ. Τσακαλίδου. Οι εν Αθήναις φίλοι του συχαίρουσιν αυτό από καρδίας».

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Στις 8/20 Ιουνίου ξεκίνησαν οι εξετάσεις στα δέκα σχολεία των Σερρών. Η αρχή έγινε με τα 230 παιδιά του νηπιαγωγείου, το οποίο επί διετία διηύθυνε με επιτυχία η Μ. Ροζανάκη. Παρών ήταν ο νέος μητροπολίτης Σερρών Λουκάς, όπως και πολλές γυναίκες –προφανώς οι μανάδες και οι γιαγιάδες των νηπίων. Τι

περιλάμβαναν όμως οι εξετάσεις των παιδιών; παιχνίδια, ευχάριστα τραγουδάκια, ποιήματα, σύντομους διαλόγους και ερωτήσεις σε στοιχειώδεις γνώσεις.

Οι εξετάσεις του γυμνασίου πραγματοποιήθηκαν στις 15/27 Ιουνίου. Οι απόφοιτοι του σχολείου ήταν εννέα: οι δύο έλαβαν βαθμό «άριστα», έξι «λίαν καλώς» και οι υπόλοιποι τρεις αποφοίτησαν με βαθμό «καλώς».

Τέσσερις μέρες μετά ήταν η σειρά του Α΄ δημοτικού σχολείου και στις 22 Ιουνίου/4 Ιουλίου ακολούθησαν οι μαθήτριες του παρθεναγωγείου.

-- Με τη λήξη της σχολικής χρονιάς πολλοί δάσκαλοι των Σερρών θέλησαν να επιστρέψουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Απευθύνθηκαν λοιπόν στο αρμόδιο γραφείο για να πάρουν τα διαβατήριά τους και να φύγουν, όμως εκεί τους ζητήθηκε να καταβάλουν πρώτα φόρο επιτηδεύματος.

Ένας μόνο δάσκαλος δέχτηκε να καταβάλει 70 γρόσια για να φύγει μια ώρα αρχύτερα, όμως οι υπόλοιποι πρόβαλαν σοβαρές ενστάσεις επικαλούμενοι τον οθωμανικό νόμο για το φόρο επιτηδεύματος, σύμφωνα με τον οποίο οι δάσκαλοι απαλλάσσονταν της υποχρέωσης καταβολής του. Οι Οθωμανοί συνάδελφοί τους όντως δεν πλήρωναν φόρο, ο δε νόμος δεν έκανε κάποια διάκριση σε βάρος των Χριστιανών, άρα οι άνθρωποι είχαν κάθε δίκαιο να ζητούν ίση μεταχείριση.

Η ανταπάντηση όμως ήταν το αρνητικό προηγούμενο των περασμένων ετών, καθώς ο νόμος ποτέ μέχρι τότε δεν είχε εφαρμοστεί για τους Χριστιανούς δασκάλους, το δε επιχείρημα για την απαλλαγή των Οθωμανών δασκάλων απορρίφθηκε με συνοπτικές διαδικασίες ως «υπεκφυγή». Αν λοιπόν κάποιος δάσκαλος επιθυμούσε να πάρει το διαβατήριό του, έπρεπε πρώτα να καταβάλει πάνω από μία οθωμανική λίρα για την τελευταία διετία.

Οι δάσκαλοι αποτάνθηκαν στον νέο μητροπολίτη Σερρών, ο οποίος όμως δεν φαίνεται –σύμφωνα με τα δημοσιεύματα τουλάχιστον– να έδειξε ιδιαίτερο ζήλο. Δέκα μέρες αφότου του είχαν ζητήσει να πράξει τα δέοντα όσο το δυνατόν γρηγορότερα, ώστε να μπορέσουν οι άνθρωποι να επιστρέψουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους για λίγες εβδομάδες διακοπών, ο μητροπολίτης δεν είχε υποβάλει ούτε ένα γραπτό ή έστω προφορικό διάβημα προς τις αρχές!

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Α) Από τις 12 Σεπτεμβρίου ξεκίνησε στο *Νεολόγο* της Κωνσταντινουπόλεως η δημοσίευση μιας αρκετά αναλυτικής Έκθεσης αναφορικά με την πνευματική κατάσταση των περιοχών Δεμίρ Ισσαρίου, Μελενίκου, Νευροκοπίου, Ζίχνης και Ελευθερουπόλεως. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, από την Έκθεση αυτή κρατάω μόνο όσες περιοχές σήμερα υπάρχουν γεωγραφικά στην περιφέρεια των Σερρών.

ΔΕΜΙΡ ΙΣΣΑΡ

Ο καζάς του Δεμίρ Ισσάρ περιλάμβανε ενενήντα τέσσερις πόλεις και χωριά. Τα είκοσι μαζί με την κωμόπολη Βαρακλή Τζουμαγιά υπάγονταν στο μουτεσαριφλίκι των Σερρών. Από τα υπόλοιπα, τα 39 κατοικούνταν μόνο από Χριστιανούς, τα 20 μόνο από Οθωμανούς και τα 14 ήταν μικτά. Ο πληθυσμός ανερχόταν σε 53.220 κατοίκους, οι δε Χριστιανοί αριθμούσαν 38.885.

Η κωμόπολη του Δεμίρ Ισσάρ ήταν έδρα καϊμακάμη. Διέθετε τηλέγραφο και ταχυδρομείο. Κάθε Σάββατο γινόταν αγορά. Φημιζόταν για τις ροδιές, αλλά και για τα λάχανα και τα οπωροφόρα δέντρα, οι καρποί των οποίων καταναλώνονταν κυρίως στις αγορές των Σερρών και της (Κάτω) Τζουμαγιάς. Παλιότερα, προτού το ποτάμι της κωμόπολης αρχίσει να κατεβάζει άμμο προξενώντας πολλές ζημιές, μεγάλο μέρος των καρπών μεταφερόταν μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Προ εικοσαετίας είχαν εισαχθεί η αμπελουργία και η μεταξοσκωληκοτροφία, όμως τα τελευταία χρόνια είχαν σχεδόν εκλείψει.

Ως προς την πνευματική κίνηση, τον τόνο έδινε το φιλεκπαιδευτικό σωματείο «Φιλοπροοδευτική Αδελφότης», που ήδη αριθμούσε 12 χρόνια παρουσίας. Από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του σωματείου ήταν η σύσταση οικοτροφείου, αντίστοιχου με εκείνου των Σερρών, όπου έβρισκαν στέγη άπορα παιδιά.

Η κωμόπολη είχε τρία εκπαιδευτικά ιδρύματα: Αστική σχολή (με τρεις δασκάλους και διευθυντή τον Δ. Οικονόμου, απόφοιτο του Γυμνασίου Ιωαννίνων), προκαταρκτική Δημοτική (μ' έναν δάσκαλο) και Παρθεναγωγείο (με δύο δασκάλους).

Η επαρχία του Δεμίρ Ισσάρ διέθετε συνολικά 28 σχολεία: 1 Αστική σχολή (στην Τζουμαγιά), 4 Παρθεναγωγεία (δύο στην Τζουμαγιά και δύο στα Άνω Πορόια, εκ των οποίων το ένα ήταν ελληνικό και το δεύτερο βουλγαρικό), 7 Δημοτικά σχολεία (δύο στα Άνω Πορόια, το ένα βουλγαρικό, και από ένα σε Τζουμαγιά (/Ηράκλεια), Λάτροβο (/Χορτερό), Κρούσιοβο (/Αχλαδοχώρι), Συγκέλιο (ή Τσιγγέλι, σήμερα Άγγιστρο) και Ράμνα (/Ομαλό) και 16 γραμματοδιδασκαλεία στα χωριά Σάβγιακο (/Βαμβακόφυτο), Βαρακλή (/Βαλτερό), Ερνικιοί (/Ποντισμένο), Ράδοβο (/Χαρωπό), Γερμάνι, Ραϊκόφτσα (/Καπνότοπος), Λέχοβο, Πέτροβο, Γκολέσοβο, Πυρίνι, Βέτρινα (/Νέο Πετρίτσι), Χατζή-Βεϊλή (/Βυρώνεια), Μπουγιούκ-μαχαλέ (/Μεγαλοχώρι), Κοβάτζιοβο, Κερίζιοβο και Τσερέσνιτσα.

Παλιότερα, γραμματοδιδασκαλεία υπήρχαν και στα χωριά Σπάτοβο (/Κοίμηση) και Μαρικόστινα, όμως το πρώτο έκλεισε εξαιτίας των διενέξεων των κατοίκων, ενώ το δεύτερο σφραγίστηκε λόγω έλλειψης πόρων.

ΖΙΧΝΗ

Έδρα της επαρχίας ήταν η κωμόπολη Ζελιάχοβα (σήμερα Νέα Ζίχνη), η οποία πριν από 18 περίπου χρόνια είχε προαχθεί σε καϊμακαμλίκι. Είχε 2.800 κατοίκους, από τους οποίους οι 1.880 ήταν Έλληνες, ως επί το πλείστον γεωργοί, οι 790 Οθωμανοί και οι υπόλοιποι Αθίγγανοι. Μεταξύ των ελληνικών οικογενειών υπήρχαν αρκετοί τουρκόφωνοι.

Η εκπαίδευση στην κωμόπολη της Ζελιάχοβας δεν βρισκόταν σε πρόοδο κατά το 1886. Στο παρθεναγωγείο φοιτούσαν μόλις 40 μαθήτριες, αριθμός μικρότερος απ' ό,τι τα πρώτα χρόνια ίδρυσής του, δηλαδή πριν μια δωδεκαετία. Στο δημοτικό σχολείο φοιτούσαν 60 μαθητές, χωρισμένοι σε πέντε τάξεις, έχοντας μόνο δύο δασκάλους· διευθυντής του ήταν ο Ν. Βέτσης.

Χωριά του καζά Ζίχνης:

Ράχοβα (/Μεσορράχη): Κατοικούσαν 135 οικογένειες (οι 50 οθωμανικές) και συντηρούσε σχολείο 30 μαθητών. Οι χριστιανοί του χωριού ήταν τουρκόφωνοι.

Τριστενίτσα: Οι 15 οικογένειες του χωριού μιλούσαν ελληνικά και βουλγαρικά.

Δράτζοβα (/Λευκοθέα): Κατοικούσαν 40 οικογένειες, που μιλούσαν ελληνικά και βουλγαρικά.

Μανδήλι: Κατοικούσαν 70 χριστιανικές οικογένειες, που μιλούσαν ελληνικά και βουλγαρικά, και 15 οθωμανικές. Το ελληνικό σχολείο του είχε 30 μαθητές.

Αλιστράτη: Η κωμόπολη είχε 650 χριστιανικές οικογένειες, που μιλούσαν ελληνικά και βουλγαρικά, και 120 οθωμανικές. Σε παρακμή βρίσκονταν και εδώ τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Κράτζιανη (/Αγιοχώρι): Ζούσαν 40 οικογένειες. Στο γραμματοδιδασκαλείο φοιτούσαν 20 μαθητές. Γλώσσα η βουλγαρική.

Σκρίτζοβα (/Σκοπιά): Αριθμούσε 240 οικογένειες που υπάγονταν στη σχισματική εκκλησία. Στο γραμματοδιδασκαλείο φοιτούσαν 30 μαθητές.

Βασίλοβα: Από τις 70 οικογένειες του χωριού, οι 50 ήταν οθωμανικές και οι 20 χριστιανικές χωρίς σχολείο.

Σφηλινός (/Σφελινός): Αριθμούσε 150 οικογένειες. Συντηρούσε δημοτικό σχολείο με 40 μαθητές. Γλώσσα η ελληνική.

Ζίχνα: Από τις 35 οικογένειες του χωριού οι 15 ήταν χριστιανικές και μιλούσαν ελληνικά. Δεν υπήρχε σχολείο.

Αναστασία (/Αναστασιά): Είχε 25 οικογένειες. Γλώσσα η ελληνική.

Κλεπούσνα (/Αγριανή): Αριθμούσε 165 οικογένειες. Στο ελληνικό σχολείο φοιτούσαν 20 μαθητές. Γλώσσα η βουλγαρική.

Χωροβίστα (/Άγιος Χριστόφορος): Κατοικούσαν 30 οικογένειες που μιλούσαν τούρκικα. Στο σχολείο φοιτούσαν 20 μαθητές.

Κάτω Νούσκα (/Δαφνούδι): Οι 60 από τις 100 οικογένειες του χωριού ήταν χριστιανικές και μιλούσαν ελληνικά και βουλγαρικά. Διέθετε σχολείο.

Πόρνα (/Γάζωρος): Από τις 115 οικογένειες, οι 85 ήταν χριστιανικές και μιλούσαν την τουρκική γλώσσα. Στο σχολείο φοιτούσαν 25 μαθητές.

Θόλος (/Θολός): Είχε 20 ελληνικές οικογένειες.

Πιθηλινός (/Πεθειλινός): Είχε επίσης 20 ελληνικές οικογένειες.

Τσιάνος (/Νέα Πέτρα): Κατοικούσαν 12 ελληνικές οικογένειες.

Σφαγμένοι: Ήταν τσιφλίκι με 15 οικογένειες.

Στραβήκι (/Δραβήσκος): Είχε 50 ελληνικές οικογένειες.

Δοξόπη (/Μύρκινος): Αριθμούσε 35 ελληνικές οικογένειες.

Προβίστα (/Παλαιοκόμη): Κατοικούσαν 200 ελληνικές οικογένειες και 40 οθωμανικές. Στα σχολεία φοιτούσαν 50 μαθητές και 40 μαθήτριες.

Γενή-κιοϊ (/Αμφίπολη): Είχε 25 οικογένειες. Διέθετε και γραμματοδιδασκαλείο με 15 μαθητές.

Λακκοβήκια (/Μεσολακκιά): Αριθμούσε 350 οικογένειες. Συντηρούσε ελληνικό και δημοτικό σχολείο με συνολικά 150 μαθητές και τρεις δασκάλους, καθώς και νηπιαγωγείο με 70 νήπια και μία νηπιαγωγό.

Ροδολείβος: Κατοικούσαν 730 ελληνικές οικογένειες και 120 οθωμανικές. Στο δημοτικό σχολείο και το παρθεναγωγείο της κωμόπολης φοιτούσαν 180 μαθητές και 90 μαθήτριες.

Σέμαλτο (/Μικρό Σούλι): Είχε 300 οικογένειες. Στο δημοτικό σχολείο και το νηπιαγωγείο φοιτούσαν συνολικά 70 μαθητές και 60 μαθήτριες.

Κιούγκιοϊ ή Εβδομήστα (/Πρώτη): Από τις 350 οικογένειες, οι 25 ήταν οθωμανικές και οι υπόλοιπες ελληνικές. Στα σχολεία του φοιτούσαν 100 μαθητές και 90 μαθήτριες.

Κοτσάκι (/Μυρρίνη): Κατοικούσαν 65 οικογένειες. Διέθετε δημοτικό σχολείο με 30 μαθητές.

Βολτσίστα (/Δόμρος): Είχε 10 οικογένειες, οι μισές χριστιανικές.

Αντζίστα (/Αγγίστα): Είχε 100 οικογένειες οι 30 οθωμανικές. Διέθετε Δημοτικό σχολείο με 40 μαθητές.

Βητάτσιστα (/Κρηνίδα): Είχε 185 οικογένειες, εκ των οποίων οι 160 χριστιανικές και οι υπόλοιπες οθωμανικές. Στο δημοτικό σχολείο φοιτούσαν 70 μαθητές και στο νηπιαγωγείο 75 νήπια.

Τσερέπλιανη (/Ηλιοκόμη): Είχε 20 ελληνικές οικογένειες και 30 οθωμανικές.

Κρομίστα (/Κορμίστα): Είχε 125 ελληνικές οικογένειες και 50 οθωμανικές. Στο σχολείο του χωριού φοιτούσαν 40 μαθητές.

Β) Η ΝΙΓΡΙΤΑ ΚΑΙ ΟΙ «ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ»

Στις 17 Φεβρουαρίου 1886 η αθηναϊκή εφημερίδα *Εβδομάς* φιλοξένησε ένα εκτενέστατο αφιέρωμα στη Νιγρίτα, «*μία των ακμαζουσών και ελληνικωτάτων κωμολόγων της Χαλκιδικής Χερσονήσου*», την οποία οι Τούρκοι φοβόντουσαν τόσο πολύ, ώστε στις πολεμικές συνδιαλέξεις τους την αποκαλούσαν «Κιουτσούκ Μόρα», δηλαδή «Μικρή Ελλάδα». Απόδειξη δε της φιλοπατρίας των Νιγριτινών ήταν η συμμετοχή τους στη Μακεδονική Επανάσταση του 1854, οπότε «*πολλοί των προκρίτων απήχθησαν εις τας φυλακάς της Κωνσταντινουπόλεως*».

Κάθε Σάββατο γινόταν αγορά (παζάρι), με τη συμμετοχή εμπόρων ακόμα και από τη Θεσσαλονίκη. Σημαντική ήταν η τοπική βιομηχανία υφαντουργίας με υποκαταστήματα σε διάφορες πόλεις της Μακεδονίας και της Βουλγαρίας.

Το μεγαλύτερο μέρος του αφιερώματος αναφερόταν στους αγώνες που διεξάγονταν την Κυριακή του Θωμά, τους οποίους η εφημερίδα παρομοίαζε με «*σωζόμενους Ολυμπιακούς αγώνες*». Έτσι τους περιέγραφε στους αναγνώστες της:

«[...] Προ μιας ημέρας πάντες προετοιμάζονται· οι μεν κάτοικοι όπως υποδεχθώσι τους μακρόθεν προσερχομένους συγγενείς ή φίλους των, οι δε συμμεθέξοντες εις τους αγώνας όπως ώσι κατά πάντα έτοιμοι. Την πρωίαν της εορτής πάντες πορεύονται εις την εκκλησίαν, όπως από κοινού προσευχηθώσι μετά το πέρας δε της ιεροτελεστίας, οι ιππείς έχοντες ετοιμούς τους ίππους των, ιππεύουσιν αυτούς και προσέρχονται εις ωρισμένον μέρος, όπου αναμένουσιν αυτούς οι αγωνισταί και το πλήθος των θεατών. Τάσσονται δε ως εξής: προπορεύονται οι ιππείς και σκοπευταί μετά των όπλων των· έίτα έπονται δεξιά μεν αι παρθένοι λευχειμονούσαι και άδουσαι εγχώρια άσματα, αριστερά δε διάφοροι αγωνισταί· τούτοις έπεται το πλήθος των θεατών.

Μετά πορείαν δε 15 λεπτών φθάνουσιν εις ευρύχωρόν τι και ομαλόν μέρος, όπου μένει το πλήθος των αγωνισθησομένων εις τον δρόμον, τον δίσκον, το άλμα και την πόλιν· οι δε ιππείς μετά των σκοπευτών και ολίγων θεατών προχωρούντες φθάνουσιν εις έτερον μέρος επίσης ομαλόν και εκτεταμένον, όπου ίστανται. Ενταύθα μετ' ολίγην ανάπαισιν άρχονται του αγώνος οι σκοπευταί· ούτοι θέτουσιν εις απόστασιν 400-500 βημάτων λίθον επίπεδον μεγέθους ημίσεως πήχεως, εις ον βάλλουσι κατά σειράν. Οι επιτυχόντες στεφανούνται θέτοντες επί του όπλου αντί του παρά τοις αρχαίοις γνωστού κλάδου ελαίας, μη υπαρχούσης ταύτης, κλάδον ευθαλή θάμνου τινός.

Έίτα άρχονται αγωνιζόμενοι οι ιππείς· ούτοι ορίζουσι προηγουμένως την

αφετηρίαν και το τέρμα, τουτέστι το σημείον εις ο πρέπει να φθάσωσιν· οι ιππείς παρατάσσονται ευθυγράμμως εν τη αφετηρία· δοθέντος δε σημείου πλήθουσι τους ίππους, οίτινες μετά της ιδιαιζούσης αυτοίς υπερηφανείας αμιλλώνται τίς να υπερτερήσει τον άλλον ως προς την ταχύτητα. Το πλήθος μετά κρουγών και επευφημιών ανακηρύττει τον νικητήν· ο δε ίππος αυτού στεφανούται δι' ευθαλών κλάδων θάμνου τινός. Μετά το πέρας των αγώνων τούτων, προπορευομένων των νικητών, επιστρέφουσιν άδοντες πάντες εις το μέρος, όπου έμεινε το πλήθος μετά των λοιπών αγωνιστών, ως ανωτέρω είπομεν. Ενταύθα το πλήθος τους υποδέχεται ζητωκραυγούν και επευφημούν τους νικητάς.

Ήδη μεταβαίνομεν εις την περιγραφήν των άλλων αγώνων, οίτινες συγχρόνως τοις προρρηθείσι τελούνται. Εν πρώτοις άρχεται ο δρόμος. Νέοι ευσταλείς και γενναίοι υπέρ τους πενήκοντα λαμβάνουσι μέρος εις το αγώνα τούτον· το μεταξύ της αφετηρίας και του τέρματος διάστημα απέχει περί τα 15 λεπτά· καθιστά δε δυσχερή το κατωφερές και ανωφερές της τοποθεσίας. Οι νέοι παρατάσσονται μόνοι εις την αφετηρίαν· δοθέντος δε σημείου εκ του ετέρου αντιθέτου μέρους, ένθα ίστανται οι θεαταί, τρέχουσι και προσπαθούσι τίς να φθάση πρώτος εις το τέρμα. Ενταύθα παρουσιάζεται λίαν λαμπρόν θέαμα, βλέπει τις δηλ. τους ευσταλείς αυτούς νέους ασθμαίνοντας μεν και κεκμηκότας ως εκ του λίαν ανωφερούς του εδάφους, εφ' όσον δε εγγίζουσι προς το τέρμα, τοσούτον μάλλον εντείνοντας την άμιλλάν των. Ο εν τω δρόμω αριστεύσας προς τας ζωηραίς επευφημίαις και ζητω-

κραυγαίς, λαμβάνει και ως υλικήν αμοιβήν αμνόν παχύν εστεμμένον δι' ευθαλών κλάδων θάμνου τινός· επίσης και έκαστος των άλλων λαμβάνει κατά την ικανότητά του δώρόν τι μικρότερον τεμάχιον εριούχου ή άλλου τινός υφάσματος.

Είτα έπεται το άλμα. Οι μέλλοντες να λάβωσι μέρος εις τον αγώνα τούτον προσέρχονται. Γέρων τις ορίζει το σημείον, εξ ου άρχονται, δίδει το σύνθημα και οι αγωνισταί άρχονται πηδώντες δις επί ενός ποδός, την τρίτην φοράν ίστανται επί των δύο ποδών· ο γέρων σημειοί το μέρος, εις ο έφθασαν. Ο πηδήσας την μεγίστην απόστασιν την οποίαν δεν θα δυνηθώσιν οι άλλοι μετά ικανήν δοκιμασίαν να υπερβώσιν, επευφημείται και δακτυλοδεικτείται παρ' όλου του πλήθους.

Μετά το άλμα αγωνίζονται εις τον δίσκον. Λαμβάνουσι πέτραν συνήθως στρογγύλην βάρους 6-8 οκάδων, ην από ωρισμένου σημείου ρίπτουσι, κρατούντες αυτήν επί της δεξιάς χειρός· γέρων τις σημειοί τας αποστάσεις· εκείνος δε, όστις θα ρίψη τον δίσκον εις πολύ μεγάλην απόστασιν, την οποίαν δεν δύναται πλέον άλλοι να φθάσωσιν, επευφημείται παρά του πλήθους. Σημειωτέον δε κατά το άλμα, τον δίσκον και την πάλην άρχονται αγωνιζόμενοι από τους νεωτέρους.

Τελεσθέντων των αγώνων τούτων, γέρων τις διατάσσει τα της επιστροφής· προπορεύονται οι αριστεύσαντες, ο μεν σκοπευτής έχων εστεφανωμένον το πυροβόλον του δι' ευθαλών κλάδων θάμνου τινός, ομοίως και ο ιππεύς τον ίππον του· ο δε εν τω δρόμω βραβευθείς φέρει τον παχύν αμνόν επί των ώμων, συμπορευομένου και του εν τω άλματι αριστεύσαντος· είτα δεξιά μεν πορεύο-

νται αι λευχειμονούσαι παρθένοι άδουσαι διάφορα εγχώρια άσματα, αριστερά δε οι νέοι, και όπισθεν αυτών άπαν το πλήθος.

Φθάντες δε εις την πλατείαν της κωμοπόλεως τοποθετούνται άπαντες καθήμενοι επί της γης κυκλοτερώς. Εν τω μέσω αφιέται ικανός κυκλικός χώρος διά τους παλαιστάς· ούτοι ίστανται εις ορισθέν τι μέρος, όντες έτοιμοι όπως κατά την σειράν των αγωνισθώσιν· ουδείς δε γνωρίζει μετά τίνος θ' αγωνισθή. Γίνεται δε η πάλη ως εξής. Εν πρώτοις εξέρχεται εν ζεύγος εκ των νεωτέρων παλαιστών. Είναι γυμνοί, καλύπτουσι δε τα κρύφια μέρη ως οι κολυμβηταί, αλλά διά δερματίνου καλύμματος και αλείφονται δι' ελαίου· εισέρχονται εις το μέσον και δεξιούνται· δεξιωθέντες δε αποχωρίζονται λαμβάνοντες έκαστος αντίθετον διεύθυνσιν, και περιδιαβάζουσι κυκλικώς, ποιούντες διαφόρους ελιγμούς και κραυγάζοντες όπως αρυσθώσι θάρρος πλειότερον. Ενίστε ο εις ιστόμενος κροτεί τας χείρας του· ο έτερος ευθύς ποιεί το αυτό· διευθύνονται έκάτερος προς τον άλλον, ποιούντες συνάμα διαφόρους ελιγμούς· πλησιάζουσιν αλλήλους, θωπεύονται όπως απατήση ο εις

τον άλλον, ορμώνσιν εναντίον αλλήλων, και όταν κατορθώση ο εις να καταβάλη τον άλλον, τότε ανίσταται ο ηττηθείς και υψοί διά των χειρών του τον νικητήν εις ένδειξιν τιμής. Ο νικητής επευφημείται παρά του πλήθους· ο δε ηττηθείς ενδύεται· είτα εξέρχεται άλλος ικανώτερος όπως παλαιήση μετά του νικητού· ούτως δε προβαίνουσι μέχρι των δύο τελευταίων ισχυροτέρων και εμπειροτέρων. Ούτοι ποιούσι πλειότερους γύρους, διάφορα παιγνίδια και ελιγμούς. Εις τον νικητήν δίδεται κριός μέγας και παχύς εστεφανωμένος διά διαφόρων ευθαλών κλάδων.

Ούτω δε διαλύεται περί την 3 μετά μεσημβρίαν η πανήγυρις, πορευομένου εκάστου μετά των οικείων και φίλων εις τον οίκον του και αποκομίζοντος τας διαφόρους εντυπώσεις. Αφού δε φάγωσι και διασκεδάσωσιν, εξέρχονται πάντες εις την πλατείαν και χορεύουσι τον εγχώριον χορόν άνδρες ομού και γυναίκες· μετά το πέρας του χορού πορεύεται έκαστος πάλιν εις τα ίδια μετά των συγγενών και φίλων και διασκεδάζουσι πάντες καθ' όλην την νύκτα».

1887

-- Στις 10/22 Φεβρουαρίου ξεκίνησε για ακόμη μία χρονιά η ετήσια εμποροπανήγυρη των Σερρών, επιβεβαιώνοντας την παρακμή στην οποία είχε περιέλθει τα προηγούμενα χρόνια. Ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* παρατηρούσε:

«[...] αιτία είναι η ελεεινή κατάσταση του εμπορίου του τόπου ημών κατά τα τελευταία δεκαέξ έτη, κατάσταση παραλύουσα και νεκρούσα την ζωήν και την κίνησιν της εμπορικής και γεωργικής κοινωνίας, και εμποιούσα ανησυχίαν τοις φιλοτίμοις, μη ερμηνευομένης διά καλάμου· τα χωρία πένονται φοβερά και η γεωργία αντί να βελτιωθή χαλαρούται, οι δε λαοί εξίστανται επί τη απροόπτω τούτη ελεεινότητι και αχρηματία. Είθε να δοθή τέρμα τη ανωμόλω τούτη πολιτική καταστάσει, ήτις ταράσσει την ανθρωπότητα και προξενεί βλάβην ανυπολόγιστον».

-- Στα τέλη Φεβρουαρίου καταρτίστηκε νέο στρατόπεδο 50.000 ανδρών υπό την αρχηγία του Αχμέτ Εγιούπ πασά σε Σέρρες και Τζουμαγιά.

-- Στις αρχές Μαρτίου, το οθωμανικό υπουργείο εμπορίου έστειλε στη Θεσσαλονίκη σπόρο τουμπεκιού (καπνός προορισμένος για ναργιλέδες) ποικιλίας Ισπαχάν και Σιράζ, προκειμένου να διανεμηθεί ανά 50 δράμια στους γεωργούς –μεταξύ άλλων και στους Σερραίους– για καλλιεργητικούς σκοπούς.

-- Ενόψει της εκλογής του νέου δημάρχου και των μελών του νέου δημοτικού συμβουλίου των Σερρών στις αρχές Μαρτίου, ο τοπικός ανταποκριτής του *Νεολόγου* εκδήλωσε τη δυσθυμία του για τα μέχρι τότε πεπραγμένα:

«Το τμήμα τούτο του διοικητικού κλάδου ουδέν αληθώς άξιον λόγου άχρι τούδε παρέσχε τη πόλει, ενώ πλείστα να επιτελέση ανέλαβε και θ' αναλάβη. Μυριάκις ελέχθη και μυριάκις διά του τύπου διετυμπανίσθη ότι οι πόροι υπάρχουν, αλλ' ούτε φανούς εισέτι ηξιώθημεν να ίδωμεν, ούτε καθαριότητα των οδών, έστω και εν σμικρώ, αίτινες γέμουσι πάσης ακαθαρσίας· περίεργον δε ότι λησμονείται η επιζήτησις της βελτιώσεως της καταστάσεως ταύτης. Οι νόμοι της σεβαστής ημών κυβερνήσεως εισίν αυστηροί και δέον να τηρώνται υπ' εκείνων οίτινες πρωτίστως έχουσι την ευθύνην».

-- Τον Μάιο, οι πρόκριτοι των Σερρών τέθηκαν σ' επιφυλακή μετά την άφιξη δύο Ευαγγελικών ιεραποστόλων στην πόλη, του αμερικανού –αλλά κατοίκου Θεσσαλονίκης– Τόμπσον και του Σταύρου Μιχαηλίδη από το Μοναστήρι.

Η άφιξη των δύο προτεσταντών έδωσε την ευκαιρία στον ανταποκριτή του *Νεολόγου* ν' αναφερθεί και στις δραστηριότητες των οργάνων της βουλγαρικής εξαρχίας, που είχαν καταφέρει να ιδρύσουν παράνομα μεγάλη σχολή, παρεκκλήσια και οικοτροφείο –όλα μαζί σ' ένα κτίριο– μεταξύ των Άνω και των Κάτω Καμενικίων με πέντε δασκάλους και δύο Βούλγαρους ιερείς. Μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου πάντως οι τοπικές αρχές προέβησαν στο κλείσιμο της σχολής.

-- Κατά τ' άλλα ο Μάιος του 1887 ήταν ένας ιδιαίτερα βροχερός μήνας δίνοντας χαρά στους γεωργούς, καθώς είδαν την παραγωγή τους (βαμβάκι, γλυκάνισος, σησάμι κλπ.) ν' αυξάνεται.

Η αύξηση της παραγωγής αποτυπώθηκε και στην είσπραξη της δεκάτης το επόμενο διάστημα. Στις 22 Ιουλίου ο *Φάρος της Μακεδονίας* γνωστοποιούσε ότι η δεκάτη του διαμερίσματος Σερρών είχε εκμισθωθεί κατά 1.250.000 γρόσια περισσότερα σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά.

-- Στις 12/24 Ιουνίου στον πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης έγινε η χειροτονία του νέου επισκόπου Δαφνουσίας Κωνσταντίνου Χατζηαποστόλου, ο οποίος ως βοηθός του μητροπολίτη Μελενίκου είχε στη δικαιοδοσία του τους κατοίκους του καζά Δεμίρ Ισάρ.

-- Γύρω στις 20 Ιουνίου (μια δυο μέρες πριν) αναχώρησε από τη Θεσσαλονίκη με τελικό προορισμό την Τζουμαγιά ο Γ. Δημητριάδης, μηχανικός της νομαρχίας Θεσσαλονίκης, προκειμένου να επιθεωρήσει έργα οδοποιίας: να υποδείξει τα καταλληλότερα σημεία για την ανακατασκευή των γεφυρών του ποταμού Στρυμόνα που είχαν καταρρεύσει στις πλημμύρες του 1886, καθώς και την καταλληλότερη γραμμή για την κατασκευαζόμενη οδό που θα συνέδεε την Τζουμαγιά (Δζουμαά) με την πόλη των Σερρών και η οποία είχε επίσης καταστραφεί εξαιτίας των πλημμυρών.

Το ταξίδι του Δημητριάδη κράτησε δύο εβδομάδες, ο δε *Φάρος της Μακεδονίας* υπογράμμισε τις ικανότητες του Έλληνα μηχανικού υπενθυμίζοντας ότι το βιβλίο του (δίτομη θεωρητική, πρακτική και εφαρμοσμένη γεωμετρία) ήταν το μοναδικό στο είδος του ελληνικό σύγγραμμα, που είχε τιμηθεί με αργυρό μετάλλιο κατά την προηγούμενη παγκόσμια έκθεση του Παρισιού.

-- Στο μεταξύ οι ραγδαίες βροχές του Ιουλίου έκαναν πάλι το (κακό) θαύμα τους. Οι μεγαλύτερες ζημιές εντοπίζονταν στις καπνοκαλλιέργειες της Καβάλας και της Δράμας· στην Αλιστράτη καταστράφηκαν αμπελώνες, ενώ στις Σέρρες βρέθηκε κόκκος χαλαζιού ίσος μ' ένα αβγό.

-- Τον Οκτώβριο βελτιώθηκε αισθητά η ταχυδρομική επικοινωνία των Σερρών με το Νευροκόπι. Μέχρι τότε οι κάτοικοι του Νευροκοπίου έστελναν την αλληλογραφία τους προς την πόλη των Σερρών, που ήταν και η έδρα του σαντζακιού, μέσω ενός έφιππου χωροφύλακα, ο οποίος κάθε εβδομάδα μετέφερε τα επίσημα έγγραφα και τις κυβερνητικές εισπράξεις. Πλέον ορίστηκε ιδιαίτερος ταχυδρόμος, ο οποίος μπορούσε ευκολότερα να μεταφέρει γράμματα, δέματα και ό,τι άλλο χρειαζόταν.

-- Στις 14 Οκτωβρίου η εφημερίδα *Ανατολικός Αστήρ* αναφέρθηκε σε παράπονα, προερχόμενα από πολλά μέρη της Μακεδονίας, κατά των «*ταραχοποιών*» δασκάλων (αμφοτέρων των φύλων) που στέλνονταν κατά τόπους από τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο των Σερρών και οι οποίοι «*αποπέμπονται υπό των φιλήσυχων χριστιανών εξ ανάγκης, μη ανεχομένων την τοιαύτην αυτών διαγωγήν*» –χωρίς φυσικά αυτό να σημαίνει ότι οι «*φιλήσυχοι*» χριστιανοί είχαν απαραίτητα δίκιο.

Δεν γνωρίζουμε αν ενέπιπτε στην κατηγορία των –πραγματικά ή καθ' υπερβολήν– «*ταραχοποιών*» δασκάλων και η Χρυσάνθη Πετκούση, τελειόφοιτος του Παρθεναγωγείου Σερρών, η οποία προσκλήθηκε από την εφορεία Μελενίκου για να διδάξει στο Παρθεναγωγείο της πόλης τους το φθινόπωρο του 1887.

Εξάλλου την ίδια περίοδο και η ελληνική κοινότητα Άνω Τζουμαγιάς αποτάθηκε στο Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο των Σερρών για την κάλυψη μιας θέσης δασκάλου, ο δε σύλλογος έστειλε το Νικόλαο Ταπεινό, ο οποίος είχε

αποδείξει την άξια του διδάσκοντα στο Πετρίτσι επί εξαετία.

Γεγονός πάντως είναι ότι στο τέλος της χρονιάς, ύστερα από 17 χρόνια πολύτιμης προσφοράς, ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος διαλύθηκε εκχωρώντας ολόκληρη την περιουσία του στα σχολεία της πόλης των Σερρών. Αυτή αποτελούταν από: βιβλιοθήκη δύο χιλιάδων τόμων, μετοχές αξίας 228 οθωμανικών λιρών, διάφορα ομόλογα συνολικού ποσού 272.60 οθωμανικών λιρών και πέντε καταστήματα στο Κερβάν, τα οποία είχαν παραχωρηθεί στο σύλλογο ως δωρεά του Παπαμαρκίδη.

-- Μια φαινομενικά ασήμαντη ιστορία προκάλεσε απρόβλεπτα μεγάλη ένταση στα τέλη του 1887. Ο μητροπολίτης Σερρών Λουκάς διέταξε έναν ιερέα ν' απέχει από κάθε ιεροτελεστία λόγω του προχωρημένου της ηλικίας του, διορίζοντάς τον παράλληλα ως πνευματικό πατέρα. Όμως οι επίτροποι και οι ενορίτες της εκκλησίας δεν συμφωνούσαν με την απόφαση αυτή και παρότρυναν τον ιερέα να μη συμμορφωθεί με τη διαταγή, όπως κι έγινε. Ο μητροπολίτης τότε αναγκάστηκε να λάβει αυστηρότερα μέτρα, ενώ έκλεισε και το συγκεκριμένο ναό. Η απόφαση αυτή έριξε λάδι στη φωτιά και άρχισαν ν' ακούγονται δημόσια και μαζικά κραυγές και ύβρεις κατά του ιεράρχη. Ορισμένοι από τους πιστούς μετάνιωσαν και ζήτησαν τη συγγνώμη του Μητροπολίτη, όμως ο διχασμός ήταν γεγονός.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

-- Μετά από αρκετά χρόνια έχουμε μια ακόμη περιγραφή του εορτασμού της γιορτής των Τριών Ιεραρχών στις 30 Ιανουαρίου. Πρώτα τελέστηκε η θεία λειτουργία στον μητροπολιτικό ναό, όπου τον πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε ο καθηγητής των θρησκευτικών Σπυρίδων Τσελέπης. Στη συνέχεια η γιορτή μεταφέρθηκε στην αίθουσα του γυμνασίου, όπου ομιλία εκφώνησε ο διευθυντής του, Ι. Δέλλιος.

Οι πόρτες και τα παράθυρα της αίθουσας είχαν στολιστεί με δάφνινα στεφάνια, ενώ στο μέσο της αίθουσας πήραν θέση μαθήτριες του παρθεναγωγείου της πόλης, οι οποίες τραγούδησαν υπό τη διεύθυνση της κυρίας Μαργαρίτας, με τον

καθηγητή της ωδικής Ν. Δέλλιο να τις συνοδεύει στο πιάνο. Πολύς κόσμος τίμησε τη μικρή αυτή γιορτή, μεταξύ άλλων ο μητροπολίτης Σερρών, ο Έλληνας πρόξενος Δ. Βιτάλης, δύο αξιωματικοί του οθωμανικού στρατού, ο υπασπιστής του Φερίκι, πολλοί λόγιοι της πόλης κ.ά.

Με αφορμή τη γιορτή των Τριών Ιεραρχών, ο ανταποκριτής του *Νεολόγου*, χάρη στον οποίο γνωρίζουμε τις λίγες αυτές πληροφορίες, εξέπεμψε ένα ευόιο μήνυμα για την πορεία των εκπαιδευτικών πραγμάτων στην πόλη:

«Επισκεψάμενος την πρώτην δημοτικήν σχολήν, και επί ικανήν ώραν παραμείνας εκεί, ένθα κατά την ώραν εκείνην διδάσκετο το μάθημα της φυσικής ιστορίας εν τη Δ' τάξει και υπό του φιλοπόνου κ. Γ. Τσαλλοπούλου, παρατήρησα αληθώς έκτακτον πρόοδον, και ζήλον υπέρμετρον, των μαθητών κάλλιστα εννοούντων τον διδάσκαλον, όστις επίσης λίαν καταλλήλως έδιδε προς αυτούς τροφήν ανάλογον προς τους στομάχους των μαθητών κατά ποιόν και ποσόν· ταύτα είδον καθ' όλας τας λοιπάς 4 τάξεις, εκφράζων δημοσία τους οφειλομένους επαίνους προς όλον το προσωπικόν, όπερ διακρίνεται επί αόκνω φιλοπονία».

-- Την Κυριακή της Ορθοδοξίας γιόρτασε και πάλι το νοσοκομείο των Σερρών. Μετά το πέρας της θείας λειτουργίας ο μητροπολίτης μνημόνευσε τα ονόματα των ιδρυτών ευεργετών του πρώτου νοσοκομειακού ιδρύματος της πόλης. Κατά τα καθιερωμένα ακολούθησε η εκφώνηση πανηγυρικής ομιλίας στην αίθουσα του παλαιού νοσοκομείου από τον γιατρό Γ. Οικονομίδη, ενώ έγινε και λογοδοσία των μέτρων του τελευταίου δωδεκαμήνου εν όψει της οριστικής αποπεράτωσης του νέου κτιρίου.

-- Την 1η/13η Μαρτίου πραγματοποιήθηκε η ετήσια γενική συνέλευση και οι αρχαιρεσίες της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας του Δεμίρ Ισσάρ. Επανεξελέγησαν ομόφωνα ως πρόεδρος ο Κ. Ε. Συμέτζος, ως ταμίας ο Λάσκαρης Αναστασίου και ως γραμματέας ο Γ. Θ. Στιβαρός. Νέοι σύμβουλοι εξελέγησαν οι Ν. Ε. Συμέτζος, Δ. Δ. Τάκου και Θ. Κ. Παπαχαριζάνος.

-- Στις 23 Απριλίου/5 Μαΐου η ελληνική κοινότητα των Σερρών γιόρτασε την ονομαστική γιορτή του βασιλιά των Ελλήνων, Γεωργίου. Αυτό μεταφραζόταν σε

δοξολογία στον μητροπολιτικό ναό παρουσία επισήμων: ο πρόξενος της Ελλάδας Διονύσιος Βιτάλης, πολιτικές και στρατιωτικές αρχές της οθωμανικής κυβέρνησης, οι προξενικές αρχές της Αγγλίας, της Αυστρίας, της Ιταλίας και της Περσίας (!;), και φυσικά πλήθος κόσμου.

-- Αντίθετα, για ευνόητους λόγους, πολύ πιο εντυπωσιακός ήταν την ίδια περίοδο (χωρίς να προσδιορίζεται η ακριβής ημερομηνία) ο εορτασμός των γενεθλίων του σουλτάνου. Κανονιοβολισμοί σήμαναν το γεγονός από νωρίς το πρωί, ενώ μέχρι τις 8 (τουρκική ώρα) ο μητροπολίτης, οι πρόξενοι και οι πρόκριτοι όλων των τοπικών κοινοτήτων επισκέφτηκαν το Διοικητήριο. Δύο ώρες μετά οι εορτασμοί μεταφέρθηκαν στο στρατόπεδο, η δε πόλη φωταγωγήθηκε. Ο στρατιωτικός διοικητής Οσμάν Νουρή παρέθεσε δείπνο σε 60 προσωπικότητες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν οι πρόκριτοι της ελληνικής κοινότητας, αντιπρόσωπος του μητροπολίτη, ο διερμηνέας του ελληνικού προξενείου, Γ. Τσορμπατζόγλου και ο Έλληνας πρόξενος, Δ. Βιτάλης, ο οποίος καθόταν εκ δεξιών του Τούρκου στρατηγού. Πρόποση εκ μέρους της ελληνικής κοινότητας των Σερρών έκανε ο Αθανάσιος Κοντός.

-- Στις 15/27 Μαΐου ο Ιωάννης Δέλλιος αφίχθηκε στην Αθήνα για να εκπροσωπήσει το γυμνάσιο των Σερρών, το οποίο άλλωστε διηύθυνε, στις γιορτές για τα πενήντα χρόνια του Εθνικού Πανεπιστημίου.

-- Στις 25 Οκτωβρίου/6 Νοεμβρίου, ημέρα Κυριακή, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του νέου μεγαλοπρεπούς Νοσοκομείου της πόλεως των Σερρών, η ανέγερση του οποίου είχε στοιχίσει γύρω στις 3000 με 3500 λίρες. Το νέο ίδρυμα δεν θα λειτουργούσε απλά ως νοσηλευτήριο (χωρίς να κάνει διακρίσεις στους ασθενείς με κριτήριο τη θρησκεία ή τη φυλή τους), αλλά επιπλέον θα χρησίμευε και ως εκθετοκομείο (ίδρυμα για τα έκθετα μωρά), γηροκομείο, φρενοκομείο, αλλά και δωρεάν φαρμακείο για τους άπορους.

Τον αγιασμό τέλεσε ο μητροπολίτης Λουκάς μετά το τέλος της θείας λειτουργίας γύρω στις 4 τουρκική ώρα. Το παρόν έδωσαν απλοί πολίτες, οι πρόξενοι της Ελλάδας και της Αυστροουγγαρίας (Δ. Βιτάλης και Α. Χατζηδήμου), καθώς και

οι ανώτερες δικαστικές και στρατιωτικές αρχές της πόλης, όπως ο λογιστής του διοικητηρίου Αλή Ριζά βέης, ο γραμματέας του διοικητικού συμβουλίου και πρόεδρος της εκπαιδευτικής επιτροπής Χ΄ Ιβραήμ φεβρή, ο αρχιαστυνόμος Σααδή εφέντης, ο διευθυντής επί των κτηματικών φόρων Χαλήλ, ο πρόεδρος του κακουργιοδικείου Χαλήλ Νουρή εφέντης, ο εισαγγελέας Χανές εφέντης, ο ανακριτής Ρεσάτ και ο ταγματάρχης Χ΄ Αχμέτ αγάς.

Ο Α. Κοντός, μέλος της εφορείας του νοσοκομείου, εκφώνησε πανηγυρικό λόγο εξαιρώντας το χριστιανικό αίσθημα των Σερραίων, ενώ στο βήμα τον διαδέχτηκαν ο μητροπολίτης Σερρών, ο αρχιαστυνόμος Σααδή εφέντης ως εκπρόσωπος του ασθενούντα διοικητή και ο γραμματέας του διοικητικού συμβουλίου Χ΄ Ιβραήμ φεβρή, ο οποίος συνεχάρη την ελληνική κοινότητα των Σερρών και ειδικότερα τον Δ. Χατζηδήμο. Στους δύο τελευταίους, που μίλησαν στα τουρκικά, ανταπάντησε ευχαριστώντας τους από μέρος του μητροπολίτη ο Γαληνός Νικολαΐδης, καθηγητής της τουρκικής και γαλλικής γλώσσας στο γυμνάσιο της πόλης και παράλληλα γραμματέας της τουρκικής αλληλογραφίας της Μητρόπολης.

Στη συνέχεια ο Κοντός έλαβε και πάλι το λόγο ζητώντας την οικονομική συνδρομή των Σερραίων, καθώς το νέο ίδρυμα χρειαζόταν πόρους για να συντηρηθεί. Ένα ποσό 150 λιρών, προοριζόμενου για την κατασκευή αγάλματος που θα παριστούσε την ιδέα της ευσπλαχνίας, θα συγκεντρωνόταν από την έκδοση λαχείου 1500 γραμματίων, ώστε το άγαλμα θα θεωρούταν κατά κάποιον τρόπο ως δωρεά του τυχερού. Συνολικά 200 λίρες μαζεύτηκαν από δωρεές –μεταξύ αυτών 40 λίρες εκ μέρος του μητροπολίτη Λουκά, που χειροκροτήθηκε θερμότατα.

Η τριμελής εφορεία του νοσοκομείου απαρτιζόταν από τους Ι. Παπαμαρκίδη, Α. Κοντό και Δ. Χατζηδήμο. Ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* έγραφε λίγα λόγια και για τους τρεις:

«Ο κ. Ι. Παπαμαρκίδης διακρίνεται διά τα αρχαϊκά αυτού ήθη και την χριστιανικήν καρδίαν, ο δε κ. Αθ. Κοντός διά την παιδείαν αυτού και τας υγιείς παιδαγωγικάς και διδακτικάς γνώσεις, και ο κ. Δ. Χατζή Δήμου, ούτινος ο οίκος γνωστός υπάρχει τω εμπορικώ κόσμω, εξέχει επί κοινωνικαίς και οικογενειακαίς αρεταίς και ζήλω απαραμίλλω

υπέρ της προαγωγής και ευημερίας των δημοσίων πραγμάτων. Ο κ. Δ. Χατζή Δήμου αφού ως εφοροταμίας άλλοτε προήγαγε τα της πόλεως Παιδευτήρια, αφιέρωσεν είτα εαυτόν εις την προαγωγήν και των φιλανθρωπικών καταστημάτων· ομολογουμένως δε εις την αυταπάτην των ειρημένων εφόρων προ πάντων ανήκει η τιμή της συντελέσεως του αρτισυστάτου μεγάρου, διότι καίπερ εν μέσω μυρίων προσκομιμάτων και αποθαρρύνσεων ευρεθέντες ουδόλως απεθαρρύνθησαν αλλ' αξιοζήλως αφιέρωσαν εις την ιδέαν ταύτην εαυτούς επί παραμελήσει μάλιστα των εμπορικών αυτών υποθέσεων».

ΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ 1887

-- Ειδήσεις για ληστείες άργησαν να μεταδοθούν τη χρονιά αυτή. Στις 4 Απριλίου ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στις Σέρρες έγραφε για ύφεση του φαινομένου στη Μακεδονία, σημειώνοντας ωστόσο ότι λάμβαναν χώρα και κάποιες σποραδικές επιθέσεις από συμμορίες, τα μέλη των οποίων έφεραν στολές των κολτζίδων (δηλαδή των φυλάκων του μονοπωλίου των καπνών) και προφασίζονταν δήθεν έρευνες για λαθρεμπόριο.

-- Τον Μάιο η κατάσταση φαίνεται ότι είχε επιδεινωθεί σημαντικά, καθώς ανταπόκριση από τις Σέρρες στο *Νεολόγο* υπογράμμιζε ότι οι οδοί από τις Σέρρες μέχρι τη Νιγρίτα, την Τζουμαγιά, το Μελένικο και το Πετρίσι, καθώς και η οδός που συνέδεε την πόλη των Σερρών με την Αλιστράτη, τη Δράμα και την Καβάλα είχαν καταστεί επικίνδυνες για τους οδοιπόρους.

-- Εξάλλου, προς τα τέλη του μήνα ο καϊμακάμης του Δεμίρ Ισσάρ, Αλή Ναζήμ εφέντης, τέθηκε επικεφαλής αποσπάσματος χωροφυλακής για την καταδίωξη βουλγαρικής ληστανταρτικής συμμορίας, η οποία είχε απαγάγει έναν ιερέα και έξι προκρίτους μέσα από την εκκλησία, ημέρα Κυριακή. Η συμμορία αριθμούσε 32 μέλη και αρχηγός της ήταν ο βοεβόδας Άγγος.

-- Στις 6/18 Σεπτεμβρίου, τριάντα ληστές εισέβαλαν στο χωριό Κουμλή (σήμερα Αμμουδιά), όπου έβαλαν φωτιά και κατέκαψαν μεγάλη αποθήκη γεμάτη σιτηρά. Είχε προηγηθεί ανταλλαγή πυροβολισμών, κατά την οποία έχασαν την ζωή τους τέσσερις χωρικοί και ένας ληστής.

-- Τον ίδιο μήνα στην επαρχία της Ζίχνης έκανε την εμφάνισή της μια νέα συμμορία δώδεκα Αλβανών με αρχηγό τον Μαλάκη Παλλικαρά, άλλοτε φύλακα της περιοχής από τους ληστές! Ήταν η δεύτερη ληστρική συμμορία που λυμαινόταν τη Ζίχνη μετά από εκείνη των Στόγου, Δημητρίου και Μουσδρούκη.

Η συμμορία του Μαλάκη εισέβαλε σ' ένα τουρκικό χωριό και αιχμαλώτισε πλούσιο Οθωμανό, απείλησε την ζωή του καπνεμπόρου Δήμκου από το Καλαπόδι, ενώ έφτασε μέχρι το Σαρμουσακλή.

-- Δεν υπήρχαν όμως μόνο κακές ειδήσεις. Η συμμορία του Μπος Βελή με καταγωγή από τη Ράβνα, που λυμαινόταν την περιοχή μεταξύ Θεσσαλονίκης και Σερρών, διαλύθηκε εξαιτίας εσωτερικών διαφωνιών για πέντε χιλιάδες λίρες. Οι αρχές της Θεσσαλονίκης και των Σερρών δεν άφησαν την ευκαιρία να πάει χαμένη και συνέλαβαν τους περισσότερους ληστές πλην του Μπος Βελή.

-- Στα τέλη Σεπτεμβρίου, στη συνοικία Ταρτάρ Χαρτούμ των Σερρών κολιτζήδες του Μονοπωλίου των καπνών κυνηγούσαν με πυροβολισμούς τον λαθρέμπορο Αράπ Αβδουλά για να τον συλλάβουν, όταν κατά λάθος πέτυχαν και σκότωσαν τον γαμπρό του, Μεχμέτ Αλή, που επέβαινε σ' ένα άλογο.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- Εφημερίς, 04.02.1887: «Απεβίωσε προχθές εν Σέρραις της Μακεδονίας ο εκεί έλλην έμπορος Κωνσταντίνος Περδικάρης. Η κηδεία αυτού τελεσθείσα μεγαλοπρεπώς απέδειξε την βαθειάν αγάπην ης απέλαυνεν ο αείμνηστος Περδικάρης εν μέσω των συμπολιτών του».

-- Σφαίρα, 17.02.1887: «Αφίκετο εκ Παρισίων ο εκ Σερρών της Μακεδονίας διδάκτωρ της ιατρικής κ. Ιωάννης Θεοδορίδης, διατρίψας αυτόθι επί διετίαν προς τελειοποίησιν των σπουδών του. Ο κ. Θεοδορίδης διακριθείς εις τας σπουδάς του, ας εποίησατο εν τω ημετέρω πανεπιστημίω και ήδη τελειοποιηθείς εκ της μεταβάσεώς του εις Παρισίους, ένθα ηκροάσατο των αρίστων διδασκάλων της μεγαλουπόλεως εκείνης, απέρχεται εις την γενέτειραν αυτού πατρίδα προς εξάσκησιν του επαγγέλματός του. Εν Σέρραις ο κ. Θεοδορίδης ερειδόμενος επί των λαμπρών αυτού σπουδών και των φίλων

του αοιδίμου αυτού θείου Ιωάννου Θεοδορίδου, ου αι υπέρ της ελληνικής παιδείας και της επικρατήσεως του ελληνισμού εν τη Ανατολική Μακεδονία επί τριακονταετίαν όλην ενδελεχείς μέριμναι μένουσιν εισέτι ανεξίτηλοι εις τους ασχολουμένους εις το Μακεδονικόν ζήτημα, θέλει εξασφαλίση λαμπράν και επίζηλον θέσιν. Ευχόμεθα δε όπως ο νεαρός διδάκτωρ της ιατρικής ο κατ' ουδέν υστερήσας εν τη μορφώσει του αοιδίμου αυτού θείου, επιδοθή εις την εξάσκησιν του επαγγέλματός του και την άλλην εθνικὴν ἐνέργειαν μετά της αυτής επιτυχίας και της εξόχου φιλοπατρίας, ήτις διακρίνει τους υπέρ του γένους εργαζομένους».

Πριν επιστρέψει στις Σέρρες, όπου παμψηφεί θα διοριζόταν από τη γενική συνέλευση γιατρός του νέου νοσοκομείου, ο Ιωάννης Μ. Θεοδορίδης πέρασε την πρακτική δοκιμασία ενώπιων των καθηγητών της Ιατρικής σχολής του Εθνικού Πανεπιστημίου με βαθμό «λίαν καλώς».

Η εφημερίδα *Σφαίρα* επανήλθε με νέο μακροσκελή και διθυραμβικό έπαινο στις 07.03, που κατέληγε με τη διαπίστωση ότι «η Μακεδονία εν τω προσώπω του κ. Θεοδορίδου αποκτά έγκριτον του καλού εργάτη».

Αξίζει επίσης να σταθούμε στη σημείωση της τεργεσταίας *Νέας Ημέρας* (13/25.06) ότι «Η ομόφωνος υπό μιας όλης Κοινότητος εκλογή μαρτυρεί την αξίαν του νεαρού επιστήμονος, περιποιεί δε τιμήν και εις τον εν Αθήναις φιλόμουσον τραπεζίτην κ. Στέφανον Σκουλούδη, συντελέσαντα έργω εις τας ευδοκίμους αυτού σπουδάς».

-- Στις 26 Μαρτίου/7 Απριλίου ο Σερραίος στην καταγωγή, τρόφιμος της θεολογικής σχολής της Χάλκης και γνώστης της βουλγαρικής γλώσσας, Μεθόδιος Παπαεμμανουήλ εξελέγη μητροπολίτης Δεβρών και Βελισσού.

-- Αν κι έχω αποφύγει μέχρι τώρα –με ελάχιστες εξαιρέσεις– την αναπαραγωγή διάφορων μικρών δημοσιευμάτων που ανήγγειλαν μεταξύ άλλων τα ταξίδια γνωστών Σερραίων της εποχής (η άφιξη ή η αναχώρησή τους σε Θεσσαλονίκη, Αθήνα ή Πειραιά), θα κάνω μια μικρή εξαίρεση για τον «έγκριτο έμπορο» Πέτρο Λόγη, την άφιξη του οποίου στη Θεσσαλονίκη γνωστοποιούσε ο *Φάρος της Μακεδονίας* της 29.07.1887. Ο λόγος της εξαίρεσης είναι απλός: πρόκειται για έναν

καταξιωμένο Σερραίο της εποχής του, το όνομα του οποίου δύσκολα θα συναντήσουμε με άλλη αφορμή.

-- Σφαίρα, 28.08.1887: «*Αφίκετο εκ Σερρών ο επόπτης των αυτόθι ελληνικών σχολείων κ. Νικόλαος Ιωαννίδης εργαζόμενος μετ' αδιαπτώτου ζήλου και επαινετής αφοσίωσης υπέρ της διαδόσεως και ενισχύσεως των ελληνικών γραμμάτων εν Μακεδονία. Ο κ. Ιωαννίδης από πολύ εγκύψας εν τω μακεδονικό ζήτημα θέλει συντελέση σπουδαίως διά των συμβουλών του εις την κρείττονα διευθέτησιν των εκπαιδευτικών ζητημάτων εν Μακεδονία*».

-- «*Κατ' αυτὰς ετελέσθησαν οι αρραβώνες του εκ Σερρών καλλίστου εμπόρου κ. Παπαζόγλου μετά της πολυφέρνου παρ' ημίν δεσποινίδος Πολυζένης Λάμπρου*», διαβάζουμε στον *Φάρο της Μακεδονίας* της 26.09.1887.

-- Τέλος, ως αναγνώριση της επιστημονικής του εμβρίθειας και σημαντική προσωπική καταξίωση πρέπει να καταγραφεί η δημοσίευση της μελέτης του Σερραίου γιατρού Θεόδωρου Τσικόπουλου με θέμα «*Φυσικά ιαματικά μέσα*», δηλαδή τη «*διά του ύδατος, της γυμναστικής, του κλίματος, του αέρος, της ηλεκτρικής και της μηχανικής τριβής καταπολέμηση των νοσημάτων*», στον *Νεολόγο* της Κωνσταντινουπόλεως με σειρά άρθρων από τον Αύγουστο του 1887 μέχρι τον Μάρτιο του επόμενου έτους¹.

---

¹ Για όποιον ενδιαφέρεται να την αναγνώσει, η μελέτη του Θεόδωρου Τσικόπουλου δημοσιεύτηκε στα φύλλα της 26.08.1887, 30.09.1887, 24.10.1887, 22.01.1888, 26.01.1888, 26.02.1888, 02.03.1888 κλπ. Η μεγάλη απόσταση μεταξύ των δημοσιεύσεων οφειλόταν στο γεγονός ότι ο Τσικόπουλος έγραφε τα μακροσκελή άρθρα του ειδικά για την εφημερίδα, πάντα από την πόλη των Σερρών και προφανώς όποτε είχε ελεύθερο χρόνο, όπως φαίνεται από τις ημερομηνίες στο τέλος κάθε άρθρου. Θα ακολουθούσε η δημοσίευση και άλλων μελετών τα επόμενα χρόνια.

1888

Το ζήτημα του μητροπολίτη Σερρών

Το γεγονός που σημάδεψε το σερραϊκό 1888 ήταν αναμφίβολα η αναπάντεχη κρίση που ξέσπασε τον Μάρτιο μετά από το τηλεγράφημα του νομάρχη Θεσσαλονίκης Γαλήπ πασά προς το μουτεσαρίφη Σερρών, από τον οποίο ζητούσε να μην αναγνωρίζει πλέον τον μητροπολίτη Λουκά. Παράλληλα ο Γαλήπ πασάς ζήτησε ν' ανοίξει και πάλι το βουλγαρικό σχολείο της πόλης, αλλά και να επιτρέπεται στο εξής η ίδρυση όσων σχολείων επιθυμούσαν οι Βούλγαροι, ακόμη και χωρίς το απαιτούμενο εκ του νόμου αυτοκρατορικό φερμάνι!

Η διαταγή του νομάρχη Θεσσαλονίκης στάλθηκε αμέσως στην κεντρική επιτροπή της διοίκησης Σερρών, η οποία αποφάνθηκε ότι ήταν αδύνατη η υλοποίηση της εντολής αυτής, επικαλούμενη τους λόγους που τα προηγούμενα χρόνια συνέτρεχαν αναφορικά με το κλείσιμο των βουλγαρικών σχολείων.

Την πρώτη αντίδραση των Σερραίων περιέγραφε επιστολή με ημερομηνία 30 Μαρτίου προς την εφημερίδα *Κωνσταντινούπολις*. Σύμφωνα με την επιστολή αυτή, όπως αναπαράχθηκε συνοπτικά από τον αθηναϊκό τύπο, η είδηση της παύσης του μητροπολίτη Σερρών «αλγεινήν ενεποίησεν αίσθησιν παρ' άπασιν ανεξαιρέτως τοις κατοίκοις, πεπεισμένοι ούσι περί της νομοταγούς πολιτείας του ιεράρχου τούτου, όστις εγένετο θύμα διαβολών των πολεμίων της ορθοδοξίας και της ημετέρας εθνικότητος».

Ο μητροπολίτης Σερρών κλήθηκε αμέσως από τον Οικουμενικό Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη, όπου και έφτασε στις 31 Μαρτίου/12 Απριλίου με αυστριακό ατμόπλοιο μέσω του κόλπου του Ορφανού, έχοντας προηγουμένως διορίσει ως επίτροπο τον ιεροκήρυκα της μητρόπολης, αρχιμανδρίτη Άνθιμο Αρχύτα. Περεταίρω το Οικουμενικό Πατριαρχείο απευθύνθηκε στην Υψηλή Πύλη ζητώντας διευκρινίσεις ως προς τους λόγους για τους οποίους η οθωμανική κυβέρνηση μέσω του νομάρχη Θεσσαλονίκης ζήτησε την παύση του μητροπολίτη,

υπενθυμίζοντας παράλληλα τα προνόμια που είχαν χορηγηθεί στην Ορθόδοξη εκκλησία με αυτοκρατορικά φερμάνια. Σύμφωνα με αυτά, δικαίωμα παύσης ενός μητροπολίτη είχε αποκλειστικά η ανώτατη εκκλησιαστική αρχή, η οποία θα έπρεπε πρώτα να εξετάσει τις κατηγορίες της διοικητικής αρχής και στη συνέχεια να λάβει την όποια απόφαση.

Άμεση διευκρινιστική απάντηση της Υψηλής Πύλης στην επιστολή του Πατριαρχείου δεν υπήρξε, παρά μόνο σε πρώτη φάση δόθηκε εντολή από το οθωμανικό υπουργείο Δικαιοσύνης προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης ν' αναγνωρίσει τον αρχιερατικό επίτροπο.

Το ζήτημα αναδείχτηκε πρώτα από τις τουρκικές εφημερίδες *Ταρήκ* και *Σααδέτ* στις 30 Μαρτίου, ενώ απασχόλησε πολύ και τον αθηναϊκό τύπο, όπου η είδηση έγινε πρώτη φορά γνωστή στις 2/14 Απριλίου με την άφιξη των πρώτων ελληνικών φύλλων από την Κωνσταντινούπολη. Μάλιστα η *Εφημερίς* συνέστησε στον Πατριάρχη ακόμη και την υποβολή παραίτησης ως ένδειξη διαμαρτυρίας «κατά της τοιαύτης αθετήσεως του κυριωτάτου των προνομίων της Εκκλησίας ημών, εξ ης διακυβεύεται αυτή η ύπαρξις αυτής».

Μια εβδομάδα μετά η εφημερίδα *Ακρόπολις* έκρουε καμπανάκι:

«Πολύ φοβούμεθα ότι το εν Σέρραις προηγούμενον θα έχη επακολουθήματα δυσάρεστα διά το έθνος και την εκκλησίαν, καθιερούμενον ούτω σιωπηλώς. Εις το εξής οι αρχιερείς του οικουμενικού θρόνου θα έχωσιν επί κεφαλής αυτών επικρεμασμένην, ως ζήφος Δαμόκλειον, την παύσιν αυτών υπό του Σουλτάνου απ' ευθείας. Φρονούμεν, ότι οι εν τω Πατριαρχείω καλώς θα εποίουν, εάν εμελέτων κατά βάθος τας συνεπείας της υποχωρήσεώς των».

Για το Ρωμιοτό του Γιώργου Σουρή...

*Εκείνος ο Σουλτάνος εφέτος επρελλάθη
κι' ακόμη ποιος το ξέρει τι διάβολο θα πάθη.
Πότε μας στέλλει τόσα παράσημα μεγάλα
αι ομαλαί μας σχέσεις να γίνουν μέλι γάλα,
και πότε μας ανοίγει μεγάλας ιστορίας
με τους Μητροπολίτας Σερρών και Καστορίας.*

Ν' αναφερθεί ότι μαζί με τον μητροπολίτη Σερρών η Πύλη είχε βάλει στο στόχαστρο και τον μητροπολίτη Καστοριάς, του οποίου είχε επίσης ζητηθεί η αποπομπή. Ως σαφή δε κίνηση στήριξης στα πρόσωπά τους ερμηνεύτηκε η συγχροστασία των δύο ιεραρχών στον εσπερινό της Κυριακής των Βαΐων στον πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης μαζί με άλλους έντεκα ιεράρχες. Κατά τ' άλλα ο μητροπολίτης Σερρών –κατά την παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη– προσέλαβε ως πρωτοσύγκελό του τον προϊστάμενο της εκκλησίας του αγίου Γεωργίου στη Φωστήρα, Χρύσανθο Κοκώνη, μια κίνηση που μεταφράστηκε ποικιλοτρόπως στον ελληνικό τύπο.

Στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου στο Πατριαρχείο στις 17/29 Ιουνίου αναγνώσθηκε τεσκερές του υπουργού Δικαιοσύνης, ο οποίος ζητούσε να προσέλθουν σε ανάκριση οι κατά το υπουργείο «έκπτωτοι» μητροπολίτες Σερρών Λουκάς και Καστοριάς Κύριλλος –ο πρώτος ενώπιον της εισαγγελίας Σερρών κατηγορούμενος για πράξη του κοινού ποινικού δικαίου, υπαγόμενη στη δικαιοδοσία ποινικού δικαστηρίου. Οι συνοδικοί ιεράρχες αποφάσισαν να σταλεί απαντητική επιστολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την οποία: α) ζητούνταν διευκρινιστικές λεπτομέρειες αναφορικά με τις κατηγορίες σε βάρος των δύο μητροπολιτών και β) επαναλαμβανόταν η σαφής απόφασή του ότι οι δύο ιεράρχες δεν θεωρούνταν παυμένοι, αλλά τους επιτρεπόταν να ιερουργούν κανονικά.

Αν κάποιο επιπλέον στοιχείο έγινε γνωστό από τη διαδικασία αυτή, ήταν ότι ο μητροπολίτης Σερρών καλούταν να εξετασθεί –βάσει των δημοσιευμάτων αδιευκρίνιστο με ποια ιδιότητα– για την υπόθεση της αυτοκτονίας στη μονή του Τιμίου Προδρόμου προ διετίας, με τη μητέρα και τον αδερφό του θύματος να έχουν ήδη εναγάγει τους μοναχούς ως δολοφόνους. Σύμφωνα με την εφημερίδα *Κωνσταντινούπολις*, «η κατηγορία, εφ' ης εγκαλείται ο μητροπολίτης Σερρών, μη έχουσα σχέσιν προς τους λόγους, οίτινες προκάλεσαν την ενταύθα ανάκλησιν αυτού, ην προ πολλού γνωστή τοις πατριαρχείοις, άτινα βεβαίως ενείδον τα ελατήρια, εξ ων πηγάζει η κατά του μητροπολίτου τούτου συκοφαντία».

Τελικά το ζήτημα των δύο μητροπολιτών διευθετήθηκε τον Οκτώβριο του 1888 με υποχώρηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Οι μητροπολίτες Σερρών και Καστοριάς μετατέθηκαν –ο πρώτος στον Αίνο και ο δεύτερος στη Λήμνο. Νέος μητροπολίτης Σερρών εξελέγη ο Κωνσταντίνος Βαφείδης, πρώην Μαρωνείας. Στο μεταξύ, δημοσιεύματα έφεραν τον πρώην Σερρών και νυν Αίνου να ζητάει εξηγήσεις για τη μετάθεσή του σημειώνοντας ότι σε περίπτωση που είχε υποπέσει σε κάποιο παράπτωμα, θα έπρεπε ν' απομακρυνόταν από τις υπηρεσίες της Εκκλησίας, αλλιώς θα έπρεπε να παραμείνει στη θέση του.

Σχολιάζοντας τις εξελίξεις, η αθηναϊκή *Παλιγγενεσία* αναφέρθηκε σε «*υβριστικές*» μεταθέσεις κάνοντας ειδική αναφορά στο ότι της συνόδου είχε προεδρεύσει ο ίδιος ο Πατριάρχης, παρότι θα μπορούσε να επικαλεστεί ως κώλυμα τα προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε, η δε εφημερίδα *Επιθεώρησις* παρατήρησε ότι «*η απόφασις της Μ. Εκκλησίας προϋξένησεν αλγεινήν εντύπωσιν εις πάντας, καθ' όσον και άλλοτε η Εκκλησία ευρεθείσα εις τοιαύτας και έτι δυσκολωτέρας περιστάσεις, ανέστη μετά τόλμης και θάρρους και ουδέποτε υπεχώρησε μετά τωσαύτης ευκολίας όσον κατά την νυν περίστασιν*».

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΕΡΡΩΝ

-- Τον Ιανουάριο η ελληνική κοινότητα των Σερρών πένθησε το θάνατο του Δ. Θεοδωρίδη, ο οποίος για πολλά χρόνια είχε διατελέσει ταμίας του Φιλεκπαιδευτικού Μακεδονικού Συλλόγου, έφορος του νοσοκομείου, μέλος της δημογεροντίας και –τελευταία– έφορος των εκπαιδευτικών καταστημάτων.

Η κηδεία του εκλιπόντος ήταν μεγαλοπρεπής προεξάρχοντος του μητροπολίτη Σερρών και με τη συμμετοχή των προξένων της Ελλάδας και της Αυστροουγγαρίας (Δ. Βιτάλη και Αθ. Χατζηδήμου), των εφορειών των σχολείων και του νοσοκομείου, του συλλόγου καθηγητών του γυμνασίου μαζί με τους μαθητές, της διευθύντριας του παρθεναγωγείου με το προσωπικό και τις μαθήτριες, των δασκάλων της αστικής και της δημοτικής σχολής κλπ. Τον επικήδειο εκφώνησε ο Χ. Ρ. Σαμαρτσίδης.

-- Ο Χ. Ρ. Σαμαρτσίδης ήταν ο κύριος αγορητής και στον εορτασμό των Τριών Ιεραρχών. Αυτήν τη χρονιά η γιορτή πραγματοποιήθηκε στη μεγάλη αίθουσα της αστικής σχολής των Σερρών. Αισθητή ήταν, ως συνήθως, η γυναικεία παρουσία στη συγκεκριμένη γιορτή, την οποία παρακολούθησαν οι πρόκριτοι της ελληνικής κοινότητας, ο εισαγγελέας, ο διευθυντής του οθωμανικού γυμνασίου, πολλοί γιατροί κ.ά. Για ακόμη μια χρονιά, οι μαθήτριες των τριών ανώτερων τάξεων του παρθεναγωγείου της πόλης έψαλαν γιορταστικά τραγούδια.

Μια μικρή παρένθεση στην εξιστόρηση των γεγονότων του 1888 για να σταθούμε λίγο στο πρόσωπο του εισαγγελέα των Σερρών, ο οποίος ήταν παρών τόσο στην κηδεία του Δ. Θεοδωρίδη όσο και στον εορτασμό των Τριών Ιεραρχών. Ονομαζόταν Οχανές, ήταν Αρμένιος στην καταγωγή και από τον ανταποκριτή του *Νεολόγου* στο Μελένικο –με αφορμή επίσημη επίσκεψη του εισαγγελέα Σερρών στην ειρηνένη πόλη τον Ιούνιο– περιγραφόταν ως άνδρας *«ευγενής λίαν και ειδήμων της γαλλικής, τουρκικής και ελληνικής»*.

-- Τη νύχτα της 8/20 Μαρτίου Βούλγαροι κομιτατζήδες εισέβαλαν στην οικία ενός πλούχοντα του χωριού Ντουτλή (Ελαιώνας), όπου σκότωσαν οκτώ άτομα και τραυμάτισαν σοβαρά άλλα τρία. Η ίδια συμμορία χτύπησε και στο χωριό Σκριτζοβο (Σκοπιά) μετά από τρεις εβδομάδες, σφάζοντας πέντε προκρίτους.

-- Στις 5/17 Απριλίου ανακοινώθηκε ότι νέος αρχηγός της χωροφυλακής στη διοίκηση Σερρών διορίστηκε ο ταγματάρχης Ζεϊνέλ αγάς.

-- Στις 8/20 Μαΐου, ημέρα Κυριακή, στρατιωτικό απόσπασμα συνεπλάκη με εξαμελή ληστανταρτική συμμορία κοντά στο χωριό Βήσανι, μία ώρα από την πόλη των Σερρών. Τέσσερις ληστές έχασαν την ζωή τους και τα κεφάλια τους τοποθετήθηκαν σε πασσάλους παρέχοντας *«θέαμα αποτρόπαιον τοις βουλομένοις να μελετήσωσιν εν ταις αγρίαις αυτών φυσιογνωμίαις την ωμότητα, ην επεδείξαντο κατά τας έναγχος [= πρόσφατες] σφαγάς των κατοίκων Δουτλή, Σκριτσόβου και Κρουσόβου»*, όπως τουλάχιστον ο Σερραίος ανταποκριτής του *Νεολόγου* είκαζε.

Πιθανόν σ' αυτό το περιστατικό αναφερόταν και η τουρκική εφημερίδα *Ταρήκ*, που έκανε λόγο για μάχη μιάμισης ώρας σε απόσταση δύο ωρών από την πόλη

των Σερρών (χωρίς ν' αναφέρει συγκεκριμένη τοποθεσία) στις 10 του μηνός Ραμαζάν με τελικό απολογισμό έναν στρατιώτη και τέσσερις ληστές νεκρούς. Ως αρχηγοί των ληστών κατονομάζονται κάποιος Δημήτριος από το χωριό Ντουτλί και ο Γεώργιος Πόποτσα από την Καρλίκοβα.

Σε κάθε περίπτωση φαίνεται ότι οι τοπικές αρχές αντιμετώπισαν με σοβαρότητα το φαινόμενο των ληστρικών συμμοριών, ώστε κανένα σοβαρό κρούσμα δεν υπήρξε στην επαρχία Σερρών τον Ιούνιο.

-- Τον Μάιο, νέος διερμηνέας του ελληνικού προξενείου στις Σέρρες διορίστηκε ο Α. Νάτσιος ύστερα από διαγωνισμό.

-- Σαφώς μειωμένη σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, η κατακυρωθείσα δεκάτη της διοίκησης Σερρών, όπως ανακοινώθηκε τον Ιούνιο, ανήρθε σε 852 οθωμανικές λίρες.

-- Στο μεταξύ για λόγους οικονομίας το εμποροδικείο των Σερρών ήταν ένα από τα σαράντα εφτά εμποροδικεία που καταργήθηκαν στην επικράτεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

-- Τον Οκτώβριο ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* ανέφερε το θάνατο περίπου 20 ληστών στην επαρχία Σερρών χάρη στις προσπάθειες του υποστράτηγου Μουσταφά Ρεμζή πασά.

-- Τον ίδιο μήνα οι Σερραίοι ήθελαν να μάθουν πληροφορίες για κάποιο μυστηριώδη Λάμπρο Γεωργίου Μαγιάροβιτς από τη Βοσνία, ο οποίος τελούσε επί αρκετές ημέρες υπό κράτηση στις φυλακές της πόλης.

Ο μυστηριώδης άνδρας ήταν πολύγλωσσος (μιλούσε ρωσικά, γαλλικά, ελληνικά, σερβικά και βουλγαρικά), ήταν δε κάτοχος τριών διαβατηρίων (αυστριακό, σερβικό και βουλγαρικό). Έχοντας αναχωρήσει από την Κωνσταντινούπολη, πρώτος του σταθμός ήταν οι καζάδες Ζίχνης και Νευροκόπου, όπου παρίστανε τότε το βοτανολόγο και τότε τον Ρώσο αξιωματικό (είχε άλλωστε στολή με τέσσερα παράσημα: δύο ρωσικά, ένα σερβικό και ένα ρουμανικό), ενώ προέτρεπε τους κατοίκους των χωριών να χρησιμοποιούν αντί της ελληνικής την «εθνική» τους γλώσσα στα σχολεία και την εκκλησία.

Αφού έκανε μια μικρή στάση στην πόλη των Σερρών, όπου έλαβε υπογραφή στο διαβατήριό του από το αυστριακό υποπροξενείο, μετέβη στη Βροντού. Εκεί έμεινε τρεις μέρες έχοντας βρει κατάλυμα στο πανδοχείο ενός εκ των πλέον βουλγαροφώνων κατοίκων της κωμόπολης, του Χ' Μαρίνου. Επόμενος προορισμός του ήταν το Κίρτσοβο (Καρυδοχώρι), στην εκκλησία του οποίου άρχισε να ψάλλει στα βουλγαρικά. Θορυβημένος ο ιερέας του χωριού, Ιωάννης, ενημέρωσε τους συγχωριανούς του, οι οποίοι κατήγγειλαν τον άνδρα στη χωροφυλακή του Δεμίρ Ισσάρ. Τελικά ο Μαγιάροβιτς συνελήφθη και οδηγήθηκε στις φυλακές των Σερρών. Στην κατοχή του βρέθηκε σημειωματάριο με κατάλογο ονομάτων διαφόρων κατοίκων βουλγαροφώνων χωριών, μεταξύ άλλων το όνομα του πανδοχέα Χ' Μαρίνου, καθώς και δύο εν ενεργεία αζάδων της Βροντούς, του Χρήστου Νικολάου και του Δημήτριου Στογιάννου.

-- Τον Οκτώβριο ο νέος μητροπολίτης Σερρών, Κωνσταντίνος Βαφείδης, ορίστηκε πατριαρχικός έξαρχος και στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη για τη διευθέτηση του εκκλησιαστικού ζητήματος που ταλάνιζε τη χριστιανική κοινότητα της πόλης. Εκεί μετέβη στις 22 Οκτωβρίου/3 Νοεμβρίου. Επειδή όμως δεν κατάφερε να συμφιλιώσει τις αντιπαρατιθέμενες μερίδες και να προχωρήσει στη διενέργεια των ενοριακών εκλογών, τον Δεκέμβριο ανακλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

-- Την κακή κατάσταση του εμπορίου των Σερρών περιέγραφε επιστολή, που δημοσιεύτηκε αρχικά στη νομαρχιακή εφημερίδα της Θεσσαλονίκης και στη συνέχεια αναδημοσιεύτηκε από τον *Νεολόγο* στις 24.11.1888: «*Ου μόνον τα της γεωργίας εν νηπιώδει έτι διατελούσι καταστάσει, αλλά και αυτά τα προϊόντα άπερ μετά πολλών κόπων και μόχθων παράγουσιν οι γεωργοί δεν δύνανται να πωλήσωσιν. Ούτως, ο γράφων συνιστά την κατασκευήν σιδηροδρομικής γραμμής εκ Δεδέ Αγάτς και Καβάλλας διά Σερρών και Δράμας συνενουμένης μετά μεγάλης σιδηροδρομικής γραμμής της Θεσσαλονίκης, ή τουλάχιστον την διάνοιξιν λεωφόρου, δι' ης να συνενωθή η πόλις προς την θάλασσαν και προ πάντων μετά του λιμένος Τσαί Αιχζή*».

-- Στα μέσα του Δεκεμβρίου ο διοικητής των Σερρών, Νετζήπ πασάς, υποβλήθηκε σε ανάκριση για υποθέσεις αναγόμενες στα διοικητικά του καθήκοντα. Ως

προσωρινός διοικητής τοποθετήθηκε ο Χατζή Αλή βέης, που είχε υπηρετήσει στην ίδια θέση και παλιότερα.

Σύμφωνα με τουρκική εφημερίδα, αιτία για τη θέση του Νετζήπ πασά σε διαθεσιμότητα ήταν η συμπεριφορά που είχε επιδείξει αναφορικά με την εξόντωση μιας συμμορίας. Πιο συγκεκριμένα, όταν ο στρατός εξόντωσε τα μέλη της εν λόγω συμμορίας και έφερε τα κεφάλια των ληστών στην πόλη των Σερρών –μια αναφορά που μας παραπέμπει πιθανόν στα γεγονότα της 8^{ης} Μαΐου– ο τότε διοικητής ισχυρίστηκε ότι τα κεφάλια δεν ανήκαν στους ληστές, αλλά σε φιλήσυχους χωρικούς! Στην έρευνα όμως που διεξήγαγε ο γενικός διοικητής της Θεσσαλονίκης ύστερα από διαταγή της κεντρικής κυβέρνησης στην Κωνσταντινούπολη, διαπιστώθηκε ότι ο ισχυρισμός του Νετζήπ πασά ήταν ψευδής.

«Επί τέλους ανασπνέομεν εν τη ελπίδι ότι θ' απαλλαγθώμεν του μουτσαρίφη Νετζήπ πασά, όστις κατετυράνησε τον λαόν και κατεπίεσε τους κατοίκους διά πάσης αισχροκερδείας και αχρειότητος» ήταν το σχόλιο του Σερραίου συνεργάτη της αθηναϊκής *Νέας Εφημερίδος*, ο οποίος εξέφραζε τη βεβαιότητα ότι ο Νετζήπ δεν θα επέστρεφε στις Σέρρες.

Αντίθετα επεφύλασσε μόνο καλά λόγια για τον στρατιωτικό διοικητή, ο οποίος επίσης είχε κληθεί στην Κωνσταντινούπολη για απολογία: *«[...] εργασθείς και μετά δραστηριότητος και αφιλοκερδείας περιέστειλε την ληστεϊαν, ανακουφίσας τον τόπον και εκτήσατο αμέριστον την εμπιστοσύνην των κατοίκων, διά τούτο δε και διεβλήθη υπό του μουτσαρίφη εις την κυβέρνησιν. Αλλά μεγάλως θα ελύπει την πόλιν ημών η ανάκλησις του καλού αυτής κουμαντάρη».*

Δεν παρέλειπε όμως και μια σύντομη αναφορά στην πραξικοπηματική αλλαγή του μητροπολίτη: *«Από της ανακλήσεως του πρώην Σερρών κ. Λουκά, νυν διορισθέντος Αίνου, στερούνται αι Σέρραι του πνευματικού αυτών αρχηγού, τούτο δε μεγάλως παραβιάπτει τα εθνικά συμφέροντα, διότι ο ενταύθα αρχιερατικός επίτροπος, πλην του ότι δεν εξασκεί εις το κονάκι την δέουσαν προσωπικήν βαρύτητα, είνε και ασθενής».*

-- Από την ίδια επιστολή (με ημερομηνία 24 Δεκεμβρίου 1886) αντλούμε λίγες πληροφορίες και για μια κοινωνική εκδήλωση. Γύρω στα μέσα Δεκεμβρίου

πραγματοποιήθηκε χορός στην οικία Κοντού, που διήρκεσε σχεδόν μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες και οι εκλεκτοί καλεσμένοι έμειναν γοητευμένοι από τους «φιλόφρονες τρόπους των ευγενών οικοδεσποτών και δη της κυρίας Κοντού, εκ της εγκρίτου εν Κερκίρα οικογενείας Παραμωθιώτου».

-- Στις 23 Δεκεμβρίου/4 Ιανουαρίου έκλεισαν τα σχολεία ενόψει των γιορτών. Ειδικότερα, τη μέρα εκείνη οι μαθητές έψαλαν τον ύμνο της Θεοτόκου «Η Παρθένος σήμερα...», ο δε γυμνασιάρχης Ι. Δέλλιος απηύθυνε στους μαθητές ομιλία σχετικά με τις επικείμενες θρησκευτικές γιορτές.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΜΙΡ ΙΣΣΑΡ

-- Στις 10/22 Απριλίου, ημέρα Κυριακή, συνήλθε η γενική συνέλευση της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας του Δεμίρ Ισσάρ. Σύμφωνα με τα στοιχεία της λογοδοσίας του προέδρου, το σωματείο, που αριθμούσε 14 χρόνια λειτουργίας, διέθετε περιουσία αξίας 31.190,50 γροσιών. Τα εγγεγραμμένα τακτικά μέλη ανέρχονταν σε 93, τα επίτιμα ήταν 6, οι μεγάλοι ευεργέτες 5, οι ευεργέτες 9 και οι δωρητές 27. Επίσης η αδελφότητα διατηρούσε δύο υποτρόφους στο παρθεναγωγείο Σερρών, άλλες δύο στο παρθεναγωγείο του Δεμίρ Ισσάρ, δύο μαθητές στην αστική σχολή, ενώ φρόντιζε και πολλούς ακόμη άπορους μαθητές και μαθήτριες.

Στην ομιλία του ο επίσκοπος Δαφνουσίας Κωνσταντίνος έπλεξε το εγκώμιό του προέδρου του σωματείου, Κωνσταντίνου Ε. Συμέτζου. Αναφέρθηκε συγκεκριμένα στην αγάπη και τη σύμπνοια του Συμέτζου ως δύο αρετές που οφείλει να έχει κάθε χριστιανός και καλός πατριώτης, ενώ παράλληλα εξήρε την ικανότητα, τη φιλοπατρία και τον ζήλο του προέδρου της αδελφότητας. Ύστερα από παρότρυνση του επισκόπου Δαφνουσίας, η γενική συνέλευση επανεξέλεξε διά βοής τον Συμέτζο στην προεδρία της αδελφότητας, παρά την αρχική επιθυμία αυτού να παραιτηθεί, απόφαση που τελικά ανακάλεσε κατόπιν παρακλήσεων από τα υπόλοιπα μέλη. Στις αρχαιρεσίες που ακολούθησαν, νέος ταμίας εξελέγη ο Θωμάς Κ. Παπαχαριζάνος, γραμματέας ο Γ. Στιβαρός και σύμβουλοι οι Νικόλαος Ε. Συμέτζος, Δανιήλ Δ. Τάκος και Αριστοτέλης Δ. Κώτζιος.

-- Θέμα συζήτησης στο Δεμίρ Ισσάρ τη χρονιά αυτή ήταν οι δικαστικές περιπέτειες του συμπολίτη τους, Παναγ. Οικονόμου, ο οποίος βρέθηκε φυλακισμένος στη Θεσσαλονίκη. Ο Οικονόμου ήταν ιδιοκτήτης τσιφλικιού, όπου εκμίσθωναν χωράφια και τα καλλιεργούσαν κάτοικοι του χωριού Λάτροβο (Χορτερό), οι οποίοι δεν έτρεφαν και τα καλύτερα συναισθήματα απέναντί του, αλλά επιθυμούσαν ν' αγοράσουν τα χωράφια αυτά – είναι γνωστές άλλωστε οι απάνθρωπες συνθήκες που επιφύλασσαν στους εργάτες τους οι τσιφλικάδες του 19^{ου} αιώνα.

Κάποια στιγμή μέσα στο 1888 ο Παναγιώτου φιλονίκησε με τον Κιρκάσιο φύλακα του –θεσσαλονικιού– Χατζησταύρου, ο οποίος επίσης διέθετε κτήματα στην ίδια περιοχή. Αφορμή του καβγά ήταν η άρδευση των χωραφιών. Στη συνέχεια ο φύλακας κατήγγειλε τον Οικονόμου ότι είχε εξυβρίσει τόσο τον ίδιο προσωπικά όσο και την οθωμανική κυβέρνηση. Και μόνο η υποψία ότι κάποιος είχε αναφερθεί με προσβλητικά λόγια στο επίσημο καθεστώς ήταν ικανός λόγος για να έχει σοβαρά μπλεξίματα με το νόμο, ώστε ο μεγαλοτσιφλικάς οδηγήθηκε στο στρατοδικείο Σερρών και από κει στις φυλακές της Θεσσαλονίκης.

Μια εκδοχή, όπως παρουσιάστηκε από το *Νεολόγο* της Κωνσταντινούπολης, υποστήριζε ότι στην πραγματικότητα υπήρχε συμπαιγνία των «σκληρών και ατίθασων» χωρικών, οι οποίοι και «εξύφαναν την μεγίστην των συκοφαντιών».

Η υπερασπιστική δε γραμμή του ανταποκριτή του *Νεολόγου* στο Μελένικο περιέγραφε γενικόλογα τον Οικονόμου ως άτομο που «εκ νεαρής ηλικίας διέπρεψεν και ως δεκαετής, και ως μέλος του *Ιδαρέ* και ως μέλος της δημογεροντίας, και τυγχάνει επιμεμελημένης ανατροφής και λίαν χρηστοήθης, επομένως δε παρέσχε κατά διαφόρους καιρούς τρανά δείγματα της προς το κράτος ημών πίστεως και αφοσιώσεώς του διά των προς αυτό υπηρεσιών αυτού», παραθέτοντας ως πρόσθετα επιχειρήματα «τας εκ διαφόρων μερών και τηλεγραφικώς και γραπτώς καλομαρτυρικάς συστάσεις, ας τινες εκ Σερρών και εκ Μελενίκου και εκ Δεμίρ-Ισσαρίου οι κάτοικοι αυθορμήτως έπεμψαν ώστε να αθωώση αυτόν». Η τελική έκβαση της ιστορίας αγνοείται.

-- Στις 17 ή 18 Αυγούστου (σύμφωνα με το παλαιό ημερολόγιο) ομάδα ανταρτών έκανε έφοδο στο Κρούσοβο (σήμερα Αχλαδοχώρι), όπου απήγαγε τον Αλή

Γαζατζή, Σερραίο στην καταγωγή και δεκατιστή (πιθανόν για την είσπραξη της δεκάτης να είχε βρεθεί και στην περιοχή), ο οποίος τύγχανε θετικής υποδοχής. Δεν πέρασε πάνω από μισή ώρα και τα μέλη της συμμορίας, καταδιωκόμενα από το στρατό, αποφάσισαν να σκοτώσουν τον αιχμάλωτό τους με μαχαίρι, όπως κατέδειξε η νεκροψία του γιατρού του δημαρχείου Δεμίρ Ισσάρ, Παναγιώτη Σ. Βάκη. Η κηδεία του Αλή Γαζατζή πραγματοποιήθηκε στο Δεμίρ Ισσάρ δυο μέρες αργότερα με την πόλη να βρίσκεται σε ανησυχία μετά από το τελευταίο αυτό αιματηρό περιστατικό.

Στην περιοχή στάλθηκαν ο υποταγματάρχης Ρασήτ εφέντης και ο λοχαγός Ισμαήλ εφέντης, οι οποίοι λίγες μέρες μετά κατόρθωσαν να συλλάβουν ζωντανό τον αρχηγό της συμμορίας Πέτσο Γιουβάν και έναν οπαδό του, ονόματι Μαρίνη.

-- Στις 10/22 Νοεμβρίου οι κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ πένθησαν το θάνατο της Ελένης Κ. Οικονόμου το γένος Πούγγουρα σε ηλικία 76 ετών. Ήταν μητέρα του Αναστάσιου και του Παναγιώτη Οικονόμου, στον δεύτερο εκ των οποίων έγινε αναφορά λίγο πιο πάνω, ενώ η κόρη της ήταν παντρεμένη με τον Κ. Ε. Συμέτζο, πρόεδρο της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας.

Η κηδεία ήταν μεγαλοπρεπής, παρουσία όλων των προκρίτων της κωμόπολης παρά την αδιάκοπη βροχόπτωση. Δύο κοπέλες, η Ευγενία Θωμά Κ. Παπαχαριζάνου και η Χαρίκλεια Δ. Σνοκ (η πρώτη δισέγγονη και η δεύτερη εγγονή της θανούσας) μετέφεραν το στεφάνι που είχαν ετοιμάσει οι δασκάλες (Μαρία Δημητριάδου και Αικατερίνη Σταυρίδου) και οι συμμαθήτριές τους στο παρθεναγωγείο του Δεμίρ Ισσάρ. Επικήδειους λόγους εκφώνησαν εκ μέρους της οικογένειας ο Σ. Στιβαρός και εκ μέρους της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας ο γραμματέας της Αντώνιος Αβραμίδης, ενώ η μαθήτριά της ανώτερης τάξης του αρθναγωγείου, Γερακίνα Ιωάννου, απήγγειλε ποίημα σχετικό με την περίπτωση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

-- Ο Δημοσθένης Δόδος από το Ροδολίβος, απόφοιτος του διδασκαλείου του Μαρούλη στις Σέρρες, μαζί με τον Κίωνα Αϊνατζόγλου από τη Νεάπολη της Ανατολής, διηύθυναν με μεγάλη αυταπάρνηση τα ελληνικά σχολεία του Μελενίκου επί τριετία απολαμβάνοντας της εμπιστοσύνης των εφόρων της περιοχής ένεκα *«της σεμνής αυτών συμπεριφοράς και των φιλογενών αυτών αισθημάτων, μεταφτευόντων ταύτα και τη σπουδαζούση νεολαία μετά ζήλου πολλού και μετ' ενδιαφερούσης αυταπαρνησίας, αφηφούντων κόπους και την πολλήν εργασίαν επί της διδασκαλίας των μαθημάτων κατά τα προγράμματα των εν Σέρραις σχολείων, και απολυόντων τους μαθητάς μόλις εις τας 11 ώρας της εσπέρας»*, όπως σημείωνε ο ανταποκριτής του *Νεολόγου* στην Άνω Τζουμαγιά σε επιστολή του με ημερομηνία 3 Ιανουαρίου 1888.

Στην ίδια επιστολή γινόταν μια ειδικότερη αναφορά στον Δημοσθένη Δόδο, ο οποίος *«ανέλαβε πάνυ προφρόνως [= πολύ πρόθυμα] και ευγενώς κατ' αυτάς ίνα διδάξη και τα ελληνικά του δευτέρου ανωτέρου τμήματος»*. Το 1888 πάντως ξεκίνησε με μια δυσάρεστη τροπή για το νεαρό δάσκαλο από το Ροδολίβος, καθώς τον Ιανουάριο έφυγε από την ζωή ο πατέρας του, Θεόδωρος.

-- Για πρώτη φορά μια σύντομη αναφορά στον εορτασμό της γιορτής των Τριών Ιεραρχών από τα σχολεία του Μελενίκου: Την κεντρική ομιλία απήγγειλε ο διευθυντής της ελληνικής σχολής, κ. Κίμων, ο οποίος εξήρε τη δύναμη των γραμμάτων και παρότρυνε τους παρευρισκόμενους να τα καλλιεργήσουν αποτελεσματικά, ενώ το μουσικό κομμάτι της εκδήλωσης κράτησαν οι μαθήτριες του παρθεναγωγείου υπό τη διεύθυνση της Μαρίας Δημητριάδου και της Χρυσάνθης Πετκούση.

-- Τον Απρίλιο εκδόθηκε στην Αθήνα η μελέτη του Δημητρίου Μαρούλη *«περί μορφώσεως Ελλήνων δημοδιδασκάλων»*. Μια γενική περίληψη του συγγράμματός δημοσιεύτηκε στη *Νέα Εφημερίδα* της 16.04.1888:

«Ο κ. Μαρούλης, εις εκ των ικανωτέρων διδασκαλικών, μελετήσας και πείραν κτησάμενος του έργου, αποφαίνεται μετά γνώσεως περί πολλών κακώς εχόντων ή

κατά κακήν απομίμησιν εισαχθέντων εν τη δημοτική εκπαιδύσει παρ' ημίν, ιδία δε περί του προορισμού των διδασκαλείων εν τη δούλη Ελλάδι και του χαρακτήρος αυτών, υποστηρίζει δ' ελλόγως, ότι ταύτα δεόν να ώσιν όλως ανεξάρτητα των γυμνασίων, μάλλον δε ιεροδιδασκαλεία, φρονών, ότι βαθέως ριζούται εν τη καρδιά του λαού η αποστολή αυτού, όταν μετά της θρησκείας αυτού ως άρθρον πίστεως από του άμβωνος κηρύσσεται εις αυτόν και διά τούτο πολύ θεωρών επιζημίαν την παραγνώρισιν επί πλέον του άμβωνος εν τη διδασκαλία προς ασφαλή φρονημάτισιν του λαού».

-- Τον Σεπτέμβριο ο Ανατολικός Αστήρ δημοσίευσε κάποια πολύ γενικά στοιχεία σχετικά με τα σχολεία της πόλης των Σερρών, που προφανώς αναφέρονταν στο λήξαν σχολικό έτος 1887-88. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, οι Σέρρες διέθεταν τέσσερα Δημοτικά σχολεία με 640 μαθητές, δύο Νηπιαγωγεία με 277 νήπια, ένα Κεντρικό Παρθεναγωγείο (που έφτανε μέχρι τα μαθήματα της β' γυμνασίου) με 374 κορίτσια, ένα πλήρες Γυμνάσιο με περίπου 200 μαθητές, συμπεριλαμβανομένων και όσων φοιτούσαν στην ελληνική σχολή της πόλης.

Σχεδόν ένα μήνα μετά, η εφημερίδα επανήλθε με στοιχεία για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του Δεμίρ Ισσάρ, χωρίς να προσδιορίζεται το σχολικό έτος στο οποίο αυτά ανταποκρίνονταν. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το Δεμίρ Ισσάρ διέθετε Αστική σχολή με 105 μαθητές και τρεις δασκάλους, Δημοτική σχολή εξαρτώμενη της Αστικής με περίπου 35 μαθητές και ένα δάσκαλο, καθώς επίσης Παρθεναγωγείο και Νηπιαγωγείο με περίπου 80 κορίτσια και δύο δασκάλες.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Μια ιδέα για τη διαδικασία έκδοσης διαζυγίου αντλούμε από την αγγελία, που δημοσιεύτηκε στο *Νεολόγο* της 14.01.1888, με αφορμή την περίπτωση μιας Σερραίας, η οποία ζητούσε διαζύγιο από τον αγνώστου διαμονής σύζυγό της· μάλιστα λίγες εβδομάδες μετά στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύτηκε η εξαιρετικά λιτή απόφαση του δικαστηρίου της δημογεροντίας, που κήρυξε το γάμο λυμένο, ενώ παράλληλα έθετε προθεσμία άσκησης ένδικων μέσων.

Ἡ Χαρίκλεια Χ΄ Φωκᾶ κάτοικος Σερρῶν διὰ τῆς ἀπὸ ἡμερομηνίαν 4 ἰανουαρίου ἀγωγῆς αὐτῆς, ἐνώπιον τοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει Σερρῶν ἐδρεύοντος δικαστηρίου τῆς δημογεροντίας τὸν σύζυγον αὐτῆς Δημήτριον Ρηγανέζην Σερραῖον αἰτουμένη τὴν ἀπ' αὐτοῦ διζεύξιν. Ἐπειδὴ ὁ ἐναγόμενος σύζυγος, ἀπὸ δεκαπενταετίας ἀναχωρήσας ἐκ Σερρῶν, τυγχάνει ἀγνώστου διαμονῆς, διὰ τοῦτο, συμφώνως πρὸς τὸ σχετικὸν ἄρθρον τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἐνεκρίθη ἡ κλήτευσις τοῦ ἐναγομένου διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Νεολόγου», ὁρίζεται δὲ δικάσιμος ἡ πρώτη δικάσιμος Παρασκευὴ καὶ ὦρα 8η τούρκιστί μετὰ πχρέλευσιν 21 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας κλήσεως ἐν τῇ ρηθείσῃ ἐφημερίδι, καὶ προσκαλεῖται ὁ ἐναγόμενος Δημήτριος Ρηγανέζης, ἵνα κατὰ τὴν ὀρισθείσαν ἀνωτέρω ἡμέραν καὶ ὦραν παραστῇ ἐνώπιον τῆς δημογεροντίας τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Σερρῶν πρὸς ἐκδίκασιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆς, ἥτις ἐν περιπτώσει μὴ ἐμφανίσεώς του δικασθῆσεται κατ' ἐρήμην.

Ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει Σερρῶν 5 ἰανουαρίου 1888. Ο πρόεδρος
† Σερρῶν ΛΟΥΚΑΣ

Ἄριθ. Πρωτ. 980.

Τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Σερρῶν ἐδρεῦον δικαστήριον τῆς δημογεροντίας δικάσας κατ' ἐρήμην κηρύττει διαλυμένον τὸν γάμον τῆς Χαρίκλειας Χ΄ Φωκᾶ, κατοίκου Σερρῶν, ἀπὸ τοῦ Δημήτριου Ρηγανέζην, ἀγνώστου διαμονῆς, καὶ ὁρίζει προθεσμίαν ἀνακοπῆς ἐνδεκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐν τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφημερίδι τοῦ «Νεολόγου».

Ἐν Σέρραις τῇ 5 φεβρουαρίου 1888.

Ὁ Πρόεδρος

(Σ. Τ.) † Ὁ Σερρῶν ΛΟΥΚΑΣ (1)

1889

-- Την πρώτη μέρα του 1889 οι κάτοικοι του Δεμίρ Ισσάρ γιόρτασαν μαζί με την πρωτοχρονιά και την επέτειο της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας. Η γιορτή έλαβε χώρα στην ειδικά διακοσμημένη αίθουσα του σωματείου αμέσως μετά το τέλος της θείας λειτουργίας. Ο πρόεδρος, Κ. Συμέτζος, ανέδειξε με την ομιλία του τη φιλεκπαιδευτική δράση της αδελφότητας όχι μόνο στο διαμέρισμα του Δεμίρ Ισσάρ αλλά και ευρύτερα με τη στήριξη των άπορων μαθητών και των γύρω χωριών. Στον ίδιο τόνο κινήθηκε ο λόγος και του επισκόπου Δαφνουσίας Κωνσταντίνου, ο οποίος εξήρε τη σπουδαιότητα του έργου της αδελφότητας.

Στη συνέχεια άνοιξε κατάλογος και πολλοί από τους παρευρισκόμενους έσπευσαν να συνδράμουν οικονομικά το έργο της. Μεταξύ των δωρητών και των νέων μελών ήταν ο Νικ. Παπαπέτρου, δάσκαλος στην Τζουμαγιά που ήρθε αυθόρμητα στην εκδήλωση, όπως και η μνηστή του, Ελισάβετ Κ. Κουρδουπάλου. Στους παρευρισκόμενους προσφέρθηκαν κόλλυβα, η αρτοκλασία και αναψυκτικά ποτά και κάπως έτσι ολοκληρώθηκε αυτή η διαφορετική πρωτοχρονιάτικη γιορτή.

-- Στις 3/15 Ιανουαρίου, ο θάνατος του 33χρονου Βασίλειου Δημητριάδη από τη Νιγρίτα γέμισε με θλίψη την ελληνική κοινότητα των Σερρών. Έχοντας λάβει πτυχίο από το Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας με βαθμό «λίαν καλώς» διετέλεσε επί επτά ή οκτώ χρόνια καθηγητής στο γυμνάσιο των Σερρών και διευθυντής στο οικοτροφείο της πόλης κερδίζοντας την εκτίμηση όχι μόνο των συναδέλφων του, αλλά και όλων των Σερραίων. Στο βιογραφικό του ξεχώριζε η συμμετοχή του στην επανάσταση του Πηλίου το 1878 πολεμώντας στην Πορταριά και τη Μακρινίτσα υπό τον Ζήσιμο Μπασδέκη.

Ο ανταποκριτής της *Νέας Εφημερίδος* τον περιέγραφε με λίγα λόγια: «Μονογενής υιός ατυχών γονέων και στήριγμα της οικογενείας του, ήτο γλυκός το ήθος και τους τρόπους προσηγνέστατος, απήλαυνεν δ' αμερίστου αγάπης εν τη πόλει, ήτις κατεθλίβη επί τω προώρω θανάτω αυτού».

Η δημοσία δαπάνη κηδεία του Βασίλειου Δημητριάδη οργανώθηκε με μεγάλη φιλοκαλία από τον νεαρό συνάδελφό του στο γυμνάσιο, Κλεάνθη Αιγιαλείδη, και ήταν μεγαλοπρεπής. Στην κεφαλή της νεκρώσιμης πομπής πορεύονταν οι μαθητές και οι μαθήτριες των σχολείων με το διδακτικό προσωπικό (κατά σειρά: πρώτα των δημοτικών σχολείων, μετά του γυμνασίου και τέλος του παρθεναγωγείου). Έπονταν δώδεκα στεφάνια εκ μέρους του Έλληνα προξένου Βιτάλη, της εφορείας, του γυμνασιάρχη Δέλιου, των καθηγητών, του εφόρου Τικόπουλου, του γιατρού Χρυσάφη, της οικογένειας Χατζηδήμου, του παρθεναγωγείου, των δημοτικών σχολείων και των σωματείων. Τις ταινίες του φέρετρου κρατούσαν ο διευθυντής του γυμνασίου και οι καθηγητές Κ. Αιγιαλείδης, Αθ. Φυλακτός, Γαληνός Νικολαΐδης, Λ. Δημητριάδης και Τσικόπουλος. Επικήδειους εκφώνησαν στο ναό ο Αθανάσιος Φυλακτός εκ μέρους των καθηγητών και ο Γ. Ιωαννίδης εκ μέρους των Νιγριτινών. Στο νεκροταφείο μίλησαν ο Δ. Τικόπουλος εκ μέρους της εφορείας, ο Δέλιος ως διευθυντής του γυμνασίου και δύο μαθητές.

-- Το δράμα του Μάγιερλινγκ με τη διπλή αυτοκτονία του διαδόχου του αυστριακού θρόνου Ροδόλφου και της ερωμένης του Μαρίας Βετσέρα δεν άφησε ασυγκίνητους τους Σερραίους. Στις 24 Ιανουαρίου/5 Φεβρουαρίου ο πρόξενος της Αυστροουγγαρίας Αθ. Χατζηδήμου οργάνωσε μνημόσυνο (σύμφωνα με άλλη πληροφορία το μνημόσυνο οργάνωσε επιτροπή αποτελούμενη από τους Κ. Ζλάτκο, Α. Παρίση και Ι. Πέτροβιτς), στο οποίο αναγνώσθηκαν μόνο οι κανονισμένες ευχές χωρίς να ψαλεί ολόκληρη η επιμνημόσυνη ακολουθία, εφόσον αφορούσε ετερόδοξους. Τον στολισμό του μητροπολιτικού ναού είχε αναλάβει ο καθηγητής των καλλιτεχνικών Ν. Δέλιος, ενώ η ιερουργία έγινε από τον πρωτοσύγκελο Χρύσανθο Κοκώνη απουσιάζοντος του μητροπολίτη Σερρών.

Τη μέρα εκείνη οι καμπάνες όλων των εκκλησιών χτυπούσαν πένθιμα. Εντυπωσιακή ήταν η συρροή του πλήθους, παρότι η αγορά ήταν ανοιχτή. Μολονότι οι αυστριακοί υπήκοοι των Σερρών ήταν μόλις δύο, ο Παρίσης και ο Ζλάτκος, ο μητροπολιτικός ναός γέμισε ασφυκτικά από κόσμο. Μάλιστα η προσέλευση ήταν

τόσο μεγάλη, ώστε κατέρρευσε η σκάλα του γυναικωνίτη με αποτέλεσμα να τραυματιστούν ελαφριά ορισμένοι από τους παρευρισκόμενους.

Κατά την περιγραφή του ανταποκριτή της *Νέας Εφημερίδος*, «*το πλήθος συνέρρευσεν άμετρον και άπασα η πόλις ήτο εις κίνησιν και αι επιμελέστεραι δε οικοκυράδες εγκατέλιπον τους οίκους των ίνα παραστώσιν εις το ασύνηθες θέαμα και έβλεπέ τις εκ τούτου την μεσημβρίαν το έκτακτον φαινόμενον οικογενειαρχών γευματιζόντων εν τοις ξενοδοχείοις, διότι εις το σπήτι τούς άφησαν χωρίς φαγή!*»

-- Σχεδόν κάθε χρονιά σε κάποια ελληνική εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης δημοσιευόταν κάποια ανταπόκριση με πληροφορίες από τον εορτασμό της γιορτής των Τριών Ιεραρχών στην περιοχή των Σερρών. Το 1889 ο *Νεολόγος* δημοσίευσε ανταπόκριση από το Δεμίρ Ισσάρ.

Η αρχή έγινε με τον εσπερινό στον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου, όπου μετέβησαν όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες της πόλης. Από εκεί, το εκκλησίασμα με επικεφαλής τον επίσκοπο Δαφνουσίας μεταφέρθηκαν στη μεγάλη αίθουσα της αστικής των αρρένων σχολής. Μετά την καθιερωμένη ιεροτελεστία του αρχιερέα, χορωδία αποτελούμενη από μαθητές της σχολής έψαλαν ένα τραγούδι υπό τη διεύθυνση του δασκάλου Αντώνιου Αβραμίδη, ενώ δύο συνάδελφοί του, οι Αθανάσιος Ε. Γρέδης και Κ. Δ. Εμμανουηλίδης, επιτηρούσαν όσους μαθητές... δεν τραγουδούσαν. Τη σκυτάλη πήρε η χορωδία των μαθητριών του παρθεναγωγείου, την οποία διηύθυνε η διευθύντρια του σχολείου Μαρία Δημητριάδου με τη βοήθεια της δεσποινίδας Αικατερίνης Σταυρίδου.

Μετά τα τραγούδια ο διευθυντής των σχολείων του Δεμίρ Ισσάρ, Γ. Στιβαρός, εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας με αντικείμενο την επίδραση της ελληνικής παιδείας στην ιστορία της ανθρωπότητας διαχρονικά από την αρχαιότητα και εντεύθεν, για ν' ακολουθήσουν αστείοι διάλογοι, τραγούδια και ποιήματα από τους μαθητές των δύο φύλων και τα νήπια ολοκληρώνοντας έτσι τη γιορτή.

-- Στο μέτωπο των ληστανταρτών το 1889 ξεκίνησε με μια θεαματική εξέλιξη. Η συμμορία του Στόγιου, που άλλοτε ήταν ο φόβος και ο τρόμος ολόκληρης της ανατολικής Μακεδονίας, διαλύθηκε λόγω εσωτερικών διενέξεων. Στο μεταξύ, ο

υπαρχηγός της συμμορίας, Θεόδωρος, όχι απλά αποσκήρτησε, αλλά εμφανίστηκε στις αρχές των Σερρών, όπου έτυχε αμνηστίας και παρασημοφορήθηκε κι από πάνω, επειδή είχε δώσει οδηγίες για την καταδίωξη του πρώην αρχηγού του, παρότι όταν του ζητήθηκε να συμμετάσχει και ο ίδιος ενεργά στη σύλληψη του Στόγιου, αυτός όχι απλά αρνήθηκε, αλλά διακήρυξε ότι και μόνος του να απομείνει, δεν θα σταματήσει το έργο του. Τελικά ο Στόγιος όχι απλά δεν συνελήφθη άμεσα, αλλά τον Ιούνιο του 1889 επανεμφανίστηκε στην Ζίχνη.

Με αφορμή το γεγονός αυτό, ο ανταποκριτής της *Νέας Εφημερίδος* ενημέρωνε το αθηναϊκό αναγνωστικό κοινό για το φόβο και τον τρόμο που σκορπούσαν στην περιοχή οι περιβόητοι «κομήτες» (αργότερα θα επικρατούσε η λέξη «κομιτατζήδες»): *«Οι χωρικοί προ πάντων έλληνες υφίστανται τα πάνδεινα: υπό το κράτος του φόβου των βουλγάρων ληστών πάσα εργασία έχει εγκαταλειφθή και την δυστυχίαν των πτωχών ανθρώπων συμπληρούσιν αι απηνείς καταδιώξεις των τουρκικών αποσπασμάτων προς είσπραξιν φόρων αποστερούντων αυτούς και τον άρτον. Διά των βουλγάρων ληστών υφίστανται και τα βουλγαρικά σχολεία παρανόμως εν χωρίοις ελληνικοτάτοις, οι κάτοικοι των οποίων δεν δύνανται να προβώσιν εις το κλείσιμον αυτών, επί απειλή της ζωής των υπό των ληστρικών κομητών. Και η κατάστασις των χωρίων αυτών ούτω περιάγεται εις απόγνωσιν και είνε αμφίβολον αν παρατεινομένης της διαρκούς αυτής ταλαιπωρίας θ' ανθέξωσι επί πλέον».*

-- Στις 11/23 Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκε μεγάλος χορός στην οικία των Δ. και Ν. Τικόπουλου. Ο ανταποκριτής της *Νέας Εφημερίδος* επισήμανε ότι οι καλεσμένοι είχαν γοητευτεί από την *«ευγένεια και φιλοφροσύνη της αβροτάτης δεσποίνης Αβροκόμης Τ. Τικοπούλου και της φιλομουσοτάτης κυρίας Αγγελικής Ν. Τικοπούλου, ήτις τόσον κατέθελξε διά των μελωδικωτάτων τόνων του γλαφυρού κλειδοκυμβάλου [= πιάνου] της, το οποίον πλήττει [= παίζει] μετ' εξαιρέτου λεπτότητος και ευαισθησίας».*

Η γιορτή ξεκίνησε με τον εθνικό ύμνο υπό τις επευφημίες των καλεσμένων, ενώ μετά τα μεσάνυχτα έγινε ένα φιλολογικό διάλειμμα: ο Δ. Τικόπουλος απήγγειλε στην ομήγυρη το ποίημα του Αχιλλέα Παράσχου «Εις την Γαλλίαν», που

είχε δημοσιευτεί στο τελευταίο τεύχος του αθηναϊκού περιοδικού *Εβδομάς* και το οποίο είχε γίνει ανάρπαστο στην πόλη των Σερρών. Μάλιστα ήταν τόσο μεγάλος ο αντίκτυπος του ποιήματος στην τοπική κοινωνία, ώστε –σύμφωνα με το δημοσίευμα της *Νέας Εφημερίδος*– ο Παράσχος, που ήδη ήταν εξαιρετικά δημοφιλής στους κατοίκους του ελεύθερου ελληνικού κράτους, χάρη σ' αυτό είχε καταστεί «δημοφιλέστατος» και στους Σερραίους.

-- Νέα γιορτή πραγματοποιήθηκε την επόμενη ακριβώς μέρα, 12/24 Φεβρουαρίου, από τον πρόξενο της Ελλάδας, Διονύσιο Βιτάλη, ο οποίος παρέθεσε μεγάλο γεύμα με εκλεκτούς καλεσμένους, όπως τους αδελφούς Χρήστο και Κωνσταντίνο Χατζηλαζάρου (σερραϊκής καταγωγής, αλλά από αρκετών χρόνων κάτοικοι Θεσσαλονίκης), τον Αλκιβιάδη Βουγιουκλή, τον διερμηνέα του προξενείου Αλ. Νάτζιο και τον καθηγητή μαθηματικών Κλ. Αιγιαλείδη. Το αποκορύφωμα του μενού, την επίβλεψη του οποίου είχε ο οικοδεσπότης, ήταν μια τούρτα, πάνω στην οποία κυμάτιζε η ελληνική σημαία.

-- Στις 18/30 Μαρτίου, ημέρα Σάββατο, επέστρεψε στις Σέρρες μετά από μακρά απουσία ο μητροπολίτης Κωνσταντίνος, ο οποίος μετά την αποτυχία της μεσολάβησής του ως πατριαρχικός έξαρχος στη διαμάχη της ορθόδοξης κοινότητας Θεσσαλονίκης, είχε κληθεί στην Κωνσταντινούπολη τον περασμένο Δεκέμβρη.

Το πρωί της ημέρας εκείνης ο ιεροδιάκονος και ο καβάσης της μητρόπολης τον προϋπάντησαν στο χωριό Όρλιακο (σήμερα Στρυμονικό), ενώ στο κτήμα του Γενίκιοι τον υποδέχτηκαν (επιβαίνοντες σε άμαξα) εκ μέρους της δημογεροντίας οι Παπαμάρκου, Πόρναλης, Τασάκος και ο γραμματέας Νάκος, εκ μέρους της εφορείας των εκπαιδευτικών καταστημάτων ο Τικόπουλος, ο κλήρος με πρωτοστατούντα τον πρωτοσύγκελο Χρύσανθο, ο γυμνασιάρχης συνοδευόμενος από τους καθηγητές Γαληνό και Αιγιαλείδη και πολλοί έφιπποι πολίτες. Στη διαδρομή τέσσερις έφιπποι από τη φρουρά των Σερρών παρατάχθηκαν τμηματικά γύρω από την άμαξα που μετέφερε το μητροπολίτη (δύο μπροστά και δύο πίσω), ενώ στην είσοδο της πόλης στη συνοικία Καμινίκια περίμεναν τον ιεράρχη οι μαθητές των δύο δημοτικών σχολείων με τους δασκάλους τους και πλήθος κόσμου.

Συνοδευόμενος από το πλήθος ο μητροπολίτης έφτασε στο ναό των αγίων Θεοδώρων, όπου ο Δέλλιος εξήρε το ρόλο της εκκλησίας στη διάσωση της γλώσσας και της εθνικής συνείδησης και τόνισε τη σημασία που είχε η παιδεία για την πόλη των Σερρών, η οποία *«πάντοτε θεώρησε και θεωρεί ως την βάση της κοινωνικής και εθνικής αναπτύξεως και προαγωγής την υγιά του λαού παιδείαν»* και παράλληλα *«νομίζει ότι διά επιμελημένης καλλιέργειας και θεραπείας των ελληνικών γραμμάτων, δύναται να επαναχθή το παρεκτραπέν ρείθρον εις την αρχικήν αυτού κοίτην [...]»*.

-- Μετά από λίγες μέρες έγινε γνωστό ότι στον μητροπολίτη Σερρών είχε απονεμηθεί το παράσημο Μετζηδιέ τρίτης τάξεως.

-- Στις 7/19 Απριλίου, Μεγάλη Παρασκευή, πολλές ιδιωτικές οικίες και όλα τα δημόσια καταστήματα της ελληνικής κοινότητας των Σερρών φωταγωγήθηκαν για να υποδεχθούν την περιφορά των επιταφίων στις συνοικίες της πόλης αναπληρώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την έλλειψη φαναριών στους δρόμους.

Εξαιρετικά λαμπρός ήταν ο φωτισμός του νεόκτιστου πολιτικού νοσοκομείου: η καλλιτεχνική του πρόσοψη και το περίζωμα του κήπου είχαν φωταγωγηθεί με ενετικούς φανούς (δηλαδή πτυσσόμενα φανάρια κατασκευασμένα από ημιδιαφανές χαρτί) και στεατοκήρια (σπαρματσέτα), ενώ στην κύρια είσοδο ήταν αναμμένος ένας κρυστάλλινος πολυέλαιος.

Το θαυμασμό συγκέντρωσε ο στολισμός και του οικοτροφείου, που ήταν περιζωσμένο με πολύχρωμα μικρά καντήλια, τα οποία καθ' όλη τη διάρκεια της περιφοράς των επιταφίων φώτιζαν με λαμπρά βεγγαλικά. Μέσα σ' όλη αυτήν τη φωτοχυσία, τα βλέμματα συγκέντρωσε η κατά μήκος του κτιρίου επιγραφή «Ελληνικόν οικοτροφείον Σερρών» και ο ειδικά διαμορφωμένος «Κρανίου τόπος» στην αυλή: στο βάθος και μπροστά από την κύρια είσοδο, που ήταν καλυμμένη με μαύρο πέπλο, φαινόταν ένας μαύρος σταυρός ανάμεσα σε δύο μεγάλα κεριά· από πίσω με μικρά καντήλια παριστανόταν ο έναστρος ουρανός, ενώ στη βάση του σταυρού υπήρχε ένα ακάνθινο στεφάνι.

Μεταξύ των ιδιωτικών οικιών ξεχώρισαν ως προς τον στολισμό τους αυτή του δημογέροντα Πόρναλη (φωταγωγημένη με πολύχρωμους ενετικούς φανούς, ενώ

είχε στηθεί ειδική ανθοστόλιστη αψίδα από την οποία περνούσαν οι επιτάφιοι), του γυμνασιάρχη Ι. Δέλλιου (με πολύχρωμα μικρά καντήλια και κεριά), του Κ. Καπέτη ακριβώς μπροστά από τον μητροπολιτικό ναό και του εμπόρου Γ. Θεοδώρου, ο οποίος είχε επιλέξει ό,τι καλύτερο από το εμπόρευμα του καταστήματός του και σχημάτισε στην είσοδο του σπιτιού του έναν τεχνητό παράδεισο λουλουδιών, ενώ πολύχρωμοι ενετικοί φανοί στο βάθος έδιναν μια μαγευτική εικόνα.

Το βράδυ της 8/20 Απριλίου η Ανάσταση γιορτάστηκε σχεδόν όπως γιορτάζεται και σήμερα *«εν μέσω βεγγαλικών φώτων, κρούσεων κωδώνων και κροτήσεων πυροβόλων υπό αίθριον και αστερόεντα ουρανόν, ενώ αδιαλείπτως πύραυλοι εκσφενδονιζόμενοι διέγραφον πυρίνους γραμμιάς»*, κατά την περιγραφή του ανταποκριτή της *Νέας Εφημερίδος*, ο οποίος δυστυχώς δεν υπέγραφε τα πολύτιμα κείμενά του.

-- Μετά το Πάσχα, η ελληνική κοινότητα διεξήγαγε εκλογές. Κάθε ενορία, που δεν μπορούσε να διαθέτει περισσότερους από 200 εκλογείς, έπρεπε να εκλέξει από έναν αντιπρόσωπο με μυστική ψηφοφορία –τουλάχιστον σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, γιατί η πραγματικότητα ήταν διαφορετική. Λόγω της χαμηλής συμμετοχής, που κυμαινόταν συνήθως μεταξύ 20 και 30%, οι εκλογείς υποδείκνυαν ένα ή δύο πρόσωπα (τους υποψήφιους) και στη συνέχεια η ανάδειξη του αντιπροσώπου γινόταν διά της ανατάσεως των χειρών.

Την εκλογική διαδικασία επέπτευε ο ιερέας της κάθε ενορίας, ο οποίος συνέτασσε και μαζί με τους ψηφοφόρους προσυπέγραφε το σχετικό πρακτικό, το οποίο στη συνέχεια απέστειλε στη Μητρόπολη. Εκεί γινόταν η επικύρωση όλων των πρακτικών και ακολούθως οι εκλεγέντες αντιπρόσωποι καλούνταν για την πρώτη συνέλευση, η οποία ήταν 54μελής. Δεν εκλέγονταν όλοι με το σύστημα των ενοριών· πέντε αντιπρόσωποι προέρχονταν από τις συντεχνίες, ενώ παρουσία στη συνέλευση είχαν επίσης οι Έλληνες γιατροί της πόλης, ο διευθυντής του γυμνασίου, καθώς και οι παραιτηθέντες έφοροι της παλιάς συνέλευσης.

Η εκλογική διαδικασία κρατούσε μία εβδομάδα και την τελευταία ημέρα γινόταν η εκλογή των νέων εφόρων (ας πούμε το «συμβούλιο» της πόλης), η οποία το 1889 πραγματοποιήθηκε στις 16/28 Απριλίου. Οι νεοεκλεγέντες έφοροι των

Σερρών (και τα σχόλια του ανταποκριτή της *Νέας Εφημερίδος* στην παρένθεση) ήταν οι: α) Αναστάσιος Νάστος («*ταμίας, νέος καλλίστης οικογενείας αρκετά μεμορφωμένος, εύπορος, χρηστός και υπό πολλών φυσικών προτερημάτων περιβαλλόμενος, έμπορος το επάγγελμα*») με 43 ψήφους, β) Δημ. Τικόπουλος («*επίσης ανήρ ευυπόληπτος, εύπορος, δραστήριος και πολυμαθής, κτηματίας, πάντοτε δε αναπληρωτής του ενταύθα ελληνικού προξενείου εν απουσία του προξένου*») επανεκλεγείς με 38 ψήφους, γ) Κων. Νικολαΐδης («*διακεκριμένος ιατρός εν Γερμανία τελειοποιηθείς, χρηστός πολίτης και συμπαθής τον χαρακτήρα*») με 30 ψήφους και δ) Αλέξανδρος Χατζή Δήμος («*τρίτος αδελφός των ευπόρων ενταύθα και ευυπόληπτων Δημ. και Αθαν. Χατζή Δήμων, ανήρ χρηστός, αγαπητός, έμπορος και παραγγελιοδόχος μετά των αδελφών του*») με 28 ψήφους.

-- Στις 23 Απριλίου/5 Μαΐου στον μητροπολιτικό ναό των Σερρών γιορτάστηκε η ονομαστική εορτή του βασιλιά Γεωργίου. Μέσα στο ναό είχε στηθεί αψίδα από δάφνες και λουλούδια, κάτω από την οποία στέκονταν ο μητροπολίτης και ο πρόξενος της Ελλάδας, ενώ ως κοσμήτορες επέβλεπαν την τήρηση της τάξης ο καθηγητής του Γυμνασίου Κλ. Αιγιαλείδης και ο διερμηνέας του προξενείου Αλ. Νάτσιος. Λόγω της γιορτής, το βράδυ το προξενείο φωταγωγήθηκε.

-- Στα τέλη Απριλίου, κομιτατζήδες εισέβαλαν μεσημεριάτικα στο χωριό Πούτκοβο του Δεμίρ Ισσάρ. Μέσα από το τζαμί του χωριού άρπαξαν έναν εύπορο Οθωμανό και τον υποχρέωσαν να τους οδηγήσει στην οικία του, την οποία λεηλάτησαν αφαιρώντας ακόμη και τα δαχτυλίδια που φορούσαν μέλη της οικογένειας.

-- Γύρω στις 20 Μαΐου στην πόλη των Σερρών αφίχθηκε ο ελληνικός δραματικός θίασος του Σπυρίδωνα Σφήκα με εκλεκτούς ηθοποιούς: Ευαγγελινή (Ευαγγελία) Παρασκευοπούλου, Ν. Παρασκευόπουλος, Κλεοπάτρα Κολυβίδου, Σπ. Κολυβίδης, Βενιέρης, Μαυροκέφαλος, Αργυρόπουλος κλπ. Ο θίασος θα παρέμενε στις Σέρρες μέχρι τα τέλη Ιουλίου (ή τις πολύ πρώτες μέρες του Αυγούστου).

Η πρώτη παράσταση του θιάσου δόθηκε στις 25 Μαΐου/6 Ιουνίου με το δράμα «*Εκπεσούσα γυνή ή Σάρα και Κάρολος*». Τον πρωταγωνιστικό ρόλο υποδύοταν η Ευαγγ. Παρασκευοπούλου, η οποία τα επόμενα χρόνια θα γνώριζε μια άνευ

προηγούμενου αποθέωση από το αθηναϊκό κοινό, ενώ ήδη μέσα από την περιοδεία της σε διάφορα κέντρα του έξω ελληνισμού είχε κερδίσει τον τίτλο της «Σάρας Βερνάρ της Ανατολής» (αργότερα «Σάρα Βερνάρ της Ελλάδας»).

Πολλά χρόνια μετά, το Μάιο του 1912, η Παρασκευοπούλου (που είχε μεν φύγει από το προσκήνιο αδυνατώντας να συμβαδίσει με τον άνεμο αλλαγής που άρχισε να πνέει στο ελληνικό θέατρο, παρέμενε ωστόσο «ιερό τέρας» για τους θαυμαστές της) θυμόταν ένα περιστατικό από την περιοδεία αυτή και συγκεκριμένα από την άφιξή της στην πόλη των Σερρών. Με επιφύλαξη για την ακρίβεια της περιγραφής –καθώς τα 23 χρόνια που μεσολάβησαν, ενδεχομένως να επηρέασαν τη μνήμη της ηθοποιού– την αναπαράγω, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Εστία* της 31.05.1912:

«Θυμούμαι ένα ταξίδι οδοιπορικό, το οποίον διήρκεσε είκοσι δύο ημέρας. Κατά το ταξίδι αυτό, έτυχε να περάσωμεν από μίαν πλαγιάν κάποιου αγριού βουνού, της οποίας ο δρομάκος είχε πλάτος ένα μόνον μέτρον. Επάνω από το κεφάλι μας βράχοι απόκρημνοι, και κάτω χάος. Την πλαγιάν αυτήν την επεράσαμε με γαϊδουράκια. Ένα παραπάτημα ημπορούσε να μας σβύση μονοκονδυλιάς από το βιβλίον της ζωής. Επί τέλους επλησιάσαμεν εις τας Σέρρας. Έξω από την πόλιν ευρίσκεται ένας μεγάλος πλάτανος ιστορικός, που δεν ημπορούν να τον αγκαλιάσουν οκτώ άνθρωποι. Εις τον πλάτανον αυτόν, το 21, ο πασσάς των Σερρών είχε κρεμάσει σαράντα αδελφούς μας, που τους εκατηγόρησαν ως μέλη της Φιλικής Εταιρείας. Έβγαλα το μεγάλο το μανδήλι μου, [...] εις τα χέρια μου, προσπαθήσασα να αγκαλιάσω τον αγιασμένον πλάτανον, και τον εφίλησα!.. Εις τα κλαδιά του είχαν κρεμασθή σαράντα αδελφοί μας!».

-- Βροχερός ήταν ο Μάιος του 1889. Στις 24 του μήνα (ή 5 Ιουνίου σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο) ένας βοσκός ονόματι Πάσχος παρασύρθηκε από τα νερά και πνίγηκε μαζί με είκοσι πέντε από τα πρόβατά του. Το αγνώριστο πτώμα του ξεβράστηκε δίπλα στο τζαμί της Αγίας Σοφίας.

-- Τον Μάιο του 1889 έγιναν γνωστά και τ' αποτελέσματα της απογραφής όσων Σερραίων έφεραν την ελληνική υπηκοότητα. Συνολικά στην περιφέρεια των Σερρών ζούσαν 523 άτομα ή 150 οικογένειες.

-- Στις 9 Ιουνίου ο *Νεολόγος* έγραφε ότι ο σε διαθεσιμότητα τελών στρατιωτικός διοικητής των Σερρών, υποστράτηγος Μουσταφά πασάς, είχε κηρυχθεί αθώος. Έντεκα μέρες μετά έγινε γνωστό ότι μετά το πέρας των ανακρίσεων ο πολιτικός διοικητής Νετζήπ πασάς κρίθηκε ένοχος και παραπέμφθηκε στην εισαγγελία του συμβουλίου του κράτους, ενώ στις αρχές του Αυγούστου οι τουρκικές εφημερίδες έγραφαν ότι οι πράξεις του διοικητή είχαν κριθεί ως κακουργηματικές και γι' αυτό θα δικαζόταν από το ακυρωτικό συμβούλιο.

-- Στο μεταξύ, στις 17 Ιουνίου ο *Νεολόγος* ανήγγειλε την έναρξη των εργασιών του υποκαταστήματος της Γεωργικής τράπεζας στις Σέρρες.

-- Τη δεύτερη εβδομάδα του Ιουνίου, η συμμορία του Στόγιου Σκριτζόβαλη έκανε δυναμική επανεμφάνιση στο χωριό Γκόρνιτσα (σήμερα καλή Βρύση) του καζά Ζίχνης. Στο χωριό έτυχε να βρίσκονται τη μέρα εκείνη για αγορά καπνού δύο υπάλληλοι του εμπορικού οίκου Αλλατίνη, ο Μανώλης (Μανωλάκης) Θεοδωρόπουλος και ο μεσίτης Δήμος Πάνδος (ή Δήμος Καλαποτλής!).

Την ώρα του δείπνου στο σπίτι ενός χωρικού, που είχε προθυμοποιηθεί να τους φιλοξενήσει για τη νύχτα, εμφανίστηκε ξαφνικά ο Στόγιος με δύο ακόμη ληστές. Ο Δήμος προσπάθησε να βγάλει το όπλο του κατά του Στόγιου, όμως εκείνος αντιδρώντας ακαριαία έβαλε το ξίφος του στο κεφάλι του Μανωλάκη απειλώντας να τον αποκεφαλίσει. Τελικά οι δυο άντρες –μαζί με τρεις ακόμη αιχμαλώτους– αναγκάστηκαν με δεμένα τα χέρια ν' ακολουθήσουν τους ληστές στο κρησφύγετό τους στο όρος Μενοίκιο. Το αντάλλαγμα που ζητήθηκε για την απελευθέρωσή τους ήταν 3000 τουρκικές λίρες.

Μια πληροφορία υποστήριζε κάτι πραγματικά δύσκολα πιστευτό, ότι ο Δήμος κατάφερε να πείσει τους ληστές να τον αφήσουν ελεύθερο, επειδή είχε μια κατεπείγουσα εργασία, ζητώντας στη θέση του να κρατήσουν ως αιχμάλωτο το γιό του (!). Τελικά λίγες μέρες μετά οι αιχμάλωτοι, εκμεταλλευόμενοι μια συμπλοκή του αυτοκρατορικού στρατού με τους ληστές, κατάφεραν να διαφύγουν.

-- Ο *Φάρος της Μακεδονίας* της 21^{ης} Ιουνίου περιέγραψε για πρώτη φορά το όραμα του οينوπώλη –και μεγάλου ευεργέτη των Σερρών τα επόμενα χρόνια–

Γρηγόριου Κωνσταντινίδη για την ανέγερση μεγάλης οικίας και τη λειτουργία παρθεναγωγείου κατά τα πρότυπα των αντίστοιχων ευρωπαϊκών.

Ο Κωνσταντινίδης είχε δηλώσει στην κοινότητα των Σερρών ότι σκόπευε να χορηγεί κάθε έτος ικανό ποσό για τη συντήρηση τριών δασκάλων κοπτικής, εργοχείρων και μουσικής, υπό τον όρο να έχει εφ' όρου ζωής συμβουλευτική ψήφο στην εκλογή του προσωπικού του ιδρύματος, ενώ μετά το θάνατό του θα οριζόταν διαχειριστική επιτροπή της περιουσίας που θα κατέλειπε σ' αυτό, τα μέλη της οποίας θ' αποτελούνταν από έγγαμους χωρίς παιδιά, όπως ήταν και ο ίδιος.

-- Στα τέλη του μήνα, η νομαρχιακή εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ανακοίνωσε την απόφαση του νομάρχη να στείλει στις Σέρρες τον διευθυντή των πολιτικών υποθέσεων του νομού, Γιουσούφ εφέντη, για να εξετάσει την ιθαγένεια πολλών κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι ζητούσαν απαλλαγή από την πληρωμή των φόρων που ίσχυαν για τους Οθωμανούς υπηκόους, όπως επίσης απαλλαγή από τη στρατιωτική υπηρεσία κλπ., επικαλούμενοι την κτήση ξένης υπηκοότητας.

Σε περίπτωση που οι ελεγχόμενοι δεν ήταν σε θέση ν' αποδείξουν την ξένη ιθαγένειά τους μέσα σε δέκα ημέρες, η εντολή προς τον Γιουσούφ εφέντη ήταν να επιβάλει άμεσα την είσπραξη των νόμιμων φόρων. Ο πρόξενος της Ελλάδας διαμαρτυρήθηκε έντονα προβαίνοντας σε σχετικές παραστάσεις τόσο στον γενικό διοικητή της Θεσσαλονίκης όσο και στην ελληνική πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

Αντίθετα ο Τούρκος υπάλληλος δεν περίμενε καν την παρέλευση της δεκαήμερης προθεσμίας, αλλά αυθαίρετα έκλεισε το αλευροπωλείο του πειραιώτη Χατζηθεοδώρου μοιράζοντας τα πράγματά του στους Οθωμανούς της πόλης και σαν να μην έφτανε αυτό, άρπαξε από τον Χατζηθεοδώρου και 151 τάλιρα. Την ίδια μοίρα είχαν επίσης τα παντοπωλεία των Φιτζιώρη και Δ. Μπακοδήμου – αμφότεροι επτανήσιοι.

-- Τον Ιούλιο, ο πρόξενος της Ιταλίας στη Θεσσαλονίκη ανακοίνωσε στον οικείο νομάρχη την απόφαση της ιταλικής κυβέρνησης να καταργήσει το υποπροξενείο των Σερρών με αφορμή την παραίτηση του προξενικού πράκτορα στην

πόλη, λόγω του πολύ μικρού αριθμού Ιταλών υπηκόων στην περιοχή.

-- Τον ίδιο μήνα ανακοινώθηκε η μετάθεση του Αλοΐσιου Πόγγη στο προξενείο Σερρών, αντικαθιστώντας τον Βιτάλη, ο οποίος με τη σειρά του υποτίθεται ότι θ' αντικαθιστούσε τον Πόγγη στο προξενείο Βάρνας (βλ. *Ακρόπολις*, 20.07.1889). Αυτό τελικά δεν συνέβη και ο Βιτάλης παρέμεινε πρόξενος στις Σέρρες μέχρι την ερχόμενη άνοιξη.

Ωστόσο νωρίτερα μέσα στη χρονιά (τον Μάρτιο) είχε αλλάξει ο διερμηνέας του προξενείου. Στις Σέρρες τοποθετήθηκε ο Ευαγγελίδης, ενώ ο μέχρι τότε διερμηνέας, Αλέξ. Μαρίνος Νάτσιος, μετατέθηκε στο προξενείο της Ελασσόνας.

-- Στις 4/16 Σεπτεμβρίου η ισχυρή βροχόπτωση προξένησε πολλές ζημιές στο Δεμίρ Ισσάρ, ενώ τα νερά παρέσυραν έναν εβδομηντάχρονο ονόματι Ιωάννη.

-- Αλλαγή σκυτάλης στη διεύθυνση του γυμνασίου Σερρών τον Σεπτέμβριο. Ο Δέλλιος μετατέθηκε στο γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης, ενώ στη θέση του διορίστηκε ο φιλόλογος Ν. Π. Παπαγεωργίου, που ήδη είχε να επιδείξει σειρά αρχαιολογικών μελετών και είχε εκδώσει τις τραγωδίες του Αισχύλου με σχόλια.

Αρχική επιλογή για τη διεύθυνση του γυμνασίου Θεσσαλονίκης ήταν ο γυμνασιάρχης Ιωαννίνων Πανταζής Μίσσιος, ο οποίος όμως αρνήθηκε την πρόταση κι έτσι επιλέχτηκε ο Δέλιος, για τον οποίο η *Νέα Εφημερίς* έγραφε στις 17 Αυγούστου –πολύ πριν του υποβληθεί καν πρόταση μετάθεσης– ότι ως γυμνασιάρχης στις Σέρρες είχε αποδείξει «και ζήλον και ευδοκίμησιν εν τη πατριωτική αυτού αποστολή αναμφισβήτητον και το έργον αυτού δεν ήτο δυνατόν ή να εκτιμηθή επαξίως υπό των επιτετραμμένων την επί τούτω μέριμναν· διά τούτο χαίρομεν ιδιαίζόντως ότι επανέρχεται αύθις εκεί ταχέως όπως συνεχίση μετά του αυτού ενθουσιασμού την πατριωτικήν αυτού εργασίαν».

-- Κατά το σχολικό έτος 1889-89, οι τρόφιμοι του οικοτροφείου Σερρών αυξήθηκαν κατά περίπου 35 μετά τη διάλυση του διδασκαλείου Θεσσαλονίκης.

-- Για μια σημαντική απώλεια έγραψε η *Νέα Εφημερίς* στις 26 Σεπτεμβρίου: «*Εν Σέρραις απεβίωσε προ τινος εν τη ακμή της ηλικίας, μόλις τριακονταετής, ο ιατρός Κων. Νικολαΐδης, εν Βιέννη επιμελώς καταρτισθείς και διακρινόμενος, έφορος δε των*

σχολείων εν Σέρραις, αγαπώμενος τα μάλα και απολαύων αμερίστου της υπολήψεως των συμπολιτών του. Τον πρόωρον θάνατον του εξαιρέτου νέου και επιστήμονος διακεκριμένου έκλαυσεν ολόκληρος η πόλις και επένθησεν ενδεικτικώτατα».

-- Μια ακόμη απώλεια για τη σερραϊκή κοινωνία στα τέλη Οκτωβρίου αποτέλεσε ο θάνατος του μεγαλέμπορου Γ. Πέντσιου.

-- Τον Οκτώβριο μια νέα επταμελής ληστρική συμμορία έκανε την εμφάνισή της κοντά στο μεταλλείο του Δεβέ-μποϊ στη δυτική πλευρά του Στρυμόνα. Με την απειλή όπλων τύπου μαρτίνι οι ληστές αφαίρεσαν τα υπάρχοντα φτωχών Οθωμανών προερχόμενων από την κωμόπολη Μπαρακλή-Τζουμαγιά.

-- Κατά πολλές χιλιάδες λίρες ήταν αυξημένη η είσπραξη της δεκάτης στις Σέρρες, σύμφωνα με τα στοιχεία που έγιναν γνωστά τον ίδιο μήνα. Και μπορεί ο Φάρος της Μακεδονίας να εξυμνούσε για την εξέλιξη αυτή τον οικονομικό έφορο του νομού Μουσταφά Ναϊλή βέη, όμως μια απλή ματιά στο εξαιρετικά χαμηλό ποσό, που είχε εισπραχθεί την προηγούμενη χρονιά, εξηγεί πειστικά τη διαφορά.

-- Στις 31 Οκτωβρίου/12 Νοεμβρίου θύμα ληστείας κοντά στη Θεσσαλονίκη έπεσε ο ταχυδρόμος των Σερρών. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταφερόμενων χρημάτων διασώθηκε, καθώς οι ληστές απέσπασαν μόλις 250 από τις 5000 λίρες που εκείνος είχε συνολικά στους σάκους του, όμως κατά την επίθεση έχασαν την ζωή τους τρία μέλη της συνοδείας του. Μέχρι τα τέλη του Νοέμβρη συνελήφθησαν τουλάχιστον δέκα από τους ληστές, εκ των οποίων οι τρεις ομολόγησαν την ενοχή τους.

Κατά σύμπτωση την αμέσως επόμενη μέρα, 1/13 Νοεμβρίου, θύμα ληστείας έπεσε και ο αγωγιάτης Χουσεΐν, ο οποίος ήταν κάτι σαν ιδιωτικός ταχυδρόμος μεταφέροντας εμπορεύματα από τη Δράμα στις Σέρρες. Από τα έξι με επτά άτομα που οδηγούσε ο Χουσεΐν, η συμμορία των ληστών άρπαξε το ένα, στον οποίο υπήρχαν εμπορεύματα αξίας περίπου 40 λιρών.

-- Στις 10/22 Νοεμβρίου ο *Νεολόγος* ανήγγειλε το θάνατο του ιδρυτή και προέδρου της Φιλοπροόδου Αδελφότητας του Δεμίρ Ισνάρ, Κωνσταντίνου Εμμ. Συμέτσου, η παρακαταθήκη του οποίου ήταν: η μεταρρύθμιση των κοινοτικών

πραγμάτων, η σύνταξη νέων κανονισμών, η σύσταση οκταμελούς εφορείας των κοινών, η εκκλησιαστική προαγωγή του Δεμίρ Ισσάρ, η μεθοδικότερη διαρρύθμιση των σχολείων της πόλης, η ίδρυση και λειτουργία Παρθεναγωγείου κλπ.

Δύο μέρες οι καμπάνες ηχούσαν πένθιμα στην πόλη του Δεμίρ Ισσάρ, ενώ μεγαλοπρεπής ήταν η κηδεία του. Της πένθιμης πομπής προπορεύονταν οι φανοί και τα εξαπτέρυγα της εκκλησίας. Ακολουθούσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τα μαλλιά λυμένα σε ένδειξη πένθους. Πίσω τους πορευόταν ο επίσκοπος Δαφνουσίας Κωνσταντίνος με δεκάδες ιερείς και ακολουθούσε το φέρετρο, περιστοιχισμένο από υποτρόφους της Φιλοπροόδου Αδελφότητας, οι οποίοι μετέφεραν τα στεφάνια του σωματείου, των δασκάλων, του παρθεναγωγείου, των υποτρόφων κλπ. Επικήδειους λόγους εκφώνησαν ο άγιος Δαφνουσίας, ο διευθυντής των σχολείων του Δεμίρ Ισσάρ Γ. Στιβαρός και ο Γράτσιος από τις Σέρρες, ενώ μία από τις υποτρόφους απήγγειλε συγκινητικό ελεγείο. Τέλος, επιτάφιο λόγο απήγγειλε ο ειδικός γραμματέας της Αδελφότητας, Α. Αβραμίδης.

-- Στα τέλη Νοεμβρίου, ο στρατιωτικός διοικητής των Σερρών, Αγκιάχ πασάς, διατάχθηκε να δαπανήσει ποσό δύο χιλιάδων λιρών για τη μόνιμη εγκατάσταση πεντακοσίων οικογενειών μεταναστών, οι οποίοι βρίσκονταν στις Σέρρες.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- «Τη παρελθούση Κυριακή (5 Φεβρουαρίου) ετελέσθησαν εν μεγίστη μεγαλοπρεπεία οι γάμοι της πολυθελγήτρου δεσποινίδος Πολυζένης Λάμπρου Παπαγεωργίου μετά του εκ Σερρών εμπόρου κυρίου Θεοδώρου Παπάζογλου. Παράνυμφος ην ο διευθυντής του παρ' ημίν [σ.σ. Θεσσαλονίκης] Διδασκαλείου κύριος Σαμαρτζίδης. Τοις νεονύμφοις, αναχωρούσι κατά τας ημέρας ταύτας εις Σέρρας, ευχόμεθα βίον ανέφελον και μεστόν πάσης ευτυχίας» έγραφε ο Φάρος της Μακεδονίας στις 08.02.1889.

-- «Χθες [σ.σ. 10/22 Μαΐου] ετελέσθησαν οι αρραβώνες της βασιλίσσης την καλλονήν δεσποινίδος Άννης θυγατρός του ευπόρου μεγαλεμπόρου κ. Δημ. Χ. Δήμου μετά του άρτι εκ Γερμανίας επανελθόντος όπου απεπεράτωσε τας σπουδάς του καλλίστου ιατρού κ. Γ. Λώη, εκ της γνωστής οικογενείας Δούμπα». (Νέα Εφημερίς, 23.05.1889)

-- Ακρόπολις, 11.09.1889: «Αναχωρεί αύριον εις Σέρρεας η από τριετίας διευθύνουσα το εκεί διωργανωμένον παρθεναγωγείον δεσποινίς Αγγελική Μαργαρίτου, απολαούσα πολλής εκτιμήσεως παρά της κοινότητος Σερρών διά την δεξιάν διέθυσσιν αυτής».

- Σερραίοι φοιτητές στην Αθήνα

-- «Αφίκετο εκ Σερρών όπως συνεχίση τας επιμελημένας σπουδάς του εν τω πανεπιστημίω ο κάλλιστος νέος φοιτητής των μαθηματικών κ. Γεώργιος Ασπρομάλλης. Τον καλόν νέον μετά χαράς επανείδον οι φίλοι του». (Νέα Εφημερίς, 26.09.1889)

-- «Η φιλοσοφική σχολή ήρξατο από της προχθές να δέχεται προφορικός εξετάσεις των υποψηφίων διδασκτόρων. Πρώτος, πρώτος εξητάσθη ο εκ των ελληνικωτάτων Σερρών καταγόμενος κ. Νικόλαος Τέγος και έλαβε το δίπλωμά του επαξίως των κόπων του, διωρίσθη δ' αμέσως και καθηγητής του εν Σέρραις γυμνασίου της ιδιαιτέρας πατρίδος του». (Νέα Εφημερίς, 26.10.1889)

-- Στη λίστα των Σερραίων αποφοίτων του Εθνικού Πανεπιστημίου προστέθηκε στα τέλη Νοεμβρίου και ο Δημήτριος Κωνσταντινίδης, ο οποίος στις θεωρητικές εξετάσεις της Φαρμακευτικής σχολής βαθμολογήθηκε με «λίαν καλώς».

Ο ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΖΑ ΖΙΧΝΗΣ

Στον *Νεολόγο* της 4 Αυγούστου 1889 διαβάζουμε μια εξαιρετικά απαισιόδοξη περιγραφή της επικρατούσας κατάστασης στον καζά Ζίχνης, που διερχόταν μια περίοδο παρακμής τόσο σε οικονομικό όσο και σε πνευματικό επίπεδο:

«Η επαρχία, ήτις άλλοτε διά της φιλοπονίας των κατοίκων αυτής ικανήν παρείχεν τροφήν βάμβακος εις πλείστα της Ευρώπης εργοστάσια, η επαρχία, ης τα σιτηρά προϊόντα άφθονα διά των Σερρών εις πλείστα της ευρωπαϊκής και ασιατικής Τουρκίας μέρη απεστέλλοντο, ένθα άλλοτε ώργα [= οργιάζε] η μάθησις και έθαλλεν η εκπαίδευσις τη ενεργεία του εν Σέρραις Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, η επαρχία ήτις προ τινων ετών εις ίδρυσιν κεντρικών ελληνικών σχολών προέβαινε και

κατά φρένα την ανέγερσιν γυμνασίου κεντρικού ωνειροπόλει, η επαρχία αύτη, λέγομεν, πάσχει σήμερον, φθισιά, μαραίνεται.

Σήμερον η ευπορωτέρα άλλοτε των επαρχιών του νομού Θεσσαλονίκης επαρχία την εσχάτην πένεται πενίαν· η Ζίχνα η άλλοτε πάσας τας γείτονας επαρχίας διά των σίτων αυτής τρέφουσα και διά του βάμβακος ενδύουσα, σήμερον στερείται του επιουσίου άρτου.[...] Μετά την ολεθρίαν επιζωοτίαν και την ανομβρίαν, ήρξατο υπεισέρπουσα, ως όφισ

δηλητηριώδης, εις τους κόλπους αυτής η φοβερά τοκογλυφία, ήτις την ολιγίστην αυτής ικμάδα βαθμηδόν απορροφούσα έμελλε να φέρη αυτήν εις ον νυν ήγασγεν κοινωνικόν όλεθρον. Συμμορία τις πλεονεκτών την χρηματικήν ανάγκην του τόπου επωφελουμένη και επί της πτωχίας αυτού παρανομώτατα κερδοσκοπούσα εις τοιούτον απελπισμόν περιόγει νυν τους κατοίκους, των πάντων απογυμνωθέντας και απαλλοτριωθέντας, ώστε να σκέπτονται ούτοι περί εγκαταλείψεως του πατρίου εδάφους, περί εγκα-

ταστήσεως αυτών εις νέον μέρος, αφορήτου καταστάσεως της καταστάσεως αυτών, διότι η τοκογλυφία ου μόνον εστέρησεν αυτούς πάντων των κτημάτων και ιδιοκτησιών αυτών, αλλ' εξακολουθεί μετά θραυστότης ανοιδείας εκμεταλλευομένη και αυτάς τας γυμνάς χείρας αυτών, νυν μεν αγγαρεύουσα αυτούς να εργασθώσιν εν τοις κτήμασι του πλεονέκτου τοκογλύφου προς απόσβεσιν δήθεν μικρού ελλείμματος τόκου, νυν δε νέον ανακαλύπτουσα χρέος εν ταις τοκογλυφικαίς ανασκαφαίς [...]

Σε επιστολή του στην ίδια εφημερίδα, που δημοσιεύτηκε στο φύλλο της 28 Σεπτεμβρίου, κάτοικος της Ζίχνης αναδεικνυε πέντε βασικές αιτίες της παρακμής:

α) «η παντελής σχεδόν έλλειψις ανδρών ειδημόνων της τουρκικής γλώσσης εν τη επαρχία [...] διότι, τοιούτων μη υπαρχόντων, εκλέγονται άνθρωποι, όπως αντιπροσωπεύσωσι το φρόνημα και την γνώμην του λαού της επαρχίας [...] αλλ' ουδέ την ανάγνωσιν και την γραφήν της ιδίας αυτών γλώσσης ειδότες»·

β) «η παχυλή αμαθία η κατακρατούσα τα κατώτατα του λαού στρώματα»·

γ) «η έλλειψις μέσων συγκοινωνίας και αμαξιτών οδών αναγκαζομένου του δυστυχούς χωρικού να διανύη πλέον των δέκα ωρών διάστημα, όπως πωλήση το ολίγον προϊόν της γης, και τούτο εις ευτελεστάτην τιμήν [...]»·

δ) «οι αναφανέντες εν διαφόροις κοινότησι κομματισμοί» και «η παρατηρουμένη ιδιοτελεία των κακή μοίρα διεπόντων από τινος τα κοινά παρέλυσαν τα εν άλλη εποχή σχετικώς ακμάσαντα σχολεία», με το συντάκτη να διερωτάται: «διατί τάχα υψηκάρινα κωδωνοστάσια και παμμεγέθη ωρολόγια ακουόμενα εις διάστημα δύο ωρών να κοσμάσι τας εκεί μικράς κομποπόλεις, να στερώνται δε και νηπιαγωγείου καλώς κατηρητισμένου, το δε πάντων χείρον πόσιμου ύδατος;»·

ε) «οι κάτοικοι στερούνται εν πολλοίς χωρίοις ποσίμου ύδατος, ένεκα της ελλείψεως δε ταύτης πόσαι λυπηραί ίνα μη είπωμεν αμαθηραί συμβαίνουσι σκηναί!»!

1890

-- Τον Φεβρουάριο του 1890 οι προύχοντες των Σερρών συνεδρίασαν για να εξετάσουν την ένωση της πόλης με τη σιδηροδρομική γραμμή που θα κατασκευαζόταν και θα συνέδεε τη Θεσσαλονίκη με το Δεδέ Αγάτς (σήμερα Αλεξανδρούπολη). Διαπίστωσαν την ανάγκη συγκέντρωσης τοπικών κεφαλαίων, γι' αυτό και πρότειναν τον διπλασιασμό των κυβερνητικών φόρων για μία διετία, αλλά και την προκαταβολική είσπραξή τους (προφανώς για να συγκεντρωθεί άμεσα το απαιτούμενο ποσό και να ξεκινήσει η υλοποίηση του έργου), κάτι που προκάλεσε μάλλον δυσπιστία για το εφικτό της πρότασης αυτής.

-- Στις αρχές Μαρτίου το Οικουμενικό Πατριαρχείο χορήγησε εκκλησιαστική άδεια στον μητροπολίτη Σερρών Κωνσταντίνο Βαφείδη, ώστε το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς να επισκεπτόταν το Άγιο Όρος για προσκύνημα και μελέτη των θησαυρών της ιεράς τέχνης και φιλολογίας.

-- Τον Μάρτιο ανακοινώθηκε η απόφαση ανέγερσης 50 ξύλινων οικιών για την εγκατάσταση των προσφύγων στην περιοχή των Σερρών.

-- Στα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου τοποθετείται χρονικά η σύλληψη ενός Βούλγαρου δασκάλου στις Σέρρες, ο οποίος –μάλλον μεθυσμένος– φώναζε στο κέντρο της πόλης ότι σύντομα η Βουλγαρία θα ελευθέρωνε τη Μακεδονία από τον τουρκικό ζυγό. Ωστόσο λίγες ώρες μετά αφέθηκε ελεύθερος ύστερα από διαταγή του Γενικού Διοικητή Θεσσαλονίκης.

Για τον Θεσσαλονικιό, που γνωστοποίησε το γεγονός με επιστολή του στην εφημερίδα *Αθηναϊκή*, η εξέλιξη αυτή αποδείκνυε τον φιλοβουλγαρισμό των τουρκικών αρχών, συγκρίνοντάς την με *«την άκραν αωστηρότητα, ην έδειξαν και δεικνύουσιν αι τουρκαϊκά αρχαί προς τους έλληνας, ους επί απλή υπονοία ότι συνηγορούσιν υπέρ των ελληνικών συμφερόντων, συλλαμβάνουσι και ρίπτουσι εις τας φυλακάς, παραπέμποντες αυτούς εις τα στρατοδικεία, τα οποία πάντοτε σχεδόν καταδικάζουσι»*.

-- Τον Απρίλιο βγήκε η απόφαση του συμβουλίου του κράτους, με την οποία ο τέως διοικητής των Σερρών Νετζίπ πασάς κηρυσσόταν αθώος και αναμενόταν η επιστροφή του στις Σέρρες, η οποία τελικά έγινε στις αρχές Δεκεμβρίου.

Φυσικά οι ελληνικές εφημερίδες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας δεν είχαν πολλά περιθώρια κριτικής σ' ένα κράτος συγκεντρωτικό και αυταρχικό. Έτσι, στις 12.12 ο *Φάρος της Μακεδονίας* περιέγραφε τον Νετζίπ πασά ως άνδρα «εξόχου δικαιοσύνης και άπειρων προτερημάτων συνεπώς δε πολλά καλά αναμένονται εκ της διοικήσεώς του».

-- Αλλαγή φρουράς στο προξενείο των Σερρών. Στις 26 Απριλίου/8 Μαΐου ο Αριστείδης Μεταξάς, συνοδευόμενος από τη σύζυγό του, έφτασε με ατμόπλοιο στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να μεταβεί στη νέα του θέση.

-- Στις 30.04 ο *Νεολόγος* έγραφε ότι στο χωριό Πετρίτσα της επαρχίας Σερρών είχαν ανακαλυφθεί αρχαία νομίσματα σε ιδιωτικό αγρό, τα οποία κατασχέθηκαν από την αρχή και επρόκειτο να σταλούν στο μουσείο της Κωνσταντινούπολης.

-- Δύο οικογενειακά δράματα έγιναν αντικείμενο συζήτησης στο ευρύτερο σαντζάκι των Σερρών κοντά στα μέσα Μαΐου. Στο Μελένικο δύο άνδρες κατηγορήθηκαν ότι είχαν σκοτώσει τον πατέρα τους για να τον κληρονομήσουν, ενώ στο Σουμπάσκιοϊ μια γυναίκα, επικουρούμενη από το σύζυγό της, κατηγορήθηκε ότι κι αυτή είχε σκοτώσει τον πατέρα της για τα κληρονομικά.

-- Τον Μάιο, η γιορτή του Μπαϊραμιού στην πόλη των Σερρών βάφτηκε με αίμα. Την ώρα των κανονιοβολισμών ένα τηλεβόλο με κακή γόμωση τινάχτηκε προς τα πίσω με αποτέλεσμα να χάσει την ζωή του ένας τσαούσης (= λοχίας του οθωμανικού στρατού), να πάθει σοβαρά εγκαύματα ένας δεύτερος και ν' απανθρακωθεί το χέρι ενός στρατιώτη.

-- Στις 25 Ιουνίου η εφημερίδα *Εθνική* γνωστοποίησε τη σύσταση του συλλόγου «Σερραϊκή σύμπνοια» από Σερραίους που ζούσαν στην Αθήνα και τον Πειραιά. Σκοπός του συλλόγου ήταν η αδελφική ένωση και επικοινωνία των απανταχού Σερραίων για την περίθαλψη όσων ασθενών συντοπιτών τους ζούσαν στο εξωτερικό και την προαγωγή της μόρφωσης όσων ζούσαν στο ελληνικό κράτος,

καθώς επίσης η ίδρυση λαϊκών σχολείων στις Σέρρες και σε άλλες κωμοπόλεις για τη διδασκαλία στρατιωτικών μαθημάτων από ειδικούς δασκάλους.

Εξάλλου, στις 30 Αυγούστου η *Ακρόπολις* ανέφερε τη συνεισφορά 100 δραχμών «*έγκριτου Σερραίου εκ των εν Πειραιεί από πολλού διαμενόντων*» ως παράδειγμα προς μίμηση, προκειμένου η Σερραϊκή Σύμπνοια ν' ανταποκριθεί στο σκοπό της.

-- Μια παράξενη είδηση διαβάζουμε στον *Νεολόγο* της 30^{ης} Ιουνίου. Ένας χωρικός στις Σέρρες είχε δει στον ύπνο του ένα όνειρο για κρυμμένο θησαυρό σε συγκεκριμένο σημείο της πόλης. Ειδοποίησε αμέσως την τοπική αρχή, που διέταξε ανασκαφές και πράγματι εντοπίστηκαν σπαθί με πολύτιμους λίθους, χρυσή λυχνία ορθόδοξου ναού βάρους μισής οκάς, ένας μαρμάρινος σταυρός κλπ.

-- Στις 12/24 Ιουλίου στη Νιγρίτα, άγνωστος υπεξείρεσε την κέρα του αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, την οποία είχαν φέρει στην περιοχή οι πατέρες της ομώνυμης Μονής για προσκύνημα, περιφρονώντας ωστόσο την αργυρή θήκη, στην οποία φυλασσόταν. Ο μητροπολίτης Σερρών εξέδωσε ανώνυμο εκκλησιαστικό επιτίμιο, όμως μέχρι σήμερα η τύχη της τίμιας κέρας αγνοείται.

-- Τον Αύγουστο, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία η δεκάτη των πωληθέντων μερών στη διοίκηση Σερρών απέφερε πλεόνασμα 121.030 γροσιών συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά. Ωστόσο η δεκάτη όσων μερών δεν είχαν πουληθεί, αναμενόταν να κυμανθεί μόλις στο ένα πέμπτο των περσινών εισοδημάτων.

-- Περί τα μέσα Οκτωβρίου ανακοινώθηκε η σύλληψη μελών ληστρικής συμμορίας κοντά στο Ντουτλί (Ελαιώνας) από απόσπασμα χωροφυλάκων υπό τον ταγματάρχη Αβδουλά βέη.

-- Τον ίδιο μήνα, ο πράκτορας του μονοπωλίου των καπνών στις Σέρρες, ο Σεραφειμίδης, μετέβη σ' ένα χωριό για τις ανάγκες της εργασίας του, συνοδευόμενος από καπνοφύλακες και χωροφύλακες, οι οποίοι χρειάστηκε να διανυκτερεύσουν σε ξενώνα. Εκεί εμφανίστηκε ένας άνδρας φέροντας όπλο τύπου μαρτίνι κατά παράβαση του νόμου που απαγόρευε τη χρήση κυβερνητικών όπλων, ώστε οι χωροφύλακες επιχείρησαν να το κατάσχουν. Ξέσπασε μεγάλη φασαρία, ώστε ξύπνησαν όλοι οι ένοικοι του ξενώνα, οι οποίοι αναγνώρισαν στο πρόσωπο του

οπλοφόρου τον αρχιληστή Καρτάλ Μεχμέτ, ο οποίος και συνελήφθη.

-- Ισχυρές χιονοπτώσεις σημειώθηκαν στην πόλη των Σερρών στις αρχές Δεκεμβρίου, όμοιες των οποίων δεν θυμούνται οι κάτοικοι να είχαν ξαναζήσει.

-- Στις 6/18 Δεκεμβρίου, γιορτή του αγίου Νικολάου, πολίτες των Σερρών μετέβησαν στη μητροπολιτική οικία στο ναό των Ταξιαρχών και κατέθεσαν έγγραφες αναφορές τασσόμενοι υπέρ των προνομίων των χριστιανικών πληθυσμών, τα οποία όμως τα προηγούμενα χρόνια παραβιάζονταν συστηματικά από τις οθωμανικές αρχές, αρχής γενομένης από τις πραξικοπηματικές καθαιρέσεις των μητροπολιτών Σερρών και Καστοριάς τον Μάρτιο του 1888.

Μάλιστα στις 4/16 Οκτωβρίου 1890 ο Οικουμενικός Πατριάρχης Διονύσιος είχε κηρύξει την Εκκλησία «εν διωγμώ», με αποτέλεσμα να κλείσουν όσες εκκλησίες υπάγονταν στο Πατριαρχείο, δηλαδή δεν ιερούργούσαν από τη μέρα εκείνη μέχρι και τις 24 Δεκεμβρίου/5 Ιανουαρίου, οπότε η Πύλη υποχώρησε εκφράζοντας το σεβασμό της στα προνόμια του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

ΠΡΟΣΩΠΑ

-- *«Εκ Σερρών αγγέλονται ημίν οι γάμοι του κ. Αλεξάνδρου Δ. Νάτσιου, διερμηνέως του εκεί ελληνικού προξενείου, μετά της αξιεράστου, ευ ηγμένης και διά πολλών προτερημάτων κεκοσμημένης δεσποινίδος Ελίζας Δ. Θεοδωρίδου εκ των πλουσιωτέρων και ευπατριδών ομογενών. Το μυστήριον του γάμου ηυλόγησεν η Α.Π. ο άγιος Σερρών κ. Κωνσταντίνος Βαφείδης, παράνυμφος δε ην ο εκ Σερρών καταγόμενος και από ετών εν Θεσσαλονίκη μένων κ. Χρήστος Σ. Χ. Λαζάρου εκ των εκεί πλουσίων και άλλοτε πρόξενος της Ελλάδος», γνωστοποιούσε ο Νεολόγος στις 04.04.1890.*

-- Ένα άνευ προηγούμενου εγκωμιαστικό κείμενο για το γιατρό Αριστοτέλη Κώτζιο από συμπολίτη του Δεμισσαριανό φιλοξένησε ο Νεολόγος στις 18.09:

«Δίκαιος οφείλεται έπαινος τω ενταύθα ιατρώ και συμπολίτη ημών κ. Αριστοτέλει Δ. Κώτζιου διά τον ζήλον και την σπανίαν δραστηριότητα, ην επιδείκνυται εις το επάγγελμα αυτού, όπερ άριστα κατέχει. Καυχάται η πατρίς ημών διά το επίζηλον τούτο ανάστημα του εν Αθήναις Πανεπιστημίου εν τω προσώπω αυτού ευρούσα τον άριστον επιστήμονα.

και ρέκτην και συμπαθή αυτής ιατρόν, όστις συν ταις περικοσμούσαις αυτόν κοινωνικαίς αρεταίς και τη αρίστη κατοχή της επιστήμης δικαίως προσεκτήσατο την συμπάθειαν ου μόνον των ομογενών, αλλά και των συνοίκων ημίν Οθωμανών, ενεργησάντων όπως προσληφθή από ενός ήδη έτους εις το δημαρχείον ιατρός και αυξηθή ο μέχρις της εποχής εκείνης διδόμενος τω προκατόχω αυτού μισθός. Συγχαίρομεν από καρδίας τη σεβαστή ημών κυβερνήσει διά την απόκτησιν τοιούτου ευσυνειδήτου και επιστήμονος ιατρού ως και τη πατρίδι ημών, ευμοιρούση τοιούτου αξιολόγου πατριώτου και Ασκληπιάδου, όστις συν ταις αρεταίς αυτού ταύταις παρέχει χριστιανικώτατα δωρεάν τοις απόροις την ιατρικήν αυτού συνδρομήν».

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

Κάποια γενικά αριθμητικά στοιχεία αναφορικά με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που λειτούργησαν στην πόλη των Σερρών κατά το σχολικό έτος 1889-90, δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες *Κωνσταντινούπολις* και *Ανατολικός Αστήρ*:

Στο Κεντρικό Νηπιαγωγείο της πόλης φοίτησαν πάνω από 400 παιδιά και δίδαξαν τρεις δασκάλες.

Το Νηπιοπαρθεναγωγείο των Άνω Καμενικίων αριθμούσε 70 κορίτσια και τρεις δασκάλες, στο Νηπιαγωγείο των Κάτω Καμενικίων υπήρχε μία δασκάλα για 50 μικρά παιδιά, ενώ στο Νηπιοπαρθεναγωγείο του Αραβατζή μαχαλά τα νήπια ήταν 65 και σ' αυτά δίδασκε επίσης μία δασκάλα.

Στο Δημοτικό σχολείο Άνω Καμενικίων δύο δάσκαλοι δίδασκαν σε περισσότερους από 70 μαθητές, ενώ στο Δημοτικό των Κάτω Καμενικίων υπήρχαν περίπου 50 με 60 μαθητές και ένας δάσκαλος.

Στο Δημοτικό του Αραμπατζή Μαχαλά οι μαθητές ανέρχονταν σε 60, διδασκόμενοι από έναν επίσης δάσκαλο, ενώ στο Δημοτικό σχολείο του Αγίου Παντελεήμονα οι μαθητές υπερέβαιναν τους 140, οι δε δάσκαλοι ήταν τρεις.

Η εξατάξια Αστική σχολή των Σερρών είχε έξι δασκάλους και 390 μαθητές.

Στο εξατάξιο Γυμνάσιο υπό τη διεύθυνση του Πέτρου Παπαγεωργίου δίδασκαν τρεις καθηγητές και φοιτούσαν 170 μαθητές.

Στο Κεντρικό Παρθεναγωγείο υπό τη διεύθυνση της Αγγελικής Μαργαρίτου δίδασκαν εννέα δασκάλες και τρεις καθηγητές, ενώ φοιτούσαν 260 μαθήτριες. Το σχολείο ήταν χωρισμένο σε δέκα τάξεις, που αντιστοιχούσαν σε τέσσερις τάξεις Δημοτικού, τρεις Ελληνικού, δύο Γυμνασίου και μία Διδασκαλείου.

ΜΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ;

Στις 13.06.1890 ο Νεολόγος δημοσίευσε την επιστολή Σερραίου, ο οποίος σχολίαζε την καταστροφή της βλάστησης στους λόφους γύρω από την πόλη, η αποψίλωση των οποίων είχε συμβάλει στις πλημμύρες των γειτονικών χειμάρρων, ρίχνοντας την ευθύνη στους Αθίγγανους της πόλης και τους γύρω χωρικούς.

«Οι λόφοι ούτοι ου προ πολλών ετών ήσαν κατάφυτοι και κεκαλυμμένοι υπό απερώντων αμπελώνων εξ ων παρήγετο άφθονος και γενναίος οίνος, ως μαρτυρεί το πλήθος των κεκλεισμένων οινώνων, προς τον οποίον δεν ηδύνατο να ανταγωνισθή ούτε πόρρωθεν καν ο του Μελενίκου [...]. Τώρα τι συμβαίνει; Εάν τις ανέλθη εις τους περίξ λόφους και περιφέρη τα βλέμματά του, βλέπει μετά μεγίστης θλίψεως την ερήμωσιν και την καταστροφήν. Ουδέν ίχνος της πρώην σφριγώσης και πλουσίας βλαστήσεως! Πάντες οι λόφοι εισί κατάξηροι και έρημοι πάσης φυτείας, και εδώ και εκεί ο οφθαλμός του παρατηρητού διακρίνει δένδρα τινά, άπερ ως εκ θαύματος διέφυγον τον πέλεκυν των Αθιγγάνων και των λοιπών υλοτόμων [...]. Και όμως οποιόν θαύμα! Η φύσις οιονεί αντιμεαχομένη προς τον άγριον αυτόν πόλεμον δεν παύει του να αναδίδη νέους θάμινους και νέα δενδρύφια, άπερ διαωνίζουσι το έργον των καταστροφέων. Και τω όντι καθ' εκάστην κυριακήν, καθ' εκάστην εορτήν, ότε είναι κεκλεισμένη η αγορά και οι πολυπληθείς αθίγγανοι αχθοφόροι εξ ανάγκης αργούσιν, εξορμώσιν εκ

της Δίβρης καθ' ολοκληρίαν σχεδόν αθιγγανικού προαστείου και των λοιπών αυτών καταγωγίων συν γυναιζί και τέκνοις μετά των φονικών αυτών εργαλείων και [...] μη αρκούμενοι εις το να αποκόπτωσιν αυτούς, όπερ ήθελεν είσθαι ήττον ολέθριον, ανασπώσιν αυτούς σύρριζα και μάλιστα τους πρίνους, οίτινες έχουσι μεγάλας ρίζας και αντέχουσι πλειότερον εις την καύσιν [...] Αλλά δυστυχώς το κακόν δεν λήγει έως εδώ, αλλ' εκτείνεται και επί των περίξ ορέων, ένθα οι αμαθείς χωρικοί ζυλευόμενοι αμεθόδως και ατάκτως καταστρέφουσι βαθμηδόν τα δάση και απογυμνουσί τα όρη [...] Η αυτή δε αθλιότης επεξετάθη και επί της περικαλλούς και ευφόρου ημών πεδιάδος, ήτις άλλοτε εκαλύπτετο υπό μεγάλων δασών συντελούντων τα μέγιστα επί την ευφορίαν αυτής και μάλιστα το μέρος, όπερ τουρκιστί ονομάζεται Ορμάν-Κολού, ένθα υπήρχον άριστα ιπποφορβεία, όθεν εξήρχοντο επιβόητοι ίπποι. Τώρα δε τα πλείστα εκ των δασών έπεσαν υπό τον πέλεκυν του υλοτόμου και το άροτρον του γεωργού και μόλις υπάρχουσιν εδώ και εκεί δάση τινά ιτεών και μάλιστα παρά τον ποταμόν».